Eletjel

1972—1978

Szerkesztő bizottság:

DÉR ZOLTÁN, GYOLLAI MIHÁLY (felelős szerkesztő),
KOLOZSI TIBOR, LÉVAY ENDRE, PALUSEK BÉLA,
URBÁN JÁNOS

Kötésterv:

SZILÁGYI GÁBOR

Az íróportrék BALÁZS G. ÁRPÁD és PETRIK PÁL munkái,
a rajzokat SÁFRÁNY IMRE,
a záróléceket SISKOVSZKI ANDRÁS készítette

Sajtó alá rendezte:

DÉVAVÁRI ZOLTÁN és LÉVAY ENDRE

Életjel

ÉLETJEL

Tenyér kérge kenyér béle
Vér munkája munka bére
Éjek mélye és sekélye
Nappaloknak meredélye
Kidalolva elmesélve
Szóra bízva kósza szélre —
Elszórt magod
Életjeled
Édes mérged
És gyógyszered
Városom szeresd a szót!

Testté vált szél megállt óra
Elfutó ma vallatója
Régi harcok hallatója
Új s új arcok álmodója
Forró parázs vörös csóva
Pörös tudás forró gondja —
Kikelt magod
Életjeled
Szívverésed
Lélegzeted
Városom szeresd a szót!

1978. szeptember 6.

ACS Károly

CSAK SZÓ, DE MÉG MELEG

Az Idő helyben topog,
S mi elszállunk belőle
Szép szavakat vésve
Papírra, fára, kőre.
Senki sem emlékezik majd ránk,
Csak arra a bizonyos időre,
Amikor még szép szavakat véstünk
Papírra fára, kőre.
Ez lesz majd emlékünk őre,
És te, Életjel,
Amint végtelen táncod ropod
Az időben, mely helyben topog.

1978. augusztus 23.

KOPECZKY László

NÉGY JUBILEUM

Az Életjel újabb jubileumához érkezett. Ez a jubileum azonban nem csupán egyszerű és nem is egyszeri kerek évforduló, hiszen az élőújság fennállásának húsz esztendejében három más, kisebb jubileum is rejlik, mely azonban elválaszthatatlanul összefügg a gerincet alkotó húsz esztendővel, az Életjel munkája fokozatos kibontakozásának két termékeny évtizedével.

Az ötévenként megjelenő jubileumi összefoglaló könyv éppen az öt esztendőt felölelő jellegénél fogva mindenképpen elsősorban arra hivatott, hogy a legutóbbi fél évtized munkájáról adjon képet, az eltelt egyötöd évszázad következetes és egyre terebélyesedő munkájának kitárulkozó képe azonban arra utal, hogy messzebbre is kell nézni, egészen a kezdetig, mert csakis így mérhető fel a megtett út a maga teljességében, csakis így válik igazán kézzel tapinthatóvá a kitűzött feladatok megvalósításában elért eredmény, sőt még ennél több is. Hiszen az Életjel nem elégedett meg azzal, hogy az induláskor maga elé tűzött célokat elérje, hanem az évek folyamán e mellett igyekezett egyre szélesebb körre kiterjeszteni működési körét. Éppen ennek köszönhető, hogy húsz esztendő leforgása alatt nemcsak a város, hanem az egész tartomány olyan kulturális intézményévé fejlődött, amely immár nem is csupán a magyar művészeket, a magyar irodalmárokat, újságírókat tömöríti maga köré, de kiterjedt munkássága egyre inkább felöleli az itt élő magyarsággal testvéri szerbhorvát és más nyelvű írókat, kultúrmunkásokat is. Ezzel a kiterjedt tevékenységével ismételten tanúsítja hazánk népeinek és nemzetiségeinek megbonthatatlan testvériségét, éspedig nem is csupán mint közvetítő, a más nyelvekből fordított műveknek a szabadkai magyar közönség elé tárásával, de kétnyelvű estek megrendezésével is. Ennek a céltudatos munkának az eredménye, hogy az Életjelre felfigyeltek még a határon túl is, ami nemcsak abban jut kifejezésre, hogy magyarországi és romániai vendégek is felléptek rendezvényein, de minden bizonnyal még inkább abban, hogy a magyarországi és romániai sajtótermékek is méltatták nem egy alkalommal a Szabadkáról kisugárzó áldozatos munka számos jelenségét.

Az 1958 októberében a város hirdetőtábláin és egyes üzemekben, iskolákban megjelent plakátokon a szabadkai írók és újság-

írók egy kis csoportja még csupán azt jelentette be, hogy Életjel címen irodalmi élőújságot rendez a Városi Könyvtár földszinti olvasótermében, s hogy ez az élőújság voltaképpen 1. száma egy tervezett sorozatnak, amelynek az a célja, hogy az élő szó útján is közelebbi kapcsolatot teremtsen írók és olvasók között, hogy ezzel a kapcsolattal is hozzájáruljon magyar nyelven a város kulturális életének gazdagításához, színesítéséhez. Hogy a kezdeményezés ne maradjon pusztába kiáltó szó, a plakátok mellett meghívók is készültek a város legismertebb művészetbarátai, színház- és hangversenylátogatói, valamint könyvbarátai számára, hogy felhívják figyelmüket az új kezdeményezésre, az új kulturális akcióra. A kiragasztott plakátok és a szétküldött meghívók nem maradtak visszhangtalanul. Az élőújság első számának előadására több mint száz ember gyűlt össze a könyvtár olvasótermében, és ez a száz ember volt a később kialakuló, egyre bővülő állandó közönségnek a magva.

Hogy milyen célkitűzésekkel indult az Életjel, amelynek első lelkes szervezői Burkus Valéria, Dévavári Zoltán, Galamb János és Urbán János voltak? Megkaphatjuk erre a választ, ha beleolvasunk Urbán Jánosnak az 1. szám bevezetőjeként elmondott szavaiba:

„A szerkesztőség azzal a tudattal kezdte meg munkáját, hogy a közvetítő, a tájékoztató és az útmutató szerepét vállalja magára. Közvetít a leírt irodalmi mű és az olvasó között, tájékoztatást ad az időszerű irodalmi eseményekről, a színházi életről, a filmről, a képzőművészetről, a zenei életről."

Nagy tervek egy induló irodalmi élőújság számára, de egyelőre nem terjednek ki tovább a klasszikus élőújság határainál. Megismétlődő előadások, a szereplők egyre bővülő köre és a kulturális események iránt érdeklődő közönség egyre nagyobb érdeklődése. Tulajdonképpen ebbe a három fogalomkörbe belefér az első időben, sőt az első évtizedben az az egyre terebélyesebb munka, amely azonban természetesen már ekkor sem állt meg az eredetileg kitűzött céloknál, nem elégedett meg az eleinte természetesnek látszó helyi jelleggel, a kezdetben természetesnek tetsző nemzetiségi környezettel. Azt mondtam, ez a három fogalomkör magában foglalta a munka egész tartalmát. Csakhogy ehhez hozzá kell tenni mindjárt azt is, hogy ezek a fogalomkörök nem maradtak meg a kezdeti méretekben, hanem egyre bővültek. Éppen ez a fokozatos, de minden lépésben tapasztalható terebélyesedés a magyarázata annak, hogy csakhamar felfigyeltek az Életjel tevékenységére a város határain túl is. Ez a magyarázata például annak is, hogy már 1959 első felében, tehát nem is egészen egy esztendős tevékenység után arra kaptam megbízást Major Nándortól, a Híd akkori főszerkesztőjétől, hogy a Híd oldalain számoljak be részletesebben arról a megindult irodalmi, művészeti és általában kulturális munkáról, amely felrázta közönyéből a sokszor érdektelennek, a kultúra iránt közömbösnek nyilvánított szabadkai közönséget, s amely visszhangot keltett más helyek irodalmi köreiben, így a tartomány székvárosában is.

És hogy is ne! Hiszen — mint már mondtam — az Életjel nem maradt meg a szűkebb helyi keretek között. Először is nem-

csak irodalmi megnyilatkozásról volt szó, hanem az irodalom mellett helyet kapott pódiumán a zsurnalisztika, a zene, a színjátszás, sőt a képzőművészet is. És ez a keretáttörés csakhamar megnyilatkozott az élőújság előadásainak szereplői körében is, hiszen a szabadkai írók nem igyekeztek kizárólag a maguk számára kisajátítani ezt a kulturális pódiumot, amely az élő szó hídja volt a közönség felé, hanem egyre gyakrabban szerepeltek az élőújság műsorai keretében a Szabadkán kívüli vajdasági kulturális élet más ismert személyiségei is. És ez természetes és a munka elgondolásából önként következő fejlődés volt. Hiszen az irodalmi tevékenység nem szűkíthető le egy-egy város vagy szűkebb terület határai közé. És ugyanígy a művészet más ágainak megnyilatkozásai sem. A hatás tulajdonképpen kölcsönös volt kezdettől fogva. Például a zene egyrészt vonzotta a közönség egy részét, másrészt pedig az Életjel estjei is hozzájárultak ahhoz, hogy a zene is egyre népszerűbbé váljék a nagyközönség körében. Aztán meg a képzőművészek is teret kaptak egy-egy megrendezett kiállítás vagy képzőművészeti előadás keretében, másrészt pedig egy kicsit képzőművészeti nevelőmunka is volt ez a mai modern műveket nemigen értő közönség soraiban. Az előadások színvonalához mindenképpen hozzájárult kezdetben az is, hogy a szabadkai színészek puszta lelkesedésből, minden ellenszolgáltatás nélkül vállalták a fellépéseket az egymást követő esteken, szavalatokkal, felolvasásokkal, kisebb jelenetek bemutatásával is. Ugyanez vonatkozik természetesen a zene művészeire, a képzőművészekre és magukra az újságírókra és írókra is. Tagadhatatlan, hogy ez a lelkes viszonyulás nagyban elősegítette a rendezvények kibontakozását, különös tekintettel arra, hogy az Életjel szerkesztőségének rendelkezésére nagyon is szűkre szabott anyagi eszközök álltak.

Említettem már, hogy egyre gyakrabban felléptek a rendezvényeken más városokból való írók, kultúrmunkások is. Ez nagyrészt annak a munkának természetszerű következménye, hogy az élőújság műsoraiban kezdettől fogva tekintélyes helyet kapott az irodalmi művek, könyvek népszerűsítése, ismertetése. S ha már ismertetésre került valamely könyv, hát ettől csak egy lépés kellett odáig, hogy személyesen megjelenjen, fellépjen, beszéljen az előadáson maga az író is, akinek könyvét ismertette a műsor, sőt ne csak fellépjen, hanem — ha már itt van — dedikálja is az olvasók kívánságára az est keretében árusított művét. Így vette ki részét még a könyvterjesztésből is az Életjel.

Az irodalom mellett az élőújság közreműködött a társadalmi és politikai élet időszerű eseményeinek taglalásában is. Ezt elsősorban rendszeres vezércikkei útján érte el, bekapcsolódva ily módon a társadalmi folyamatokba. Ez a hozzáállás magától értetődően vonta maga után azokat a módosulásokat, amelyek során a kezdeti esztrádszerű műsorok könnyedébb formája egyre inkább elmélyült. Ebben a tekintetben megint csak kifejezésre jutott a kölcsönösség. Nemcsak az Életjel hatott a közönségre, hanem a közönség is az Életjelre, s ennek a kölcsönös hatásnak megfelelően alakultak az újabb és újabb műsorok is. Először is meg kell emlí-

teni, hogy immár nemcsak a régebbi írók sorakoztak föl az élőújság mögé, hanem egyre nagyobb tér nyílott a fiatalok, a kezdők előtt is, úgyhogy az élőújság pódiuma afféle kiindulópontul is szolgált az új tehetségeknek. A fiatalokra fordított figyelem megnyilatkozott aztán az Életjel minden tevékenységében, s az újabb időben, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör közreműködésének kilombosodásával voltaképpen az előadói műfaj ápolásának egyik alapjává lett. Ez a törekvés a magyarázata minden bizonnyal annak is, hogy már kezdetben a közönség soraiban is egyre nagyobb számban jelentkezett a tanulóifjúság, éspedig nem is a régi formában, amikor a tanárok egyszerűen kivezényeltek egy-egy osztályt valamely előadásra, hanem egyéni érdeklődésből. Ez az egyéni érdeklődés az idők folyamán valóságos mozgalommá izmosodott a középiskolás ifjúság körében, mely az Életjelnek egyik megbízható tartópillérévé vált.

Egy másik, igen lényeges jellegzetessége az Életjel munkájának kezdettől fogva az irodalmi, kulturális és társadalmi múlt feltérképezésére irányuló törekvés. Ez megnyilatkozott már az élőújság számainak megjelenésében is, de még nagyobb és tervszerűbb arányokat öltött a későbbi könyvkiadás megindulása után. Erről azonban részletesebben is szólni kell a későbbiekben.

További feladatául tűzte ki az Életjel, az ország népei és nemzetiségei közötti híd szerepét vállalva, a szerbhorvát és más nyelvű irodalmak ismertetését, a magyar közönség felé való közvetítését. Ebben a tekintetben egyébként helyi viszonylatban is élénk tevékenység bontakozott ki, ugyanis a népek és nemzetiségek közötti közvetítő szerep nem merült ki abban, hogy az élőújság előadásainak közönsége magyar nyelven megismerkedhetett a legnagyobb jugoszláviai írók, Ivo Andrić, Miroslav Krleža, Ivan Goran Kovačić, Gustav Krklec és mások jelentős műveivel és írói egyéniségével, de létezett ez a közvetítés helyi vonalon, mégpedig a kölcsönösség alapján. Ugyanis az Életjel műsoraiban helyet kaptak a szabadkai szerb és horvát írók, a Rukovet és az Osvit munkatársai, és viszont a Rukovet és az Osvit számos szabadkai magyar író műveit közvetítette fordításban a szláv ajkú közönség felé.

Semmiképpen sem feledkezhetünk meg az Életjel egy olyan akciójáról, amelynek keretében egymást követően egy egész estso-

Iványi István

Tonces Gusztáv

Loósz István

Milkó Izidor

Lányi Ernő

Kosztolányi Dezső

rozaton, szervezett vetélkedő formájában arra ösztönözte Szabadka tanulóifjúságát, hogy egészen közelről megismerkedjen a jugoszláviai magyar írók egyéniségével és alkotói munkásságával, nagymértékben hozzájárulva ezzel a jugoszláviai magyar irodalom népszerűsödéséhez, térfoglalásához, elismeréséhez.

Ha ehhez hozzávesszük még azt is, hogy már kezdettől fogva megnyilatkozott az a törekvés is, hogy az előadók sorában szerepeltesse az élőújság a magyarországi művészeket is, akik a televízió csatornáin már közeli ismerőseivé váltak a közönségnek, felléptetvén a közönség előtt már abban az időben például Keres Emilt, Bessenyei Ferencet, Psota Irént, Básti Lajost, Sütő Irént, Neményi Lilit, Törőcsik Marit, Horváth Tivadart, Rátonyi Róbertet és másokat is, s ha nem feledkezünk meg arról sem, hogy az élőújság szabályosan egymást követő számain mindig ott voltak a műsorban a kimagasló szabadkai zeneművészek is, s hogy például Oláh Sándor, Farkas Béla és mások kiállításainak megrendezésével, nagy művészek munkásságának ismertetésével a képzőművészetet is közelebb vitte a nagyközönséghez, akkor nyilván érthető, hogy már az első ötévi munka lezárulásával, a 48. szám megjelenésekor Urbán János ezekkel a büszke szavakkal köszöntötte a közönséget:

„Összesen 402 előadó, író, festőművész, színművész, zeneszerző szerepelt előadásainkon. A Belgrádban, Zágrábban, Szarajevóban és az ország számos más városában élő írók, szerzők műveit tolmácsoltuk. Talán éppen abban értünk el legszebb eredményt, hogy hazánk neves íróival ismerkedhettünk meg, és a világban előforduló felmérhetetlenül sok eseményből azt választottuk ki, ami legjobban érdekli dolgozóinkat."

Azt mondják, a számok unalmasak. De ha unalmasak is, ez a 402 előadó, író, művész, zeneszerző mindenképpen szavahihető tanú arra, hogy a munka nem volt hiábavaló, hogy gyümölcsözővé vált.

De nem csupán Urbán János méltatta az öt esztendő során elért eredményeket. A közönség soraiból is sokan élőszóval, vagy

levélben, vagy a megszervezett véleménykutatás során kifejtették a látott műsorokkal kapcsolatos nézeteiket, elképzeléseiket, indítványaikat. Az Életjel tehát valóban mozgalommá vált, mely a társadalom élő testéből fakadt, s mint mozgalom csakugyan társadalmi szükségletet elégített ki. Ennek bizonysága a szerte a lapokban megjelent elismerő sorok sokasága is. Vlaovics József például ezt írta a 10 éves Életjelről a Dolgozókban:

„Az Életjel elérte, ami a tartományi fővárosban nem sikerült: kétszáz-háromszáz főnyi állandó közönséget toboroz egy irodalmi pódium köré, ahol az elmúlt tíz évben több ezer résztvevő előtt lépett fel az előadóművészek, a színészek, a szavalók stb. egész serege."

De megemlékezett a 10 éves évfordulóról például az újvidéki Dnevnik is, rámutatva arra, hogy „... nem egy fiatal költő, író, zeneszerző itt mutatkozott meg első alkotásával, s nem egy fiatal színész és rendező mutatta be kibontakozásban levő képességeit".

S amikor 1967-ben munkájának elismerésképpen az Életjel elnyerte Szabadka város Októberi díját, Bárkányi Pál, a bizottság elnöke egyebek között ezekkel a szavakkal nyújtotta át a kitüntetést:

„... az irodalmi élőújság tevékenyen részt vett az olyan általános jelentőségű manifesztációkban is, mint amilyenek a könyvhónap, a társadalmi-politikai életünk történelmi évfordulói és más aktivitások kulturális életünk mozgalmas napjaiban."

De nemcsak a mi társadalmi életünkből jött az elismerés, hanem felfigyeltek az Életjelre külföldön is. Az évforduló alkalmával, vagy valamely más esemény kapcsán hosszabb-rövidebb méltatások jelentek meg róla például az Esti Hírlapban, a Délmagyarországban, a Somogyi Néplapban, a Magyar Hírlapban, a Tiszatájban, a Jelenkorban, a Forrásban, a Petőfi Népében, a Korunkban, az Új Látóhatárban stb. stb., jelezve a végzett munka elismerését, méltányolását. A Politika szintén részletesen foglalkozott az Életjel tevékenységével, tehát nyugodtan elmondhatjuk: nemcsak Vaj-

Ábrahám Pál

Csáth Géza

daság, de Belgrád, sőt a szomszéd országok szeme is ébren figyelte a Szabadkán, s a későbbiekben más helységekben is lezajló előadásokat, az élőújság egyre szaporábban sorakozó számait. És ez nem is csoda, ha tekintetbe vesszük, hogy például az Életjel köreiből indult ki még jelenlegi, immár szintén nagy elismerést elért folyóiratunk, az Üzenet megindításának gondolata is.

Erről a sokoldalú munkáról a 15. évforduló küszöbén Urbán János így számolt be a Magyar Szó újévi számában:

„Az élőújság nevéhez fűződik számos kiállítás, találkozás, emlékünnep, emléktábla-, szoboravatás, ifjúsági színpadi rendezvény, vetélkedő, zenei, képzőművészeti, színművészeti, írói portrék bemutatása, fiatal tehetségek útra indítása, a testvérvárosi kapcsolatok fejlesztése, nyelvművelés, munkásmozgalmi tevékenység, népi ünnepek, szavalóversenyek, filmbemutatók szervezése, rádió-, televízióközvetítések, munkaközösségekkel való kapcsolatteremtés stb."

Az Életjel szerkesztő bizottságának első ülése
(Burkus Valéria, Galamb János, Dér Zoltán)

Valamikor a századforduló táján, pontosan 1898-ban már indult valami hasonló kezdeményezés az akkori Szabadkán, amikor Milkó Izidor és Toncs Gusztáv vezetésével megkezdte munkáját a Szabad Líceum, és kisebb megszakításokkal 1918-ig működött. Ennek a Szabad Líceumnak a keretében előadások hangzottak el, számos fővárosi és más városból való előadónak a közreműködésével. Kezdetben afféle értelmiségi továbbképző fórumként tevékenykedett, s a tudomány eredményeit igyekezett közvetíteni a

közönség felé, később pedig vitafórummá fejlődött, amelynek műsorában helyet kaptak az irodalom, a művészet, a politika, sőt a gazdasági kérdések is. Ennek az egykori Szabad Líceumnak azonban nem volt olyan rendszeres a munkája, mint későbbi utódjáé, az Életjelé, és főleg nem volt olyan szerteágazó a munkássága, tekintve hogy mindvégig megmaradt az előadások, a szervezett viták keretében.

Az Életjel ezzel szemben fennállása tizedik évfordulójának esztendejében új munkaformákkal bővült, s éppen ezeknek az új munkaformáknak a megindulása jelenti a húszéves jubileum keretében a kisebb, mindössze tízéves jubileumoknak a kiindulópontját. Horváth Emma tanárnő vezetésével már 1968 őszén megalakult a fiatalok, a középiskolás tanulók művészetbaráti köre, amely aztán a következő évtől, 1969-től felvette a Csáth Géza Művészetbaráti Kör nevet. És 1968 őszén kezdte meg munkáját a Kísérleti Színpad, amely a későbbiekben bizonyos kívánságok felmerülése folytán Irodalmi Színpaddá vált, és a múlt év január 1-e óta Kosztolányi Dezső nevét viseli. Mindez tulajdonképpen még beleszövődik a kezdeti indulási formába, mert az élőújság jelentkezése is előadások formájában történt. Tíz évvel azonban valami olyasmi is bekövetkezett, ami egészen új megnyilatkozási formát adott az Életjel egy ágazatának. Megjelentek ugyanis az Életjel Miniatűrök első füzetei, s ettől kezdve az Életjel nemcsak az élő szó varázsával közelített közönsége felé, hanem igénybe vette a nyomda szolgálatait is, tehát tartósabb nyomokat is hagyott kibontakozó tevékenységével maga mögött.

Négy jubileum! Érthető hát, hogy a legújabb időszak eredményeinek felidézésekor nem is elégedhetünk meg azzal, hogy általában az Életjel tevékenységéről emlékezzünk meg, hanem különkülön sorra kell venni az egyes ágazatok eredményeit, törekvéseit.

Magával az élőújsággal kapcsolatban mindenekelőtt meg kell említeni azt is, hogy a munkára jelentkezés már nem merült ki csupán a megszokott estékkel, hanem beleágyazódtak a Csáth Kör külön miniműsorai is, amelyek rövid lélegzetű előadásokon elsősorban magát a tanulóifjúságot gyűjtötték össze, komoly pedagógiai színt is adva ezzel az Életjel tevékenységének, ami annál inkább érzékelhetően kidomborodott, mert hiszen hivatott tanárnő állt az ifjúsági kör élén, s az ő utasításai szerint bontakozott ki nemcsak az előadói, de részben a programösszeállítási munka is.

És hadd említsek meg megint csak néhány számot! Az elmúlt húsz év alatt az Életjel mintegy 350 nagy műsort rendezett, s ezeket összesen csaknem 100 000 ember hallgatta végig. A tíz év alatt rendezett 180 miniműsorára pedig körülbelül 25 000-en voltak kíváncsiak. Évente tehát 17—18 nagy előadást és ugyanennyi miniműsort láthatott a közönség. Minden bizonnyal érdemes megemlíteni azt is, hogy csupán tavaly körülbelül 3400 főnyi közönsége volt az Életjel-esteknek, külön mintegy 640 az Irodalmi Színpad előadásainak, és több mint 2300 a miniműsoroknak. Ez az évi 6500

Szenteleky Kornél

Csuka Zoltán

Szirmai Károly

érdeklődő beszédesen tanúskodik arról, hogy az Életjel rendezvényei iránt egyáltalán nem lanyhul, sőt még növekszik is az érdeklődés.

S ha tekintetbe vesszük ezek változatosságát és sok irányba kiterjedő figyelmét, ez az érdeklődés teljesen érthető is. Ilyenkor, jubileum alkalmával minden bizonnyal érdemes egy rövid áttekintést adni, hogy melyek is voltak az utóbbi hat esztendőben, tehát a legutóbbi Életjel-évkönyv megjelenése óta megrendezett legjelentősebb esték!

A sort természetesen a 15. évforduló alkalmából megrendezett nagyszabású jubileumi est nyitotta meg, melyen vendégként fellépett Miroslav Antić és Fehér Ferenc is, s mint már ebből is nyilvánvaló, a műsor kétnyelvű volt. A más jellegzetes csoportokba be nem osztható, vagy csak nehezen beleillő előadások sorába tartozik például az Üzenet és a Rukovet folyóiratokkal megrendezzett együttes, természetesen szintén kétnyelvű műsor, mely beszédesen tanúsította a szabadkai szerb, horvát és magyar írók között kialakult termékeny együttműködést. Igen jelentős volt az Újvidéki Hungarológiai Intézet fennállásának ötödik évfordulója alkalmából megrendezett Életjel-szám, amelynek keretében közreműködtek az intézet munkatársai, és a szünetben árusításra kerültek az intézet kiadásában megjelent füzetek, kiadványok is. Ez az est külön említést érdemel abból a szempontból, hogy felhívta a közönség figyelmét ebben a jugoszláviai magyar intézményben folyó tudományos kutatómunkára. Hasonlóképpen nevezetes est volt az újvidéki M-stúdió vendégszereplésének estje. Részben már az emlékező jellegű estek közé tartozik a Híd jubileumi estje, amelynek keretében a harmincas évek közepén indult nagymúltú, haladó szellemű társadalmi folyóiratunk indulásának körülményeire és munkájának kibontakozására emlékezett az összegyűlt nagyszámú közönség. Ebbe a kategóriába tartozik a vajdasági munkásírók bemutatása, valamint a Városi Történelmi Levéltár megalakulásának 25. évfordulója alkalmából rendezett műsor is, a hagyományoknak megfelelően szintén két nyelven. És végül a humoristák már szokásossá vált estje szintén hozzájárult ahhoz, hogy

öregbítse az Életjel jó hírét, bevonva a műsorba a Jugoszláviában élő magyar humoristák legjavát.

Az emlékestek sorát a Dózsa György születésének 500. évfordulója alkalmából rendezett szám nyitotta meg, amelynek keretében Ady Endre, Illyés Gyula, Juhász Gyula, Nagy László, Petőfi Sándor, Várnai Zseni és mások verseiből, valamint Hegedűs Géza és Nemeskürty István írásaiból támadt új életre az életét tüzes trónon végzett parasztvezér markáns alakja. Ezt az estet egyébként (más estekhez hasonlóan) meg is ismételték, mégpedig ezúttal Hajdújáráson, valamint a palicsi könyvtárban is, jelezve, hogy az Életjel immár nem zárkózik be a város határai közé, hanem a külterületek felé is tekint.

A további emlékestek főleg elhunyt írók szavát idézték újra a pódiumról, s ebből a felidézésből a jugoszláviai magyar írók mellett, akik közül igen sokan közvetlen munkatársai is voltak az előző esztendőkben az Életjelnek, természetesen nem maradhattak ki a jugoszláv írók kimagasló képviselői, élők és holtak egyaránt, de a magyar irodalom nagyjai sem.

Az emlékezések sora Csépe Imre halálának egyéves évfordulóján rendezett emlékesttel kezdődött ebben az időszakban. Csépe Imre maga is az Életjel munkatársai közé tartozott életében, s korai halálával pótolhatatlan űrt hagyott maga után. Természetes hát, ha halálával sem feledkezett meg róla a szerkesztőség és a nagyközönség sem. Szirmai Károly a jugoszláviai magyar irodalom kimagasló egyéniségei közé tartozott, és tulajdonképpen az ő elődje a Kalangyában és a két háború közötti jugoszláviai magyar irodalom szervezésében is Szenteleky Kornél. Közel esett egymáshoz a róluk való megemlékezés is, csak éppen az évfordulók között volt különbség. Szirmai Károlynak ugyanis egyéves elhalálozásáról emlékezett meg az előújság egy száma, Szenteleky Kornélnak pedig születése nyolcvanadik és halála negyvenedik évfordulója alkalmából szentelt egy estét. Kvazimodo Braun István Szabadkán élt, s a 7 Nap körül munkálkodva irodalmi és újságírói téren, maga is ott mozgott az Életjel pódiuma körül, ezért emlé-

Sinkó Ervin

Majtényi Mihály

Gál László

Életjel

Élő irodalmi ÚJSÁG

1. szám

Bevezető helyett:	**Urbán János**
Ritmus és gondolat:	**Dér Zoltán** és **Zákány Antal** versei — szavalja Bakos Lajos
Mondat:	**Kopeczky László**: Süket szimfónia
Vándortáska:	**Sárkány Imre**: Brüsszeli mese — felolvassa Roncsák Zsuzsa
Kilátó:	**J. A. Bardem**: Főutca (filmnovella) — felolvassa Ferenczi Ibi
Székfoglaló:	**Almási Tivadar** és **Berta Natália** két-két verse — szavalja Gaál Teréz
Porond:	**Dési Ábel**: Humort és szatírát! — felolvassa Kiss Magda
Beszélő színfalak:	Mit várunk az új színházi évadtól? — Brenner János beszélgetése **Virágh Mihály** rendezővel
Ecset és paletta:	**I. Ü.**: A velencei képzőművészeti Biennálé — felolvassa Sztojics Edit
Hullámzó hangjegyek:	**S. Deres Gabriella**: Városunk zenei életéről
Élő képek:	**I. Ü.**: J. A. Bardem, a nagy spanyol filmrendező — felolvassa Burkus Valéria
Könyvespolc:	**Galamb János**: Új könyvek a látóhatáron

Megjelenik: 1958 október 28-án 19 órakor a Városi Könyvtár földszinti olvasótermében.

kezett meg róla, szintén halálának első évfordulóján az irodalmi élőújság egy neki szentelt számával. Dóró Sándor, a fiatalon elhunyt, nagyrészt még csak főleg ígéretek szemüvegén át szemlélhető költő és a veterán Stadler Aurél emléke egy közös irodalmi esten elevenedett fel az Életjel közönsége előtt, a legutóbbi három ilyen emlékest pedig különösen fájó emlékeket ébresztett nemcsak a szabadkai, de az egész vajdasági irodalomrajongó közönség körében, hiszen érthetően fájó volt az egy év utáni búcsú Majtényi Mihálytól és Gál Lászlótól is, akik a két háború közötti időszakban Szabadkán fejtették ki irodalmi munkásságukat, a felszabadulás után pedig újvidéki környezetben fejlődtek fel irodalmi életünk élvonalába, sohasem feledkezve meg szabadkai múltjukról, és nem feledkezve meg az Életjelről sem. Sinkó Ervin előtt pedig, aki egy régi regényében meg is örökítette Szabadkát, az első világháború utáni forradalmi időket választva témájául, halálának tizedik évfordulóján hajtotta meg a szabadkai élőújság szerkesztősége az emlékezés zászlaját.

De nemcsak haláluk után szerepeltette íróinkat az Életjel: a műsorokban való rendszeres fellépések mellett külön szerzői estet rendezett az élők számára is, például 'Gion Nándornak és Németh Istvánnak, melyek keretében természetesen felléptek maguk az írók is; ilyen volt Gulyás József és Zákány Antal együttes szerzői estje, és ilyen volt a Híd-díjas Brasnyó István műveiből összeállított szám is.

Önálló szerzői estek rendezésére rendszerint felhasználta a szerkesztőség egy-egy Életjel-kiadvány megjelenését is. Így Petkovics Kálmán nemcsak az Életjel Könyvek sorozatában adta közre Szabadka forradalmi múltjának egy darabkáját feltáró, *A kérdőjeles ember* című művét, hanem még közelebb vitte az érdeklődő olvasókhoz a könyvecskét a megrendezett szerzői est is. És hasonlóképpen Szekeres László *Szabadkai helynevek* című helytörténeti kézikönyve, dr. Györe Kornél *Szabadka településképe* című városmorfológiai tanulmánya, Kolozsi Tibor *Szabadkai sajtó* című sajtótörténeti kötete is megelevenedett egyes részleteiben az élőújság közönsége előtt.

A jugoszláv írók nagyjai közül a 80 éves Nobel-díjas Ivo Andrić műveiből adott jól összeválogatott műsort a szerkesztőség, megfelelő méltatásokkal. És szintén nyolcvanadik születésnapja alkalmából idézte fel az Életjel a maga közönsége előtt a másik nagyság, Miroslav Krleža műveit és irodalmi alakját. Kétnyelvű műsorral emlékezett meg születésének hetvenedik évfordulóján Jovan Popovićról, a nagy íróról és forradalmárról. Külön irodalmi est keretében áldozott az Életjel és ezzel egész Szabadka is Ivan Cankar és Vladimir Nazor emlékének születésük századik évfordulója alkalmából, és nem maradt ki a megemlékezések közül Miloš Crnjanski irodalmi munkássága sem, legutóbb pedig, elhunytakor, az Életjel pódiuma ismét megemlékezett Gustav Krklecről, aki egyszer régen már személyesen is részt vett az Életjel egy estjén, Csuka Zoltánnal együtt, kétnyelvű műsor keretében.

Dér Zoltán

Lévay Endre

Urbán János

A magyar irodalom nagyjai közül Petőfi születésének százötvenedik, Ady Endre születésének századik, a szabadkai származású Kosztolányi Dezső és Csáth Géza születésének pedig kilencvenedik évfordulójáról emlékezett meg méltó körülmények között az élőújság.

A színvonalas irodalmi műsorok mellé méltóképpen sorakoztak fel a határon túlról érkező vendégek is. Igen emlékezetes például a romániai magyar írók estje. Ezt a fényesen sikerült műsort az újvidéki M-stúdióval, a Népkörrel és az Üzenettel közösen szervezte meg az Életjel szerkesztősége. Ez volt a romániai magyar íróknak az első vendégszereplése Szabadkán, melyet azért sem felejt el a város közönsége, mert jelen volt ezen az esten, részt vett az azóta elhunyt nagy író, Szemlér Ferenc is. Rajta kívül felléptek még a műsor keretében Farkas Árpád, Gálfalvi Zsolt, Kányádi Sándor, Páskándi Géza és Sütő András ismert és becsült erdélyi magyar írók is. Ez az irodalmi est a Népkör nagytermében zajlott le, melyet zsúfolásig megtöltött a vendégeket ünneplő közönség.

Emlékezetes Kemény G. Gábor budapesti irodalomtörténésznek a vendégelőadása is. Ő szintén a Hungarológiai Intézettel közös szervezésben látogatott el Szabadkára, és Mocsáry Lajosról, a dualizmus korának kimagasló, haladó politikusáról, a nemzetiségi egyenjogúság eszméjének ismert hirdetőjéről tartott mélyenszántó előadást.

De nemcsak írók sorakoztak fel a határon túlról jövő vendégek között, hanem előadóművészek is, akiknek fellépése mindannyiszor új értéket, új színt vitt az Életjel-esték sorozatába. A közönség nagy lelkesedéssel üdvözölte már a televízió képernyőjéről is ismert színészeket, Halász Juditot és Kozák Andrást, Sinkovits Imrét és Gombos Katalint, Ruttkai Évát és Darvas Iványt, a velük együtt vendégszereplő Hajdú Júlia zeneszerzőt, Almási Évát és Balázsovits Lajost, valamint Piros Ildikót és Huszti Pétert. Mindezek a vendégszereplések a régi hagyományok szellemében, a régebben itt jártak nyomdokain jöttek létre, s kétségtelen értéket vittek az élő-

újság munkásságába, emelve az előadások színvonalát, és még inkább öregbítve az Életjel hírnevét nemcsak közvetlen környezetünkben, hanem a határon túl is.

És tekintve, hogy ez az év jubilumi esztendő, hadd emlékezzem meg külön is két olyan estről, mely méltán beleillett ebbe a jubileumi, ünnepi hangulatba. Az egyik Illés Endre Kossuth-díjas írónak a szerzői estje volt, amely valósággal eseményszámba ment itt Szabadkán, de Szabadkán kívül is, a másik pedig Garay Bélának, a jugoszláviai magyar színjátszás kimagasló egyéniségének az estje, melyet sok évtizedes munkásságának elismeréseképpen és *Festett világ* című könyvének megjelenése alkalmából rendezett az Életjel szerkesztősége.

Az élőújság rendszeresen megjelenő számaival szorosan összefonódtak a Kísérleti, illetve később az Irodalmi Színpad előadásai. Színháza már a múlt század közepén is volt Szabadkának. Ennek az egykori színháznak az örökségét vette át magyar nyelven a két háború között a Népkör műkedvelő gárdája, a felszabadulás után pedig megszületett a kétnyelvű színház. Az Életjel most jubiláló Irodalmi Színpada tehát nem valami új értéket honosított meg a városban, amikor a színház több tagjának részvételével, színházi rendezésben meghonosította ezeket az előadásokat. Az a tény azonban, hogy a működő színház mellett is szükségesnek látszott egy ilyen rendezvénysorozat megindítása, azt tanúsítja, hogy mégiscsak volt valami új is ebben a kezdeményezésben. És ez az új nem csupán a kísérleti jellegben jutott kifejezésre, hanem mindenekelőtt abban, hogy olyan színpadi előadások is a közönség elé kerülhettek, amelyek mindaddig hiányoztak kulturális életünkből. A Kísérleti Színpad első, 1968 őszén megtartott előadásán Kvazimodó Braun István két egyfelvonásosa került színre, ennek a nyomában pedig több, az avantgarde jegyében született előadás következett. Maga ez a körülmény azonban még nem adta volna meg teljesen az Életjel új ágazatának létjogosultságát, annál kevésbé, mert hiszen a színészek fokozatos elmaradásával egyre inkább egy újabb törekvés is előtérbe került, mégpedig az, hogy a színdarabok be-

Lőrinc Péter

Herceg János

Laták István

Csépe Imre

Zákány Antal

mutatása mellett irodalmi összeállítások is megelevenedhettek az idővel Kosztolányi Dezső nevét felvett Irodalmi Színpad műsorán, azonfelül éppen ezen az ágazaton át a környező helységek, például Csantavér és Bajmok műkedvelő együttesei is bekapcsolódhattak az Életjel tevékenységébe kölcsönös vendégszereplések útján.

A sajtó már a Kísérleti Színpad előadásait is lelkesen fogadta, csakúgy, mint az élőújság más számainak megjelenését. Podolszki József például a Képes Ifjúságban így köszöntötte a Kísérleti Színpad egy előadását:

„Nemcsak egy új színpad megnyitóját, hanem az új, fiatalosan merész és előrefutó törekvések térhódításának kezdő stádiumát is jelentette a február 27-i bemutató."

Igaz, ez az elismerés még elsősorban a kissé el is túlzott avantgarde-imádat jegyében született, s ha ez a törekvés a továbbiakban nem is vált egyedüli törekvésévé az Életjel újra és újra megújuló gárdájának, maga a siker, az irodalom és általában a kultúra ápolásának ténye azonban megmaradt még azután is, amikor a színészeket lassacskán a középiskolás ifjúság váltotta fel az Irodalmi Színpadon, de az Életjel más estjein is. És ennek a sikeres munkának egy-egy állomását jelzi Kopeczky László *Don Juan utolsó kalandjá*nak, Kassák Lajos *Isten báránykái* című szimbolikus jelenetének, Kosztolányi Dezső Bajmokon is bemutatott miniatúrjeinek, valamint Shakespeare *Szentivánéji álom* című műve egy jelenetének bemutatása után például Sáfrány Imre *Magellan*jának, Kopeczky László *Kádár Kat*ájának, valamint Gobbi Fehér Gyula Urbán János könyve alapján Cseh Károly életéről írt, *Vallatás* című művének színpadra vitele is, ez az utóbbi a bajmoki, a *Kádár Kata* viszont a csantavéri műkedvelők közreműködésével.

Az Irodalmi Színpad sikeres működésének egyik szilárd alapja volt a most szintén tizedik évfordulóját ünneplő Csáth Géza Művészetbaráti Kör munkájának kiterebélyesedése. Ez a lelkes, jól irányított munka tette lehetővé, hogy az Irodalmi Színpad az elmúlt egy évtized alatt több mint ötven sikeres, műfajában is változatos estével léphetett a közönség elé, s ezt a körülményt külön

meg is ünnepelte az együttes annak az írónak, Csáth Gézának a műveiből összeállított műsorral, akinek a nevét viseli művészetbaráti köre.

A Csáth Kör azonban természetesen nem csupán az Életjel Irodalmi Színpadának továbbvitelét vállalta magára Horváth Emma tanárnő vezetésével. Munkaterülete sokkal kiterjedtebb ennél. Amellett, hogy az Életjel rendszeres estjeinek egyik alappillérévé vált, megvannak a maga általános célkitűzései is, és éppen ezek a célkitűzések jelentik azt a különösen új mozzanatot, amely ezen a téren is megadja az Életjel munkásságának kulturális értékét. Ezek a középiskolás diákok ugyanis azt a célt tűzték ki maguk elé, hogy — nem is középiskolás fokon — igyekeznek népszerűsíteni és ápolni az irodalmat, valamint az előadóművészetet, de végső fokon minden művészeti ágat. Ennek a kerettörekvésnek egyik megnyilatkozási formája az is, hogy nagy figyelmet szentelnek a még fel nem tárt irodalmi értékek felkutatására, ismertetésére és bemutatására. Ezzel a törekvéssel szinte elválaszthatatlanul összefügg a színpadi és pódiumművészet terén az új formák kutatása, és végső soron tehetséges fiatal versmondók és színjátszók felkarolása, nevelése, irányítása, egyrészt a közönség mind szélesebb körű bevonásával, másrészt pedig a diákok soraiból kikerülő tehetségek esztétikai nevelésével, tehetségükre való ráébresztéssel.

Ezek a célkitűzések vezérlik a Csáth Kör tagjait, amikor állandó szereplést vállalnak az Életjel nagyműsoraiban, s amellett miniműsorokat is bemutatnak, beiktatva ezek közé a tehetséges fiatal versmondók önálló előadóestjeit, bemutatván egy-egy nép költészetét, és a közönség elé tárva a kevésbé ismert, de azért figyelmet érdemlő költők műveinek csokrát is. Ez a vállalt szerepkör maga után vonja nem is csupán a versmondás, de ezenfelül a színjátszás, sőt a pantomim művelését is. Hasonlóképpen törekvéseik közé tartozik az is, hogy egy-egy előadáson belül is egyszerre több művészeti ágat fogjanak össze, tehát ne elégedjenek meg a színpadi előadóművészettel, hanem ugyanakkor felhívják a figyelmet a zenére, festészetre, szobrászatra is. Ezt a sokirányú törekvésüket jellemzi az a körülmény, hogy egyre több vendégszereplést szerveznek a város környékén, együttműködve a kisebb helységek műkedvelő csoportjaival.

Ez a szertágazó és lelkes munka meghozta a maga gyümölcseit. Az előadóművészetnek a tanulókkal való megkedveltetése természetszerűen kiválasztotta a legtehetségesebbeket, s ezek aztán, az iskola padjaiból és a Csáth Körből kikerülve, megmaradtak a színpadi és pódiumművészet mellett. Bajza Viktória például Budapesten végezte el a színművészeti főiskolát, s jelenleg az Újvidéki Színház tagja, de előzőleg már szép sikereket ért el a magyarországi színpadokon és a televízióban is. Póka Éva jelenleg negyedéves hallgatója a Budapesti Színművészeti Főiskolának, Tallós Zsuzsa pedig az idén diplomált Újvidéken. És szintén Újvidéken folytatja tanulmányait a Csáth Körből kikerült Szirácky Katalin és

Kopeczky László

Ács Károly

Sáfrány Imre

Czifra Erika is. Ha ehhez azt is hozzátesszük, hogy Pribilla Valéria, aki szintén egyik kimagaslóan tehetséges tagja volt annak idején az Életjel gárdájának, amit több versmondó versenyen is tanúsított, szintén több ízben fellépett az Újvidéki Színház előadásain, akkor nyugodtan elmondhatjuk, hogy az Életjel keretei között működő Csáth Kör valóban példamutató és eredményes munkát fejt ki egyrészt a művészetek népszerűsítése, másrészt a fiatal előadók nevelése terén is. Ezt bizonyítja az is, hogy ennek tagja volt Bambach Róbert, az Újvidéki Rádió rendezője is.

A fentebb említett példák azonban csupán a legkimagaslóbb teljesítményekre emlékeztetnek. Ezenkívül azonban sok más siker is fűződik a Csáth Kör tevékenységéhez. Az utóbbi három évben például versmondói rendszeresen eljutottak a köztársasági szintű rangos vetélkedőre. Ebben az időszakban Kecsenovics Mária, Sziráczky Katalin és Vécsi Judit követték Kollár Ilona korábbi példáját. Továbbá 1977-ben több első díjat is kapott Vécsi Judit és a kör, mégpedig a Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesület községi versenyén prózamondásból, a jugoszláv középiskolások Becsén megrendezett vetélkedőjén pedig versmondásból.

A Csáth Géza nevét viselő kör nem zárkózik nemzetiségi határok közé. Minthogy tagjai nem csupán magyar, hanem kétnyelvű műsorokon is fellépnek, egészen természetes, hogy a kör szerbhorvát anyanyelvű tanulókat is bevont munkájába, s ezeket is benevezi a különböző versenyekre, elsősorban azokra, amelyeken szerbhorvát anyanyelvű tanulók magyarul is mondhatnak verset vagy prózát. A szerbhorvát anyanyelvű tanulók csoportjának a megalakulása természetszerűen adódik abból a körülményből, hogy az Életjel ma már nem csupán kétnyelvű, hanem kizárólag szerbhorvát nyelvű előadásokat is szervez. Ez abból a tényből következik, hogy a szereplések tere kiterjedt a város határain túlra is. Kilátogatnak a fiatalok a falvakba, elmennek más iskolákba, valamint fellépnek alkalmi ünnepségeken, például az ifjúságnapi, köztársaságnapi és nőnapi rendezvényeken, a könyvhónap megnyitásán, kiállításokon, a nyugdíjasotthon felavatásán.

Ez a nagy munka nemcsak a tanulók sikerét jelzi, hanem irányítójuk és vezetőjük, Horváth Emma tanárnő munkáját is dicséri. Hadd említsük meg például, hogy Sáfrány Imre *Magellan*jának bemutatásakor a zsüri éppen a kiváló rendezés miatt a Tiszai Játékokra javasolta az előadást, s ez alkalommal Horváth Emma elnyerte a legjobb amatőr rendezőnek járó oklevelet.

Mindehhez talán még csak azt kell megemlíteni, hogy a Csáth Kör az általános iskolák tanulóit is igyekszik munkájába bevonni, annál inkább, mert hiszen diákokról lévén szó, a középiskolából kikerülő tagok távozásával minden évben rendszerint érzékeny veszteség éri, s ezt csakis új és új tehetségek nevelésével lehet pótolni. És szóljunk talán arról is, hogy az előadóművészetek ápolásán túlmenően miben nyilvánul meg még a Csáth Kör munkája. A szavalatok és prózamondások mellett érdeklődés mutatkozik az ének és a gitármuzsika iránt is. Ezenkívül azonban a tanulók maguk készítik el a miniműsorok plakátjait és kellékeit is, tehát a képzőművészet terén is fejlesztik képességeiket.

Mennyire igaza volt Herceg Jánosnak, aki még 1967-ben az Életjel jubileumi könyvéről emlékezve meg a 7 Napban, egyebek között a következőket írta:

„... az Életjel nem a szabadkai íróké, színészeké, muzsikusoké. A szabadkaiak a vendéglátó szerepét játsszák, miközben jómaguk legtöbbször szerényen a háttérben maradnak ..." S aztán: „... A mienk, mindannyiunké ez a szabadkai pódium, mert Életjelt ad mindannyiunkról, s ébren tartja szellemi életünk szent tüzét."

Igen, ennek a szent tűznek a lobogása világította be az előadásokon közreműködő művészetbarát fiatalok szerteágazó tevékenységét, lelkes munkáját, önképző és közvetítő törekvéseit is.

Mindez azonban még korántsem teszi teljessé az Életjel munkásságát. Van még egy, szintén tíz esztendővel ezelőtt indult új munkaforma, mely ugyan nem nevezhető a szó szoros értelmében vett könyvkiadásnak, mert hiszen ehhez a megjelöléshez hiányzik a megfelelő apparátusa, de a kellő anyagi fedezete is, és mégis,

Bori Imre

Fehér Ferenc

Szeli István

Tolnai Ottó

Gion Nándor

Domonkos István

az elmúlt esztendők folyamán kiadott kis füzetek — s később az immár vaskosabb kötetek is — félreérthetetlenül arról tanúskodnak, hogy az Életjel a nyomda felhasználásával is igyekszik a magára vállalt feladatot minél teljesebben megvalósítani, azaz megadni a lendületet egy olyan munkának, amelynek elsődleges feladata a város, sőt a tágabb környezet, Vajdaság kulturális és társadalmi múltjának, értékeinek feltárása, azaz ennek a feltárásnak az ösztönzése és elősegítése.

A cél nem az első Életjel Miniatűrök megjelenésével formálódott meg. Ez a cél ott lebegett már akkor is az indítók szeme előtt, amikor a Városi Könyvtár olvasótermében az élőújság első száma elevenedett meg a nézők szeme előtt. Mert abban, hogy az Életjel — mint Urbán János mondta már idézett bevezető szavaiban — „közvetít a leírt irodalmi mü és az olvasó között", benne volt már ennek a múlt értékei felé fordulásnak a magva is. S mint már említettem is, ezeknek a kiadott miniatűröknek egyáltalán nem valami jövendő könyvkiadás megalapozása volt a célja, hanem sokkal inkább az, hogy a kiadott kis könyvecskék afféle összekötő kapcsok legyenek a közönség felé, egy kicsit afféle tagsági könyvecskék, amelyek eleinte nem is igen jutottak el más kezébe, csupán azokéba, akik az Életjel tágabb közösségébe tömörültek azzal, hogy rendszeresen részt vettek az élőújság szóbeli számainak megjelenésén.

Ha azonban valamely munka megindul, természetesen nem maradhat meg a kezdeti szerény elképzelések keretei között. Amint a cseresemő megszületik, eleve az a rendeltetése, sőt hivatása, hogy fejlődjön, erősödjön, növekedjen. Így volt ez az Életjel miniatűrjeivel is. Kezdetben talán csak a témakörre vonatkozó elgondolás bővült, a kulturális múlt kezdeti bátortalan felvázolása mellett vállalkozva a társadalmi múlt értékeinek feltárására, tanulságainak közkinccsé tételére is, ez azonban fokozatosan maga után vonta a kezdetben néhány oldalas kis füzetecskék tartalmának s ezzel együtt terjedelmének bővülését is, természetesen a rendelkezésre álló anyagi eszközök keretében.

Az a munka, amely az efféle hosszabb-rövidebb műveknek a közönség elé tárása tekintetében kibontakozott az Életjel keretei között, nem nevezhető ugyan könyvkiadói tevékenységnek a szó megszokott értelmében, de mindenképpen olyan értékmentő munka, amely méltán keltette fel még a határon túli magyar közvélemény érdeklődését is. Hogy csak egy példát említsek! A pécsi Jelenkor 1975. novemberi és decemberi számában két folytatásban foglalkozott az Életjel Miniatűrök sorozatával, részletesen is méltatva egy-egy megjelent munka értékeit, kitérve persze az esetleges fogyatékosságokra is. Az egész írásból azonban az elismerő lelkesedés hangja szól. És Szakolczay Lajos, a tanulmány írója már a bevezetőben ekképpen fogalmazta meg e kis könyvek jelentőségét:

„Ahogyan Toncs Gusztáv és Loósz István tanári munkássága, irodalmi, ismeretterjesztői tevékenysége szerencsésebb pillanatokban Bácska határánál messzebbre sugárzott, úgy az 1968-ban indult Életjel-miniatűrök sorozat legjobb kötetei sem csupán a vajdasági írás és kultúra egy-egy kevésbé ismert értékére reflektoroznak, hanem megpróbálják a helyi értékeket, hagyományokat egy szervesebb folyamba, az egyetemes magyar tudás sok értől duzzadó medrébe ágyazni."

És azután, mintegy konklúzióként:

„...a szabadkai hagyománykutatást nem a jugoszláviai magyar irodalomtól különálló, belső ügyeket tárgyaló és népszerűsítő vállalkozásnak fogtuk fel, hanem olyan — nem egy esetben az egyetemes magyar kultúrának is értékkel, értékadalékkal szolgáló — kísérletnek, amely nem a könyvsorozatot kibocsátó helytől, hanem a benne lévő mondanivalóktól lett érdeklődésünk tárgyává."

Hogy mi is született eddig ebből a munkaeredményeket nyomdafestékkel rögzítő, nem hivatásos könyvkiadói munkából, arról világos képet kaphatunk akkor is, ha egy pillantást vetünk az Üzenet borítólapján *Szellemi életünk dokumentumai* címmel adott beszédes felsorolásra. Ebből ugyanis az derül ki, hogy az elmúlt tíz esztendő alatt minden szervezett könyvkiadói tevékenység nélkül is megjelent immár több mint harminc miniatűr kiadvány, és ez még nem is minden. Az esztendők folyamán ugyanis — a természetes fejlődés folytán — odáig jutottak a dolgok, hogy a kezdeti keret szűknek bizonyult, szükség volt hát a miniatűrök mellett az immár nagyobb terjedelmű Életjel Könyvek megindítására is, s már ezekből is megjelent 16 mű.

Bizonyára nem árt egy kis statisztika arról, hogy mi minden is fért bele ebbe a szépen bontakozó kiadási képbe. A tervek már eleve sem szépirodalmi művek kiadására irányultak, s ilyen mű csak néha kerülhetett bele a kiadási tervbe, kivételes témájánál, esetleg múlthoz kötődő értékénél fogva. Ez magyarázza, hogy a kiadott több mint harminc kis füzet közül csak három ilyen szépirodalmi kiadvány volt, sőt nem érezhető a szépirodalmi visszaemlékezések, múltfeltárások túlsúlya sem, hiszen az ilyen jellegű füzetek száma is csupán tíz, és ugyanennyi a társadalmi és forradalmi múltunk

A SZENTELEKY-NAPOK TANÁCSA

A Szenteleky Kornél-díj bíráló bizottságának döntése alapján

az 1974 évre

ÉLET JELNEK

című ódát

A jugoszláviai magyar irodalmi életben végzett kiemelkedő tevékenységért járó

SZENTELEKY KORNÉL-DÍJAT

Hódmezővásárhelyen, 1974. 11. 16.

A Szenteleky-napok tanácsának elnöke.

A Szenteleky Kornél-díj bíráló bizottságának elnöke.

feltárására irányuló kutatómunka eredménye is. Ezenkívül öt mű témája a képzőművészet, illetve az ezzel kapcsolatos emlékezés, s volt egy-két munka a színház és a zene világából is.

Mindez pontosan jelzi az Életjel általános feladatvállalásának irányvonalát. Ez a keret azonban nem felelhetett meg a menet közben jelentkező további igényeknek, például annak, hogy megjelenési lehetőséghez juttassa a szabadkai írókat, elsősorban a kezdőket, no meg természetesen a nagyobb terjedelemre vonatkozó kívánalmaknak sem. Éppen ezen igyekszik segíteni az Életjel Könyvek sorozata, amely már eddig megjelent köteteivel is megoldott nem egy efféle problémát. Le kell szögezni, hogy itt is első helyen állnak a múlt értékeit feltáró, különböző témakörű könyvek, emellett azonban jutott már valamennyi hely a szépirodalmi szükséglet kielégítésére is. Megjelent például két gyűjtemény elhunyt szabadkai írók műveinek válogatásából és — a nemzetiségi együttműködés szolgálatában, s mintegy az Osvit régebbi kiadásait viszonozva — a Rukovet munkatársainak munkáit tartalmazó antológia. És megjelentek azoknak az irodalmároknak az első kötetei is, akiknek eddig nem volt alkalmuk önálló könyvvel a közönség elé lépni.

Az Életjel kiadói tevékenysége tehát — jóllehet nem egy szervezett kiadóvállalat tevékenységének eredménye — egyre rendszeresebb és átfogóbb munkatervről tesz tanúságot. Hiszen például csupán az Életjel Könyvek sorozatban megjelent néhány mű említése is elegendő arra, hogy rávilágítson a vállalt munka hézagpótló jellegére. Pálinkás József Szabadka népoktatásának múltját taglalja, Szekeres László helytörténeti kézikönyve a szabadkai helynevekkel foglalkozik, Petkovics Kálmán *A kérdőjeles ember* címen a századforduló tájának forradalmi mozgólódására emlékeztet, Lőrinc Péter *Bácskai polgári politikai elmélet* címmel a bácskai múlt néhány jellegzetes alakjának munkásságát elemzi megjelent munkáikon át, dr. Györe Kornél városmorfológiai tanulmányt adott Szabadka településképéről, Kolozsi Tibor pedig a szabadkai sajtó első világháború előtti történetét írta meg.

Ennek a kiterjedt munkának az értékét minden bizonnyal még növeli az a körülmény is, hogy az Életjel szerkesztősége tulajdonképpen szinte egész eddigi tevékenysége során meglehetősen otthontalan volt, s ennek folytán sok helyet változtatott, hiszen mindegyik csak ideiglenes szükségmegoldásnak volt tekinthető. Folyt a munka a szerkesztők lakásán, a szabadkai lapok szerkesztőségi helyiségeiben, aztán egy időben a régi városháza, azaz a jelenlegi művelődési otthon félemeleti helyiségeiben, majd a munkásegyetem udvari termében, az előadások pedig kezdetben a Városi Könyvtárban, aztán a zeneiskolában, a városháza dísztermében, a munkásegyetem amfiteátrumában, a gyermekszínházban, a Népszínház és a Népkör nagy- és kistermében zajlottak le. Az előadásoknak ugyan ma sincs valami kizárólagosan megállapított helyük, hiszen ez összefügg az estek jellegével, közönségmegmozgató erejével is; maga az Életjel azonban végre a Népkör udvará-

ban, a színpad mögött épült épületrész három helyiségében minden jel szerint végleges, megfelelő otthonra talált, s ez lehetővé teszi a még rendszeresebb, még alaposabb munkát és felkészülést az egymást követő estekre.

Mindent összevetve tehát az Életjel előtt újabb távlatok nyílnak meg. És e távlatok felé tekintve, mindenképpen meg kell emlékezni az eddig végzett munka kiérdemelt társadalmi elismeréseiről is. Azt már említettük, hogy az Életjel kifejtett munkásságáért 1967-ben elnyerte Szabadka város Októberi díját. Ehhez azonban hozzá kell tenni még további három elismerést is. 1972-ben ugyanis Szabadka Ifjúsága díjat kapott a Csáth Géza Művészetbaráti Kör; a hetvenes évek elején pedig elismerő diplomával tértek haza a színjátszó együttesek balassagyarmati nemzetközi szemléjéről. És végül, de persze nem utolsósorban, az Életjel 1974-ben megkapta a Szenteleky-díjat az irodalmi élet fejlesztése és népszerűsítése terén kifejtett eredményes tevékenységéért.

Talán nem is lehetne méltóbban befejezni ezt a jubileumi beszámolót, mint azokkal a szavakkal, amelyeket Bori Imre mondott, átnyújtván 1974. november 16-án az Életjel képviselőjének ezt a nagy közösségi elismerést kifejező díjat:

„Nem véletlen, hogy a színház is be akarja avatni a nézőt az előadásba, meg akarja szüntetni nézői mivoltát. Az Életjel, mint az irodalmi színpadok általában, hasonló igény szülötte: a szabadkai irodalmi élőújság azzal, hogy kollektív élménnyé tudja változtatni, mi eredendően individuális élménykiváltásra készült, jelentős, értékelhető és megbecsülést érdemlő része lett irodalmi életünknek."

És végül:

„... S ha mindehhez még hozzátudjuk, hogy nemcsak az írásművészet, hanem az előadói művészet pártfogolása is természetszerűen vállalt feladata, mérhetjük csak fel a szabadkai Életjel irodalmi élőújság szerepét, sokoldalúan értékelhető jelentőségét, szervezőinek és szereplőinek munkáját, s amikor a Szenteleky-díj bíráló bizottsága kitünteti, ezt a tizenhat éven át folytatott sikeres tevékenységét ismeri el."

Ezek az elismerő szavak most, húsz esztendő után is, a további munkára készülve, olyan biztatást jelentenek az Életjel szerkesztőségének, amely kedvet és lendületet ad az újabb és újabb feladatok megvalósítására.

KOLOZSI Tibor

CSÁTH GÉZA MŰVÉSZETBARÁTI KÖR

MI IS AZ?

Nem zene-, nem is költő-, hanem fecskeiskola. Miért vajon? A kép egyszerű: aki ide jár, szárnyalni tanul, magasba emelkedni a műhöz, s oda emelni a közönséget is. Nehéz feladatokkal terhes munka. Mégis állandóan vannak, akik vállalják. Mert a „fecskeiskola", a Csáth Géza Művészetbaráti Kör, csak az ifjúságé. A versmondás, a színjátszás és e két művészeti ággal kapcsolatos tevékenységek otthona.

ÍGY ÉRZEM, ÍGY IGAZ

Amint így gondolatot röptetek gondolat után a szerénység gúzsaival küszködve s az őszinteség után nyúlva a mélybe le, fölmerül a kérdés, mit jelentett nekem tanárnak, versmondónak, aki az utóbbi tanítására is rászánta magát, ez a kör. Bárhogy keresek egy angol írónő mondatánál találóbb választ a föltett kérdésre, nem találok: „Kezedbe vetted életemet, mint állványról a könyvet, és lefújtad róla a port." Első pillantásra talán dagályosnak tűnik ez a vallomás, inkább egy ember tettéről látszik tanúskodni. Mégis, a lehetőség, amelyet a Csáth Kör nyújtott számomra, azonos a kézmozdulattal, amely leemeli az elfekvő és porosodó kötetet. Annak érzem, tehát az. A „lefújtad róla a port" azonban, úgy gondolom, nemcsak egy lélekre vonatkozó „megváltás". Szinte gyermekkorom óta tapasztalom, mennyire hiányzik a fölnőttekből az ifjúság „*okos* fölemelésé"-re irányuló törekvés. Ennek a hanyagságnak tudata sarkallt még inkább, hogy a kör létrehozásának lehetőségeivel élve a tehetséges fiatalokat beszervezzem.

Az „anyaggal" való küzdelem: a próbák prései, satujai, amíg a csöndből „hangzás" lesz, s a vers — Kosztolányi szavával — kikel papírsírjából, a körülmények engedte felső határ elérése hozta meg mindannyiunk számára az örömet, szárnyalást.

Életem, életünk válna szegényebbé, sivárabbá, ha ez a kaptár szétesne, megsemmisülne. Régi tagok arcai merülnek föl egy-egy irodalmi est közönsége közül. Távol élők lapjai, levelei érkeznek. Bátor vagy tétova kopogtatás előzi a „hazalátogatókat", majd a kérdések özöne: hogy vagyunk, mit csinálunk, maradhatnak-e a próbán, vannak-e kiválóak, akik védhetik a kör színeit. A közös munka, a közös kudarcok és sikerek, az együttes vendégszereplések, a kosztümök és dekoráció kérdései, a csekély bevételből összekuporgatott pénz, hogy egy bútordarabbal, képpel, kellékkel gazdagabbak lettünk, mindez láthatatlan kötelékkel fogja a tagokat össze.

KÖZÖNSÉGÜNK

Az Életjel tizenöt éves évfordulóján a tisztelgő beszéd elsősorban a közönség támogatását, tapsának serkentőerejét méltatta. Én is róla szólnék most, hiszen nélküle nem létezhetnénk. Mivel előadásainkra szervezzük a közönséget, pontosan tudjuk, kik azok, akik támogatnak bennünket. Első helyen a közép- és általános iskolák tanulói és tanárai állnak, majd a szereplők szülei és rokonsága, végül, de nem utolsósorban azok a fölnőttek, akik szívesen, sőt szeretettel követik nyomon törekvéseinket. Külön kell itt, kötelességünknek tartjuk, kiemelni a magyartanárok és más szakos kartársak állandó segítségét, fáradhatatlan munkájukat a jegyterjesztés terén. *Sturc Béláné Zubek Jolán* a kezdet kezdetétől fogva lelkes nézője és bírálója a kör előadásainak, majd *Csetvei Mária, Danica Tamburkovski, Lakatos Gizella, Sandrik Etelka, Kulesevity Ágnes, Varga Teréz;* az újabbak közül *Ivković Ivandekić Katalin, Simonyi Judit, Szabó Jolán, Udvardiné Béres Eszter, Kalapis Ilona, Dobó Olga,* a környező települések iskoláiban dolgozó kedves kollégákról nem is szólva. Nélkülük nem állna módunkban kapcsolatot teremteni jelenlegi közönségünk legfogékonyabb és legígéretesebb rétegével. Ők képezik tehát a Csáth Kör és egyben az Életjel tevékenységének egyik tartóoszlopát.

MUNKÁNK — JÁTÉKUNK

Munkánk célja a jelenlét. Tevékenykedni Szabadka és környéke, valamint Vajdaság kulturális életében: részt venni az összes szavaló- és színjátszó vetélkedőn, állami ünnepek alkalmi műsorait minél színvonalasabban oldani meg, vendégszerepléseket szervezni, irodalmi esteket látogatni. Ehhez persze állandó próbákra, öncsiszoló bemutatókra, előadásokra van szükség, minden egyes tag repertoárjának folyamatos bővítésére, sok-sok beleáldozott időre. Erről a tevékenységről még az is elmondható, hogy sokrétű: van, aki plakátot rajzolt, meghívót körmöl; más a kosztümök „előállítása" körül szorgoskodik, de mindenki a szép beszéd és színpadi mozgás buktatóival igyekszik megbirkózni, hogy a versmondást, színjátszást vagy a pantomimet művelhesse.

Az amatőrizmus mindenesség, küzdelem: a próbák és sokszor a lehető legkedvezőtlenebb körülmények között való játék mellett takarítással, cipekedéssel és sok minden egyéb munka elvégzésével is jár. Amatőrnek lenni pedig annyit jelent: vállalni. Ebben a szóban az is benne van, hogy ne csak a bemutatókra, de az ismétlésekre is legyen kész a szereplőgárda. Minél több ember láthassa a produkciót. Hasson a rendezés is, a játék is. Így próbáljuk elkerülni az amatőrszínjátszásunkra gyakran oly jellemző káprázatos semmitevést: nyüzsgés a szemlék előtt, semmibe hanyatlás azok után.

A művészetnek Babits szerint három célja van: újat, újat, újat. Valljuk és tesszük irodalmi estjeinken és színielőadásainkon. Elégedetten tekinthetünk vissza: Kosztolányi *Zsivajgó természetére*, Sáfrány Imre *Magellán*jára, a *Csáth-breviáriumra*, *Andersen meséire*; a versmondók egy-egy igen szép búcsúestjére, a szavalókórusok bemutatóira, a vajdasági költőknek szentelt irodalmi összeállításainkra (Fehér Ferenc, Ács Károly, Pap József, Brasnyó István), nem hagyva figyelmen kívül az egyetemes magyar irodalom nagyjainak költészetével foglalkozó műsorainkat (Babits Mihály, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Nagy László, Weöres Sándor).

Miniműsorok villanó fényeinél az arcok, a kísérletek sokasága, a világirodalom beszivárgó deleje, az egyéni próbálkozások szívremegtető élménye. A Csáth Kör tagjai azonban nemcsak a miniműsorok és színjátékok főszereplői, hanem a legtöbb Életjel-előadásé is. Neveket kellene most itt fölsorolnom, a szőttest kibontani, amelyben minden apró minta fontos, mégis talán a motívumalkotókat illeti az említés elsőbbsége: *Kollár Ilona, Brusznyai Erzsébet, Tallós Zsuzsa, Sziráczky Katalin, Losonc Gyula, Kecsenovics Mária, Jamrik Edit, Vécsi Judit, Pajor Gizella.* Hármat közülük már ott tudunk a színészetet hivatásként választók között: Tallós Zsuzsát, Sziráczky Katalint és Póka Évát.

ELŐREMUTATÓ FÉNYPÁSZMÁK ÉS AZ ÚJAK?

Az általános iskolák, valamint az általános középiskola tehetséges tanulóit is próbáljuk munkánkba bevonni, hiszen a szakosítás röpke két éve alatt nem lehet versmondókat nevelni.

Mivel a szerbhorvát szavalók közreműködésére a kétnyelvű műsorok megvalósításához szükségünk van, egy állandó gárda kialakítását tűztük ki célul magunk elé.

Nincs az az erődítmény, amelyet ki ne kezdene az idő, ha nem tartják karban, ha nem korszerűsítik. Így a Csáth Géza Művészetbaráti Kört is. Míg lesznek köréje csoportosuló, újat akaró és kitartó fiatalok, addig, reméljük, mind tökéletesebb és változatosabb előadásokkal fogja megörvendeztetni pártoló közönségét.

HORVÁTH Emma

A Vajdasági Ifjúsági Szövetség

szabadkai

községi választmánya

Szabadka ifjúsága '72

díjjal

jutalmazza **A CSÁTH GÉZA MŰVÉSZETBARÁTI KÖRT**

a **fennállása alatt** *kifejtett*

eredményes munkájáért.

További sok sikert!

Szabadka, 1972. **november 25.**

A **Szabadka ifjúsága** *díjat odaítélő bizottság elnöke*

Minkóczi József

A VJSz szabadkai községi választmányának elnöke

P. H. Bosković

AZ ÉLETJEL AZ ÉTER HULLÁMAIN

Úgy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna, pedig azóta már tíz év telt el. A Csáth Géza Művészetbaráti Kör jubileumi évfordulóját a magam ünnepének is tartom, mert az Újvidéki Rádió mikrofonja tíz éve szinte kivétel nélkül ott vólt az Életjel műsorán. Tehát azt lehet mondani, hogy minden egyes rendezvényét nemcsak a szabadkai közönség, hanem a rádióhallgatók is végigélvezhették. Nehéz lenne pontos számadatot mondani, de annyi bizonyos, hogy az Életjel műsoraiból évente legalább 300 percet sugároztunk, ami azt jelenti, hogy az elmúlt tíz év alatt 3000 percet közvetítettünk. Más szóval, ha ezeket a műsorokat folyamatosan sugároznánk, akkor két teljes napon át a most jubiláló Életjel és a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjainak közreműködésével készült műsort hallhatnák mind a Szabadkai, mind pedig az Újvidéki Rádió hallgatói.

Az Életjel műsorait rendszerint a kulisszák mögött hallgattam végig. Tehát mindíg ott voltam, ahol a legnagyobb az izgalom, ahol az történik, amiről sem a néző, sem pedig a rádióhallgató nem szerez tudomást. Ott látja az ember, mennyire izgulnak a fellépők, ott ismétlik el a szereplők fellépésük előtt utoljára mondanivalójukat... esetleg egy pillantást vetnek a tükörbe és elindulnak a világot jelentő deszkára. Igen ám, csak a fellépés nem mindig megy olyan simán. Például az élőújság megjelenésének tizenötödik évfordulója alkalmából megrendezett esten a Csáth Kör egyik akkor oszlopos tagja felállt a helyéről, megmondta a költemény címét és utána néma csönd következett a munkásegyetem amfiteátrumában... Néhány másodperc múlva újra megmondta a vers címét, a szerző és a fordító nevét, majd újra „filmszakadás". Pár másodperc kínos csönd... A versmondó újra nekidurálta magát, de a fordító nevénél most sem jutott tovább. Hogy mentse a helyzetet, meghajolt, a helyére ment és leült. A közönség érezte, hogy valami nincs rendben, de mivel együttérzett a versmondóval, tapssal jutalmazta.

Voltak meghitt pillanatai is a kulisszák mögött végzett munkánknak. Emlékszem a Majtényi Mihály, a neves vajdasági író szü-

letésének hetvenedik évfordulója alkalmából megrendezett műsorra. Ezen a szerző is jelen volt. Szabadkai éveiről vallott. Szerkesztőségünk megőrizte Mihály bácsi vallomásait. Néhány év múlva, halálának egyéves évfordulója alkalmából az Életjel emlékműsort rendezett. Ezen a közönségnek leforgattuk hangszalagról az elhunyt író szabadkai vallomását.

Ami az Életjel, illetve a Csáth Géza Művészetbaráti Kör munkájában jelentős, az az, hogy szinte évről évre serkenti a fiataloknak az irodalom iránti érdeklődését. Legalább öt nemzedéket „túléltem", mert azok a fiatalok, akik befejezik a középiskolát, elhagyják városukat és máshol folytatják tanulmányaikat. Kellemes érzés, amikor munkám során találkozom egy-egy olyan fiatallal, akivel az Életjel műsorán ismerkedtem meg. És még nagyobb büszkeség tölt el, amikor ezek a fiatalok a színjátszás, a szép szó zászlóvivőivé válnak.

Magam is azok közé tartozom, aki a fiatalokat toborozza. És mindig azon csodálkozom, hogy a műsor szervezője, Dévavári Zoltán hogy bírja szusszal. Tudom, milyen nehéz az ilyenfajta nyilvános műsorokat szervezni, milyen nehéz nemzedéket toborozni és nevelni, különösen akkor, ha a fáradságért, a munkáért a közönség tapsán kívül jóformán semmi sem jár.

Legyen e rövid íráson kívül Horváth Emmának, a műsorok rendezőjének az is egy elismerés, hogy az elmúlt tíz év munkája nem maradt a szabadkai könyvtár, a zeneiskola hangversenyterme és a Népkör színháztermének négy fala között, hanem a műsorok eljutottak a rádióhallgatókhoz is.

PAPP Imre

Szabadka központja az 1860-as években

AZ ÉLETJEL VISSZHANGJA

IRODALMI ESTÉK

NEM MINDENNAPI REKORD

Ritka és szép jubileumot ünnepel az Életjel, a Szabadkán magyar nyelven megjelenő irodalmi élőújság. 1958. október 28-tól kezdve ezek az érdekes és mindig látogatott irodalmi és általában intellektuális összejövetelek egy hónapban sem maradtak el. Folyamatosan, nagyobb válságok és zavarok nélkül megtartották őket. Az élőújság eddig megjelent 43 száma nem mindennapi rekordot jelent valószínűleg nemcsak vajdasági keretekben.

A szerkesztőségnek ez alatt az idő alatt sikerült több mint 400 írót, festőt, zenészt és színészt maga köré gyűjtenie, akik fölléptek pódiumán. A vajdasági irodalom és képzőművészet nem egy jelentősebb alakját ismerhette így meg a közönség, sok sikeres hangversenyt tartottak, amelyeknek a műsorán klasszikus és mai zeneszerzők művei egyaránt szerepeltek.

A szerkesztőség úgyszintén megrendezte a fiatal és kevésbé ismert festők retrospektív tárlatát, akik közül sokan éppen ezáltal teremtették meg első jelentősebb kapcsolatukat a közönséggel.

Mindez amatőr alapokon történt és gyakran nehéz feltételek közepette. Ez azonban nem érződött meg a munka minőségén, amiről a nézők számának állandó emelkedése tanúskodik legjobban.

A mifelénk igen ritka és rendkívül eredményesen működő szerkesztőség munkáját minden bizonnyal sokban elősegíti majd az, hogy az ősszel véglegesen megoldódott a helyiséghiány kérdése és bizonyos anyagi gondok problémája. Ugyanis a szerkesztőség ezentúl a Szabadkai Munkásegyetem keretében fejti majd ki tevékenységét, s ezáltal megteremtődtek számára a zavartalan munka folytatásának és kiterebélyesedésének alapvető feltételei.

Hétfőn, október 22-én a Népszínház nagytermében megtartják az élőújság ünnepi, sorrendben 44. előadását.

V. U.

(Dnevnik, 1962. október 20.)

EGYEDÜL A PÓDIUMON

Az irodalmi és műsoros estek változatos tarkaságából szinte elénk toppant az az előadói est, melyet a szabadkai Életjel irodalmi élőújság szerkesztősége rendezett a Népszínház kamaratermében.

Sütő Irén, a budapesti Thália Színház jeles művésznője látogatott el Szabadkára, hogy egy önálló előadói est keretében bemutatkozzék az irodalom- és művészetkedvelő közönségnek.

Arról, ami ezen a kis színpadon csaknem két órán át elhangzott és lejátszódott előttünk, a szokványos beszámoló hangján nem szólhatunk, mert tartalmi és formai változatosságánál fogva az egész est a legmagasabb művészi szintre lendült. Sütő Irén egyedül volt a pódiumon. Mindig és mindvégig egyedül; már maga a jelenség sokat ígérőn betöltötte a színpadot abban a pillanatban, amint a közönség elé lépett. Azután — egyetlen szövegkönyv, egyetlen súgó vagy segítő nélkül — ami a költészet tolmácsolásában így a legszebb — életre keltek a versek: Szabó Lőrinc rajongó tengerimádata, Ady tragikus vallomása, Kosztolányi álmatlan éjszakái, Rad-

A fiatalok műhelye a Csáth Körben

nóti Miklós *Üzenete a hitveshez*, Rilke, Eliot, Moore sorai újabb és újabb asszonyi vagy gyermeki vagy kisleányi arcot és a hangszínek hihetetlen skáláját hozták elénk. Egy kis strófa, egy Móra Ferenc karcolat az emberi lélek lúdbőröztető mélységeit tárta fel a fölötte villogó szemekkel rettegő vagy őszinte vallomásába beleomló sejtelmes női alakon át, kinek fekete bársonyruhája fölkiáltójelként állt a mondatok végén... A tragikumból a komikumba, a sejtelmes lírából a vaskos, dübörgő prózába való átcsapás olyan volt, mint egy kép csillanása villámfénynél... A vers nemcsak azért hatott igazi versnek, mert szabadon mondta és élte minden szavát, minden hangzóját, hanem azért is, mert a strófákhoz hozzákapcsolódott a szabad, s magáról minden formai béklyót lerázó játék.

A játék legmagasabb érzelmi fokát a művésznő akkor érte el, amikor Williams Tennessee *Macska a forró bádogtetőn* című drámájának egy felvonását egyedül játszotta le a pódiumon. A csalódott és érzelmeiben önmagára hagyott vergődő asszony kapaszkodása volt ez az Élet felé; férje — a láthatatlan szereplő — egy üres szék, melyről a hívott, a kérdezett, a vádolt vagy vádlott hangja helyett elektronikus muzsika felelt, bődült, füttyögött vagy morgott, mint odújában a nehéz sebét nyalogató vad. És benépesült a szín; ott élt az egész család a maga tragikumával, kiábrándultságával és az Élettől elszenvedett nagy vereségével. Az Asszony vergődve vallott, mint egy fetrengő macska a forró bádogtetőn, aki már nem önmagát siratja, hanem az életét szeretné kimenteni egy szörnyű társadalmi harapófogó szorításából, mely halálos is lehet a lélek teljes összeomlásában.

A rendező az estnek az *Ész és szerelem* címet adta, mely ritmusában, hangzatosságában méltó a művészi szint és igény kifejezésére, amikor hívogatón a közönség felé szól, de — a hallottak után ítélve — nem teljes, mert Sütő Irén nagy művészi teljesítményét leszűkítve három szóban lehetne híven kifejezni: *Ész, szerelem és játék*, hogy idézze mindazt, amivel a kétszer ötven perc alatt a világirodalomból találkoztunk.

Lévay Endre
(Újvidéki Rádió, 1965. szeptember 28.)

A MŰVÉSZ IDÉZÉSE

Neked már mindegy, mikor, miért szólunk hozzád, vagy miként idézzük fel jó, kiváló, vagy vitatható tulajdonságaidat. Nem szólsz közbe, nem válaszolsz, pedig erényed volt az állásfoglalás. Nem idézed kedvelt költőid verseit, hogy jobban lássunk téged. Még csak tudomásul sem veszed a dolgokat. Mi azonban tudjuk, hogy míg itt voltál közöttünk, nálad a művészi hivatásérzés megnyilvánulása mindig jelen volt az alkotásban és az oktatói munkádban, a nevelésben. Ebből a hitvallásból, életszemléletből fakadó műveid maradtak ránk, hogy nekünk, kortársaknak és az utókornak válaszul maradjanak minden kérdésre.

Most itt állunk emlékeink ránk zuhanó színeivel, köztük a legsötétebb tónusú színfolttal. Hagyatékod, műveid nyugodtan állják tekintetünket és mi, amikor téged idézünk, megfontoltan mondatokat formálunk a szavakból. Keressük a legmegfelelőbb gondolatot, hogy kifejezhessük az átlényegülés teremtette hasonmásod hiteles világát alkotásaidban. A művészet el-

Beszélgetés az élőújság otthonában
(Bordás Győző, Szekeres László, Pap József, Bodrogvári Ferenc, Dér Zoltán)

vonatkoztatott útján az adott világból választottad ki olykor vizuális, de gondolati tömörséggel a lényegest, a magadnak és másoknak a figyelemre érdemest, azt, ami igazolt és igazol ma is.

Most úgy érezzük, jogunk van emlékezni, függetlenül attól, hogy kit, mikor milyennek formáltál meg lelkedben és műveidben. A helyzetkép ilyen, vagy olyan formában mindenképpen tény és valóság. Te már csak közvetve szólhatsz közvetlen dolgainkba. Az alkotásaidat számon tartó szemlélők és hagyatéktulajdonosok, emlékezők és jó barátok serege fölött uralkodói varázslattal minden választ — elismerést és védelmet — szellemi várad őrségére, alkotásaidra bíztad.

Visszagondolunk rád és így vagy most velünk. Most hozzád beszélünk, hozzád, aki ezen az estén is festményeiddel ünneppé díszítetted a percet, az órát, az estét, ezt az egész napot. Alkotásaid ismertetésére, méltatására vagyunk mindenkor veled, úgy, mint azelőtt, mielőtt még művészeti életünket és közoktatásunkat, baráti körünket távozásoddal veszteség érte.

Egyszerű, sokrétű, érzékeny szépségű, de pózmentes életed atmoszférájának hatásával emlékezünk rád. A formák, vonalak, színek kompozíciója szemünk tükrében vibrál, érzékszerveinkben zsibong. Tőled is tudjuk, a dolgok harmóniájában mindig sok a látszat, a mélységek forrongásának takarása és elfojtott indulatok lázadása, az önmarcangolás és a mételyező kétely megsemmisítő orvtámadása. Nem a jövőt — a maradandót kerested, kutattad, és az értékmérések utáni összehasonlítások felmérhetetlen súlya összeroppantott.

A valóságod csak te tudtad. Mi csak találgatjuk korai távozásod okát. Amit mi tudunk, most az, hogy az örökre hallgató időben megnyugvó palettáddal minél messzebbre kerülsz, annál közelebb vagy hozzánk.

Urbán János

(Vinkler Imre festőművész halálának évfordulója alkalmából, az Életjel irodalmi előújság novemberi előadásán felolvasott emlékezés. — *Magyar Szó, 1968. november 21.)*

VINKLER IMRE-EMLÉKKIÁLLÍTÁS

Későn fedeztük fel Vinkler Imre festészetét. Ez a tárlat, melyet az Életjel, a Városi Múzeum és a Képzőművészeti Találkozó együttesen rendezett meg, nemcsak megerősíti, hanem növeli is Vinkler Imre művészetének jelentőségét. A kiállítás nem teljes, s valószínűleg még jobb válogatás is lehetséges lett volna, ha több idő és anyagi eszköz áll a szervezők rendelkezésére, és ha Vinkler minden képéről tudnánk.

A kiállítás az 1954-ben festett *Apám arcképe* című képpel kezdődik, és az 1967-ben készült *Befejezetlen akt*tal zárul. Minden alkotását ugyanaz a szenzibilitás jellemzi, melyért a művészt mimózalelkűnek is nevezték. Képein kezdetben az „ideges érzékenység" dominál. Türelmetlen, élénk ecsetvonásokkal alkot, mintha párbeszédet folytatna a természettel vagy a motívummal, világos színeket használ, a színfoltok tónusban közel állnak egymáshoz. Olyan motívumokat használ, amelyekhez érzelmi szálak fűzik. Személyekhez, tárgyakhoz, környezetéhez nagy szeretettel ragaszkodott. Intim művészetén belül derűs, csapongó és ironikus is kissé. Első képein ez különösen az ecsetkezelésben, illetve kézirásában jutott kifejezésre.

1958-tól kezdve Vinkler néhány síkra redukálta a kifejezés eszközeit, és élményeinek a középpontjába hatolt. Színskáláját esztétikai igényeihez alakította, s az ésszel ellenőrzött érzelem elveit követte. A *Halak, Csendélet mozaikkal, Kompozíció* stb. képei jellemzik ezt a periódust, melyben Braque hatását is fölfedezhetjük. A *Téli naplemente* című képén művészetének szintézisét és autentikus szakaszát fedezzük fel, mely talán a legjelentősebb is. *Paprika Jancsi rongybabával, Colombina* s még egypár alkotása Vinkler sajátos egyéniségét mutatja be. Derű, játék jellemzi ezeket a műveket, de a babák, képeinek a szereplői mintha rokkantak is volnának egyben, s a virágos hangulatok ízeiben a krizantém kesernyés illatát is felfedezzük. Az opálos fény, a szép anyag, az elegáns, pallérozott festés az őszi fény bágyadt szépségéhez hasonló. Elégikus érzelmeket és gondolatokat keltenek ennek a periódusnak a képei.

Az 1962-ből való *Kagyló* című festménye a magába zárkózó, az örök szépségekbe merülő művészt, s egyben az „örökké létező" világot érzékelteti. Vinkler művészetének ez egy másik változata, a stílusában informel jellegű, színekben kékesszürke, gyöngyházfényű képek hitelesen fejezik ki a mimózalelkületű, nagy intellektusú művészt.

Az 1967-ben a Zentai Művésztelepen festett kis akvarellképei — más anyaggal ugyan és más témával — folytatásai voltak ennek a gyöngyházfényű légies stílusnak.

Vinkler arányérzéke nagyon fejlett volt, a kicsinyben kereste a nagyszerűt is. Világnézete, illetve világérzete lírai, a panteisztikus feloldódás jellemezte, és talán azt is mondhatjuk, hogy festészetünkben bizonyos transzcendes lírát teremtett meg. A vajdasági művészetben egészen sajátos jelenség. A természetben való föloldódást a fénnyel érzékelteti, a pallérozott ízlés és a komponálási készség jeleit fedezzük fel képein, akárcsak a magyar művészet élményvilágának festői kifejezésében is.

Ács József

(Magyar Szó, 1968. december 15.)

TÉRSZOBRÁSZAT — SZALONBAN

Újvidéki művészházaspár kiállítása Szabadkán

A Képzőművészeti Találkozó szalonjában hétfőn este dr. Pap József Híd-díjas költő — nagyszabású közönség jelenlétében — megnyitotta Baranyi Károly és Baranyiné Markov Zlata Európa-hírű újvidéki szobrászművészek tárlatát. A kiállított művek között található Baranyiné *Őszi napsütés* című szobra, amelyet a belga képzőművészek országos egyesülete ezüstéremmel díjazott, valamint Baranyi Károly plasztikája, amelyet nemrég Párizsban — 42 nemzet képviselőinek nagyszabású kiállításán — bronzéremmel tüntettek ki. A művészetbarátok úgyszintén megtekinthetik a két kiváló művésznek azokat az alkotásait, amelyeket két-három évvel ezelőtt Brüsszelben és a Szovjetunió több városában mutattak be.

Baranyi Károly a térbeli szobrászat művelője, a térbeli formák építője. Leegyszerűsített, harmonikus műveit a hagyomány szabályai szerint, de a mai kor legjellemzőbb elemeiből, traverzekből és kerekekből készíti. Stílusa a konstruktív irányhoz hasonló, de voltaképpen egyedülálló, mert a művész az anyag megmunkálása tekintetében senkihez sem hasonlít.

Feleségének alkotásai távol állnak a geometriai formáktól. A művésznő aggodalommal figyeli az emberi élet drámáit. Beszél az elhagyott gyermekekről, a megrázó öregség tehetetlenségéről és az elmúlásról. Filozofikus költői mondanivalója nincs a szobrok hátrányára, mert szervesen belőle ered.

A neves művészházaspár szabadkai tárlata kulturális életünk jelentős eseménye.

A megnyitó után a zeneiskola hangversenytermében az Életjel színvonalas műsoros est keretében foglalkozott a két szobrász művészetével.

A 75 éves művész munkásságának fél évszázados évfordulója alkalmából az Életjel miniatúrsorozatában megjelent Baranyi Károly több mint százoldalas, gazdagon illusztrált önéletrajza.

(7 Nap, 1970. június 5.)

BARANYI KÁROLY ÉS BARANYINÉ MARKOV ZLATA SZABADKAI TÁRLATA

E két kiváló művész tárlata egymással kiegészítő, érett művészetet tár elénk, melyben hatvan év akarata, erőfeszítése, lírája, reménye, bánata, sőt az elmúlásról alkotott gondolata is jelen van. Ki-ki a maga művészeti hitvallása szerint alakította ki mindezeket a művészeti tényezőket. Az idők folyamán, ahogy kibontakozott művészi pályájuk, egykori széles frontú művészetüket fokozatos tömörítés követte, mind több feszültséggel telítődött művészetük. A külső és belső ellenállás egyik részről konstruktivizmust, másik részről átszellemült művészetet eredményezett. Fejlődésüknek egyes fázisaiban az élmény változatossága fokozatosan szűkült, a hosszú kibontakozás nagy és különleges eredményeket hozott. Talán ennek köszönhető, hogy míg mások ötvenedik vagy hatvanadik életévük után csak ismétlik magukat, addig Baranyi Károly és Zlata művészete több fázis után az utóbbi években bontakozott ki egy olyan helyzetben, melyből hiányzik a „korunknak megfelelő stílus".

A szecesszionizmust újra fölfedezzük a divatban, becsülni kezdjük az építészetben is a századfordulónak ezt a nagy stílusát, a bútorokban, a színjátszásban, még talán a betűtípusokban is megnyilvánul ez az új vonzódás. Mindezek az esztétikai jelenségek együtt járnak több más hatással, de a lényegük az ipar, a technika és a természet közötti egyensúly keresése. Valahol meg kell állni az egyensúlyozásban, és ezt az arányt egyfajta életérzésnek, stílusnak kellene kifejeznie. Ezt az új stílust — úgy mondják — korunkban a művészet még nem teremtette meg. Hiányát elsősorban az ifjúság érzi át, és erre várakozva „természetes utakat" keres, vagy a múlthoz fordul vissza. A széles fronton való művészeti mozgás és a stíluskeresés között külön figyelmet érdemel Baranyiék életműve.

Irodalmi estjeink lelkes közönsége

Fiatalok az Életjel nézőterén

Baranyi Károlynak a Szabadkai Képzőművészeti Találkozó épületének földszinti helyiségeiben látható 24 műve monumentális benyomást kelt. A béke és a munka szimboluma. A bevezető mű Baranyi Károly eszményeit, művészeti hitvallását fejezi ki, akárcsak többi nagyméretű szobra: *A család, Három fej, Oroszlán, Két tehén, Tehénpásztor, Bölény, Tavasz, Bizánci aszkéta* stb. A *Bizánci aszkéta*, a *Leány fésüvel* olyan művek, melyek egy humanizmusra törő világ új nézőpontjait fejezik ki. De az arányok, a szerkezet, a perforált tartóváz, az ipari gondolathoz alkalmazkodó esztétikai út, ugyanakkor pedig a természethez való ragaszkodás Baranyi művészeti hitvallásának az alfája. Baranyinál a természet átértelmezett, átalakított, olyan, mint amilyent az ipari termelés az elmúlt időszakban megkívánt. Baranyi sérelem nélkül élte át a világ változását, és optimizmusa megőrizte az egyensúlyt a gép és a természet között. A gépet sohasem dolgozta föl mint motívumot, hanem embereiben és állataiban látta meg a gép szerkezeti tulajdonságait. Nem olyan művész, aki a gépet humanizálja, hanem az élőt tanítja és szoktatja az ipari világhoz. Baranyi Károly legújabb alkotásai: *Fej I.* és *Fej II.*, *Architektúra és szobrászat szintézise*, *Fali kompozíció*, mind együttesen a látási öröm plasztikai harmóniáját nyújtják.

Baranyiné Markov Zlata spirituális, romantikus elmúlást idéző költészete ellenpont, és gyengéd kiegészítője Baranyi Károly „a kemény élet magától értetődő", sérelmet nem ismerő optimizmusának. Csak az emlék maradt meg. *Emlékezés Adyra, Őszi napsütés, És az élet folyik tovább, Árvák, Terakotta-kavicsok* című művei mély érzelmek szülöttei, fájdalommal, bánattal, elvágyódással teli alkotások, amelyek hangulatukban a holdfényes ég alatt lejátszott szonátákéra emlékeztetnek. Az elmúlás birodalmába való utazás, a századvég pesszimizmusára emlékeztető hangulat, a „rózsaágyba fektetett kedves, csendes elmúlás" nem perlekedik az élettel, de nyilvánvaló, hogy a sérelmeket eredendő jelenségnek látja. Mert senkit sem vádol. Ez a panaszos és kegyelettel teli műfaj bizonyára azokon a konfliktusokon alapul, melyeket már régen elfeledtünk, és a spiritualizmusban találja meg a kiutat.

Ács József

(Magyar Szó, 1970. június 13.)

KIÁLLÍTÁSOK EZ ÉV ELSŐ FELÉBEN

Baranyi Károly és Baranyi Markov Zlata ismert szobrászok és kerámikusok. A Képzőművészeti Találkozó — az Életjel irodalmi élőújsággal együtt — június 1-től 15-ig megrendezte szalonjában kiállításukat. Baranyi Károly, a számunkra oly jól ismert Oláh Sándor, Pechán József, Farkas Béla és más művészek barátja, ma egyike a legöregebb művészeknek Vajdaságban, és még mindig tevékenyen alkot. A első világháború idején és később is Szabadkán élt. Egyike azoknak az élő keveseknek, akik 1923-ban városunkban megalakították a Vajdasági Magyar Képzőművészek Egyesületét. A csaknem nyolcvanéves művész keresi-kutatja a módot, hogyan tudná magát a korszerű anyagokban és formákkal minél jobban kifejezni. E törekvésének kétségtelenül a *Bölény* legsikerültebb alkotása. A szuggesztíven megmunkált erős állat eleve alkalmas arra, hogy vasban realizálják. Kár volna, ha ez a szobor csupán panell-lemezekből elkészült modell maradna. Baranyi Markov Zlata *Őszi napsütése* két öregasszonyt ábrázol enyhe karikírozással. A szeretettel megmunkált alakok, amint ott ülnek az egyszerű fapadon, a bölcs öregség beletörődöttségét sugározzák.

Bela Duranci

(Rukovet, 1970. 5—6.)

A SZABADKAI CSÁTH GÉZA MŰVÉSZETBARÁTI KÖR VERSMONDÓI SZIVACON

Nagy öröm és megtiszteltetés volt számunkra, hogy az idei Szenteleky-napok irodalmi műsorát mi állíthattuk össze és adhattuk elő. Célunk nem a teljesség, azaz komplett keresztmetszet nyújtása, hanem a jelentős vajdasági író emberi és művészi magatartásának egy szempontból való megvilágítása volt.

Abból a szempontból indultunk ki, amelyből jól látszik az egyensúly Szenteleky gerinces, egyenes belső tartása és a betegség, értetlenség folytán bekövetkezett lelki összeomlás között. Tiszteletet parancsoló ez a földi nyomorúságon való állandó felülkerekedés, vagy vele történő birokra kelés. Ez kellett tehát, hogy kifejezésre jusson irodalmi összeállításunkban, amelyet kizárólag Szenteleky műveiből ötvöztünk eggyé, kivételt téve Szirmai Károly *Önkeresés* című versével, mely az est mondanivalóját még többrétűvé tette.

Szólni kell a vetítéssel egybekötött lírai útleírás közléséről, vagyis a San Marco kolostor Fra Angelico festette freskóinak kétszintű bemutatásáról. Mindaz, ami Szenteleky feledhetetlenül szép megfogalmazásában elhangzott, az egyes falfestményekkel kapcsolatos gondolatok a vetítővásznon is életre keltek.

A szereplők: Apró Erzsébet, Horváth Emma, Kollár Ilona, Kökény Gizella, Losonc Gyula, Nagy Mária, Sziráczky Katalin, Tallós Zsuzsanna, Terék Erzsébet voltak.

H. E.

(Magyar Szó, 1971. december 16.)

GONDOLATOK EGY IRODALMI EST KAPCSÁN

Sajtónkban ritka vendég az irodalmi estek értékelése: sikertelen és sikeres megoldások mérlegre tétele, elemzése. Ezért kényszerül a rendező saját munkájáról írni, éppen olyan zsákutcába szorítva, mint Stefan Zweig *Sakknovellájának* hőse, aki iszonyatos magányában, a tábla követelményei szerint összehajtogatott kockás takarón saját magával vívta játszmáit. Mindkét esetben támadó és védekező egyazon személyben szorul közös gyékényre.

Az irodalmi estek rendezőjének helyzete talán csak annyival kedvezőbb, hogy ha nincs is személy, akinek szemléletén a hallgatóság véleménye átszűrődne, differenciálódna, a közönség mégiscsak jelen van, kialakít, egyénenként vagy egészében véve, jó, rossz, torz, egyoldalú vagy éppen egekig csapó, elismerő véleményt. Ilyen meglátásokat gyűjtögetve jut el az irodalmi est létrehozója munkája bírálatáig, amely annyiban szubjektív, hogy a mérleg ő maga, tehát nem kívülálló személy, az összehordott „áru" azonban más szellemi égövben élő emberek „terméke".

Az Életjel *Csönd helyett vers* című, Ács Károly költészetének szentelt irodalmi estjéről lesz szó, az egyes rendezői megoldások miértjéről, ami az előadás után talán már nem sérti a szájbarágástól rettegő, s a hallgatóság önállóságát oltamazó independensek önérzetét. Szabadon megfejthették a jelöléseket. Íme most a keresztrejtvény megoldása.

A szintér kiképzése: három szürke pannó. Kettőn egy-egy Bogomil Karlavaris festmény, a harmadikon üres keret. Ugyan miért? Szabadkán még nem volt Ács-est, a költő képét versösszeállítás pódiumon még nem alkotta meg. Ezért hagytunk helyet számára. Álljon össze a portré a szó szárnyán életre kelő mű színeiből.

Miért a trió: Ács—Bartók—Karlavaris? Ács gondolati verseinek, Bartók *A csodálatos mandarin*jának, Karlavaris festményeinek egyik érintkezési pontja a szikár szigorúság. Mindhárom alkotó a városi ember magányérzettel át- meg átszőtt belső világát vetíti ki adott esetben. Gondoljunk csak néhány versre a műsorból: *Tóparti mértan, Hangulat, Álom és valóság, Vers, Menetrend dicsérete.*

Miért a szavalók csoportosítása kettesével, hármasával vagy többedmagukkal? A versek tartalmi és hangulati kapcsolódása, rokonsága révén.

Hát az algaszerű kézmozgások a legelején? A következő Ács-sorok az ihletői: „Levelet írni levegővel, / emlékezni, ha nincs remény," és „szabad-e állnom, halálba mállón / ezen az egyetlen világon?"

Végül, de nem utolsósorban az egyéni és csoportos vélemények gyűjteménye. Az egész rendezői koncepció nem tetszett. Egészében véve kiegyensúlyozott, élvezetes műsor, melyben kimondottan rossz szám nem volt. Nagy szolgálatot tett Ács Károly költészetének népszerűsítése érdekében. Konzervzene helyett élő jobb lett volna, mert lám az utolsó betétnél a magnó lassú kikapcsolása miatt eltorzult zenei hang rontotta az est hangulatát. A versmondók produkcióit tekintve, csúcs a *Félsz-e?* című vers Losonc Gyula előadásában; mélypont Kovács Birkás Magdolna „alakítása", amely különösen a *Halál* című vers elmondásakor hajolt „éneklésbe". Tapolcsányi Angéla az utolsó szám után nem tartotta be a kötelező szünetet, a költőt azonnal a színpadra hívta, így azt a benyomást keltette, mintha a szájából kiröppent mondatok értelmét nem élte volna át.

Ennyi az egész. De néhány tanulságot mégis szeretnék levonni az eddig leírtakból. Bármi történik a színpadon, bármi helyeztetik el rajta, funkcionálisnak és nem öncélúnak kell lennie. A bemutatandó irodalmi anyag értelmes keretéül kell szolgálnia, azt világosabbá, összefüggéseiben érthetőbbé kell tennie. Ugyanezt a célt hivatott szolgálni a szavaló szövegmondása a költői mű szerkezetének, érzelmi és gondolati töltésének kivetítése érdekében.

Horváth Emma

(7 Nap, 1972. október 20.)

Életjel

XX. évf. 5. (313.) sz. | 1977. V. 16.

TITO ÚTJÁN

Irodalmi összeállítás elnökünk kettős jubileuma alkalmából

Műsoron:

Ács Károly
Debreczeni József
Csépe Imre
Fehér Ferenc
Gál László
Laczkó Antal
Laták István
Petkovics Kálmán
Somogyi Pál
Slavko Stanić
Thurzó Lajos
Urbán János
Zákány Antal
és Oton Župančič költői és prózai művei, valamint Oskar Danon és Josip Slavenski szerzeményei

Közreműködnek:

Bite Ágota
Erős Borbála
Fehér Matild
Gyelmis Ágnes
Gyenes Márta
Jamrik Edit
Kovács Birkás Piroska
Nejsz Ilona
Pajor Gizella
Rövid Eleonóra
Tóth Bagi Viktória, Vécsi Judit
és a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara Varga Péter vezényletével

A műsort összeállította és az összekötő szöveget írta: Urbán János

Rendező: Horváth Emma

Az előadás 1977. május 16-án, hétfőn 19 órakor kezdődik a Városi Könyvtár olvasótermében.

A 15 ÉVES ÉLŐÚJSÁG JUBILEUMI ESTJE

Gyollai Mihály

A HALADÓ GONDOLAT PÓDIUMA

Jóllehet tizenöt év még fél emberöltő sem, az Életjel ma esti jubileuma jelentős esemény számunkra. Hiszen a megjelenésének másfél évtizedes évfordulóját ünneplő élőújság kezdettől fogva alkotó tevékenységre ösztönző fórum, városunk irodalmi és művészeti életének igen jelentős rangadó tényezője, és sokoldalú tevékenységével bebizonyította, hogy művelődésünk egyik legéletrevalóbb kezdeményezése. Jelentőségét csak növeli, hogy nemcsak Vajdaság, de az ország egyetlen, rendszeresen megjelenő irodalmi élőújságja, sőt közép-európai viszonylatban is egyedülálló, sajátos a munkaformája. Estéi, rendezvényei többet jelentenek egyfajta szórakozási lehetőségnél: a jugoszláv, a magyar és a világirodalom legjobb alkotásaival igyekeznek megismertetni ragaszkodó közönségünket, amelynek a száma az évek múlásával nemhogy csökkenne, de egyre növekszik. Ez nagy felelősséget ró mindnyájunkra: azt, hogy érdeklődését minél színvonalasabb produkciókkal elégítsük ki. Műsoraink összeállításakor az a szempont vezet bennünket, hogy amikor 1958 végén megindítottuk az Életjelt, még széles vásznú filmet is csak nagy ritkán vetítettek mifelénk, ma viszont a televízió, sok helyen a színes televízió a világszínpadok legjobb, leglátványosabb előadásait házhoz viszi. Ha tehát azt akarjuk, hogy az élő szó ereje ne csökkenjen, hogy az emberek továbbra is olyan szép számban jöjjenek el egy-egy rendezvényünkre, mint a múltban és ma este, akkor a jövőben még inkább arra kell törekednünk, hogy újszerű megoldásokkal az eddigieknél is érzékletesebbé tegyük összeállításainkat. Mert — meggyőződésünk — csakis így érhetjük el célunkat, amelyet az Életjel megindításakor magunk elé tűztünk: azt, hogy a szép szó, az írói üzenet értő fülekre találjon.

Pódiumunk kezdettől fogva a haladó gondolat pódiuma volt. Elsősorban a jugoszláv és a jugoszláviai magyar íróké, de rajtuk kívül nagy számban szerepeltek külföldi, mindenekelőtt magyarországi művészek is. Dobogónkon az elmúlt tizenöt év alatt fölvonult majdnem mindenki, aki valamit is számít kulturális életünkben. A szabadkai színészek mellett az újvidékiek is gyakori vendégeink voltak. 209 megjelent számunk tanúskodik

legjobban arról, hogy színpadunk mindazoknak a színpada, akiknek szívügye az irodalom, a zene, a képzőművészet és a színház népszerűsítése. Ezen a színpadon nem kevesebb, mint két és fél ezer előadó lépett föl csaknem hatvanezer ember előtt. Igen örvendetesnek tartjuk, hogy mind a szereplők, mind a nézők között kétszer annyi fiatal van, mint régebben. Ehhez minden bizonnyal a Csáth Géza Művészetbaráti Kör eredményes munkája is hozzájárult. De az elmúlt években nemcsak ezt a kört hoztuk létre: megalakítottuk Irodalmi Színpadunkat is, hogy formabontó előadásaival közelebb hozza közönségünkhöz a drámairodalom kísérleti jellegű darabjait. S hogy ne kallódjanak el szellemi életünk egyre hozzáférhetetlenebbé váló művei, és ne merüljenek feledésbe azok, akik megérdemlik, hogy emléküket ápoljuk, megindítottuk az Életjel miniatűrsorozatát. Ezeknek a nagy visszhangot kiváltó füzeteknek jó része értékes anyagot jelent az irodalomkutatók számára.

Sokrétű tevékenységet fejt ki tehát az élőújság. Eddigi eredményes munkája arról tanúskodik, hogy városunkban szükség van egy olyan, a szokványos közlési formáktól lényegesen elütő, az irodalmat és a társművészeteket egyaránt ápoló pódiumra, amely közvetíteni tudja az ország és a nagyvilág szellemi értékeit.

Gyollai Mihály

(Elhangzott az Őszi koncert című, a 15 éves élőújság kétnyelvű jubileumi estjén, 1972. december 7-én.)

TISZTA FORRÁS

Kedves közönség! Az előttem szóló elmondta mindazt, amit az Életjelről tudni kell és az Életjel emlékkönyvek tartalmazzák mindazt, amit meg kell örökíteni az irodalmi élőújság másfél évtizedéről. Tartalmazzák ezek az értékeléseket, az adatokat az elmúlt másfél évtized tevékenységéről, felsorakoztatják a szerzőket, munkatársak légióját, az előadó művészeket s azokat, akiktől a másfél évtized alatt elbúcsúztunk. De a szerkesztőség úgy érezte, hogy ezenkívül szólnia kell másnak is. Egy embernek a nézőtérről. Valahonnan onnan, a balközépről, a nézőtérről, aki megpróbálja megfogalmazni, hogy zajlik le az a metamorfózis egy-egy Életjel-összejövetelen, amelynek mindnyájan tanúi vagyunk, mert annak vagyunk tanúi, egy metamorfózisnak itt a pódiumon, vagy a színpadon a reflektorfényben, amikor látjuk, hogy az a kislány a harmadik D-ből most Lócivá válik, vagy az a szőke fiú az első C-ből Fehér Ferenccé alakult, aki az első sorait rója egymás alá, vagy éppen búcsúzik Szabadkától. És körülölel bennünket mint egy láthatatlan közeg, egy mágneses vihar, az érzelmek vihara, amelyet bennünk a költészet, az igaz irodalom támaszt.

Mi idézi elő ezt a változást a pódiumon, a nézőtéren egyaránt? Valamikor az aranykorban a vers, a költészet és a zene együtt született. Az írásbeliség, bármennyire is serkentette az irodalmat, lehetővé tette a terjedését, de ezt az egységet, a költészet és a zene egységét megbontotta, és az irodalom, a költészet egyre jobban írásbeliséggé vált, írott szöveggé, nyomtatott szöveggé. Elválasztódott az elválaszthatatlan.

Az Életjel-esteken az előadóművészet a kettőt, amely elválasztódott, megkísérli egyesíteni. Életre kelti a nyelv zeneiségével, a rímmel, a ritmussal, élővé teszi a holt betűt. Ez az átváltozás a szemünk előtt zajlik és bennünk. Bennünk, résztvevőkben, a nézőkben, és ahogy a költő játszik az érzelmek különböző húrjain, úgy csillan fel a szemünk vagy homályosulnak el, feloldódik bennünk valami, vagy görcsbe szorul itt a torkunk, és néha örülünk a jótékony félhomálynak, mert elővehetjük és felitathatjuk a szemünk sarkát, vagy férfiasan köhécselünk és áldjuk a fővilágositót, hogy nem gyújtja fel a reflektorokat.

Mi tett engem Életjel-hívővé? Azt mondhatnám, tanárember vagyok, a hivatásommal jár, hogy érdeklődjem az irodalom, a költészet iránt. Mondhatnék közhelyeket, hogy hát igen, emberek vagyunk, ilyen rendezvényen részt kell venni. Vagy mondhatnám azt is, hogy a költészethez nem illik, hogy ilyen triviális rendezvény formájában közelítse meg a közönség. Egyiket se mondom. Az Életjelt számomra a növendékeim szeretették meg, a tanítványaim, akik tucatnyian vagy félszázan, de időről időre jöttek, megszállottan szinte, hogy megfürödjenek az élő költészet tiszta forrásánál. Nekik köszönhetem az Életjel-esték melegét, hogy újra fölfedezhettem nem írott szóként, hanem a nyelv zenéje által, a nyelv melege által a költészetet. Nekik köszönhetem, hogy megismertem az Életjel közönségét. Azokat az embereket, munkásokat és tanárokat, műszakiakat és háziasszonyokat, fiatalokat és időseket, akik vagy állandóan, rendszeresen, vagy ahogy idejük megengedte, de szinte zarándok módra megjelentek az Életjel-esteken. Nekik köszönhettem, hogy megismertem a költészeten érlelődő ifjúságot, a bennük való gyönyörködés tiszta örömét, azt, hogy minden ferdeséggel, minden tévhittel ellentétben a fiatalságban megvan az akarat, megvan a vágy a szép iránt, az igazi irodalom iránt. Nekik köszönhetem, hogy megismertem, hogy itt a pódiumon a fiatal akarásból hogy válik szinte művészetté formálódás. És nekik köszönheti a kedves közönség azokat a feledhetetlen esteket, amelyeket ezek a fiatalok nekünk szolgáltattak.

A ma este összegyűlt szépszámú közönség is bizonyítja, hogy kellett és kell az Életjel. Kellett és kell az Életjel, mert Szabadkának mindig volt irodalmat, költészetet szerető és igénylő közönsége, amely itt, a tiszta forrásnál akar megfürödni a szépben, az irodalomban.

Dr. Horváth Mátyás

(Elhangzott az Őszi koncert című, a 15 éves élőújság kétnyelvű jubileumi estjén, 1972. december 7-én)

Akik a jubiláló élőújságot köszöntötték: Ivanka Rackov és dr. Horváth Mátyás

Ünnepi estünk vendégei: Fehér Ferenc és Miroslav Antić

PETNAEST GODINA „ÉLETJEL"-A

Prilikom jubileja obično nam se pruža prilika da zastanemo i okrenemo se unazad da sumiramo šta smo sve uradili, a i šta smo propustili.

Pa zato koristim ovu priliku da se vratim petnaest godina unazad, u jesen 1958, kada se rodio prvi broj „Életjel"-a u sali Gradske biblioteke, gde je danas Dečje odeljenje. Nastupali su Urban Janoš, Devavari Zoltan, Levai Endre itd. Sala dupkom puna. Mi oko Rukoveti odmah rešimo da isto počnemo sa usmenim novinama. Tako se rodi „Vreme sadašnje", ali izađoše samo dva broja. Laza Merković je vodio „Rukovet", a počela je da izlazi i „Mala biblioteka", pa sam nije mogao, a među nama nije bilo entuzijasta kova Devavarija, Levaia, Molcera, Horvat Eme, Baraciuš Zoltana i još mnogih drugih znanih i neznanih saradnika i rabotnika kulturnih koji se iskreno i s celom dušom založiše da se tribina „Életjel"-a ne samo održi, već da osvaja sve nove i nove oblasti kulturnog i umetničkog života, da bude u toku događaja, da ih prati, i prezentira svojoj mnogobrojnoj i vernoj publici.

Svedočanstvo o njenom radu sabijeno je u dva toma godišnjaka izašlih povodom jubileja, koji nam rečito ilustruju šta sve može da se učini ako postoji želja i volja za rad na širenju kulture. Prilikom proslave desetgodišnjice rada „Életjel"-a, 27. novembra 1967., kao priznanje došla je Oktobarska nagrada grada Subotice, a i krenulo se u osvajanje novih oblasti.

U prvih deset godina dato je 104 priredbi na kojima je potpuno besplatno sudelovalo oko hiljadu umetnika, književnika, kulturnih radnika iz Subotice, Vojvodine i Mađarske.

Odmah posle proslave i sumiranja rada u toku deset godina „Életjel" je pošao u osvajanje novog polja rada. Već u novembru 1968. izašle su dve knjižice Levaia i Šafranja; to su bili prvi vesnici izdavačke delatnosti „Minijatura", kojih je do danas izašlo 23.

Istovremeno kad je počela izdavačka delatnost otvoren je i književni salon.

Već u decembru 1968. pri „Életjel"-u javlja se i Književna scena, prikazuju se dve jednočinke Braun Ištvana. Književna scena izvela je veći broj premijera i sa zapaženim uspehom ostvarila značajna dela svetske dramske literature, kao „Staklenu menažeriju" Tenesi Vilijamsa, „Služavke" Žana Ženea i „U kasni jeseni večernji sat" Fridriha Direnmata; zapažena je i drama „Diraju me" Baraciuša Zoltana. Reditelj u skoro svim izvedenim dramama bio je inventivni i neumorni Baraciuš Zoltan, a sudelovali su pojedini glumci članovi Drame na mađarskom jeziku Narodnog pozorišta u Subotici.

Bez podmlatka nema napretka. Zato je „Életjel" osnovao „Krug Čat Geze" kojim rukovodi Horvat Ema, a koji je počeo s radom u oktobru 1968. u Plavoj sali Doma kulture, i okupio srednjoškolsku omladinu, koja voli poeziju i muziku. „Krug Čat Geze" sa uspehom je nastupao sa recitalima i pozorišnim komadima i na priredbama „Életjel"-a, ali i sám od svog osnivanja do danas u svom krugu dao preko osamdeset priredbi.

U toku ovih pet poslednjih godina smatram da je jedna od najznačajnijih akcija „Életjel"-a organizovanje proslave Čat Gezi u jesen 1969. povodom pedeset godina od tragične smrti i otkrivanje njegovog spomenika u parku. Osim toga „Életjel" je priredio prigodne svečanosti povodom godišnjica smrti Latak Ištvana, Muhi Janoša, Šulhof Jožefa, Vinkler Imrea, Ferenci Ibolje, Švalb Miklóša, Kašak Lajoša, Farkaš Bele. A ni živi nisu zaboravljeni, tako je proslavljeno sedamdesetogodišnjica nedavno preminulog Širmai Karolja, šesdesetogodišnjica Levai Endrea i 25-godišnjica rada Varga Petera.

Iako je proširio krug svog rada, „Életjel" je u poslednjih pet godina zadržao težište na kontaktu sa publikom i udvostručio broj svojih priredbi.

Tako je u toku pet godina izveo isti broj priredbi kao i za pređašnjih deset godina, tj. opet preko sto, upravo 103. Na ovim priredbama učestvovali su pored subotičkih književnika, muzičara, glumaca i poznati umetnici iz Novog Sada, Segedina, Budimpešte i Tirgumureša. Značajni prevodilac književnosti jugoslovenskih naroda Čuka Zoltan bio je nekoliko puta gost „Életjel"-a. Poetski recitali Horvat Eme, posvećeni pojedinim mađarskim pesnicima, izazvali su živ interes za poeziju, pa je održano i nekoliko recitala na četiri jezika, na mađarskom, srpskohrvatskom, engleskom i francuskom. A muzika je bila uvek prisutna, ali je bilo i čisto muzičkih večeri. Čak i jedno filmsko veče sa mladima iz „Neoplante".

Ovaj moj kratak napis samo je štur prikaz delatnosti i rasta jednog istinskog pregnuća u životopisu „Életjel"-a i u kulturi Subotice, Vojvodine i Jugoslavije. I zato od srca čestitam stvaraocima „Életjel"-a kao i njihovoj vernoj publici, i želim im u budućem radu ne samo da nastave tako već i da osvoje još nove puteve kulture i umetničke delatnosti.

Ivanka Rackov

(Elhangzott az Őszi koncert című, a 15 éves élőújság kétnyelvű julibeumi estjén, 1972. december 7-én.)

Egykorú rajz a múlt század Szabadkájáról

Jubileumi kiadványunk:
Életjel
évkönyv 2.
(1967-1972)

Jubilarno izdanje:
Spomen-knjiga
„Életjel" 2.
(1967-1972)

ŐSZI KONCERT
JESENJI KONCERT

A 15 éves élőújság jubileumi estje
Jubilarno veče

Műsor — Program

1. Uvodna reč: **Dr. Horváth Mátyás** és **Ivanka Rackov** köszöntője
2. **C. Monteverdi:** *Lachiate mi morire*

   A. Scandelli: *Buongiorno Madonna* - előadja a Pro musica kamarakórus - vezényel - dirigent Égető Gabriella
3. **Kosztolányi Dezső:** *Őszi koncert (Jesenji koncert)* - előadja - izvode Árok Ferenc, Bada Irén, Fazekas Piri, Remete Károly, Salamon Sándor, Sebestyén Tibor, Süveges Éta - rendező-rezíser Baracius Zoltán
4. Odlomci iz dela **Miroslava Antića** *Plavi čuperak* - Részletek **Mirosiav Antić** *Szőke hajtincs* című kötetéből - fordította Fehér Ferenc - recituju na srpskohrvatskom i madarskom jeziku - a verseket szerbhorvát és magyar nyelven elmondja Bakurek Emilia, Garát Magdolna, Hevesi Mária, Horváth Ilona, Jelica Rampa, Necsenovics Mária, Makovits Judit, Márki Jolán, Vera Milković, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Pápis Csaba, Puka Éva, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szirácky Natália, Szoboda Erika, Takács Györgyi, Tapolcsányi Angéla, Varga Berta és Vihor Györgyi - rendező - rezíser Horváth Emma
5. Vendégeink - gosti večeri: pesnici **Mirosiav Antić** és **Fehér Ferenc** költők

Díszlet - scenograf: Milorad Mihailović nyomán **Danyi Irén**

Az előadás 1972. december 7-én, csütörtökön 19.30 órakor kezdődik a munkásegyetem nagytermében.

Predstava će se održati u četvrtak, 7. decembra 1972. godine sa početkom u 19,30 časova u amfiteatru Radničkog univerziteta.

OVO JE VIŠE OD JEDNOG ROĐENDANA

Dolazeći ovamo na književno veče, ja sam zaista imao utisak, da će to ličiti na ovih mesec dana knjige, kad putujemo Vojvodinom od gradova do sela i govorimo, govorimo, govorimo u jednom neprekidnom nizu stihova, pa smo tako nekako i krenuli. I kad odjedanputa malo sam se presekao ovde pa sve ovo što sam bio spremio nekako sam sačuvao, ostavio u džepu i neću da vam kažem, zato što se bojim da bi bilo nešto konvencionalno, nešto umorno i nešto nalik na mesec dana knjige. Ovo je nešto više. Ne samo 15 godina „Életjel"-a, ne samo jedan znak, jedan žig, jedan beleg, jedno značenje, jedno trajanje u jednom svetu, vašem, ovo je više od jednog rođendana 15 godišnjeg, čini mi se, da imate veliku sreću i da je treba čuvati. Ta sreća se sastoji u tome, što imate vremena i upornosti, što u Subotici postoji jedna klima, što postoji jedan potent i jedna volja i što je to dragoceno, što to nije grč prolaznosti, što to nisu ekscesi koji traju tri dana, nego jedno uporno, mirno, dobro, valjano trajanje, koja ima hrabrosti i koja, evo, u stanju je da 15 godina bez prekida održava i čuva jedan svet literature kroz ovakve susrete.

Vi znate vrlo dobro da su tu dolazili ljudi čija imena mnogo znače u literaturi i mislim da i Feheru Ferencu i meni veoma drago što smo imali prilike da budemo gosti ovde kod vas danas, kad slavi „Életjel" 15 godina. Ja čestitam njima koji su to radili, ali čestitam i vama jer bez vas sigurno ne bi bilo ni njihovih priredbi, pošto oni moraju da postoje zbog vas koji sedite ovde u publici, i mi koji pišemo stihove moramo da postojimo zbog vas, koji će te to prihvatiti i poneti sobom. Pesme nisu reči koje smo napisali u ovim knjigama, ni jedno slovo od ovoga nije pesma, pesma postoji u vama, ona u vama živi i ukoliko mi u ovim rečima kao nekim intsrumentom u stanju budemo da otvorimo pesmu u vama, ako posle ovoga susreta sa nama vi ponesete tu pesmu u sebi, svoju pesmu pronađete i ona ostane sa vama, onda je vredelo to što se zove poezija.

Znači čestitam njima i vama, međutim ja bih morao da ovom prilikom na neki način se revanširam Feriju zbog ovoga lepog i dragog meni prevoda, ja bih vas molio da mi dozvolite da ovom prilikom pročitam tri pesme u mom prepevu. Naime Feri i ja dugih niz godina sarađujemo, zajedno još iz nekih tamo omladinskih dana i trudili smo se valjda da, da ne izmišljam sada, valjda prvi među mladima u Vojvodini onoga vremena, stvorimo jednu prevodilačku klimu, jednu saradnju među mladima, pa je kao rezultat toga izišlo dosta prevedenih stihova mojih na mađarski jezik i onda u jednom trenutku mi se učinilo da je potrebno da Fehera prevedemo na srpski, pa sam ja onda sedeo i deljao sa njim. Srpskohrvatski je, mogu vam reći, daleko siromašniji jezik od mađarskog, i to su bile noći i noći rada, muke tim pre, što ja mađarski nešto natucam i jedva znam, to je bila više analiza, više bilo razgovora o petektu svake pesme, o muzici svake pesme, o ritmu, o vrednosti reči, o njenoj muzici, o njenom ukusu, o njenoj mekoti, težini, i kažem iz tog ogromnog, dugog posla rodilo se nešto stihova. Ja ću vam pročitati one pesme, pošto ja zamuckujem, ja ću vam pročitati one, koje mi je najlakše da govorim a da ne zamucam.

Miroslav Antić

(Elhangzott az Őszi koncert című, a 15 éves élőújság kétnyelvű jubileumi estjén, 1972. december 7-én.)

JUBILÁL AZ ÉLETJEL

Megjelenésének tizenötödik évfordulóját ünnepli az ország egyetlen irodalmi előújsága, az Életjel. Tevékenysége kezdettől fogva arra irányult, hogy hozzájáruljon Szabadka szellemi életének kiterebélyesítéséhez. Ezt a célt szolgálta eddigi kétszáznyolc számával, Irodalmi Színpadának huszonnégy előadásával, a keretében működő Csáth Géza Művészetbaráti Kör nyolcvanöt minimúsorával és miniatürsorozatának huszonhárom kötetével. Nem irodalmi körről, nem egyesületesdiről, s még csak nem is alkalmi vagy ünnepi rendezvényekről van szó, hanem olyan törekvésről, amely — amint arról a jubileum alkalmából megjelent tartalmas évkönyv bevezetőjében olvashatunk — minden lehető megjelenési formáját arra használja föl, hogy az irodalmi és általában a művészeti élet ínyencei mellett — és velük együtt — mindig újabb rétegeket mozdítson meg, hívjon föl a pódiumra, szólaltasson meg a nézőtéren, a kiállítási csarnokban, fölnyissa a magánkönyvtárak ismeretlen értékeket rejtegető szekrényeit, egyszóval, hogy a szellemi élet folyamatosságának olyan tükörképe legyen, amely az eddig felölelt területekkel egyesítse a még föl nem ölelt területeket, az anyag korszerű földolgozásával tartósabbá tegye az élményt. Törekvése visszhangra talált a város falain kívül, s híre túllépte a tartomány, az ország határait is. De nemcsak a fiatal előadói arattak nagy sikert a hazai és a külföldi szemléken, s tértek haza díjakkal és oklevelekkel: kiadványainak nagy része is kiérdemelte a kritika elismerését. Legutóbb, néhány nappal ezelőtt a Csáth Kör megkapta a Szabadka Ifjúsági-díjat ötévi tevékenységéért, az előújság pedig tízéves jubileuma alkalmával Szabadka város Októberi díját. (...)

(7 Nap, 1972. december 1.)

ÖSZTÖNÖS SZAVALÁSTÓL A TUDATOS VERSMONDÁSIG

A Csáth Géza Művészetbaráti Kör díjat kapott. Elismerést. A közvélemény ezáltal felfigyelt az eredményekre: a fiatal előadók több mint 80 alkalommal léptek a közönség auditóriuma elé és ízelítőt, ismertetőt, élményt nyújtottak az irodalom, a muzsika, a művészet mindig izgalmas, ismerős-ismeretlen világából.

Nem világi esemény. Díjkiosztás. Pedagógiai munkáért. Szerény, de szigorúan körvonalazott, határozott programmal felkészült fiatalok kapták, de mindent, a szabályos „a, á"-t, a dupla mássalhangzók helyes kiejtését tanítómesterüknek, Horváth Emmának, a vers, a versmondás szerelmesének köszönhetnek.

Utolsó a sorban? A huszadik század elfordult a rímektől, az érzelmek dalba szedett skálájától. Értelmezzünk világosan: a vers halott. Vajon így van-e?

— Talán van némi igazság abban, hogy korunk elveti a szépirodalmi anyagot, de gyerekkori rajongásomat igyekszem átmenteni a jelenbe, sőt — tovább lépek: a magültetés nehéz munkáját is szívesen vállalom, hiszen versmondásra, versértelmezésre, a költészet szeretetére tanítom a gyerekeket. Igen, úgy igaz. A versíró hangja nem töri át a rámpát. Exkluzív körben, spiritiszta hittel hangoztatjuk mi egynéhányan, hogy a versmondás a legerősebb próbatétele a művésznek: ha szereti — élete tartalmasabb...

Így vall a versről Horváth Emma, s közben szelíden csendre inti a gyülekező kamaszlányokat, akik ma este is próbára jöttek az Életjel műhelyébe.

— A gyerekek új ismereteket szereznek. Felfedezzük a verset, részeire bontjuk, akár az órát. A történést kutatjuk ki ily módon, s csodálkozva rábámulunk a csavarokra, a mutatókra, s amikor újra összerakjuk, már csengenek-bonganak a rímek, értelmet kapnak a költő gondolatai...

Nem szakítom félbe a tanárnőt, aki a nagy szellemeknek igazságot akar szolgáltatni azáltal, hogy minden hónapban felléptetni tehetséges és

kevésbé jól szavaló diákjait a pódiumon. Mert az anyag nem kecsegtet föltétlen sikerrel, nem minden kislány alkalmas arra, hogy elérje a kívánt előadói szintet, de minden értelmes gyerekkel meg lehet taníttatni a költemény néhány sorát, vagy észrevétlenül „becsempészni" hangját a kórusba. A kislány az érettségi után búcsút mond a nyilvános fellépéseknek, de házi könyvtárában feltétlenül helyet kapnak Füst Milán, Babits vagy Ács Károly kötetei...

— Nehezen tanultam rá a mesterségre. Hallgattam a verset, magamban rezignáltan megjegyeztem, hogy így nem jó, de nem tudtam a tévedt melódiát harmóniába szelídíteni. A gyakorlat meghozta az eredményt, megtanultuk a technikai műszavakat. (...) A jól betanult költeménynél nem eshetünk a korrekt versmondás szintje alá, hiszen az ízeire szedett szerkezet mértani pontossággal újra összeáll. Ez az analitikus munkaforma, a pillanatnyi ihlet adagolásával mindig eljuthat a követelmény reális határáig.

Harminc gyerek tanulja a beszéd művészetét. Nehéz munka. Kicsiny hanganyag. Az indulatos vers néhány pillanatig leköti a hallgatót, az intellektuális értelmezést senki sem kérheti számon az alig-felnőttektől. Rendezői jelölések? Hol az iránytű, amely elvezeti a csetlő-botló fiatalokat a színpad egyik végéből a másikba? Leülteti vagy térdre kényszeríti mondatja el velük a rímeket?

Rejtély. A színpad nagy rejtély. Titokzatos és félelmetes a járni tanulóknak. Horváth Emma segítő keze, szava mindenütt ott van, ahol versmondásra nyílik egy bátortalan száj...

A vers utáni vágy — hatalom. Akik tagadják, egy kicsit azok mellé pártoltak, akiknek érzékük elidegenedett a szépségtől.

A versmondásnak lehet érzelmi perspektívája.

Horváth Emma szavalói megteremtették ennek szféráját.

Barácius Zoltán

(7 Nap, 1972. december 8.)

A Pro musica énekesei tizenöt éves évfordulónkon

Fiatal szavalóink Miroslav Antić verseit tolmácsolták

AZ ÉLETJEL JUBILEUMA

Szabadkán szeretik az irodalmat

Fennállásának tizenötödik évfordulóját ünnepli hazánk egyetlen, rendszeresen megjelenő irodalmi élőújsága, az Életjel. Az évforduló alkalmából jubileumi előadást tartottak csütörtökön este, amelyre meghívták Miroslav Antić és Fehér Ferenc költőket is. A látottak és hallottak alapján nyugodtan mondhatjuk, hogy nem a visszanézés, hanem a folyamatos munka igényével rendezték meg az estet.

Az ünnepi hangulatra csak az est anyagának megválogatása utalt. Ez a válogatás eléggé szerencsésnek bizonyult és csak azért nem mondhatjuk kifogástalannak, mert a Kosztolányi-mű színrevitele eleve meghaladta az előadók képességeit. Most azonban nem az esetleges melléfogásokról és a nyilvánvaló sikerekről akarunk szólni. Sokkal fontosabb mozzanatra szeretnénk felhívni a figyelmet.

Egy folyóirat életében nagyon hosszú idő a tizenöt év. Még inkább egy irodalmi élőújság esetében. Az Életjel lelkes vezetői, munkatársai és értő közönsége minden megpróbáltatást leküzdve sikeresen helytálltak. Tizenöt év szorgos munkáját állíthatjuk példaképül mindazoknak, akik szeretik az írott szót. Ennek ellenére nem hallottunk arról, hogy más környezetekben, más irodalombarátok a félszeg kezdeményezésen túljutottak volna. Hiányzott és úgy látszik, még mindig hiányzik az az éltető közeg, amelyben a szabadkaiak bővelkednek — a közönség.

Ezt a közönséget csakis áldozatos és kitartó munkával lehetett megteremteni, és ilyen fáradtságot nem ismerő emberekben Szabadkán nincs hiány. Köszöntjük az Életjel minden egyes munkatársát, szervezőjét az évforduló alkalmából, és reméljük, hogy a további munkájuk is olyan eredményes lesz, mint az eddigi.

(fi)

(Magyar Szó, 1972. december 10.)

TIZENÖT ÉVES AZ ÉLETJEL

Létrejöttének tizenötödik évét ünnepli az Életjel, a szabadkaiaknak a város határain túl is ismert irodalmi élőújsága.

Tizenöt éve működő állandó irodalomápoló és irodalompártoló gyülekezet, amely annak ellenére, hogy nincsenek állandó helyiségei, szívósan tartotta magát! Gyökeret eresztett az ilyen jellegű kulturális tevékenység megannyi nehézsége dacára, egyfelől a leselkedő közönnyel, másfelől a záporozó intrikákkal vívott frontharcában.

Szívósságának, sikerének titkai közé tartozik a mindennel dacoló szervezőmunka, amelyből alapítói, istápolói, elsősorban Dévavári Zoltán, kezdettől fogva derekasan kivették részüket.

Telitalálat volt a jelentkezés, az életjeladás formája is az ötvenes évek végén. A szép szó különböző megnyilatkozásaihoz: a szavalathoz, a felolvasáshoz, az egyszerű közléshez hatásosan hozzáidomult a zene, nem ritkán a képzőművészet is, mint látvány, alkotóelem.

A szabadkai irodalmi élőújság legfőbb titka azonban mégiscsak — Szabadka! Az a kulturális központ, amelynek Vajdaságban a legszámottevőbbek a kulturális és irodalmi hagyományai, amelyben azonban még mindig éltetően él — ne ijedjünk meg a kifejezéstől — a vidékies jelleg! Nem a provincializmust szándékozunk dicsőíteni, amely fakó magatartás és szín némelykor szántszándékkal vagy tudatlanul áttüremlik magán az Életjelen is. — A vidék befogadásának készségét akarjuk elismerő szavakkal méltatni.

Az Életjel ugyanis kezdettől fogva nem kizárólag a városi közönség meghódítására tartott igényt.

Az irodalomterjesztésnek ezt a háládatlanabbik részét még ma is feladatai között tudja az Életjel. Innen van, hogy például fiatal tollforgatókat avató rendezvényein gimnazisták, boltosinasok és napszámosfiatalok egyaránt fellépnek. Sokan éppen ezt a sajátosságot, hogy úgy mondjuk, küldetést figyelmen kívül hagyva marasztalják el a szabadkaiak nagyon is sajátságos irodalmi, zenei és képzőművészeti, sőt színházzal vetélkedő pódiumát.

Ha az Életjel csak azért bűnös és vidékies, hogy nem egy szűk körű vagány csoport megmutatkozási helye, ezt a „fogyatékosságot" elenyészőnek tekintjük. Ami szerintünk kifogásolható, az a nem mindig színtiszta irodalmi, zenei vagy egyéb művészeti mérce, szempont érvényesülése még olyankor is, amikor pedig az avatatlanságtól mentesen érvényesülhetne. Éljünk csak a múlt héten lezajlott, a tizenötödik évfordulóját ünneplő műsor példájával. A műsoron szereplő dramatizált előadói formában bemutatott *Őszi koncert* című hosszabb Kosztolányi-vers, sajnos, nem öregbítheti bennünk a költő nagyságának tudatát. Emlékeztessünk csak ismét az irodalmat éppen megízlelni készülő tanyai, falusi fiatalra! Vele talán még el lehet hitetni, hogy egy nagyon gyenge Kosztolányi-vers is minőségi pontot szerezhet ennek az intézménynek.

Végül nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy Szabadka és irodalompártoló közönsége az Életjelnek köszönheti Csáth Géza írónak a városi parkban elhelyezett mellszobrát. Továbbá az irodalmi élőújság szervezésében működik a még jelentősebbé fejleszthető irodalmi színpad. Az Életjel-füzeteknek kétségkívül az a jelentősége, hogy Szabadka irodalmiságát serkentik.

V. J.

(Dolgozók, 1972. december 14.)

Életjel

Rendkívüli (211.) sz. | 1972. XII. 20.

Az előadás 1972. december 20-án, szerdán 19.30 órakor kezdődik a gimnázium dísztermében. — Belépődíj 2 dinár.

A TOVÁBBFEJLŐDÉS JEGYÉBEN

Háromszáznál is több művészetbarát jelenlétében két héttel ezelőtt bensőségesen megünnepelték az Életjel megjelenésének tizenötödik évfordulóját. Szerény ünnepség volt ez, de méltó a jubileum jelentőségéhez. A szerkesztőség nem törekedett arra, hogy látványos, nagyszabású műsor keretében fölelevenítse a másfél évtized alatt megtartott kétszázkilenc előadás legemlékezetesebb számait, amint azt a tízéves évforduló alkalmával tette, hanem a továbbfejlődés jegyében emlékezett meg a megtett útról. Helyesen tette, hogy inkább előre, mintsem hátra pillantott, mivel az élőújság tevékenysége egyre sokrétűbb, egyre változatosabb, s az ilyen, nem éppen kerek évfordulók is csak arra jók, hogy rövid számadás után azokra a jelzésekre figyeljünk föl, amelyek a továbblépés irányát jelzik. Ezért beszélt Gyollai Mihály felelős szerkesztő különös nyomatékkal arról, miképpen igyekszik a szerkesztőség a jövőben még érzékeltebbé tenni rendezvényeit, hogy az élő szó ereje ne csökkenjen és az írói üzenet értő fülekre találjon, s az élőújság ragaszkodó közönségének érdeklődését minél színvonalasabb produkciókkal elégítse ki. Ezért állapíthatta meg — a végzett munka összegezése után — jóleső érzéssel, hogy városunkban szükség van egy olyan, a szokványos közlési formáktól lényegesen elütő, az irodalmat és a társművészeteket egyaránt ápoló pódiumra, amely közvetíteni tudja az ország és a nagyvilág szellemi értékeit. S ezért mondhatta az élőújságot köszöntő dr. Horváth Mátyás tanügyi tanácsos, hogy „kellett és kell az Életjel, mert Szabadkának mindig volt irodalmat, költészetet szerető és igénylő közönsége, amely itt, a tiszta forrásnál akar megfürödni a szépben, az irodalomban."

A jubileumi est igényes műsora ismételten meggyőzött bennünket erről. Arról, hogy az élőújság — ahogyan eddig — ezentúl is alkotó munkára ösztönző fórum, városunk irodalmi és művészeti életének fontos tényezője lesz.

(7 Nap, 1972. december 22.)

Kvazimodo Braun István sírjánál

AZ ÉLETJEL MÁSFÉL ÉVTIZEDE

Tizenöt évvel ezelőtt néhány szabadkai író és irodalmár elhatározta, hogy élőújságot jelentet meg. Azzal a céllal kezdtek munkához, hogy „a közvetítő, a tájékoztató szerepét vállalják magukra", vagyis hogy az élőújság — Életjel néven indult — „közvetít a leírt irodalmi mű és az olvasó között, tájékoztatót ad az időszerű irodalmi eseményekről, a színházi életről, a filmről, a képzőművészetről, a zenei életről". Olvasótábort toborozni a jó könyveknek, közönséget a tárlatoknak és hangversenyeknek — így lehetne talán a legrövidebben megfogalmazni a jubiláló Életjel indulásának törekvéseit.

Mi valósult meg mindebből, a mindenképpen elismerésre méltó célkitűzések miképpen váltak valóra a másfél évtized alatt — ezek azok az alapvető kérdések, amelyekre kulturális életünk krónikása a választ keresi az évforduló kapcsán.

Az élőújság szerkesztősége az évfordulóra vaskos könyvet jelentetett meg, amelyben — mint ahogy az öt évvel ezelőtt megjelent első jubiláris emlékkönyvben is — gazdag írott anyaggal szolgál az Életjel előadásairól, szinte minden megtalálható benne, ami az élőújsággal kapcsolatban az elmúlt évek folyamán megjelent — nálunk és külföldön. Az adatok tükrében az Életjel impozáns eredményekről számolhat be. Megjelenésének tizenöt éve alatt 207 estet rendezett, ennek is felét az elmúlt öt év alatt. A hozzá tartozó Irodalmi (Kísérleti) Színpad pedig — 1968-óta létezik — 24 bemutatót. Az eltelt időszakban mintegy másfél ezer előadó lépett fel az Életjel műsoraiban, s az előadásokat harmincezer látogató hallgatta meg.

A számadatokat nem szükséges kommentálni, azok magukért beszélnek. Összehasonlítást sem végezhetünk, mert az Életjel az egyedüli ilyen jellegű kulturális vállalkozás nálunk. A két emlékkönyvet lapozgatva azonban az olvasó betekintést nyerhet e kétségkívül nagy munka szinte minden olyan mozzanatába, amely a szerkesztők megítélése szerint megérdemelte a nyomdafestéket. S ezekből az írásunk elején jelzett kérdésekre is nagyrészt választ kapunk. Az élőújság irodalmi érdeklődése — a lelkiismeretes pontossággal és tömörséggel egymás után következő adatközlések szerint — a világirodalom egészére nyitott ajtót, a tizenöt év alatt igyekezett, különféle apropókkal, a homéroszi eposzoktól a jelenkor irodalmáig végigpásztázni a literatúra területeit. S ami mindebben számunkra igen lényeges, a hazai magyar irodalom állandóan érdeklődésének homlokterében volt, ezt bizonyítják íróink szerzői estjei, a vegyes műsorokban állandóan szereplő jugoszláviai magyar vers és próza. Az Életjel pódiumain már jóval a jugoszláviai magyar irodalom múltjának újrafelfedezése előtt helyet kaptak a harmincas évek vajdasági írói; egy Schwalb Miklós, egy Mikes Flóris —, hogy csak ezeket a neveket említsük kapásból — az Életjel, közönsége előtt már régen ismertek voltak. Emlékezetes a tíz évvel ezelőtti *Ismered-e irodalmunkat?* című vetélkedő is, amelynek egymás után következő számaiban — fél év alatt — a több mint fél évszázados irodalmunk minden számottevő alkotóját feldolgoztak a versenyzők.

Bár ez az élőújság sem kezdetben, sem a későbbiek folyamán nem volt az avantgardista alkotói kísérletek szószólója, műsoraiban mégis helyt adott időnként az ilyen jellegű irodalomnak is. Többek között az Új Symposion írói gárdájának is önálló fellépése volt az Életjel műsorában.

Az elmondottak csak töredékei a könyvben szereplő számtalan vonatkozásnak. Helyszűke miatt nem térhetünk ki mindegyikre, bár érdemes lenne foglalkozni bővebben azzal a kétségkívül figyelemre méltó kulturális misszióval, amelyet az Életjel szabadkai és nemcsak szabadkai vonatkozásban betölt kulturális hétköznapjainkban.

A két emlékkönyvről pedig el kell mondanunk, hogy a művelődésünkben csak az utóbbi időben értékelt adatközlő-dokumentatív kiadványok számát gazdagítja. Napjainkban ennek jelentősége talán még csak azoknak a keveseknek szemében nyilvánvaló, akik művelődésünk feltérképezését nem-

csak a világmegváltó összefoglalások elkészítésében látják, hanem az adatgyűjtés és a bibliográfia nélkülözhetetlenségét is vallják. Elég az ugyancsak jubiláló szabadkai Népkör teljesen elveszett dokumentációs anyagára gondolnunk — erről írt is Szeli István a 7 Nap egyik régebbi számában —, hogy az ilyen publikációk fontosságát méltányoljuk. Ezért téves dolog lenne az Életjel évkönyveiben a tetszelgés és önigazolás jelenségét látni. Ezek a szerény kötetek értékes adattárul fognak szolgálni a majdani kultúrhistorikusaink számára.

Jung Károly

(Magyar Szó, 1972. december 30.)

AZ ÉLETJEL JUBILEUMA

Az Életjel megjelenésének tizenötödik évfordulója alkalmából 1972. december 7-én *Őszi koncert* címmel ünnepi estet rendezett a munkásegyetem nagytermében. A nagyszámú közönséget Gyollai Mihály felelős szerkesztő köszöntötte, bevezetőt pedig dr. Horváth Mátyás és Ivanka Rackov mondott. Az előbbi lelkesen beszélt az élőújság irodalmi és zeneestjeiről, az utóbbi pedig nagy vonalakban felvázolta az Életjel ötévi munkáját.

A Pro musica kamarakórus — Égető Gabriella vezetésével — előadta Monteverdi *Lachiate mi morire* és Scandelli *Buongiorno Madonna* című szerzeményét.

Különösen mély benyomást tett a jelenlevőkre Kosztolányi Dezső *Őszi koncert*je a Népszínház tagjainak, Bada Irénnek, Salamon Sándornak és Sebestyén Tibornak az előadásában.

A műsor első részét nosztalgikus őszi érzés hatotta át, viszont a másodikat derű és humor, mert a fiatalok — Horváth Emma rendezésében — bemutatták Miroslav Antić *Egy szőke hajtincs* című művét, mégpedig nemcsak szerbhorvát, hanem magyar nyelven is Fehér Ferenc kiváló fordításában. Az est vendégei, Miroslav Antić és Fehér Ferenc a műsor végén beszéltek. Az előbbi gratulált a jól sikerült műsorhoz és megköszönte alkotásának kiváló előadását. Hangsúlyozta, hogy ily módon sokkal közelebb lehet vinni a költészetet a közönséghez, mint a hagyományos irodalmi esteken.

Az előadás után az Önigazgatók Klubjában az Életjel állandó munkatársainak könyvajándékot adtak át.

Ivanka Rackov

(Rukovet, 1973. 1—2.)

A régi Szabadka arca

A Krklec-est záróképe

Bajmoki műkedvelők színpadunkon (Pénzes Katalin és Klinócki Nándor)

AZ ÉLMÉNYEK MELEGSÉGÉVEL

Kedves közönség!

Engedjék meg, hogy a mai irodalmi est vendégeit, a Romániából hozzánk érkezett írókat elsősorban is az Önök nevében köszöntsem. Az irodalmi est szervezőinek: az Életjel irodalmi élőújság és az Üzenet folyóirat szerkesztőségének, a szabadkai Népkör Művelődési Egyesületnek és külön az Újvidéki Rádió M stúdiója vezetőségének pedig köszönetet mondjak ezért, hogy megszervezték ezt az író—olvasó találkozót.

Városunk, Szabadka céltudatosan, szeretettel tárja ki kapuit minden olyan társadalmi-gazdasági, egészségvédelmi, testnevelési és nem utolsósorban művelődési rendezvény, kézfogás, közeledés, kapcsolat, találkozó előtt, mely több nemzetiségű lakosságunk érdemes ügyében történik.

Országunk szabadságra, egyenjogúságra, a népek kölcsönös megbecsülésére épült békepolitikája szellemében, városunk dolgozói — itthon a köztársaságok közötti együttműködés fejlesztésének mindennapi törekvése mellett — kiváló eredményekről adhatnak számot a szomszédos országok intézményeivel, szervezeteivel történő kapcsolatok terén is. Színművészeink, rendezőink, képzőművészeink, íróink, könyvkiadóink, a szerkesztőségek, tanügyi dolgozóink, sportolóink, különösen pedig fiataljaink igaz szeretettel szervezik, fejlesztik a közös érdekeken épülő együttműködést.

Őszinte törekvéseink nem engedik meg, hogy ma ezen a találkozón eddigi eredményeinkről csak az elégedettség hangján szóljunk. A mai irodalmi est íróit a hozzánk eljutott könyveik által számon tartjuk, nem mondhatjuk el azonban, hogy személyes ismerőseink. De azt állíthatjuk, meg akarjuk ismerni őket — nemcsak írásaik útján, hanem emberközelségben is. Ezzel a céllal hívtuk meg őket a Népkörbe, és hisszük, hogy Szabadka dolgozóinak érdeklődését, vendégszeretetét természetesnek tartják.

A két ország íróinak törekvései sokban azonosak: a háború után nálunk is, a Román Szocialista Köztársaságban is az írók, művészek a szocialista építés optimizmusában fogant alkotásaikkal azonosultak a munkásosztállyal. A forradalmi hagyományok megörökítése is közös érdek, hiszen szocialista országaink dolgozói, a munkásmozgalom harcosai, egy célért: a szocialista társadalmi rendért küzdöttek.

Nálunk is, Romániában is a társadalmi élet minden vonatkozásában az igazmondás, az alkotói szabadság gyönyörködtető feszültsége, láza, erkölcsi célok teremtettek új hangot, az élet adott tartalmat az írói alkotásoknak.

Közös vonásunk az is, hogy mindkét országban a népek és nemzetiségek együttélésének élettörvényei, a különböző anyanyelven dolgozók, alkotók kölcsönös megbecsülése, a műfordítások útján történő értékek ismertetése és megismerése vagy szocialista valóságunk fejlődése és ellentmondásainak meglátása, a társadalmi elkötelezettség serkent bennünket az alkotómunkára. Az írók, művészek alkatuk, magatartásuk, meggyőződésük és tehetségük alapján az osztályharc érdekkörében alkotnak. Sok a közös dolgunk és egymás iránti érdeklődésünk nagyon is érthető és szükségszerű.

Most, amikor köszöntjük vendégeinket, kíváncsiság, a tiszta mondanivaló, a valóság hűségéhez tartozó ragaszkodás bizalmával fogadjuk őket, hogy számos vonatkozásban közös, egymásra utalt emberi és irodalmi arcunk felmutatásával és meglátásával, az élmények melegségével rakjuk le a további találkozások szilárd alapzatát.

Urbán János

(Elhangzott a Vendégség című előadásunkon, 1973. február 6-án.)

Életjel

XVI. évf. 2. (216.) sz.

1973. II. 6.

Vendégség

Romániai írók estje

Föllépnek:

Farkas Árpád költő
Gálfalvi Zsolt kritikus
Kányádi Sándor költő
Páskándi Géza író
Sütő András író
Szemlér Ferenc író

Vendégeinket
Urbán János
köszönti

Bevezetőt mond és konferál:
Gálfalvi Zsolt

Az előadás, amelyet az M-stúdióval, a Népkörrel és az Üzenet szerkesztőségével együtt rendezünk, 1973. február 6-án, kedden 19.30 órakor kezdődik a Népkör nagytermében.

Belépődíj: 4 és 5 dinár

KÖZÖSSÉGI GOND ÉS FELELŐSSÉG

Tisztelt közönség, kedves barátaink!

Engedjék meg, hogy Románia Szocialista Köztársaság Írószövetsége s egyben a jelenlevő romániai magyar írók nevében köszönetet mondjak a szabadkai Népkörnek, az Üzenet és az Életjel szerkesztőségének a megtisztelő meghívásért, nagyra becsült barátunknak, Urbán János írónak szíves üdvözlő beszédéért, Önöknek a megjelenésükkel irántunk tanúsított hizelgő figyelmükért, a meleg fogadtatásért s egyben baráti és családi szóval köszöntsem minden szabadkai olvasónkat.

Barátok hívtak, barátok vártak, barátok fogadtak itt bennünket. Szocialista országainkat az azonos eszmények, közös célok, a kölcsönös megbecsülés és a szoros együttműködés tartós szálai fűzik össze. Olyan országból jöttünk és olyan országba érkeztünk, amelyeknek népe a saját kezébe vette sorsának formálását és nem mond le arról, hogy továbbra is a maga szándékai, törekvései, hagyományai szerint egyengesse jelenét és jövőjét oly bonyolult világunkban és az egyenjogú népek nagy közösségében. Az író, aki a maga sajátos módján népe lelkületének, szellemiségének kifejezője, a politikai, gazdasági, társadalmi téren kialakult együttműködést a szellemi értékek kölcsönös megismertetésének útján igyekszik bensőségesebbé varázsolni, az értelmi-érzelmi megértés, közeledés hídjait építve a népek, nemzetek, az emberek között. Szívből kívánjuk, hogy mostani látogatásunk, találkozásaink sorozata szilárd kötőanyagként illeszkedjék be ebbe a hídba, erősödjék és tartalmasodjék a romániai és jugoszláviai írók kölcsönös tiszteleten és érdeklődésen alapuló együttműködése s legyen példája annak, miként lehet az írástudóknak a maguk néha erőtlennek tűnő, de mégis messzehangzó szavával hatékonyan szolgálniuk — a humanizmus eszményeinek vonzáskörében — a béke és biztonság Európájának és világának — mindnyájunk közös álmának és törekvésének megvalósulását.

Amit ma este elmondunk, felolvasunk írásainkból Önöknek, szerény mutató kíván csupán lenni a romániai magyar irodalom sokszínűségéből. Irodalmunk életének mai pillanatát íróinknak az a törekvése jellemzi, hogy

Gálfalvi Zsolt

Szemlér Ferenc

Sütő András

Kányádi Sándor

— természetesen mindenki a maga módján, művészi egyéniségével, stílusával — minél hitelesebben, árnyaltabban és művészibben fejezzék ki az emberekben és az emberek közti viszonyokban kibontakozó, sokszor ellentmondásos folyamatokat, mindazt, amit életnek, a mi életünknek nevezünk. A romániai írás sikerült alkotásait a közösségi gond és felelősség hatja át, az a serkentő hit, hogy van mit mondanunk és vannak, akik meghallgatják szavunkat.

Jugoszláviai látogatásunkra együtt jöttünk el román és romániai magyar írók, a szocialista Románia nagy családjának egyenjogú tagjai, mint ahogy otthon is közös eszmények jegyében, egymást kölcsönösen sajátos értékekkel gazdagítva fejtjük ki munkánkat. Mialatt itt Önökkel találkozunk, román íróbarátaink Versecen lépnek olvasóik elé. Meggyőződésünk, hogy az írónak minden tőle telhetőt meg kell tennie, mindenekelőtt a valóság művészi kimondásával, a szocialista nemzetek és a szocialista nemzetiségek belső harmóniájáért és az egyenjogúság gyakorlati, maradéktalan érvényesüléséért az élet minden területén.

A mi irodalmunk elkötelezett irodalom — szándékaink szerint az emberhez méltó gond és felelősség irodalma. Mai eszményeink és múltbeli hagyományaink, tapasztalataink egyaránt ezt az utat szabták ki számunkra. Európának ezeknek a tájain, a Duna mentén az évszázadok során gyakran tomboltak kíméletlen, sodró és próbáló szelek. Aki itt meg akart maradni, aki itt meg akarta őrizni magát és azt, amit az idők távolából hozott és az idők távolának tovább kívánt adni, annak ugyancsak erősen és leleményesen kellett kapaszkodnia. A történelem intő tanulsága, hogy a megtartó fogódzók között milyen jelentős volt és maradt az anyanyelv, az írás, a gondolat.

A romániai magyar irodalom alakulását ugyanazok a társadalmi-politikai tényezők határozzák meg, mint a testvéri román írását, a sokszínűség egységét valló irodalmunk azonos valóság talajából nő ki. A romániaiságot éppúgy egyik megkülönböztető jegyünknek valljuk, mint itteni társaink az anyanyelvben és írásban a jugoszláviaiságot. Ezt a felismerést nem gyengíti, hanem erősíti az az otthoniasságot biztosító tudat, hogy a *Halotti Beszéd* névtelen szerzőjétől Balassin át József Attiláig és tovább ívelő halha-

tatlan sortól tanultuk az igét, örököltük a szép szót, a kötelező s tápláló hagyományt. Hisszük és valljuk, hogy akkor vagyunk közös hazánk hű fiai, ha emberségünkkel együtt alkotón őrizzük magyarságunkat is. Ugyanakkor biztos vagyok abban, hogy a szó, amit mi, romániai magyar írók éppúgy formálunk, mint jugoszláviai magyar kollégáink, és éppúgy kívánunk továbbadni utódaink utódainak is, nemcsak minket rokonít, hanem ahhoz is hozzásegít, hogy országaink barátságát hasznosabban munkálhassuk. Minden múltból örökölt előítéletet, ordas eszme, bizalmatlanság nagyfokú elvszerűséget, érzékenységet és következetességet igénylő kigyomlálása a nemzetek és nemzetiségek közötti viszonyból alapvető feltétele a szocialista emberség győzelmének, annak, hogy egy százötven évvel ezelőtt született költőnk szavaival élve: a szellem napvilága ragyoghasson minden ház ablakán. Társaimmal együtt vallom, hogy ezért a célért élni és írni érdemes.

Elöljáróban ezt szerettem volna Önöknek — a jezőket ismételve — baráti és családi szóval elmondani.

*

A továbbiakban az a kevéssé hálás feladat hárul rám, hogy bemutassam Önöknek írókiküldöttségünk tagjait. Remélni szeretném, hogy mindez lényegében felesleges, hiszen akik itt ma este színpadra lépnek, korántsem ismeretlenek Önök előtt. Könyveik, műveik — melyek közül jó néhányat a jugoszláviai magyar lapok, folyóiratok is közöltek — minden bemutató szónál hatásosabban ajánlják kollégáimat a közönség szíves figyelmébe. Éppen ezért csak néhány modatra kívánok szorítkozni, inkább tájékoztató, mint értékelő jelleggel. A jelenlevők olyan gazdag és sokoldalú, állandóan tovább teljesedő életművek alkotói, hogy a rendelkezésemre álló keretek között, bárcsak vázlatos portrét is rajzolni róluk, hiú próbálkozás lenne.

Kezdjük — betűrendben — a jelenlevők legfiatalabbjával, Farkas Árpáddal. A hatvanas évek közepén, gyermekfejjel jelentkezett a romániai magyar költészetben, s már, két kötet után, ha a neve mellől nem is kopott le a „fiatal" jelző, de mindenesetre mellé került az „érett" minősítés is. Első kötete *Másnapos ének* címen 1968-ban jelent meg a Forrás sorozatban, amely az utóbbi évtizedben oly sok kivételes tehetség útnak indítója volt. Második kötete, a *Jegenyekör* 1971-ben látott napvilágot, szinte órák alatt fogyott el, és ami verseskönyvnél világméretekben is ritkaság, második kiadást kellett nyomtatni belőle. A második kiadás ötezer példányt jelentett — a kötet azonban változatlanul hiánycikk. Anélkül, hogy a műalkotásnak és befogadójának, az olvasónak a viszonyát leegyszerűsítenők, az ilyen nagyméretű érdeklődés félreérthetetlenül arról tanúskodik, hogy Farkas Árpád költészete reális és konkrét, az esztétikumtól el nem választható emberi-társadalmi szükségletet, szebben szólva igényt elégít ki. Azoknak az olvasóknak az igényét, akik számára a költészet értelme azonos az értelem költészetével, akik a realista illúziótlanságot nem tévesztik össze a kiábrándultság csömörével, a szenvedélyes józanságot a szenvtelenséggel, a hamis eszményitéstől való eltávolodást az eszménytelenséggel; akik elvesztették ugyan illúzióikat, de az illuzórikus gyanútlanságot nem az élet, a társadalmi cselekvés értelme iránti gyanakvással cserélték fel. Amikor a költő egyik versében azt óvja, „mi mítosztalan már / de lelkiismeret még" — fogalmilag is pontosan tömöríti alapállásának két egymással szorosan összefüggő pólusát: az illúziókkal, a hamisító mítoszokkal való szakítást és a közösségi elkötelezettség felelősségtudatát. Farkas Árpád népszerűsége a valóság költészetére érzékeny költőt és a költészet valóságára fogékony olvasót egyaránt dicséri.

Farkas Árpád (sz. 1944) jelenleg Kovászna megye székvárosában, Sepsiszentgyörgyön él, és az Írószövetség Marosvásárhelyen megjelenő folyóiratának, az Igaz Szónak belső munkatársa.

Igazán nem szeretnék — miután Farkas Árpádban az illúziótlanságot dicsértem — rózsaszínű képet festeni a romániai magyar költészet helyzetéről és sikereiről, Kányádi Sándor bemutatását mégis azzal kell kezdenem, hogy az ő 1970-ben megjelent, *Fától fáig* című gyűjteményes verseskötete

is csak két kiadásban tudta legalább némileg kielégíteni az olvasók érdeklődését. Bár első versei csaknem negyedszázaddal ezelőtt jelentek meg, szeretném őt is a fiatal költők közé sorolni, már csak azért is, mert azonos nemzedékhez tartozunk. Kányádi reprezentatív kötete voltaképpen a naivitástól a tapasztalatokon alapuló és szükségképpen problematikus tudásig, felismerésig vezető belső út sajátos költői vetülete. Ez az út — a megismerés rögös útja — az egyszerűtől az összetett, az ifjonti hittől az érett tudás, a felhőtlen derűtől a realitásokkal való számolás felé ível. Őszintén meg kell vallanom, hogy annak idején, indulásának éveiben, amikor frisseségükben, egyszerűségükben, tisztaságukban megkapó lírai dalait és zsánerképeit írta, nehezen hittem volna el, hogy nem is sok év múltán Kányádi az egyik leginkább bölcselő igényű költő lesz. Rögtön szeretném hozzátenni: a gondolatiság előtérbe kerülése korántsem szorította ki költészetéből a valóság nyers és erőteljes színeit, vonalait, és nem feledtette el a népköltészet annak idején meghatározó ihletését sem. Mindez a modern költészet magasabb fokán szintetizálódott sajátos, vonzó, fanyarságában is tartásos lírává. Nem véletlen, hogy az utóbbi évtizedben írt verseiben állandóan visszatér Bartok és Brîncusi neve — nem egyszerűen névként, hanem emberi-művészi magatartásként, példaként, ihlető motívumként. A népi gyökerektől a bonyolulton át az egyszerűig eljutó, a folklorból alkotón merítve a modern kor komplexitását kifejező nagy művészet vonzáskörében formálódott ez a költészet. Mindez mindenekelőtt gondolatiságban és formai eszközeinek alakulásában érzékelhető s emellett abban is, hogy Kányádi verseiben a falu világának átalakulása és a mai nagyvárosi civilizáció ellentmondásossága egyaránt benne lüktet. Ami ebben a vonatkozásban különösképpen jellemző: a faluról jövő költő nem valami bukolikusnak szánt idillt állít szembe a nagyvárosi életforma zaklatottságával, hanem az utóbbi környezetben honos ember jellegzetesen mai riadtságát szólaltatja meg. Kányádi költészete a maga egészében elkötelezett, összetettségében is hangsúlyozottan közügyi, a valóság új tartalmát gondolatilag-érzelmileg magas hőfokon szintetizáló líra.

Kányádi Sándor (sz. 1929) egy Küküllő menti székely faluban született, a középfokú ipari szakiskola elvégzése után színiakadémista volt, majd iro-

Páskándi Géza

Farkas Árpád

dalomtanári diplomát szerzett. Jelenleg a legkisebbek irodalmi lapjának, a Kolozsváron megjelenő Napsugárnak az egyik szerkesztője és számos, gyermekek számára írt verseskönyv szerzője is. Kitűnő műfordító, sikeres drámaíró, és amikor csak teheti, világutazó, olyanképpen, hogy Párizsban, Stockholmban vagy éppen Szabadkán sem felejtheti el a Küküllő menti Nagygalambfalvát.

Huszonegynéhány évvel ezelőtt, azokban a rendkívül mozgalmas és váratlan helyzeteket teremtő időkben Kányádi Sándort a nála évekkel fiatalabb Páskándi Géza „fedezte fel". Páskándi szinte gyerekfejjel ismert költő és fiatalokat tanácsokkal bátorító szerkesztő volt már — s később jelentős költővé, a romániai magyar irodalom egyik legsokszínűbb, legkeresőbb kedvű, nyugtalanítóan újszerű és vonzó alkotójává érlelődött. A költészetben, a novellában, az esszében és a drámában egyaránt otthon van, s ha néha egyik-másik írása vitára is ingerel, az biztos, hogy mindenre, amit ír, nagyon-nagyon oda kell figyelni. Kereső, kutató, kísérletező író, izgalmasan érdekes, korszerű mondanivalója és ebből kinövő sajátos formavilága megkülönböztetett helyet biztosít számára irodalmunkban. „Legalább Európát megtanulhattátok volna" — mondja egyik remekművű, gondolatgazdag novellájának hőse —, s Páskándi írásaiból tudjuk, hogy ő valójában megtanulta Európát, nem földrajzi, hanem mindenekelőtt szellemi értelemben. Termékenysége, teremtőereje, művészi leleménye, mondandójának gazdagsága lenyűgöző. Nemrég jelent meg *Tű foka* című új verseskötete, amely — saját szavai szerint — „tulajdonképpen regény: egy indulat, egy látomás regénye. Az igazi verseskönyvet épp olyan izgalommal lehet olvasni, mint egy bűnügyi regényt. A bűnügyi regényben a tettest fogják meg, az igazi verseskönyvben a lélek legmélyét érjük tetten". S miközben ez a „regény" született, drámák sorozata is kikerült alkotóműhelyéből, amelyek a történelem és stílusukban ugyanakkor a drámatörténet különböző korszakait idézik meg, köztük két olyan kiemelkedő alkotás, mint az etikai szépségével, gondolati mélységével, dramaturgiai építkezésével egyaránt remeklő *Vendégség*, a hitújító Dávid Ferencről és a *Tornyot választok*, az anyanyelvű tudományosság és a felvilágosult gondolat erdélyi hőséről, Apáczai Csere Jánosról. Azt, hogy említett művein kívül még mi mindent írt az utóbbi években, felsorolni is nehéz lenne — elolvasni azonban feltétlenül érdemes.

Páskándi Géza (sz. 1933) Kolozsváron él, a nemzetiségi könyvkiadó, a Kriterion ottani fiókszerkesztőségének lektora.

Tudom, hogy az irodalomban, a művészetben, a számok nem értékmérők, Sütő András bemutatásakor mégsem hagyhatom említés nélkül, hogy könyve, az *Anyám könnyű álmot ígér* rövid időn belül három kiadásban jelent meg és már túl van a százezer példányon — az újvidéki Magyar Szó folytatásos közlését nem is számítva. Ez a könyv volt az utóbbi negyedszázad romániai magyar irodalmának legnagyobb, legvisszhangosabb könyvsikere, az egybehangzó olvasói és kritikusi vélemények szerint megérdemelten. Írója ma negyvenöt éves, első írásai a negyvenes évek végén láttak napvilágot, számos novellás kötet, esszégyűjtemény, sokat játszott színdarab és több filmforgatókönyv szerzője. Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének alelnöke, a Marosvásárhelyen megjelenő Új Élet című társadalmi-politikai-művelődési képeslap főszerkesztője.

Anyám könnyű álmot ígér című könyvének műfajáról annak idején sokat vitatkoztak, valóban nehéz lenne eldönteni, hogy mi is valójában: naplójegyzet, írói szociográfia, regény, esszé, dokumentumirodalom. A felsorolt írásformák mindegyikéből van benne valami, mindezek sajátos ötvözete. Szerintem ennél sokkal fontosabb az, hogy Sütő könyve lényegében írói vallomás az elkötelezettségről a nemzetiség, a nép, az emberiség sorsa és a humanizmus eszményei iránt. Mint ahogy ugyanilyen vallomás az elkötelezettségről ezt követő könyve, a műfajban és tárgyában látszólag eltérő jellegű *Rigó és apostol* című, úti tűnődéseket tartalmazó kötete is. Bármilyen távolságokat is jár be Sütő András időben és térben, a kiindulópont mindig a szülőföld, az otthoni közösség, az ebből kinövő gond és felelősség, amelyben sugarai hosszúsági és szélességi köröknél szabályosabban hálózzák be az író lába elé terülő földabroszt Rómától Teheránig. Az állandó szellemi készenlét, az elkötelezett gond és felelősség, történelmi múlt, jelen

és jövőbeli távlat egymásba játszó hullámzása, hagyományhoz való hűség és a napi gondokat, emberségünket vallató szigorral és igényességgel számbavevő fogékonyság, az elődök és a közösség kötelező erejű vonzása, a pusztakamarási mezei úttól a nyugat-európai autósztrádákig zökkenőmentesen ívelő figyelem alakítja ki azt a sajátos műformát, amelynek lényege a közügyekben — azaz: a kisebb és nagyobb közösség ügyeiben — való gondolkozás. Sütő két utóbbi könyvét — és nyugodtan hozzátehetjük: egész életművét — az a felismerés hatja át, hogy a könnyű álmot csak a gondokkal viaskodó, eszmélkedő ébrenlét ígérheti az embernek — a toll emberének is.

Eddig se volt könnyű dolgom, miközben sokrétű életművek elemzését néhány mondatba próbáltam tömöríteni, Szemlér Ferenc írói oeuvre-jének bemutatásakor a nehézségek azonban megsokszorozódnak: a romániai magyar irodalom egyik leggazdagabb, legsokrétűbb, legimpozánsabb arányú életműve az övé. Bármennyire is igazságtalan leszek a termékeny és jelentős prózaíró, a kivételes műveltségű és tájékozottságú esszéista, a szellemes drámaíró, a páratlan invenciójú műfordító iránt, ezentúl csak a költőről tudok néhány szót mondani. Szemlér Ferencnek (sz. 1906) a húszas évek elején kibontakozó költészete, amely a csaknem másfél évtized előtt megjelent *Téli alma* című kötetével a művészi érettség és összegezés kivételesen termékeny szakaszába lépett, a legfinomabbra csiszolt gyémántkristály vonzó ragyogását, keménységét, sokszínűségét és tisztaságát idézi emlékezetünkbe. Klasszikus veretű költészettel van dolgunk a szó legjobb és legteljesebb értelmében. A klasszikus veret ebben az esetben a forma játékos könnyedségében és szigorú fegyelmén túl mindenekelőtt a harmóniát jelenti, azt a harmóniát, amely a művészetben csak a valóság tényeivel való könyörtelen és férfias szembenézés eredménye lehet, azt a harmóniát, amelyért mindig, újra és újra meg kell küzdenünk, amelyet csak az emberi elme és értelem mindig rendet és rációt kereső ereje teremthet meg. Ebben a harmóniában a leszűrt élettapasztalat és életbölcsesség, a világgal és önmagával viaskodó lélek fegyelme, a félelemtől és szorongásoktól sohasem szabaduló, de azokon éppen felismerésük és bevallásuk révén mindig felülkerekedő, a megismerés veszélyes kalandját minden idegszálával átélő ember keservesen megszenvedett fölénye kristályosodik ki. A lét végső kérdéseinek emberi kérdőjelei Szemlér költészetében nem elvontságot és még kevésbé metafizikai életidegenséget eredményeznek. Válaszainak érzelmileg és világnézetileg-gondolatilag egyaránt átélt döntő eleme az elkötelezettség tudatosulása, szervessé válása; az elkötelezettségé az alkotó, termékeny, hasznos élet, a közösség, a nép, a szülőföld iránt. Annak az emberileg-esztétikailag egyaránt rendkívül vonzó, klasszikus költői harmóniának, amelyre már utaltam, éppen ez az egyik megkülönböztető vonása. Ez a harmónia nem olümposzi fölény és megnyugvás — a vergődő, kétségekkel küzdő, szaggatottságaival szembenéző ember nagyon is emberi, világnézeti gyökérzetű, kiharcolt bölcsessége. Sokat kellene még mondani Szemlérről, elégedjünk meg ezúttal azzal a bizonyossággal, hogy az ő esetében a költő szó mellé minősítő jelzőt illeszteni már felesleges.

Gálfalvi Zsolt

(Elhangzott a Vendégség című előadásunkon, 1973. február 6-án. Üzenet, 1973. 4—5.)

SZÖCSKETÁNC

Devecseri Gábor a klasszikus formákat kereső, de mai mondanivalókkal telített költészetét hálás, de egyben nehéz feladat színpadra, közönség elé vinni. Hálás a dolog annyiban, hogy új, még ki nem taposott ösvényről lévén szó, érintetlenségében helyet ad minden rendezői elképzelésnek, anélkül, hogy megszokottnak, laposnak tűnjék az előadás. Azonban az a tény, hogy Devecseri művei nemigen szerepeltek előadás formájában, magában hordozza az úttörés felelősségét. Nehezítette a rendező munkáját tiszta, hideg

Előadóest a Városi Könyvtár olvasótermében

megfogalmazása, hisz az ilyen versek nem látványosak — nem adnak lehetőséget a bizonyításra előadóiknak. Ezek a költemények természetüknél fogva megkövetelik az intellektuális, gondolkodó tolmácsolásmódot. A szavaló teljes mértékben alárendeltetett a versnek, a mondanivalónak.

Tehát eléggé összetett feladatra vállalkoztak a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai Horváth Emma tanárnő vezetésével. Devecseri zárt, befelé fordulásukban is kitárulkozó műveit, melyeket az író majdnem kivétel nélkül olvasásra szánt, közönségnek elvezetes, mégsem mesterkélten túlfűtött formában átadni nehéz feladatnak bizonyult.

Az előadás kezdete előtt rövid összefoglaló hangzott el a költő életéről és munkásságáról Csetvei Mária magyar szakos tanár tollából. Az ismertető, vázolva a Devecseri-életmű legfőbb támpontjait, jó közvetítőül szolgált a versekhez, segített átérezni, tudatosítani mondanivalójukat.

Még mielőtt rátérnék az előadás taglalására, feltétlenül szót kell ejteni a díszletekről is. Az „antik-blokk" növelni volt hivatott a költő által sugallt hangulatot. Magában állva talán teljesítette volna funkcióját, de így, beerőltetve a munkásegyetem amfiteátrumába, kissé groteszkül hatott. Hangulatilag és formailag is „kilógott" a terem merőben más építészeti légköréből. Jobban kellett volna ügyelni a műsor „levegőjének" és a környezetnek a kölcsönhatására, amely ebben az esetben negatívan, zavarólag hatott a mű hangulati egészéhez viszonyítva.

Ami az előadást illeti, meg kell azonnal mondani, hogy sok kívánnivalót hagyott maga után. Egyes versmondók gyenge beszédtechnikája néhol az érthetetlenségig fokozódott. Az esetek túlnyomó többségében nem találták meg az értelmi kapcsokat, nem értelmezték ki eléggé a verseket. Ha már akkora gondot fordított a rendező a művek megválogatására, akkor jobban kellett volna ügyelnie a költemények tolmácsolásának minőségére is. Ám úgy látszik, a szereplők nagy száma miatt szétforgácsolódott Horváth tanárnő ereje, nem tudott elmélyülten foglalkozni minden egyes esetben az előadókkal. A mennyiség a minőség kárára növekedett. Egy-kettő kivételével a produkciók tipikus példái voltak az iskolás versmondásnak. Volt ugyan pár érettebb megnyilvánulás is, de ezek elsikkadtak, lehúzta őket a többiek műkedvelő színvonalú versmondása.

Devecseri verseinek tartalmi struktúrájából ered, hogy nem a közönségnek mint tömegnek, hanem minden nézőnek külön-külön nyújt élményt, mindenkinek más-más viszonyulást engedve, alakítanak ki kapcsolatot a költővel. Ilyen hatást csak egy határvonal meghúzásával lehet elérni, mely elválasztja az előadót és a közönséget és a nézőket egymástól is. Individuális és nem tömegélmény az, amit a versek kiváltanak. Ez a közeli együttlét a költemények tolmácsolóival zavarta az elvonatkoztatásban a hallgatókat. A távolság, amit a könyvolvasó jelent, itt hiányzott. Az érzékelés zavart az értelmezésben. S pont a gondolat eliminálta a költőt az egyénnél. Így a mondanivalóval szemben szigetelővé vált a vezetőtől. S pont a gondolat gazdagsága az, ami Devecseri Gábor életművét jellemzi. Azzal, hogy az előadás látványossá vált, elsikkadt a fő érték, a tartalom. Az a rendezői fogás, hogy a szavalók a közönség soraiból mentek ki a színpadra (ha ugyan szabad ennek neveznem a játékteret), csupán értelmetlen, mindenáron való újrakeresésre vall. Ugyanilyen zavaró hatást keltettek a táncos-pantomimes mozgásbetétek. Túl darabosak, csiszolatlanok voltak, túl konkrétak, sokkal jobban el kellett volna őket vonatkoztatni a valóságelemektől, így banálisan hatottak, és vizualitásuk rendkívüli mértékben zavarta a versek megértését, elvonva a mentális energia jó részét a nézőktől, melyet kizárólag a monda-

Szavalókórusunk a gimnáziumba is ellátogatott

nivalóra, a társadalomra kellett volna irányítani. A szavalókórus szerepe sem volt tisztázott. Olyan verseket emelt ki vele a rendező, amelyek nem képviselték a lényeget, nem az előadás gerincét jelentették.

A zenei betétek frissítően hatottak, igen hangulatosan voltak megválogatva. Kár, hogy rövidségük miatt nem válhattak a program teljes értékű alkotórészeivé.

Mindenképpen dicséretes az, hogy a rendező újítani, tágítani akart a neoklasszicista formákon. Azonban Devecseri költészetének belső váza annyira szilárd, tömör, hogy kevés belső mozgást engedélyez, ha túlfeszítjük, leomlik az egész mű, értelmetlen darabokká törik a teljesség. Így is történt.

Nem szeretném kritikámmal elvenni kedvét a fiatal versbarátoknak, s aki komolyan akarja tovább csinálni ezt a hivatást, azt komolyabb munkára ösztönzi a bírálat. Az ifjú kor nem mentség arra, hogy valaki ne követelje meg önmagától az igényességet munkájával szemben.

Remélem, hogy komolyabb munka folyik majd ezután, s az elhivatottság meg is mutatkozik majd a színvonalemelkedésen.

Kopeczky Csaba

(7 Nap, 1973. március 9.)

A SZÖCSKETÁNCRÓL UTÓLAG, A RENDEZŐ SZEMÉVEL

Talán nem szokásos a rendező válasza az elmarasztaló kritikára, hiszen az, amit a néző tudomására akart hozni, s az a köntös, amelyet mondandója számára kiválasztott, már „megjelent", ehhez már nincs sok hozzátenni való.

Engem nem is az elmarasztaló, objektív bírálat mozdít ki a helyzetnek megfelelő némaságból, hanem a *Szöcsketánc*cal való igaztalan bánásmód.

A kritika értékelés: lemérése annak, ami jó és annak, ami rossz. Kopeczky Csabának nincs kifogása Csetvei tanárnő bevezetője ellen és a zenei betétek is „hangulatosan voltak megválogatva", de minden más, tehát ami rendező munkája, az melléfogás. Szerinte nem értettem meg a versek lényegét, nem foglalkoztam eleget a szavalókkal, és nem elemeztük a verseket kellőképpen. Gondolom, rendező ellen komolyabb vád nem is merülhetne föl.

De vessünk pillantást a műsorra, hadd tegyem érzékletesebbé érvelésem. Az első csoport, a zeneszámig, ars poetica jellegű verseket tartalmaz, a második zeneszámig bemutatott „költői táj" csak részben gondolati, zömmel játékos megfogalmazású, a lét—nemlét kérdéseit könnyed formában taglaló ciklus. *A Hová lettetek?* című vers jó kapocsnak bizonyult az élet és halál kérdéséről „társalgó", helyenként az örvény mélyére is letekintő költői megnyilvánulások és az Odüsszeia-részlet között. Homérosz műsorbeli mikroklímájába könnyen beleilleszkedett a *Szaloniki, Galerius-ív* című vers és a *Phaidra és a dajka* című jelenet. Ez az „övezet" valóban nélkülöz minden szavakkal és gondolatokkal való zsonglőrködést. Az utolsó versciklus a másodikkal rokon. Végül pedig az *Állatkerti útmutató* a nyelvvel, a „mindenre kapható" nyelvvel való pajzán, pompás csattanókban gazdag játék. Mindebből az vonható le, hogy én nem éreztem Devecserit „tiszta, hideg, intellektuális" költőnek. Legalábbis nemcsak annak, vagy nem annak elsősorban, vagy mondjuk így: azokat a verseket, amelyeket bemutattunk, tartottam figyelemre méltónak. Devecseri életművéből lényegesnek.

A szavalókkal való foglalkozásról csak annyit, hogy hetente öt napon van próba, amely két—két és fél órát tart. Minden nap három—négy versmondó jár be az erre a célra összeállított órarend szerint. Kritikusunk azonban úgy látja, haszontalanul. Hiába az időbeni befektetés (jó két hónapig készültünk az előadásra), eredmény nincs. Túl sokan vannak a szereplők, a rendező ereje szétforgácsolódik.

24 versmondó lépett föl a Devecseri-esten. Ebből 9 a szavalókórus tagja. Összesen tehát 15 szereplőt számíthatunk a 31 műre, melynek előadási időtartama, zenei betétekkel és bevezetővel 65 perc. Egy szereplőre pedig csak ritkán lehet ugyanazon előadáson belül kettőnél több verset bízni, éppen a jó műkedvelői szint biztosítása végett. A Csáth Kör tagjai műkedvelők, a szó szoros és legnemesebb értelemében. Nem is akarunk más lenni: egy rangos ifjúsági irodalmi színpad, amelyet a jó fölött elsikló, a rosszat pedig ormótlanná nagyító bírálatok nem ösztönöznek. Mire is kellene az ösztönzés? Komolyabb munkára? Szeptembertől januárig 10 előadást tartottunk, részben vidéken, részben Szabadkán. A mennyiség persze nem jelent minőséget is, de az Ács Károly-, Dózsa- és a jubileumi esten való szereplést talán mégsem lehet a színvonal hiányával vádolni.

Mi volt még rossz? A díszlet, a beszédtechnika, a szavalókórus mozgása, a szereplők elhelyezése.

Mindig büszke voltam a Csáth Kör versmondóinak tiszta beszédére, jó kiejtésére. Még Balassagyarmaton jártunkkor is erre vonatkozó dicséretet kaptunk. De hát azóta sok víz lefolyt a Dunán, el is romolhatott. Ellenben az is megtörténhetett, hogy hangjukat elnyelte a hatalmas, visszhangzó terem. Tehát talán nem is biztos, hogy a beszédtechnikával van a baj, hanem a teremmel, amely nem irodalmi estek tartására épült.

A szereplő pedig vagy a színtéren ül, vagy a színfalak mögül jön elő, vagy a közönség sorai közül sétál ki. A kérdéses esten mind a három megoldásra volt példa. Egyik mozgási lehetőség sem új. Tehát nem is vallhat „értelmetlen", minden áron való „újkeresésre".

„A szavalókórus szerepe tisztázatlan." De csak akkor, ha annak egy lehető funkcióját képzeljük el: az előadás gerincét képezni. Pedig olyan versek bemutatására is szolgálhat, amelyek egyénileg elmondva nem tudnák fölcsillantani színskálájuk egész gazdagságát. A *Papageno verse* és a *Füge, ha csobogni tudna...* című költemények is ezért lettek „hangszerelve".

A kórus is egy forma, akár az egyéni vagy a kettesben való versmondás, amely nélkülözheti és magába olvaszthatja a mozgást. Táncos—pantomimes mozgásbetétekről tehát nem beszélhetünk. A mozgás a szavalókórus vagy az egyéni versek megjelenítési formájának kiegészítője. A *Füge, ha csobogni tudna...* esetében játékos és a vers ritmusát követő az elején, konkrét a záró sorokban.

Nagyon fájlalom, hogy az „egy-két kivételre", a „pár érettebb megnyilvánulásra", tehát az „iskolás versmondásnak" tipikus példáitól eltérő produkciók taglalására nem maradt sem kedve, sem ideje a bírálónak. Pedig jó lett volna, ha nemcsak szemre, de észre is veszi a *Phaidra és a dajka* című jelenetet, a páros versmondás két változatát és nem utolsósorban az *Állatkerti útmutatót*.

Végül a Csáth Kör versmondói és rendezője is remél. Hiszünk abban, hogy egy-egy előadásunk kapcsán igazabb és jóindulatúbb bírálók is megszólalnak majd lapjaink hasábjain.

Horváth Emma

(7 Nap, 1973. március 16.)

ŐSBEMUTATÓ A ZENEISKOLÁBAN

Nagy érdeklődés nyilvánult meg az Életjel hétfőn megjelent márciusi száma iránt. A zeneiskola nagytermét megtöltő közönségnek nemcsak Király Ernő ismert szerzeményeit volt alkalma hallani, hanem legújabb művét is, amelynek ősbemutatóját az élőújság által megrendezett szerzői esten tartották meg. A hat részből álló *Indikációk*at hárman adták elő: Ladik Katalin (énekbeszéd, csengetyűk és köcsögduda), Lévai Mátyás (klarinét, basszus klarinét és pánsíp), valamint Molcer Mátyás (zongora). A hangszalagról elhangzó népzene eredeti felvétel volt.

(7 Nap, 1973. március 16.)

Ladik Katalin

Pándi Oszkár

AZ ŐSI MELÓDIA AZ AVANTGARDE STRUKTÚRA FORRÁSA

Király Ernő Indikációk című művének szabadkai ősbemutatójáról

Az Életjel irodalmi élőújság szerkesztősége nemrég *Pontok és vonalak* címmel hangversenyt rendezett Szabadkán. A tanítóképző énekkarának, Ladik Katalinnak, Lévai Mátyás, Molcer Mátyás, Sánta Puszta Lajos, Vad Dorman Manci és Varga Péter szabadkai muzsikusoknak készséges segítségével a szabadkai közönség megismerhette Király Ernő vajdasági zeneszerző alkotómunkásságának egy részét.

A zeneiskola termét szép számban megtöltő közönségnek Pándi Oszkár újvidéki zenekritikus beszélt hozzáértően Királyról, szerzeményeiről és útkereséseiről.

A hangverseny keresztmetszetét adta Király alkotásainak: kezdve a hagyományos zenei kifejezési mód alapján szerzett gyermekdaloktól és szólószámoktól az ismert hangszeres zenei műveken át, amelyekben kifejezésre jut a szerző kísérletező kedve, egészen legújabb kompozíciójáig, az *Indikációkig*.

Király művészi credója mindig is a népművészet (...) volt. Ő azonban sajátos módon figyeli ezt a művészetet. Olyan elemeket fedez fel benne, amelyek kitörnek a hagyományos zenei kifejezési formákból. Valószínűleg ezért az elektronikus és konkrét hangvilágba megy, arra törekszik — s ez sikerül is neki —, hogy leküzdje a számára fontos hangokhoz vezető úton felmerülő akadályokat. Jelentős tapasztalatokkal gazdagodva, mondhatnók, visszatér kiindulópontjához, a népművészethez.

Az *Indikációk*ban a konkrét zenéhez hasonló módszert alkalmaz: kifejti az anyagot, hogy aztán feldolgozza. A különbség abban van, hogy ehhez (magnetofonszalagról lejátszott) eredeti népdalt vagy néptáncot használ fel, amelyet később az előadók meghatározott módon, hangilag és pszichológiailag feldolgoznak. Az anyag feldolgozása során Király fölhasználja azokat a hangelemeket, amelyek a népdal vagy a néptánc hanganyag-rétegeinek mélyén lappangnak.

Ily módon nem szokványos szemszögből világítja meg a képletet és különleges effektusokat ér el, amelyek vagy meggyőzőek, vagy kevésbé meggyőzőek, ami az előadók pillanatnyi hangulatától függ.

Király Ernő alkotóművészetére két elem jellemző: először, a zenei állapotot a hagyományos hangszerek (pánsíp, klarinét, zongora, emberi hang...) révén kapott anyag alapján hozza létre, és másodszor, az *Indikációk* utolsó részében a kifejtett hangelemek ritmikus modelljét alkalmazza kohéziós anyagként.

Ivan Mihalen

(Dnevnik, 1973. március 19.)

A SZÖCSKETÁNCRÓL — UTOLSZOR

Tulajdonképpen nem is szándékoztam válaszolni „kritikám" kritikájára, azonban pár gondolatom félreértelmezése írásra késztetett.

Megértem, és elfogadom Horváth Emma tanárnő hangnemét, hisz megelőző írásom stílusa sem volt különb, csupán talán kevesebb intuíciót engedtem meg magamnak vitapartneremmel szemben, s személyeskedő célzások helyett inkább a tények alapján próbáltam következtetéseket levonni. Mellőzve a szubjektív momentumokat, az (elkerülhetetlen) elfogódottságot, amellyel egy-egy ember viseltetik munkájával szemben, úgy találtam, hogy nem minden ellenem felhozott adu ütőlap.

Az alábbiakban pontokba szedtem válaszaimat. Igyekeztem sorrendben felelni az elmarasztalásokra, ellenvéleményekre, a könnyebb áttekinthetőség s összevetés céljából.

— Devecseri lét-verseit sokkal mélyebbről fakadóknak tartom annál mint, hogy (idézem) „...csak részben gondolati, zömmel játékos megfogalmazású, a lét—nemlét kérdéseit könnyed formában taglaló ciklusnak" mondanám őket. A forma és a verskellékek talán játékosak, könnyedek, de a mondanivaló véleményem szerint túl komoly ahhoz, hogy ilyen egyértelműen definiálhassunk. Pont az említett forma—tartalom kontraszton múlik a versek fokozott érzelmi hatása. Jó példák erre a műsorban szereplő költemények közül a *Lepke-szimfónia*, a *Kényelmes szorgalom*, a *Világ* és a *Medúza* című versek.

— Az a tény, hogy valaki hetente, egyszer vagy több alkalommal, két-két és fél órát foglalkozik rendezői felügyelet mellett versmondással, még nem szavatolja azt, hogy jó szavalóvá válik. A versmondáshoz tehetség és adottságok is szükségesek. Úgy érzem, a Csáth Géza Kör tagjainak felvételekor az egyedüli feltétel az volt, hogy szeresse az illető a verseket. Az ilyen szereplőverbuválási módszer nem szokott jóra vezetni.

A néző (s én is) csak a finális terméket látja az előadás alkalmával, csak magát a produkciót, s csak erről formálhat értékítéletet. Sajnos a befektetett időt, munkát és fáradságot nem értékelheti, hisz nincs alkalma látni magát a felkészítő munkát. Bármennyire aránytalan is a viszony az előkészület és a végtermék között, csak az utóbbiról nyilatkozhatok. Azzal, hogy kritizálom a teljesítményt, sajnos, automatikusan ítéletet mondok a munka felett is, holott ez a két fogalom nem egy és ugyanazt jelenti.

Azonban, hogy a verseket hogy adják elő tolmácsolóink, nemcsak a rendező munkájától függ. Sőt, nagyon is sok függ az előadó egyéni affinitásától a költeményekkel és általában a versmondással szemben.

A Csáth Géza Körnek, szerintem, el kéne végezni egy tisztogatást soraiban, hogy csak a valóban tehetséges és „rátermett" fiatalokkal folyjon tovább a munka. Mert az kétségtelen, hogy vannak. Erre gondoltam, mikor a komolyabb, elmélyültebb munkáról írtam.

— Ami a „műkedvelő színvonal" kifejezést illeti, azért használtam, hogy ne kelljen nyersebben fogalmaznom.

— Írásom nem kritikának szántam annak idején, mint ahogy nem is volt az. Nem készült a teljesség igényével, nem elemeztem ki a Devecseri-est minden mozzanatát, vetületét. Az összbenyomás-komplexum által kialakult gondolataimat vetettem papírra, s mint ilyen nem volt részletező, differenciált. Igyekeztem megtartani az arányokat is. Talán ezért „siklottam el a jó felett", mert kevés volt belőle, de abba nem egyeznék bele, hogy „a rosszat ormótlanná nagyítottam".

Valószínű, hogy a rendező s a szavalók is kielemezettnek, kidolgozottnak, tehát érthetőnek tartják az előadást, hiszen már számtalanszor hallották, illetve mondták a kiválasztott műveket. Nem okozhat problémát számunkra a megértésük.

Azonban a közönséggel más a helyzet, először hallván a mondanivalót, azonnal meg kell azt értenie. Nem lapozhat vissza, nem taglalhatja, elemezheti a szöveget. Első alkalomra megérteni, s felcsillantani a mű teljes értékgazdagságát, ez a művészet az előadásban. Tudom, ez roppant nehéz feladat, de aki erre vállalkozik, annak viselnie kell a felelősséget is, hogy esetleg nem sikerül a közvetítés az író és a közönség között. Úgy gondolom, ez történt ebben az esetben.

— Ha jól tudom, Balassagyarmaton Horváth tanárnő nem ezzel a csoporttal aratott sikert a szép kiejtés terén. Nehezen is tehetné, hiszen van szavalói között, nem is egy, akinek elég súlyos beszédhibája van: raccsol. Továbbá állítom, hogy ha elég hangos és szabályos a dikció, nincs az a rossz akusztikájú terem (hacsak teljes hangvisszaverődésről nincs szó, esetünkben ez ki van zárva), amely érthetetlenné torzítja a szavakat.

— Ami a szereplők elhelyezkedését illeti, ez igen komoly rendezői és dramaturgiai probléma. Nem olyan egyszerű feladattal állunk szemben. A három pozíció a következő:

1. a kulisszák mögül lép ki a versmondó,
2. a színpadon ül,
3. a nézőtérről megy a színre.

Mind a három helyzetnek más a tartalmi telítettsége. Nem mindegy, egyes esetekben melyiket használjuk.

Az első kialakítja a klasszikus közönség—előadó viszonyt, amely nélkülöz minden látványosságot, csak a szövegre irányítja figyelmünket, hisz a mozdulatok ismertek (előtűnés a kulisszák mögül, majd visszatérés), időt adnak felkészülni a „mű befogadására". Maximális koncentrációt értünk el vele.

A második: a szereplők a színen ülnek. Már puszta jelenlétük, apró mozdulataik, gesztusaik elvonják a figyelmet a mondanivalóról. Zavaró képszerűségről beszélünk, azonban így egy meghittebb légkör alakul ki a közönség és a színészek között.

A harmadik. Azzal, hogy a szereplők a közönség soraiból lépnek fel a színpadra, egy közösségi érzést keltenek a nézőkkel. Tömegélményt. Azonban mozgásuk, mivel többé-kevésbé előre nem látott, rendkívüli mértékben elvonja a figyelmet a mondandóról. A kontaktus a közönséggel maximális lesz, szinte közösségvállalásba megy át, de az értelem kárára.

Írásomban azt hangsúlyoztam, hogy Devecseri nem az a költő, aki a tömegélményt keresi, individuális kapcsolatokat épít ki az olvasóval, illetve ebben az esetben nézővel, s így szükség van egy bizonyos elkülönülésre, akár a nézőknek egymás között, akár az előadók és a közönség között, hogy ki tudják építeni ezeket az egyéni kapcsolatokat.

— A kórus. Mikor több ember ugyanazt a szöveget mondja, eltűnik az egyén hangszíne, s egy szürke, jellemtelen hangmasszába olvad. Nem tudom, hogyan lehet másként „felcsillantani a vers színskálájának egész gazdagságát", mint pont a hangszín, a ritmus, a hangintenzitás változásával. Ha ezek eltűnnek, a vers, véleményem szerint, csak szegényebb lehet.

— A mozgásbetétekről mint formai aláfestésről már megírtam véleményem, úgy látszik, átsiklott felette kritikusom. Idézem: „Túl darabosak, csiszolatlanok voltak... vizualitásuk rendkívüli mértékben zavarta a versek

megértését, elvonva a mentális energia jó részét a nézőktől, melyet kizárólag a mondanivalóra, a tartalomra kellett volna irányítani.

— Valóban mulasztást követtem el, hogy nem emeltem ki a jó, az átlagon felüli produkciókat ösztönző példa gyanánt. Mentségemre csupán annyit hozhatok fel, hogy a „színikritikusnak" elég nehéz a dolga, ugyanis első hallásra mindenről véleményt mondani nem könnyű, s a „hello-effektus" — sokszor csal, óvatosnak kell lenni. Jóváteszem a hibát, íme:

Vikor Györgyi magasan a legjobbat nyújtotta. Szépen, éretten, értelmesen, mégis szuggesztíven tolmácsolta a verset.

Bakurek Emília néhol túlfűtötte a tragikumot, azonban lényegében jól megoldotta az előadói feladatokat.

Tapolcsányi Angéla szép beszédével vált ki. Versmondására annyi róható fel csupán, hogy túlmagyarázta, túl tagolta a költeményeket.

— Az *Állatkerti útmutató* című gyermekvers-kollázs állt legközelebb az előadókhoz. Frappánsan, átélve, csattanósan, szellemesen tolmácsolták a versikéket.

Nem zárkózom el a további vita elől, de azt hiszem, ezután már csak ismételni tudjuk önmagunkat, ezért nem látom értelmét. Remélem, ez a kritika „igazabbnak és jóindulatúbbnak" fog bizonyulni a másiknál. Mert a kritikus is bízik.

Kopeczky Csaba

(7 Nap, 1973. március 30.)

MAGAM ISMÉTLÉSE NÉLKÜL — A SZÖCSKETÁNC KAPCSÁN NÉHÁNY ELVI KÉRDÉSRŐL IS

Kopeczky Csaba válaszcikkének minden pontját ellenpontozni nem akarom. S bármilyen nagyképűnek tűnjék ez a megállapítás, mégis inkább általános, elvi kérdésekben megmutatkozó eltérésekre mutatnék rá. Teszem ezt azért, mert az olvasó és néző javát szolgálja, valamint tisztázza a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szerepét közösségünkben.

Bírálónk első írásában komolyabb munkára ösztönözte a tagságot. A későbbiek folyamán kiderült, hogy az igényesebb tevékenység elmaradását nem a próbák hiányában látja, de a csoport „verbuvált" jellegében, és „tisztogatást" sürget. A Csáth Kör azonban nem színészképző stúdió, ahova csak felvételi vizsga árán van belépés, nem is öt-hat tehetséges középiskolással kísérletező laboratórium. (Verbuválás nélkül különben ez az öt-hat sem tudom, hogyan kerülne elő.)

Súlyosan téved, vagyis e téren teljes tapasztalatlanságát árulja el az a vitázó, aki azt hiszi, hogy az általános iskolából középiskolába érkező diákseregből egy fölvételi vizsga kiszűrheti a legtehetségesebbeket. Ebben a stádiumban még mindenki közkatona és borjújából még egyáltalán nem bújt elő a marsallbot. Ekkor csaknem mindenki nulláról indul. Legfeljebb a kellemes hangszín lehet a megkülönböztető jegy, ami végső soron igen keveset jelent egy versmondó egyéniségének kialakulása szempontjából.

A fiatalok túlnyomó többsége, mikor először jön próbára, rossz kiejtéssel beszél. Itt elsősorban a hosszú magán- és mássalhangzók teljes értékének lefokozására, rövidítésére gondolok. Nem beszélve a kifejezéstelen vagy túlhangsúlyozott, a természetellenesen emelkedett vagy éneklő versmondásról, a sorvégi mássalhangzók kopásáról és eltűnéséről stb. A próbák és gyakorlatok folyamán azonban ezek a hibák eltűnnek. Legtöbb esetben persze csak fokozatos fejlődésről beszélhetünk, amely a középiskola harmadik és negyedik osztályában tetőz, vagyis akkor, amikor már két-három évi gyakorlat áll a versmondó mögött, s szellemileg is életének egy érettebb

szakaszába lép. Addig versek, előadások késein, satuin jut át, megtanul költői égövek szerint akklimatizálódni... Ha tehetséges — tenné hozzá bírálónk. Ha intelligens — teszem hozzá én.

És vallom: a versmondás nem ördöngösség. Mindent meg lehet érteni, tanítani és tanulni. A szavalást is. Mit nyerünk vele? Okos és élvezetes gondolatközlést szélesebb körben, nem említve az egyén lelkében végbemenő átalakulásokat. A tehetség isteni kegy, csak kevés emberben van jelen, s arra a pár személyre előadások sora nem alapozható.

A közönségnek kell tehát szenvednie, amíg valaki szavalóvá érik? Szenved akkor, ha már eleve a méltatlankodás szándékával ül a nézőtérre. De ha figyeli és élvezi a fiatalok fejlődését egyik előadástól a másikig, ha észreveszi, hogyan alakul ki bennük a „színész-mimikri", ha örül, hogy a versmondás és költészet népszerűsítése városunkban már évek óta szervezetten folyik, akkor az elismerő szavak leírásakor nem merülnek fel az „első hallás" kételyei, hiszen a hibák taglalásakor az esetleges tévedésnek, melléfogásnak még csak az árnyéka sem vetődött a kritikus papírjára.

Összegezve az elmondottakat: hiszek a „verbuválásban", vagyis a versmondás tömegesítésének lehetőségében. Meggyőződésem, hogy minden értelmes ember képes átélt, okos, élvezetes gondolatközlésre, ha megtanítják, hogyan tegye, s azt gyakorolja is. Ez még természetesen nem művészet. De minthogy az élet egyéb területein megfér a jó, jobb, kitűnő és nagy, megengedhető talán ez a rangsorolás az amatőr versmondásban is.

A Balassagyarmaton járt csoport sem volt „kész áru", hanem gyakorlat, fejlődés eredménye. Így a mostani „összeállítás" kiteljesedésében sem kételkedem. A Csáth Kör különben nem az akadémia számára nevel színinövendékeket, bár ennek lehetőségétől sem zárkózik el, hanem jövendő irodalmi estek értő közönségének kialakulását szorgalmazza, hasznos időtöltést biztosít a fiataloknak, és hozzájárul ahhoz, hogy a költészet közkincsé váljon Szabadkán és környékén. Ezért nem adja ki útját az egyetlen „racscsoló" versmondónak. „Nem is egy"-ről, vagyis többről nem tudok. Az az egy a szavalókórus tagja, amelyben „eltűnik az egyén hangszíne", tegyük hozzá: beszédhibája is. Egyéni versmondásra a kérdéses személynek csak az utóbbi időben nyílt néhányszor alkalma. Ez a fogyatékosság a szöveg érthetőségét lényegében nem befolyásolja s vádoljanak bár eretnekséggel, nekem az adott esetben az a másik, tehát nem az alaki tényező a fontosabb.

„Pozíciókról" beszélve, előző írásomban nem a három mozgási lehetőség rendezői felhasználását vitattam, hanem azt állítottam, hogy a közönség sorai közül a színpad felé tartó szereplő helyzetváltoztatása nem vall „értelmetlen, mindenáron való újkeresésre".

Befejezésül meghívom az eddig csöndben s talán kissé értetlenül hallgató olvasókat, azokat, akik még nem látták az előadást, tekintsék meg a kérdéses *Szöcsketánc* reprizét még e hónap folyamán, és tegyenek ők maguk igazságot.

Horváth Emma

(7 Nap, 1973. április 6.)

JÓL SIKERÜLT A PILINSZKY-EST

Az Életjel pódiumán kedden este a matematikai és nyelvi gimnázium szavalói egy ma élő költő, Pilinszky János költészetét hozták közelebb a fiatalokhoz. Mindenképp dicséretes a törekvés, hogy jelenkori irodalmunk elismert egyéniségeit, illetve alkotásait ismerheti meg a már állandósult, főként fiatalokból álló közönség.

Sebestyén Tibor rendezése ezúttal nem a látványosságra, hanem a versek hangulati, értelmi vonatkozásainak megfelelő kiemelésére, hangsú-

lyozására törekedett. Ezt a célt legharmonikusabban a *KZ-oratórium* előadásával érték el mind a szavalók, mind pedig a rendezői munka. A szavalók körmozgása a mű előadásának kezdetekor és a befejezésnél híven érzékeltette a fogolytáborok zártságát, de ugyanúgy megfelelt céljának a másik, a kitörés vágyait kifejező mozgásjelenet is. A *KZ-oratórium* előadói voltak egyben az est legjobb szavalói is. Új tehetségnek ígérkezik Erlauer Csaba, aki kitűnő értelmező hangsúlyozásával és szubjektív hangvételével hívta fel magára a figyelmet. Tapolcsányi Angéla temperamentumos előadásmódja adta meg az oratórium sodrását, Bakurek Emília szavalása pedig a visszafojtott szenvedések izzását érzékeltette.

(Szabadkai Rádió, 1973. április 4. — Magyar Szó, 1973. április 6.)

KIHŰLT VILÁG

Irodalmi élőújságunk a hónap elején Pilinszky János műveiből adott válogatást. A költő ridegségig elzárkózó, a formai tökélyt már néhol szinte erőltetetten kereső, a magán keresztülszűrt világ hatásainak lelki vetületeiben lüktető versei mind kedveltebbé válnak. A ritkán megszólaló, fokozottan önigényes író verseiből Sebestyén Tibor rendezett műsort.

Az előadás két részből áll: az elsőben a költő régebbi művei szerepeltek többségben, míg a másodikban a *Nagyvárosi ikonok* című kötetéből a *KZ-oratórium* című nagyobb lélegzetvételű verse szólalt meg.

Pilinszky költői világa igen kompakt, bizonyos tartó témák köré csoportosulnak versei. Ilyenek a kiszolgáltatottság, a költőt annyira ihlető halál, elmúlás, mely egy harmadik (kissé vallásos színezetű) feltámadás-témakörbe torkollik. A rendező bízva a művek szerkezeti, hangulati egységében, hogy meg ne törje az előadás dinamikáját, elmulasztotta a szavalókkal tolmácsoltatni a versek címeit. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a cím egy-egy műnél nem dísz, iktatószám, hanem szerves része, néhol pedig magyarázója az alkotásoknak, tehát nélkülözhetetlen „verskellék" előadásnál. Nem beszélve arról, hogy így nem maradt a közönségnek ideje jóformán végighallgatni az egyik költeményt, amikor már hangzott a másik, valamiféle mondanivaló-értelmezésre nem is gondolhattunk. Ezáltal összeolvadtak a nem mindig egybetartozó versek, néhol bizony elég heterogén ötvözetet adva, mely nem volt címszavak által különválasztva, determinálva. Ha Sebestyén Tibor mindenáron ragaszkodott az előadás ritmusának bonthatatlanságához, akkor nyomtatásban adhatta volna meg a művek címét és elhangzási sorrendjét, ahogy ez az előbbi Életjel-műsorokon szokás volt.

Az előadókról annyit, hogy most is voltak gyenge, sőt rossz produkciók és kimagaslóan értékesek. Az összteljesítmény (az első részben) egy árnyalattal talán jobb volt az átlagosnál, annál az átlagnál, amit Szabadkán kapni szokott a közönség.

Az est erőssége a műsor befejező része volt. Az oratórium Bakurek Emília, Tapolcsányi Angéla és Erlauer Csaba előadásában. A háborút és a halált teljesen absztraktan, halottak monologikus dialógusaiban megjelenítő vers teljes értékében csillogott. A három fiatal versmondó éretten, árnyaltan, merem állítani művészien reprodukálta a szöveget. Valóban élmény volt mindenki számára a teljesítményük. Nem hagyott semmi kívánnivalót maga után. Íme egy újabb bizonyíték, hogy a fiatalok között vannak tehetségesek és főleg, hogy lehet velük komoly értékeket eredményeket felmutatni. Közülük is ki kell emelnem Tapolcsányi Angélát, aki meglepően éretten szavalt. Teljesen magáévá tette a verset, átrezonálta. Ő volt a lelke, a motorja a kis triónak, s az előadásuknak is. Érdemes lesz odafigyelni a továbbiakban szereplésére.

A második részben érdekes volt a rendezői elgondolás is. A többi szereplő szinte rácsot vagy falat formált a három szavaló köré, melynek vizu-

Életjel

XVI. évf. 1. (214.) sz. | 1973. I. 17.

HÍD és HARANG

Összeállítás a nyolcvanéves Ivo Andrić műveiből

Műsoron: versek, novellák, regényrészletek és méltatások, valamint Megyeri Lajos és Josip Slavenski szerzeményei

Közreműködik: Bakurek Emília, Horváth Emma, Horváth Ilona, Kecsenovics Mária, Kökény Gizella, Kőszegi Magdolna, Latyák Márta, Szirácz ky Katalin, Takács Györgyi, Tapolcsányi Angéla, Tóth Veronika, Varga Berta és Vikor Györgyi

Rendező: **Horváth Emma**

Az előadás 1973. január 17-én, szerdán 19.30 órakor kezdődik a zeneiskola hangversenytermében.

Belépődíj 2 dinár

ális és hangulati hatása is jól aláfestette és kiegészítette a magára maradt, az önmagát és másokat már meglátni nem tudó ember vízióit — az elidegenülést, az emlékeket, a kapcsolatteremtés lehetetlenségét, a másfelé tekintést —, melyek egyesülnek, s értelmetlenül találkoznak a halálban.

*

Ha sikerülne minden rendezvényt hasonló vagy ilyen szintre emelni, mint amilyen a *Kihűlt világ* befejező része volt (hisz lehetséges, az nem vitás), akkor hiszem, hogy városunkban jóval látogatottabbak lennének az ilyen irodalmi estek, és sokkal nagyobb jelentőségűnek, kultúrértéknek és eseménynek számítana egy-egy Életjel-rendezvény.

Kopeczky Csaba

(7 Nap, 1973. április 20.)

EMLÉKEZÉS CSÉPE IMRÉRE

Hétfőn este a zeneiskola hangversenytermében az Életjel irodalmi előújság szervezésében megemlékeztek Csépe Imre íróról, halálának egyéves évfordulóján.

A Csáth Géza Művészetbaráti Kör és a Népszínház néhány tagja közreműködésével az esten a közönség megismerhette Csépe Imre számos költeményét. Király Ernő kitűnő megzenésítésében felcsendült Csépe Imre egyik dala Sánta Puszta Lajos előadásában. Az író néhány jegyzete, karcolata közül líraiságával, impresszionista színeivel kiemelkedett a *Villám születése* című, humorával — amely az elmúlás borongós hangulatába csap át — az *Elhagyott játékok* című vallomása tűnt ki.

Az íróról emlékezett meg többek között Urbán János, aki egyben bemutatta Csépe Imre vallomásainak gyűjteményét, a *Határdomb* című kötetet, amely az Életjel Könyvek első számaként jelent meg a jubileum alkalmából. Az esten számos példány kelt el belőle.

Dr. Juhász Géza, a Forum Könyvkiadó Vállalat főszerkesztője írásában éppen arra mutatott rá, hogy Csépe Imre művei a jugoszláviai magyar írók alkotásai közül mindig a legkeresetebbek. E téren regényének, a *Fordul a szél*nek újrakiadásával, válogatott írásainak megjelentetésével és művészetének méltó kiértékelésével kell leróni tartozásunkat.

Az esten Csépe Imre művészetét méltatta még Lévay Endre, Kolozsi Tibor és Fehér Ferenc.

G. Á.

(Magyar Szó, 1973. május 30.)

NEVETŐ PETŐFI

A vártnál jóval eredményesebben zárta a tavaszi idényt az Életjel. A havonta egyszer megjelenő rendes számok mellett tizenöt rendkívüli számot jelentetett meg, háromszor annyit, mint amennyit egész évre tervezett. A keretében működő Csáth Géza Művészetbaráti Kör is már teljesítette ez évi tervét, mert fél év alatt tíz miniműsort rendezett.

Négy nappal ezelőtt, hétfőn is zsúfolásig megtelt a zeneiskola hangversenyterme az élőújság rendezvényén: csaknem háromszázan jöttek össze a Csépe Imre-emlékesten, amelyen az egy évvel ezelőtt elhunyt költő munkásságát Fehér Ferenc, Juhász Géza, Kolozsi Tibor, Lévay Endre és Urbán

János méltatta. Soha ennyi példány nem fogyott még el egy műsor szünetében sem az Életjel kiadványai közül, mint ezen az esten, hiszen csupán az erre az alkalomra megjelent új Csépe-kötetből több mint félszázat vettek meg.

Az Életjel idényzáró előadását *Nevető Petőfi* címmel jövő szerdán, június 6-án tartja a Moša Pijade Gimnázium dísztermében. Az előújság ez év februárjában már megemlékezett a nagy költő születésének százötvenedik évfordulójáról, de ezúttal nem forradalmi és szerelmes versein, hanem tréfás hangú költeményein keresztül mutatja be a lánglelkű poétát. A hangulatos műsort, amelyet Horváth Emma tanárnő rendezett, a Csáth Kör tagjai már nagy sikerrel bemutatták Palicson és Bácsszőlősön. Remélhetőleg a szabadkai irodalombarátoknak is megnyeri tetszését.

(7 Nap, 1973. június 1.)

KEMÉNY G. GÁBOR NAGY SIKERŰ ELŐADÁSAI

Kemény G. Gábor budapesti irodalomtörténész, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársa — az újvidéki Hungarológiai Intézet vendégeként — az elmúlt napokban hazánkban tartózkodott és hétfőn két nagy sikerű előadást tartott. Délután fél öt órai kezdettel — a művelődési közösség és a monográfiai bizottság szervezésében — a topolyai új általános iskola tanári kabinettjében Márki Sándorral, a haladó magyar történelemírás előfutárjával ismertette meg a hallgatóságot a kiváló történész születésének százhuszadik évfordulója alkalmából; azzal a tudással, aki Dózsa Györgyről szóló művéért akadémiai dicséretben részesült, s akinek a jelentősebb parasztmozgalmakkal és szabadságharcokkal foglalkozó munkái haladó szemléletről tanúskodnak. Este — az Életjel rendezésében — a Népkör kistermében Mocsáry Lajosnak, a jeles írónak és publicistának, a dualizmus kora egyik legkiemelkedőbb politikusának a munkásságát méltatta. A közönségnek alkalma nyílt megismernie ennek a kivételes egyéniségnek az életművét, a nemzetiségi kultúrák egyenjogúsításáért folytatott küzdelmét, a nemzetiségi kérdésben elfoglalt következetes álláspontját és azokat a munkáit, amelyeknek mához szóló üzenetük van. Kemény G. Gábor magas színvonalú élvezetes előadása mindvégig lekötötte a jelenlevők figyelmét.

(7 Nap, 1973. november 2.)

A BESZÉD ÉS A ZENE HATALMA

„Mit használ a leghősibb tartás s mozdulatok, ha azoknak a beszéd hatalma, mi mindig fő marad, erőt és életet nem ad" — vallja Vörösmartyval a szabadkai zeneiskola színjátszó csoportjának fiatal rendezője, Sebestyén Tibor. Ez a gondolat vezérelte, amikor csoportjával a *Zene szava* címmel teljes estét betöltő műsort állított össze versekből és prózákból. Amint azt már a rendezvény elnevezése elárulja a versekben és a prózákban az írók a zenéről vallanak, arról, hogy mit jelent számukra a zene varázslata.

Az Életjel februári rendkívüli száma lehetővé tette a lelkes zeneiskolás fiatalok számára, hogy irodalomszeretetük a nyilvánosság előtt is megnyilvánuljon. Nos, elmondhatjuk, hogy a rendezvény igen színvonalas volt és sokak számára kellemes meglepetést jelentett. Több tehetséges versmondóra figyeltünk fel. A szereplők általában kitűnő orgánummal és intonációval rendelkeztek. Ez érthető is, ha szem előtt tartjuk, hogy nagy részük szólóéneket tanul. Meglepő volt azonban a zeneszámok alacsony színvonala; kivételt csak az intézet leánykórusa jelentett, amely Égető Gabriella tanárnő vezetésével színvonalas produkciót nyújtott.

A zeneiskola női kara is fellépett közönségünk előtt

Sebestyén Tibor, a műsoros est rendezője, már évek óta fáradhatatlanul dolgozik a szabadkai középiskolák különböző színjátszó csoportjaival. Eddig 30 bemutató előadást rendezett. Munkájában a szöveg értelmezésére helyezi a legnagyobb súlyt, mert „az életnek szellemibb és bensőbb eleme a beszédnél nincs". Homérosztól egészen napjainkig a zenéről szóló gazdag irodalomnak egy parányi részét mutatta be a zeneiskolás diákokkal. Nagy segítségére voltak céljának megvalósításában Árok Ferenc és Balázs Piri Zoltán, a Népszínház művészei, akik önzetlenül részt vállalnak nemcsak a fiatalok neveléséből, hanem az irodalom népszerűsítéséből is. Fellépésükkel példát mutatnak a még kezdő versmondóknak a művészi fokon való verstolmácsolásból. Balázs Piri Zoltán Edgar Allan Poe *Harangok* című versét egészen újszerű, sajátos felfogásban interpretálta. Deklamáló hangvétele néha az énekhangig szárnyalt, hogy utána megdöbbentő érces szilárdsággal, mintegy kijózanítva közölje a nagy amerikai költő gondolatait. Nem szerénytelenség, ha leírjuk: a közönség jelentős művésznek tapsolt, és bizonyára mindannyiunk számára feledhetetlen élményt jelentett a fiatal művész megrázó erejű interpretációja:

Az Életjel februári rendkívüli számával egybekapcsolva a zeneiskola előcsarnokában megnyitották Gyurkovics Hunor, városunk ismert fiatal festőművészének a kiállítását.

Végül jóleső érzéssel állapítottuk meg, hogy a zeneiskola hangversenytermét zsúfolásig megtöltő közönség tapsa nemcsak a fiatalokat bátorító lelkesítés volt, hanem elismerése egy művészi szempontból színvonalas rendezvénynek.

Molcer Mátyás

(7 Nap, 1974. március 8.)

GYURKOVICS HUNOR KIÁLLÍTÁSA

Az Életjel februári rendkívüli számával egybekötve február 28-án a szabadkai zeneiskola előcsarnokában megnyitották Gyurkovics Hunor festőművész kiállítását. A művész legújabb pasztellképeiből állított ki.

Szemben a csontosodó sorssal: ritmikus áramlatok, viruló trillák — így foglalhatnánk össze Gyurkovics Hunor képeinek legjellemzőbb tulajdonságait.

A pasztell-technika bársonyos tónusai, az op-art optikai érzékcsaló variációi, a vizuális ritmusok a művész *Civilizációnk jele, Kapcsolat, Vergődés, Kialakulás, Táj* elnevezésű képein az alázatos műgondon és a formatisztaságon túl a majáliszöld örvények átölelő évgyűrűi a jövőbeli emlékeinket zárják egységbe. Képein táncos enyészet illeg, de a művész nem hisz benne, mert a meg-megújuló duzzadó futamok különb eredményeket ígérnek az eddigieknél. Művészünk kerüli a zavaros rémképeket, az apokaliptikus döbbenet kiváltása helyett világos gondolatokkal derűs optimizmus árad vonásai után, ha azok a végtelen űrbe mutatnak is. Gyurkovics az elkötelezett művészek táborába tartozik, nála a táj dalolásra kész zöldellő vidék, részei sorsokat jelölnek, a fák átölelő ágai egy-egy menedéket jelentenek, melyek lágy puhaságában megújhódik az élet. Tehát a szellemi szférák tárgy nélküli ábrázolása ellenére Hunor képein a felszín mögött jelen van az ember. Milyen ez az ember? Az állandó fejlődés fölényével felfegyverzett, előrenéző, jövőben bízó szorgos munkás. Ez a fáradhatatlan dolgozó nem áhítja a robbanásszerű ugrásokat, inkább az értelem biztonságos útján halad fokról fokra előre, ebben a természet is szövetségese: óvja fészkének melegét. Gyurkovics embere nem fél a technika rohamos fejlődésétől, mert egyre messzibb akar jutni, még a gondolaton is túl, ahová nem érhet...

A távolba iramodások jövőbeli fényei roncsokat, kövületeket rejtenek. Ezek a maradványok napjaink műanyag tárgyai. A művész, a temetetlen bizonyítékokkal pöröl az elmúlás gondolatával.

És a zene... *Melódia* című képén a tiszta színek, hullámzó vonalak elpilledve, de szüntelenül újrakezdve, a parttalan végtelen parancsára benépesítve képzeletünk terét dallamokkal. Tékozló színörvényei szétfeszítik a magány burkát, és körülfonják a bénuló valóságot. Nem bohócmutatvány ez, sem hideg artisztikum, hanem az áttetsző csodákba vetett hit. Gyurkovics képein, ha búcsúzkodik is, születését ünnepeli.

Molcer Mátyás

(Magyar Szó, 1974. március 12.)

SZENTELEKY-EMLÉKMŰSOR SZIVÁCON

A jugoszláviai magyar irodalom hajdani vezéralakjának, Szenteleky Kornélnak a tiszteletére szombaton, március 16-án gazdag, változatos és jól sikerült emlékműsort rendeztek Szivácon. Az író nevét viselő művelődési egyesületben a szabadkai Életjel munkatársai léptek fel a Szenteleky Kornél születésének nyolcvanadik és halálának negyvenedik évfordulója alkalmából megrendezett tavaly decemberi műsoruk egyik változatával.

A műsor Dér Zoltán, Csuka Zoltán, Bori Imre, Debreczeni József és Szűcs Imre elemző-értékelő írásával — a szép számban egybegyűlt közönség előtt — egyrészt az igényes ismeretterjesztés követelményeinek tett eleget, másrészt pedig Szenteleky műveinek (verseinek, prózai írásainak és műfordításának) tolmácsolásával és a róla szóló költőtársai megemlékezéssel (Fehér Ferenc: Szenteleky; Ács Károly: A porok városa) a művészi-emberi hitvallást is magas szinten szólaltatta meg. Olyan szinten, amely a kétszázötvenedik fellépése felé közeledő Életjel című, egyetlen magyar nyelvű irodalmi élőújságunk úgyszólván valamennyi „számát" jellemzi. Ezúttal Szivácon igen

mostoha körülmények között működő falusi művelődési egyesület rendezvényén is beigazolódott a régi tétel, hogy a művelődés és művészet sohasem szakadhat el a néptől, sorsától, gondjától, vagy ha úgy tetszik, apró, hétköznapi örömeitől. Ezt a műsor végén kitörő lelkes taps éppúgy kifejezte, mint a műsorban részt vevők igyekezete, önzetlensége és szerető-értő azonosulása a feladattal. A kivételesen szép feladattal és küldetéssel, hogy Szenteleky szeretett — és átkozott — falujában újra és újra szállást csináljanak és otthont adjanak a művészetnek. A művészetnek, amely fű módjára — akár súlyos nehezékek alól is — előtör, és utat keres és talál: a lelkekhez.

Mindenekelőtt ebben volt az esten fellépők (Dér Zoltán, Póka Éva, Garay Béla, Horváth Emma, Tallós Zsuzsa, Losonc Gyula, Kecsenovics Mária, Szűcs Imre, Kanalas Mária és Vikor Györgyi) érdeme — mint ahogy a feladatvállalás és hagyományápolás nem hiábavaló voltát az ízes magyarsággal beszélő Dobler István bácsi is oly szépen kidomborította egyszerű és keresetlen köszönetet mondó beszédében.

Az, hogy a Szenteleky emlékműsor-est a helyi szavalókat és kézimunkázó asszonyokat, fiatalokat is megmozgatta: még külön dicséretet érdemel. A hasonló műsorokat, rendezvényeket mindig odaadással szervező Kristály Klára tanítónővel együtt.

(szi)

(Magyar Szó, 1974. március 19.)

IHLETETT ELŐADÁS

Tegnap este az Életjel emlékestjén Kvazimodo Braun István sokrétű munkásságából a legátfogóbb értekezést mint drámaíróról kapta a közönség. Mind a *Magdics-ügy*, mind a *Lukács evangéliuma* című színdarabjairól szakszerű ismertetést kaptunk, sőt az utóbbi mű bemutatójáról, az akkori színészi teljesítményekről is tudomást szerezhettünk. Az est fénypontjaként Pataki Lászlónak és Karna Margitnak, az egykori főszereplőknek a bemutatásra került részlet ihletett előadásáért tapsolhattunk. Ebből a részletből világlottak ki legteljesebben az író valódi értékei, emberábrázolásának erőssége, az életproblémák megláttatásának mélységei.

A tar gallyon négy fakereszt című novella a hitelesség és a megrázó egyszerűség erejével hatott.

A műsor sikeres összeállítását dicséri a többféle műfaj jelenléte — beleértve az íróval készített riportot is. Így a lírától kezdve a szatíráig betekintést nyerhettünk az alkotói műhelybe.

Ami kifogásolható, hogy az összeállítás nem a fölmérő, értékelő kritikáknak adott hangsúlyt, hanem a visszaemlékező írásoknak, a sírbeszédeknek.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1974. március 19.)

KOSZORÚZÁS ÉS EMLÉKEST

Az Életjel dicséretes törekvése, hogy nemcsak az élő írók műveit népszerűsíti, hanem az elhunytakét is. Nemcsak író—olvasó találkozókat, szerzői esteket rendez, de rendszeresen föleleveníti azoknak a költőknek és művészeknek az emlékét is, akik a közelmúltban vagy évtizedekkel ezelőtt haltak meg.

Hétfőn az egy évvel ezelőtt elhunyt Kvazimodo Braun István munkásságáról emlékezett meg. Délután — az író csaknem félszáz tisztelőjével együtt — elhelyezte a kegyelet koszorúit a zsidó temetőben levő sírjára, este pedig gazdag és sokrétű munkásságának néhány sajátságos színét villantotta föl a zeneiskola hangversenytermében. Elsősorban a drámaíró szólalt meg a *Testamentum* című egyórás műsorban, mert Kvazimodo Braun Istvánnak elévülhetetlen érdemei vannak színi irodalmunk fejlesztésében, hiszen olyan kiváló műveket alkotott, mint az első díjjal jutalmazott *Magdics-ügy*, s egyik legszuggesztívebb színdarabunk a *Lukács evangéliuma*. Ezekből a művekből láttunk hétfőn este három megrázó jelenetet az egykori főszereplők — Süveges Éta, Karna Margit, Pataki László és Barácius Zoltán — művészi tolmácsolásában. De ízelítőt kaptunk a jeles szerző novelláiból, verseiből, szatíráiból és humoreszkjeiből is a Népszínház tagjainak — Árok Ferencnek, Bada Irénnek, Balázs Piri Zoltánnak, Majoros Katicának és Nagy Istvánnak —, valamint Pribilla Valériának az előadásában. Különösen a *Tar gallyon négy fakereszt* című háborús történet volt megkapó Garay Béla hatásos felolvasásában.

Az emlékest sikeréhez sokban hozzájárult az az interjú, amelyet Kvazimodo Braun István az Októberi díj átvételekor adott az Újvidéki Rádiónak, s amelynek egy részét alkalmunk volt a műsor során hallani, továbbá a két zeneszám: Molcer Mátyás Beethoven cisz-moll szonátájának első tételét játszotta zongorán, Missuray Erzsébet pedig Bach *Siciliano* című szerzeményét adta elő fuvolán Basch Mária zongorakíséretével.

A színvonalas előadás közönsége melegen ünnepelte az est közreműködőit és meghatottan emlékezett a népszerű íróra, aki szellemes írásaival s konferálásaival annyi kellemes percet szerzett többek között az élőújság barátainak is.

(7 Nap, 1974. március 22.)

AZ ÉLETJEL 250. RENDEZVÉNYE

„Se függöny, se festék, se jelmez — itt a megmutatkozás fegyelmez!" — írta Fehér Ferenc a szabadkai irodalmi színpadnak, az Életjelnek s barátainak szeretettel. Az Életjel ma 17 éves és a napokban tartott *Pardon, egy tréfára* című rendezvény volt sorrendben a 250. Az irodalmi élőújság első előadásait három gyertyafény halvány fénye világította be. Ezúttal a Népkör begyújtotta összes reflektorait, de a szó igazsága jelen volt az első rendezvényen és a legutóbbin is, s tulajdonképpen mindegy, hogy szerény kultúránk hány wattos fénysugárban nyer kiteljesedést.

A jubileumi esten a vajdasági magyar humoristák vizsgáztak a közönség előtt, egy olyan lelkes és hálás közönség előtt, amely jelenlétével „igen"-t mondott a sokat feszegetett kérdésre, hogy „van-e egyáltalán vajdasági magyar humor". Több mint 400 személy szorongott a teremben, pótszékeket kellett előteremteni, s a falak mellett még álltak is. Nem mutatkozott igény gyári szervezésre, nem osztottak ingyenjegyeket, a közönség egyszerűen jött, jött önszántából, mert megérezte, hogy a humoristák ezúttal elhozták mindazt, amit kis- és nagyvállalkozásban, krokiban, aforizma, vers, paródia és tárca formájában az elmúlt években alkottak a teljes közöny szférájában. Hihetetlenül izgalmas valami a humor, egy rövidke írásban benne düböröghet, sziporkázhat mindaz, ami jellemző az égtájra, az itt élő emberekre, s milyen jó, hogy van ez a műfaj, amely mindent old, egyszerűen, letisztít és nevetségesség tárgyává teszi azokat, akik rászolgáltak arra, hogy

nevessünk rajtuk, hibáikon, modorukon, nagy „Én"-jükön. A vajdasági magyar humor naponta terem, hetenként jelentkezik, de Szabadkán először volt alkalmunk találkozni az írások szerzőivel, akik hatalmas lámpalázzal küzdve, zizegő papírlapokkal a kezükben megjelentek a közönség előtt, s helyenként valóban magas rendű, az irodalom szintjén mozgó szöveget hallhattunk. A szerkesztő elgondolása — az író színpadi-színészi vállalkozása — telitalálat. A szerző jelenléte a mikrofon mellett egyszerűen és hitelesen adta vissza mindazt, amit a papír őrzött. Nem mutatkozott szükség fényárban úszó arénára, zenekarra, tánckarra, festett díszletekre. Bada Irén és Kasza Éva, akik összekötői voltak a műsornak, nagyszerűen és nagyvonalúan pótolták mindazt, ami esetleg nem biztosított megfelelő hátteret az estnek. Kopeczky László szövegét hibátlanul magas szakmai szinten tolmácsolták.

És a humoristák?

Sokat kockáztattak, de hősiesen állták a sarat, s mindegyikük jelesre vizsgázott. Nem lenne illdomos bárkit is külön kiemelni, de mégis humorirodalmunk nagy atyja, Bogdánfi Sándor nevéhez fűződik a legteljesebb élmény s ezen az ösvényen haladt Varga Géza és Barácius Zoltán. Otthonosan, felszabadultan „éltek" a színpadon Balázs Pál és Horváth György, valamint dr. Stein István, akinek kivételesen nagy sikere volt. Nem maradtak el Kopeczky László-Kópé szellemes sziporkái sem, s azok, akik értik a humor különös nyelvét, forró tapssal üdvözölték Krekovics Ferencet — a humoristát, aki jön —, Engler Katalint, aki a nők nevében lépett dobogóra és a veterán Nóthof Károlyt.

A műsor befejeztével innen is, onnan is elhangzott a sürgető kérdés: „Mikor lesz hasonló rendezvényben részünk?"

Reméljük, hamarosan...

(7 Nap, 1974. május 3.)

MAGAS SZINTŰ ELŐADÓMŰVÉSZET

Több mint félezren mentek el az Életjel hétfő délutáni és esti idényzáró rendezvényére, hogy meghallgassák Halász Judit önálló produkcióját. Sokukat — azokat, akik rendszeresen eljárnak az élőújság előadásaira — sarkallta a kíváncsiság, hogy annyi sikeres előadóest után vajon a népszerű budapesti művésznő mennyiben nyújt többet műsorának szerkezeti felépítésében, az egyes számok tolmácsolásában azoknál a neves színészeknél, akik előtte vendégszerepeltek Szabadkán. Várakozásuk annál jogosabb volt, mert Halász Judit — bár igen gyakran lép föl televízióban, rádióban — aránylag ritkán mond verset és szépprózát, jóllehet — amint azt nyilatkozataiban nem egyszer hangsúlyozta — ellenállhatatlan vágyat érez arra, hogy az írók, költők művein át közölje a művészetbarátokkal, mit tart a világról.

— Amikor először megkértek, hogy tartsak önálló előadóestet — mondotta —, zavarban voltam. Nem a fölkérővel, — magammal szemben. Nagyon szeretem a verseket, mégis a legritkább esetben fordul elő, hogy elmondásukra vállalkozom. Talán túlságosan tisztában vagyok a föladat szépségével és nehézségével. Hiszen minden vers, az objektív létezésen kívül, mindenkinek jelent valamit, amit csak neki jelent, és egy verseskötet elolvasásakor nagyszerű barátságot köthet a költővel anélkül, hogy ismerné. Az elmondott vers az előadó ellenére is átértékelődik valamelyest és az elmondó nem a verset, hanem a rágyakorolt hatást tolmácsolhatja csak. És ez így van rendjén. Ezért veszélyes a versmondás, mert nagyon áruló. Nem lehet egy szerep álarca mögé bújni, hanem vállalnia kell az embernek a költőt és saját magát. Félelmemet a pódiummal szemben nem is tudom pontosabban megmagyarázni. Jóformán minden este játszom színházban, gyakran megfordulok a filmgyárban és a televízióban, és soha nem izgulok. Szinte magától értetődik számomra, hogy ott vagyok. De ha egyetlen verset kell elmondanom, már egy héttel előtte nem alszom az idegességtől. Így volt ez most, szabadkai vendégszereplésem előtt is. Pedig műsoromat már

csaknem harmincszor előadtam a fővárosban és vidéken. S mégis, ezúttal is a vágynak és az ellenkezésnek azt a furcsa keverékét éreztem, mint akkor, amikor először kértek föl önálló est megtartására. Először arra gondoltam, hogy időrendi sorrendben elmondok minden verset, amely hatással volt rám és segített kialakulásomban, amelynek szerepe volt abban, hogy most olyan vagyok, amilyen, de ez túlságosan hosszúra nyúlt volna. Így maradt végül is az a két költő, aki legkedvesebb nekem, és aki amúgy is a műsor gerincét képezte volna: József Attila és Radnóti Miklós.

Olyan jól ismert verseiket mondta el, mint amilyen a *De szeretnék...*, a *Betlehemi királyok*, a *Mama*, a *Thomas Mann üdvözlése*, az *Ars poetica*, *Nem tudhatom...*, a *Levél a hitveshez* és *À la recherche...*, de annyira a maga érzései szerint, s mindegyiket annyira a maga oldaláról közelítette meg, hogy bemutatkozása élmény volt a szó legnemesebb értelmében. Puritán, sallagmentes előadómódja, tisztán csengő hangja, a művek gondolati tisztaságára épülő vers- és prózamondása méltán kiérdemelte a közönség rokonszenvét, amely mind a délutáni, mind az esti előadáson gyakran fölcsendülő, percekig tartó tapsban nyilvánult meg. Már első szavaival meg tudta teremteni a szükséges feszültséget, s egy teljes órán át le tudta kötni a hallgatók figyelmét. S bár a hosszú, fárasztó út után mindjárt dobogóra állt, s az első előadás után csupán pár perces szünet következett, második előadása talán még az elsőnél is szuggesztívebb volt. Sajátos eszközökkel, átélten elevenítette meg előttünk a két halhatatlan költő világát, hűen fölidézte igazságukat, értelmünket, érzelmeinket egyaránt mozgósította. Élménynyújtó műsorával a legmagasabb szintű előadóművészet értékeit csillogtatta meg.

(7 Nap, 1974. június 14.)

Póka Éva

Tallós Zsuzsa

PÓKA ÉVA ÖNÁLLÓ SZAVALÓESTJE

Kedden a Népkör kistermében Póka Éva, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör versmondója igen színvonalas önálló szavalóestet adott. Műsorán többek között Petőfi Sándor, Jovan Jovanović-Zmaj, Miroslav Antić, Kaffka Margit, Nagy László, Déry Tibor, Ács Károly, Debreczeni József alkotásai szerepeltek.

Póka Éva őszinte, meggyőző versmondásával lepte meg a szép számban összegyűlt közönséget. Arcjátéka, kellemes hangszínezése és könnyed mozgása hozzájárult a mondanivaló kidomborításához. Szövegtudása szinte kifogástalan volt. Egyszóval egy igen tehetséges szavaló mutatkozott be a közönségnek. Reméljük, hogy ezt az estet még számtalan sikeres szereplés követi.

(Magyar Szó, 1974. szeptember 12.)

NAGYFOKÚ IGÉNYESSÉG

Tegnap este jelentős rendezvénnyel kezdte meg az idei évadot az Életjel irodalmi előújság.

Az est sikerességét a nagyfokú igényességgel készült összeállítás és az irodalmi alkotások színvonalas előadása egyaránt elősegítette. Ez utóbbihoz az újvidéki M stúdió és a Szabadkai Népszínház művészei járultak hozzá.

Dér Zoltán összekötő szövegében arra törekedett, hogy igen széles körűen fesse meg és minél több alkotással érzékeltesse a századfordulói Szabadka szellemi életét. A már ismertebb írók, költők mellett ízelítőt kaptunk Lányi Sarolta költészetéből, Somlyó Zoltán művészetéből, továbbá Gaál Ferenc és Lányi Ernő zeneszerzők munkásságából.

Az értékelések többsége a művészek Szabadkához való kötődését elemezte és a szellemi életre gyakorolt hatásukat rajzolta meg alapos kutató szándékkal, nagy elemző kedvvel. Különösen kitűnt a Kosztolányiról szóló értékelés és műveinek színészi előadása is. A művelődési élet sokrétű összefüggéseit kiválóan érzékeltette Toncs Gusztáv és Loósz István tudós tanárok tevékenységének és az írókra tett hatásának vizsgálata.

A csaknem két és fél órás est üdítő színfoltja volt Milkó Izidor *Jutalomjáték* című szellemes írása. A rendezvényt a zenei és énekbetétek, valamint a portrévetítések tették érzékletesebbé.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1974. szeptember 25.)

HÍD-KÖSZÖNTŐ

A százéves egyesület falai között két esztendő után immár a második jubileumi estre jöttünk össze, hogy méltóképpen megemlékezzünk az innen négy évtizeddel ezelőtt elindult harcos folyóiratunkról, a Hídról, és annak munkatársairól, akik a haladó szellemű mozgalomnak, később ideológiailag, szervezetileg megerősödve, a munkásmozgalomnak tevékeny tagjai voltak.

A harmincas évek elején az európai, a közép-európai, majd a világpolitikai helyzet tárgyilagos felmérése, az agresszívan előretörő fasizmus sötét erőinek felismerése adta azt az intelmet, hogy a jugoszláviai magyar fiatalságnak minden tevékenységi területen dolgoznia kell és reális alapokra helyeznie terveit. Meg kell becsülnie a földet, amely táplálja őt, a népet, amelylyel együtt dolgozik, és az államot, amelyben él. Hogy a folyóirat munkája

Szirovicza Antal köszönti a jubiláló Hidat

Pató Imre megnyitja a folyóirat kiállítását

ebben a tekintetben valóban alapos és sokrétű volt, az mindenekelőtt annak köszönhető, hogy szoros kapcsolatot épített ki a munkásmozgalmi szervezetekkel és tevékenységét kiterjesztette a város peremvidéke, a falu felé is.

Amikor 1936 nyarán a Híd már a párt orgánuma lett, hatósugara kilépett a város falai közül, szervezői, aktivistái mozgósító munkájukkal előbb Felső-Bácskát építették be a folyóirat tevékenységi területébe, de nem sokkal később már a lap, a Híd-naptár és a szerkesztőség egyéb értékes kiadványai bejárták az egész Vajdaságot s mindenütt serkentőleg hatottak, ahol a munkásmozgalom szervezetei az üzemekben, vállalatokban, a mezőgazdasági birtokok földmunkásai között az eljövendő népi forradalom történelmi vállalkozásaira, harcaira készítették elő a látástól vakulásig dolgozó, emberöltőkön át kizsákmányolt proletárokat.

Jóllehet a Híd kiadása az itteni haladó szellemű magyar ifjúság kezdeményezése volt, de fejlődése során — amikor már meglelte igazi helyét, és fölismerte mozgósító szerepének fontosságát — megtalálta a közvetlen kapcsolatot a szerbhorvát és más nemzetiségű dolgozókkal, élmunkásaikkal, akik nem csupán a lap terjesztői munkájába kapcsolódtak be, hanem soraikból új munkatársakat is toboroztak, kéziratokat küldtek, amelyek magyar fordításban megjelentek a lap hasábjain, és a párt központi sajtóorgánuma is figyelemmel kísérte a Híd tevékenységét. A testvériség-egység ébredő szellemének értékes megnyilatkozása volt ez, és sokban hozzájárult ahhoz, hogy a folyóirat maradéktalanul a jugoszláv munkásosztály szolgálatába álljon a második világháborút megelőző legsúlyosabb esztendőkben.

A lap munkatársai harcos munkát fejtettek ki: maradandót.

Ezen az ünnepen, amikor megemlékezünk a Híd küzdelmes éveiről, kegyelettel adózunk azoknak a lelkes szerkesztőknek, munkatársaknak, akik életüket áldozták a népi forradalom előkészítő feladatainak megvalósításáért, kegyelettel adózunk azoknak a lelkes munkatársaknak, akik a felszabadu-

lás után és az elmúlt években hunytak el, de fáradhatatlanul dolgoztak életük utolsó napjaiban is, köszöntjük a sorainkban jelenlevő régi hídasokat s mai munkatársait, és melegen köszöntjük a negyvenéves folyóiratot, amely a maga területén érdemes munkával járult hozzá szocialista társadalmunk kiépítéséhez: a szocialista önkormányzati társadalom megerősítéséhez és továbbfejlesztéséhez.

Ez a mánk, ez a holnapunk, és minden tettünk azt a célt szolgálja, hogy ez a program érvényesüljön az elkövetkező nemzedékeink cselekedeteiben is.

Szirovicza Antal

(Elhangzott az Egy emberöltő hídja című, 1974. október 7-én megtartott előadásunkon.)

HÍD ÉS HIDASOK

Hogy jobban megértsük a Híd társadalmi szerepét a harmincas évek második felében, amikor már szilárd alapja is volt Szabadka társadalmi életében, meg kell állapítani, hogy az ezt megelőző években lezajló világméretű gazdasági válság Jugoszláviában csakúgy, mint a szomszédos Magyarországon, továbbra is dühöngött, hogy annak minden súlyát vállukon érezték a legalsó és középfokú társadalmi rétegek. Amikor Amerikában, Angliában, Franciа- és Németországban milliókat tartottak nyilván munkanélküliségi listáikon a szakszervezetek, a mi tájainkon immár senki sem törődött a munkanélküliek számával. Egyszerűen nem volt munka, nem volt kereset, nem volt miből megélnie sem a földművesnek, sem a munkásnak, sem a kisiparosnak, sem a kiskereskedőnek.

Ezt a mai életkörülmények között szinte érthetetlen állapotot nagyon is reális tényként mindenki a maga bőrén érezte és valamilyen módon reagált rá. A társadalmi válságtünetek egyéni válságokban csúcsosodtak ki. Miután a fiatal ember érzelmi reakciója gyorsabb és közvetlenebb, megoldást kereső tettvágya élénkebb, a fiatalok fontos politikai tényező lettek. Kezdetben csupán erkölcsi jellegű volt a reagálásuk, de mikor felismerték a társadalmi válság igazi okait és okozóit, politikai jellegű lett, ez pedig azt jelentette, hogy csatlakozniok kellett a meglevő politikai csoportosulásokhoz és mozgalmakhoz.

Minden ember, különösen minden fiatal ember választ előtt állt: kitartani a se hideg, se meleg kispolgári középúton; csatlakozni jobbra a túlhangos fasisztákhoz, vagy balra a konspiráló, meglehetősen ismeretlen, kissé titokzatos, üldözött és nem csekély veszélyt jelentő kommunistákhoz? Hogy ki hova csatlakozik, attól is függött, melyik párt hogyan közeledik a fiatalokhoz, mennyire tudja magát megérteni a politikailag még semleges fiatalokkal.

Túljutva belső válságain a Jugoszláv Kommunista Párt ebben az időben már tisztultabb nézetekkel fordulhatott a fiatalokhoz, könnyebben meg tudta értetni magát velük. Vonalvezetésének politikai lényege az egységfront kialakításában rejlett: létrehozni a szociáldemokrata és kommunista érzelmű munkások egységfrontját; kialakítani a dolgozók — tehát a saját munkájából élő polgári, paraszti és munkásrétegek — egységfrontját; a különböző nemzetiségű, vallású, politikai meggyőződésű, haladó szellemű és szabadgondolkodó emberek egységfrontját, végül a fiatalok és az idősebb korosztályok egységfrontját. Lényegében mindez nem volt más, mint a Szabadság Népfrontja (Narodni front slobode), ahogy akkor hivatalosan is nevezték a kommunista párt által kezdeményezett legszélesebb politikai mozgalmat.

A Híd köré csoportosult magyar fiatalokat erről nemigen kellett meggyőzni — jómaguk is felismerték már, hol a helyük, ám azokat az ezreket és tízezreket, akik — ha fiatalok, ha öregek — nehéz munkával keresték meg mindennapi kenyerüket, még inkább pedig azokat, akik munkához sem tudtak hozzájutni, be kellett szervezni ebbe a széles népi politikai mozgalomba,

ehhez viszont sajtó kellett. Hogy a Híd ezt a fontos társadalmi szerepet betölthesse, ki kellett bővíteni szerkesztőségét, szélesebb alapokra helyezni terjesztését, megszilárdítani anyagi bázisát és nem utolsósorban társadalomtudományi irányt adni szerkesztési politikájának.

Ilyen körülmények között gyűjtötte maga köré a Híd a magyar ajkú vajdasági antifasiszta erőket, hogy aktivizálva besorozza őket az egész világ békéjét veszélyeztető fasizmus elleni nagy harcba. A Híd tartalma fokozatosan változott, olvasótábora kibővült, terjedelme nagyobb lett, előfizetőinek száma szaporodott és napról napra nagyobb teret hódított nemcsak Szabadka, hanem egész Vajdaság társadalmi életében. A szerkesztők, lapterjesztők, olvasók és barátok körében lassanként kialakult a sajátos értelmű fogalom: hidasok.

Érdemes ezzel a fogalommal kicsit jobban megismerkedni. Hidasnak lenni sok mindent jelentett. Egy hidas például nem tett különbséget nemzet és nemzet között, mert tisztában volt azzal, hogy nincsenek jó és rossz nemzetek, fajok, vallások és filozófiák, csak társadalmi osztályok vannak, melyek örökös harcban állnak egymással. Ezek birkózásából alakul ki a mindennapi politikai élet. Az osztályok a maguk érdekeit szép eszmékbe csomagolják, ám ezt a csomagolást le kell hántani róluk, a meztelen osztályérdeket kiszabadítani és mindenki számára láthatóvá tenni. Egy hidas könnyen eligazodott a fasizmus ellenforradalmi és a kommunisták forradalmi jelszavai között, akár szerkesztő, cikkíró, akár egyszerű olvasó vagy lapterjesztő volt. A hidasok nem hittek az országhatárok ide-oda tologatásából eredő „végleges rendezésekben", sem a kisebbségi kérdések szocialista társadalmon kívüli megoldhatóságában. Egy hidas szemében nem jelentett semmit az osztályeredet: nem istenítette a kispolgárt, a polgárt, mert mindenkit a konkrét politikai magatartása után ítélt meg és aszerint becsült. A hidas figyelte a világeseményeket és megpróbált eligazodni bennük, ami annyit jelent, hogy minden eseménnyel kapcsolatban kialakította a maga politikai álláspontját és aszerint is élt, cselekedett.

Malušev Cvetko és Urbán János a Híd-mozgalomról beszéltek

Egy ősrégi kapitalista jelszót követve („Én mindig ki tudom bérelni a munkásosztály egyik felét, hogy üsse a munkásosztály másik felét") a fasizmus azokra a munkás-, paraszt-, kispolgári és polgári egyénekre számított, akik — propagandájától megrészegítve — munka- és erőkifejtés nélkül próbálnak vagyonhoz és hatalomhoz jutni, akik elhiszik magukról, hogy különbek, mint a többi ember, és egyéni vágyaik, érdekeik, nézeteik érvényesítése kedvéért hajlandók a leggyalázatosabb tettekre is. Nélkülük a számbeli erejében gyenge tőkésosztály nem tudott volna megbirkózni a dolgozók forradalmi erőivel.

Az imperialista nagyhatalmak hálójában vergődő régi Jugoszláviában mindig szabad tér nyílt az álradikális jelszavakat hangoztató, ellenforradalmi fasiszta szervezkedésnek a szocialisták, kommunisták, demokraták, szabadelvűek, humanisták, egyszóval mindenki ellen, aki nem fogadja el a fasizmust.

Ezekkel szálltak szembe a hidasok. Minden lehetőt elkövettek, hogy megakadályozzák a fasiszta és félfasiszta pártok térhódítását, propagandájuk eredményességét és társadalmi befolyását. A Híd ezen a téren felbecsülhetetlen értékű eredményeket ért el, aminek legjobb bizonyítéka a széles földrajzi határokba ágyazott Híd-mozgalom, melynek éveken át elismert központja volt. Nem egy folyóiratról volt itt szó, hanem egy olyan társadalmi megmozdulásról, melynek szervezett csoportjai voltak sok vajdasági városban és faluban, s ezek új híveket toboroztak a haladó gondolatnak, a dolgozók szívós osztályharcának, a fasizmussal szembeszállni tudó és akaró politikai erőknek. A Híd nemcsak propagandatevékenységet fejtett ki, hanem konkrét politikai akciókat szervezett ún. olvasócsoportjai útján a falvakban, szakszervezeti, diák-, sport- és egyéb egyesületek útján a városokban. Nehéz volt munkásmozgalmi embert találni a magyarok között, aki nem volt hidas, vagy a hidasok között olyant, aki nem vállalt valamilyen vezető szerepet a munkásmozgalomban. Így ötvöződött eggyé a sokféle egyéni elgondolás, szándék, eszme és akarat.

A királyi diktatúrát követő nagyszerb politikai beállítottságú belgrádi kormányok előbb kíméletlen cenzúrával, később durva rendőri beavatkozással próbálták útját állni ennek a szervezkedésnek. Letartóztatásokkal, kiutasításokkal, házkutatásokkal, hónapokig tartó bűnvádi eljárásokkal próbálták megijeszteni a hidasokat, elriasztani mellőlük a velük szimpatizáló embereket. Többször el is kobozták a Hidat, hogy anyagilag tönkretegyék, ám a kistőkés nyomdatulajdonos Fischer testvérek is hidasoknak érezték magukat és kinyomták a Hidat hitelbe, részletlefizetésre.

Mint a Híd 1936-ban újjászervezett szerkesztő bizottságának tagja elmondhatom, hogy ennek ülései mindig a legelénkebb munkahangulatban teltek el. Az az érzésem, egy felesleges szó, egy indokolatlan érv sem hangzott el itt, aminek ne lett volna alapja a reális életben. Kezdetben az ülések Mayer Ottmár lakásán, később már a szerkesztőségi helyiségben zajlottak le. A kezdeti szerkesztő bizottságnak tagjai Mayer Ottmáron kívül még Laták István, dr. Steinfeld Sándor és Kek Zsigmond voltak, de a kör hamarosan kibővült Stern Endrével és Szabó Gézával. Rendszerint szombaton a déli órákban ültünk össze megtárgyalni a teendőket, meghatározni a közlendő anyagot, meghallgatni az olvasószerkesztők véleményét a beérkezett írásokról, dönteni az oldal- és példányszámokról, meghallgatni a pénztári jelentést és — ami a legfontosabb — megbeszélni álláspontunkat a napi politikában felvetett kérdésekről. Ilyenkor beszéltük meg azt is, ki melyik faluba megy ki vasárnap az ottani feladatok elvégzésére (lapterjesztés, terjesztő bizottsági ülés az aktivistákkal, politikai és világnézeti előadás, esetleg illegális pártmunka is). Mind a heten egymással kettesben-hármasban is találkoztunk a közbeeső napokon, hogy az ügyeket még konkrétabban megbeszéljük.

A lap anyagi bázisának megszilárdítása és kiszélesítése az én feladatom volt. Mindenekelőtt megbeszéltük, hogy honoráriumot senkinek sem fizetünk (honorárium már az is, ha közköltségen kinyomatjuk a szerző cikkét...!), a nyomdát a lehető legnagyobb pontossággal fizetjük, kíméletlenül inkaszszálunk, nehéz helyzetekben különadót rovunk ki a hidasokra. Rövid idő alatt már senkinek sem tartoztunk, a fokozatosan összejövő pénzből új kiad-

A zeneiskola kórusa

ványokat, sorozatokat indítottunk (naptár, Híd Könyvek, Világkép). Dotációt sehonnan sem kértünk, nem is remélhettünk. Havi fizetése csak Mayer Ottmárnak volt: 900 dinár, amennyi akkoriban egy gyári munkásnak.

A szerkesztőség előbb a Petrogradska utcában volt, azután a Kragujevačkában, Jugovićevában és Zmaj Jovinában. Az első kettő Mayer Ottmár lakásával egybekötve, utóbb már csak tisztán szerkesztőségi iroda igen szerény bútorzattal.

Magától érthetődik, hogy ezekben a helyiségekben nemcsak élénk munka folyt, hanem jelentős pártélet is. A vidéki elvtársak itt találkoztak a szabadkaiakkal és más városbeliekkel. Hozták-vitték a röpcédulákat, üzeneteket, leveleket, újságokat. Bejöttek elszámolni, új híreket hallani, világnézeti kérdéseket megvitatni, vagy egyszerűen csak elbeszélgetni. Számtalan őszinte elvtársi barátság kötődött itt. Wohl Lola és Rácz Magda szorgalmasan adminisztráltak, leveleztek, korrigáltak.

Így ment ez egész 1940 decemberének utolsó napjáig. Ekkor majdnem vége szakadt mindennek, mert a rendőrség behatolt a Zmaj Jovina utcai szerkesztőségbe, házkutatást tartott, Mayer Ottmárt letartóztatta és feldúlta mind a két helyiséget. Laták István jóvoltából azonban a Híd tovább élt és 1941 áprilisáig Világkép cím alatt jelent meg.

Tíz évvel ezelőtt kiadott emlékkönyvünk tartalmazza a Híd legjobb cikkeit, elbeszéléseit, tanulmányait és verseit. Híven fejezik ki az akkori idők politikai hangulatát, eszméit, harcait — a Híd munkatársainak életrajzát, emberi magatartását és mérhetetlen odaadását a munkásosztály ügyének. Itt csak annyit említünk meg, hogy a háborús évek alatt a népfelszabadító háborúban, az ellenállási mozgalomban és minden más őrhelyen, ahova az élet állította őket, a hidasok férfiasan megállták helyüket. Mayer Ottmár, Schwalb Miklós, Simokovich Rókus, Wohl Lola, dr. Singer Adolf Horthy Miklós hóhérjainak akasztófáján fejezték be hősies életüket, Atlasz János, Cseh Károly, György Mátyás, Ispánovics Imre, Ősz-Szabó János, Szabó Géza és sokan mások haláltáborokban szenvedtek hősi halált. A bebörtönzött, el-

gyötört, megkínzott hidasok száma ismeretlen, de nem volt csekély. A háború utáni időkre alig maradt belőlük hírmondó. De maradt, és az a néhány ember gondoskodott róla, hogy a Híd a szabad munkáshazában újra megjelenjen.

A Híd megjelenésének negyvenedik évfordulóján kegyelettel emlékezünk a régi idők hidasaira — azokra az emberekre, akik legnagyobb kincsüket, az életüket áldozták fel azért, hogy ebben az országban kicsírázhasson és virágba szökkenjen a szocializmus nagy eszméje: az általános emberi testvériség és egység.

Malušev Cvetko

(Elhangzott az Egy emberöltő hídja című, 1974. október 7-én megtartott előadásunkon. — Üzenet, 1974. 10.)

SZELLEMI ÖRTÜZ

A negyvenesztendős Híd jubileumi ünnepsége Szabadkán

Nagy múltú irodalmi és munkásmozgalmi folyóiratunk, a Híd, negyven esztendővel ezelőtt a szabadkai haladó szellemű fiatalok kezdeményezésére indult meg. A kezdet nehéz éveire vagy ahogy a falragaszokon, meghívókon olvashattuk, *Egy emberöltő hídjá*ra emlékeztek a szabadkai Népkörben megrendezett, s az Életjel szerkesztősége által szervezett hétfő esti jubileumon. Az ünnepségen a Híd, a 7 Nap, a Magyar Szó, az Üzenet, a Létünk, a Szabadkai Népszínház és az Újvidéki Rádió tagjain — szerkesztőin — kívül munkásmozgalmunk több veteránja, és elég szép számú közönség is részt vett.

Az ünnepséget Szirovicza Antal, a Szocialista Szövetség szabadkai községi bizottságának elnöke nyitotta meg. Ezután két részből álló műsor következett a Híd indulási éveiről, szerkesztőiről, munkatársairól, szervezőiről — mindenekelőtt pedig eszmei és politikai harcairól.

A műsorban a háború előtti folyóirat irodalmi és publicisztikai termésből (Laták István, Thurzó Lajos, Pap Pál, Kolozsi Tibor alkotásából) szemelvények hangzottak el, a zeneiskola II. osztályának kamarakórusa pedig több forradalmi dalt adott elő.

A színvonalában és kivitelezésében meglehetősen egyenetlen műsor legsikerültebb pontja Pataki László szavalata volt, aki Gál László *Zsír tábornok és a többiek* című mozgalmi versét mondta el. A volt hidasok: Lévay Endre, Kun Szabó György, Malušev Cvetko és Urbán János visszaemlékezése, illetve szerkesztőkről, munkatársakról, üldözött és haláltáborokba küldött vagy kivégzett elvtársakról elmondott — felolvasott — vallomása külön színt adott a rendezvénynek, s főképp annak dokumentumértékét fokozta.

A műsor szünetében Pató Imre, az ismert Híd-kutató, megnyitotta a folyóirat múltját és fejlődését prezentáló alkalmi kiállítást. (...)

Sz. I.

(Magyar Szó, 1974. október 9.)

A SZENTELEKY-DÍJAK

Az Életjel és Ács Károly érdemelte ki az elismerést

A Szenteleky Kornél-díj bíráló bizottsága (Sava Babić, Bányai János, Bori Imre, Jung Károly, Salgó Judit), Bori Imre elnökletével 1974. október 7-én tartott ülésén úgy döntött, hogy a Szenteleky Kornél-díjat 1974-ben irodalmi tevékenységéért az Életjel című irodalmi élőújságnak az irodalom sikeres népszerűsítéséért, valamint az irodalmi élet megszervezéséért, a Bazsalikomot (műfordításért) Ács Károlynak Jugoszlávia népe irodalmának kimagasló értékű tolmácsolásáért és sokoldalú műfordítói tevékenységéért ítéli oda.

(Magyar Szó, 1974. október 10.)

AZ ÉLŐ SZÓ EREJÉVEL

Újabb elismerésben részesült az Életjel

A napokban értesültünk róla, hogy az idén a Szenteleky Kornél-díjat a bíráló bizottság a szabadkai Életjel című irodalmi élőújságnak ítélte oda az irodalom sikeres népszerűsítéséért, valamint az irodalmi élet szervezéséért.

Az élőújság fennállása óta, 17 éves működése idején már néhány elismerésben részesült. Többek között 1967-ben Szabadka város Októberi díjával tüntették ki, három évvel később pedig Balassagyarmaton az Irodalmi Színpadi Napokon nyújtott művészi teljesítményéért kapott elismerő oklevelet Kísérleti Színpada.

Az Életjel egyedülálló tevékenységet végez. Amikor 1958 októberében a Szabadkán tevékenykedő írók, költők egy csoportja (Urbán János, Dér Zoltán, Burkus Valéria stb.) megszervezte az első estet, bevezetőjében Urbán János egyebek között ezt mondta: „...nem a kifejezési mód, az eszköz a lényeg, hanem az időszerű megnyilvánulás az alapvető, a döntő. Az élő szó éppen úgy kötelez, mint a leírt szó. Különösen akkor, ha az élő szó az időszerűség felelősségérzetével a leírt szavakat kelti életre, nem a szemen, hanem a fülön át hat a tudatig." A Városi Könyvtár olvasótermében akkor összegyűlt százegynéhány irodalombarát ezeket a szavakat hallgatva, valószínűleg nem sejtette, hogy az Életjel hosszú éveken, hónapról hónapra újabb számmal lép majd hű közönsége elé. A szerkesztő bizottság tagjai egyre bővítik műsorukat. Az eltelt 17 esztendő alatt a szerkesztőség arra törekedett, hogy műsorába bevonjon minden jugoszláviai magyar írót, Jugoszlávia nemzeteinek irodalmát is szerepeltette, és meghívott magyarországi írókat is. Gondoljunk csak a nagyszerűen sikerült 100. előadásra: Csuka Zoltán budapesti író, költő, műfordító és Gustav Krklec neves zágrábi költő közös szerzői estjére. Az élőújság nemcsak irodalommal foglalkozott, hanem zenével, képzőművészettel, színházzal, filmművészettel —, tehát a művészet majdnem minden ágának népszerűsítőjévé vált.

Néhány számadattal szemléltetjük az áldozatos munkát. Az indulástól napjainkig megtartott 256 előadáson több mint 2000 szereplő lépett fel majd 50 000 néző előtt: A szereplők között ott volt úgyszólván minden jugoszláviai magyar színész és számos magyarországi művész is. Az Életjel ezen a 256 esten nemcsak az élő irodalmat és művészetet mutatta be, hanem az elhunyt írók, művészek életművét is ismertette. Többek között Kosztolányi Dezső-, Csáth Géza-, Lányi Ernő-, Szenteleky Kornél-, Veljko Petrović-, Ábrahám Pál-emlékszámokat szervezett. Ezt az elképzelést folytatva az idén ősszel *A szülőföld hőforrásai* címmel egy előadássorozat indult, amely keretében bemutatásra kerülnek a Szabadkán élt vagy innen elszármazott magyar, horvát, szerb írók, művészek, s így a közönség teljes képet kap Szabadka XX. századi szellemi életének fejlődéséről.

Hat évvel ezelőtt, 1968-ban az Életjel keretében megalakult az Irodalmi (Kísérleti) Színpad. Tagjai a Szabadkai Népszínház fiatal művészeinek és a diákoknak soraiból tömörültek. Főleg az avantgarde drámaírók műveit adták elő nagy sikerrel. Az együttes megjelenése felfrissülést jelentett színházi életünkben. Sajnos, néhány évi nagyszerű működése után megszűnt, mert nem talált megértésre a Népszínház akkori vezetői körében.

Egy évvel később, Csáth Géza Szabadkán született író halálának 50. évfordulóján az Életjel szervezésében leleplezték az író mellszobrát, és a szülőházán elhelyezett emléktáblát. 1969-ben szintén az élőújság kezdeményezésére megalakították a Csáth Géza Művészetbaráti Kört.

Az Életjel 1968 óta könyvkiadással is foglalkozik. Ekkor indította el Miniatűrök sorozatát. Azóta 26 füzet hagyta el a nyomdát. Naplójegyzetek, tanulmányok, vallomások, arcképek, eddig kiadatlan prózai és költői művek kerültek az olvasó kezébe. Nemrég egy újabb sorozat látott napvilágot: az Életjel Könyvek. Eddig négy kötete jelent meg. A két sorozat eddig közzétett könyveinek szerzői komoly művelődéstörténeti és irodalomtörténeti munkát végeztek, s nem egy forrásművet írtak meg.

Amint látjuk, az elmúlt időszakban gazdag és sokoldalú munkát végzett a szabadkai Életjel élőújság. A Szenteleky-díj elnyerése alkalmából azt kívánjuk, még sokáig sikeresen tevékenykedjen.

Kalapis József

(Magyar Szó, 1974. október 16.)

AZ ÉLETJELRŐL

Az irodalomszeretés és irodalomterjesztés sajátos formáját képviseli immár tizenhat esztendeje a szabadkai Életjel nevű irodalmi élőújság. Másfél évtizede rendszeresen és céltudatosan hívja a közönséget a szép szó meghallgatására — szóbeliségre váltva fel a betűt, mely korunkban kétségtelenül már csak a magános, a szobájában elzárkózó olvasóhoz beszélt. Látszólag Gutenberg előtti a jelenség, minthogy megkerüli a könyvet, az emberiség egyik legnagyobb vívmányát, valójában híveket szerez az olvasásnak, az irodalomnak, s a könyvet szeretteti meg. Formáját tekintve egyedi tehát, de éppen sajátos megjelenési módjával van korunk törekvéseinek az áramában, hiszen a tömegkommunikációs eszközök révén elsősorban a fülnek és a szemnek kínált élmények az uralkodóak, s mindinkább előtérbe jut az az igény is, hogy az ember kilépjen magánosságának abból a bűvköréből, amelyet az elmúlt száz-kétszáz esztendő varázsolt köréje. Nem véletlen, hogy a színház is be akarja avatni a nézőt a produkciójába, és meg akarja szüntetni nézői mivoltát. Az Életjel, mint az irodalmi színpadok általában, hasonló igénynek a szülötte: a szabadkai irodalmi élőújság azzal, hogy kollektív élménnyé tudja változtatni, mi eredendően individuális élménykiváltásra készült, jelentős, értékelhető és megbecsülést érdemlő tényezője lett irodalmi életünknek. Ne feledjük például, hogy egy-egy rendezvényen majdnem a könyveink átlagos példányszámát elérő hallgatóság van, amelynek szeme előtt a könyvében személytelen, csak nevet jelentő író minden hallgatójával és nézőjével közvetlen kontaktusban van, tehát magát a könyvet ezáltal felváltja az alkotói személyiség jelenléte. S ha mindehhez még hozzátudjuk, hogy az írásművészet mellett az előadói művészet pártfogolása is természetszerűen vállalt feladata, mérhetjük csak fel a szabadkai Életjel irodalmi élőújság szerepét, sokoldalúan értékelhető jelentőségét, szervezőinek és szereplőinek munkáját, s amikor a Szenteleky-díj bíráló bizottsága kitünteti, ennek a tizenhat éven át folytatott sikeres tevékenységnek adózik.

Dr. Bori Imre

(Elhangzott Szivácon 1974. november 16-án a Szenteleky-napok tanácsának díszülésén, a Szenteleky-díj átadásakor)

EMBERT ÉS OLVASÓT FORMÁLÓ ERŐ

Tisztelt Elvtársak, Kedves Barátaim!

Méltóbb helyen nem is mondhatnék köszönetet az Életjel szerkesztő bizottsága nevében a magas elismerésért a Szenteleky-díj kurátorának, mint itt, a Szenteleky emlékét őrző Szivácon. Mert bizonyíték ez a község arra, hogy a művelődési központoktól távol, távol az irodalmat éltető közönségtől, lehet szinte a nullapontról irodalmat szervezni, irodalmi életet irányítani, igényességre serkenteni, és hinni, hogy a szellem győzedelmeskedik a sivárságon.

Az Életjelnek nem a semmiből kellett világokat teremtenie. Volt már irodalmi múlt, melyen elindulhatott, volt hagyomány, melyet gazdagíthatott. De a fejlettebb társadalmi körülmények Szabadkán fejlettebb, igényesebb művelődési életet is követeltek. Nem álmodozók, hanem a szellemi élet realitásait, távlatait számon tartó alkotók voltak azok, akik az Életjelet létrehozták. Egy teljesebb, az alkotó és közönsége közötti életes áramlást megvalósítani óhajtó, jövőt építő egyéniségek gyermeke lett az irodalmi élőújság.

S a szándék szerencsésen egybeesett az óhajjal. Volt közönség is, mely az irodalmat s a rokon művészeteket harmóniában szerette volna élvezni.

A művészetek sohasem voltak társtalanok, izoláltak. Mindig is egymásba fonódtak, hatottak egymásra, és gazdagították, harmonikusabbá tették egymást; vagy éppenséggel közösen hatottak, hogy szebbé tegyék emberi világunkat. Irodalmi élőújságunk nemcsak a könyvek holt betűit keltette életre, tette ismét elválaszthatatlanná a nyelv ritmusával, melódiájával, de serkentette esszéirodalmunkat, a hazai zene- és drámairodalmat is.

Hogy mit jelentett az Életjel Szabadka művelődési életének a majd két évtizednyi tevékenység, azt már méltatták avatott tollú tanulmányírók. Kutatták a kérlelhetetlen számok vaslogikájával, a tartalmi vonatkozások, kapcsolatok vonalán. Magam nevelőként vagy közönségeként szólnék kisugárzó hatásáról, embert és olvasót formáló erejéről.

Szép a vers, az irodalmi alkotás, ha egyedül olvasom is. Ízlelgethetem a sorokat, vitázhatom a gondolati maggal vagy átadhatom magam az érzelmeimnek. De ez olyan, mint amikor egyedül ülök a tévé képernyője előtt, és körülfog a magány. Még akkor is, ha hagyományos vagy korszerű elméletekkel, az elmélet birtokában, a gondolat fegyvereivel kutatom a szépet.

De más az, ha közösségben csendül fel anyanyelvemen a költészet, és nem a logika, hanem a lélek rezdül, ha Fehér Ferenc, Kosztolányi vagy Ács Károly szól e tájról. Nem egyedül vagyok, kinek torkát szorítja a meghatottság, mert a nyelv zenéje cseng, és vallanak titkainkról. Megtörténik a Csoda, az oldódás akkor is, mikor a bonyolult forma a mai ember bonyolult tudatvilágát rejti, ha Weöres Sándor, Juhász Ferenc vagy a Symposion-nemzedék mondanivalóját tolmácsolják. Minden egyszerű lesz ott, ahol sokszor az értelem megállt értetlenül.

A nyelv csodája ez, a költészeté, mely életre kel az előadóművészek által, vagy bennük elevenül. Hányan vagyunk, kik hívei az Életjel-esteknek? Néha ötvenen, néha kevés a Népkör nagyterme. De ott van Üvidék és Topolya is! És ez a biztató! Hogy eljön a költészetért a tanár, a középiskolás, a szakmunkás és nyugdíjas, az újságíró és háziasszony. Tapinthatóan jobb az irodalomóra az iskolában, szebb a versmondás, több verseskötet fogy el egy-egy fellépés után. Melegebben érezzük, hogy irodalmunk a sajátunk, hogy az irodalmak az emberiségé, hogy áramlás van és kölcsönös gazdagodás.

Nem bezárkózás ez, hanem kitárulkozás: az európai költészet és a jugoszláv úgy zeng, mint Bartók. Dédelgeti az esendő embert a sivároló világban.

Érdemes lenne kifaggatni egy-egy szerzőt, mit érez, amikor a pódiumról megszólaltatják alkotását. Mert az előadás már nemcsak a szerző műve: az előadóművész már maga is alkot, mint a zenész, aki hangot ad a néma hangjegyeknek. Bizonyára befolyásolja az előadás az írókat, mert az élő szó könyörtelen. Rádöbbentheti, hol cseng hamisan, s hol szól igazat ez a csodálatos hangszer.

És az előadóművészek vagy szerkesztők? Mennyi szabad idő, hány esti óra áldozódik fel azért, hogy mindez megvalósuljon! A hivatásos színész, rendező is ott tevékenykedik soraikban. Ám ott van a tisztviselő, aki napközben felekkel vagy számoszlopokkal küszködik, ott a középiskolás, aki előttünk izgul az órán vagy éppen nem „tudja" azt, amit este megjelenít.

A legnagyobb csoda mégis az, ahogy elfeledjük a tisztviselőt, egészségügyi nővért, a diákot. Csak azt látjuk, hogy lángolnak, ellágyulnak, rimánkodnak és panaszkodnak: sokszínűek és bonyolultak, mint az életünk, azt és úgy mondják, ahogy érzünk, vagy ahogy sokszor mondani szeretnénk, de „civil" életünk ezernyi gátlása soha nem tenné lehetővé. Sok tucat fiatal nőtt így fel az Életjel körül. Biztos, hogy gazdagabb lett életük azzal, hogy gazdagítottak bennünket. Biztos, hogy életszövetség kötődött köztünk és az irodalom között.

Köszönet ezért a rendezőknek és előadóművészeknek; köszönet a közönségnek, hogy éltette és biztatta munkájukat! Ez a társadalmi elismerés serkentse és tartsa ébren lelkesedésüket, és szolgálják szocialista társadalmunkat olyan töretlen lendülettel, ahogy eddig tették.

Dr. Horváth Mátyás

(Elhangzott Szivácon 1974. november 16-án a Szenteleky-napok alkalmával rendezett irodalmi esten)

Stevan Raičković sziváci estünkön

JEDINSTVEN VID NEGOVANJA KNJIŽEVNOSTI

Poštovani Gosti!

Prijatan mi je zadatak da u najkraćim crtama upoznam ovaj skup sa životnim putem, problemima i uspesima Usmenih književnih novina „Életjel" (u bukvalnom prevodu: „Znak života"), koji već punih 16 godina vrši jedan izuzetno važan i specifičan posao na širenju kulture. Po našem znanju ovaj vid negovanja književnosti i književnog izraza je jedinstven ne samo kod nas nego i u čitavoj srednjoj Evropi. Nije, dakle, čudo što za rad „Életjela" znaju u skoro svim susednim zemljama, i visoko cene napore ove institucije.

U današnje vreme, kada — putem radija i televizije — lepa reč, odnosno književnost u celini — opslužuje čoveka u njegovom vlastitom domu, i to popraćeno interesantnim vizuelnim efektima, jako je težak i odgovoran posao onih društava koja publiku žele okupiti oko bine, u cilju upoznavanja umetničkih dela, u cilju zajedničkog uživanja u onome što je u jednoj pesmi, pripoveci, muzičkom delu itd. lepo i uzvišeno.

Kada je „Életjel" krenuo sa svojim radom, niko nije mislio da se okviri komunikacionih mogućnosti mogu tako proširiti, da ćemo imati ne jednu književnu predstavu gde mnogi posetioci neće imati mesta za sedenje, ali da će ipak — i stojeći pored zidova — sa interesovanjem sačekati kraj programa. A to se u našem radu često događalo!

Osnovni cilj postojanja „Életjela" je izrekao među nama prisutan Urban Janoš, jedan od entuzijasta „Életjela", prilikom izlaska prvog broja, 28. oktobra 1958. godine, kada je između ostalog rekao: „... Redakcijski odbor je započeo svoj rad sa ubeđenjem da prima na sebe ulogu informisanja, putokaza i prožimanja između književnog dela i čitaoca, informišući javnost o bitnim pozorišnim, književnim, filmskim, muzičkim i likovnim stremljenjima našeg vremena. Na taj način publika usmenih književnih novina imaće mogućnosti da se upozna sa delima domaćih i stranih pisaca, tako da će se neminovno — putem žive reči — stvoriti jedan novi tabor ljubitelja štampane reči..."

Razmišljajući o značenju ovih rečenica danas, možemo tvrditi da je „Életjel" za vreme svog dosadašnjeg postojanja udovoljio uloženim nadama, čak da je i premašio skromna očekivanja. Jer, putem 10 redovnih i 5—6 vanrednih godišnjih programa, putem stalnog okupljanja omladine u Čat-krugu recitatora, putem angažovanja poznatih jugoslovenskih i stranih stvaralaca i umetnika, putem Male pozorišne scene, izdavanjem 26 minijatura knjiga i nedavno otpočetom serijom „Életjel"-knjiga, uspeo je zainteresovati čitavu našu javnost, od gradskog i seoskog stanovništva do radnika u neposrednoj proizvodnji i van nje, od školske dece i omladine do kvalitetnih i visokocenjenih književnih i društvenih časopisa.

„Életjel" je u toku čitavog svog postojanja nastojao — putem svoje dvojezične, a često i višejezične aktivnosti — da ostvari ciljeve razvoja kulture naroda, narodnosti, a istovremeno i opšte jugoslovenske kulture, radeći na širenju onih umetničkih vrednosti koje su zajedničke i koje mogu samo obogaćivati ovu našu današnju socijalističku stvarnost, njenu kulturu u celini.

Zbog svog uspešnog rada „Életjel" je već nekoliko puta dobio razne pohvale i nagrade, među ostalima i Oktobarsku nagradu grada Subotice, a sada i Sentelekijevu nagradu. Verujemo da će i ova nagrada stimulativno delovati na sve faktore unutar i izvan „Életjela" za što uspešniji rad u budućnosti.

A sad, posle ovog kratkog prikaza rada, da vidimo i čujemo program „Életjela" koji je specijalno pripremljen za ovu svečanu priliku.

Palusek Béla

(Elhangzott Szivácon 1974. november 16-án
a Szenteleky-napok alkalmával rendezett irodalmi esten)

MAGAM EMBERSÉGÉBŐL

A versmondás nemcsak az élő nyelv művészete, hanem a közönségtoborzás egyik eszköze is. A középiskolások számára a szavalás egyben irodalmi és nyelvi önművelés. A versmondás tömegesítése nemcsak a nyelvi igényesség és a verskultúra terjesztésének tesz jó szolgálatot, hanem jelentős mértékben elősegíti a közönségnevelést is. Az iskolai szavalóversenyeken és a műkedvelő egyesületek munkájában kitűnt fiatalok számára hasznos időtöltés, sőt irányadó pályaválasztásukban.

Szabadkán a középiskolások versmondásának már több évtizedes múltra visszatekintő hagyománya van. Mindig sokan és eredményesen művelték. Két-három évenként szinte szabályszerűen kitűnt néhány versmondó. Ez főleg azoknak a középiskolai magyar szakos tanároknak köszönhető, akik rendszeresen foglalkoznak a jó szavalókkal. Az utóbbi fél évtized során Horváth Emma tanárnő sokat segített tanítványainak. Időről időre maga is önálló előadással lép az Életjel közönsége elé. Legjobb tanítványaival Ascher Oszkár és Fischer Sándor módszerei alapján foglalkozik. Az Életjel műsorán évente több alkalommal is helyet kapnak a fiatal versmondók. Legutóbb Kecsenovics Mária, Póka Éva, Sziráczky Katalin és Vikor Györgyi tartott előadóestet *Magam emberségéből* címmel. Műsorukon Szabó Lőrinc, Nagy László, Babits Mihály, Nemes Nagy Ágnes, továbbá Miroslav Krleža, Bertolt Brecht, Dylon Thomas művei szerepeltek. Egyik versmondó teljesítménye sem mondható teljesen kifogástalannak, mégis meg kell állapítanunk, hogy az egyéniségüknek legjobban megfelelő versekben sikerült művészi élményt nyújtaniuk. Az est legkiemelkedőbb szövegmondása Sziráczky Kataliné volt. Rónay György *Babits a betegágyon* című írásának egy részletét mondta el. Az előadó nagyszerűen éreztette az írás drámai hangulatát, feszültségét. A Geoffrey Chaucer *Canterbury mesék*ből vett részletet már kevésbé sikerült életre keltenie. A szöveget egyszerűen elmondta. A ritmizáló előadás ugyan érdekessé tette az előadásmódot, de végső soron tisztázatlan maradt funkciója.

Kecsenovics Mária fellépése kiegyensúlyozott volt. Előadását azért tudta folyamatosan egy szinten tartani, mert jól hasznosította szakmai tudását. Sokoldalú megjelenítő készségéről bizonyosodhattunk meg mind Kosztolányi *Virágok beszéde*, mind a Bertolt Brecht *Koldusoperá*jából vett dal előadásakor. Előadásmódja különbözött a többiekétől, versmondása egyben színészi teljesítmény is volt.

Póka Éva rövid, főleg impresszionista jellegű versekkel lépett közönség elé. Kifejező eszközei elég szerények. Ennek ellenére igen sikeresen adott elő egy a szerb népköltészetből választott verset.

Vikor Györgyi szavalása nyugodt, kimért, csendes. Ez valójában nem szavalás, hanem apró rezdülésekre figyelő intellektuális versmondás, s azok számára jelenthet élményt, akik a Dylan Thomas típusú költőket kedvelik.

Meglehet, inkább méltatni, mint bírálni kellett volna ezt a nagyszerű szavalóestet. De hogy mégis kitértünk az egyes teljesítmények értékelésére, ez főleg a vélt vagy a valódi hibák kiküszöbölését szolgálja. Reméljük, szavalóink a jövőben tökéletesíteni fogják versmondásukat, gyarapítják ismereteiket.

Garai László

(Képes Ifjúság, 1975. január 29.)

TISZTA DIKCIÓ

Tegnap este a Népkör kistermében művészetbarátok szerény körében egy tehetséges versmondó sok irányú kibontakozási lehetőségeiről győződhettünk meg. Tallós Zsuzsa, az Újvidéki Színművészeti Akadémia első éves hallgatója *Szeliden, mint a szél* címmel érdekes válogatást adott elő a jugoszláv és magyar költészet néhány kevésbé ismert alkotásából. A miniműsor 12 verse alkalmat adott a kezdő előadóművésznek, hogy sokféle hangulati és értelmező megoldással éljen, amit azonban kissé félszegen használt ki. Megcsillogtatta előttünk tiszta dikcióját, amelyet bizonyára a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjaként sikerült kicsiszolnia, de már a mondanivaló teljes érvényre juttatásához nem futott az erőből, megmaradt a szép felmondás szintjén. Így a súlyosabb mondanivalójú költemények elmélyült értelmezésével adós maradt. A hangulati és értelmező elemeket elsősorban a lírai, a gyermekversek és a ráolvasók előadásában sikerült szerencsésen ötvöznie, s ebben mutatkozott meg igazi tehetsége is.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1975. február 11.)

SZÁRNYALÁS ÉS MEGTORPANÁS

(...) A bajmoki szemle vasárnap esti műsorán a legnívósabb városi amatőrizmus tett vizsgát a falusi közönség előtt. A Horváth Emma tanár rendezésében dramatizált Kosztolányi-versfüzér újszerűen, megigézően és felettébb biztatóan hatott abban a tekintetben, hogy a város, a városi diákamatőrök és a falusi önművelők ilyen és ehhez hasonló gyakoribb találkozása, együttműködése táplálhatná a vidéki műkedvelést. Helyszűke miatt éppen csak felsoroljuk a Csáth Kör azon fiatal tagjainak a nevét, akikkel hosszabban is elbeszélgettünk az ilyen együttműködés lehetőségéről és szükségéről, valamint magában az Életjelben folyó igen termékeny munkáról, a diákamatőrök egyéni terveiről és szabad idejének nemes eltöltéséről: Sziráczky Katalin, Kecsenovics Mária, Göncő Károly, Lipták Klára. (...)

Vlaovics József

(Dolgozók, 1975. április 25.)

KECSENOVICS MÁRIA SIKERE A ZSABLYAI TARTOMÁNYI VETÉLKEDŐN

Kecsenovics Mária, a matematikai és nyelvi szakgimnázium tanulója és a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagja nagy sikert aratott a múlt hét végén Zsablyán megtartott tartományi jellegű szavalóversenyen.

Az elődöntőben 46 versmondó közül első lett (a lehető 50 pont közül 47-et szerzett), a döntőben pedig ugyanezzel a pontszámmal a harmadik helyre került. Így jogot szerzett arra, hogy a köztársasági szavalóversenyen, Nova Planán is részt vegyen május 22-én és 23-án.

A Csáth Kör hétéves történetében ez a második eset, hogy egyik szavalója eljut a köztársasági vetélkedőre. Nem érdektelen megemlíteni, hogy Kecsenovics Mária már tavaly is jelen volt a zsablyai döntőn (Ács Károly *Menetrend dicsérete* című versét mondta); az idén azonban, ahogy a zsüri elnöke is méltatta, tavalyi produkciójához képest jelentős fejlődésről tett tanúbizonyságot. Így a magyar versenyzők közül elsőként jutott tovább Szilágyi Domokos erdélyi költő *Őrültek* című versével.

Városunkat még egy igen tehetséges szerbhorvát anyanyelvű tanuló is képviselte. Ratko Radulović, szintén a matematikai és nyelvi szakgimnáziumból, aki Oskar Davičo *Hana* című versét mondta el. Ezúttal ugyan nem került a legjobbak közé, de ha jövőre is így folytatja, minden bizonnyal ez is sikerül neki. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy versmondás terén városunk valóban a tartomány legjobbjai közé tartozik.

(7 Nap, 1975. május 16.)

HANGULATOS EST

Megint csak azt mondhatjuk — piros ceruzával aláhúzva —, hogy a jó műsornak nem kell cégér. Másodszor került megrendezésre a Népkörben a vajdasági humoristák estje, s a műsor keretében mikrofon elé léptek azok az írók, akik virág helyett jobbára szalmacsutakot kapnak, mert a humorista ősidők óta számkivetett „bohóc", aki valahol és valamikor mellékvágányra futott. A rendezvények sorában újabban csak a nagy előadások nyomnak a latban, a tíz haranggal beharangozott jubileumi est, előszóval, záróbeszéddel, kitüntetésekkel. A kisebb rendezvények elevensége azonban őszintébb közönséget toboroz magának. Erről volt módunkban meggyőződni Szabadkán, s nemcsak kedden, hanem hétfőn is, amikor Psota Irén vendégszerepelt a városban. Egészen parlagian fogalmazva talán azt mondhatjuk, hogy az egyszerűen védtelen produkciókat szívesebben látogatja a közönség, mint a mázzal bevont — és rengeteg pénzt felemésztő —, erőt és pompát fitogtató „nem tudom én micsodát". Nem véletlen, hogy a közízlés új irányzata egyes nagyvárosokban arra kényszeríti az illetékeseket, hogy zárlat alá vegyék a költséges intézményeket és alkalmi truppokkal tartsák ébren a közönség érdeklődését. Nem állítjuk, hogy ezt a manővert szabadalmaztatni illene, de a két táblás szabadkai ház mindenesetre jelez valamit, s üdvös dolog a jelzéseket időben nyugtázni.

A szalmacsutakos írók félreérthetetlenül és póztalanul vallottak mindenről, ami megérdemli a bíráló szót, az írói megmunkálást. Áttételes szövevények nélkül vált világossá a szöveg, az írók frissen, ügyesen olvastak fel műveikből, és a szünet nélkül pergő rendezvény százhúsz perce nem egy meglepetést tartogatott. Különös ízekkel ismerkedtünk, különös emberek olvastak, játszottak, jól vagy rosszul hangsúlyoztak, sőt, ha kellett, még énekeltek is. A közönség soraiból valaki az előadás után találóan megjegyezte: „Egynémelyikük színésznek is beválna!"

Természetesen nem szokás túl nagy jelentőséget tulajdonítani a humoristák ténykedésének. Nem születtek új Karinthyk, nem. Közülük senki sem dörömbölt hevesen és indulatosan az irodalom aranykapuján, de a telt ház, a művelődési otthonba önként igyekvő közönség és a taps mégis bizonyít valamit. Ha mást nem, akkor legalább annyit, hogy a nézőt mégis el lehet szakítani a televíziótól. Az elszakadás függvénye természetesen a jó műsor, s ez a műsor jó volt.

Külön kell szólnunk Bada Irénről és Kasza Éváról, a Szabadkai Népszínház jelességeiről, akik sodró lendülettel és jó kedvvel tolmácsolták Barácius Zoltán összekötő szövegét. Az írók közül nem volna ildomos senkit sem külön-külön kiemelni, de elmondhatjuk, hogy ezúttal mindegyikük nagyobb és alaposabb felkészültségről tett tanúbizonyságot, mint tavaly. A műsor ügyeletes írói — Kopeczky Csaba, Barácius Zoltán, Krekovics Ferenc, Engler Katalin, Varga Géza, Horváth György, Kopeczky László, Pintér Lajos, Balázs Pál és Bogdánfi Sándor — díjtalanul vettek részt az esten, s bizony erre a jelenségre érdemes odafigyelni, hiszen ismeretes, hogy az irodalom és a „show-business" egyéb területén buzgólkodók milyen vámot szednek egy-egy „bemutatkozás" ürügyén.

A humoristáknak az anyagiakról való lemondása külön elismerést érdemel, s bizalmi joggal elvárjuk tőlük, hogy jövőre ismét mikrofon elé állnak.

(7 Nap, 1975. október 10.)

KÉT TUDÓS TANÁR

Két tudós tanár címmel október 27-én a szabadkai zeneiskola hangversenytermében az Életjel irodalmi élőújság rendezésében megemlékeztek Iványi Istvánról születésének és Loósz Istvánról halálának évfordulója alkalmából.

A két tudós tanárról Dér Zoltán írt alapos, mélyreható tanulmányt, de az est folyamán megszólaltatták műveiken keresztül Iványi Istvánt és Loósz Istvánt is. Dér Zoltán Iványi Istvánról, Szabadka történetírójáról, aki csaknem kétszáz tudományos munkát alkotott, ezt írja:

— Életművéből nemcsak adatok halma és városunkról írt monográfiájának nagy tömbje tűnik át az idő ködén. Rejtély, hogy tudományos munkássága mellett miként tudott időt szakítani még egy sor kulturális, illetve közérdekű vállalkozásra. Történelmi művei mellett pedagógiai tanulmányok sorát írta, írt, illetve szerkesztett magyar, latin és német tankönyveket. Ő szervezte és létesítette a gimnázium ifjúsági könyvtárát. A numizmatikai gyűjtemény létrehozásában is úttörő szerepet vállalt. Szorgalmazta a városi közkönyvtár megalakítását, amely tízévi fáradozásának eredményeként 1894 decemberében meg is nyílt. Közéleti szerepei közül az egyik legjelentősebb a Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat megalapítása.

Dér Zoltán írásában megrázó erővel számolt be a születésének 130. évfordulójához közeledő egykori történelemtudós törhetetlen akaratáról és tudásszomjáról. Iványi 1896 novemberében megvakult, de 1917-ben bekövetkezett haláláig lankadatlan hévvel és energiával dolgozott jelentős munkákat hagyva maga után.

A másik tudós tanár, Loósz István kevésbé ismert. Ezért is adta Dér Zoltán írásának ezt a címet: *Egy elfelejtett filológus.* Loósz István (1868—1920) latin-magyar szakos tanár volt a szabadkai főgimnáziumban, részt vett a város kulturális életében és bekapcsolódott a helyi sajtó munkájába. Terjedelmes irodalmi és filológiai tanulmányokat írt. Még 1914-ben nagy jelentőségű tanulmányokat írt Ady-ról. Két olyan Petőfi-tanulmány szerzője, amilyen az egykorú irodalomban kevés akad. Petőfi Loósz életében és munkásságában központi szerepet játszott. Leghasznosabb tanulmányát talán Kemény Zsigmondról írta. Életművéből filológiai tanulmányai érnek legtöbbet, ezen a területen jutott leginkább kifejezésre készültsége, jóhiszeműsége, tudományos alapossága. Ezért tarthatjuk Loósz Istvánt a vajdasági filológiai tanulmányosság elődjének.

Az Életjel színvonalas rendezvényén fellépett H. Herold Katalin, Bátori Katalin, Sziráczky Katalin, Horváth Emma és Dér Zoltán.

Külön kell szólnunk Kenyeres Kovács Mártáról, aki zongorán saját zeneszámait adta elő. A szerzemények közül a *Jégeső* és az *Agresszió* címűt emelhetjük ki. Az előbbi archaikus hangvételével, az utóbbi tömör akkordjaival, súlyosan mozgó tömbjeivel ért el hatást.

M. M.

(Magyar Szó, 1975. október 29.)

KÖZÖNSÉGKÉPZŐ ELŐADÁS

„Van a tárgyaknak könnyük... — ezzel a szép Babits-verssorral kezdődött az Életjel hétfő este megtartott novemberi rendes száma, amelynek rendezője, Horváth Emma tanárnő arra törekedett, hogy bemutassa, menynyiben egészíthetik ki az irodalmi estek műsorát a kellékek. Érdekes kísérletnek voltunk szemtanúi: annak, hogy a hang, a szó, az arcjáték és a mozdulat mellett hogyan segítik a tárgyak, a kosztümök az írói gondolat maradéktalan kifejezését. Az ízlésesen berendezett pódiumon elhelyezett minden egyes kelléknek megvolt a maga rendeltetése. Valamennyi azt a célt szolgálta, hogy a közönséggel megértesse használata célszerűségét, s közelebb

hozza a nézőkhöz a tolmácsolt műveket: Babits Mihály, Debreczeni József, Devecseri Gábor, Fehér Ferenc, Kosztolányi Dezső, Miroslav Krleža, Nagy László és Weöres Sándor verseit, miniatűrjeit.

A rendhagyó előadás sikeréhez sokban hozzájárultak a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tehetséges versmondói (Benedek Kornélia, Fábrik Amália, Göncő Károly, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Kiss Magdolna, Lábadi Edit, Lipták Klára, Póka Éva, Sziráczky Katalin, Varjas Valéria, Vécsi Judit és Vikor Györgyi).

(7 Nap, 1975. november 14.)

SZABADKAI LÁNY A SZÍNÉSZMÚZEUMBAN

Vasárnap este a Magyar Televízió Törzs Jenő emlékét idéző Színészmúzeumában — a sok jeles művész között — egy szabadkai lány jól ismert arcát is fölfedeztük: Bajza Viktóriáét, a színművészeti főiskola harmadéves növendékéét. Habár nem jutott neki nagyobb szerep, csupán annyi, mint többi évfolyamtársának, jóleső érzéssel állapítottuk meg — amit egyébként eddig is tudtunk —, hogy nemcsak vonzó megjelenésű, de igen tehetséges is. Persze igazi képességeinek megcsillogtatására ezúttal nem nyílt alkalma, mivel a forgatókönyvíró nem volt túlságosan bőkezű hozzá, de abban a néhány jelenetben is, amíg villanásnyira megjelent a képernyőn, éreztette, hogy sokkal nagyobb föladatokat is eredményesen meg tudta oldani. S mint hírlik, az illetékesek is meggyőződtek erről, mert szép sikerrel játssza a Madách Színházban, Piros Ildikóval fölváltva, Bessenyei Ferenc és Huszti Péter partnereként az Otello Desdemonáját.

Bajza Viktória 1973 őszén került föl a Budapesti Színművészeti Akadémiára, miután leérettségizett a Moša Pijade Gimnáziumban, s az illetékes bizottság előtt letette a fölvételi vizsgát. Az Életjel közönsége már diákkorában szeretetébe fogadta és fölfigyelt érett alakításaira. Még ma is jól emlékszünk a Kopeczky László-esten nyújtott remek produkciójára. A *Közönséggyalázás* című Handke-antidrámában és *A talpsímogató* című Déry-egyfelvonásosban is nagyszerű teljesítményt nyújtott, akárcsak a Petőfi-esten. De nemcsak mint igen tehetséges műkedvelőt ismerjük, hanem mint jó hangú táncdalénekest is, aki gyakran szerepelt az Újvidéki Rádióban és az általa szervezett vidéki előadásokon.

Fejlődését továbbra is figyelemmel kísérjük, s reméljük, hogy hamarosan színházunk egyik erőssége lesz.

(7 Nap, 1976. február 6.)

MUNKÁSKÖLTŐK ESTJE

A vajdasági munkásíróknak csak ritkán van alkalmuk szemtől szemben találkozni a közönséggel. A szabadkai Életjel és a Dolgozók szerkesztősége tartományi jellegű adósságot törlesztett hát, amikor a minap Szabadkán, a Népkörben megszervezte a munkásírók estjét. Az összefogás nem volt hiábavaló. Az író és olvasó kölcsönös megismerkedésére, a közvetlen kapcsolat elmélyítésére adott alkalmat, s ez a lényeg. A találkozón Csúszó András, Vladislav Đurić, Harasztkó Kiss Ildikó, Laczkó Antal, Lajkó Anasztázia, Ivica Manđusov, Menyhárt Franciska és Petrovics János verseit, írásait ismerhette meg a közönség, az írók és a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjainak a tolmácsolásában. Az est kedves színfoltja volt a kanizsai Kodály Zoltán Zenegyesület furulyakvartettje, a Szöllősy Vágó család és a szabadkai Lányi Ernő Iparos Művelődési Egyesület énekkara. A Dolgozók Hívogató rovatának szerkesztője, M. Szemerédi Magda bevezetőjében találóan jegyezte meg, hogy sokszor egyetlen jó szó, tett hiányzik, hogy akiben gondolatok motoszkálnak, erőre kapjon, s megtegye az első lépést. (...)

(Magyar Szó, 1976. február 19.)

MUNKÁSÍRÓK SZÍNPADON

Az Életjel irodalmi előújság februári számában a Dolgozók Hívogató rovatának felfedezettjeit szólaltatta meg. Laczkó Antal, Harasztkó Kiss Ilona, Menyhárt Franciska, Lajkó E. Anasztázia, Petrovics János és Csúszó András verseit, novelláit hallhatta a Népkör szép számú közönsége. Ivica Manđusov és Vladimir Đurić, a Zorka dolgozói pedig szerbhorvát nyelven olvasták fel költeményeiket.

Az irodalmi előújság műsorában részt vettek a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalói, a kanizsai Kodály Zoltán Zeneegyesület furulyakvartettje, valamint a szabadkai Lányi Ernő Iparos Művelődési Egyesület énekkara.

Az első próbálkozás sikeresnek bizonyult, s így már az est folyamán felvetődött a gondolat, hogy a jövőben rendszeresítik a hasonló jellegű irodalmi esteket, ezáltal támogatva az önkifejezésre törekvő próza- és versírással foglalkozó dolgozókat és diákokat.

A Hívogató szerkesztője az alább közölt szöveggel összegezte a kezdő tollforgatók rovatának célkitűzéseit, eddig elért eredményeit:

„Márciusban lesz három éve, hogy lapunkban, a Dolgozókban útnak indítottuk a kezdő tollforgatók rovatát, és József Attila egyik verscíme nyomán Hívogatónak neveztük el. Azokat kívántuk meginvitálni, akik talán évek óta írnak az asztalfiókuknak, de nyilvánosság előtt — szerénységből vagy más rajtuk kívül álló okból — nem szerepeltek.

A kétkedőket, mert ilyenek minden kezdeményezésnél akadnak, az egymás után érkező levelek cáfolták meg. Becséről, Szabadkáról, Zentáról, Baranyából jelentkeztek és még ma is jelentkeznek az újabbnál újabb nevek.

Nagyobbára a szakközépiskolák tanulói fordulnak hozzánk próbálkozásaikkal, de vannak köztük tisztviselők, háziasszonyok és munkások is szép számban. Sokan először csak véleményt, útmutatást kérnek, mondván: nincs kihez fordulniuk...

A Hívogató indításakor így fogalmaztuk meg törekvéseinket: »Az lenne a legeszményibb, ha a Hívogatón belül kialakulna egy család, amely azonos, vagy legalábbis hasonló nyelven beszél. Ez a közös hang pedig legyen őszinte

Urbán János
a munkásírók estjén

Laczkó Antal
verseiből olvasott fel

(de közhelyektől mentes), olyan, amely Vajdaság talajából sarjadt. A népiesség terminusával élhetnénk a legpontosabban, ha annak is nem lenne meg a mellékíze. Egy biztos: a mindenáron ún. modernségre való törekvés, melyből hiányzik a tartalom, itt semmiképpen sem kaphat helyet.«

Azzal nem dicsekedhetünk, hogy a három év folyamán netán a vajdasági magyar irodalom újabb irányzata alakult ki nálunk (nem is ez volt a célunk), de a levelekből és a személyes beszélgetésekből leszűrhető: sokan éppen a Hívogatóban tették meg az első lépést, majd más lapokhoz, folyóiratokhoz is bejutottak. Az elsők között jelentkezett Menyhárt Franciska, Laczkó Antal, Harasztkó Kiss Ilona, Petrovics János és mások, akik időközben talán ki is nőttek a rovatból, de útjukat figyelemmel kísérjük, s baráti kapcsolatunk reméljük a jövőben sem szakad meg.

A költő—író esetében sohasem fontos, honnan jött, csak az a fontos, merre tart. Munkás-e, paraszt-e, hivatalnok-e?... Irodalmunkból, sőt a világirodalomból is nagyon sok példa felsorakoztatható ennek igazolására. De vitathatatlan, hogy a gyerekkor, a származás más és más élményeket ültet el az emberekben. Gondoljunk a legnagyobb munkásköltőre, József Attilára, aki elhivatottságánál fogva is az volt a szó legnemesebb értelmében — élete végéig kínkeservesen hurcolta magával a proletárgyerek megaláztatását, kiszolgáltatottságának nagyon mély sebeit:

Pedig hát engemet
sokszor nem is tudtam, hogy miért vertek.

mint apró gyermeket,
ki ugrott volna egy jó szóra nyomban. (Levegőt!)

Sokszor egyetlen jó szó kell ahhoz, hogy akiben gondolatok motoszkálnak, erőre kapjon, s megtegye az első lépést. A Hívogatóval nekünk hasonló szándékunk volt.

Köszönjük az Életjel szerkesztőségének, s külön köszönjük Urbán Jánosnak, hogy meghívtak bennünket, s bemutatkozhatunk a szabadkai közönség előtt."

M. Szemerédi Magda

(Dolgozók, 1976. február 20.)

MUNKÁSÍRÓK A SZÍNPADON

Az Életjel csaknem két évtizedes fönnállása során még egyszer sem történt meg az, ami a februári rendezvényen: az előadást nem a bejelentett helyen tartották meg. Úgyanis tizenegy nappal ezelőtt olyan sokan voltak kíváncsiak a vajdasági munkásírók estjére, hogy szűknek bizonyult a Népkör kisterme, s a szervezőknek meg kellett kérniök a közönséget, hogy fáradjon át a nagyterembe. Itt aztán az Újvidéki Rádió és Televízió munkatársai is zavartalanabbul dolgozhattak és rögzíthették szalagra, illetve filmre a változatos kétnyelvű műsort, amelyen a Dolgozók című hetilap Hívogató rovatának munkatársai, a szabadkai, kispiaci, adai és becsei munkásírók és -költők: Csúszó András, Vladimir Đurić, Harasztkó Kiss Ilona, Laczkó Antal, Lajkó Anasztázia, Ivica Manđusov, Menyhárt Franciska és Petrovics János műveit tolmácsolták maguk a szerzők és a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai. Az érdekes műsort jól kiegészítették a kanizsai Kodály Zoltán Zeneegyesület furulyakvartettjének és a Szabadkai Lányi Ernő Iparos Művelődési Egyesület énekkarának színvonalas számai.

(7 Nap, 1976. február 27.)

PRÓFÉTÁS VARÁZS

Farkas Edit, Póka Éva, Sziráczky Katalin és Tomek Béla, a Városi Kórház dolgozói március 16-án a Városi Könyvtár nagytermében *Költészetápolás: ápolás, költészet* címmel sikeres előadóestet tartottak az Életjel Iroralmi Élőújság szervezésében.

A fiatal versmondók műsorán Babits Mihály, Benjámin László, Berczeli A. Károly, Csoóri Sándor, Debreczeni József, Devecseri Gábor, Fehér Ferenc, Jean de La Fontaine, Füst Milán, Juhász Gyula, Kassák Lajos, Kosztolányi Dezső, Vlagyimir Majakovszkij, Petőfi Sándor, Percy Bysshe Shelley, Soós Zoltán, Tóth Árpád és Zelk Zoltán alkotásai szerepeltek.

Az est címe: *Költészetápolás: ápolás, költészet* arra utal, hogy a Városi Kórház fiatal dolgozói a betegek ápolása mellett a kultúrát, a versmondást is művelik. Szép példája ez az aktív munkáskultúrának. A négy rokonszenves fiatal munkaruhában: ápolóköpenyben jelent meg a közönség előtt, majd azt levetve estélyi ruhában feleleventette az Életjel hasonló műsorain már elhangzott sikeres számokat. Az est folyamán azonban több vers először hangzott el a fiatal szavalók előadásában. Műsoruk az elkötelezett, a közösségi, az élet, erkölcs, szerelem és halál közötti kapcsolatokat boncolgató verseken át eljutott a vidám életigenlő költeményekig.

Tomek Béla műsorából Majakovszkij *Beszélgetés Lenin elvtárssal* című versének közvetlen hangvételű előadását emelnénk ki. Póka Éva, Rákos Sándor *Éjféli monológ* című versének hiteles, gondolatokat ébresztő tolmácsolásával aratott sikert. Nagy teljesítmény volt Sziráczky Katalin Benjámin László *Tengerek fogságában* című versciklusának előadása, amely több mint tizenöt percig tartott. A tehetséges versmondó — a többiek is — súgó nélkül szavalta a rendkívül bonyolult, összetett költeményeket. Farkas Edit Soós Zoltán *Dadogós Eta balladája* című versének szuggesztív előadásával aratott szép sikert.

Igazságtalanok lennénk, ha nem emlékeznénk meg arról, akinek talán a legtöbb érdeme van abban, hogy a négy fiatal versmondó minden szempontból sikeres, emlékezetes esttel örvendeztette meg a verskedvelők népes táborát, aki szerényen a rendező titulusa mögé bújt: Horváth Emma tanárnőről. Mert Horváth Emma évek óta foglalkozik városunk verskedvelő fiataljaival és nagy érdeme van abban, hogy a versmondók tábora évről évre népesebb.

M. M.

(Magyar Szó, 1976. március 18.)

SZABADKAIAK A KARLÓCAI SZEMLÉN

A szabadkai középiskolások az idén is részt vettek a szerbiai gimnáziumok színjátszó együtteseinek karlócai szemléjén. Városunkat, akárcsak tavaly, most is a matematikai és nyelvi szakgimnázium növendékei képviselték a vasárnap, március 14-én megtartott rendezvénysorozaton. A héttagú szerbhorvát nyelvű csoport Jovan Sterija Popović *Fölfuvalkodott tökfej* című vígjátékából, a tizenkét tagú magyar csoport viszont Kosztolányi Dezső *Zsivajgó természet* című művéből adott elő részleteket Olga Afanaszijeva, illetve Horváth Emma tanárnő rendezésében.

Fiataljaink ezúttal is szép sikert arattak a szemlén, amelyen rajtuk kívül még a belgrádi katonai, a kragujevaci, a kovini és a helybeli gimnázium tanulói léptek föl. A szakemberek véleménye szerint a kragujevaciak voltak a legjobbak, s mindjárt utánuk ők következtek. A nagyszámú közön-

ség a magyar nyelvű műsort is érdeklődéssel kísérte, mert a tehetséges versés prózamondók, akik valamennyien a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai, nagy rutinnal mozogtak a színpadon, ami érthető is, hiszen az említett, miniatűrökből álló füzért már többször előadták az Életjel Irodalmi Színpadán.

Mindkét együttesünk tavaly is kiemelkedő teljesítményt nyújtott: a Csáth Kör fiataljainak Krleža-műsora a szemle legjobb produkciói közé tartozott, de elismerésben részesült a másik csoport is, amely egy Joakim Vujić-komédiából vett monológgal lépett föl.

(7 Nap, 1976. március 19.)

A KÉRDŐJELES EMBER

Petkovics Kálmán estje a Népkörben

A szabadkai Életjel irodalmi előújság szervezésében április 19-én a Népkörben *A kérdőjeles ember* címmel jól sikerült estet rendeztek Petkovics Kálmán azonos című könyvének megjelenése alkalmából.

A közelmúltban került ki a Pannónia nyomdából Petkovics Kálmán 260 oldalas dokumentumriportja az Életjel Könyvek 9. köteteként. A könyv megjelenését anyagilag támogatta a Tartományi Önigazgatási Művelődési Érdekközösség, mivel a Szabadka munkásmozgalmának hőskorával foglalkozó mű nemcsak lebilincselő olvasmány, hanem értékes és számunkra különös fontossággal bíró kordokumentum is.

Ki volt a kérdőjeles ember? Rigó János, az egykori temetőcsősz, rikkancs és forradalmár, a szocialista munkásmozgalom vezetője Szabadkán. De Petkovics Kálmán könyvének mégsem ő az igazi hőse, hanem a forrongó tömeg, a dualizmus korabeli Szabadka munkásmozgalma, az osztályharc kialakulása. Petkovics a marxista történelemírás alapjain építi dokumentumriportjait, dokumentumregényét, ha úgy akarjuk, de az irattári, levéltári és könyvtári anyagot úgy szövi egybe, vagyis a hézagokat úgy tölti ki, hogy dinamikus stílusa által rendkívüli hatást gyakorol az olvasóra: élményszerűvé teszi a társadalomtörténeti dokumentumokat.

Petkovics könyvéből egyebek közt azt is megtudjuk, hogy ki volt Szabadkán a munkásmozgalom első mártírhalottja — Grgo Milanković —, de fény derül a Népkör megalakulására, politikai hátterére, a Népkör, a Pučka kasina és a Vojnicsok közötti viszonyra. Petkovics könyvében azt is leírja, hogyan ünnepelték meg Szabadkán az első vörös májust.

Petkovics Kálmánnak eddig öt könyve jelent meg: Fekete betűs ünnep (1963), Reggel ötkor fütyül a vicinális (1970), A tizennyolc nyárfa (1970), Áprilistól novemberig (1973) és a jelenlegi szóban forgó mű, amelyről Urbán János, a kötet szerkesztője ezt mondta:

— Az író eddig megjelent műveit számon tartva megállapítható, hogy teljességgel, egész énjével benne él a munkásmozgalommal kapcsolatos témában, és valóságélményként vetíti a gátló erőkkel szemben az előrelendítő harcot. Rávilágít az ellentétes folyamatokra, a tényekben keresi a valót, és célirányos magatartással a dolgozó tömegek igazát. Az osztályellentétekből feltörő összeütközések életlátásának megfogalmazása továbbgondolkodásra ösztönzi azokat, akik az elhallgatott emberi sorsok értékelésével keresik a társadalmi, történelmi igazságot.

Az est keretében dr. Löbl Árpád ismert újvidéki történész Petkovics marxista jellegű történelemírásáról, stílusáról beszélt, kiemelve az író érdemeit az úgynevezett „szabadkai műfaj", vagyis a dokumentumriport kialakításában.

Sebestyén Tibor, a Szabadkai Népszínház tagja a nagyszámú érdeklődőnek felolvasott egy fejezetet a most megjelent könyvéből.

Végül az író — Petkovics Kálmán, akit az egybegyűltek meleg ünneplésben részesítettek — válaszolt a közönség kérdéseire, amelyek Szabadka munkásmozgalmának kialakulásával voltak kapcsolatosak.

M. M.

(Magyar Szó, 1976. április 21.)

Petkovics Kálmán művéről beszél

A KÉRDŐJELES EMBER TANÚSÁGA

A közelmúltban került ki a Pannónia nyomdából Petkovics Kálmán *A kérdőjeles ember* című dokumentumkönyve a szabadkai Veljko Vlahović Munkásegyetem keretében működő Életjel kiadásában. Megjelenését anyagilag segítette a Tartományi Művelődési Önigazgatási Érdekközösség.

Az irodalmi élőújság hétfőn megtartott előadásán bemutatták a kötetet. Jelen volt a szerző, Petkovics Kálmán, dr. Löbl Árpád történész, aki a könyvről ismertetőt mondott és Sebestyén Tibor, aki részletet olvasott fel belőle.

Petkovics Kálmánnak eddig öt műve jelent meg. Az elsőt *Fekete betűs ünnep* címmel 1963-ban, a másodikat *Reggel ötkor fütyül a vicinális* címen 1970-ben jelentette meg az újvidéki Forum. Ezekben a kiadványokban a szerző szociológiai megvilágításban láttatja világunkat.

A munkásmozgalom témakörébe tartozó, irodalmi igénnyel megírt művei, kiadási sorrendben a következők.

A tizennyolc nyárfa dokumentumriport az 1920 tavaszán, Szabadkán történt Zelić-féle felkelési kísérlettel foglalkozik. Megjelentette az Életjel szerkesztősége 1970-ben.

Az *Áprilistól novemberig* című könyvében az 1941-es háborús hónapok tragikus eseményeinek megírásával érzékelteti az osztályalapon kialakult társadalmi ellentéteket. E munkájában a forradalmi munkásmozgalom harcosainak ellenállási harcát, a felszabadító forradalom előkészítőinek üldözését, a rögtönítélő bíróság ítéletét és a novemberi kivégzéseket írja meg. A könyvet az Életjel adta ki 1973-ban.

A harmadik ilyen jellegű mű, *A kérdőjeles ember*, nemrég jelent meg.

Az író körültekintő kutató munkával felfedezte a bennünket foglalkoztató irattári, könyvtári, levéltári anyagot és meglelte az okmányok, régi újságcikkek rejtekében az egykori osztályuralom, a monarchia számára kérdőjeles embert, Rigó Jánost, a sírkertészt, földmunkást, napszámost, akit 1897 januárjától Szabadkáról küldöttnek és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt föld-

munkáskongresszusa első ülésszakának elnökévé választottak meg. Ugyancsak ebből a könyvből tudjuk meg, hogy a munkásmozgalom első mártírja Szabadkán Grgo Milanković volt.

Ha Petkovics Kálmán könyvének tartalmát időrendi sorrendben vizsgáljuk, akkor nagy vonalakban a lényeges történelmi pillanatok sorakoznak fel. *A kérdőjeles ember*ben a munkásmozgalom kezdeti szakaszát ismerjük meg, a Zelić-féle lázadás az első világháború utáni forradalmi eseményeket mutatja, az *Áprilistól novemberig* a népfelszabadító harcunkról szól. Így jut el a szerző szociológiai írásaival mai világunkig.

Az író teljességgel, egész énjével benne él a munkásmozgalommal kapcsolatos témával és valóságélményeként vetíti elénk a gátló erőkkel szemben előrelendítő harcot. Rávilágít az ellentétes folyamatokra, a tényekben keresi a valót és célirányos magatartással a dolgozó tömegek igazát.

Petkovics Kálmán a cselekvő tömegek indulati, harci hangulatát úgy írja le, hogy az olvasó átérzi: az író hisz abban, amit mond, mert az élményszerűség érzetét kelti. Így válik műve társadalomtörténeti dokumentummá.

A jól sikerült irodalmi est is ezt bizonyította.

Urbán János

(7 Nap, 1976. április 23.)

A VERSMONDÁS MŰVÉSZE

Beszélgetés Horváth Emmával

Az akkor hatvanéves Debreczeni József szabadkai szerzői estjén, majd — pontosan tíz évvel ezelőtt — Lányi Sarolta 1966 tavaszán megtartott Életjel-estjén ismerkedett először a közönség Horváth Emma versmondó művészetével. Az eltelt évtized során, a szabadkai irodalmi élőújság keretében tényked Csáth Géza Művészetbaráti Kör fiatal versmondóinak több nemzedékét is nevelte, irányította, sikeres költészeti esteket szervezett, rendezett; újabban pedig a fiatalok irodalmi színpadjának munkáját is vezeti... Ha figyelembe vesszük, hogy valójában egy angol—francia szakos gimnáziumi tanárnő hivatásos előadóművészek munkájával is vetekedő, „iskolán kívüli tevékenységéről" van szó, joggal vetjük fel a kérdést: honnan ez az ügyszeretet és művészi igény?

— Már középiskolás koromban nagyon szerettem az irodalmat. Aztán a zágrábi egyetemen idegen nyelveket tanultam, s mert nem voltam elégedett azzal, amit az egyetem nyújtott, külföldön munkát vállalva, tökéletesítettem francia és angol nyelvtudásomat. Egy évig voltam Franciaországban; előbb Lille-ben dolgoztam, aztán Párizsban, majd utazgattam egy kicsit, s hazajöttem. Hamarosan diplomavizsgát tettem. Ezután Angliában vállaltam munkát, egy kórházban dolgoztam, s közben persze rengeteget tapasztaltam... Finnországba is eljutottam, ott magánórákat adtam nyelvekből, tanítottam egy esti iskolában, s visszafelé jövet Magyarországon töltöttem egypár hetet...

— A versszeretet nyilván végigkísérte külföldi útjain is...

— Igen, már középiskolás koromban úgy éreztem, hogy a versmondás és egyáltalán a költészet — legalább nálunk — afféle mostohagyerek. És Móra szép megfogalmazása is bennem élt: az, hogy a költészet az eltiprottaknak, a szegényeknek a pártfogója. Oda kell hát kerülnie, ahol a helye van: az emberek szívébe, a legbelső kamrába... Már a zágrábi Magyar Körben volt egy előadóestem, de hát az feledésbe merült, s én azzal biztattam magam, hogy ha egyszer tanár lesz belőlem, úgy hatok a diákjaimra, hogy igényeljék a verset és képesek is legyenek a befogadására. Mivel nem vagyok

anyanyelvtanár, ez nem mindig sikerült. Amikor az egészségügyi középiskolában tanítani kezdtem, még inkább éreztem, semmint tudtam a dolgokat.

— Ennek az előadóművészetnek esztétikai és egyéb elméleti velejáróit később azért nyilván tudatosan is fejlesztette magában...

— Nagyon sok támadás ért kezdetben. Többek közt az, hogy pátosz van a versmondásomban: az *s* hangot nagyon keményen ejtem... Aztán ráakadtam Gáti József könyvére, majd egy hónapig tanítványának is mondhattam magamat, amíg Pesten tartózkodtam. Ő volt az, aki rámondta arra, amit csinálok, hogy — jó. S ez nagyon sokat jelentett. Végeredményben a versmondásról nagyon kevés elméleti irodalom létezik.

— Sorrendben Somlyó Zoltán, Takács Gyula, Apollinaire, József Attila, Nemes Nagy Ágnes, Szirmai Károly és Ivo Andrić neve szerepel ott azoknak a zömében önálló esteknek a műsorában, amelyeket előkészített és rendezett, vagy versmondásával megvalósított... Több nyelvű költészeti esteket is tartott. Előkészítette a Csáth Géza Kör több fiatal szavalójának — köztük Sziráczky Katalinnak, Losonc Gyulának, Nagy Máriának és Tallós Zsuzsának — az önálló előadóestjét... Aki mindezt csinálni képes, kétségtelenül hozzájárul a verskultúra terjesztéséhez, az irodalom népszerűsítéséhez is. Milyen szempontok vezérlik az irodalmi anyag megválogatásában?

— Nincsenek előítéleteim, így aztán minden irodalmi területen a legjobbat keresem. A szavaló egyénisége is döntő fontosságú. Meg aztán maga a közönség is... A szavalókórus esetében pedig nagyon fontos, hogy kollektív előadásmódra alkalmas műre essen a választásunk. A *Zsivajgó természet*et Kosztolányitól például azért vittük színre, mert változatos lehetőséget kínál a játékos előadásmódra. Ezért nem tévedhettem akkor sem, amikor most a *Szentivánéji álom* ötödik felvonásával készülünk; ez is játék a játékban. A bajmoki szemlén szerepeltünk vele.

— Véleménye szerint kell-e színvonal dolgában alkalmazkodni a verskedvelő közönséghez?

— Nem hiszem. Azért például, hogy nevetést csikarjunk ki, nem kell okvetlenül a legsilányabb népszínművet előadnunk. Shakespeare — Arany fordításában — egyként szólhat mindenkihez.

— Kinek készítik hát műsoraikat?

— Nemcsak az Életjel-rendezvények közönségének: jártunk már a palicsi, csantavéri, bajmoki, hajdújárási, bácsszőlősi általános iskolákban is; mindenütt, ahova szívesen hívnak bennünket. Kétszer Szivácon, egyszer Verbászon szerepeltünk.

— Üzemi dolgozóktól kaptak-e már meghívást?

— Igen. Például a Zorka gyárral jó kapcsolataink vannak. Paraszti, földműveskörnyezet közönségével még nem volt találkozásunk, egyszerűen mert ilyet még nem szervezett senki.

— Író—olvasó találkozóink vagy a könyvkiadó egy-egy új kiadványának bemutatórendezvényei gyakran megkívánnák a fiatal, műkedvelő versmondók közreműködését. Volt-e már ilyen meghívásuk?

— Még nem.

— Önálló előadóestjeiről szólna-e valamit? Hogyan festene például egy elkövetkező Horváth Emma-szavalóest, hogyha eszményi lehetőségek között készülhetne fel rá?

— Úgy van ezzel az ember, mint a hangversenyező művész: nem okvetlenül azt iktatja műsorába, amit legértékesebbnek tart, hanem amit szeret, amit legjobban előadhat. Nagyon szeretem és értékelem például Füst Milán verseit. S a prózáját is. Az Advent például nekem örökös élmény marad. S néhány novellája is. Vajdaságiakat is okvetlenül bevennék a műsorba. Azon kívül Weöres Sándort és József Attilát szeretnék mondani... Talán hamarosan fel is készülök egy ilyen estre.

— Vannak-e versmondói fölfedezései?

— Nemes Nagy Ágnes nevét valamikor elsősorban fordítóként ismertem. Azután szerettem meg nagyon a verseit. Így jutottam el Képes Gézáig is.

— Mi nehezíti meg a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalóinak és színjátszóinak munkáját?

— Mivel főképp középiskolák önképzőköri diákjairól van szó, négyévenként bekövetkezik a szóródás. Újra kell mindent kezdeni, a következő nemzedékkel. Sokan azonban megmaradnak köztünk továbbra is. Egyéb gondunk? Az időbeosztás. Gyakran „csúsznak" a dátumok, s ez bonyodalmakat okoz munkabeosztásunkban. Azt is megemlíteném, hogy a két vagy több nyelvű rendezvényeinket nem mindig előzi meg kellő szervezés; pedig hát a közönség türelmesebben követné műsorunkat, hogyha például fordításos kísérőszöveget adnának kezébe a szervezők. Az üzemi művelődésfelelősöknek pedig rendszeresen el kellene járniuk az Életjel rendezvényeire, hogy megfigyeléseik alapján válogassanak, illetve hívjanak meg... írókat, előadóművészeket, szavalókat, színjátszókat.

— Az általános iskolákban megtartott irodalmi rendezvényeiken előfordult-e már, hogy a szavalók nemcsak verset mondtak, hanem beszéltek is arról, hogyan hódították meg maguknak a szóban forgó verset; hogyan szedték ízekre, s hogyan alakult ki a végső előadásmód?

— Ezt még nem tettük meg, noha többször kellett kérdésekre válaszolnunk. Nagyon fontos lépcsőfok a vers megszerettetésében az általános iskola. A *Nevető Petőfi* elnevezésű előadásunkon például nagyon jó kapcsolat alakult ki a gyerekekkel.

— Hogyan készülnek egy-egy mű előadására?

— Toscanini mondta, azt hiszem, hogy az rossz karmester, aki szenveleg a zenekar előtt. Erre a szavalókórus vezetőjének nincs szüksége. Ahogyan a karmestert a meghatározott zenei előírás, megjelölés irányítja, ugyanúgy kell dolgozni a szavalókórussal. A szavalók két-három évi gyakorlat után olvassák is már ezeket a szimbólumokat. Utána összeegyeztetjük versfelfogásunkat — főképp egyéni előadás esetében.

— Amikor tízesztendei sikeres munkájukhoz további eredményeket kívánunk, megkérhetjük-e, hogy — ha nem is a teljesség igényével — sorolja fel a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalóinak és színjátszóinak névsorát?

— A régebbiek közül megemlítem Sziráczky Katalin, Tallós Zsuzsanna, Bitte Ágota, Pajor Gizella, Tomek Béla, Póka Éva, Kiss Magdolna, Benedek Kornélia, Bleszity Ákos, Tumbász Lídia, Komáromi Ágnes nevét... S a régi szavalókórusban dolgozott Szatmári Ilona, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi... Mindnyájuknak a neve most hirtelenében nem is juthat eszembe. A mostani kórusban ott van Jamrik Edit, Lipták Klára, Vécsi Judit, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Varjas Valéria, Fábrik Amália, Lábadi Edit, Kiss Gréti és Csernetics Rita.

Fehér Ferenc

(Magyar Szó, 1976. április 30., május 1., 2.)

SZABADKAI VERSMONDÓ A KÖZTÁRSASÁGI SZAVALÓVERSENYEN

Az idén is szép sikerrel szerepeltek a szabadkai versmondók a tartományi szavalóversenyen, amelyet a múlt hét végén, május 8-án tartottak meg Zsablyán a művelődési otthonban. Városunkból hárman léptek föl: Ratko Radulović és Vécsi Judit, a nyelvi és matematikai szakgimnázium tanulói, valamint Sziráczky Katalin egészségügyi nővér. Mindhárman már hosszabb idő óta a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai, és Horváth Emma tanárnő irányítása mellett jó néhányszor fölléptek az Életjel előadásain. Gazdag repertoárjukból ezúttal Bora Vitorac *Braša Tucakov*, Babits Mihály *Fortissimo* és Shelley *Óda a nyugati szélhez* című költeményét adták elő. Különösen Sziráczky Katalin teljesítményét értékelte nagyra a szakemberekből álló

zsüri: a tehetséges vers- és prózamondó az 56 tagot számláló erős mezőnyben bejutott a húsz legjobb versenyző közé, úgyhogy részt vesz a Velika Planán május 20-án és 21-én megtartandó köztársasági döntőben. Tavaly a Csáth Kör tagjai közül Kecsenovics Mária jutott el erre a rangos erőpróbára, néhány évvel ezelőtt pedig Kollár Ilona a Belgrádban megrendezett országos versenyen tett tanúbizonyságot kivételes képességeiről.

(7 Nap, 1976. május 14.)

IDÉNYZÁRÁS AZ ÉLETJELBEN

Két színvonalas rendezvénnyel a napokban véget ért az idény az Életjelben. Az előújság a szezon utolsó előadásán megemlékezett Ivan Cankarról és Vladimir Nazorról a két kiváló író születésének századik évfordulója alkalmából. A *Két centenárium* címmel megrendezett műsor áttekintést adott a szlovén és a horvát irodalom kiemelkedő egyéniségének életéről és munkásságáról olyan jeles szerzők írásaival, mint amilyen Csuka Zoltán, Gál László, Vojislav Lubarda és Josip Vidmar, s olyan ismert műfordítók munkáival, mint amilyen Ács Károly, Pável Ágoston, Borbély János, Csuka Zoltán, Fehér Ferenc, Pap József és Weöres Sándor. Az est sikeréhez sokban hozzájárultak az előadók is: a Szabadkai Rádió bemondói és a Csáth Kör vers- és prózamondói.

A Csáth Géza Művészetbaráti Kör hétfőn tartotta idényzáró előadását. *Korak* címmel megrendezte Ratko Radulovičnak, a matematikai és nyelvi szakgimnázium harmadik osztályos tanulójának szerbhorvát nyelvű estjét. A fiatal előadó, aki eddig már három ízben képviselte városunkat a tartományi és a köztársasági szavalóversenyen, hazai és külföldi költők verseit tolmácsolta középiskolás diákoktól szokatlanul magas szinten. A Népkör kistermét megtöltő közönség melegen ünnepelte az iskola másik két növendékét, Pataki Évát és Dušan Evetovićot is, akik zenei számaikkal járultak hozzá a megérdemelt sikerhez. Bevezetőt Jovanka Inić igazgatónő mondott, hangsúlyozván, hogy Ratko Radulović nemcsak mond, de ír is verseket, s ezek közül kettővel megismertette a jelenlevőket is, utolsó zenei betétként pedig eljátszotta egyik saját szerzeményét.

(7 Nap, 1976. június 18.)

MÉG EGY SZABADKAI LÁNY A BUDAPESTI SZÍNMŰVÉSZETI FŐISKOLÁN

Bajza Viktória, Pribilla Valéria és Tallós Zsuzsanna után a Csáth Géza Művészetbaráti Kör még egy tehetséges vers- és prózamondója választotta a színjátszást élethivatásául: Póka Éva, aki tavaly végezte el az egészségügyi középiskolát és az elmúlt egy évben a közkórházban dolgozott. Éveken át rendszeresen föllépett az Életjel előadásain, s mindannyiszor meggyőzte a közönséget figyelemre méltó képességeiről. Több önálló és közös előadóesten volt alkalmunk hallani szuggesztív versmondását és látnunk érett alakítókészségét. Azután sem lett hűtlen az előújsághoz, miután lediplomált, s melengette magában a gondolatot, hogy megvalósítsa régi vágyát: színésznő lesz. Erre most lehetősége is nyílt, mert sikeresen átesett előbb a Szabadkai Népszínházban, aztán pedig a budapesti színművészeti főiskolán a szűrővizsgán. Az utóbbi helyen Ács Károly egyik versét mondta el, majd részleteket adott elő Devecseri Gábor *Állatkerti útmutató* című művéből, ami lehetővé tette számára, hogy kifejezésre jusson karikírozóképessége is. Biztosra vesszük, hogy a főiskolán ugyanúgy megállja a helyét, mint ahogyan eddig az Életjel pódiumán és rendezvényein, s színházunk négy év múlva egy új ígéretes taggal gyarapszik majd.

(7 Nap, 1976. szeptember 3.)

1973. szeptember 24-én,
hétfőn
19.30 órakor
a gyermekszínházban

U ponedeljak,
24. septembra 1973.
u 19.30 časova
u Dečjem pozorištu

Világítótorony-őr

Összeállítás Miroslav Krleža műveiből születésének nyolcvanadik évfordulója alkalmából

Műsoron: versek, írások, kritikák, színdarabrészletek és zeneszámok

Svjetioničar

Sastav iz dela Miroslava Krleže povodom osamdesetogodišnjice njegovog rođenja

Na programu su pesme, proza, kritike, odlomci iz drama i muzičke kompozicije

Közreműködik: — Učestvuju:

Bakurek Emília, Horváth Emma, Olga Janković, Jelica Kampa, Kanalas Mária, Kecsenovics Mária, Marija Kolesnikov, Jelena Kopunović, Losonc Gyula, Molnár Angella, Pápis Csaba, Stanka Parać, Vikor Györgyi, a matematikai-nyelvi gimnázium szavalókórusa — hor recitatora specijalizovane matematičko-jezičke gimnazije

Rendező:
Reditelj: **Horváth Emma**

Belépődíj: 2 dinár

Cena ulaznica: 2 dinara

EGY IRODALMI EST KAPCSÁN A KÖZÖNSÉGRŐL

Beethoven sodró lendületű zenéjének hirtelen halkra fordulása elárulta, hogy a Kultúra Székháza dísztermének zsibongó közönségét enyhén szólva hidegen hagyta a zongoraművész játéka. Molcer Mátyás rendkívüli koncentrálóképessége és önfegyelme csak csodálatot érdemel, az viszont szomorú tény, hogy a magas színvonalú művészi teljesítményt a közönség egy része egyáltalán nem méltányolta. Mindez az Életjel előújság hétfő esti Gál László-emlékestjének mellékzöngéje. Habár a rendezvény középpontjában nem a zene állt, a jelenség egyúttal az irodalmi összeállítások célszerűségi kérdését is felveti.

A műsorban elhangzott sok tanulmány, emlékezés ugyanis elsősorban ismertető célt szolgált, mintha eleve csupán a diákközönségnek szánták volna. Kiemelkedett dr. Juhász Géza értékelése, amely az ellentmondásaiban is egységet képező életművet mérte fel. Az irodalmárok személyes részvételének, új megállapításainak mindig külön jelentőségük van. Jó összeállítást kaptunk Gál László költészetéből, de ha még több költemény szerepelt volna a műsoron, különösen az író kései korszakából, még teljesebbé vált volna a neves vajdasági költő művészetének bemutatása. Mindenesetre a lényegében tartalmas, gazdag irodalmi műsor nagyobb hatást váltott volna ki, ha a tanulmányok és művek között szorosabb a kapcsolat, és ha a többségében jó, sőt kiváló előadó sorát meg nem bontja egy-két egészen gyenge fellépés. Az Életjel nagy múltú, sikeres rendezvényeinek hagyományát mindenképpen tovább kellene fejleszteni, hogy ne veszítsék el az értő, felnőtt közönséget.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1976. szeptember 22.)

IDÉNYNYITÓ EMLÉKEST

Nagy sikerű emlékest keretében emlékezett meg az Életjel hétfőn Gál László halálának egyéves évfordulójáról. A régi városháza dísztermét zsúfolásig megtöltő közönség meghatottan hallgatta magnetofonszalagról a költő egyik utolsó vallomását. Munkásságának jelentőségét a legkiválóbb jugoszláviai magyar írók, kritikusok írásai méltatták, emberi alakját pedig költőink hozzáírt versei elevenítették föl. Gál László költészetének sajátosságairól az est vendége, dr. Juhász Géza újvidéki egyetemi tanár beszélt. A színvonalas és gazdag műsort Molcer Mátyás élményt jelentő zongoraszámai egészítették ki. Az írásokat és a verseket — közöttük Gál László tizenkét költeményét és három karcolatát — a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjainak hatásos tolmácsolásában hallottuk. Rajtuk kívül föllépett még a Szabadkai Rádió három bemondója, Nagy Mária, Rapos Ilona és Rőhrig Ottó, valamint Horváth Emma tanárnő.

(7 Nap, 1976. szeptember 24.)

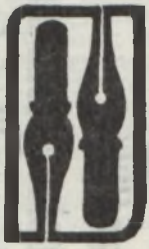

EMLÉKEZÉS GÁL LÁSZLÓRA

Egy Életjel-est tanulságai

Nincsen probléma és nincsen kérdés,
senki dús nincsen és sok a koldus.
Ebben a városban
ákác van, csönd van, por van, sár van —
s aki elindult, megáll, leül, elalszik.

(Gál László: Subotica)

Szépen adták elő a fenti verset, szépen a többit — *A béke verse*, a *Búcsú Szabadkától*, a *Furcsa téli dal* címűt — Horváth Emma tanárnő középiskolás diáklányai. A metaforikus dicséretek, a képzettársításos hasonlatok keveset használnának Bite Ágota, Kiss Magdolna, Gulyás Rozália, Benedek Kornélia, Kiss Gréti, Tallós Zsuzsanna, Vécsi Judit, Jamrik Edit, Fábrik Amália, Pajor Gizella, Lipták Klára, Komáromi Ágnes, Lábadi Edit és Csernetics Rita további műkedvelő munkájának. Tevékenységüket elismerte a közönség: az Életjel élőújság pódiumán egy kulturális rendezvényekben nem éppen bővelkedő város műkedvelői életét gazdagítják. Ha ilyen sokan szavalnak, önkéntelenül adódik a kérdés: miért van az, hogy nógatással kell toborozni jelentkezőket a pesti és az újvidéki színművészeti főiskolára? Ezért az Életjel versmondói nem hibázhatók, hiszen a jelentkezők többnyire közülük kerülnek ki. Sokkal inkább az a körülmény, hogy Horváth tanárnőn kívül középiskolai tanárok közül alig foglalkozik valaki szavalókkal. Akár fel is sorolhatnánk őket. Név szerint. De mi „jogon"? Hiszen ilyesmire ki kötelezheti őket — ha már kötelezni kellene őket?! Bizonyára meg tudnák okolni, hogy miért nem vállalják. Akárcsak — szép kivétellel — többi vajdasági kollégájuk.

A szabadkai régi Városháza tanácstermében megtartott emlékest jelentőségét Juhász Géza *Nem bántam meg, és nem szégyellem* című, személyesen felolvasott írása adta meg. Ugyanis Gál Lászlónak egy olyan — többé kevésbé egy évtizeddel körülhatárolható — időszakát veszi szemügyre, amelyet szerinte a kritika eddig nem tudott megfelelően beilleszteni életművébe, mert vagy elválasztotta tőle, szembeállította vele, vagy pedig elsiklott felette. A háború utáni évekről, szólamköltői periódusáról van szó, amelyet Gál László nem kényszerűen, hanem a háború megsemmisítéssel fenyegető kiúttalanságából szabadultak örömujjongásával, ismétlődő rácsodálkozásával élt meg. Ahogyan Juhász mondja: „valóságos testi feltámadás" volt számára a felszabadulás. Pályaképmódosító írásának zárószakaszában a következőképp összegezi véleményét: „Nyilvánvaló tehát, hogy Gál László háború utáni költészete és szerepvállalása csaknem éppúgy szükségszerű folytatása a háború előttinek — megtermékenyítve a háborús tapasztalatokkal —, mint ahogy a hatvanas és a későbbi évek termésébe megtermékenyítőleg ott van ez a korábbi szakasz, melyre az utóbbi épül. Egyetlen költői és emberi egyéniséggel van tehát dolgunk, de ennek egysége nem a vitatott évtized megkerülésével vagy kiiktatásával, hanem ellenkezőleg: az életműbe való szerves beillesztésével állítható helyre".

A megemlékezés műsorán Gál-írások és — Szeli István, Bori Imre, Bogdánfi Sándor, Fehér Ferenc, Urbán János, Mladen Leskovac és Sava Babić róla szóló kritikája —, valamint Tolnai Ottó, Ács Károly, Fehér Kálmán, Pap József és Szűcs Imre hozzá írt verse is szerepelt. Az előzőek akár el is maradhattak volna, vagy elég lett volna belőlük ízelítőül is, mert így — hét tanulmányrészlet és kritika felolvasásával — csak fárasztották a közönséget. Ezt még fokozta Rapos Ilona, illetve Röhrig Ottó monoton és színtelen felolvasása. Helyettük szívesebben láttuk volna a mikrofon mögött a Szabadkai Népszínház fiatal színészeit. Miért nem vonja be őket műsoraiba az Életjel? Mert a színészek állítólag csak tiszteletdíjért hajlandók „beugrani" egy-egy verssel, jelenettel. Mi lehet erről az ő véleményük?

Végül a közönségről. A műsorszámokat parkettaropogás kísérte, mert „szökdöstek" kifelé a középiskolások. Rajtuk kívül alig volt valaki. Ha őszinték akarunk lenni önmagunkhoz, ki kell mondanunk: úgy „hozták" őket a tanáraik. Évtizedek óta megy így a közönségszervezés. A nyilvántartásba bekerül, hogy telt ház volt, de mit ér, ha előadás közben székeket csikorogtatva, dobogva, ajtót csapkodva elviharzik a közönség egyharmada. Ki az, aki ilyen körülmények között képes a költészet háborítatlan befogadására? Az előadók szinte rohanva váltják egymást a pódiumon, és drukkolnak, hogy még idejében — mielőtt még kiürülne a terem — befejezhessék. Ez szinte már nem is zavar senkit. Az előadót — és a közönséget is — kárpótolja a taps. Mindent megtapsolnak, de azért nem egyformán. Van, amit jobban, van, amit kevésbé. Mint az igazi műértő közönség.

Kár, hogy miattuk el kellett rontanom az írás végét. De nem tehettem mást, hisz illusztrálni akartam valamit, amit legjobban önmaga szemléltethet irodalmi estjeink többségén megnyilvánuló valóságában. Az élőújság szerkesztősége a közönségszervezés könnyebb útját járja. Már jó ideje a legkönnyebbet. Szeretnénk, ha a jövőben választana a két lehetőség közül: nem tart igényt színvonalas irodalmi estet ígérő élőújság címére, hanem középiskolás műsorokat szervez, vagy javít a színvonalon, és megkísérel igényes, állandó közönséget szerezni magának, amelyet nem a rábeszélés, hanem az érdeklődés visz el műsoraira.

Garai László

(Magyar Szó, 1976. szeptember 23.)

„AZ IGAZAT MONDD, NE CSAK A VALÓDIT"

Elsősorban írókra, de általánosítva minden emberre vonatkoztatható József Attila versének ez a szép gondolata. Az igazság védelmében tartom elkerülhetetlennek a választ Garai László szeptember 23-án, a Magyar Szó hasábjain megjelent cikkére.

Különbözőségeink Garai Lászlóval a mottónál kezdődnek: „Ebben a városban ákác van, csönd van, por van, sár van — | S aki elindult, megáll, leül, elalszik", melyhez szervesen kapcsolódik későbbi megállapítása: „egy kulturális rendezvényekben nem éppen bővelkedő város". Cáfoljam? Példákkal illusztráljam, mennyire nem vonatkoztatható mindez a mai Szabadkára? Nem elfogultság, vagy éppenséggel elvakultság mondatja ezt velem, hanem a kezdeményezések és „kitartások" ezernyi állhatatos vagy veszendő fénye. Persze belőlük lehetne még több és még jobb, hisz a kultúra melegéből sohasem elég.

„A műsorszámokat parkettaropogás kísérte, mert »szökdöstek« kifelé a középiskolások. Rajtuk kívül alig volt valaki. Ha őszinték akarunk lenni önmagunkhoz, ki kell mondanunk: úgy »hozták« őket tanáraik." Merjem megkockáztatni, hogy a szökdösést nemcsak a nemtetszés, hanem az autóbuszok indulása is elősegítheti? A tanárok igyekezetével is baj van. Ugyan miért? Mert talán beszerveztek olyanokat is az alsóbb osztályokból, akik életükben nem voltak irodalmi esten? Nem itt a baj. A hiba a nehezék, a felnőtt közönség távolmaradásában keresendő. Hova tűntek Gál László írótársai, barátai, tisztelői, a régi harcostársak?

Nagyon rossz híre lehet az Életjel-rendezvényeknek, ha tekintélyes napilapunkban ilyen mondatok látnak napvilágot: „Évtizedek óta megy így a közönségszervezés. A nyilvántartásba bekerül, hogy telt ház volt, de mit ér, ha előadás közben székeket csikorgatva, dobogva, ajtót csapkodva elviharzik a közönség egyharmada."

Évtizedek óta megy így a közönségszervezés. Hány Életjel-estet látott bírálónk? Aki általánosítani mer, hosszú figyelés landzsái sorakozzanak mögötte! A tudomány berkeiben is hány évi megfigyelés, majd kísérlet előzi meg a szabályok, azaz általánosítások megszületését!

Rosszul folyik tehát a közönségszervezés. Helytelen, hogy iskolákba küldjük szét a jegyeket, s azokat a tanárok eladják. Hagyjuk szabad akaratára

a látogatást egy olyan közönségnek, amely sok esetben azt sem tudja, mi fán terem egy irodalmi est. Ne rejtőzzünk más intézmények (pl. színház) példája mögé! Kizárólag magas színvonallal nyerjük meg a hadvezetést! Nyerjük is a csatákat, magunk erejéből, emberségéből, de veszítjük is. Állítom kombinált módszerrel: közönséget szervezünk és szintet javítunk, amennyire tőlünk telik. Az állandó tevékenység sajnos a kudarcoktól sem kímél meg bennünket. Nem érzem könnyű útnak a közönségszervezést, még jó műsor esetében sem.

Éppen azért, mert sok nehézséggel küzdünk, fájnak mindannyiunknak az ilyen és hasonló „kihegyezett" megjegyzések: „... nem tart igényt hangzatos előújság címére...", amelyek nyilvánvalóan az Életjel majd húszéves működésének értékét vonják kétségbe egy olyan újságíró tolláből, akinek bizonyíthatóan kevés vagy éppen semmi betekintése sincs a vitatott irodalmi színpad napi küzdelmeibe, amelyeket mégis és letagadhatatlanul az irodalom népszerűsítése és a tehetségek okos fölemelése érdekében folytat.

Horváth Emma

(7 Nap, 1976. október 15.)

HATÁSOS SZÖVEGÉRTELMEZÉS

Aki tegnap este a Népkör kistermében Sziráczky Katalin előadóestjére kíváncsi volt, nem csalódott, mert egy érett, erőteljes szavalóegyéniség szárnypróbálgatását kísérhette figyelemmel. Az Újvidéki Színművészeti Akadémia új tagja ezzel az esttel búcsúzott el két évre az Életjel és a Csáth Géza Művészetbaráti Kör közönségétől. Műsorán a több év alatt elhangzott legsikerültebb versek és a felvételi vizsgaszámok szerepeltek. Ami a versmondó vitathatatlan erénye, az a nagyfokú magabiztosság és közvetlenség, amivel a hallgatóságot pillanatok alatt a bűvkörébe vonta, és a költő, az író gondolatainak, a szavak szépségének teljes befogadására késztette.

Sziráczky Katalin a *Mese a virágról* című vers előadásával jutott legközelebb a sallangoktól mentes, kizárólag a műre összpontosuló, letisztult, hatásos szövegértelmezéshez. Az egyéni meglátásokat viszont a *Gyáva legény* című székely vígballada, a gyermekversek, de legfőképpen Kosztolányi Dezső *Zsivajgó természet* című művéből vett részletek előadásakor csillogtatta meg. A villanásnyi, nagyon sűrített karikírozásokhoz mindig meg tudta találni a beszéd és a gesztus legmegfelelőbb összhangját.

Reméljük, hogy a főiskolai tanulmányok még inkább kibontakoztatják színművészi erényeit, és a még kiaknázatlan lehetőségek feltárásával egy sokoldalú előadóművész fejlődésének lehetünk majd szemtanúi.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1976. október 5.)

IRODALMI NYEREMÉNYJÁTÉK

„Mondd a szöveget, tömöríts beléje mindent, ne törődj mással. A hang az anyagod..." Kosztolányi Dezső *Ábécé a hangról és szavalásról* című írásának gondolata megszívlelendő minden versmondónak, és ezt tűzheti mottóként maga elé a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalókórusa is. Ezzel nem azt szeretnénk mondani, hogy elvetjük a kísérletezést, a megszokott elleni formabontatást, hiszen néhány szép kezdeményezés erre is jó példával szolgált éppen a szavalókórus csütörtök esti előadóestjén. Ha azonban nincs meg a biztos alap, akkor az elrugaszkodás is bizonytalanná válik, zsákutcába fut a kísérletezés. Így hajlott át például többek között a *Gesztenyefapadoga* című Tóth Árpád-vers előadása is a színészkedésbe.

A fellépő szavalókórus tagjainak, az érettségiző lányoknak nemsokára elválik az útjuk. Bizonyára lesznek majd újabb lelkes, vállalkozó szellemű diákok, akik okulhatnak a hibákból és tanulhatnak az eredményekből is. Nagyon nehéz feladat együtt szavalni, de jó versválasztással és a hangsúlyozás árnyalásával érdekes és hatásos vállalkozások születhetnek. Ilyen alapozással azután a formabontás és a kísérlet értéke nem csökken. Horváth Emma, a műsor összeállítója például jól kiaknázta a Babits-vers és a bantu néger ballada kínálta karikírozási, illetve mozgási lehetőségeket, Molcer Mátyás verseiben pedig a zeneiség került előtérbe. Különös színfoltja volt az estnek a badar versek és a kiszámolók hangulatos előadása, az irodalmi nyereményjátékkal pedig felismerték azt a tényt, hogy a közönség tanulóifjúságból áll, amelynek aktivizálására, művelésére kiváló alkalom a játék. Az ilyen ötletek kiterebélyesedése, a felmutatott lehetőségek továbbfejlesztése szolgálhat útmutatóul a további munkában.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1976. október 30.)

ÍGY KELL HARANGOT ÖNTENI

Beszélgetés Horváth Emma Októberi-díjas pedagógussal

Tarkovszkij Andrej *Rublyov* című filmjében a harangöntés gyönyörűszép jeleneteit immár a példás szakértelemmel és nagyfokú ihletettséggel elvégzett munka rokon jelentőségű fogalmaként emlegetik. Már tíz éve rublyovi harangöntő alkotómunkát végez Horváth Emma, a szabadkai matematikai gimnázium angol és francia szakos tanára. Főleg a diákság köréből kikerülő szavalócsoportja a zrenjanini Madách és a kanizsai amatőrszínház mellett a legszínvonalasabb magyar nyelvű városi amatőrizmust képviseli Vajdaságban. Horváth Emma áldozatos kultúrmunkájáért az idén megkapta Szabadka város Októberi díját.

Ez alkalommal kerestük fel munkahelyén a szabadkai szavalók, versmondók vezetőjét. Az iskola könyvtárában találkoztunk vele óraközi szünetben. Éppen szavalóival foglalatoskodott. Megkért bennünket, hogy amíg várakozunk rá, addig is megnézhetjük az irodalmi és más előadói estekre készült meghívókat. Mindegyik lap egyedi kidolgozású, a diákok ízléses és ötletes rajzaival díszítve.

— Szavalóim sokat segítenek ötleteikkel munkámban — mondja Szabadka egyik legelfoglaltabb pedagógusa, aki úgyszólván nem ismeri a szabad időt. — Nemcsak a meghívókról és a plakátokról gondoskodnak, hanem amióta egyre több hangsúlyt fektetünk a versmondás, szavalás színpadi megjelenítésére és a mozgásra, egyszóval, ennek az előadóművészetnek a vizuális kivitelezésére, rendszerint a gyerekek gondoskodnak a kosztümről és a színpadi kellékekről is.

— Az ön által vezetett szavalókórus, s külön-külön legrátermettebb versmondói nélkül már el sem képzelhető Szabadkán és környékén jelentősebb kulturális rendezvény. Nem egy, se két tanítványa ez idő szerint a budapesti és az újvidéki színiakadémián tanul. Hogyan s mikor szegődött a tanárnő az irodalom leghatásosabb népszerűsítésének szolgálatába?

— Zágrábban tanultam nyelveket, igen mostoha körülmények között. Tanulmányaimat megszakítva, s később is, többször tartózkodtam hosszabbrövidebb ideig külföldön. Minden munkát elvállaltam, voltam mosogató- és házvezetőnő, gyerekekre felügyeltem, nyelvórákat adtam, hogy valamiből megélhessek. London egyik külvárosában ápolónői álláshoz jutottam, Finnországban pedig alkalmam volt közelebbről is megismerkedni az ottani nép szokásaival és kultúrájával. Szabadkára hazatérve, az itteni egészségügyi középiskolában helyezkedtem el. Sturc tanárnő egy alkalommal megkért, nem volna-e kedvem kisegíteni a szavalók felkészítésében. Eleget tettem kérésének, s attól kezdve megszakítás nélkül ennek a feladatnak szentelem minden szabad időmet.

Életjel

XVI. évf. 10. (235.) sz. | 1973. X. 8.

AZ ÉLET KÖLTŐJE

Emlékezés Szirmai Károlyra halálának egyéves évfordulóján

Műsor

1. **Szirmai Károly**: *Önkeresés* — vers — elmondja Bakurek Emília
2. **Tomán László**: *In memoriam* — elmondja Tapolcsányi Angéla
3. **Szirmai Károly**: *Ó, te örökös fal* — vers — elmondja Kecsenovics Mária
4. **Szirmai Károly**: *Fény és Sötétség* — vers — elmondja Vikor Györgyi
5. **Herceg János**: *A költői próza művésze* — fölolvassa Süveges Éta
6. **Szirmai Károly**: *A fekete város* — lírai karcolat — elmondja Tallós Zsuzsa
7. **Szirmai Károly**: *Dögkeselyűk* — lírai karcolat — elmondja Vikor Györgyi
8. **Lévay Endre**: *Hűség és szolgálat*
9. **Szirmai Károly**: *Veszteglő vonatok a sötétben* — novella — elmondja a szavalókórus (Barát Magdolna, Csontos Magdolna, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika)
10. **Jean-Marie Leclair**: *Sarabanda; Tambourin* — hegedűn előadja Pekár Tibor, zongorán kíséri Missuray Erzsébet

Szünet

11. **Dér Zoltán**: *A teljes világ arányaiban*
12. **Szirmai Károly**: *Elvándorol az erdő* — novella — elmondja Kanalas Mária
13. **Bori Imre**: *Az élet költője* — fölolvassa Árok Ferenc
14. **Szirmai Károly**: *Álom* — lírai karcolat — elmondja Kecsenovics Mária
15. **Szirmai Károly**: *Félelem* — lírai karcolat — elmondja Póka Éva
16. **Szirmai Endre**: *Apám szerkesztői munkája*
17. **Szirmai Károly**: *Medekné* — novella — fölolvassa Horváth Emma
18. **Fekete Lajos**: *Azon az úton* — vers — elmondja Sebestyén Tibor
19. **Gál László**: *Szirmai Károlyról* — fölolvassa Bada Irén
20. **Bartók Béla**: *Román táncok* — hegedűn előadja Pekár Tibor, zongorán kíséri Missuray Erzsébet

Szirmai Károly arcképe Petrik Pál munkája

A szünetben kapható lesz az Üzenet Szirmai Károly emlékét idéző októberi száma.

Az előadás 1973. október 8-án, hétfőn 19.30 órakor kezdődik a zeneiskola hangversenytermében.

— Mondhatna valamit munkamódszeréről?

— Iskolaév elején mindig bejelentem, hogy újra szavalókat toborozok. Aki kedvet érez hozzá, jelentkezzen nálam. Eddig sohasem csalódtam. Tudatában vagyok annak, hogy nem minden szavalómból lesz szenvedélyes irodalomkedvelő, de én már megelégszem azzal az eredménnyel is, ha versmondóimnak csak egy kis hányada az irodalomhoz való őszinte, tartósabb ragaszkodás miatt hajlandó velem együtt lemondani más szórakozásról s kiállni a közönség elé a színpadra. Tudatában vagyok továbbá annak is, hogy egynémely növendékem talán a könnyebben kiérdemelhető osztályzatért küzdi át velem a fárasztó próbákat. A versmondásnak van azonban nemesebb ragálya is, mint amilyen a szereplési, fellépési vágy, szenvedély. Mindent összevetve, szavalócsoportomba idővel felszívódik az alkotás, alakítás, jelenítés nemes vágya, ösztöne. Ennek a belső lendületnek köszönhetően alakul, fejlődik ki egyéniségük. S talán éppen nekik, ezeknek a megtáltosodott gyerekeknek köszönhetem, hogy nem fáraszt a velük való munka. Sokan csodálkoznak, hogyan van erőm, türelmem egy-egy — a próbák hosszú során át auditív művészetté érlelődő — verset százszor is végighallgatnom. S én mindig csak azt válaszolom, hogyne élvezném ezt az örökös műhelymunkát, amikor valahányszor újabb és újabb változatát, zamatját, ízét érzem ki ugyanannak a költeménynek. Némelykor napokon, heteken át keressük, kutatjuk, ízlelgetjük egy verssor, egy strófa vagy egy egész vers igazi hangsúlyát, árnyalatok ezer színében oldódó mondanivalóját. „Ezt a sort, ezt a hangközt próbáljuk újra!" — kérlelem számtalanszor gyermekeimet. Munkamódszeremre egyesek azt mondják, hogy diktatórikus. Erre a szigorra azonban mindenképpen szükség van, éspedig a későbbi kezdeményezői dac kifejlődésére. Milyen élmény a számomra, amikor például beértnek hitt nyilvános előadáson egyszer csak rádöbbenek: szavalóm felülmúlja önmagát. Ilyennek én, a tanítója sem ismerem...

A művészi önmegmunkálás számos szavalói pályafutását érte meg Horváth tanárnő nem egy tanítványa. A befutottak első nemzedékéből elég csak néhány nevet megemlítenünk: Kollár Ilona, Brusznyai Erzsébet, Tomek Béla, Sziráczky Katalin, Tallós Zsuzsa, Losonc Gyula, Póka Éva... Ezek a volt növendékek ez idő szerint hivatásuk útjain megannyi irányban magvető szerepet vállaltak az irodalomszeretet terjesztésében. Mostani tanítványai — Kiss Magdolna, Bite Ágota, Benedek Kornélia, Pajor Gizella és még sokan mások — ugyanezt a népnevelő munkát vállalják majd.

Horváth Emma gyakorló pedagógus, „harangöntésének" műhelyvarázsa írásunkban feltáratlan maradt. Mert a szabadkai irodalmi estek kiváló szavalóinak fellépése csak látva és végighallgatva értékelhető kellőképpen.

Vlaovics József

(Dolgozók, 1976. október 15.)

HATÁRŐRÖK A CSÁTH KÖRBEN

A Csáth Géza Művészetbaráti Kör nem egy produkciója ért már meg több előadást, de — úgy látszik — Ratko Radulović *Korak* című szerbhorvát nyelvű önálló műsora minden eddigi rekordot megdönt: tegnap este immár ötödször adta elő a Népkör kistermében. A matematikai és nyelvi szakgimnázium végzős növendéke a középiskolás szintet jóval meghaladó teljesítményt nyújtva tolmácsolja a jugoszláv és a világirodalom kiemelkedő költőinek műveit. Az igényes válogatás és az élményt nyújtó versmondás megnyerte a közönség tetszését, s mind az öt alkalommal zsúfolásig megtelt a terem. Valószínűleg így lesz ez jövő csütörtökön, november 11-én is, amikor a Csáth Kör a határőröket látja vendégül, hogy este fél nyolc órai kezdettel, ugyancsak a Népkör kistermében bemutatkozzék nekik a tehetséges versmondó és két iskolatársa: Pataki Éva és Dušan Evetović, akik ének- és gitárszámokkal teszik változatosabbá a színvonalas műsort.

(7 Nap, 1976. november 5.)

Benedek Kornélia
a Zorka munkásainak szaval

Ratko Radulović
gitáron kíséri versmondását

BÚCSÚZÓ VERSMONDÓK ESTJE

Immár hagyománnyá vált, hogy az Életjel minden évben megrendezi szavalókórusának és a város valamelyik énekkarának az együttes estjét. A múlt csütörtökön a Népkör nagytermében telt ház előtt megtartott ez évi előadáson az a kilenc középiskolás diáklány búcsúzott el az élőújság közönségétől, aki négy évig volt a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagja, s ez alatt az idő alatt számtalan rendezvényen lépett föl *Együtt és egyedül* verssel és prózai számmal.

Megérdemlik, hogy valamennyiüknek a nevét fölsoroljuk: Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria és Vécsi Judit voltak a jól sikerült műsor szereplői. Ezúttal sem csalódtunk bennük: könnyedén mozogtak és meggyőző erővel adták elő az elmúlt év legsikerültebb számait. Különösen Babits Mihály *Galáns ünnepség* és Kosztolányi Dezső *Zászló* című versét mondták el hatásosan, de sok tapsot kaptak a csantavéri kiszámolók frappáns tolmácsolásáért is.

Produkciójuk ismételten meggyőzött bennünket arról, hogy távozásuk érzékeny veszteséget jelent majd a Csáth Kör és az Életjel számára, hiszen az irodalmi élőújság történetében az általuk alakított szavalókórus maradt együtt legtovább.

A változatos műsor színvonalát sokban emelte a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkarának föllépése. A vegyes kórus Balázs Árpád *Tavaszköszöntőjét* és Bárdos Lajos *Becskereki menyecske* című dalcsokrát adta elő nagy sikerrel.

(7 Nap, 1976. november 5.)

ZENEI ŐSBEMUTATÓ AZ ÉLETJEL PÓDIUMÁN

Szélrózsa jelképes címmel Kenyeres Kovács Márta szerzői estjét rendezte meg hétfőn este a zeneiskola hangversenytermében az Életjel. A megjelenésének huszadik évfordulójához közeledő irodalmi élőújság az elmúlt években több hasonló nagy sikerű előadást rendezett, mert kezdettől fogva föladatának tekintette, hogy pódiumot nyújtson azoknak az íróknak és művészeknek, akiknek munkássága ehhez az égaljhoz kötődik.

Kenyeres Kovács Márta hosszú évek óta városunkban él és alkot, de intenzívebben csak az utóbbi időben van jelen művelődési életünkben. Nemcsak hetilapjainkban, a 7 Napban és a Subotičke novinében publikál rendszeresen, de irodalmi folyóirataink ban, az Üzenetben és a Rukovetben is. Igényes műfordításaira már jó ideje fölfigyeltek a szakmabeliek, de a koncertközönség is jól ismeri, mert nemcsak mint előadóművész, hanem mint zeneszerző is már több ízben szerepelt a hangversenyeken. Azt azonban csak kevesen tudták, hogy a szerbhorvát írók művein kívül magyar költők verseit is átültette németre, német, angol és szovjet költők alkotásait viszont magyarra.

Szerzői estjén gazdag műfordításával és jelentős zeneszerzői munkásságával ismerkedhettünk meg. A verseket a Csáth Géza Művészetbaráti Kör fiataljai tolmácsolták tehetségesen, a zongoraszámokat pedig maga a szerző és M. Lutz Irén tanárnő adta elő sok érzéssel és kiforrott technikával. A szép számú közönség hosszan tartó tapssal jutalmazta őket. Különösen az előadás ősbemutatója, a *Népdalfantázia Lányi Ernő emlékezetére* aratott nagy sikert, de a többi zeneszám is megnyerte a műpártolók tetszését. A gazdag és változatos műsort jó zárta le a vajdasági népdalokból álló kórusmű, amelyet a pedagógiai akadémia női kara adott elő igen hatásosan Balog Janka karnagy irányításával.

(7 Nap, 1976. november 26.)

HITELES TOLMÁCSOLÁS

Nagy és szép feladatra vállalkozott Horváth Emma. Tegnap este az Életjel 300. jubileumi rendezvényén Füst Milán művészetének gazdagságát és mélységeit mutatta be önálló előadóestjén.

A látomásokkal és indulatokkal fűtött poézist, Füst Milán ódon zengésű, de ugyanakkor modern formában íródott költeményeit nehéz feladat autentikusan megszólaltatni. A költő az emberi lélek komor tájait járja be, „nem az öröm útját", hanem „a kopár sivatagét". Ezt a légkört idézte fel jó mértéktartással az előadó. A műsor első részének önéletrajzi vonatkozású műveit, amelyek közt a legérzékletesebb volt a *Két ballada egy édesanyáról* című novellarészlet, hatásosan zárta le a Chopin-ballada. Az *Advent* című kisregényből vett részlet és az *Ó, Uram engem bántanak* kezdetű zsoltár pedig az író és a világ közötti konfliktusok bonyolultságát érzékeltette, majd a jajongó hangvétel az öregségről festett képek világába váltott át. A kitűnő válogatás hatásos befejezéseként egy Füst Milán-fordítás hangzott el. A skót ballada mind formailag, mind hangulatilag jól egészítette ki az összeállítást. Horváth Emma tudatában volt annak, hogy a Füst Milán-i életmű mélységeit akkor tudja csak igazán érzékeltetni, ha figyelme minél szűkebb területre korlátozódik és ebben a teljességre törekszik.

Az értékes előadóestet Molcer Mátyás művészi játéka kiválóan egészítette ki. A műsort a középiskolák figyelmébe külön is ajánljuk.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1976. december 14.)

LÁTOMÁS ÉS INDULAT

Ritka művészi élményt nyújtott hallgatóinak december 13-án a régi városháza dísztermében *Látomás és indulat* címmel megtartott önálló előadóestjén Horváth Emma, az idei Október-díjjal kitüntetett, nagy odaadással dolgozó tanár, író, költő, rendező és előadóművész. A pazarul előkészített est tizenhat számot felölelő műsorát egyetlen költő, Füst Milán művészetének bemutatására szentelte. A művésznő tökéletes átéléssel és igen gazdag előadóművészi technikával keltette életre Füst Milán sajátos, egyéni költői világát: szabad formájú, de klasszikusan kidolgozott nyelvű, a legmélyebb gondolatokat felszínre hozó verseit, valamint prózáját, amelyre ugyancsak az átható ritmus és a költői kifejezésmód megrázó ereje jellemző.

Horváth Emma teljesen azonosul a művel, amelyet előad: a verssel, amelyet szaval, a regény- vagy novellarészlettel, amelyet felolvas. S előadóművészetének a hallgatóságra gyakorolt erős szuggesztív hatása ebből az azonosulásból fakad, amelyet kitűnő, a pianissimótól a fortissimóig terjedő, s a színezés és a zenei előadás minden más fortélyát is alkalmazó hangtechnikája, valamint mimikája és kifejező mozdulatai formálnak mások számára is hallható és látható élménnyé. Horváth Emmát hallgatva magunkénak érezzük a költő legmélyebb fájdalmát is — és vele együtt örülünk a tavaszi szélnek; megelevenednek előttünk a regény vagy a novella szereplői — és látni és hallani véljük a Füst Milán fordította skót ballada „rongyolibongyos cigánydalosait".

Mindent összegezve, Horváth Emma előadóművészetét — a művésznő saját szavaival élve — a „másokkal való láttatás vágya", és — a közönségre gyakorolt hatás szerint ítélve — a vágy valóra váltásának a teljes sikere jellemzi.

Az előadott költői és prózai művek közé hatásosan illeszkedett be a Molcer Mátyás zongoraművész által kiforrott technikával játszott két Chopin-ballada és Beethoven Op. 101-es szonátája.

Kenyeres Kovács Márta

(7 Nap, 1976. december 17.)

HA MÁR ÍGY KEZDŐDÖTT

Január 10-én, a Népkör nagyterme megtelt kíváncsi, jó humorra szomjas, tapsolni, nevetni vágyó közönséggel. De bizony a publikum nagy részének ajkára fagyott a mosoly. Hideg, fűtetlen volt ugyanis a Népkör nagyterme. Azt vártuk mi, a jobb sorsot érdemlő vacogók, hogy majd a humoristák bemelegítenek bennünket, hogy majd úgy befűtenek nekünk, hogy télikabátjaink az ő tréfáik, humoreszkjeik, paródiaik stb. hallatára lekívánkoznak rólunk. Csalódnunk kellett, mert az előadást vacogva, unott arccal kellett végignézni. Pontosabban a végét várni. Igaz, néha-néha becsúszott egy-egy mosolyt és tapsot is kiváltó poén, de a legtöbb esetben az arcok (a közönségé) rándulatlanok maradtak.

Baj van talán a vajdasági magyar humorral? Beteg szegény? Vagy a közönségnek kicsik az igényei? Esetleg humoristáink a humor magas fokán vannak, egy olyan magas fokon, amelyet a vajdasági közönség nem ért vagy nem is érthet? Nem tudjuk a pontos választ. De hogy valami baj van, az biztos. Vagy olyan jól csinálunk mindent, hogy szegény humoristák kénytelenek a szerelem és a főnökök felé fordulni, úgymond örök témákat feldolgozni. A mindennapi élet fonákságaira sötét fátylat borítanak, nehogy meglássák, nehogy kifigurázzák őket.

A fellépő (pontosabban a műveivel szereplő) tizenkét humorista közül Varga Géza, Bogdánfi Sándor (betegsége miatt nem vehetett részt az esten), Pintér Lajos és Barácius Zoltán (aki szintén nem volt jelen) írásai, paródiái, humoreszkjei érdemelték ki a közönségnek az udvariassági foknál nagyobb tapsát. Balázs Pál nagy rutinnal és hozzáértéssel vezette a műsort.

Humoristáink harmadik bemutatkozása (mert már két ízben láthattuk őket az Életjel vendégeiként) csalódást okozott a nagyszámú közönségnek. Egyben azonban bízunk, és nagyon reméljük, hogy nem úgy folytatódik ez az év, mint ahogy humoristáink elkezdték, és hogy az év vége felé, vagy esetleg egy év múlva fergeteges tapssal jutalmazza őket a közönség. Akkor majd elfelejtik a január 10-i „bemutatkozást".

Gyólai Zoltán

(7 Nap, 1977. január 14.)

KÉT SOKOLDALÚ TEHETSÉG

Jamrik Edit és Vécsi Judit, a matematikai-nyelvi szakgimnázium végzős növendékeinek *Káprázat* címmel megrendezett előadóestjét élvezhettük február 7-én, hétfőn este a Városi Könyvtár nagytermében, az Életjel szervezésében. A Csáth Géza Művészetbaráti Kör e két lelkes tagja gazdag és változatos műsor keretében mutatta be a szavalás és az énekművészet terén elért figyelemre méltó eredményeit.

Bevezető szavaiban Horváth Emma tanárnő, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör vezetője, az előadás rendezője, az összeállítás szempontjait és irányvonalát ismertette. A mind tartalmi, mind előadástechnikai követelményei folytán igényes műsor egy része háborúellenes témájú volt, majd stílusos átmenettel szerelmes versek következtek, azután kiforrott technikával előadott, nagy közönségsikert elért humoros költemények, mint Weöres Sándortól *Az éjszaka csodái*, amelyet Jamrik Edit, vagy az angol *Badar versek* Kosztolányi Dezső fordításában, amelyeket Vécsi Judit elevenített meg. A műsort hatásosan zárta le két hasonló témájú vers: József Attila *Kertész leszek* című megzenésített költeménye Vécsi Judit és Rónay Györgytől *A kert* Jamrik Edit előadásában. Az est sikeréhez hozzájárult Ratko Radulović is, aki az énekszámokat gitáron kísérte, valamint szóló gitárszámokat is előadott. Ezenkívül egy saját szerzeményét is hallhattuk. Virág Ágnes *Még most is...* kezdetű versének megzenésítését Vécsi Judit és a gitáron kísérő zeneszerző hangulatos előadásában.

Az est mindkét főszereplőjére, mind Vécsi Juditra, mind Jamrik Editre jellemző a szép, tiszta dikció, a természetes, minden mesterkéltségtől mentes előadásmód, a különféle szavalástechnikákban való jártasság és — utoljára, de nem utolsósorban — az ünnepélyesen bájos megjelenés. A különbség köztük: Jamrik Edit a verseket inkább gondolati, Vécsi Judit inkább érzelmi úton közelíti meg. A komolyan, elmélyülten előadó Jamrik Edit legfőbb ereje szép csengésű, csiszolt hangjában van, ami különösen a kíséret nélkül énekelt *Virágénekek* előadásánál, de a versek mondásánál is kifejezésre jutott. Vécsi Judit, aki érzelmileg oldódik fel a versekben, szuggesztív hatásával teljesen magával ragadja a közönséget, akár komoly verset szaval, akár vidámat, akár modern hangvételű dalt énekel. Hisszük, hogy a színi pályára lépő Vécsi Judittal sokat fog nyerni a színművészet, mint ahogyan arról is meg vagyunk győződve, hogy a finom, művészlelkű Jamrik Edit, aki a gyógyítást választotta élethivatásául, kiváló orvos lesz majd.

K. K. M.

(7 Nap, 1977. február 11.)

FOLYAMATOSSÁG ÉS MEGÚJHÓDÁS

A jugoszláviai magyar kulturális élet legjelentősebb eseményei a múlt évben a reprezentálás, a folyamatosság és a megújhódás jegyében zajlottak le.

Szinte észrevétlenül a céltudatos és kitartó munka eredményeképpen, a szabadkai Életjel újabb fényes jubileumot ünnepelt: a múlt esztendő decemberében 300. előadását tartotta meg. Egy valójában rendkívüli teljesítmény ez. A 300 előadás érthetően hullámzó minőséget hozott, de nem ez volt a döntő. Az Életjel célja az irodalom és az olvasóközönség közötti kapcsolat szorosabbá fűzése. Ezt a nemes feladatát az Életjel minden szempontból kifogástalanul teljesítette. Úgy gondolom, igen hálásak lehetünk azoknak, akik önzetlenül és fáradhatatlanul szervezték évről évre a találkozókat, valamint azoknak, akik szinte minden ellenszolgáltatás nélkül vállalták a fellépést, és ily módon sikerült megvalósítani ezt a meggyőződésünk szerint nemcsak a vajdasági körülmények között egyedülálló folyamatosságot.

Varga István

(Magyar Szó, 1977. február 12. Kilátó körkérdés)

A TÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR ÜNNEPE

Az Életjel szervezésében jól sikerült előadással emlékeztek meg a Szabadkai Történelmi Levéltár fennállásának huszonötödik évfordulójáról.

Bevezető beszédében Milan Dubajić igazgató részletesen ismertette a levéltár munkáját. Az intézményt 1952-ben alakították meg azzal a céllal, hogy a levéltári anyagot összegyűjtse, óvja, rendezze, feldolgozza és közzétegye. Az évek folyamán összegyűlt anyag igen gazdag. A legrégebbi keltezésű dokumentumok a XII. század első feléből származó okiratok másolatai. Sok érdekes és jelentős dokumentum található meg benne, mint például annak az 1391-ből való okmánynak a másolata, amelyben először fordul elő a Zabotka név, Szabadka első ismert neve. Ezután elismerő okleveleket nyújtottak át a munkaszervezetek képviselőinek és munkatársaknak a levéltár munkájához való értékes hozzájárulásukért.

Ezt követte az ünnepség szép és dinamikus művészi része, amelyet Horváth Emma tanárnő rendezett. A Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai, a matematikai és nyelvi szakgimnázium tanulói: Bleszity Ákos, Jamrik Edit, Sonja Milivojević, Ratko Radulović, Marija Saulić és Vécsi Judit levéltárakról szóló irodalmi művekből olvastak fel részleteket, Njegoštól, Andrićtól és Tito elnöktől, majd a szabadkai levéltárban található okmányokból szerbhorvát, magyar és latin nyelven. A műsort a zeneiskola tanulói által előadott zeneszámok tették még változatosabbá és színesebbé. Kinka Rita érett technikával adta elő zongorán Bach c-moll prelúdiumát és fúgáját, valamint Szkrjábin három prelűdjét. Stadler Brigitta Händel F-dúr szonátáját és három Rousseau-darabot játszott fuvolán Hényel Mária tanárnő zongorakíséretével.

A szép számú közönség az előadás után a levéltári anyagból összeállított, *Szabadka az évszázadok sodrában* című kiállítást tekinthette meg a városháza dísztermének előcsarnokában.

K. K. M.

(7 Nap, 1977. március 25.)

ALKOTÓMŰVÉSZET ÉS ÍRÓI ÁLLÁSFOGLALÁS

Tegnap este az Életjel irodalmi rendezvényeinek keretében Gulyás József és Zákány Antal költészetének bemutatására vállalkoztak a Szabadkai Népszínház művészei. Ivan Pančić lírai hangvételű összekötő szövege elsősorban az író és az alkotás közötti kapcsolatokat emelte ki, ami a két költő művészetének sarkalatos pontja. Az alkotóművészet és az írói állásfoglalás különösen Gulyás József költeményei révén került a figyelem középpontjába. Zákány Antal versei közül elsősorban a lírai hangvételű vallomások, közöttük is az *Üzent a tavasz* és az *Írjál meg engem* című alkotások emelkedtek ki. A legtisztább és legszebb előadókészséggel Jónás Gabriella, az indulatok megjelenítésében pedig Soltis Lajos tűnt ki, Bicskei István és Süveges Eta viszont inkább csak az értelmezésre szorítkozott.

G. A.

(Szabadkai Rádió, 1977. március 17.)

KETTEN EGYEDÜL

Az Életjel pódiumán két költő verseit hallottuk. A zeneiskola nagytermében megrendezett „poétabemutató" mélyebb visszhangot keltett a műsoros estek szokványos forgatókönyve szerint előkészített rendezvényeknél. Soltis Lajos színművész finom rátalálással válogatta össze Gulyás József és Zákány Antal verseit s ehhez a szép csokorhoz Ivan Pančić író adott alaposan kidolgozott bevezetőt. Minden során megérzett, hogy költő szól a költőtársról, s a versekből kiásott értékes anyaggal formálja meg a két portrét. Gulyás József *Az első virág* című verse azt dobogja, hogy ajzottan menekül az élettől, a félelem remeg benne és küszködve tudatosan vagy nem tudatosan ezért emelkedett a csodák világába. Mert — vallja a versről írt gondolataiban — „a vers mindig valami más." Zákány Antal „az eszmélés költője, a tiszta átkok kimondója". Az *Üzente nekem a tavasz* és a *Küldetés és ítélet* című verséből kiérzik, hogy örök emberkeresés űzi. Balladás hangvétele erőteljesen zeng az *Írjál meg engem* című remekbe szabott költeményében. Jónás Gabriella, Süveges Eta, Bicskei István, a Szabadkai Népszínház művészei és Soltis Lajos színművész úgy adták elő a verseket, hogy azok minden sora életre kelt. Egyetlen strófa sem hullott le a pódium és a nézőtér közötti űrbe: a szívben megírt költemény — a hallgatóság nagyon érezte ezt — hullámveréseivel eljutott a szívig. Soltis Lajos jól hallja a verset: biztosan jár-kel a költészet olykor éppen csak sejthető útjain. Így interpretálva a vers zene is. Molcer Mátyás zongoraművész — aki költő is — Mozart akkordjaiból elővarázsolt „nyitányával" mint egy karmester adja meg a hangot; utána Chopin *F-dúr balladájával* és a saját *Intermezzójával* úgy szövődött bele ennek a feledhetetlen estnek a kompozíciójába, mint a csipkeszálak a csipkébe, és a zongorából előhívott hanghullámai fölöttünk és bennünk egybefonódtak a versek mélyéről feltörő s elcsitulni alig akaró hullámveréssel.

L. E.

(7 Nap, 1977. március 25.)

Zákány Antal és Gulyás József

BAJZA VIKTÓRIA SZEGEDI SIKERE

Az elmúlt hónapokban többször is beszámoltunk arról, hogy Bajza Viktória, aki az Életjel előadásain tűnt föl és jelenleg a budapesti színművészeti főiskola végzős növendéke, szép sikerrel szerepel színpadon, televízióban egyaránt. A napokban újabb sikeréről érkezett hír. Ezúttal Szegeden lép föl Maróti Lajos *Egy válás története* című darabjában, amelynek cselekménye az értelmiségi réteg életszférájában játszódik le. A házastársakat, akikről a darab szól, ifj. Ujlaky László és Bajza Viktória alakítja. A Délmagyarország kritikusa, Sulyok Erzsébet az ősbemutatóról szóló kritikájában megállapítja, hogy az utóbbi Verája kissé szigorú, „tartásos" nő, aki vélt vagy valódi igazáért kemény emberséggel küzd, majd így folytatja: „Mint orvosnak és nőnek egyszerre van joga a biztonsághoz, egzisztenciához és szerelemhez; a személyes tragédiát, melyet a mindezek »egy helyen« megszerzésének lehetetlensége okoz, csak védekező, reflexszerű szigorral, önfegyelemmel és megalkuvásokkal lehet elviselni. A belső bizonytalanság és a kényszerű külső tartás küzdelmét helyenként a legjobb eszközökkel, arcának roppant feszültségeket kifejező játékával tudta érzékeltetni." Reméljük, hamarosan mi is meggyőződhetünk fejlődéséről és érett alakítókészségéről.

(7 Nap, 1977. április 8.)

Igazán megtisztelő feladatot bíztak rám, amikor arra kértek, hogy méltassam a mai estet. S nem titkolom, zavar, meghatódottság, tisztelet él bennem a feladattal szemben, hiszen számomra nagyon kedves emberek munkáját kell értékelnem, s szeretnék nagyon elfogulatlan lenni.

Az utcán plakátok. Az újságban egy kis hír. Az Életjel irodalmi estje. Nem rendhagyó jelenség ez, hiszen minden második héten kulturális eseménynek számítanak ezek a rendezvények. A mai mégis eltér valamiben a többitől. Ismét búcsúzik egy nemzedék az Életjel színpadán. Olvasom a neveket: Benedek Kornélia, Bleszity Ákos, Kiss Magdolna, Komáromi Ágnes, s emlékek egész sora sorakozik előttem.

Könnyes szemek, csillogó boldog szemek, ideges rezdülések, megelégedettség s munka, munka, rengeteg munka. Sokszor gondolkoztam, hogyan is győzik kedvvel, türelemmel ezek a gyerekek, hiszen sokszor hat-hét nehéz iskolai óra után készültek az előadásokra vagy fellépésekre. Fiatalos lendülettel birkóztak a szöveggel. Mert az előkészületek folyamán igazán birkózniok kellett. El kellett jutniok a költő gondolatának lényegéhez, át kellett élniük a költő énjét, szenvedélyét, meg kellett érteniük az üzenetet, amelyet a művész művében közöl, s ezt az üzenetet korrektül tolmácsolni.

Emlékszem az első próbálkozásra, amikor két iskolai óra között először mutatták be tudásukat, s nagyon hittek abban, hogy jól csinálják, amit csinálnak. A lelkesedés, az irodalom tisztelete és szeretete már akkor nagy volt ezekben a gyerekekben. S akkor rádöbbentették őket, hogy valahogy másképpen kell verset mondani. Nem kellenek a hamis színek, a fals hangok, mert az ember nagyon érzékeny az igazságra. Elkeseredés és dac ébredt akkor a szívekben s egy erős elhatározás, hogy el kell jutni az igazi művészet magaslatára, az őszinte, igaz emberi szóig.

Az író megteremti művét, s azt úgy kell tolmácsolni, mintha saját érzelmeinket közölnénk és saját gondolatainkról próbálnánk meggyőzni a közönséget. Érezze a hallgató, igaz az, amit a művész vagy művésznövendék elmond. Felismerjük a műben önmagunkat, a világunkat. S ez a felismerés hozza az irodalmi élményt.

Az előadó művésznek nem könnyű ezt az utat megjárni, irodalmi érzékenység, érettség, szorgalom és kitartás szükséges, hogy egy-egy est ünnep legyen az életünkben. S az Életjel szervezői és szereplői a hétköznapjainkat tették széppé, színessé.

Soha nem vagyok, nem lehetek közömbös, amikor egy gondolattal, egy színnel, egy hanggal gazdagabb leszek, s ezt a szellemi gazdagságot városunk kulturális életében ez a kis csoport is befolyásolta.

Fussunk csak végig műsorunkon. Ady, Babits, Kosztolányi, Karinthy Frigyes, Pilinszky, Benjámin László, Gál László, Fehér Ferenc, Pap József.

Olyan költők, akik nem könnyű eszközökkel kívánnak hatni, hanem fel akarják hívni a figyelmünket emberi mivoltunkra, feladatainkra, helyünkre az életben. Németh László szavai kívánkoznak bizonyítékul:

„Nem a könnyű versfaragókról beszélek, hanem akik igazán alávetették magukat a líra nehéz fegyelmének. Kifelé teljes reménytelenség, befelé magasra csigázott igény, ez a prés nyomot hagy a lelken...

...A nagy igény a művészetben nagy segítség is, nehéz iskolára kényszerít, de megvéd az iskolázatlanság baklövéseitől."

Aki pedig egyszer megérezte, megízlelte és megszerette az igazi művészetet, nehezen tud hűtlen lenni hozzá. Soha nem lesz egyedül az életben, mert körülveszik az emberi sorsok, a kiút keresése, az igazi világunk, amelyben az ember a legfőbb érték.

Úgy érzem, ez a nemzedék ezt viszi magával innen az irodalmi színpadról, s ebben látom a megtett út értékét.

Szeretném megköszönni Benedek Kornéliának, Bleszity Ákosnak, Kiss Magdolnának és Komáromi Ágnesnek nagyszerű munkájukat, a sok kellemes irodalmi estet, amelyben részesítettek bennünket, az Életjel vezetőségének

s külön Horváth Emma tanárnőnek azt a kitartó, felbecsülhetetlen értékű nevelőmunkát, amelyet a fiatal tehetségek felkutatásáért és neveléséért tesznek.

S útravalóul a ballagók kis tarsolyába hadd adjam Németh László gondolatát, mivel tudom, hogy ezt az elkezdett kultúrmissziót nem fogják ezzel az előadással lezárni: „Egy lélek égtájakat keres s közben égtájakat segít megtalálni."

Süli Izabella

(Elhangzott Gyújtópont című, 1977. április 21-én megtartott előadásunkon.)

FIATAL VERSMONDÓK BÚCSÚESTJE

Immár hagyománnyá vált, hogy minden tanév végén az Életjel megrendezi azoknak a versmondóinak a búcsúestjét, akik befejezik középiskolai tanulmányaikat, s ideiglenesen vagy végérvényesen megválnak a Csáth Géza Művészetbaráti Körtől, amelynek munkájában évekig részt vettek. A fiatal szavalók az idén tegnap este léptek együttesen az élőújság közönsége elé a Városi Könyvtár olvasótermében *Gyújtópont* című összeállításukkal. Benedek Kornélia, Bleszity Ákos, Kiss Magdolna és Komáromi Ágnes műsora igényes, produkciója pedig színvonalas volt. Örömmel állapítottuk meg, hogy repertoárjuk újabb művekkel gazdagodott, hogy régebbi számaik közül csupán néhány hangzott el ismét, s hogy a versek mellett prózai írásokat is hallhattunk értelmes tolmácsolásban. A jó előadás Horváth Emma tanárnő hozzáértő munkájának újabb figyelemre méltó eredménye.

(7 Nap, 1977. április 22.)

119

NÉGY DÍJ A BECSEI VETÉLKEDŐN

Szép sikerrel szerepeltek városunk képviselői a középiskolások múlt hét végén Becsén megtartott tizenegyedik magyar nyelvű művészeti vetélkedőjén. Mindkét versmondó díjjal tért haza: Vécsi Judit, a szakosított gimnázium végzős növendéke Walt Whitman *Téli mozdony* c. versének tolmácsolásáért első, Pribilla Ottilia, a Testvériség Általános Középiskola tanulója pedig a *Hattyú* c. román kolinda előadásáért második díjat kapott. Az előbbi a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagja, s Horváth Emma tanárnő tanítványa, az utóbbi pedig a Népkör együttesében szerepel, amelynek Jónás Gabriella a vezetője. Vécsi Judit sikerét csak növeli, hogy eljutott a Velika Planán megtartandó köztársasági szavalóversenyre is. A szabadkai prózamondók közül Baranyi Esztert, a nyelvi és matematikai gimnázium negyedikes diákját a Képes Ifjúság szerkesztősége különdíjban részesítette Csáth Géza *A kis Emma* c. novellájának művészi elmondásáért. Az irodalmi vetélkedőn csupán egy tanulót díjazott a zsüri városunkból: Jamrik Edit, a szakgimnázium ugyancsak negyedikes növendéke második díjban részesült a *Tito és az ifjúság* c. jubileumi pályázatra készített munkájáért.

(7 Nap, 1977. április 29.)

Életjel

XX. évf. 4. (311.) sz.

1977. IV. 28.

Az előadás, amelyen kapható lesz az Üzenet Csáth Géza-emlékszáma, 1977. április 28-án, csütörtökön 19 órakor kezdődik a zeneiskola hangversenytermében.

Az életbe-pusztuló

Emlékezés Csáth Gézára születésének kilencvenedik évfordulóján

Műsor:

1. ZÁKÁNY ANTAL: *Az életbe-pusztuló* — vers — elmondja Jónás Gabriella
2. BORI IMRE: *A „homo novus" nagysága és tragédiája*

CSÁTH GÉZA művei

3. *Találkoztam anyámmal* — novella — fölolvassa Pataki László
4. *Bartók Béla és Kodály Zoltán* — esszé — fölolvassa Horváth Emma
5. *Pean* — pásztordal — hegedűn előadja Pekár Tibor, zongorán kíséri Missuray Erzsébet

Az est vendége:

BORI IMRE

irodalomtörténész

A műsort összeállította, az összekötő szöveget írta és elmondja:

DÉR ZOLTÁN

6. *Iványi István* — pályakép — fölolvassa Jónás Gabriella
7. *Isodora Duncan és a berlini spiszbürgerek* — tárca — fölolvassa Barácius Zoltán
8. *Tavaszi ouverture* — prózai költemény – előadja a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalókórusa (Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Gyenes Márta, Kovács Birkás Piroska, Nejsz Ilona, Pajor Gizella, Tóth Bagi Viktória)
9. *Üzenet* — zongorán előadja Missuray Erzsébet
10. *Horvátek* — színdarabrészlet

Szereposztás

Horvát . . . Szabó Ferenc
Horvátné . . . Süveges Éta

11. DUDÁS KÁLMÁN: Az önroncsoló — vers — elmondja Jónás Gabriella

Belépődíj 5 dinár

A CSÁTH-EMLÉKEST UTÁN

Az Életjel plakátja úgy hirdette, hogy *Az életbepusztuló* zseni alakját idézi fel születésének kilencvenedik évfordulóján. Az évek során eddig három nagy esttel hozta elő a ködös múltból a századelő éveiben kibontakozó irodalmi modernség izgalmas alakját, s minél jobban közelebb kerül hozzánk, annál jobban kimagasodik ez a különös lelkialkatú alkotó, akinek tragikusan kihunyó élete kagylójában fájdalmasan kicsiszolt gyöngyszemei mellett temérdek befejezetlen művet, torzót hagyott maga után.

Az emlékesten, amelyet most tartottak meg Szabadkán, Bori Imre irodalomtörténész, a szabadkai irodalombaráti kör jeles vendége olyan mélységeket tárt föl Csáth novellisztikájából, melyek most nyíltak ki igazában előttünk. Jelzései, elemzései nem a műfaj szabályait keresték a legtömörebb irodalmi műben, hanem azt a lélektani vibrációt, amely előtte s a vele rokon Franz Kafka előtt ismeretlen volt. Azt, ami a lélek mélyéből tör fel és olyan életképeket, víziójn át olyan drámai pillanatokat teremt, amilyen az ébrenlétben ritkán, ám az álomban annál gyakoribb zaklatással lepi meg az ember lelkét. Az álmot nem lehet kiszakítani az életből, mert nemcsak az ébrenlét az élet, hanem a nap mind a huszonnégy órája. Ez a teljes énje, mert az emberek jókul és gonoszokul vergődők.

Ezt a tragikus lelkialkatot idézte Dér Zoltán forgatókönyvének remek kompozíciója, mely újabb ismeretlen részleteket tárt fel ennek a szabadkai „csodagyereknek" az életéből; ezt érzékeltette két szerzeménye, a *Pean* és az *Üzenet*, amely először hangzott el egy nyilvános esten, jóllehet az utókortól a temérdek múló értékű kis zenemű mellett sokkal, de sokkal több figyelmet érdemelne meg azoktól is, akik zenei hagyományaink ápolását és újjáélesztését vállalták.

Az a színpadi jelenet is megragadott bennünket, amelyet ezen az estén láttunk. A szerény szépség és hatás — rögtönzéseivel és hullámzásaival is — emlékezetünkbe véste Csáth *Horváték* című színdarabjának előadott jelenetét. Talán nem is jelenet volt ez, hanem egy drámai monológ a polgári hullásról; kemény és kíméletlen, olyan bizarr kép, melynek hőse átnéz mindenen, még önmagán is, mert gyökerét örökre vesztve valami elérhetetlenben szeretne utoljára megkapaszkodni.

A felolvasások, a szavalatok, a szavalókórus számai mint egy halk zenekar kísérték az imént említett műsorszámokat s az előadók közül nem egy úgy mutatta be Csáth választott művét, hogy a lélegzetünk elállt. Így ez az egységes körkép alkotta meg a befogadóban azt az élményt, amely a lélek mélyére talált, s ameddig az emlékezet bírja ebben a rohanó időben, elmosódhatatlan maradhat.

L. E.

(7 Nap, 1977. május 6.)

VERSKEDVELŐ FIATALOK BÚCSÚESTJE

Kellemes és tanulságos volt az Életjel hétfőn megtartott első szerbhorvát nyelvű rendezvénye, a matematikai és nyelvi szakgimnázium végzős növendékeinek a búcsúestje. Kellemes, mert mind a hatan — Olivera Begović, Ljiljana Ilić, Matilda Kolar, Sonja Milivojević, Ratko Radulović és Marija Saulić — érett versmondók, akik Horváth Emma tanárnő irányításával már évek óta szerepelnek az élőújság kétnyelvű előadásain, s ezúttal is igényes műsorral léptek a Városi Könyvtár olvasótermét megtöltő közönség elé. És egyúttal tanulságos is, mert ismételten rámutatott arra, hogy a szerb és horvát vers- és prózamondóknak gyakrabban kellene lehetőséget nyújtani az önálló és együttes bemutatkozásra. A négy részből álló összeállításban egyaránt szerepeltek a népfölszabadító háborúban született versek, szerelmes, gondolati és tréfás költemények, s a tehetséges fiatalok hatásosan adták elő őket. A hangulatos műsort Dušan Evetović és Ratko Radulović gitárszámai még változatosabbá és színvonalasabbá tették.

(7 Nap, 1977. május 13.)

TITO ÚTJÁN

Nagy idők eseményei elevenedtek meg hétfőn este a Városi Könyvtár olvasótermében, ahol az Életjel *Tito útján* címmel irodalmi műsort adott elnökünk kettős jubileuma alkalmából. Urbán János író összeállítása hatásosan érzékeltette Tito elvtárs négy évtizedes pártvezetői tevékenységét, múlhatatlan érdemeit. Jeles vajdasági írók és költők művei mellett munkásmozgalmunkkal és népfelszabadító harcunkkal kapcsolatos dokumentumok idézték fel az elmúlt ötven év történetét a Csáth Géza Művészetbaráti Kör fiatal tagjainak tolmácsolásában és Horváth Emma tanárnő rendezésében. Az est zárószámaként a Lányi Ernő Művelődési Egyesület vegyes kara forradalmi dalokat adott elő Varga Péter vezényletével.

(Magyar Szó, 1977. május 18.)

A Lányi Ernő vegyes kar Tito elnököt köszönti

AZ ÉLETJEL JUBILEUMI ESTJE

A Szabadkai Városi Könyvtár remek ihnenarchitektúrájával már egymagában is meleg hangulatot árasztó barokk olvasótermében rendezett est Tito elnök kettős jubileumáról emlékezett meg. Az Életjel, napjaink jeles eseményeinek állandó kísérője, költők, írók, zeneszerzők műveiből remek válogatású műsorral idézte fel népi forradalmunk előkészítő éveit: vergődést, szenvedést, kitartást, küzdelmek végtelen sorát, melyekből Tito tanítása, példaadó forradalmi munkássága nyomán a történelem lépteinek dobogását halljuk 1928-tól, majd 1937-től kezdve a népfelszabadító háborún át, az újjá-

építés ébrenlétén és álmatlanságán át egész napjainkig. Nagy idők nagy eseményei peregtek le újra a hallgatóság előtt; a feszült figyelem Urbán János forgatókönyvíró első mondatától, aztán a költők verseitől kezdve a Lányi Ernő Művelődési Egyesület kórusának utolsó dallamáig lenyűgözően érzékeltették velünk, hogy hiteles idézetek, örökbecsű sorok hallatán korunk olyan rajza ez, amelyet ma minden embernek, ifjúnak és idősnek egyaránt mélyen az agyába kell vésnie. Szavak és szavak, strófák és librettók hihetetlen tömörítéssel hónapokat, éveket öleltek át, s mintegy prizmán át láthattunk ezen az estén mindent, ami a párt negyven esztendejének olyan szilárd építőanyaga, mint aki építette, és már életében valóságos történelmi alakot öltött: Tito.

(7 Nap, 1977. május 30.)

SINKÓ ÉS SZABADKA

Az Életjel évadzáró estje következetesen minden hangvétellel egybehangzóan ütötte le a záróakkordot az után az egy évig tartó, hihetetlen kitartást igénylő esti és éjszakai előadások, rendezvények, vitaestek és hasznos tanácskozások befejezéseként, amelyet mi röviden magunk között az irodalom szolgálatának szoktunk nevezni. Igen, a diagonálisan olvasók rohanó világában ez olyan munkát jelent, amely — ha apránként is — meghozza a maga gyümölcsét. Elfelejtett, mostohán félretett, vagy idejében méltóan föl nem fedezett és nem népszerűsített írók, alkotó művészek felidézését, Ady szerint „ébresztését" ez a hagyományőrző, népszerűsítő együttes fiataljaival és már nem fiataljaival nemesen végzi. És eljön az idő, amikor éppen ennek köszönhető, hogy elérik és elismerik majd, hogy a jugoszláviai magyar irodalom fészekrakói, megteremtői, továbbfejlesztői nem csupán nevükkel, hanem kortörténeti dokumentumot jelentő műveikkel is belekerüljenek az irodalmi köztudatba. Benne legyenek abban, amit szellemi közkincsnek nevezünk.

Azon az estén, melyről most szólunk, Bosnyák István irodalomtörténész, Sinkó Ervin életútjának és irodalmi hagyatékának legjobb ismerője ugyanazon a szabadkai pódiumon — a zeneiskola hangversenytermében —, ahol másfél évtizeddel ezelőtt idézett írónk előadást tartott a munkáshallgatóság előtt, szinte föltedezői erővel igen jelentős részletekre kitérve Sinkó Ervin szabadkai éveit idézte fel az író halálának tizedik évfordulóján. Fiatal évei is hangosan mondják ezt: itt nyílt ki előtte az irodalom világa, és nem Apatinban. Itt ismerte fel a munkásmozgalom történelmi elhivatottságát: mint egy mindig nyugtalan, valamit kereső rebellis gimnazista voltaképpen innen indult el, ebből a poros, piszkos városból. Európa legnagyobb falujából: a hazug nábobok világából. Ez tárta föl előtte a feudokapitalista rendszer kiáltó ellentmondásait. És majdnem másfél emberöltővel ezelőtt ugyanitt írta le, hogy vége az idejétmúlta regionalizmusnak. A mi irodalmunk jugoszláviai magyar irodalom, mint ahogy a jugoszláv irodalom minden nemzetével és nemzetiségével együtt egy és oszthatatlan jugoszláv művészet és irodalom. Ez a bolyongó író, akinek az Élet hosszú időre vándorbotot adott a kezébe, és sokáig, mint emigráns, azt sem tudta, hol a hazája, meglelte hazáját, s annak egyetemes kultúrájában, művészetében meglelte sokáig nyugtalanul keresett igazi énjét... Azok a számok, amelyeket ezen az estén az Életjel előadóitól hallottunk, mind kitűnő indítások voltak ahhoz, hogy megleljük Sinkó Ervin igazi helyét a mi irodalmunkban.

L. E.

(7 Nap, 1977. június 17.)

EREDMÉNYES ÉVADOT ZÁRT AZ ÉLETJEL

A hónap közepén megtartott színvonalas Sinkó-emlékesttel eredményes évadot zárt le az Életjel. Minden hónapban egy rendes és egy rendkívüli számot jelentetett meg. Közülük kiemelkedett a Tito elnök kettős jubileuma alkalmából rendezett est, a Csáth Géza emlékét idéző előadás, valamint az a kétnyelvű műsor, amelyet az élőújság a Történelmi Levéltár megalapításának huszonötödik évfordulóján rendezett a városháza dísztermében. Szép sikert aratott Gulyás József és Zákány Antal együttes szerzői estje, valamint a fiatal — magyar, szerb és horvát — vers- és prózamondók búcsúfellépése. A nagy érdeklődésre való tekintettel meg kellett ismételni Horváth Emma *Lótomás és indulat*, azonkívül Jamrik Edit és Vécsi Judit *Káprázat* című előadóestjét. Nagy érdeklődés nyilvánul meg a vajdasági humoristák bemutatkozása iránt is. A tizenkét előadásra több mint mésfél ezren voltak kíváncsiak.

(7 Nap, 1977. június 24.)

AZ ADY-SZAVALÓVERSENY LEGJOBBJAI

Nagy sikerrel szerepeltek városunk képviselői azon a szavalóversenyen, amelyet múlt szombaton tartottak meg Újvidéken, a Svetozar Marković-Toza Általános Iskola előcsarnokában Ady Endre születésének századik évfordulója tiszteletére. A négynyelvű — magyar, szerbhorvát, román és ruszin nyelvű — versenyen 81 általános és 30 középiskolai tanuló vett részt tartományunk egész területéről. Szabadkáról négy-négy diák utazott el. A fiatalabbak közül egy, Angéli Tünde, a Jovan Jovanović Zmaj iskola diákja, Sandrik Etelka tanárnő tanítványa bekerült a döntőbe. Az idősebbek közül már ketten jutottak el a záróünnepségre: Vécsi Judit, a matematikai és nyelvi szakgimnázium végzős növendéke és volt iskolatársnője, Pajor Gizella. Egyébként mindketten a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai, akik Horváth Emma tanárnő irányítása mellett szerepelnek az Életjel előadásain. Az előbbi *Az ős kaján* c. verset olyan hatásosan tolmácsolta, hogy az öttagú zsüri első díjjal jutalmazta, akárcsak Bezzeg Juditot és Dušan Ostojićot. Pajor Gizella két Ady-verset mondott: *A Hortobágy poétáját* és a *Vörös szekér a tengeren* címűt.

(7 Nap, 1977. július 1.)

VÁNDORLÁS A KÖLTÉSZET ZARÁNDOKUTAIN

Verseket hallottunk, melyek hidat vertek élettől halálig, ritmust és dallamot, mely ott született a koncertpódiumon: Adyt idézte Horváth Emma és Molcer Mátyás a költő születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett Életjel-műsor keretében.

Előadóestet hirdettek a plakátok, de többet kaptunk ennél — alkotóműhelyben jártunk, hol izzó gondolatokban és szikrázó szenvedélyekben ötvöződött eggyé a költő portréja, ahogy azt maguk az alkotók megfogalmazták:

A versmondó — írja műsora bevezetőjében Horváth Emma —, ha maga állítja össze műsorát, akár a festő színeit, úgy használja a verseket: akarva-akaratlan portrét fest a költőről. A versek helye a műsorban, hangoztatása kinagyíthat egy-egy vonást. Minden arckép persze egyúttal látomás is a modellnek választott személyről...

Molcer pedig így vall: Nem akarom Ady verseit a zene nyelvén elmesélni, ilyen meddő kísérletre nem vállalkozom. Értelmetlenség verset „zenével elmondani", persze egész más dolog, ha megzenésítésről van szó; például énekhangra vagy kórusra. Ma esti vállalkozásom kísérleti jellegű: azt sze-

retném prezentálni a közönségnek, hogy a muzsikusban milyen érzelmi és szellemi reakciót vált ki egy bizonyos fajta művészi élmény, benyomás — esetünkben Ady költészete. Tehát a benyomások alapján rögtönözni fogok.

Merész volt a feladatvállalás, de a művészek felnőttek a feladathoz: asszonybánat és férfisírás, gyermeki panasz és szilaj „csakazértis", átkozódás és fohászkodó zsolozsma, mennydörgés és halk szellő idézte Adyt. Megjelent előttünk Bartók és Kodály, Nagy László Ady-víziója, és valamennyien, akik ott voltunk — nem túl sokan — éreztük: részeseivé váltunk valaminek — talán az alkotásnak. Távozáskor pedig magunkkal vittünk egy-egy Ady-portrét, mely talán más, mint az irodalomtörténészek Adyja, sőt Horváth Emma és Molcer Mátyás Adyjától is különbözik, de mégis mindegyiknél igazabb.

Gondolatokat és érzelmeket indított el Horváth Emma és Molcer Mátyás a költészet zarándokutain...

-sy

(Magyar Szó, 1977. november 19.)

ADY ENDRE OSTORA

Több mint háromnegyed évszázada, hogy Ady költészete a fiatal és a már nem fiatal olvasók: az irodalom igazi rajongóinak szívében él. Poézisének vonzó, sodró ereje állandóan jelen való, s ennek hőfoka mindig attól függ, mikor, milyen légkörben, és milyen válogatásban, hangszerelésben szólaltatják meg verseit.

Születésének századik évfordulója szép alkalom arra, hogy zászlóhajtással tisztelegjünk, emlékezzünk egész életművére. A szabadkai Életjel irodalmi élőújság, szellemi életünk kiemelkedő eseményeinek, jelentős évfordulóinak mindig figyelemmel kísérője a centenárium irodalomtörténeti és szellemtörténeti jelentőségéhez méltó esttel emlékezett meg a forradalmi költőről.

Horváth Emma, nagyszerű felkészültségű szavalónőnk vállalkozott arra, hogy önálló előadóestjével ünnepnappá varázsolja számunkra november 22-ét. Különböző hangszínű szavalók, dinamikus erejű szavalókórusok, pantomimek, Ady—Reinitz dalok helyett azt a már ismert, s Berek Katitól már élvezett izgalmas új formát választotta, amely a költő rendkívül sok hangvételű verseit egyetlen kisugárzó erővel vetíti a hallgatóság elé. Előadónőnk orgánuma, alkata, finoman árnyalt mozgásritmusa biztosította azt, hogy a többszólamúságnak legkomplikáltabb variációiban is teljes élményt nyújtó szavalatot adjon. De a szó, a tolmácsolási forma klasszikus értelmében ezek nem voltak szavalatok, hanem egy-egy Ady-vers újraélése, szinte megjelenítése. Úgy, ahogy egy érző lélekben, ha a költemény hatása alatt maga is átlényegül, a távoli, de mindig a közvetlen közelünkben zengő strófák újraélednek, és egészen más, mába gyúló üzeneteket hoznak a múltból, mint egykor, amikor ezek az üzenetek a jelennek szóltak.

Az előadás műsorának megkomponálása — már a műsorfüzetben olvasva is — azt érzékeltette velünk, hogy összeállítójának legfőbb szándéka az volt, hogy az előadott huszonegy versből a költő minden arca megvillanjon előttünk. Ady — soha nem is tagadta — ezerarcú volt. Géniuszát, mint ahogy egyetlen költőóriást sem lehet úgy bemutatni, hogy a sok közül kiragadunk egy arcot. A forradalmas Adyt szerelmi költeményeiben éppúgy megtaláljuk, mint szimbolikus verseiben, a halál verseiben éppúgy, mint istenes verseiben, amikor „az istennel perbe száll". Mindenikben fölparazslik a Vörös Május tüze.

Jól érezte azt Horváth Emma, és Nagy László dinamikusan előadott verses bevezetőjében is sejtette velünk, hogy „Ady Endre ostorát" ezen a forró estén így kell „csillagra akasztani". Zengeni, ha szíve felhevül, majdnem úgy, hogy ostromolja az eget, azután ellágyulni „egy rongy szivárvány alatt", a könnyek szorongató fojtogatását érezni Dózsa György lakomáján, a grófi

Horváth Emma Füst Milán és Ady Endre verseit tolmácsolta

szérűn úgy zokogni, mint egy „koldussereg", dobogó szívvel mindenre elszánt szülőnek lenni a *Proletár fiú verse* hallatán, akár mint egy kinyilatkoztatást kiálltani: „Valaki az az Értől indul el | S befut a szent, nagy Óceánba". Csodálkozunk, hogy ezt a roppant feszültséget követelő s olykor szinte vad skálát végig tudta játszani az előadóművészet szigorú mértékének betartásával. A túllendüléstől elválasztó végső határon meg tudott állni: a tartalom — forma egységét meg tudta tartani.

Igen, úgy zúgott ez az egész est, mintha Ady ostora suhogott volna felettünk. Molcer Mátyás Ady-versek ihlette szerzeményeivel — amelyeket most hallottunk először — nem különült el a zene szférájában, hanem a Horváth Emma által megalkotott képpel egyesült. Játékában az Ady-víziók úgy dübörögtek, mint ahogy dübörgött és hörgött a disznófejű Nagyúr, s úgy trilláztak, mint az ős Kaján ajkán a kacaj. A forradalom szelének forróságát a *Fölszállott a páva* verssorainak nyomán felzendült akkordjai sugározták felénk. Muzsikája költészet volt. Nem hallottam még Ady látomásait a fekete zongora élettel telített hangjain így felzengeni.

Lévay Endre

(7 Nap, 1977. november 25.)

A HUSZADIK ÉV MUNKATERVE

Az alkotóművészek és az irodalmat, zenét, képzőművészetet és színművészetet szerető dolgozók közös igénye hozta létre, és ma is tartja fenn Szabadkán az Életjel irodalmi élőújságot.

Az Életjel első száma 1958. október 28-án jelent meg. Vagyis jövőre húsz éve lesz annak, hogy minden hónapban rendszeresen megjelenik. Köztudomású, hogy a rendes havi előadásokon kívül az utóbbi tíz évben miniatűr műsorokat rendeznek az Életjel keretében működő Csáth Kör és a Kosztolányi Irodalmi Színpad fiataljai. Évente tehát átlagba 18—24 előadást szervezett az Életjel szerkesztősége és munkatársai Szabadkán és más városokban.

Húsz évvel ezelőtt úgy indult el az Életjel, mint az irodalom és a művészeti alkotások népszerűsítője. Ma már sokkal több ennél. A népszerűsítő szerep mellett eredményes munkát végeztek forradalmi hagyományaink számontartása, a Szabadkán és más városokban élő nemzetiségi írók megismertetése és a tehetséges fiataljaink érvényesülése terén.

A hagyományőrző irodalmat és művészeti alkotásokat bemutató, nevelő, szórakoztató és ismeretterjesztő szerepe az Életjelnek a mindig időszerű követelmények párhuzamában mutatkozik meg.

— Az emlékezetesebb rendezvények közé sorolható: Csáth Géza, Kosztolányi Dezső, Petar Petrović Njegoš, Vuk Stefanović Karadžić, Lányi Ernő, Szenteleky Kornél, Oláh Sándor, Cseh Károly, Gustav Krklec, Csuka Zoltán, Laták István, Csépe Imre, Kvazimódó-Braun István, Szirmai Károly nevéhez és munkásságához fűződő irodalmi műsorok, kiállítások, hangversenyek. Több ezer fiatal vett részt az Életjel irodalmi vetélkedőin, megrendezték a *Népi ünnepek és ünnepi munkásszokások* c. előadást, *Az AVNOJ 20. évfordulója* c. estet, minden évben a Híd-díjasok előadását, a fiatal tehetségek bemutatkozását, megemlékeztek Leninről, az idén pedig Tito elnök kettős jubileuma alkalmából rendeztek az évfordulóhoz méltó előadást.

— A húsz év munkásságának a tartozéka az Életjel Miniatűrök és az Életjel Könyvek kiadása. Szerény anyagi eszközökkel, mondhatni önkéntes munkával jelentettek meg több mint 30 miniatűr könyvet a forradalmi munkásmozgalom történetéből, a jeles harcosokról, képzőművészekről, zeneszerzőkről, színművészekről.

Az Életjel Könyvek sorozatban Csépe Imre, Kolozsi Tibor, Pálinkás József, Laták István, Csáth Géza, Szekeres László, Gajdos Tibor, Virágh Ágnes, Petkovics Kálmán, Laczkó Antal, Lőrincz Péter, dr. Győre Kornél könyve után, az idén jelent meg a *Szabadkán élő szerbhorvát írók magyar nyelvű antológiája*. Az Életjel munkásságáról szóló két évkönyv adattára Szabadka művelődési életének.

A város dolgozói ismerik az élőújság szerkesztőségének erőfeszítéseit, törekvését és az időnként előforduló nehézségeket is számon tartják. Az Életjel megkapta Szabadka város Októberi díját és a Szenteleky-díjat, továbbá számos emléklap, dicsérő oklevél igazolja a társadalom figyelmét az ilyen szintű tevékenység iránt.

Az Életjel irodalmi élőújság a szabadkai Veljko Vlahović munkásegyetem kereteiben tevékenykedik, és a szerkesztőség legutóbbi ülésén elkészítették a huszadik évforduló évi munkatervét. (...)

Urbán János

(Magyar Szó, 1977. november 10.)

A SZÉP SZÓ ÉS A MUZSIKA VARÁZSA

Horatius versét választották az Életjel februári számának névadójául: *Szép szavú múzsa* — hirdette a műsor zene és költészet oszthatatlanságát.

„Zenéről és muzsikusokról szólnak ezek a versek — vallják a műsor rendezői. Nem akarják szóval elmondani az elmondhatatlant: a visszhangot visszhangozzák tovább. Hidat teremt itt a költészet, vers és zene, költő, zeneszerző és hallgató között. És ez a híd két évezreden ível át: téren, időn, országhatáron..."

Az érdekes és tartalmas irodalmi és zenei válogatás tolmácsolását lelkes amatőrök vállalták: a verseket Bleszity Ákos, Erős Borbála, Horváth Emma, Horváth Militicsi Attila, Kovács Birkás Piroska, Lakatos Lívia, Neisz Ilona, Pajor Gizella és Rövid Eleonóra, a Csáth Géza Művészetbarátí Kör tagjai mondták el, a zeneműveket Hényel Mária és a kanizsai Kodály Zoltán Zeneegyesület barokk kvartettje — Szöllősy Vágó Janka, János, László és Veronika — adta elő, zene és költészet olyan kohézióját teremtve meg, mely helyenként az élmény erejével hatott.

Hatvan percen át szóltak a versek, szállt a dallam — hetykén és szomorúan, erkölcsöt hirdetve és táncra csábítva, emlékeket ébresztve és dalt fütyörészve.

És egy megjegyzés — nem ünneprontásnak szánva:

Egy kis taktikai érzékkel, nagyobb körültekintéssel elkerülhető lett volna, hogy egyidőben, egymástól ötven lépésnyire két — tartalmilag rokon — rendezvény kényszerítse választásra a muzsika és a szép szó barátait. Mert azok között, akik az Életjel műsorát hallgatták, bizonyára voltak olyanok, akik sajnálták, hogy nem juthattak el Dragan Pešić hangversenyére, és hasonlóképpen: a hangverseny közönségének soraiban is valószínűleg többen fájlalták, hogy választaniuk kellett a két műsor között.

(—)

(Magyar Szó, 1978. február 16.)

AZ 500. ELŐADÁS

Jelentős állomásához érkezett február 14-i előadásával az Életjel: húszéves működése során ez volt az ötszázadik rendezvénye. Pontosabban 326 teljes estet betöltő programmal, a keretében működő Csáth Géza Művészetbaráti Kör pedig 174 miniműsorral lépett a közönség elé, tehát eddig összesen ötszáz alkalommal népszerűsítette az irodalmat és a művészeteket. Szép teljesítmény ez, különösen akkor, ha tudjuk, hogy az előújság szereplői és rendezői nem kapnak tiszteletdíjat. Ez évi terve az eddigieknél is gazdagabb és változatosabb program megvalósítását irányozta elő, mert őszre lesz kereken húsz éve, hogy néhány író kezdeményezésére megkezdte tevékenységét városunk egyik legéletrevalóbb és azóta folyamatosan működő művelődési intézménye.

(7 Nap, 1978. február 24.)

VENDÉGEK A CSÁTH KÖRBEN

Múlt pénteken a Moša Pijade Egységes Középiskola Testvériség Tmasz-a Kosztolányi Dezső nevét viselő önképzőkörének mintegy harminc tagja — Lakatos Gizella, Simonyi Judit és Kojics Erzsébet tanárnők vezetésével — ellátogatott a Csáth Géza Művészetbaráti Körbe és alkalmi műsort adott. A szavalókórus — gitárkísérettel — elmondta Kosztolányi egyik legismertebb versét, az *Üllői úti fák*at, Kiss Tóth Valéria fölolvasta saját humoreszkjét, Nagy Judit elszavalta Ady egy versét, Kovács Anikó viszont egy kuruc dalt adott elő. A kör tagjai közül Pajor Gizella mutatkozott be a vendégeknek Brasnyó István *A rokka* és André Schwartz-Bart *Igazak ivadéka* című művének egy részletével. A kellemes hangulatban eltelt találkozó végén a Csáth Kör fiataljai megvendégelték a diákokat, akik közül többen kifejezték szándékukat, hogy bekapcsolódjanak a vers- és prózamondó csoport munkájába.

(7 Nap, 1978. február 24.)

BÚCSÚZÓ FIATALOK

Hamarjában nem is tudnánk megmondani, hanyadik nemzedékét búcsúztatta el hétfőn este a Csáth Géza Művészetbaráti Körnek az Életjel, amely évek óta lehetővé teszi végzős tagjainak, hogy legkedvesebb verseikkel vagy prózai számaikkal elköszönjenek az élőújság közönségétől. A Városi Könyvtár emeleti olvasótermét ezúttal zsúfolásig megtöltötték az irodalombarátok, olyannyira, hogy sokan állva voltak kénytelenek végighallgatni a másfél órás műsort. Nem bánták meg, hogy végig ottmaradtak, mert a *Hópáva* című előadás nemcsak változatos, de színvonalas is volt. A plakáton szereplők közül ketten — betegség miatt — ugyan nem léphettek föl, de távolmaradásukat a többiek teljesítménye pótolta. A kilenc szereplő közül különösen Pajor Gizella és Rövid Eleonóra hívta föl magára a figyelmet: az előbbi érett vers- és prózamondásával, az utóbbi viszont még kellemes hangjával is. Ugyanis Palusek Endre és Szebenyi Andor gitárkíséretével énekelt is, s ezzel még színesebbé tette az előadást, amelyet — a nagy sikerre való tekintettel — hétfőn, március 6-án 19 órai kezdettel megismétel az élőújság ugyancsak a Városi Könyvtár nagytermében.

(7 Nap, 1978. március 3.)

MŰVÉSZHÁZASPÁR SZABADKAI VENDÉGSZEREPLÉSE

Február 21-én kétszer is zsúfolásig megtelt a régi városháza díszterme. Délután főleg diákok, este pedig felnőttek voltak kíváncsiak Almási Éva és Balázsovits Lajos előadóestjére, amelyet a szervezők, az Életjel és a műsoriroda egy nappal előbbre, hétfőre hirdettek meg, de a neves budapesti művészek váratlanul közbejött, más irányú elfoglaltsága miatt kénytelenek voltak keddre elhalasztani. A *Szőlőkacsok* központi témája a szerelem volt: erről szóltak a versek, a prózai számok, a jelenetek és a dalok. A legnagyobb hatást Illés Endre *Spanyol Izabella* című színművének egy húszperces részlete tette a közönségre, de legmulatságosabb Molnár Ferenc *Utolsó délután* című egyfelvonásosa volt. (...) A nagy sikerhez sokban hozzájárult Hajdú Júlia magyarországi zeneszerző is, aki zongorán kísérte a filmekből és a képernyőről jól ismert művészeket.

(7 Nap, 1978. március 31.)

A SZÍNÉSZTÁRSADALOM ÜNNEPE IS

Garay Bélának, színjátszásunk doyenjének estjét rendezték meg április 27-én a szabadkai zeneiskola hangversenytermében az Életjel irodalmi előújság szervezésében abból az alkalomból, hogy napvilágot látott *Festett világ* című új könyve.

Garay Béla munkásságát Herceg János író és Virágh Mihály rendező méltatta.

A vajdasági színjátszás doyenjének, Garay Bélának nevét messze határainkon túl is ismerik, hiszen hosszú pályafutása alatt szinte minden magyar lakta területen játszott, így az egyetemes magyar színháztörténelem is számon tartja. Hatvanöt évvel ezelőtt jegyezte el magát a színművészettel, amikor Nádassy József szabadkai színigazgató társulatához szegődött. Pályája egy váratlan beugrás — amelyre mindössze egy óra alatt készült fel — után kezdett felfelé ívelni. Garay Béla az úgynevezett ezerarcú színészek közé tartozott. A bonvivántól a tragikus figuráig végigjátszotta a színirepertoár java részét. Fiatal korában Jacobi, Lehár, Kálmán, Ábrahám és más

Virágh Mihály méltatta a jubiláló Garay Béla munkásságát

klasszikus operettszerzők darabjaiban aratott emlékezetes sikereket. Érettebb korában mindjobban kifejezésre jutott sokoldalú képessége, amely hozzásegítette, hogy egyik legnagyobb jellemszínészünkké váljon. Nyugdíjaztatása, 1954 után sem szakadt el a színművészettől. Továbbra is rendez, színdarabokat fordít, színháztörténeti kutatásokat végez. Első könyve, *Az ekhós szekértől a forgószínpadig* 1954-ben jelent meg. *Színészarcképek* című kötete az egykori szabadkai színészeknek állít emléket. Itt említjük meg, hogy Garay Béla a két világháború között a Népkörben tevékenykedett, jól ismerte tehát a szabadkai színészeket, az intézmény százéves jubileumára elkészítette annak monográfiáját. Sajnos, e munkája még mindig nem látott napvilágot!

Most megjelent *Festett világ* című könyvében negyven magyar és tizenöt szerbhorvát színművész életrajzát közli képekkel illusztrálva. Ezek a színészek még az első világháború előtt tevékenykedtek Szabadkán. Így, egy kötetbe gyűjtve megközelítő képet adhatnak a múlt század színházkultúrájáról városunkban. Garay Béla könyvében hangsúlyozza, hogy Vajdaságban a magyar, a szerb és a horvát színjátszás egyidőben párhuzamosan fejlődött, hiszen a színészek, az írók és műfordítók már a múlt században megtalálták az egymáshoz vezető utat. A vajdasági szerb színjátszás nagyjainak bemutatása hozzájárul Garay Béla kötetének teljességéhez és értékéhez.

Az Életjel szervezte Garay-esten felléptek a szerző barátai, tisztelői, nem kis örömmel állapíthatjuk meg, hogy a szabadkai művészek színe-java. A jól sikerült műsor összekötő szövegét Lévay Endre írta. Garay Béla *Ugratások és vesézések* című színészadomákat egybegyűjtő írásával járult hozzá az est sikeréhez. A rendezvény végén Garay Bélát az Életjel irodalmi előújság nevében Urbán János író köszöntötte.

M. M.

(Magyar Szó, 1978. április 29.)

HÁROMNYELVŰ ELŐADÓEST

Háromnyelvű előadóesttel búcsúzott el a múlt héten a közönségtől a társadalmi tevékenységek szakmunkásképző iskolaközpontjának négy végzős hallgatója: Nevenka Đorđević, Maja Malagurski, Marija Vuković és Slavoljubka Zarić. A régi gimnázium dísztermében megtartott előadáson nemcsak jugoszláv szerzők művei hangzottak el szerbhorvátul, hanem Szabó Lőrinc *Vadliba* c. verse magyarul és Jacques Prévert *Déjeuner du matin* c. költeménye franciául is, az előbbi Slavoljubka Zarić, az utóbbi pedig Marija Vuković előadásában. Külön színfoltot jelentett, hogy Ady Endre és Fehér Ferenc egy-egy versét viszont szerbhorvát fordításban hallhattuk. A fiatal szavalók közül kétségtelenül Slavoljubka Zarić a legérettebb, így érthető, hogy a műsor terhe elsősorban rá nehezedett. Ő tolmácsolta a legtöbb művet, s ő is aratta a legnagyobb sikert, de sok tapsot kaptak a többiek is. A hangulatos estet Palusek Endre és Szebenyi Andor gitárszámai még változatosabbá tették. Bevezetőt Jelena Vetro és Olga Afanasijeva-Torok tanárnők mondtak, az előadást pedig Horváth Emma rendezte, akinek szakavatott vezetésével a négy tehetséges műkedvelő már többször fellépett az Életjel és a Csáth Kör kétnyelvű előadásain.

(7 Nap, 1978. május 19.)

SZABADKAI VERSMONDÓ A KÖZTÁRSASÁGI SZAVALÓVERSENYEN

Ami nyolc-tíz évvel ezelőtt Kollár Ilonának, 1975-ben Kecsenovics Máriának, majd Szirácz Katalinnak, tavaly pedig Vécsi Juditnak, az az idén Pajor Gizellának sikerült a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai közül: eljutott a köztársasági szavalóversenyre. A hét végén Zsablján megtartott tartományi vetélkedőn városunkból hat — három magyar és három szerbhorvát anyanyelvű — fiatal vett részt, de közülük csak a társadalmi tevékenységek szakmunkásképző iskolaközpontjának matematika szakos végzős növendéke állta meg a helyét az erős mezőnyben: ott volt a között a húsz tanuló között, akiket a zsüri a harmincöt résztvevő közül méltónak tartott arra, hogy ma, május 19-én föllépjen a Velika Plana-i erőpróbán, amelyen szűkebb Szerbiából és Kosovo-Metohija tartományból is húszan-húszan indulnak. A tehetséges szabadkai diák, aki — akárcsak a többiek — Horváth Emma tanárnő irányításával alakította ki verskultúráját és az Életjel pódiumán szerzett kellő tapasztalatot és rutint, elsőnek Miroslav Krleža *A fű halála alkonyatkor* című versét mondta el Ács Károly avatott fordításában igen hatásosan, ezután pedig Lars Forssel svéd költő *A halott Alkésztisz éneke Admétoszhoz* című költeményét tolmácsolta rendkívül meggyőzően a vajdasági szavalók tizedik, jubiláris versenyén, amelyet a JKSZ tizenegyedik kongresszusa és a VKSZ tizenhatodik értekezlete tiszteletére rendeztek meg szombaton a SZISZ Tartományi Választmányának védnöksége alatt a zsablyai mozi termében.

(7 Nap, 1978. május 19.)

A LEGJOBBAK KÖZÖTT

Tíz év után ismét bekerült egy szabadkai versmondó a köztársasági szavalóverseny döntőjébe. A Velika Planán pénteken és szombaton megtartott erőpróbán a vártnál jóval többen: hatvan helyett hetvennyolcan indultak. Közöttük volt Pajor Gizella, a társadalmi tevékenységek szakmunkásképző iskolaközpontjának hallgatója, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagja is. Mind a kötelező, mind a szabadon választott versek kategóriájában jól megállta a helyét: bekerült a húsz legjobb közé, akik másnap ismét a zsüri és a közönség elé léptek, hogy a két költemény közül elmondják azt, amelyiket a bizottság tagjai kiválasztottak. A tehetséges szabadkai kislány

Miroslav Krleža *A fű halála alkonyatkor* c. művét tolmácsolta Ács Károly hiteles fordításában, mégpedig olyan jól, hogy az értékelő szakemberek egyöntetűen megállapították: a magyar részvevők közül ő mond legszínesebben verset.

Egyébként a rangos versenyen a vajdaságiak kiválóan szerepeltek: a döntőbe kerültek fele tartományunkból való. Az első helyet ugyan a priboji Biljana Vuković szerezte meg, de már a másodikat a Stara Pazova-i Ana Kardelisova, a harmadikat pedig a verbászi Dušanka Pješčić. Ők arany-, ezüst- és bronzplakettet, viszont azok a tanügyi munkások, akik immár tíz év óta készítik elő tanítványaikat erre a nemes vetélkedőre, elismerő diplomát kaptak. Az utóbbiak között van Horváth Emma tanárnő is, aki több mint egy évtized óta neveli-oktatja diákjait a szép vers- és prózamondásra. Az ő növendéke volt Kollár Ilona is, aki — a szabadkaiak közül elsőként — tíz évvel ezelőtt bekerült a köztársasági szavalóverseny legjobbjai közé.

(7 Nap, 1978. május 26.)

A MŰHELY

A Szabadkai Népszínház minden év tavaszán meghirdeti az audíciót, színészeket keres, s most végeredményben egy rokonszenves jelenségről kellene szólnunk, de a nyilvánosság előtt kénytelenek vagyunk bevallani, hogy a jelentkezők száma csökkenőben van. A szellemi közéletben a színház a jelek szerint nem játszik fontos szerepet, jelentkező alig akad, pedig az egyezmény hellyel-közzel tisztességes. A Budapesti Színművészeti Akadémia elvégzése után az okleveles színész elhelyezkedhet nálunk — aggodalomra nincs ok. Mégis kevés fiatal akar hangot adni magáról, közszereplő lenni. Ez tehát a helyzet, de ez a tünet nem zavarja kulturális életünk ritmusát, mert a jelentkezők között mindig akad egy vagy két jelölt, aki méltó ajándékot helyez el a zsámolyon.

Rövid Eleonóra Gustav Krklec-költeményeket szaval

A jelöltet örömmel szemléltük. A kislány izgalomba hozta a levegőtlen kamaraterem zsürijét. Énekelt, táncolt, szavalt, gitáron játszott: villogott, perdült és egy zárt formán belül minden emberi érzést megcsillantott. Valaki halkan megjegyezte: „Te jó isten! Ezt a kislányt csak elrontani lehet, hiszen máris mindent tud!" Vajon hol sajátította el mindazt, amivel a nagy múltú profik sem dicsekedhetnek? Feltehetően van valami felmentő abban, ha valaki bölcsen és nyugodtan foglalkozik a fiatalokkal. Ezt teszi az Életjel műhelyében Horváth Emma tanárnő, akinek növendékei mindig felkészülten, jeles erényekkel és okos gondolatisággal állnak a pódiumra. A köz számára vizsgáznak ezek a még alignők, a zsenge „anyag" a jövő nagy-nagy ígéretei. Példás odaadással készítik fel — önzetlenül, bátran, kitartással, fesztiváli érmék hajszolása nélkül — Horváth Emma műhelyében azt a nemzedéket, amely vállalni meri mindazt, amibe mi egy kissé belefáradtunk. A hűség, a színpadszeretet jellemzi az Életjel munkásságát, amelynek eredményeként a színház is oxigénhez jut, az Életjel adja az utolsó mohikánokat, akik újra és újra felszedik a tépett fedelű könyvet.

A bázis ma is a műkedvelés, az a közeg, ahol emberi és szemmel láthatóan szellemi magatartásra oktatják a fiatalokat. Talán ezért vizsgázott jeles osztályzattal a szabadkai zsüri előtt Rövid Eleonóra, aki — reméljük — hamarosan Budapesten folytatja tanulmányait. Az útravalót nem a színház adja — ne feledjük!, hanem az Életjel. A köszönet az Életjelnek jár.

...és merjük most kétségbe vonni a műkedvelés hasznosságát?

—S—N

(Magyar Szó, 1978. május 31.)

NÉPI KULTÚRÁNK NÉPSZERŰSÍTÉSE

A modern irodalmat, a zenét, a művészetet eltéphetetlen, közvetlen és közvetett kapcsolatok szövedéke fűzi a népi kultúra örökségéhez. Enélkül a legmagasabb rangú és rendű modern művészet sem létezhet. Talán máig is él az a hiedelem közvéleményünkben, hogy a jugoszláviai magyarságnak nem volt és ma sincs említésre méltó népköltészete. Az utóbbi években egyre szaporodnak a népi kincsünket bemutató kiadványok, amelyek beszédesen cáfolnak meg minden kérdést. Ezek közé tartozik a *Hallották-e hírét?*, amelyet dr. Burány Béla orvos rendezett sajtó alá, s amelyet a Forum jelentetett meg.

Ebből a Vajdaság huszonhét falujának, a Tisza mindkét oldalán elterülő községnek több mint kétszáz epikai népzenei hagyományait rögzítő kiadványból ismerhettünk meg néhányat hétfőn este az Életjel rendezvényén. Ismételten megbizonyosodhattunk arról, hogy a vajdasági népi kultúra igen gazdag és tájanként igen változatos — ma még —, de veszendő és elvesztése végleges lehet. Tudatában van ennek dr. Burány Béla is, aki nemcsak hogy feltárja, hanem anyagát közkinccsé is igyekszik tenni. Mégpedig nem csupán kiadványok útján, de az élő szó erejével is, akárcsak élőújságunk legutóbbi előadásán. Ebben a törekvésében nagy segítségére van a csókai Móra Ferenc Művelődési Egyesület sok lelkes tagja. A csaknem tíz éve fennálló egyesület elsődleges célja a népi kultúra ápolása, mind a szellemi, mind pedig a tárgyi néprajz gyűjtése. Hét különböző csoport szorgoskodik e nemes feladat teljesítésén. Ezúttal kis és nagy citerazenekara, irodalmi csoportjának egy tagja és nemrég létesült négytagú népi zenekara lépett föl és régi magyar hangszereken ősi magyar dalokat szólaltatott meg. Dr. Burány Béla szerzői estjén közreműködtek még moholi, zentai és csókai népdalénekesek, valamint botos pásztortánccal Bartucz Szilveszter koreográfus moholi tanítványai. Valamennyien nagy sikert arattak a Népkör termét megtöltő közönség körében.

(-s -a)

(7 Nap, 1978. június 2.)

A Tisza menti népballadák gyűjtője: Dr. Burány Béla

Gubás Ágota méltatta a zentai folklorista munkásságát

HALLOTTÁK-E HÍRÉT?

Dr. Burány Béla szerzői estjéről

Az Életjel irodalmi élőújság a Népkör nagytermében megrendezte dr. Burány Béla, neves zentai népdalgyűjtő szerzői estjét *Hallották-e hírét?* című könyvének megjelenése alkalmából. Az est keretében felléptek a csókai Móra Ferenc Művelődési Egyesület pionír és felnőtt citerazenekara Vrábel János és Borsi Ferenc vezetésével, valamint Bartucz Szilveszter moholi népi táncosai.

Az érdekes és színvonalas műsorban Tisza menti pásztor- és betyárballadákat, rabénekeket, tréfás balladákat stb. hallhatott a közönség. A szereplők eredeti előadásmódon, eredeti népi hangszereken — furulya, citera, doromb, tekerőlant stb. — szólaltatták meg a Tisza menti motívumokat. Dr. Burány Béla közvetlen nyelvezettel, kerülve a tudalékos, tudományos hangvételt egy-egy epikai mű érdekességére hívta fel a közönség figyelmét. Előadásában hangsúlyozta, hogy a népballada a parasztság alkotása. (...)

M. M.

(Magyar Szó, 1978. június 3.)

LÉNYEGLÁTÓ PONTOSSÁG

Illés Endre Szabadkán

Az Életjel június 8-án megrendezte Illés Endre Kossuth-díjas magyar író szerzői estjét, a városháza dísztermében. A jeles írót a Vajdasági Írók Egyesülete szabadkai szervezete nevében Balogh István üdvözölte. Munkásságát Domokos Mátyás budapesti kritikus méltatta. Az est keretében fellépett Piros Ildikó neves budapesti színművésznő, Huszti Péter Kossuth-díjas színművész és Pataki László szabadkai színművész, az Újvidéki Művészeti Akadémia tanára.

„Az igazi íróhoz több kulcs kell" — írta egy helyütt Illés Endre, ez a megállapítás rá is vonatkozik. Írónkat nehéz lenne besorolni valamely irodalmi műfaj zárt egységébe. Illés Endre drámaíró, novellista, esszéíró, kritikus, műfordító és irodalomszervező. A 76 éves író nagy irodalmi korszakok tanúja: Babits tanítványa és barátja; fiatal költők felfedezője: Radnóti Miklós, Zelk Zoltán, Weöres Sándor, Devecseri Gábor, Hajnal Anna, Dsida Jenő és Jékely Zoltán írásait a Budapesti Hírlap irodalmi mellékletében publikálta először.

A *Krétarajzok*, a *Trisztán*, a *Történet a szerelemről és a halálról*, a *Rendetlen bűnbánat*, a *Törtetők*, a *Festett egek* írójának műveiben a lényegláto pontosság a közös. Mesélni tudó könnyedsége nem szívleli az iskolás műfaji határokat, racionális írásművészete pontos fegyverként lényegre tör, az igazság szolgálatában áll. Művei társadalomkritikai írások is. Színpadján öncsaló emberek járnak, akik a képzelgések jegyében hazugságra épült világban hisznek.

— Olyan évtizedekben éltem, amikor elég gyakran és elég sokféle hazugsággal találkoztam — nyilatkozta egy alkalommal Illés Endre.

A *Törtetők* című drámájában erről a fojtogató hazugságról szól, arról a „hatalmas folyamrendszerről, melybe beletorkollik a gyávaság, óvatosság, kishitűség, felelőtlenség. Még az erőszak is".

Illés Endre munkásságában szabadkai vonatkozásokat is fellelhetünk, hiszen jelentős mértékben hozzájárult a Kosztolányi- és Csáth Géza-kutatáshoz.

Az Életjel Illés Endre szerzői estjének megrendezésével egy nagy íróval, a magyar irodalom élő klasszikusával való közvetlen kapcsolatot tette lehetővé a szabadkai irodalomkedvelőknek és olvasóknak.

M. M.

(Magyar Szó, 1978. június 10.)

ILLÉS ENDRE SZERZŐI ESTJE

Az Életjel huszadik esztendejének tavaszi idénye két jelentős irodalmi esttel zárult. Ezek vendégszereplőivel és a tőlük hallott intim vallomásokkal, művészi számokkal olyan forró visszhangot keltettek a művelődési otthon nagytermében, amely sokáig élő élményével a feledhetetlen esték színes sorát gazdagítja.

Illés Endre szerzői estje egy darab élő irodalom volt. A magyar irodalom élő klasszikusával találkoztunk, akinek visszaemlékezéseiben felelevenedett a századforduló, s az utána következő mozgalmas évtizedek szellemi erjedésének kibontakozása. Mintha a letűnt évtizedek jöttek volna vissza, akár egy visszapergetett film. Fiatal nemzedékünk — a nézőteret tel-

jesen betöltő hallgatóság majd kilencven százaléka — most ismerkedett meg azokkal az „alkotói műhelytitkokkal", amelyek a mind elevenebbé váló, hatásában egyre jobban felerősödő irodalmi élet összetevő részei, mozgató erői voltak. A *Beszélgetés az íróval* — amelyet Domokos Mátyás kritikus folytatott Illés Endrével — az alkotót és a tőle elválaszthatatlan művét világította meg. Illés Endre, a novellista, az esszéíró, a kritikus, a drámaíró válaszaiból az őszinteség legtisztább hangján kihallatszott, hogy az embert soha nem lehet elválasztani művétől: tette életével egy. Ha maradandót alkot, az irodalom gazdagítására alkotja azt (az irodalom az olvasóközönséggel egy és oszthatatlan), ha viszont az irodalom örök törvényei ellen vét, az alól — bármit is mond a kritika — nincs feloldozás.

A ritka értékű párbeszédet kísérő számokban hallottuk azt, amit ünnepelt szerzőnk Kosztolányiról mint kortársról írt, aztán mint Csáth Géza újrafelfedezője a modern magyar irodalom tragikus sorsú előfutáráról mondott el. Nagyszerű kiegészítői voltak ennek az irodalomtörténeti értékű körképnek azok a részletek, amelyeket Illés Endre drámáiból, krétarajzaiból Huszti Péter Kossuth-díjas színművész, Piros Ildikó színművésznő és Pataki László színművészünk adtak elő.

Az évadzáró második részében Huszti Péter és Piros Ildikó budapesti színművészek előadóestjét hallottuk. A *Gyermekarcok, Diákévek, Szerelmek* és *Furcsa emberek* verskoszorújában, amelyhez egy-két prózai szám adott más hullámverésű hangvételt, a művészi közlés olykor szinte káprázatos változataiban azt mondták el nekünk, hogy valahol a párhuzamosok végén — a képzeletbeli érintkezés nélkül is — *Minden ember egyforma:* visszatükröződve a versben, a prózában és az elhangzott érzelmes sanzonokban és a vidám, játékos dalokban is.

L. E.

(7 Nap, 1978. június 16.)

Illés Endre, a magyar irodalom élő klasszikusa körünkben

Életjel

XXI. évf. 6-7. (345.) sz.

1978. VI. 8.

Kréta-rajzok

ILLÉS ENDRE

Kossuth-díjas
író szerzői estje

Fellépnek:

HUSZTI PÉTER Kossuth-díjas színművész

PATAKI LÁSZLÓ

PIROS ILDIKÓ

Bevezetőt mond és az íróval beszélget:

DOMOKOS MÁTYÁS

budapesti kritikus

Az est vendége:

ILLÉS ENDRE

Az előadás 1978. június 8-án, csütörtökön 18 órakor kezdődik a régi városháza dísztermében.

Belépődíj 20, diákoknak 10 dinár

DOM KULTURE
KULTUROTTHON
SUBOTICA

SZÍNVONALAS RENDEZVÉNYEK

Az Életjel idei műsora méltó a húsz évvel ezelőtt megindult élőújság jubileumához. Nemcsak amiatt, mert a tavaszi idényben huszonhét előadást rendezett, tehát annyit, amennyit máskor egész évben, vagyis havonta négyet-ötöt, hanem azért is, mert régen volt ennyire változatos és színvonalas. Ugyanakkor a nézők száma is örvendetesen megnövekedett: mintegy ötezren voltak kíváncsiak rendezvényeire.

A rendes számok mindegyike nagy érdeklődést váltott ki. Az évadot Crnjanski-emlékesttel kezdve, majd zenéről szóló verses összeállítást hallhatott a közönség. Zsúfolásig megtelt a zeneiskola hangversenyterme, amikor Garay Bélának, színjátszásunk doyenjének munkásságáról emlékezett meg az Életjel abból az alkalomból, hogy *Festett világ* címmel megjelentette legújabb művét. Sajátos színfoltja volt az elmúlt hónapok programjának dr. Burány Béla szerzői estje, amelyen Tisza menti népdalok és népballadák hangzottak el zentai, csókai és moholi énekesek és együttesek előadásában. Legérdekesebb mégis az az író—olvasó találkozó volt, amelyen Illés Endre munkásságával ismerkedhettünk meg, s amelyen maga a szerző is részt vett Domokos Mátyás kritikussal együtt. A műsorban — Pataki László színművész mellett — föllépett Huszti Péter és Piros Ildikó is, akik ezt követően — az élőújság évadzáró előadásaként — nagysikerű közös előadóestet tartottak. Rajtuk kívül még Almási Évát és Balázsovits Lajost látta vendégül az Életjel a külföldi művészek közül. Szerkesztősége azonban az idén is lehetővé tette mind a magyar, mind a szerbhorvát anyanyelvű fiatalok számára, hogy elbúcsúzzanak az irodalombarátoktól: az előbbiek előadását februárban, az utóbbiakét pedig májusban rendezte meg. (...)

(7 Nap, 1978. június 23.)

AZ ÉLETJEL KÉT ÉVTIZEDE

Négy ismert szabadkai író, Burkus Valéria, Urbán János, Dér Zoltán és Galamb János, két évtizeddel ezelőtt az Életjel irodalmi élőújság megindítását kezdeményezte. Az érdekes élőújság immár húsz éve megjelenik, megvan a maga közönsége, amiről legjobban az tanúskodik, hogy 340 nagyobb és körülbelül 180 kisebb előadást rendezett.

A hagyományos irodalmi estek után színjátszó együtteseket is alakított, amelyek a jugoszláviai magyar írók műveit mutatják be, a fiatal költők és művészek pedig nyilvános fellépésre készülnek. Egyre gazdagabb az Életjel könyvkiadási tevékenysége is. 1968 óta máig körülbelül ötven mű jelent meg szabadkai vagy olyan szerzőktől, akik Szabadka kultúrájával és művészetével foglalkoznak.

Varga József

(Politika, 1978. június 24.)

HÚSZÉVI MŰKEDVELŐ TEVÉKENYSÉG

Az Életjel idei négyszeres évfordulója

A Szabadkai Városi Könyvtár épületének földszinti termében, 1958. október 28-án tartotta első szerény rendezvényét az Életjel irodalmi élőújság. Négy Szabadkán élő író — Burkus Valéria, Dér Zoltán, Galamb János és Urbán János — kezdeményezte. Ez volt az összetétele az első szerkesztő bizottságnak. Azóta háromszázharminchét nagy előadást és százhetvenhat miniműsort adtak az irodalom- és művészetkedvelő közönségnek.

Tíz évvel ezelőtt alakult meg az Életjel keretében a Csáth Géza Művészetbaráti Kör. Az a szándék hozta létre, hogy az élőújság fiataljai gyakorlatra tegyenek szert, évi tizenöt-húsz kisműsor vállalásával és lebonyolításával megszokják a nyilvános szereplést, s idővel bekapcsolódjanak a többi rendezvénybe.

Egy évtizede annak is, hogy az Életjel munkájának szerves részeként megkezdte működését a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad. Kezdetben Kísérleti Színpad néven ismertük és műsorán avantgarde művek szerepeltek. Eddig ötvennégy előadást tartottak, s az utóbbi években elsősorban hazai, jugoszláviai magyar szerzők egyfelvonásosait adják elő.

Igen jelentős az Életjel könyvkiadói tényked̄ése. Miniatűr-sorozatukat 1968 novemberében indították meg, s ez a kiadói tényked̄és 1973 óta kiterebélyesedett, az Életjel Könyvek sorozatával bővült. A kiskönyvek sorozatában eddig harmincegy, a nagyobb méretű Életjel Könyvek megjelölés alatt pedig tizenhat kötet hagyta el a nyomdát. Az előbbinek elsősorban a szabadkai, s azon túl az egész jugoszláviai magyar művelődési élet a vizsgálódási tárgya, különösen pedig felkutatott, ismeretlen vonatkozások közlése a célja... Az Életjel Könyvek ugyanakkor főleg a város jelenéhez fűződő, helytörténeti és más dokumentum jellegű műveket ölelik fel.

Mindez egyedülállónak nevezhető tevékenység, hiszen kezdettől fogva amatőr jellegű. Rendezvényeiknek eddig több mint tízezer szereplője volt, s alig akad író, művész tartományunkban, aki legalább egyszer ne lépett volna közönség elé ezeken a műsoros esteken. Feltételezhetően több százezer ember látta ezeket az előadásokat, hiszen némelyik rendezvénynek ezerszőt kétezer főnyi közönsége is volt. Volt olyan Életjel-előadás, amelyet nyolcszor meg kellett ismételniük.

Szavalóik évente eljutnak a köztársasági szemlékre, mert a Horváth

Piros Ildikó és Huszti Péter

Emma tanárnő által vezetett Csáth Körből sok fiatal tehetség kerül ki. E kör tagjai közül eddig öten a színészi pályát választották (Bajza Viktória, Czifra Éva, Póka Éva, Sziráczky Katalin és Tallós Zsuzsa).

Az Életjel már több mint tíz évvel ezelőtt is tartott kétnyelvű előadásokat (pl. Veljko Petrović író halálának alkalmából), az utóbbi években pedig horvát és szerb fiatalok is bekapcsolódtak, s május 19-én is lesz egy előadásuk.

A két évtizedes működést többféleképpen jelöli meg az Életjel szerkesztő bizottsága. Ez év október 24-én nagyszabású kiállításon — plakátok, fényképek és egyéb dokumentumok felvonultatásával — érzékeltetik a megtett út eredményeit. Két nappal később a Csáth Kör mai fiataljai mutatkoznak be egy irodalmi összeállítással, majd október 28-án — írók és művészek közreműködésével — ünnepi esten jelölik meg a huszadik évfordulót a színház nagytermében. Ugyanakkor fellépnek ismét az Életjel hajdani, legjobb szavalói...

Jelentős dokumentumnak ígérkezik az irodalmi élőújság előkészületben levő, harmadik évkönyve. Úgy értesültünk, hogy lényegesen terjedelmesebb, gazdagabb tartalmú lesz, mint az előző kettő.

Már az eddig lebonyolított idei műsorok is — köztük a némajátékot is érvényre juttató *Csáth-breviárium* című előadás — a további útkeresések igényét jelzik. Az április végén megtartott *Festett világ* című előadáson Garay Béla rendező és színművész, színháztörténeti író munkásságát méltatták legújabb könyvének megjelenése alkalmából. Hasonlóképp nagy közönséget vonzott Almási Éva és Balázsovits Lajos előadóestje.

A huszadik évfordulóját további munkával megjelölő Életjel Szabadka város Októberi díjának, a Szenteleky-díjnak és a város ifjúsági díjának nyertese.

Fehér Ferenc

(Magyar Szó, 1978. május 7. — Kivonatosan: Kritika, 1978. június)

ÉLETJEL SZABADKÁRÓL

A közelmúltban néhány napot Szabadkán töltöttem. Kosztolányi Dezső 1885-től a gimnázium befejezéséig Szabadkán élt, az ő nyomait kerestem a városban. Meglepett, hogy szinte semmi személyes hagyatékot nem találtam, és az indulás előtti halvány remény egy Kosztolányi-emlékházról már az első órákban szertefoszlott. Pedig el sem tudok képzelni avatottabb idegenvezetőt Kosztolányi-ügyben, mint Dévavári Zoltánt, aki egyszerre irodalomtörténész, író, újságíró, és aki többek között mint Kosztolányi-kutató szerzett magának nevet.

Órákat sétáltunk a városban az egykori korzón, a Kossuth utcán — a mai Boris Kidrič utcában —, ahol a házak homlokzata még mindig Kosztolányi korát idézi, és a földszinti üzletek kirakatai vagy hatféle színes tévét hirdetnek. Miközben Dévavári Zoltán, az irodalomtörténész Kosztolányi önképzőköri vitáiról beszélt, restellkedve vettem észre, hogy nekem fontos felfedezés az is, milyen csinosak a lányok itt, az egykori korzón. Olyanok, mint a kirakati próbababák, vékony derekúak, divatosak, s oly fekete a szemük, hogy utánuk kell fordulnom.

A tanácsháza tornyai már hosszú árnyékot húztak a térre, amikor Dévavári Zoltán, az író lakása felé menet, hirtelen megállt, és azt kérdezte: hallottam-e az Életjelről? Reggel óta nem hallgattam híreket, azt hittem hirtelen, hogy a terroristák által fogva tartott Moro adott újabb életjelt magáról. Meg sem lepődtem Dévavári Zoltán, az újságíró kérdésén, hiszen a terrorizmus mostanában még azoknak is felkelti a politikai érdeklődését, akiknek nincs is.

Almási Éva és Balázsovits Lajos

Szerencsémre csak annyit kérdeztem: milyen életjelről? Ez a gyanútlan visszakérdezés megpecsételte az aznapi, de a másnapi esténket is. Lelkes beszámolót hallgattam késő éjszakáig arról, hogy épp húsz éve alakult meg Szabadkán az Életjel című irodalmi élőújság.

Az Életjel nem hivatásos intézmény. Szervezői és elindítói — Urbán János, Dévavári Zoltán, Burkus Valéria, Galamb János — pódiumnak szánták, mely hírt ad a szellemi élet minden területéről, melynek alapvető célja az irodalmi mű eljuttatása az olvasókhoz. Csak hosszas és bonyolult magyarázatok után derült ki, hogy ez az Életjel attól élő újság, hogy mindig aktuális vagy „csak" érdekes, izgalmas művek bemutatását vállalja magára. Szóban és nem nyomtatásban, diákoknak és felnőtteknek egyaránt.

Tíz évvel ezelőtt az Életjel megindított egy diák- és egy felnőtt társulatot. A Csáth Géza Művészetbarátok Köre középiskolás tagjainak adott pódiumot.

— A közönséget gondolkodásra akarjuk késztetni — mondta Horváth Emma tanárnő, a Csáth Kör vezetője másnap este a szabadkai Népkörben.

A *Csáth-brevárium* előadásán magam is láttam módszerüket. A novellákból összeállított műsort a tanárnő többször leállította, és a kulcsfontosságú kérdésekre irányította a figyelmet oly módon, hogy a közönség soraiból a gyerekek szinte a kérdésekre adott válaszokkal summázták a darab mondanivalóját.

A „felnőtt" társulat a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad. Nincs önálló együttesük. Minden előadást más írók és művészek adnak elő. Emlékezetes sikere volt a közelmúltban Berek Katinak. Telt házat vonzott Almási Éva és Balázsovits Lajos előadóestje. Volt olyan Életjel-előadás, amelyet nyolckor kellett megismételni.

A közönséggel való szoros kapcsolat közelebb hozta a múltat — írók, újságírók, művészek kezdeményezésére művelődéstörténeti mozgalom született. Kéziratok, levelek, kották, naplójegyzetek, relikviák felkutatásával megindult az irodalmi múlt feltérképezése. Ennek a mozgalomnak egyik legjelesebb alakja épp Dévavári Zoltán, aki az irodalomtörténész megszállottságával felfedezte a tragikus sorsú Csáth Gézát, és felkutatta Kosztolányi Dezső kéziratait, naplójegyzeteit. Oly kitartóan, szeretettel dolgozott, hogy a Kosztolányi családnak szinte tagja lett. Dr. Kosztolányi Árpád és húga, a Pacsirta, hálájuk jeléül neki adták át Kosztolányi Dezső ifjúkorából megőrzött kéziratait.

A Csáth Géza és Kosztolányi Dezső ismeretlen írásaiból összeállított emlékszámok nagy sikert arattak az Életjel irodalmi élőújság pódiumain.

Az Életjel könyvkiadói tevékenységet is folytat. Az Életjel Miniatűrök szerzői elsősorban a szabadkai, a jugoszláviai magyar irodalmi életet vizsgálják, nagy segítséget adnak az irodalomkutatónak. Az Életjel Könyvek eddig megjelent kötetei pedig a város szociológiájával, helytörténetével foglalkoznak. Az Életjel szerkesztői segédkeztek Szabadka irodalmi folyóiratának, az Üzenetnek a napvilágra hozatalában is.

Az Életjel tevékenysége szinte egyedülálló: húsz éven át ez az amatőr társulat jó ötszáz előadást tartott, feltételezhetően több száz ezer néző előtt. Kosztolányi emlékeit mentem keresni Szabadkára. Bár az emlékházat változatlanul nem tudnám berendezni, mégsem érzek űrt a tárgyak hiánya miatt.

Révész Tamás

(Új Tükör, 1978. augusztus 6.)

VÁROSUNK HÁROM ARCA

Az emberek mindig nagy érdeklődést tanúsítanak közvetlen környezetünk régmúltja iránt. Ezt bizonyította a hétfő esti Életjel-rendezvény is, a három településtörténeti előadás, amelyet a Népkör kisterme helyett a nagy érdeklődésre való tekintettel a színházteremben kellett megtartani. *Városunk három* arca címmel Pálinkás József, Szekeres László és dr. Györe Kornél mutatta be Szabadka város kialakulását, fejlődését, településképét és oktatásügyének történetét. Régészeti ásatások eredményeiről tájékozódhattak az érdeklődők előszóban és diaképekkel illusztrálva, a városkép kialakulását pedig térképek szemléltették. Egy-egy ilyen előadás mozgosító erejű is, amire nagy szükség van, hisz évek óta gyűjtik már az anyagot Szabadka monográfiájához, egy összefoglaló mű közreadása azonban még mindig várat magára. Ehhez jó adalékul szolgálnak az említett szakemberek könyvei is, amelyeket az Életjel jelentetett meg. Gyorsan elkelt a Szabadka népoktatását bemutató, majd a helyneveket összefoglaló gyűjtemény, legutóbb pedig a város településképét tudományos alapozottsággal ábrázoló kiadvány is. (...)

(Magyar Szó, 1978. szeptember 14.)

FIATAL VERSMONDÓK A KRLEŽA-ESTEN

Miroslav Krleža, a horvát irodalom élő nagy klasszikusa nyolcvanöt évvel ezelőtt született. Ezt az évfordulót az Életjel fiatal előadóival ünnepelte meg. Kivételes értéke ennek, hogy élő irodalmunk óriásának költészete, novellisztikája és halhatatlan drámáinak visszhangja milyen mélyen él legfiatalabb nemzedékünk lelkében. Horváth Emma tanárnő kitűnő irodalmi nevelő: növendékei tovább viszik szép üzenetét az elkövetkező nem-

A népszerű Kaláka együttes

zedékek felé. Mint rendező Krleža roppant nagy életművéből finom érzékkel válogatta össze a verseket, a novella- és drámarészleteket, s ezzel minden műfajában jól érzékelhető alkotót mutatott be. A jubileumi esten fellépő fiatal versmondók arról győztek meg bennünket, hogy csodálatos jelzéseit is átélik, s mint egy igazi művészi élményt közlik a hallgatóval. A fiatal versmondók élén Pajor Gizella állt, akit ma már méltán emlegethetünk Szabadka legjobb szavalói között, és közöttük a legfiatalabb, a tizenhárom éves Ispánovics Ildikó a gyereklány bájosan naiv hangjával töltötte meg az általa híven előadott költeményt. Külön meg kell emlékeznünk Pausity Olgáról, aki a *Nagysága látogatóban a cseléd beteg gyermekénél* című terjedelmes költeményt nem kéziratból, hanem fejből mondta el olyan remek feldolgozásban, hogy az egy hivatásos előadónak is dicséretére válnék. A komoly igénnyel összeállított jubileumi műsort Csóke András, Gracza Attila, Ivkovics Ivandékics Edit és Szabó Sándor, a szabadkai zeneiskola növendékei zongoraszámaikkal tették színesebbé.

(L.)

(7 Nap, 1978. szeptember 22.)

MEGJELENÍTŐ ERŐ ÉS MOZGÁSKULTÚRA

Átütő sikert aratott hétfőn Pajor Gizella és Rövid Eleonóra előadóestje. Az egyetemi tanulmányaik felé rajtoló két végzős középiskolás valóban késznek bizonyult újabb művészi feladatok elvégzésére. Nyolcvan perces műsoruk igényessége, az átélés forrósága mind erre engedett következtetni. Az irodalmi színpad nyújtotta ezernyi lehetőség közül igen érdekes megoldások egész sorát láttuk megvalósulni.

A drámaiság mindvégig jellemzője maradt a produkciónak: hol a versek „bőre alatt lüktetett«, hol pedig tűzkígyóként csapott ki, s a költemény szinte halmazállapotot cserélve drámává lényegült. Az előadás általános jegyeit kutatva szólni kell még a két versmondó plasztikus, töretlenül szép színpadi beszédéről, mozgáskultúrájáról. Mindez: a megjelenítő erő s a hangban és mozgásban megnyilvánuló kifejezőeszközök egész tárháza olyan változatos műsort eredményezett, amely méltán érdemelte ki a Népkör nagytermét zsúfolásig megtöltő közönség több ízben kitörő nyíltszíni tapsát.

Nehéz választani a mindvégig egységes műsor számai közül. A közösen előadott pantomimrögtönzésből kiindulva, amely mindenképpen megkülönböztetett figyelmet érdemel, Vas István *Etruszk szarkofág* és Lars Forssel *A halott Alkésztisz éneke Admétoszhoz* című verseket emelném ki Pajor Gizella előadásában; Rövid Eleonóra számai közül pedig a *Fehér Anna* című népballadát és Szilágyi Domokos *Kényszerleszállását*.

A Sturc Béláné tanárnő gondolatébresztő bevezetőjével kiegészült műsor élményt nyújtó volt, emlékezetes marad. Az Életjel húsz, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tízéves jubileumához méltó.

(7 Nap, 1978. szeptember 29.)

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ IRODALMI SZÍNPAD

ŐSBEMUTATÓ A PÓDIUMON

A ma esti bevezetőt egy vallomással kell kezdenem, oly őszinte hangon, mint amilyen őszinte az író, akit ma egy szerzői est keretében kétszeresen ünnepelünk: az Életjel szerkesztősége is, olvasóközönsége is a hatvanéves Októberi díjas Kvazimodó Braun Istvánt...

Pár hónappal ezelőtt, amikor szerkesztőségünk asztalánál ennek az estnek a körvonalait vázoltuk fel s kerestük hozzá a legmegfelelőbb közlési formát, ő — mint szerkesztőségünk tagja — így szólt:

„Legyen ez csak egy kis »házi ünnep«, az Életjel házi ünnepe, mert az, amit én írtam, az az én művem, és azt csak szerény keretek között kellene megünnepelni...!"

Nemcsak az őszinte emberi szerénység hangja ez, hanem — egy-két markánsabb, harcosabb hang kivételével — a vajdasági író hangja. Mert a több, mint egy emberöltőn át tartott visszhangtalanság után mintha már természetünkké vált volna az a szerény vagy kényszerű(?) belenyugvás, hogy itt mi csak magunknak írunk s amit írunk, a mi falainkon kívül jóval messzebbre ugyan nem hallatszik el...

Neveket nem említek, mert a paralella soha nem volt hálás dolog, de az irodalom, és nemcsak az irodalom, nem egy példát mutatott fel, hogy az Időnek érlelésével éppen az agyonhallgatott vidéki ismeretlen tört fel az ismertek fényvonalára és alkotott maradandót...

„Mint a föl-földobott kő..."

Kvazimodo Braun Istvánt mi az értékeink között tartjuk számon.

Az első s mindmáig egyetlen drámairodalmi pályázatunkon ő nyerte el az első díjat *A Magdics-ügy* című drámájával. Maga a díj is már fémjelzés; a szabadkai, majd utána a topolyai bemutató a bíráló bizottság röpke méltatásán túl sokakban megerősítette azt a meggyőződést, hogy megszületett az első kimondottan vajdasági magyar dráma. Így a mű nyereséget, gazdagodást jelentett számunkra itt. Regénye, a *Testamentum* olykor még mélyebb akkordokat hagy hosszan, sokáig zengeni az olvasóban.

Vígjátékairól, szépprózájáról, sajátosan egyéni hangú humoreszkjeiről a mosolyt, a nevetést szeretők örömével szintén az elismerés hangján kell szólnunk, szívünk egész melegével köszöntve a hatvanesztendős írót, aki egészen fiatalon szegődött a mi irodalmunkhoz, a legnehezebb időkben, és mindvégig bátran és híven kitartott mellette, s akinek szíve — ha az irodalomról és ha nem is csak az irodalomról van szó — ma is olyan üdén, ma is olyan fiatalosan dobog.

Lévay Endre
(Életjel, 1968. december 2.)

TÖRÖTT TÜKÖRBEN LAKIK A TÜNDÉR

Különös, rendhagyó eset történt a héten Szabadkán. Az Életjel műsorában egy tizennyolc éves diáklány, Pribilla Valéria lépett dobogóra, és a Moša Pijade Gimnázium dísztermében összegyűlt nagyszámú közönség előtt olyan önálló estet tartott, amihez hasonlót még hivatásos színészeink sem produkáltak nálunk. Egyszerű fekete nadrágban és maga készített fehér blúzban ott állt ez a lány, nem a rivaldafényben, hanem a szemek tüzében, és sétálva, meg-megállva, dísztelen falépcsőre ülve mondta a verseket, a magyar költészet gyöngyszemeit. Mondta, hirdette a színekből, érzésekből, gondolatokból, ritmusokból, szinkópiákból, képekből, lángokból, látomásokból és indulatokból szőtt szavakat, de nem akárhogy, nem iskolás lámpalázzal, félénkséggel és félszegséggel, hanem úgy, ahogy azt egy szárnyat bontó, ritka tehetség teszi. Egy tehetség, aki nemcsak rendezgeti, fényesíti, suhogtatja a szárnytollait, hanem már szállni, körözni is tud, méghozzá nem is alant. És Pribilla Valéria, a szabadkai Moša Pijade Gimnázium érettségizője ezt többször is bebizonyította. A középiskolás és nem középiskolás művészeti vetélkedők egész során lett első, a legjobb. Mégis, az eddigi vetélkedők legfeljebb csak erőpróbák és előgyakorlatok voltak, mivel azokon egy-két versnél nem mondott többet. Most meg egyszerre csupán érzelmi szüneteket tartva, tizenegy költő (Csoóri Sándor, Juhász Ferenc, Kassák Lajos, Nagy László, Tóth Ferenc, Szécsi Margit, Weöres Sándor stb.) versét tolmácsolta másfél órán át, a korszerű versmondás legfőbb ismérvei és követelményei szerint. Azt, amit elmondott és előadott, a helyes, szép kiejtés éppúgy jellemezte, mint a mély átérzés, a jó arány- és ritmusérzék, az érzelmi, hangulati és gondolati telítettség, a költő, az ember, a nép, a nyelv, a szépség és a jóság szolgálata. Magamegmutatás és köszönet volt ez az est, köszönet azoknak, akik — Szécsi Margit találó megfogalmazása szerint — „álmodni engedték a szegény gyereket", akik lehetővé tették, hogy egy munkáscsaládban született nemesmiliticsi lány ne csak magára eszméljen és elinduljon a verssel, mint a mesebeli legkisebb fiú a hamuban sült pogácsával, hanem el is jusson a „Titkok kapujáig" — a művészetig.

A szegénység és szürkeség ködéből, a kenyérre és az igaz szóra éhes őseink századokon át elfojtott vágyából és indulatából, de mindenekelőtt a hajdan kócbabával játszó kislány törött tükréből — tündér lépett elő. Tündér, aki nem varázspálca-suhogtatással, hanem szép csengésű, meleg hangjával, szuggesztív versmondásával „csinál" varázslatot, és mutatja meg mindenkinek, hogy „az ember több lehet önmagánál", ha „elhányja csikófogait", nem ítéltetik feltétlenül arra, hogy magatehetetlenül és tétlenül a lét peremén tengődjön, éljen, a „semmi ágán" csüngjön, a „semmibe" nézzen.

Pribilla Valéria számára eszköz, szolgálat és varázslat a vers. Eszköz arra, hogy megragadja velük a megragadhatót; kimondja velük a kimondhatót és kimondhatatlant; mérlegre tegye velük a maga és a világ igazságát; felidézze a rútat, rosszat, veszélyt, és a szavak párbajában legyőzze őket; eszköz neki a vers a jóra, a szépre, az ember kiteljesedésére, az iszonyúra, a könyörtelenre, a gyógyörűre — sőt még arra is, hogy költőket és verseket tolmácsolva „jóvátegye a jóvátehetetlent".

A tehetségnek — ha ápolják, ha napfényt juttatnak neki — van ereje kibontani lombját-ágait.

A megtestesülés nem királyi családból származtatja magát.

És éppen mi ne vennénk észre, hogy a tündér olykor „törött tükörben lakik"?

A továbbiakban rendezők, színházi szakemberek dolga, hogy nagyobb ívet adjanak a repülésnek...

Szűcs Imre

(Magyar Szó, 1972. december 24.)

ÉRTELMÜNKRE APELLÁLÓ VERSMONDÁS

Egy diáklány önálló előadóestje

Néhány év óta Szabadkán is divattá vált a versmondás. Verseket azelőtt is mondtak, de amióta Horváth Emma tanárnő valóságos szavalóiskolát létesített az Életjel irodalmi műhelyében, azóta sokkal gyakrabban hangzanak el versösszeállítások alkalmi és ünnepi rendezvényeken. S ami azelőtt nem történt meg: serdülő fiúk és lányok vállalkoztak arra, hogy a Csáth Kör előadásain önálló műsorral mutatkozzanak be a fiataloknak. Közülük azonban mindeddig még egyikük sem érzett magában annyi bátorságot, hogy előadóesttel lépjen a nagyközönség elé. Pribilla Valéria volt az első, aki nem riadt vissza ettől, és alapos előkészületek után az élőújság évadzáró előadásán megpróbálta megteremteni az egyszemélyes színpad, a pódiumművészet feszült légkörét.

A föladat, amelyre vállalkozott, több volt önigazolási lehetőségnél, hiszen képességeiről már nem egy rangos szemlén és vetélkedőn megbizonyosodhattunk. Tudtuk, hogy fölszabadultan mozog a rivaldafényben, okosan, meggyőzően, szuggesztíven tolmácsolja a költők és az írók üzenetét. Most azonban arról is meggyőződhettünk, hogy erejéből és tudásából a legnehezebb föladatokra is futja. Tizenegy költő tizenhat versével próbált meg értelmünkre apellálni, nemes veretű értékeket közvetíteni. Több mint egy órán át járt-kelt a gimnázium nagytermének zsúfolásig megtelt széksorai között és avatottan megidézte Kassák Lajost, Weöres Sándort, Nagy Lászlót, Juhász Ferencet, Szécsi Margitot, Nemes Nagy Ágnest, Váci Mihályt, Csoóri Sándort, Tóth Ferencet, Tölgyesy Miklóst és Vida Jánost. Hol vívódva, tépelődve, hol könnyedén, játékosan, de éreztük, hogy ellenállhatatlan kényszerűség mondatja vele a verseket, s hogy szavai visszhangra lelnek bennünk. Különösen a *Menyegző*, a *Mindenség szerelme*, a *Ló meghal, a madarak kirepülnek* és a *Lovak és az angyalok* magával sodró sorai idézték föl bennünk maradéktalanul a költő gondolatait.

A siker Sebestyén Tibor rendező érdeme is, aki már évek óta hozzáértően és féltő gonddal egyengeti Pribilla Valéria útját. Keze nyoma a műsor tartalmi fölépítésén éppúgy meglátszott, mint az előadó csiszolt beszédtechnikáján, értelemre és érzelemre ható előadásmódján.

A *Hangballadá*val egy kivételes tehetségű diáklány, egy érettségi előtt álló gimnazista lány példát mutatott szerénységből, szorgalomból, igényességből, versszeretetből, a költészet iránti alázatból. Egy diáklány, akinek a helye — nem kétséges — ott van nagyszínpadjainkon.

(7 Nap, 1973. január 5.)

KILENC ELŐADÁS A KÍSÉRLETI SZÍNPADOK SZEMLÉJÉN

Holnap, január 19-én kezdődik Újvidéken a kis- és kísérleti színházak sorrendben ötödik tartományi szemléje. Az elmúlt négy évben a szemlét Pancsován tartották meg. Az idén azonban anyagi nehézségek miatt nem vállalkozhattak megszervezésére. Hogy ez a hasznos — tartományunk művelődési egyesületeinek új törekvéseiről számot adó — szemle ne szűnjön meg, a Tartományi Amatőrszínházak Szövetsége és az újvidéki Egyetemista Művelődési Központ vállalta a szervezést, a községi Művelődési Közösség pedig a szemle pénzelését.

A szemle tulajdonképpen már nemcsak tartományi, hanem köztársasági jellegű is lesz, hiszen két szűkebb szerbiai együttes előadásának is helyet adtak.

(...) Szerdán két magyar nyelvű előadást láthatunk. *Hangballada* címmel Pribilla Valéria szabadkai gimnazista tart szavalóestet, modern magyarországi költők verseit tolmácsolja, utána pedig a zentai Mosa Pijade Gimnázium drámai csoportja előadja a *Görög Ilona* című székely népballadát.

(Magyar Szó, 1973. január 18.)

A KÖLTÉSZET ESTJE

A kis- és kísérleti színházak ötödik szemléjének műsorán szerdán este versek szerepeltek. Előbb a zentai Moša Pijade Gimnázium műkedvelő együttesének tagjai mutatták be a *Görög Ilona* c. magyar népballadát. Az est második részében Pribilla Valéria szabadkai gimnazista lány lépett fel. (...) Több mint egyórás, *Hangballada* c. előadása során mai magyar költők verseit szavalta. (...)

Műsora minden bizonnyal a szemle legnagyobb teljesítménye. Ez a harmadikos gimnazista lány több mint egy órán át szavalt minden segédeszköz nélkül, amelyet ilyen esetekben a hivatásos színészek alkalmazni szoktak. Elmaradt a zenei aláfestés, díszletváltozás, fény, minden — csupán ez a kislány és a hangja volt jelen. A műsor utáni beszélgetés során szemére vetették, hogy nem sikerült neki minden esetben kifejeznie a költemények belső drámai hangulatát; hogy nem tolmácsolt minden verset megfelelő hangon; hogy nem szavalt végig kellő intenzitással. Válogatását sem tartották kifogástalannak mondván, hogy egyik-másik verset inkább olvasásra, mintsem szavalásra szánta a költő. Valószínűleg mindez igaz, mert olyanok mondták, akik jól ismerik a mai magyar költészetet és tolmácsolásának lehetőségét. Ezek a megjegyzések azonban akaratlanul is csökkentették ennek a gimnazista lánynak a teljesítményét. Több mint egy órán át szavalt, de egyetlenegy pillanatban, egyetlenegy szavában, egyetlenegy szótagban sem árult el bizonytalanságot. Mivel műkedvelő, produkciója olyan jól sikerült, hogy a hivatásos művészek részéről tett észrevételek nem csökkentik teljesítményének értékét.

M. K.

(Dnevnik, 1973. január 26.)

KÍSÉRLET AZ EGYSZERŰSÉGRE

A kis- és kísérleti színházak szemléje

(...) Sajnos, a kellő hírverés hiányában, a nézőtéren mindössze néhány sor telt meg, kevesen voltak szemtanúi a Görög Ilona színpadi bemutatójának, akárcsak a szabadkai Pribilla Valéria, a zentai előadást követő szavalóestjének.

Ez a név a szavalás kedvelőinek már mond is valamit. Pribilla kétszer nyerte meg a jugoszláviai magyar középiskolások művészeti vetélkedőjén a szavalásért járó első díjat, az Újvidéki Rádió ifjúsági műsorának is legjobb szavalója. Nyilván nagyon nagy szorgalom kellett ahhoz, hogy a magyar költészet legjavából összeválogatott versekből egyórás műsort betöltő estet készítsen. A feladattal sikeresen megbirkózott, többnyire sikerült szabatos, intellektuális versmondást produkálnia. Különösen Nagy László *Menyegzőjének*, Kassák Lajos *A ló meghal a madarak kirepülnek*, valamint Tóth Ferenc *Hangballada* című versének előadásával csillogtatta meg versmondási tehetségét. Kezdetben azonban hanghordozása nem volt eléggé fegyelmezett. Érezhető volt, hogy nem tud kapcsolatot teremteni a közönséggel és így a versek belső intenzitását sem tudta kellőképpen érzékeltetni.

Két egyszerűségre törekvő, sikeres produkciót láthattunk a szemle ötödik napján.

Bordás Győző

(Magyar Szó, 1973. január 26.)

Pribilla Valéria

Bajza Viktória

PRIBILLA VALÉRIA A LEGJOBB

Az Életjel Kísérleti Színpada köré csoportosuló lelkes szabadkai fiatalok ezekben a napokban eddigi legnagyobb sikerüket érték el. Pribilla Valériát, a Moša Pijade Gimnázium negyedik osztályos tanulóját, ennek a csoportnak a tagját, a kísérleti színpadok nemrég Újvidéken megtartott tartományi szemléjén a *Hangballada* című önálló előadóestjén nyújtott teljesítményéért a fesztivál legjobb női részvevőjévé nyilvánították. Nemcsak a közönséget, de a szakembereket is elkápráztatta a fiatalabb magyar költők: Kassák Lajos, Juhász Ferenc, Tóth Ferenc, Szécsi Margit és Nemes Nagy Ágnes verseinek tolmácsolásával.

Pribilla Valéria, aki már több ízben csakugyan kivételes költői élményben részesített bennünket ismert költők műveinek temperamentumos és nagyszerű interpretálásával, a szemle valóságos felfedezése volt.

Amint azt Sebestyén Tibortól, a Kísérleti Színpad rendezőjétől megtudtuk, a fesztiválon belgrádi, kulai, Velika Plana-i, zentai, újvidéki és szabadkai kísérleti színpadok együttesei vettek részt.

Az elért eredmény az együttes és természetesen Sebestyén Tibor rendező nagy sikere.

(Subotičke novine, 1973. február 2.)

EGY LEZAJLOTT FESZTIVÁL MARGÓJÁRA

Újvidék újabb fesztivállal gazdagodott. Ezután majd évről évre tartományi székvárosunkban tartják a vajdasági, majd idővel a Szerb SZK területén működő amatőr és kísérleti színpadok találkozóját.

(...) A jó befejezés miatt hagytam utoljára Pribilla Valéria (...) *Hangballada* című előadóestjét. Mintha csak azt szerette volna bizonyítani, hogy amatőrként is lehet igényesen, komolyan, hozzáértően s odaadással dolgozni. Hivatásosokat is zavarba hozó teljesítményt nyújtott. Ha a versek súlya itt-ott meg is haladta tizenhét évét, ha ereje fogytán is volt már a több mint egyórás műsor vége felé, mégis azt, amit nyújtott, a legnagyobb elismerés illeti. A bíráló bizottság egyhangúlag neki ítélte a legjobb alakításért járó díjat.

Vajda Tibor

(Magyar Képes Újság, 1973. április 15.)

DON JUAN UTOLSÓ KALANDJA

A Kanizsai Amatőrszínház november 25-én tartotta Kapeczky László *Don Juan utolsó kalandja* című kétrészes verses komédiájának ősbemutatóját Kanizsán. Szabadkai vendégszereplésük a Népkör színpadán december 10-én nagyszámú közönséget vonzott.

A kanizsai amatőrök igyekezete, hogy repertoárjukat vajdasági írók alkotásaival színesebbé és aktuálisabbá tegyék, Barácius Zoltán színész szavait juttatta eszembe: „Az írók tettek már valamit a színházért, most a színházainkon a sor, hogy értük tegyenek valamit." Sajnos, Kopeczky 1971-ben írt verses komédiája, a *Don Juan* ez ideig várt arra, hogy színre kerüljön, míg végre a Kanizsai Amatőrszínház vett magának annyi „bátorságot", hogy előadja. Furcsa ez az értetlenség Kopeczky művével szemben, hiszen a *Don Juan utolsó kalandja* nagy rátermettséggel megírt mű, és eddig Kanizsán is, Szabadkán is nagy közönségsikert aratott.

A darab a commedia dell'arte rögtönzött formaigényéről árulkodik, szerkezete laza, a groteszk, a frivol tréfa, a szójátékok, a bemondások a mozgatóerői, nem a drámai feszültség. Az emberi összeütközések Kopeczky darabjában inkább egymásba botlások, az író még a dráma e fontos elemét is a nevetés szolgálatába állítja. Mit meg nem tesz egy poén kedvéért! Képes leállítani a cselekmény tempóját, de felfokozott, pregnáns változással sodorja tovább a végkifejlés felé. Kopeczky rúgkapálódzó ritmusai polichinelle-szerű váratlan mozdulatok, hangsúlyai a csengő-bongó rímek, amelyek a bemondások zárlatait igyekeznek elhitetni a nézővel. Egyszóval szipor-kázó, sodró tempójú darab.

A kanizsai lelkes amatőrök csak részben használták ki az író által nyújtott lehetőségeket. A commedia dell'arte-forma sokkal több szabadságot nyújt a színészeknek, mint amennyit a fiatal, kezdő amatőrszínészek ki mertek volna használni. Egyedül a darab rendezője, Koncz István, aki dr. Galba szerepét tolmácsolta, mert megszabadulni a kötött szövegtől. Törteli Lászlót Hircan szerepében a szép és érthető szövegmondás dicséri. A többi szereplő — habár az előadás menete sokszor indokolatlanul akadozott — Harmath József, Szecsei Gizella, Remete Irén, Dukai Borbála, Bicskei Elizabetta, Turcsányi Zoltán, Kovács Károly, Mihályi Tibor és Karácsonyi Tibor hozzájárultak a darab sikeréhez. Koncz István díszletei szerények, de funkcionálisak voltak, míg jelmezei túlhangsúlyozottak.

Mol.

(Magyar Szó, 1973. december 12.)

GONDOLATOK SZÍNHÁZI DOLGAINKRÓL

A jugoszláviai magyar színjátszás gazdag múltra tekinthet vissza, s az elmúlt harminc esztendő alatt ugyancsak bebizonyította, hogy a gyümölcs már régen beérett, s nem szűnhet meg tovább kutatni, javítani a már meglévő értékeken túl. Minden újabb kísérlet színházkultúránk javára válhat, még akkor is, ha az első vállalkozások kudarccal végződnek.

Példa erre az Életjel keretében létrejött és kétévi lángolás után kihűlt Kísérleti Színpad, amely később az Irodalmi Színpad nevet vette fel. 1968 novemberében Szabadka város központjában, egy hangulatos kávéházban ennek az írásnak a szerzőjében, Árok Ferencben és Kasza Évában megfogant a gondolat, hogy „gerillaegyüttest" alakítva kedvükre kísérletezhessenek. Rövid időn belül a lehetetlen munkakörülmények ellenére hét bemutató került ki a műhelyből, de úgy, hogy maguk a színészek festették a díszletet, húzták a függönyt, ha kellett, súgtak és a magnót kezelték. Az előadások iránt egyre nőtt az érdeklődés, de a csoporthoz egyetlen író, díszlettervező sem csatlakozott. Miért? Mert fizetést természetesen senki sem kapott s a színészekben a hetedik bemutató után sem merült fel az igény, hogy nehéz munkájuk után bért is követeljenek.

Mégis a szerény kis műhely megszüntette a munkát, de érdemes feljegyezni a hét bemutató íróját és a címeket, mert az előadásokat és egyáltalán a kísérletezéseket egyszer majd értékeiben megerősíti, vagy elmossa az idő.

1. Kvazimodo Braun István: *Királyvíz, A sofőr és az igazságszolgáltatás;* 2. James Cain: *A postás mindig kétszer csenget;* 3. Tennessee Williams: *Üvegfigurák;* 4. John Mortimer: *Ebédidő;* Tankred Dorst: *Vigyázat! Szakadék!;* 5. Jean Genet: *Cselédek;* 6. Barácius Zoltán: *Bántanak;* 7. Friedrich Dürrenmatt: *Késő őszi esti órán.*

Nem holmi általános lázadás jellemezte ezeket az előadásokat, de a közönség megadta a produkciónak a póthitelt, s ez mégsem volt elegendő. A műhely becsukta kapuit, s ezzel megbontottunk valamit, aminek a csírája is alig mozdult ki a földből.

Barácius Zoltán

(Üzenet, 1974. 4.)

KÖVETÉSRE SERKENTŐ PÉLDA

Tegnap este a diákszínjátszók ritka élményben részesítették a közönséget a Népkör zsúfolásig megtelt nagytermében. Az Életjel meghívására városunkban is bemutatkozott a topolyai gimnázium színjátszó csoportja Szophoklész *Antigoné* című tragédiájával.

Ami megkapó és egyben a 24 tagú együttes legfőbb érdeme, hogy az ókori tragédia súlyos gondolatait mindenféle kellék, kulissza és jelmez nélkül, kizárólag a szó művészi eszközével igyekeztek tolmácsolni, s lekötni társaik, a mai legfiatalabb színházlátogató közönség figyelmét.

A közös munka, de még inkább a kiváló főszereplők tehetsége nyomán ez meg is valósult. Gönci Júlia (Antigoné), Kovács Frigyes (Kreon), valamint Tóth László az őr szerepében kiemelkedő teljesítményt nyújtott, s méltán nyert annak idején első díjat a Jugoszláviai Magyar Középiskolások Színművészeti Vetélkedőjén.

Kovács Frigyes különösen a darab első felében, a gőgös, egyeduralmát a végletekig következetesen végrehajtó király megelevenítésében jeleskedett. Lendületesen, jó dikcióval, természetesen játszotta szerepét, noha az elbukott, a sors csapása alatt megtört Kreón megformálásában már inkább csak a rendezői utasításokat követte.

Gönci Júlia — Antigoné egyéniségének szellemében — a legpuritánabb eszközökkel személyesítette meg az odaadó testvért, és megfelelően érzékeltette Szophoklész humánus üzenetét: az elhunytnak — tekintet nélkül, hogy bajtárs vagy ellenség — kijár a végtisztesség.

Tóth László sajátosan érzékeltette a kisember világfelfogását, s kitűnt ízes beszédével is. Ki kell emelni még Oravec Hargita alakítását is, jóllehet az egész együttes fegyelmezetten játszott, ami minden bizonnyal főként a rendező, Sebestyén Tibor lelkes munkájának eredménye. Őt dicséri a kimondott szóra való koncentráltság, a darabválasztás és sok tekintetben a megvalósítás sikeres is. Reméljük, példaadásuk ösztönző lesz diáktársaik előtt és munkájuk ebben nyer majd még teljesebb értéket.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1974. május 14.)

ISTEN BÁRÁNYKÁI

Úgy látszik, ismét éledezik az a lelkesedés, amely évekkel ezelőtt olyan szép előadásokat produkált az Életjel Kísérleti Színpadán. Élőújságunk színjátszói az elmúlt hetekben két szemlén is fölhívták magukra a figyelmet: az egyik csoport az amatőregyüttesek bajmoki szemléjén figyelemre méltó sikerrel adta elő Kosztolányi Dezső *Zsivajgó természet* című ciklusát, a másik — a Moša Pijade Gimnázium tanulóiból álló együttes — pedig a jugoszláviai magyar középiskolások április 12-én és 13-án Újvidéken megtartott VII. színművészeti vetélkedőjén Kassák Lajos *Isten báránykái* című szatirikus játékával első díjat nyert. Az utóbbi sikere annál nagyobb, mivel erős mezőnyből, hét együttes versengéséből került ki győztesen, miután a kiváló író egyfelvonásosát, amely — a beszámolók szerint — a szemle legteljesebb

Jelenet Kassák Lajos szimbolikus játékából
(Csanádi Attila, Czifra Erika és Pausity Olga)

értékű alkotása volt, „a mű szelleméhez híven, korszerűen és drámai erővel" vitte színre. A jól összehangolt gárda nemcsak hatásos kollektív előadást produkált: szereplői közül néhányan kimagasló egyéni teljesítményt is nyújtottak. Vonatkozik ez elsősorban Czifra Erikára, aki — hogy ismét a kritikus szavaival éljünk — „életkorát meghazudtoló mély átéltséggel" elevenítette meg Piroska néni alakját, s ezért megkapta a legjobb női alakításért járó első díjat. De Bakota Árpádra is, akit a zsüri második díjjal jutalmazott, és Pausity Olgára is, akinek a Képes Ifjúság különdíjat adott.

(7 Nap, 1975. május 30.)

ZSIVAJGÓ TERMÉSZET

Kosztolányi Dezső életművében külön helyet foglal el a *Zsivajgó természet* című ciklus, amelyben virágok, fák, ásványok szólalnak meg emberi hangon. Vallomásaik a költő kivételes megszemélyesítő képességét bizonyítják. Alig van a magyar irodalomban még egy mű, amelyben az írói találékonyság ilyen magas szinten és ilyen szerencsés formában nyilvánulna meg. A növények és a tárgyak nem csupán életre kelnek, de emberi tulajdonságokat is kapnak, s olyan érzékletesen jellemzik magukat, hogy szinte azonosulnak velük. Emiatt ezek a miniatűrök több mint találó jellemzések: remekművek, amelyekben kifejezésre jut a szerzőnek a társadalomról, a világról alkotott véleménye is. Egy nagy szellem egyedülálló teljesítménye tehát a *Zsivajgó természet*, amely jelentőség tekintetében nem vetekszik ugyan legjobb verseivel, de a benne szikrázó lélek üdébb, fiatalabb, könnyedébb, mint bármelyik alkotásában.

Ennek a ciklusnak nagyobbik részét adják elő jövő hétfőn, június 16-án az Életjel Irodalmi Színpadának tagjai. A Népkör nagytermében este hét órakor kezdődő előadás joggal tarthat igényt mind a fiatal, mind az idősebb irodalombarátok érdeklődésére, hiszen a műsoron szereplő versekből és prózai írásokból ugyanolyan erőteljesen sugárzik a költő ható szelleme, mint legjelentősebb műveiből. Érdemes lesz megismerkedni ezekkel a kis remekekkel azért is, mert élőújságunk szereplői ezúttal lényegesen többet mutatnak be belőlük, mint eddigi föllépéseik során, amikor csak néhány részletet adtak elő a szatirikus élű ciklusból, s mert lényegesen csiszoltak produkciójukon, amióta részt vettek vele az amatőr együttesek idei bajmoki szemléjén.

(7 Nap, 1975. június 13.)

SZÍNVONALAS ELŐADÁSOK

A vasárnap véget ért bajmoki műkedvelő színjátszók szemléje az idén magas színvonalú volt. Jóleső érzéssel állapíthatjuk meg: ha tömegességben még nem is, de színvonalban műkedvelő színjátszóink az utóbbi években sokat fejlődtek. (...)

A szabadkai Csáth Géza Művészetbaráti Kör, amely az Életjel keretében működik, vállalkozott a legnehezebb feladatra: előadták Shakespeare *Szentivánéji álom* című vígjátékának ötödik felvonását! Ez volt az első eset, hogy az ismert szavalócsoport megpróbálkozott a színjátszással és Horváth Emma tanítványai a legszebb reményekre biztatnak bennünket a jövőben.

(Magyar Szó, 1976. április 20.)

Részlet a Szentivánéji álomból

KÖNNYEDSÉG ÉS JÁTÉKOSSÁG

Szép művészi és közönségsikerrel mutatta be az Életjel Irodalmi Színpada Arany János fordításában Shakespeare *Szentivánéji álom* című vígjátékának utolsó, ötödik felvonását. A Népkör nagytermét megtöltő közönség jól szórakozott a szellemes jeleneteken és többször nyíltszíni tapssal jutalmazta a fiatal működvelők teljesítményét, akik — Horváth Emma tanárnő szakavatott irányításával — könnyedén és játékosan elevenítették meg minden idők legnagyobb drámaírójának művét. Különösen a Theseust alakító Vécsi Judit tiszta szövegmondása, Jamrik Edit (Hippolyta és Titania), Szirászky Katalin (Thisbe), Lipták Klára (Philostrat) és Tomek Béla (Pyramus) könnyed mozgása tetszett a nézőknek, de a többiek — Gulyás Rozália, Varjas Valéria, Gubi Izabella, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Fábrik Amália, Bleszity Ákos és Czapár Zsuzsanna — játéka is sokban hozzájárult az est sikeréhez.

A lelkes együttes a darabot hamarosan a város környéki helységekben is bemutatja.

(7 Nap, 1976. május 7.)

SABLONMENTES RENDEZÉS

Dicséretes az Életjel szerkesztőségének törekvése, hogy a község területén dolgozó működvelő együtteseket vendégül lássa, s produkcióikat bemutassa közönségének. Hétfőn este a csantavéri Bartók Béla Művelődési Egyesület Irodalmi Színpada lépett föl szervezésében két oratóriummal: Barta Sándor *A zöldfejű ember* és Rákos Sándor *Anyasirató* című művével. A Népkör nagytermében megtartott előadás nagy sikert aratott a főleg fia-

talokból álló közönség körében, mert a csantavéri színjátszók a vártnál lényegesen többet nyújtottak. Hernyák György rendezői elgondolása ötletes, sablonoktól mentes és kifejező volt, a szereplők teljesítménye pedig jóval meghaladta az amatőröktől megszokott szintet. Mivel nehéz volna bárkit is kiemelni közülük, jegyezzük föl valamennyiök nevét: Csipak Angéla, Dankó Ágnes, Hernyák György, László Gyula, Németh Ferenc, Szedlár Hedvig, Szedlár Rudolf, Utasi Erzsébet és Vikor Györgyi megérdemelten kapott sok tapsot a szép számban összegyűlt nézőktől a jól sikerült est után.

(7 Nap, 1976. június 4.)

GROTESZKSÉG ÉS JÁTÉKOSSÁG

A múlt hét derekán a Népkörben Guy Foissy *Két szerető szív* és *Házassági hirdetés* című egyfelvonásosainak bemutatóját tartotta meg a bajmoki amatőr színjátszók együttese az Életjel Irodalmi Színpadának meghívására. Nagy feladatra vállalkozott az est két szereplője, Pénzes Katalin és Klinocki Nándor, hisz a mai francia szerző tragikomikus hangvételű, az elidegenült fogyasztói társadalom fonákságaira rámutató darabjában változatos színészi eszközökkel sok különböző figurát kellett életre kelteniük.

A két szerető szív fiatal párja egy gyár ebédszünetében eljátssza a kispolgári életre jellemző magatartásformákat kezdve a szerelem megcsúfolásától az öregkori rigolyákig. A fiatalok egybekelése utáni jelenetről jelenetre a modernkedés, az eszem-iszom, a vagyonszerzés, a művészieskedés, az uralomvágy, majd az öregkori, mindent megszépítő hazug visszaemlékezés kerül górcső alá. Barácius Zoltán rendezése az ötletek halmazát tárta elénk anélkül, hogy mértéktelennek éreztük volna. Inkább a groteszk jelleget hangsúlyozta és nagymértékben segítette a néha csak pár mondatra szorítkozó jellemábrázolást. Pénzes Katalin tiszta szövegmondással, ügyes változásokkal természetesen, könnyedén játszott. Klinócki Nándort a dinamizmus hadaró szövegmondásra késztette, de a lámpaláz leküzdésével bizonyára letisztul a játéka, és ha elhagyja az erőltetett magas hanghordozást, akkor kifejezésre juthat az árnyaltabb játék. Hogy mennyire képes erre, azt a másik egyfelvonásosban, a *Házassági hirdetés*ben bebizonyította. Ebben a jelenetben a krimi világában, a gyilkosságok és az erőszak inváziójában élők elé tart görbe tükröt az író. Mindkét szereplő találó karikírozással jelenítette meg a morbid szituációkat. Sikerükhöz Tomislav Marjanović díszlete és a jelmez is nagyban hozzájárult. A rendező mindkét darabban jól kihasználta a kellékek és a zene hatását, és sikeresen hangsúlyozta a játékosságot. A bemutató másik nagy erénye, hogy a műkedvelőktől szokatlan, modern játékstílust nyújtott.

G. Á.

(Szabadkai Rádió, 1977. március 11.; 7 Nap, 1977. március 18.)

IGY IS LEHETNE

A bajmoki szemle a vajdasági színdarabok jegyében zajlott le

Minden valamirevaló rendezvénynek, szemlének, eseménynek hangulata van. A műkedvelők bajmoki szemléjével az a helyzet, hogy jelentőségénél fogva megtalálta helyét Észak-Bácska kultúréletében, csak éppen valahogy a sajátos hangulata hiányzik még. Ha az ember a művelődési otthont keresi, igencsak ki kell nyitnia a szemét, pedig ez a messze környéken híres, nemrégen épült pazar színházi épület a jócskán forgalmas Bajmoki út mel-

lett van. S ha történetesen az előadás kezdete előtt fél órával rá is bukkanunk, még nem biztos, hogy lesz, aki útba igazít. Ha kerül is ügyeletes tűzoltó, vagy más személy a közelben, korántsem valószínű, hogy kellő felvilágosítással tud szolgálni az előadás kezdetét, az együttes fellépését illetően. Ezt a furcsa tájékozatlanságot, ezt a gazdátlanságot nem is egyszer tapasztaltuk már a bajmoki műkedvelői szemle környékén. Nem mintha a vendégek fogadása különösebben fontos lenne egy ilyen rendezvényen, de hát ilyenkor eszünkbe jut, hogy nem ilyen ímmel-ámmal várják-e a közönség érkezését is.

E látszatra külsőséges jelenségeknél mindenképpen fontosabb meglepetéssel szolgált a bajmoki szemle idei műsora, különösen az itt fellépő magyar műkedvelőké. Talán első ízben történt meg hosszú évek után, hogy kimondottan vajdasági magyar szerzők darabjai kerültek bemutatásra. Bajmokon három magyar együttes: a csantavéri Bartók Béla Művelődési Egyesület, a szabadkai Csáth Géza Művészbaráti Kör, valamint a helyi Jedinstvo-Egység Művelődési Egyesület magyar csoportjának tagjai Kopeczky László, *Kádár Kata* és Sáfrány Imre *Magellán* című egyfelvonásosát, valamint Gobby Fehér Gyula *Vallatás* című színművét adták elő.

A szemle érdekességét növelte az a körülmény, hogy egyik-másik darab itt érte meg ősbemutatóját. Sáfrány *Magellán*ját a bajmoki közönség láthatta első ízben. Az előadás jelentősége magán a produkción túlmenően is gondolkoztatásra késztető. Hisz a Csáth Kör példája nem azt sugallja-e, hogy a vajdasági műkedvelők a rendezésükre álló szegényes színdarabtárban mégiscsak találhatnak előadásra alkalmas művet, ha csak egy kicsit is jobban utánanéznek a dolognak. Horváth Emma, a Csáth Kör vezetője elmondta, hogyan támadt az ötletük, hogy megbirkózzanak a Sáfrány-darabbal, amely annak dacára, hogy díjat nyert és hogy könyv alakban is megjelent, úgyszólván feledésre volt ítélve.

— Még annak idején, amikor a darab megjelent, azt a feladatot kaptam, hogy egyik folyóiratunk számára írjak róla ismertetőt — mondotta Horváth Emma. — Azóta is állandóan foglalkoztatott a gondolat, hogy a pantomim, a balett és más színpadi mozgástechnika ötvözetében színre vigyem ezt a művet. A darab végső megformálása jócskán a mi egyéni elképzelésünk szerint történt, hiszen a mű szövegét képező négy mondat, amely az egész darabon át ismétlődik, csupán mintegy ürügyként szolgál arra, hogy a kivitelező köréje szervezze a maga-elképzelte cselekményt. Noha az eredeti szöveghez a szerző részletes utasításokat ad, mi úgy láttuk, a négy mondat „üres edény", amit a színrevitel ötletességével, fantáziájával kell megtölteni.

Ennyit a kivitelező, a rendező elképzeléséről. A Sáfrány-darabhoz való ilyen viszonyulás mindenesetre a legelfogadhatóbbnak bizonyult, hiszen a szerző egyfelvonásosa vajmi kevés drámai anyagot szolgál a színrevitelhez, különösen ha leszámítjuk a „közönségfogódzó" kommentátori szöveget, amely Magellánról, a Földet elsőként körülhajózó kutatóról volt hivatott bővebb felvilágosítást szolgálni.

Nem csupán a rendező által eszközölt kísérőszöveg, hanem a Jancsó Miklós-i „hangos balett" kifejezőereje, tragikumot és játékosságot egyaránt eléggé sikeresen érzékeltető színpadi mutatványa is élvezetessé varázsolta ezt az előadást. Volt azonban az előadásnak egy más természetű feszültsége is. Célszerű-e ilyen, csak kevesek által „közérthető" műfajjal falusi közönség elé lépni? Még tovább menve: nem arra figyelmeztet-e vagy éppen buzdít ez a példa, hogyha már egyfelvonásosokkal kísérleteznek szerzőink, kissé többet gondoljanak az amatőrökre, vagy legalább arra, hogy színművük mondanivalójának legyen színpadhoz méltó súlya. Ha viszont kimondottan kísérleti darabról van szó, célszerű-e éppen az amatőröknek foglalkozniuk a kísérleti darabokkal? Hiszen Bajmokon többek között azt hallhattuk, hogy az együttesek, amelyek egy különben is gyér közönségű helységben ilyen darabokkal lépnek fel, könnyen elveszthetik annak a kevés nézőnek a bizalmát is.

Szereposztás

Kádár Kata:
Dankó Ágnes

Öreg jobbágy:
László Gyula

Hang:
Vikor Györgyi

Rendező:
Vikor Györgyi

Technikai
munkatársak:
Németh Ferenc
és
Utasi Erzsébet

A csantavéri
Bartók Béla
Művelődési
Egyesület
Irodalmi
Színpadának
vendégszereplése

Életjel

Rendkívüli (315.) sz. | Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad | X. évf. 4. (47.) sz.

KOPECZKY LÁSZLÓ

Kádár Kata

Drámai közjáték

Az előadás 1977. június 6-án, hétfőn 19 órakor kezdődik
a Népkör nagytermében.

Belépődíj 5 dinár

Őszintén megvallva, mi is ez utóbbi vélemény felé hajlunk, távolról sem az olyan remek diákirodalmi színpadot elítélendő, mint amilyen Horváth Emmáé is, s egy percig sem a sárgacsikós amatőrizmust visszasiratva. Ebben a tekintetben ifjú Szabó István, a Szabadkai Népszínház rendezője, aki zsüritag volt Bajmokon, csak részben nyugtatott meg bennünket abbéli meggyőződésével, miszerint:

— Éppen az amatőrök feladata, hogy többek között olyan darabok színrevitelére vállakozzanak, amelyek bemutatása hivatásos színházban nem mutatkozik célszerűnek.

Mi azt mondhatjuk, a bajmoki szemle felhívta a figyelmet a vajdasági színdarabra, s szerzőinknek ezek után komolyabban kellene gondolkodniuk színműírás közben az amatőrökre és a közönséget érdeklő művek produkálására.

Vlaovics József

(Dolgozók, 1977. április 7.)

MIRE VALÓ A DOBOGÓ?

Most már kétségtelen, hogy Horváth Emma a színház mellett, annak egyik fontos „kellékéért", a dobogóért küzd és a játéktér fokozottabb mértékben való felhasználásával a fiatalok „saját létéért" van versenyben több vagy éppen kevesebb sikerrel. Ügybuzgalma, kitartása, egyéniségének forszírozása minden elismerést megérdemel, hiszen évről évre újra kell kezdeni, s előadásairól csöndben lehull a jelen, mert máris a jövő, az új feladatok felé kénytelen fordulni. Anyagi támogatás nélkül, magára hagyottan, néhány esetben meg nem értetten. Mindezek ellenére a dobogón játék folyik.

A Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad fiataljai Horváth Emma vezetésével a közelmúltban azt a két művét mutatták be, amelyeket az idei szemlére készítettek, de felesleges hangsúlyozni ez utóbbit, mert a *Színek* című verses összeállítás és Sáfrány Imre *Magellán*ja abban az esetben is közönség elé kerül, ha az illetékesek nem szervezik meg a különböző fesztiválokat. A *Színek*ben Jamrik Edit és Vécsi Judit jeleskedett. Szerelmes és tréfás verseket hallottunk jó tolmácsolásban, de mert a vers művelése, a vers tolmácsolása térben és időben kissé eltávolodott tőlünk, talán érdemes volna a bennünk élő színházat más tengerekre is hajóztatni.

Micsoda felfedezés volt számunkra a *Magellán* színpadravitele! Sáfrány Imre elheverő egyfelvonásosát örömmel néztük, a mű külön világot képez s a rendkívül nehéz feladattal a fiatal együttes és a rendező derekasan megbirkózott, olyannyira, hogy a bajmoki bemutatkozás például a meglepetés erejével hatott. Talán éppen azért, mert Horváth Emma ezúttal hátat fordított a verseknek, s ez a pálfordulás több mint ígéret.

A sikeres estnek a *Magellán* volt a fénypontja. Jelzés a rendezőnek és az előadóknak: Érdemes volt — és érdemes lesz — műfajt változtatni.

(7 Nap, 1977. április 15.)

ÉRETT ELŐADÁS

Szép sikerrel vendégszerepeltek az Életjel Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpadán a csantavéri Bartók Béla Művelődési Egyesület műkedvelői. Kopeczky László *Kádár Kata* című drámai közjátékát mutatták be — Vikor Györgyi rendezésében — hétfőn este a Népkör nagytermében. A fiatal színjátszók ezúttal is — akárcsak múlt évi vendégszereplésük során — érett előadással mutatkoztak be a közönségnek és nagy tetszést váltottak ki színvonalas alakításaikkal. Mint elmondották, most készítik az említett színdarab második és harmadik részét, s hamarosan ezeket is alkalmunk lesz látni.

(Magyar Szó, 1977. június 9.)

Csantavéri és bajmoki műkedvelők színpadunkon: a Kádár Kata és a Vallatás szereplői

NÉPBALLADA A SZÍNPADON

Kopeczky László nem egyszer ajándékozott meg bennünket, hogy úgy mondjam: a színház hű látogatóit olyan drámai szöveggel, amely bizonyítja: bármilyen távolból, bármilyen nehezen megközelíthető műfajból is hozza elő s állítja mai színpadra hőseit, azok a sajátos Kopeczky László-i alakrajzokban a szöveg finomveretűségében akár jókul, akár gonoszokul, akár vergődésükben, akár boldogságuk megközelítésében, vagy épp mindent leomlasztó vereségükben életre kelnek.

Népballadát színpadra alkalmazni a legnehezebb feladatok közé tartozik, mert cselekménye annyira tömény, hogy a dráma legtömörebb nyelvezete is alig tudja feloldani. A székely népballadák közül *Kádár Kata* az egyik legvonzóbb költői mű egy ilyen vállalkozásra. Kopeczky László elérte azt, amit így a színpadon elérhetetlennek véltünk. A drámai közjáték víziójában szuggesztíven villantja elénk a hűbérúrasszony fiának és jobbágyuk leányának reménytelen szerelmét. A holtából életre kelő jobbágyapa a sírból kilépve akarja megállítani a szerelem tüzéből halálba rohanó leányát, mert ő egy élet árán tudja legjobban, hogy azt a szakadékot, amely a nagy urak és a jobbágyaik között tátong, ilyen érzelemmel élve még senkifia-lánya sem hidalta át. De egy halott a halálra szántat már nem tudja megmenteni. A fekete színpad fehér fénysugaraiban archaikusan csengő, de mégis modern szövésű a Kádár Katát megszemélyesítő Dankó Ágnes, a csantavéri műkedvelő együttes tehetséges fiatal tagja meglepően csiszolt dikciójával, balladásan sejtelmes mozgásritmusával érvényesítette. László Gyula robosztus jobbágya darabosságával árnyként olyan volt, mint a leánya megmentéséért még a sírgödör mélyéről is feljövő apa. A rendező Vikor Györgyi kitűnően érzi azt, miként lehet a víziók fátyolszerűen túlvilági vibrálásaiból szervesen egybefonódó drámai közjátékot megalkotni.

Az Életjel Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpada egy újabb értékes színházi estével dokumentálta azt, hogy izmosodó drámairodalmunk már a kisebb pódiumainkon is él és a modern színház iránti érdeklődést a várostól távolabb eső helységekben is minden teatralitástól mentes új hangvétellel kelti életre ma.

L. E.

(7 Nap, 1977. június 10.)

ÉLŐ TÖRTÉNELEMÓRA

Tegnap este a Népkör nagytermében a bajmoki amatőr színjátszók Barácius Zoltán rendezésében előadták Gobby Fehér Gyula *Vallatás* című drámáját. Sajnos a szereplők többsége nagy lámpalázzal küzdve — ami a nyári kiesés következménye lehet — saját képességei alatt játszott, de a rendezés sem találta meg a megfelelő kifejezőeszközöket. Tartalmas volt viszont az Életjel által megszervezett „élő történelemóra", amelyen a dráma forrásanyagát képező dokumentumkötet szerzője, Urbán János megvilágította a színjáték főhősének, Cseh Károlynak alakját a személyes ismeretség tükrében is. Kiemelte annak jelentőségét, hogy harcos múltunk egy dokumentumkötete művésztársakat alkotásra serkentett, és sajátos kifejezőeszközökkel új alkotások jöttek létre. Így született meg a *Vallatás* című dráma, majd a *Fekete glóbusz* című tévéjáték. Elismerés illeti meg az amatőröket is, hogy vállalkoztak színrevitelére. A különböző művészeti ágak ily módon hozzájárultak ahhoz, hogy széles körben felkeltsék az érdeklődést történelmi múltunk iránt, ami elsősorban a fiatalok körében jelentős. Érdekes volt Barácius Zoltán fejtegetése a történelmi tények, események és a művészet kölcsönös viszonyáról. Az alkotónak a legnagyobb gondot az okozza, hogy a valóságot követve miként tegye művészi erejűvé a tényanyagot.

G. Á.

(Szabadkai Rádió, 1977. október 4.)

SZÍNVONALAS RENDEZVÉNY

Október 3-án, hétfőn a bajmoki Jedinstvo—Egység szereplőgárdája mutatkozott be a Népkörben a szép számban összegyűlt közönségnek. A bajmoki amatőrök Gobby Fehér Gyula *Vallatás* című darabját mutatták be, amellyel nagy sikerrel szerepeltek az idei Tiszai Játékokon, majd az amatőrszínházak tartományi szemléjén is. A Cseh Károly életét feldolgozó darabnak immár ez a második színpadi előadása, és meg kell jegyeznünk, hogy a bajmokiak produkciója sok tekintetben nem maradt el a Szabadkai Népszínház stúdiószínpadának hasonló, korábbi próbálkozása mögött. A bemutatót követően a közönség elbeszélgetett Urbán János íróval, akinek *Fáklyafényben* című regényes életrajza nyomán írta meg *Vallatás* című drámáját Gobby Fehér Gyula.

(7 Nap, 1977. október 7.)

ÖNTÖRVÉNYŰ VILÁG

Szép szimbóluma volt a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad jubiláris, ötvenedik előadásának, hogy azon a megalakulásának huszadik évfordulóját ünneplő Életjel fiataljai annak az írónak a művével léptek fel, akinek a nevét viseli tíz évvel ezelőtt megalakult művészetbaráti körük. Egy öntörvényű, különös világ elevenedett meg a *Csáth-breviárium*ban, amelyet először a község műkedvelő együtteseinek bajmoki szemléjén mutatott be az együttes osztatlan sikerrel. Hiszen a zsüri Horváth Emma tanárnőt, a színpadi játék összeállítóját és rendezőjét, valamint három szereplőjét — Dankó Ágnest, Molnár Gábor Mariannát és Somogyi Editet — dícséretben részesítette. Ezt az előadást — amint az a műsorismertetőben olvasható — kettős cél hozta létre: Csáth Géza műveinek népszerűsítése, amit ez a kör elsődleges feladatának tart, valamint egy olyan közlési mód kutatása, amely a novellák dramatizálásánál dinamikusabb, színesebb, gondolatébresztőbb. A Csáth-novellákban foglalt párbeszédek plaszticitása, jellemreveláló ereje,

áttetszősége, amely lehetővé teszi, hogy már mikrokozmoszunkban fölfedhető legyen az író világa, adott bátorságot a műsor összeállítójának ahhoz, hogy a választott úton haladjon. Kiemelt tehát párbeszédeket és a szereplőkkel együtt dolgozva alakították ki azok hátterét, igyekeztek átmenteni a novellák — *A fekete kutya, Mariska az anyjánál, A magány történetei, A varázsló kertje, Ismeretlen házban, Gyilkosság, Szombat este, A varázsló halála, Anyagyilkosság, Egy vidéki gimnazista naplójából, Regénytöredék, Dénes Imre* — légkörét, hangulatát. Élményteremtésre törekedtek. S ez teljes mértékben sikerült is nekik, mert a Népkör nagytermében összejött szép számú közönségnek tartósan megmarad emlékezetében a fiatal színjátszók színvonalas produkciója, amelyet a nagy sikerre való tekintettel kedden megismételtek.

(7 Nap, 1978. április 14.)

A Csáth-breviárium szereplői:
Somogyi Edit, Molnár Gábor Marianna és Dankó Ágnes

NEM TELJESÍTMÉNYCENTRIKUS SZÍNÉSZEK

(...) A bajmoki szemle első előadásában a rutint pótolta az ihlet és a gyermeki őszinteség. A szabadkai Moša Pijade iskola tanulóinak tolmácsolásában láttuk Stevan Pešić *Darinka iz Rajkovca* című színjátékát. Új modellek színpadra állítását tőlük nem vártuk, a produkció ennek ellenére tudatos-programos volt. Az előadás felett köröző lelkesedés igazolta, hogy a diákszínjátszásnak van jövője, ha a tanulók tehetségével gondosan és óvatosan gazdálkodnak. Az Életjel ügyeletes szereplői az imént említett változathoz képest számos külön jellegzetességet mutatnak. Horváth Emma tanárnő költőszerepvállalása mindig élményfedezettel érkezik a szemlére, s jó, ha valaki ilyen kitartással és ügybuzgalommal képviseltet egy műfajt, amelynek határai egyre tágulnak, s ha volna — sajnos, erre nem gondolnak az illetékesek — irodalmi színpadok vetélkedője, akkor az Életjel fiataljainak teljesítményét nemes fémmel díjaznák. A *Csáth-breviárium* a maga elkötelezettségével egy lépés, egy bátor lépés a gazos dűlőúton.

-mark

(7 Nap, 1978. április 14.)

A műsor rendezője beavatja a diákokat a műértés titkaiba

ÉRDEKES KEZDEMÉNYEZÉS

A húszéves Életjel színpadán — de szélesebb környezetünkben is — először üdvözölhettük egy új kifejezési forma, a pantomim sikerét. Tegnap este a Népkörben a fiatalok megértéssel és nagy tetszéssel fogadták Andersen öt meséjének pantomimelőadását. Horváth Emma rendezésében színvonalas mozgáskultúráról tettek tanúbizonyságot a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad tagjai: Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Kovács-Birkás Piroska, Neisz Ilona, Pajor Gizella, Rövid Eleonóra és Tóth-Bagi Viktória.

Andersen öt meséje közül *A nagyravágyó tűről* szólót sikerült a legharmonikusabban kifejezni a tánc, a mozdulat és a hanghatások segítségével. Jól érvényesült a szereplők jelleme, így a tenyeres-talpas gazdasszonynak és a kiszabott útról letérő, rakoncátlan tű alakjának megjelenítése. A humoros, szatirikus ábrázolásmód is fölcsillant. *A rút kiskacsáról* szóló mese például sok ügyességet igényelt a táncosoktól, épp ezért mozgalmasságot is eredményezett. Több ötletes megoldást tartalmazott továbbá a *A rendíthetetlen ólomkatona,* az *Öreg utcai lámpások* és *A kis hableány* című játék.

Az előadás megértését elősegítette, hogy a közönség rövid tartalomismertetőt kapott — mégpedig két nyelven kinyomtatva — Andersen meséiből.

Itt említjük meg, hogy a múlt héten, április 13-án ezt az előadást a Hallássérültek Iskolaközpontjának tanulói is látták, és körükben a pantomimjáték osztatlan sikert aratott. Az Andersen-meséket a tervek szerint több diákelőadáson is bemutatják.

A kísérleti jellegű előadás annál inkább figyelemre méltó, mert nálunk nincsenek hagyományai ennek a műfajnak, viszont korszerű kifejezési lehetőségei iránt a fiatalok körében nagy az érdeklődés.

Gubás Ágota

(Szabadkai Rádió, 1978. április 19.)

MEGELEVENEDETT MESÉK

Andersen öt meséje — *A rendíthetetlen ólomkatona, A rút kiskacsa, A nagyravágyó tű, Az öreg utcai lámpások* és *A kis hableány* — elevenedett meg a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpadon Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Kovács Birkás Piroska, Neisz Ilona, Pajor Gizella, Rövid Eleonóra és Tóth Bagi Viktória tolmácsolásában és Horváth Emma tanárnő rendezésében. Ötlet, fantázia, játékosság jellemezte az előadást, de helyenként a szatíra sem hiányzott belőle. A szereplők egy szót sem szóltak, mindent mozdulattal és hanghatással fejeztek ki, de a nagytermet szép számban megtöltő közönség végig érdeklődéssel kísérte a pantomimet, mert megértette. Ezt sokban elősegítette, hogy mindegyikük tartalomismertetőt kapott, így nem volt számára elvont az, ami színpadon történt. Az élőújság fiataljainak legújabb vállakozása osztatlan elismerést váltott ki, annál is inkább, mert hosszabb idő után most nyílt közönségünknek ismét alkalma némajátékot látni. Az együttes — a nagy sikerre való tekintettel — már kétszer megismételte az előadást, s — mint hírlik — az elkövetkező hetekben még néhány iskola tanulói számára bemutatja az érdekes és a megjelenésének huszadik évfordulóját ünneplő Életjel idei, jubiláris programjában kétségtelenül sajátos színt jelentő produkciót.

(7 Nap, 1978. május 5.)

Andersen-estünk egy poétikus képe

SZÍNPADI KÉPZELŐDÉS

A Moša Pijade Gimnázium dísztermében május 23-án a Társadalmi Tevékenységek Szakmunkásképző Iskolaközpontjának színjátszó csoportját az Életjel Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpada látta vendégül. A színpad tízéves fennállása alatt ezúttal mutatott be először szerbhorvát nyelvű előadást.

A színjátszó csoport Olga Afanaszijeva-Torok tanárnő vezetésével Joakim Vujić *Ljubovnaja zavist črez jedne cipele* (Szerelmi irígység egy cipő miatt) című színdarabjának részleteit mutatta be. Joakim Vujić, a tragikus sorsú színész-író, a szerb színjátszás atyja, voltaképpen J. Richter művét dolgozta át társulata részére. Nincs ebben semmi különös, hiszen a színjátszás ekhós szekeres hőskorában Shakespeare-t is átdolgozgatták a helyi követelményeknek megfelelően. Joakim Vujić alapította az első szerb színházat, a kezdet nehézségei tükröződnek darabjában, amely nagyszerű lehetőséget kínált a fiatalabb színjátszóknak, hogy feleleventsék a múlt század első évtizedeinek játékstílusát. Természetesen e törekvésük nem merülhetett ki pusztán a valamikori ripacsok utánzásából. A darab szereplői megfelelő hanghordozással és színpadi mozgással igyekeztek felidézni az improvizált színpadok hangulatát. A jelzett jelmezekben változatosan — helyenként groteszkül — mozgó figurák Joakim Vujić színházi világának afféle színpadi képzelődését varázsolták elénk.

Olga Afanaszijeva-Torok tanárnő a darab színpadra állításakor a színes, mozgalmas és változatos játék elérésére törekedett. Ezt főleg szereplői természetes adottságaiknak kihasználásával érte el. Boris Kovač nagyszerű játékmesternek bizonyult. Szinte pillanatonként tudott átváltani a „felelősségteljes munkával megbízott" ripacsból a jókedvű műkedvelő pózába. Játékában volt valami rejtett pajkosság: „Ne higgyétek, hogy túl komolyan veszem az egészet!" Marija Skala mulatságosan, nagy kalapja alól ügyesen játszotta a kétségbeesett súgót. Az előadás igazi felfedezése Árokszállási Márta volt Baba-Stana szerepében. Ebben a fiatal, tehetséges műkedvelőben vérbeli komikus rejlik. Magabizos mozgása a színpadon, szövegmondása, arcjátéka arra enged következtetni, hogy nagyszerűen érzi a színpadot. Vesna Joksimović, Omer Kalač, Miroslava Brančić, Marinko Vuković és Boris Vuković jól beleilleszkedtek az előadásba. A darab autentikus hangulatát nagyban elősegítette Stipan Stipić korhű muzsikája.

Az előadás szépszámú közönsége kellemes meglepetéssel nyugtázta a fiatal színjátszók színvonalas teljesítményét.

M. M.

(Magyar Szó, 1978. május 26.)

Emlékezés Joakim Vujićra
(Olga Afanaszijeva-Torok, Marinko Vuković és Árokszállási Márta)

JÁTÉKOSSÁG ÉS SZATÍRA

Jó stílusérzékről, kedvcsináló játékosságról és elevenbe vágó karikírozó képességről tettek tanúságot a társadalmi tevékenységek szakmunkásképző iskolaközpontjának színjátszói azon az előadáson, amelyet *Scensko maštanje po Joakimu Vujiću* címmel a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpadon mutattak be. Olga Afanaszijeva-Torok tanárnő irányításával az első szerb színház megalapítójának egy kevésbé ismert fordításából, a *Ljubovnaja zavist črez jedne cipele* című darabból adtak elő részleteket a Moša Pijade Egységes Középiskola dísztermében. Nem kis feladatra vállalkoztak: mozgásban és hanghordozásban hűen igyekeztek megeleveníteni a szerb színjátszás hőskorát. Jóízűen komédiáztak, de játékukból a szatíra sem hiányzott. Éppen ezért előadásuk végig lekötötte a közönség figyelmét és nem egyszer nyíltszíni tapsot kapott. Különösen Árokszállási Márta remekelt. Baba-Stana szerepében olyan otthonosan mozgott a színpadon, mintha nem ezúttal lépett volna fel első ízben. Szép jövőt jósolunk neki, ha netán ezt a pályát választja élethivatásul.

(7 Nap, 1978. június 2.)

SZÍNES KÉPZELETVILÁG

elevenedett meg az Életjel keretében működő Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad idei előadásain. Az együttes a tavaszi idényben három darabot mutatott be: a Csáth-breviáriumot, az Andersen-mesék pantomim-változatát és egy összeállítást Joakim Vujić egyik művéből. Az elsőt a község amatőr színjátszó együtteseinek bajmoki szemléjére készítette, de ezenkívül még négyszer lépett vele közönség elé. Mindannyiszor szép sikert aratott, mert Horváth Emma rendező irányításával a három szereplő — Dankó Ágnes, Molnár Gábor Marianna és Somogyi Edit — hatásosan megelevenítette a szabadkai születésű, tragikus sorsú író világát. Nem kevésbé váltotta ki a közönség érdeklődését az Andersen-mesék színpadi változata, mivel a pantomim ritkán látott műfaj városunkban, s mert a fiatalok jó karikírozó képességről tettek tanúbizonyságot. Meg is kellett még háromszor ismételniük. Az első szerb színház megalapítójának műve is élvezetes volt. Habár még fél órát sem tartott, a szereplők méltán kaptak sok tapsot, mert rendkívül frappánsan keltették életre a múlt század elejének alakjait. Ez a május 23-án megtartott előadás még valami miatt jelentős az élőújság húszéves történetében: ez volt Irodalmi Színpadának első szerbhorvát nyelvű előadása.

A Csáth Géza Művészetbaráti Kör színjátszói tehát fél év alatt kétszer annyi előadást tartottak, mint amennyit egész évre terveztek.

(7 Nap, 1978. június 30.)

Szabadka vára egy XVII. század végi térképen

Életjel

Rendkívüli (334.) sz. | Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad | XI. évf. 4. (52.) sz.

anderson mesei

pantomim

Közreműködik:

Erős Borbála
Fehér Matild
Gyelmis Ágnes
Kovács Birkás Piroska
Neisz Ilona
Pajor Gizella
Rövid Eleonóra
Tóth Bagi Viktória

Rendező:
Horváth Emma

Az előadás 1978. április 18-án, kedden 19.30 órakor kezdődik a Népkör nagytermében.

Belépődíj 5 dinár

KIADVÁNYAINK

KOSZTOLÁNYI TANÁRA: TONCS GUSZTÁV

Dabasra költözött 1924-ben Szabadkáról egy öreg tanárember: a 66 éves Toncs Gusztáv. A szerb királyi kormány 1920-ban kenyér nélkül hagyta, kénytelen volt elkótyavetyélni gondosan gyűjtögetett könyvtárát, bútorait, s átjött Magyarországra. Pedig élete nagyobbik felét Szabadkán töltötte: ott kezdte 1881 őszén tanári pályáját, s ott is maradt, míg lehetett.

Polihisztor volt. Harminc évig a szabadkai gimnáziumban magyar nyelvet és irodalmat, filozófiát és logikát tanított; kisegítésképpen és átmenetileg földrajzot, történelmet, természetrajzot, hosszabb időn át görögpótlót saját tankönyve szerint. 1909-ben megalapította és megszüntetéséig igazgatta a szabadkai felső kereskedelmi iskolát: ott az általános műveltségi tárgyakon kívül közgazdaságtant is tanított.

„Ön adta az útravalót"

Élete utolsó két évtizedében — főleg Dabason — ideje javát *A tudományok rendszere* című főművére fordítja. Halála előtt két héttel be is fejezte. Kézirata a második világháborúban elégett. Ezt ő már nem érte meg: nyolcvanadik évében, 1938-ban Budapesten elhunyt. Sírja a Farkasréti temetőben van. Szabadkán utca őrzi emlékét.

Tanítványa, Kosztolányi Dezső, 1926-ban ezt írta neki: „Szeretett tanárom, ifjúkorom kedves tanára! Elmondhatom, hogy mióta elhagytam az iskola padjait, nem múlt el hónap, hogy Ön ne jutott volna eszembe. Szavait állandóan hallom, mozdulatait állandóan látom. Írói pályámra Ön adta az útravalót. A fényt osztotta szét tanítványai között, mint az én áldott, ezerszer áldott Édesapám."

Kosztolányi Árpád Toncsnak tanártársa, majd igazgatója volt.

A tudós tanár

A szabadkai magyar kultúra munkásai Életjel címmel 1958 óta „élőújságot" adnak ki: irodalmi társasághoz hasonló szervezettséggel rendeznek rendszeresen magas színvonalú műsoros esteket. 1968 óta pedig Életjel Miniatűrök címmel könyvsorozatot jelentetnek meg; ebben a szabadkai és vajdasági magyar művelődés hagyományait tárják föl, teszik közkinccsé. E munka élén tevékenykedik Dér Zoltán költő és irodalomtörténész egyszerre, a szabadkai irodalmi hagyományok áldozatos ápolója és szorgos búvára. A sorozatban már könyvecskéje jelent meg Kosztolányiról és Csáth Gézáról, s most — a sorozat lassan megizmosodott, terjedelmében is megbővült 22. számában — irodalmunk e két kitűnő művészének szellemi forrásvidékét vizsgálja, amikor *A tudós tanár* címmel Toncs Gusztáv életét és munkásságát deríti föl. (Toncs Csáthnak és a kiváló természettudósnak, Sztrókay Kálmánnak osztályfőnöke volt.)

Életrajzának alapos föltárásán kívül Dér Zoltán főként Toncs tudományos munkásságát mutatja be könyvében. A tudós sokoldalúsága ebben is imponáló: nyelvészeti és irodalomtörténeti dolgozatokon (Mikes Kelemen-monográfiáján, Vörösmarty-, Berzsenyi-, Arany-, Petőfi-, Madách-tanulmányain) kívül jelentős pedagógiai szakirodalmi munkássága (tankönyvíró is volt, mint említettem), később közgadaságtudományi és művelődés-bölcseszeti szakírói tevékenysége is figyelemre méltó. Mint a Szabad Líceum (1898—1918) kezdeményezője és szervezője, a népművelés úttörőjeként is beírta nevét a helyi művelődés történetébe. Egyéniségéről tanítványai mindig nagy tisztelettel emlékeztek meg.

A dabasi esztendők

Dér Zoltán elfogulatlanul, alapos tárgyismerettel teszi mérlegre Toncs életművét. Nem túlozza el értékelését, kimutatja írásaiban a gyönge pontokat, a maga korában meghaladott nézeteket, a mára elavult eszméket is. Mindezek ellenére Toncsban azt a kitűnő tanártípust méltathatja, akit joggal vallhatott útnak indító mesterének Kosztolányi.

Mikor 1924-ben minden jövedelem nélkül Dabasra költözött, mérnök vejével magániskolát szervezett, s ebből élt 1928-ig, amikor a magyar állam végre folyósítani kezdte nyugdíját. Pihenésül szakkönyvekből megtanulta a gyümölcstelepítés és gondozás mesterségét, s veje telkén olyan gyümölcsöst létesített, amelyet mintaként csodált meg a falu és a környék népe, sőt a szakemberek is.

Az élénk dabasi helytörténeti kutatás — mint ismeretes — a község múltját és jelenét évkönyvek kiadásával is megörökíti. A helyi szellem ápolóinak talán érdemes lesz Toncs Gusztáv dabasi működéséről többet megtudniuk, s ezzel kiegészíteni Dér Zoltánnak a magyar irodalomtörténet számára is értékes könyvecskéjét.

Péter László

(Pest megyei Hírlap, 1972. november 16.)

A TIZENÖT ÉVES ÉLETJEL JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

Az Életjel megjelenésének tizenötödik évfordulója alkalmából csaknem háromszáz oldalas könyv jelent meg *Életjel 1967—1972* címmel. A kötet összegezi az utóbbi öt évben kifejtett tevékenységet, s kiegészíti azt, amelyik 1967-ben hagyta el a sajtót az előújság tizedik évfordulója kapcsán, s amelyben az Életjel egy évtizedes munkájáról kaptunk áttekintést. A most megjelent könyvben megtalálhatók az előadások műsorai és a róluk szóló beszámolók. A jól áttekinthető kötet főszerkesztői Dévavári Zoltán és Lévay Endre, akik egy hattagú szerkesztő bizottsággal együtt készítették el ezt a kiadványt, amelyet Szilágyi Gábor, Petrik Pál és ifj. Lévay Endre rajzai tesznek rendkívül ízlésessé és vonzóvá. Ezenkívül az előadásokról (...) készült sok fényképet találhatunk benne.

Az Életjel 1958. október 28-án tartotta első előadását a Városi Könyvtárban, ott, ahol ma a gyermekosztály van, s egy évtized alatt 104 rendezvényt szervezett; ezeken több mint ezer művész, író, zenész, énekes, színész és kultúrmunkás lépett fel Szabadkáról, Újvidékről és Magyarország egyes városaiból. Valamennyien ingyen szerepeltek. Az előújság a kulturális és művészeti élet területén kifejtett munkájáért 1968-ban megkapta a város Októberi díját.

A most megjelent könyvből látható, hogy az Életjel az utóbbi öt évben kiterjesztette tevékenységét. 1968 novemberétől kezdve kiadói tevékenységgel is foglalkozik; miniatűrsorozatában eddig 23 könyv és könyvecske jelent meg. Ezenkívül 1968 decemberében megalakult Irodalmi Színpada és öt év alatt 22 előadást tartott, amelyek közül különösen Tennessee Williams

Üvegfigurák, Jean Genet *Cselédek,* Barácius Zoltán *Bántanak* és Fridrich Dürrenmatt *Késő esti őszi órán* című darabjának bemutatója aratott nagy sikert.

Az Életjel — jól tudván, hogy fiatalok nélkül nincs fejlődés — 1968 őszén megalakította a Csáth Géza Művészetbaráti Kört. Itt tömörültek azok a fiatalok, akik szeretik a költészetet, a zenét, a dalt és a színjátszást. Öt év alatt 83 önálló műsort rendeztek. Azonkívül felléptek az Életjel előadásain, több előadóestet tartottak és néhány színművet is bemutattak.

Az Életjel — alapvető tevékenysége mellett — az utóbbi öt évben megkétszerezte előadásainak számát: 103-at szervezett. Irodalmi és szavalóestek, a különböző jubileumok és évfordulók alkalmából megtartott alkalmi ünnepségek, hangversenyek és színi előadások mellett 1969-ben kezdeményezte Csáth Géza szobrának leleplezését a tragikus körülmények között elhunyt író halálának ötvenedik évfordulóján.

E könyv sorai között olyan lelkes emberek őszinte lendülete és lelkesedése, erőfeszítése és munkája rejlik, mint amilyen Dévavári Zoltán, Lévay Endre, Horváth Emma, Barácius Zoltán és számtalan más ismert és ismeretlen kultúrmunkás. Éppen ezért ez a kötet Szabadka, Vajdaság és Jugoszlávia kulturális életének gyarapításáért végzett őszinte szorgalom érdekes életrajza.

Ivanka Rackov

(Subotičke novine, 1972. december 15. — Rukovet, 1973. 1—2.)

ALAPOS IRODALOMTÖRTÉNETI ELEMZÉS

Egy budapesti folyóiratban a múltkor kicsit indignálódva állapították meg, hogy Vajdaságban előtérbe hozták a hagyományok felkarolását. Mi viszont csak örülni tudunk ennek a felfedező munkának, hiszen kulturális jelenlétünk tanúbizonysága minden haladó hagyomány felélesztése.

Dér Zoltán tevékenysége ugyan csak Szabadkára és környékére szorítkozik, amit azonban Kosztolányi és Csáth Géza életrajzi vonatkozásaival

kapcsolatban felkutatott, nem tudom elégszer ismételni: korántsem helytörténeti jelentőségű, de az egész magyar művelődési múlt összképébe tartozik. Kosztolányi életművében a szülőföld csak áttételesen kapott helyet, hogy azonban húszévesen csaknem teljesen kialakult költői egyénisége, abban része volt annak az irodalmat és művészetet egyformán átjárt légkörnek is, amely a századforduló Szabadkáját magasan a vidék fölé emelte. A „bunyevác Párizs", ahogy csizmás, subás gazdái után nevezni szerették, a magyar szecessziót is befogadta, igen élénk és színes szellemi élet fellegvára volt a régi Bácskában, s hogy Dér Zoltán nem érte be a „nagyok" múltjának megismertetésével a szülőföldön, de egyre izgalmasabb kutatásokat végez a mellékszereplők után is, az külön érdeme.

Toncs Gusztávról, Kosztolányi kedves, sokáig megbecsült tanáráról szól Dér legújabb könyve. A tudós tanár messzibe vesző alakja mögött ott van a régi Szabadka, amely a századelő nyugalmas viszonyai között elindult a szellemi fejlődés útján, s a tény, hogy megrekedt, tovább sokáig nem jutott, az meg pláne külön történelmi visszanézést igényel.

A szabadkai Életjel kiadásában megjelent tanulmány közel kétszáz oldalon tárgyalja Toncs Gusztáv munkásságának jelentősebb mozzanatait, környezetét is közelebb hozva, az akkori viszonyokat is megvilágítva, úgyhogy a részletekbe merülő, alapos irodalomtörténeti elemzés egy kicsit az egész vidék múltját érinti. És ezáltal egy külön magyar szellemi múlt lassan már ködbe vesző emlékeit idézi vissza.

Herceg János
(Újvidéki Rádió, 1973. január 15.)

A TUDÓS TANÁR

A Szabadkán megjelenő „Életjel" sorozat 22. köteteként jelent meg ez a könyv. Több kecskeméti vonatkozása is van. Toncs Gusztáv irodalomtörténész életét és életművét ismerteti a szerző.

Számunkra azért is érdekes a kötet, mert a megíráshoz szükséges szinte valamennyi dokumentum, „nyersanyag" Kecskeméten van; Toncs Lászlónál, az egykori irodalomtörténész, a „tudós tanár" itt élő fiánál. S azért is — különösen most, a 150 évfordulókor —, mert a hagyaték között, amint a könyvben olvashatjuk is, két vaskos dossziéban Petőfiről szóló kéziratokat őriznek. Érdemes lenne éppen itt, Kecskeméten erre a tényre jobban odafigyelni.

Toncs Gusztáv Kosztolányi Dezső legkedvesebb tanára volt. Ezt bizonyítja többek között az a levél is, amit a költő a húszas években írt neki. Ebben azt olvashatjuk, hogy őt Toncs indította el a költői pályán. A levelet is az irodalomtörténész fia őrzi Kecskeméten.

A kötetből kiderül Toncs sokoldalúsága és embersége, haladó gondolkodása. Pedagógus volt, harminc évig tanár, igazgató, szerkesztő, a népmű velés egyik úttörője, több irodalomtörténeti mű szerzője, tudománytörténész s ráadásul még gyümölcsészeti szakember is. A Kecskeméthez közeli Dabason saját telepítésű „gyümölcstanodában" oktatták a mezőgazdaság készülő szakembereit.

Mikes Kelemenről írt könyve a zágoni remetéről szóló szakirodalomban jelentős helyet foglal el mindmáig. Amikor megjelent, nagy vitát kavart országosan. A csatározásokban tekintélyes emberek álltak ki mellette. Ezzel kapcsolatos Thaly Kálmán-levelet is őriznek a hagyatékban. A Madáchról, Széchenyiről, Shakespeare-ről szóló tanulmányai is erősítették tekintélyét. A Természettudományi Társulat mellett a Filozófiai Társaságba is beválasztották.

A tanítás, az irodalomtörténeti búvárkodás mellett jutott ideje arra is, hogy szabad líceumot szervezzen. A kor égető társadalmi és művészeti, tudományos kérdéseiről előadásokat tartott. Szerkesztette a Tanügyi Lapok című újságot is. A minisztérium részére tervet készített az oktatás korszerűsítésére és az iskolán kívüli felnőttoktatásra.

Dér Zoltán könyvéből megismerünk egy gazdag és tartalmasas sokoldalú életet, életművet. Erényei mellett azonban néhány kifogásunkat is felemlítjük.

Figyelmen kívül hagyta a szerző, hogy a húszas évek elején megjelent cikkében (a címe: *Új világ felé*) szemléletében a marxizmusig eljutott a haladó polgári gondolkodású Toncs. Pedagógiai működésének tárgyalásakor viszont azt hiányoltuk, hogy nem említette a *Madách pedagógiai szemmel* című tanulmányt. Keveset — és nem eléggé meggyőzően — szól a szerző Toncs népművelési tevékenységéről. Pedagógiai munkásságának elemzésekor hangsúlyozni kellett volna jelentős könyvtárosi tevékenységét is: az általa vezetett iskolai könyvtárban valóságos „lelki klinikát" tartott diákjai között: erről több meglevő levél is tanúskodik.

S végezetül: Toncs legfőbb életműve, a *Tudományok rendszere*, melyen húsz esztendőn át dolgozott, részletesebb ismertetést kívánt volna.

Mindezek ellenére a könyv érdekes és hasznos, érdemes elolvasniuk azoknak, akik a múlt s a gazdag emberi életek iránt érdeklődnek.

(— a — ly)

(Petőfi Népe, 1973. február 18.)

FIGYELMET ÉRDEMLŐ HAGYOMÁNYMENTÉS

Egy város lakóinak műveltsége vitathatatlanul összefügg a falai közt működő művelődési intézmények tevékenységével; ezeknek az intézményeknek a lakosság szélesebb köreire is kiterjedő hatékonyságával.

Szabadka szellemi életét a város gimnáziuma, majd a gimnázium és a jogakadémia, utánuk pedig a különböző közép- és főiskolák befolyásolták és befolyásolják mindmáig.

Ezek a szellemi gócok kultúrtörténetileg is kiemelkedő, jeles alakjai tevékenységükkel a város szellemi életének kialakításában mindenkor tagadhatatlanul fontos szerepet töltöttek be, különösen ha e kulturális intézmények falai közül kilépve, szellemi tevékenységüket a város egész művelődési, társadalmi életére is kiterjesztették.

Ilyen művelődésnek szánt életű férfiú volt a szabadkai főgimnázium egykori tudós tanára, Toncs Gusztáv, akinek a város szellemi életére kiható értékes munkásságát Dér Zoltán imponáló szorgalommal és az őt jellemző alapossággal kutatta fel, hogy felszínre hozza e kiváló kultúrmunkás már-már feledésbe ment életművét, élettörténetét.

Amint az Életjel-kiadványokból tudjuk, Dér Zoltán Csáth Géza és Kosztolányi élettörténete és munkássága eddig ismeretlen epizódjainak megírásával Szabadka mindkét jeles szülöttjét közelebb hozta a mához és igen értékes irodalomtörténeti adatokkal gazdagította a róluk szóló ismereteinket. Ezzel az igényességgel és szenvedéllyel nyúlt azok felé a fellelhető dokumentumok felé, amelyekből Toncs Gusztáv élettörténetét s áldozatos kulturális munkásságát megismerhetjük és a csaknem fél évszázados múltból kimenthetjük.

Dér Zoltán könyvéből megtudjuk, hogy ez a kiváló tanárember az iskolák tantermeiben, de azokon kívül, a maga szervezte szabad líceumban, az irodalomban, a történelemben, a közgazdaságban, társadalomtudományban, s még számos tudományágban korát meghaladó éleslátással művelte diákjait és hallgatóit; s aki máig is érvényes megállapításokat tett az ember és a társadalom egymáshoz való viszonyáról s a szellem fejlődéséről. Sugárzó szellemének, tanári oktató-nevelő hatásának eredménye, hogy keze alól nem kisebb szellemi nagyságok kerültek ki, mint Kosztolányi Dezső, Csáth Géza, Sztrókay Kálmán és Munk Artúr — mindannyian Szabadka szülöttei.

Dér Zoltán különös érzékkel tud rátapintani a tudós tanár életpályáját legjobban jellemző alkotó tevékenység lényegére; jellemrajzát olyan lé-

lektani eszközökkel boncolgatja, ami csak a nagyobb hozzáértőnek lehet tulajdona, s ebből válik előttünk is világossá, hogy Toncs Gusztáv alapos és egyetemes tudása ellenére sem volt az az intellektustípus, aki tudását, szorgalmát vagy a kultúra terjesztésében vállalt közszereplését jobb anyagi életre tudta volna váltani.

Végezetül még valami e könyvecskével kapcsolatban: Dér Zoltán a vajdasági magyar irodalomban vállalt ama szerepével, hogy a kulturális élet legjobb hagyományait menti át a mának, egyben olyan kulturális missziót teljesít, olyan kortörténeti dokumentációt végez, amelyért az egyetemes magyar irodalom figyelmét is megérdemli.

Fekete Lajos

(7 Nap, 1973. március 2.)

SZABADKAI IRODALOMTÖRTÉNETI ADALÉKOK

Dér Zoltán két jugoszláviai magyar könyvéről

Két, külső megjelenésében kis méretű, valójában nem kis jelentőségű könyvet hozott a posta a jugoszláviai Szabadkáról. Magyar könyvek, és az a közös érdekességük, hogy irodalomtörténetünk kevésbé ismert, részben vagy egészben Szabadkához kötődő epizódját dolgozza fel bennük Dér Zoltán jugoszláviai magyar író. Az ő nevét onnan is ismerjük, hogy *Fecskelány* című könyve az 1971-es könyvnapra jelent meg. Ebben is „szabadkai irodalomtörténetről" számol be: Kosztolányi Dezső és Lányi Sarolta húgának fiatalkori kapcsolatáról, kölcsönös vonzalmáról.

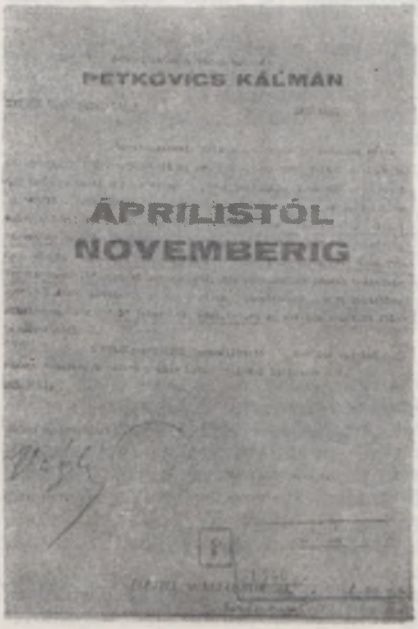

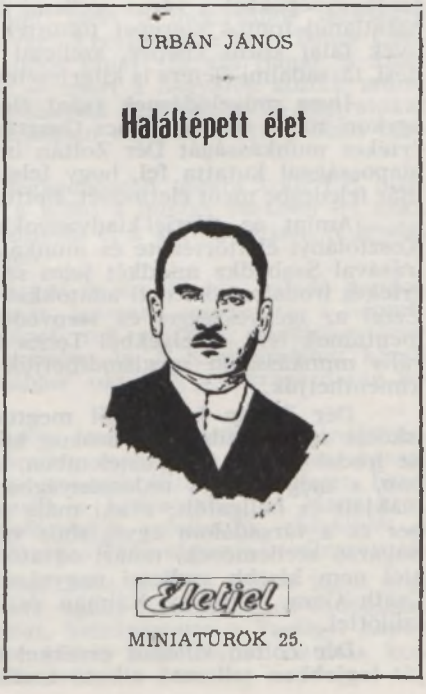

A két jugoszláviai magyar könyvecske azért is nem mindennapi jelenség, mert a szabadkai Életjel Miniatűrök sorozatban láttak napvilágot. Az Életjelről pedig el kell mondanunk, hogy a jugoszláviai magyar írók egyik igen jelentős, alkotói tevékenységre is ösztönző fóruma, amelyik irodalmi esteket, ankétokat rendez, és egyben kisebb terjedelmű magyar könyvek rendszeres kiadásával is foglalkozik. Tehát az egyik kisebbségi életet élő magyar népcsoport művészeti-irodalmi tevékenységének ösztönzője és irányító, rangadó tényezője.

A két kötet közül az első az Életjel Miniatűrök 6. köteteként jelent meg. Címe: *Az árny zarándoka.* Tárgyára a könyv címe utal. Ugyanis a „zarándoka az árnynak" szókapcsolat Kosztolányi Dezső *Csáth Gézának* című verséből való: a költő ezekkel a szavakkal jellemezte a század eleji magyar irodalom egyik nagy ígéretének és lehetőségének, Csáth Gézának az életművét, aki Kosztolányi Dezső unokafivére volt, és egész életük folyamán szoros rokoni, baráti, sőt alkotói kapcsolat fűzte össze őket.

Csáth Gézáról irodalmi életünk 1939 óta szinte teljesen megfeledkezett. 1964-ben adta ki a Szépirodalmi Kiadó novelláinak gyűjteményét *A varázsló halála* címen. Azóta kritikusaink és irodalomtörténészeink kiásták a feledés évei alól az író műveit, azok jelentőségét kellőképpen méltatták. Azelőtt neve inkább csak mint *A Janika* színmű szerzője volt ismeretes, az irodalmi köztudat novelláiról megfeledkezett. Az exhumálás kiderítette, hogy Csáth Géza, aki *A Janiká*ban is a kisember tehetetlenségét formázta meg szinte ibseni ízekkel és méretekkel, novellairodalmunk elvetélt, kibontakozni sem tudó nagysága. Ő volt az, aki a század első évtizedeiben az emberi lét bizonyos abszurd vonásait olyan élességgel vetette papírra, mint később Franz Kafka vagy a legmodernebb európai dráma és epika.

Dér Zoltán kismonográfiát ad az író életéről, műveiről, és igen éles kritikusi szemmel találóan jelöli ki helyét irodalmunk történetében is. Csak helyeselni tudjuk, hogy elutasítja azt a feltételezést, mintha Csáth Géza sötét színei a naturalista ábrázolás egyoldalúságából szívták volna erejüket. Következetesen bizonyítja, hogy éppen az ellenkező irányú művészi tevékenységgel állunk szemben. Csáth Géza keserűen elemzi „a lét abszurditását", azonban emberi-írói magatartása ennek folyamán inkább a modern groteszkre emlékeztet, mert nem csupán közli a valóság tényeit, hanem mélyrehatóan elemzi azokat, és így az emberábrázolás lélekrajzának mesterévé válik.

A kismogoráfia igen olvasmányos, az író iránti széles körű érdeklődést is felkelti, egyben szakmai-filológiai oldaláról is rangos. Az írónak nyomtatásban meg nem jelent vagy csak tervezett műveit is elemzi, értékeli. Nyomon követi, hogy mit adhatott volna irodalmunknak egy ilyen nagy képességű, a legmagasabb célok felé törő íróember, ha az életerejét felőrlő morfinizmus — amire gyógyíthatatlannak vélt fiatalkori tbc-fertőzése idején szokott rá — derékba nem töri a sikerek és elismerés felé éppen elinduló írói pályát. Ennek a folyamatnak a bemutatását szervesen egészíti ki és hitelesíti a szövegrészhez mellékelt jegyzékek sorozata: így a Csáth Géza műveinek megjelenését feltüntető időrendi és kiadói felsorolás, a róla írt jelentősebb megemlékezések, kritikák jegyzéke, az életrajzi kronológia és az eseménynaptár.

Ugyancsak Dér Zoltán írása az Életjel Miniatűrök 12. kötete, amelynek címe: *Az első műhely.* Az alcím: *Kosztolányi Dezső önképzőköri évei.* És azt hiszem, mondani sem kell, hogy az önképzőköri évek színhelye Szabadka, (...) ahol a gimnáziumi önképzőkörben együtt indulnak el, tehetségüket összemérve, Kosztolányi Dezső és Csáth Géza.

Úgy vélem, *Az első műhely*t érdeklődéssel olvashatja Kosztolányi minden ismerője, tisztelője és lelkes híve, mert a költő-író fiatal éveiről, első írói-műfordítói indulásáról eddig ismeretlen adalékokat tár fel, és elemezve elsőnek közli az irodalmi-irodalomtörténeti közvéleménnyel. Ha ezt a monográfia-részletet áttanulmányozzuk, nem marad kétségünk afelől, mi volt az oka annak, hogy Kosztolányi Dezsőt, a matematika-fizika szakos gimnáziumi igazgató fiát miért zárták ki édesapja gimnáziumából, és miért kellett a gimnázium 8. osztályát magántanulóként befejeznie. A biztos okfejtéssel megírt dolgozat megerősít bennünket azokban az ismeretekben is,

amelyeket Kosztolányi Dezső és Szabadka város kapcsolatáról eddig is nyilvántartottunk, és amelyeket főként az *Aranysárkány* és más Kosztolányi-művek dokumentálnak számunkra. Ahogyan maga a költő-író vallja: „A vidék a csodák földje. Aki itt nő fel, annak tágabb a szeme, mint azoknak, akik egy nyugodt, bölcsen berendezett fővárosban kapják az élettől a keresztséget."

Az első műhely egykorú gimnáziumi értesítők, megőrzött önképzőköri jegyzőkönyve kés a kortársak beszámolói alapján oknyomozói aprólékossággal és írói lendülettel rajzolja meg a gimnazista Kosztolányi Dezső első irodalmi próbálkozásainak minden legkisebb részletét. Az a meglepő, hogy ez a beszámoló nemcsak adatokat szolgáltat az irodalomtörténet számára, hanem megoldatlan kérdőjeleket is. Elsőnek adja közre egyik igen jelentős költőnk zsengéit, és mesterségbeli tudással elemzi, értékeli is azokat. De két szempontból további kutatások elindítója. Először is a 18. életévhez közeledő Kosztolányi első önálló alkotásai a hagyományos magyar költői formákat követik, és kutatni kellene részletesebben a 20. századi modern költői formákhoz vezető fejlődés indítékait. Másodszor: Dér Zoltán könyvében nagy vonásokban ismertetett Kosztolányi-emlékbeszéd (az aradi tizenháromról) csak a múltba néző, előre nem tekintő, a 48-as tiltakozásba rekedt hazafias magatartásról tudósít. Mik voltak a további fejlődés indítékai? Hogyan jutott el Kosztolányi Dezső a kisnemesi honfibútól a polgári korszak differenciáltabb, európaibb nemzetszemléletéig? Ezekre a kérdésekre nem ad — jellegénél fogva nem is adhat — feleletet Dér Zoltán könyve, de jelzi, hogy az irodalomtörténetre vár a további részletek megmunkálása.

Érdekes az is, hogy a gimnazista Kosztolányi Dezső legérettebbnek mutatkozik műfordítói tevékenységében, és mások műfordításainak a bírálatában, bár éppen a műfordítás mesterségbeli követelményeit fejtegető egyik nyilatkozatában mond el olyan esztétikai elveket, amelyek a későbbi, az érett Kosztolányi Dezső ars poeticájában már nem állnák meg a helyüket. A műfordító feladatát így summázza mint követendő irányvonalat a mű hiteles tolmácsolása céljából: „...a költő az eszmékért, az érzelmekért írta meg, nem a formáért, a puszta szavakért." Nos, akik ismerik Kosztolányi Dezső esztétikai elveit, meg a műfordítói feladatról vallott érett nézeteit, azok érzik, hogy itt is csaknem száznyolcvan fokos fordulatot tett meg a későbbi fejlődés, a neves és sajátosan önálló utakon járó műfordítóvá érés bonyolult folyamata.

Dér Zoltánnak ez a könyve is számot tarthat mind az irodalomtörténészek, mind az irodalom iránt érdeklődők elismerésére. Kár, hogy *Az első műhely* szakirodalmi-filológiai dokumentálása nem olyan sokat nyújtó és rendszerezett, mint a Csáth-monográfiáé. Igaz viszont az is, hogy a Kosztolányi-irodalom közismertebb és más forrásokból is könnyebben hozzáférhető.

Béllyei László

(Életünk, 1973. 2.)

HITELES DOKUMENTUM

Hazánk egyetlen irodalmi élőújsága, a szabadkai Életjel tavaly októben 28-án ünnepelte másfél évtizedes fennállásának és szerteágazó tevékenységének figyelemre méltó jubileumát. Ebből az alkolomból a szerkesztő bizottság — Dévavári Zoltán és Lévay Endre irányításával — ismét sajtó alá rendezte azt a gazdag dokumentumanyagot, amely az Életjel mind terebélyesedőbb és mind tartalmasabb munkáját, de főképp az utóbbi öt év tevékenységét (1967—1972-ig) egy rendkívül változatos évkönyv 282 lapján mutatja be az olvasónak és közvéleményünknek. És nem is akárhogy, hanem a filoszi türelemmel kiválogatott kritikák és méltatások, riportok és vitára serkentő írások közlésével, egymás után történő felsorakoztatásával; fényképek, oklevél- és plakátfakszimilék, könyvfedőlapok megjelentetésével; a műsornaptár hitelével és bizonyító erejével; nem utolsósorban pedig a

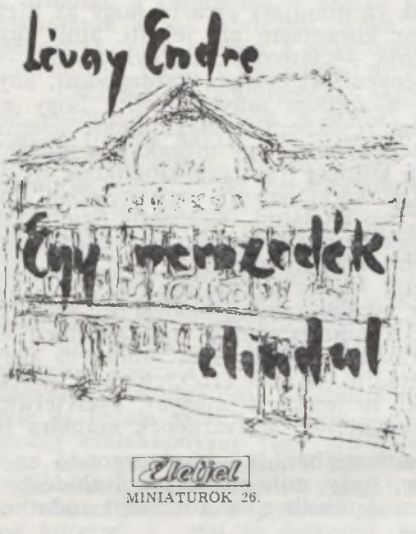

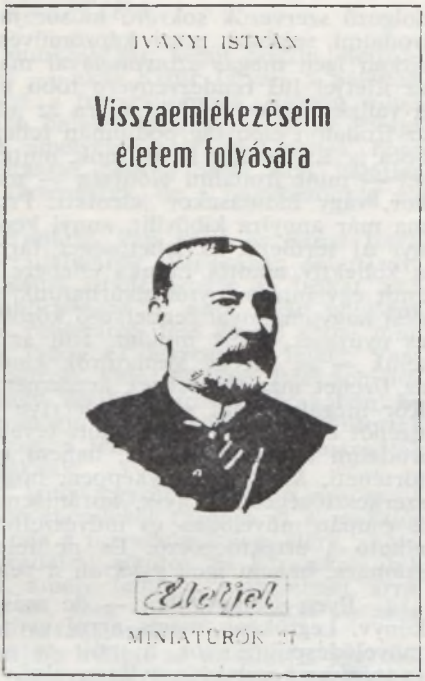

jelentősebb jubileumokon, avató-, nevadó- és egyéb ünnepségeken elhangzott beszédek rögzítésével; az időközben elhunyt írók, költők, festők, színházi igazgatók, újságírók, közéleti munkások meleg szavú búcsúztatásával stb.

Eszerint már elöljáróban is leszögezhetjük, hogy az Életjel második évkönyve nemcsak Szabadkának és környékének művelődési életét, művelődési politikáját tükrözi, hanem egyúttal mindazt, ami az élőújság megannyi sikeres vagy kevésbé sikeres rendezvényével, újabb és újabb kezdeményezésével szellemi múltunk és jelenünk megbecsült kincse lehet vagy hellyel-közzel már az is. A második évkönyv mindenekelőtt azonban arra figyelmeztet — amire az öt év számadását készítő Lévay Endre is helyesen tapint rá a kiadvány előszavában —, hogy bár „van sajtónk, van rádiónk, van tévénk, van könyvkiadásunk, vannak folyóirataink, művelődési és művészeti testületeink, csúcsintézeteink, amelyek a maguk területén — ma már fejlettebb fokon — megoldják a kulturális élet feladatait", a szabadkai Életjel az, „amely minden megjelenési formáját arra használja fel, hogy az irodalmi és általában a művészeti élet ínyencei mellett — és velük együtt — mindig újabb rétegeket mozdítson meg, hívjon fel a pódiumra, szólaltasson meg a nézőtéren, a kiállítási csarnokban" stb. És hogy ez nemcsak szándéka, hanem dokumentált és mindenkor dokumentálható eredménye is az Életjelnek, ahhoz az gyűjteményes kötet tanúsága — és személyes tapasztalatunk — szerint egy pillanatra sem fér kétség. Mert az Életjel, ha olykor vergődve, nehézségekkel küzdve, buktatókat kerülgetve, vagy netán épp azokba belebotolva is, megtalálta azt a módot, amellyel a művelődési életbe, a szellemi körforgásba bevont emberek nemcsak lélekben gazdagodtak, gyarapodtak, hanem mint résztvevők maguk is nyújtottak és nyújtanak valamit. Úgy is mondhatnánk: szétosztják kincseiket! És nem a keveseknek, nem a képmutató sznoboknak, akik gyakran csak kivagyiságuk fitogtatására ülnek be egy-egy rendezvényre, hanem azoknak, akiket a művelődés és művészet emberformáló ereje nem „puszta rajongásként", nem a „kisvárosi vasárnap délutánok" gondűző szórakozásaként érdekel, hanem létélemként, mindennapi kenyerükként. Nyilván evvel és az önzetlen, tiszteletdíj nélkül

dolgozó szervezők sokrétű műsorajánlatával, ötletgazdagságával, no meg az irodalmi, színházi, zenei, képzőművészeti, szerzői stb. estek állandó, sőt nemritkán igen magas színvonalával magyarázható, hogy az elmúlt öt év alatt az Életjel 103 rendezvényére több mint harmincezer hallgató volt kíváncsi. A vállakozások jelentőségét és az adottságok gyümölcsöztetését méltán jelzi az irodalmi élőújság pódiumán fellépett előadók több mint másfél ezres tábora is. És ha már itt tartunk, mutassunk rá mindjárt arra is, hogy az Életjel — mint irodalmi élőújság — ma már korántsem azt jelenti, amit egykor, vagy indulásakor jelentett. Programja — láthatjuk az évkönyvből — ma már annyira kibővült, annyi kezdeményezéssel, színnel gazdagodott, annyi új területet és lehetőséget tárt fel a szellem művesei előtt, hogy az a kollektív alkotói munka ellenére is már csaknem a maximumot jelenti, amit egy intézménytől elvárhatunk, amit egy város, egy mégakkora művelődési hagyománnyal rendelkező közösség a kultúra iránt érdeklődőknek nyújt és nyújthat. Ezért mindaz, ami az Életjel keretében és szervezésében történik — az Életjel Miniatűrök kiadását, az Irodalmi (Kísérleti) Színpadot, az Üzenet megjelenésének kezdeményezését és a Csáth Géza Művészetbaráti Kör megalakítását stb. is ideértve — voltaképpen annak a jele, hogy egy tizenöt évvel ezelőtt kezdődött tevékenység jellege szerint ma már nemcsak irodalmi és publicisztikai, hanem egyre inkább népművelődési és szellemtörténeti. Méghozzá olyképpen, hogy az a munka, amely az Életjelben és szerkesztőségében folyik, korántsem periférikus, korántsem vidéki és nem is csupán művelődés- és művészetnépszerűsítő, hanem értékfelfedező, értékalkotó s értékmegőrző. És ne feledjük: nemcsak a magyar nyelvterület számára, hanem igen gyakran a velünk együtt élő testvérnépek számára is.

Ilyen szempontból — de más vonatkozásban is — sokatmondó ez a könyv. Legfőképp mégis arról győz meg, hogy miképp kell művelődéshez, művelődéspolitikához, a múlt és a jelen értékeihez, a közösségi tudathoz és igényhez: cselekvően viszonyulni.

Ebben az Életjel — legalábbis ez idáig — felülmúlhatatlan. Szellemi életünkben olyan szint jelent, olyan utat jár, amelyet állandó centrum- és periféria-vitákkal, viszonyításokkal nem elmarasztalni és ócsárolni, hanem inkább egyértelműen követni kellene. Olyan önzetlenül, olyan lelkesedéssel és a közös ügyért való olyan odaadással, ahogy azt Szabadkán is teszik. Nem „csak azért is", nem konok kitartással, hanem becsületes helytállással és azzal a hittel, hogy a szépért, a jóért munkálkodni sohasem fölösleges.

Szűcs Imre

(Üzenet, 1973. 3.)

HAGYOMÁNYÁPOLÁS

Forradalmi hagyományaink ápolása a jugoszláviai magyar historiográfiában

(...) Ismertetésünk nem volna teljes, ha nem térnénk ki az Életjel 16. és 13. füzetére. Az elsőben egy munkásmozgalmi újságíró, költő, és író portréja elevenedik meg, és a porlepte folyóiratok, újságok lapjaiból újra magunk előtt látjuk Schwalb Miklóst, akit forradalmi tevékenysége miatt a magyar fasiszta rögtönítélő bíróság halálra ítélt, és 1941. november 18-án kivégzett. A második „miniatűr" a Zelics-féle szabadkai munkásforradalomról ad (1920. január) dokumentumriportot. A *Tizennyolc nyárfa* a korabeli szabadkai munkásosztály nagy alakjait idézi fel és fontos mozzanatát világítja meg a vajdasági munkásmozgalomnak.

Gaál György

(Magyar Szó, 1973. március 10. — Dnevnik, 1973. augusztus 12.)

Sokan voltak, akik életük teljes munkásságát, végül puszta életüket is odaadták — Vajdaságban és másutt is —, akár Kizur István, a pártnak, a harcnak, az emberibb, az emberi életért, a forradalomnak. Sajnos, mindmáig kevéssé ismerjük még e hősök életét, halálát, akár nevét is. Az Életjel is azoknak a kiadóknak a sorába lépett, amelyek azt is célul tűzték, hogy felkutassák a sok névtelent, sorra bemutassák őket a hálás vagy hálátlan utókornak, nem csupán a szaktudósok, történészek, de a nagyközönség elé is odaállítva, feltárva forradalmi arcélüket.

Csuzditól és Radujkovtól Mayer Ottmárig, Pap Pálig és Kizur Istvánig, számosan voltak ők, a hősök, a forradalmárok, Bácskában és másutt, s jóval többen akkor, ha hozzájuk számítjuk itt-ott azokat az írókat, művészeket, tudósokat, ideológusokat és publicistákat is, akik talán polgárok maradtak mindhalálig, de megindultak a proletárok felé vezető úton, mint Farkas Geiza és Gráber László, Somfai János és Jeszenszky Ignác, Vasa Stajić, Mileta Jakšić, Krsta Iskruljev Bánátban, Pataj Sándor, Bédi-Schwimmer Rózsa, Gyóni Géza és Smitt Jenő vagy Veljko Petrović Bácskában, ha azután nem is futottak be soha a talán mégis áhított célba, nem jutottak el odáig, hogy beléphettek volna a KMP vagy a JKP soraiba, s megmaradtak rokonszenves és jóindulatú polgári utópistáknak.

Végigfutok az *Életjel Miniatűrök* könyvjegyzékén és ott látom *A tizennyolc nyárfát* — amely a kis Zelić nevét-emlékét ragadja el a reakciós magyar sovinizmus csúf köréből s állítja oda a forradalmárlista élére, ahová élete és halála szerint tartozik —, a forradalmi alkotók és korszakalkotók egy-egy emlékkönyvét vagy jelzőtábláját, amely felhívja a figyelmet arra, hogy meg kell ismernünk a körülöttünk élő, még élő, kortársakat is, akár a már elhunytakat, ha tettek valamit a mai társadalomért.

Most Kizur István forradalmi életútjára világít rá az Életjel egy vaskos kötettel s azzal az ígérettel, hogy hamarosan Bakos Kálmán kötetét fogja odailleszteni a sorba Urbán János szakavatott tollából, akinek *Tűzszigetét* annak idején oly igen megszerettük, akár a Brindza Károly kötetét is Topolyáról és a szegedi Csillagbörtönről (*Mondd el helyettem, elvtárs*).

Figyeljünk fel e kötetek szerzőinek nevére is. Mintha ezek az írók és költők éppen ilyen irányú működésük közben futottak volna be, érkeztek volna haza, mintha ez a műfaj sarjadna leginkább belőlük, lenne leginkább lelkükből lelkedzett igaz magzatuk... Mert meg kell mondanunk: új műfaj van keletkezőben a vajdasági rónán, valami megnemesült publicisztikai-irodalmi műfaj, amely egyszerre nyújt, kíván nyújtani tudományos igazságot, de irodalmi, vonzó, buzdító, útfolytatásra serkentő költészetet és politikumot is egyszersmind. S ez az új műfaj új problémát vet fel előttünk, amelyet az éppen leírt szavakkal próbáltam, egyúttal mint problémát is, megfogalmazni. Így például: hogyan egyesítsük a tudományt, az irodalmat s a politikai publicisztikát egyetlenegy műfajban?! Ha azután akár riportszerű, emlékiratszerű írást nyújt is felénk, vagy valamely más lehető síkra helyezkedik is írás közben a szerző. Leegyszerűsítve a kérdést talán így is mondhatnók, persze szimplifikálva, vulgarizálva, leszürkítve a probléma lényegét: Hogyan lehet úgy nyújtani tudományos, történelmi igazságot, hogy az egyúttal vonzó, olvasmányos könyvet is adjon és hatalmas, minél szélesebb körű olvasótábort, közönséget teremtsen maga köré, hiszen az ilyen írás egyik s talán fő célja az, hogy minél szélesebb körben hasson az utókorra? Így valahogy lehetne talán megfogalmazni — leegyszerűsítve a kérdést — a kiadó nyelvén, stílusában: Népszerű tudományt adj, de igaz tudományt mint lényeget, viszont irodalmi formában és jövőt alakító erőként! Talán nincs igazam, de én így látom a kérdést.

Szublimálva a problémát, magasabb, irodalmibb régiókba emelve, talán így is megfogalmazhatnók azt: A hősök típust képviselnek. A pártmunkások, az emberért, a jobb jövőért harcoló politikai és irodalmi alkotók, ideológusok és teoretikusok oly általános tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek típust képeznek, amelyek képesítik őket arra, hogy ne törődjenek saját egyéni életükkel, privátéletükkel, s minden erejüket a jövő, a szebb, emberibb jövő formálására, kialakítására, a feladat végrehajtására (missziónak, hivatásnak is nevezhetjük persze szebb szóval a feladatot) szenteljék.

És mégis: e mellett az általános, közös vonások mellett, a hősi jellem mellett — feltétlenül nemcsak az ember, a típus, a hős lép elénk az élő, konkrét emberekben, hanem egy-egy oly egyén is, akinek sajátosságai külön személyt tárnak elénk, amely különbözővé teszi, megkülönbözteti egymástól az egyes hősöket, akik minden közös, hősies tulajdonságuk mellett egyúttal nagyon is emberek és emberiek maradtak-maradnak [»Menschliches, allzumenschliches« — ahogy Nietzsche mondaná!] és a maguk egyéni mivoltában mint külön-külön személyiségek lépnek elénk!

Azonkívül is: adódik itt hát egy új műfaj, amelynek általános, közös jegyei, sajátosságai vannak. Mégis: a műfaj egyes külön-külön, konkrét írásokban jelenik meg előttünk, s ezeket külön-külön emberek, írók alakították s alakítják és az egyes írók szintén külön-külön egyéniségek, akik szintén saját kézírásukkal, alkotási módszerükkel, egyéniségük külön sajátosságaival, jegyeivel: külön személyiségükkel hívják fel figyelmünket.

Csak attól a hőstől tanulhatunk, aki nem csupán absztrakt hős, de egyéni-esendő ember is! Könnyű volt neki hősnek lenni — ha isten volt, Krisztus volt, született hős volt, ha tudta előre, hogy újból fel fog támadni — mondhatja a jövőt formálni induló ifjú. De elhatározza magát mégis a néha végzetes útra, ha látja-tudja, hogy minden előtte élt és elesett hős egyúttal egyén, esendő-halandó ember is volt. Istenekkel nem versenyezhetünk. Ez a pedagógiai cél is megkívánja hát a teljes igazság adását, azt, hogy a hőst: 1) hősként (istenként, héroszként), de 2) egyúttal halandó emberként: emberként és egyénként is ábrázoljuk, meglátva és láttatva bennük azt is, ami mulandó és külön-külön egyéniségként is mutatja be őket — és a szerző, az író egyéni sajátos módján. Ismerjünk rá a könyvben a szerző kézírására, keze jegyére, ismerjünk rá a könyvben a szerzőre akkor is, ha el sem olvastuk, nem is láttuk nevét a címlapon.

Ez általános probléma, oly probléma, amelyet még talán fel sem vetettünk — írásban, s így persze meg sem oldottunk. Csak természetes hát, hogy jelen könyv szerzője is itt-ott legendává emelte hősét, ritkábban láttatva benne az embert, az egyént, a mulandó-esendő-halandó embert. Különösen olyankor, amikor, helyenként, külön jellemzést adott Kizur Istvánról,

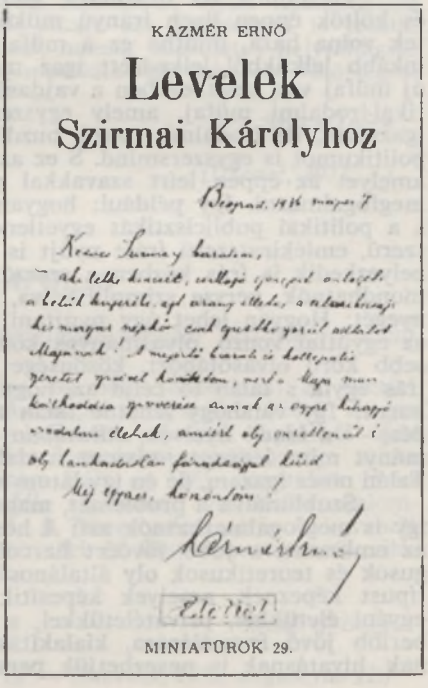

ritkán hozva őt ilyenkor testközelbe, közelünkbe, mondjuk azáltal, hogy akár Pistának nevezte volna, hogy ne csak pozitív tulajdonságokkal ruházta volna fel, s főleg ne azokkal a pozitív tulajdonságokkal csupán, amelyeket minden hőssel kapcsolatban olvashatunk itt-ott, másutt is, tehát csap típust, legendát adva s nem egyúttal egyént és embert is. A hőst ne csupán bámuljuk és imádjuk, de szeressük is, szeressük is meg, mint hozzánk hasonló embert! Mint lehető jóbarátot, sőt, igen, kimondom a szót: mint lehető, leendő jópajtást, bajtársat. Akivel, ha most még nem is, de a jövőben azonosíthatjuk, legalábbis azonosíthassuk magunkat. És ha nem is a valóságban, úgy legalábbis, igenis, egy-egy vágyálmunkban.

Úgy érzem — s érzik ezt talán mások is —, hogy ez a legfőbb probléma az új műfajjal kapcsolatban: láttassuk és lássuk a hőst mint típust, mint hőst, mint héroszt-istent, mint legendát, de egyúttal úgy is mint embert, egyént, akit nemcsak követhetünk, de barátilag meg is szerethetünk. Mert istent nem követhetjük, hiszen nem válhatunk magunk is istenné! Tegyük ezt pedig a magunk egyéni módján, a saját stílusunkat is megteremtve írás közben, a műfaj stílusa keretében. Tipikusan a típusról, de egyénileg az egyénről. Ez lenne talán az új műfaj legfőbb jellegzetessége. Ez bizonyos fajtájú szintézist jelent, persze, aminthogy az új műfaj egyúttal a tudomány, az irodalom s a didaktika szintézisét is nyújtja, nyújtsa.

Talán még egy problémára hívnám itt fel a figyelmet az új műfajjal kapcsolatban. S ezt a tanulságot szintén nem csupán Kolozsi Tibor Kizur-könyve juttatta eszembe, hanem a hasonló egyénekről szóló monográfiák is (mint például a Pap Pálról szóló könyv). Bizonyos, hogy az egyének, akikről e könyvek szólnak, érthetetlenek maradnának, ha nem helyeznők el őket korukba, nem tennők őket oda, ahová tartoznak, mint olyan embereket, akiket a korszak alakított ki, de akik egyúttal alakították a korszakot, az új korszakot s benne új önmagukat.

Mint mások, Kolozsi Tibor is helyesen cselekedett tehát, hogy Kizur Istvánt korába illesztette s nyújtotta egyúttal a kor munkás- és pártmozgalmának bácskai történetét is, ha azt azután nem is mutatta be a maga teljességében, hanem csupán töredékesen. De a problémát nem is ebben látom — a teljességben vagy töredékességben —, hanem ellenkezőleg a lehetséges ismétlésekben. Hiszen Bakos Kálmán, Mayer Ottmár, Pap Pál és sokan mások is e kor szülöttei. Ami azt jelenti, hogy minden egyes egyénről szóló könyvünkben egyre újra meg kell ismételnünk, ismételten nyújtanunk a kor társadalmának jegyeit, eseményeit, társadalmának, történelmének, korhangulatának felvázolását, ami által egyre ismétlésekbe bocsátkozunk. Elejét lehetne-e ennek valamiképpen venni? Nem kellene-e szervezettebben, intézményesebben fogni hozzá e vállalkozáshoz? Hiszen Pap Pál és Kizur István mellett már ki vannak (voltak) szemelve a publikálásra a Mayer Ottmár, a Bakos Kálmán életútjának ismertetői is. (Sajnos, Steinfeld Sándor kidőlt időnek előtte a sorból maga is, éppen Ottmárról szóló könyvének írása közben, s így most már nem mint író, de mint maga a téma vált aktuálissá!)

Talán úgy lehetne megszervezni e sorozat írásait, hogy minden egyes korszak történeti monográfiája, mint külön tanulmány, megelőzhetné az egyes szereplő személyekről szóló tanulmányokat, és az egész 1890—1944-es mozgalmi kort két ilyen mozgalmi korszakra, időszakra bontva illeszthetnők be az egészbe: 1) 1890—1940 és 2) 1940—1944.

Mindez persze megvitatandó és eldöntendő, megoldandó probléma, annál is inkább, mert hiszen a Forum is — s nem is csupán mától fogva — foglalkozik egy ily könyvsorozat kiadásának kérdésével.

Most, későn, megkésve veszem észre, hogy a problémák felvetése, amelyre éppen a címben jelzett könyv hívta fel figyelmemet, olyannyira igénybe vett engemet is, írásom szűkre szabott terét is, hogy Kizur István életútjára már rá sem mutathattam, hogy tulajdonképpeni főtémámra már rá sem térhettem.

De hiszen itt a könyv előttünk. Olvassák el: igazán megérdemli!

Lőrinc Péter

(Üzenet, 1973. 6—7.)

GONDDAL TELÍTETT ÉVEK

(Csépe Imre vallomásai)

Olvastam kéziratban és most olvasom nyomtatásban is Csépe Imre *Határdomb* című vallomásait. Olvasom, ki tudja hanyadszor, és úgy érzem, hogy túl a táj szépségének leírásán vagy a hangulatos szókimondáson és a nyelvi gazdagságon, meg túl mindazon, hogy milyen jelzőkkel illették életében az írót, ezek a vallomások ismételten rádöbbentenek egy gonddal telített életre.

Tudjuk, hogy Csépe Imre néhány elemivel a legmélyebbről indult. Az Életjel által most megjelentetett írásainak legtöbbjében önéletrajzszerű részekkel találkozunk, és környezetrajzában a nincstelenek élete, küzdelme tárulkozik elénk.

Vallomásaiban találkozunk a gyermekkel, aki a téli fagyos pusztában a rábízott jószággal barangolva hátat fordít a szélnek, hogy meg ne fagyjon. Félnapokat kint hagyták a kegyetlen időben, ahol az akácok is dideregtek a szélben, és kékre-zöldre fagyva tért vissza a tanyára. A gazda fiáról levedlett kabátot viselt és jóval később is csak egy nadrágja volt. A vásárra is úgy emlékszik, mint gyermek, aki fél, hogy visszakérik tőle, amit kapott és menekül a szülői házba. A földes szobás, szalmapriccses, jászolálmú életről mondja, hogy szegények, foltosak voltak, de tiszták.

A gyermekvilág nyomában ott vannak a miértek taglalásai, a béres idők, kubikos évek, a kenderáztatás hónapjai. Tizenegyedén aratott, gabonát hordott, cséplőgépnél dolgozott, hajnali kettőkor kelt és este tízkor tért nyugovóra. Munka közben megfigyelte, hogy a téglagyár kéménye miként bontja szénfekete haját a falu fölé, vagy a februári szelek nyomásában menynyire könyörögnek a szélmalom vitorlái. Álmaival a horpadt vállú banyakemence földpadkájára telepszik megnyugodni.

Súlyos tónusú világának tartozéka a nagyjárás, a juhászok, csőszök, gulyák, karámfödél, nádasok, csírázó földek, szántások, tarlók, a porta, ahol bukfencet vetett és elterült a nyomor, a szalonnátlan kenyérzsákok, az éhező megaláztatások, a munkátlan napok.

Életében a szeptember a szolgák hava, a cselédvilág sorsfordulásának ideje, és leírja, miként költözködik a bérescsalád a tönkremenés útján. A jobb munkahely reményében mit hurcolnak magukkal ezek a cselédek? Sütőlapát, piszkafa, szénvonó, meszelő, teknő, lavór, moslékosvödör, foltos dunyha, párna, néhány üveg paradicsom, égnek meredő asztal, néhány szék és a munkában megrokkant öreg zötyög a kocsin. A másik oldalon ott vannak a földi fénnyel, pompával magukat telezabált nagyházak, kastélyok. Meglátja a béreslakások mellett a még sanyarúbb világot: a cigányfalu egymás mellé búvt sárviskóit. Az író lázadása ez? Több. A koldusvilág lázító tükörképe ez, melyet a múltra tekintő olvasónak éreznie kell.

Nehéz élmények kísérik társként Csépe Imrét az életúton, és az ifjúkori emlékek áradata olyan erővel sodródik felé, hogy az egykori utcájuk sarkán a fának kénytelen támaszkodni. Varjak, nyulak, a virágos mezőre ünnepelni járó méhek, kutyák, galambok, tyúkok, anyagkanta, pipa, kenderzsák, disznóölő kés, tragacs, lompos, nehézkes béresek, kendergyári, cukorgyári munkások, az agrárföld nincstelenségének gondjai, a sztrájkolók ellen telefonon hívott csendőrök, a sült tökön élés nehéz emlékét, világát hagyta ránk az író ebben a könyvében.

A közelmúlt történéseiből elmondja a könyvárusítást, amikor a fél négykor induló kerékpárjára örök rezervációja volt, és útközben a rossz kabátja úgy lebeg utána, mint valami szétterjesztett madárszárny. Könyveket írt és árusította a tanyavilágban, falvakban, iskolákban, gyárakban, és bekukkantott mindenhova, ahol jó szó és barátság fogadta. Találkozik asztalra görnyedt, deszkasima asszonnyal, akin a fekete ruha csorog le bokáig. Amerre jár, mindig számon tartja honnan, kik közül jött és ehhez a világhoz marad hű könyvének minden sorában. A felénk forduló idő érkezését hiszi, és a munkásemberek háza táján fölmutatja a jelenünket.

Urbán János

(Dolgozók, 1973. július 27.)

PATÓ IMRE

AZ OSZTÁLYHARCOS

Életjel

MINIATŰRÖK 30.

Kenyeres
Kovács Márta

Régi nóta, híres nóta...

Életjel

Miniatűrök 31.

SEMFŰHORDÓ

1.

Egy éve már, hogy kegyelettel visszük a mezei vadvirágot Csépe Imre sírjára. Hamvai fölötti hallgatásban él a kérdés: azért állunk fejfája előtt, hogy emlékét megmentsük a holnapi feledéstől, azért, mert a barátságnak a túlvilág felé is eltéphetetlenek a szálai, vagy azért, hogy adósságunkat lerójuk a mulasztottakért, a kihagyott megértő cselekedetekért, amelyre ő — irodalmunk körforgásában már-már mint magányos lélek — még életében várt? Tudjuk, hogy az idő nem egyformán őrzi azoknak emlékét, akik kihullottak az Élet tenyeréből. Ma még nehezebben, mint tegnap és tegnapelőtt, mert sietős az élet, megállni nem szabad, ezért vannak, akik még a feledtetés lépteit is siettetnék. De ezeknél az emlékőrzők száma nagyobb. Ragaszkodásukat ehhez a földhöz, ennek a földnek a művelőihez fűződő ragaszkodás erősítette meg olyan izmos gyökerekkel, amilyenekkel az akácok kötötték itt meg a futóhomokot, hogy el ne hordja lábunk alól a szél.

A népdalkutatók tiszta szívvel, örömmel jegyeznek föl tájunk bármely szögletében egy-egy ismeretlen népdalt, népballadát; képzőművészetünk művelői a gazdagodás érzésének meleg hangján szólnak, ha kutatómunkájuk során egy őstehetségre, naiv művészre bukkannak, aki az ecsetkezelésnek még a legelemibb követelményeit sem ismeri. Az irodalomban — tanítványaim tudják, ha nem is mondják ki — ritkán találkozunk ilyen példával, amelyre éppen a művésztelepek tanítottak bennünket, és ha találkozunk is, a visszhang nem olyan tartós, a segítés sem, mert felmerül a kétely: mi a felfedezett őstehetség művében a maradandó? Mi az, aminek hitele van, s ezért megőrzésre méltó?! Vagy csupán egy falusi „mesefa", akit érdemes egyszer-kétszer meghallgatni, azután egy kicsit megértő mosollyal megyünk tovább?!

2.

Csépe Imre sohasem volt falusi „mesefa", akinek kopott anekdoták vagy mesterkélt faluképek adták kezébe a tollat. Indítása sokkal mélyebb gyökerű. A „Semfűhordó" költő a kubikosgödörből jött be az irodalomba. Első versében is ezt vallotta meg a legolcsóbb takarmány gyűjtésével. A küzdelmes élet legküzdelmesebb talaján vergődött végig. Egykori béresélete nagyon közel járt a koldustarisznyához, azokéhoz is, akik izomszakasztó munkájukkal mélyen a felszín alatt éltek. Amit éltek és áléltek, attól álmukban sem tudtak megszabadulni soha, talán csak a titkos vágyakozásban, amelynek színei, hangjai között az elérhetetlennek vélt szabadság megfoghatatlan körvonalai lebegtek, mert azokat akkor megfogni nem, csak érezni: megnevezni lehetett.

Az ösztönös költők az embertelenség, az ismeretlenség ilyen kegyetlen, reménytelennek tűnő mélységéből indulnak el: nehezebb, bizonytalanabb léptekkel, mint akármilyen kemény, de ismert barázdáik felé. Az első igaz szó csak a gyónásszerű vallomás lehet arról, hogy ott lenn, a nincstelenek világában milyen a mindennapi élet... Azoknak, akik a munkássorsból jöttek fel, sokszor keserű még a puha fehér kenyér is. Az előbbi utóíze — ha humanista gesztusokkal enyhítjük is — megmarad az elhullajtott verejtékcseppekkel és a kitörő indulatszavakkal együtt. Csépe Imre költészetét, elbeszéléseit is ezek a „vadhajtások" jellemzik, de olyan természetesen, emberien és sajátos lelkialkatából áradó hitelességgel, hogy a bácskai rögök, a puszták és a gerendás szobák nyirkos üzenetét kevesen mondták el az írói szívnek ilyen őszinte és csordulásig érzelmes rezdüléseivel... Ezért, amit kiadtak és ami még ma is kiadatlanul elhagyott fiókjában hever, a mi ripacsos tenyerű földtúró emberünk életének egyik ritkán látott arca, amely az ő lelkében fogamzott meg a kitűnő hallásából fel-felhangzó zeneiséggel. Költészetének közép-bácskai eredetisége épp a díszítőelemekkel teli csépei hang: ez az, ami egészen sajátos színrétegezésű hangszer a mi irodalmunk mindegyre terebélyesebb zenekarában, amelyben (hiszen fültanúi vagyunk) az „elektronikus hangszerek" improvizációi olykor elnyomják ezt a dallamot, de — akár akarjuk, akár nem...! — még mindig ott zeng a Telecskai dombok felett, s költőnek még az alig hallható zörejekre is érzékeny füle ott fogta fel ezeket a hangokat. Költészetében a szavak már képekké formálódnak, a rímek érzelmes muzsikával telnek meg, s akí olyan keservesen önmaga fedezi fel a maga számára a világot, féktelen örömében a díszítőjelzők százaival halmozza el mondandóját. Csengésük számára annyira változók, hogy ha refrénként újra meg újra visszahozza őket, ő mindig mást érez bennük: lehunyja szemét és más hangokat hall belőlük kicsengeni: a föld hangját, a fák hangját, a szél hangját, mert ezekben sem érez monotóniát.

Csépe Imre teljes lényével a bácskai dallamok, a letörölhetetlen, megmásíthatatlan bácskai pejszázs szenzibilis poétája volt. Ez prózájából is kiérződik, és ha sorait olvasva — akár egy pillanatra is — megállítja szemünket a szokatlan, olykor bizarr mondatfűzés, a soha nem hallott népi kifejezés, amelyeket az íráshoz nehezen szokott paraszti kéz vetett papírra, csak akkor érezzük igazán, ha nem mondta volna el azt, ami benne élt, ma, így, szegényen is szegényebbek lennénk. Amit adott, amit elmondott, az a „tarisznyás emberek" befelé élt életének tükre, s ha ő nem örökíti meg az öregapók múlt századból vagy a még távolabbi múltból féltőn őrizve mába hozott emlékeit, úgy eltűntek volna, mint azok a népdalok, népballadák, amelyeket nem jegyeztünk fel azoktól, akiknek ajkán még éltek, de most már soha vissza nem térnek.

3.

Az Életjel írói köre „ablaktörések" nélkül több mint másfél évtizede folyó munkájával újabb tanúbizonyságot tett arról, hogy az élő, a fiatal nemzedékek fellépésével gazdagodó irodalmunk népszerűsítése mellett a pódiumon és azon kívül is az emlékőrzők élén áll. Ezt már az Életjel Minia-

tűrök sorozata is bebizonyította, most pedig az Életjel Könyvek megindítása jelent erőteljesnek ígérkező lépést abban a törekvésben, amelyben eddig sem lehetett megtalálni a „kizárólagosság" jegyeit.

Nem véletlen, hogy a szárnyait most bontogató szabadkai könyvkiadó első köteteként Csépe Imre *Határdomb* című vallomásait jelentette meg. Ez a mű épp azt igazolja, hogy értékeink posztumusz írásait sem hagyjuk elenyészni. Nem, mert ezekben él tovább az a világkép is, amit a puszták írója magának megalkotott és azok elé állított, akik mindig benne éltek, és ma is — a traktorok korában is — benne élnek.

A három ciklusból álló könyv karcolatait, útirajzait olvasva, akár az *Elnémult mezőkön*, akár a *Távoli tájakon*, akár *A dűlőutak végén* járunk, prózájából mindig kicseng a mély lírai hang. Nem tud tőle szabadulni, inkább szárnyalásait követi, s annyira áthevíti minden sorát, hogy magára ölti környezetét, megtestesíti azt, olykor olyan lelkendező kitárulkozással, hogy maga is élvezi a színdús, bukolikus hangot. Zengő nyelve éppen ezért nem törik meg, akkor sem, ha hirtelen váltással dúr-hangokat üt meg, mert ennek a szövevényében is megtalálja — ha naiv áttétellel is — az összhangot. Amikor a haldokló pusztáról, vagy az elhagyott, elnémult mezőkről ír, feltör benne a pátosz, a romok feletti tűnődésekben az elégikus ellágyulás is, de az *Elnémult kémény* már nem siratóének, hanem a haladó idő mindent megváltoztató erejének reális felismerése. Bár népi humora sokszor az életigenlés kemény szavát véste belénk, más írásaiból viszont kicseng, hogy a halál rokona. Erről is oly természetes hangon szól, mint a csőszökről, a kapásokról, vagy az *Elhagyott játékok*ról, amelyek láttán — mint az ember a régi emlékei között — megleli elvétett lépteit, melyek helyett, bármennyire is szeretnénk, új léptek nem következhetnek már.

Lévay Endre

(Üzenet, 1973. 8.)

RÜGYFAKADÁSTÓL A BEÉRÉSIG

Minden könyvnek megvan a maga története. Amíg a kéziratból könyv lesz, hosszú az út. Ez esetben olyan nagy út volt ez, hogy az író, Csépe Imre nem vehette kézbe, nem olvashatta, nem is tudja, hogy megjelent az a könyve, melynek kézirati anyagát részben közösen válogattuk és a címét is együtt adtuk.

Emlékszem, ott ültünk a barackfa alá helyezett asztal mellett és arról beszélgettünk, hogy gyalog, kerékpáron, vonaton bejárta egész Bácskát, Bánátot, Baranyát, látta a tengert, eljutott a Triglav hegységig, társasutazáson volt külföldön, élményeit leírta, és *Útirajzok* gyűjtőcím alatt meg lehetne jelentetni egy könyvben. Ide sorolhatók azok az utazások is, amelyek a *Tarisznyás emberek*, a *Fehér csönd* c. könyvek terjesztésének élményanyagából születtek.

Az ötleten föllelkesedtünk és még azon a délutánon összeválogattuk a kézirati anyag túlnyomó részét. Néhány nap múlva Imrét lehangoltan találtam, rosszkedvű volt. Ahogy szokta, ekkor is azonnal elmondta kétségeit. Ki jelenteti meg a könyvet? Igyekeztem meggyőzni, hogy az Életjel szerkesztősége majd teremt rá pénzt. Még most is hallom, amint mondja: „Jancsikám, a lelkeden szárad, ha fölöslegesen dolgozunk. Írjál te is inkább egy novellát ilyen könyvkiadási önámítás helyett..." Megvallom, akkor még csak a költségvetési tervezetet nyújtottuk be a könykiadáshoz szükséges anyagiak biztosításához. Vagyis valóban csak bíztunk abban, hogy lesz pénz az Életjel Könyvek első kötetének megjelentetésére. A szerkesztőségben pedig megállapodtunk abban, hogy ha ez a sorozat megindulhat, akkor azt Csépe Imre könyvével kezdjük. Minderről nem beszéltem Imrének, hanem valami határtalan bizakodással szorgalmaztam a kézirat rendezését.

Imre hirtelen betegsége, majd a váratlanul bekövetkezett halála után nehezen nyúltam a kézirati hagyatékhoz. Az Életjel szerkesztőségének utánjárására megkaptuk a pénzt Csépe Imre könyvének kiadására.

Az emlékek első évgyűrűjének formálódásában alakult ki a terv az Életjel szerkesztőségében, hogy a *Határdomb* c. könyvnek az író halálának évfordulójára kell megjelenni.

Az összeválogatott kézirat újraolvasásakor éreztem, hogy elsősorban is az író életrajzszerű vallomásait kellene tartalmaznia. Írásaiban ő maga mondja el, amit halála után így tudhatunk meg életéről. Szerkesztőtársaim közreműködésével tudatosan ilyen értelemben rendeztük kiadásra a kéziratot.

Éreztem, hogy mindaz, amit eddig írtak Csépe Imréről, közel sem mondja el róla a valóságot. Könyveinek értékelése legtöbb esetben nagyon messze jár Csépe világától, csak sejtet, de nem éreztet, legtöbbször az íróhoz való viszonyulás adott helyzetképének vetülete, de nem a valóság. Éreztem, hogy írásaiban — túl a táj szépségének mesteri leírásán, vagy a hangulatos szókimondáson — sajátosan gazdag nyelvezettel egy gonddal telített életről mondja el vallomásait. Életrajzszerű írásaiban és környezetrajzában a nincstelenekről, küzdelmes életükről ír.

Vallomásaiban találkozunk a gyermekkel, aki a téli világban hátat fordít a szélnek, hogy meg ne fagyjon. A gyermekvilág nyomában ott vannak a béres idők, a kubikos évek, a kenderáztatás, a cukorgyári munka hónapjai. Életének tartozékai a nagyjárás, a juhászok, csőszök, a szalonnátlan kenyérzsákok, a munkanélküliség ijesztő napjai. Amit leír, az a koldusvilág lázító valósága, mely tollat ad a kezébe, hogy kiöntse érzésvilágát, elmondja meglátásait.

Mindez, hogy most elmondom, már letisztultabb érzésem tükrözi. Akkor, amikor a könyv készült, mindezt magamban hordtam, éreztem, vajúdtam és komponáltam, hogy Csépe Imréhez méltó, az ő élményvilágát fölmutató könyvet adjunk azok kezébe, akikről írt. Ennek tudatában kellett önmagam előtt is vállalni a könyv megjelentetését.

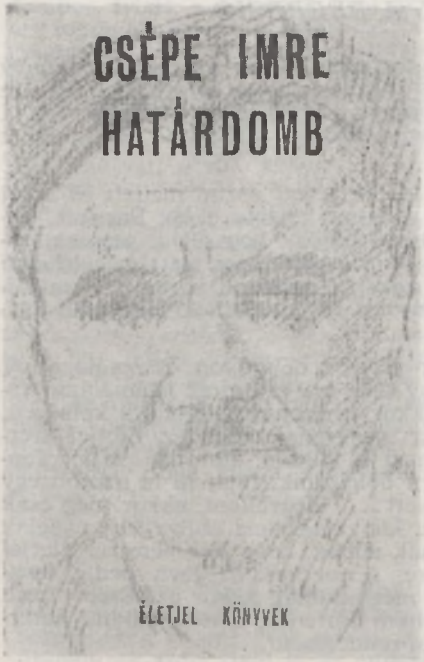

Amikor a *Határdomb* megjelent, napokon át valami nyugtalanító hiányérzet kínozott. Forgattam a könyvet, néztem, belelapoztam, nem tudtam vele mit kezdeni. Valaminek történni kellene és nem tudtam mi az, amire várok. Valakinek meg kellene mutatni? Hirtelen eszembe villant, hogy miként is siettünk egymáshoz, ha új könyvünk jelent meg, és hogyan örültünk neki. Milyen nagy esemény volt kézbe venni, nézegetni, beszélni az új könyvről. Tiszta szívből örültünk a hozzánk közel álló írók könyvének megjelenésekor is.

Ezek a pillanatok, percek, a könyv megjelenésének ünnepnapjai, ez esetben az emlékek torlódásában tehetetlen fájdalommá változtak. Igen, tudatára ébredtem, hogy ezt a könyvet nem mutathatom meg neki, mert nem is tudja, hogy megjelent. Nem igazolhatom magam előtte, ha valamit elvétettem. Talán csak annyit mondhatok, hogy hiszem, nem dolgoztunk fölöslegesen akkor, ott a barackfa alatt, melynek virágaiból az idén is érett gyümölcs termett.

Urbán János

(Elhangzott Kishegyesen, 1973. szeptember 23-án, a Csépe Imre-emléknapon.)

(7 Nap, 1973. szeptember 28.)

NEGYVENNÉGY LEVÉL

„Még a mosószámlája is érdekel — írta a fiatal Kosztolányi egyik, Babitshoz küldött levelében." Ezzel a mondattal kezdődik a *Negyvennégy levél (Költő családon belül)* című kis könyv, amely a Szabadkai Munkásegyetem kiadásában jelent meg, az Életjel Miniatűrök 21. kiadványaként. S ahogy már a sorozat 12., *Az első műhely* című könyvén, amely Kosztolányi Dezső önképzőköri éveit tárgyalja, ezen az újabb munkán is azt olvashatjuk: A leveleket összegyűjtötte, sajtó alá rendezte és az egyes időszakok bevezetőjét írta: Dér Zoltán.

A munka irodalomtörténeti jelentőségű. Annál is inkább, mert a költő e levelek többségét unokaöccséhez, az irodalomban Csáth Géza néven ismert Brenner Józsefhez írta. A levelek kisebb része másik unokaöccséhez, Brenner Dezsőhöz, valamint testvéröccséhez, Kosztolányi Árpádhoz íródott. Miért értékesek számunkra ezek, a nyomtatásban és összegyűjtve először napvilágot látott levelek?

A nagy írók, költők hétköznapjai is, amikor mindennapjaikat élik, támpontul szolgálhatnak műveik jobb befogadásához és megértéséhez. Általuk jobban nyomon lehet követni azt a gondolati, szellemi érési időt, amely a későbbi művek talaja volt. Igaz, Kosztolányi Dezső „irodalmi leveleket" írt, de ezáltal talán az írások jelentősége még nagyobb. Hiszen tudatosan mozgott az életben, s tudatosan készült az íróságra is. Ugyanakkor szenvedélyesen válaszolt a napi politika kihívásaira, ahogy a közelmúltban megjelent két Kosztolányi-válogatásból ez szembetűnik. (*Nyelv és lélek, Kínai kancsó.*)

Dér Zoltán tehát fontos munkát végzett e levelek sajtó alá rendezésével. De érdemes ide írni az Életjel sorozat szerkesztőinek a nevét is: Dér Zoltán, Kolozsi Tibor, Lévay Endre, Palusek Béla és Urbán János.

Kiss Dénes

(A MEDOSZ Lapja, 1973. augusztus 1.)

Bevallom, valaha diákkoromban nemigen rajongtam a történelemért. Afféle l'art pour l'art tantárgynak tartottam, amely nem valóságból, hanem évszámokból és nevekből épül fel, és éppen e szárazságánál fogva még érdekes kombinációkra sem ad alkalmat, mint a matematika. Nem is tudom, mi változtatta meg a véleményemet. Talán az, hogy — nemzedékemmel együtt — közben magam is átéltem egy történelminek mondható korszakot, és akaratlanul is felfigyeltem egy tantárgy eddig a hold túlsó oldalaként elrejtett másik felére is: a nevek és évszámok mögött megbújó eseményekre, s ezeknek az eseményeknek kirobbantó okaira. Tény, hogy most, amikor például Petkovics Kálmán történelmi-újságírói munkáit olvasgatom, egy egészen másfajta történelem bontakozik ki előttem: nem nevek és számok halmaza, hanem helyzetek és események, logikus olvasmányos láncolata.

Petkovics Kálmánt szemmel láthatóan rendkívül vonzzák a változásoktól terhes történelmi fordulópontok. Első ilyen jellegű könyvecskéjében, *A tizennyolc nyárfá*ban, az első világháború utáni súlyos társadalmi problémákkal teli idők kezdetének a munkásmozgalom szempontjából tragikusan félreismert és félremagyarázott pillanatát rögzíti papírra, most pedig a két, nem egyforma értékű békekorszak közötti megszállás első hét hónapjának eseményeit, sőt jóval többet ennél: az események hátterét tárja elénk — az egykori dokumentumok, okiratok, régi újságcikkek tanúskodásával.

A könyvet sajtó alá rendezve, egyebek között ezeket írtam fülszövegébe:

„A háború és a hódításvágy felkavarta szenvedélyek önmagukban véve is hálás témái lehetnek a kutatónak, de különösen eredményes lehet a történész munkája, ha a lehetőség szerint minél mélyebben merül a felszín alá, ha nem csupán magukat a történéseket fedezi fel és sorakoztatja egymás mellé, hanem felkutatja a társadalmi rugókat, az események társadalmi hátterét is."

Petkovics Kálmán kutatói törekvései pedig mindig éppen ebbe az irányba mutatnak. *A tizennyolc nyárfa* esetében a Zelić-féle felkeléssel kapcsolatos, nacionalista irányzatú tévhiedelmeket igyekezett eloszlatni a feltárt adatok sokaságával, rámutatván arra, hogy nem valami nemzetiségi szervezkedésről volt szó — az új Szerb—Horvát—Szlovén Királyság nemzeti valósága ellen. A munkásság próbálgatta erejét az elnyomó rendszerek ellen — ha esetleg sok naivitással és elhamarkodottsággal is. A megszállás áprilistól novemberig eltelt kezdeti szakaszának felidézésével szintén hasonló célok lebegtek a szeme előtt. Mert hát — egyszerű bizonykodás helyett — hiteles adatokkal azt a tényt boncolgatja sokféle megvilágításban, hogy 1941-ben nem csupán és nem is elsősorban nemzeti megszállásról volt szó, hanem a történelmi események egy olyan szakaszáról, amelyben minden látszat ellenére nem is nemzet áll szemben nemzettel, hanem végeredményben az elnyomottak az elnyomókkal. Nem az történt, hogy egy, a határok kiigazítására törekvő és szolgálatai fejében céljait elérő nép felszabadította egy időre nemzeti elnyomatásban élő fiait, hanem egyszerűen az, hogy — a fasizmus terjeszkedése folytán — a hatalomtartóknak jobban megfelelt, hogy változtassanak a tények látszatán, anélkül, hogy a lényeget megváltoztatnák, anélkül, hogy a valóban elnyomottakat ténylegesen szabad emberekké tennék.

Szabadka már évszázadok óta a nemzetiségi sokszínűség jegyében élt, s ez a sokszínűség, természetszerűen, mindig magában rejtette a széthúzás magvát is, amelyet megpróbált ugyan egy időre elsimítani az egyház politikai uralomra törekvése, az egyetértés azonban mindig csakis a valóban elnyomottak szoros összefogásával jöhetett létre. Így volt ez a szociáldemokrácia magyarországi jelentkezése idején, és így volt 1941-ben is, amikor a nemzetiségi ellentét csak látszólag határozta meg a történések menetét, s amikor a valóságban — a háttérben — összefogtak a nemzetiségek az elnyomásnak csupán más formáját jelentő fasiszta magyar uralom szervezkedése ellen.

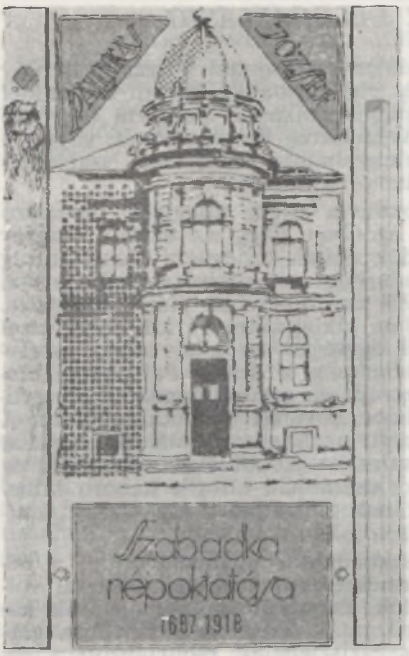

Petkovics Kálmán könyve félreérthetetlenül rámutat erre. Már a megszállás első, csetnik-jelszavas napjaiban sem csupán szlávot jelentett a „csetnik" szó, hanem a Horthy-uralom ellenségét, nem csoda hát, ha az erőszak nemcsak szláv, hanem magyar emberek ellen is irányult, akik a szlávokkal együtt, nemzetiségi különbség nélkül, kiálltak egymás mellett és egymás védelmében is, amire e könyv írója olyan beszédes példákat hoz fel. És, egészen természetesen, még sokkal inkább kidomborodott az ellentéteknek ez a nem nemzeti jellege a későbbiekben, a tragikus hét hónap során, de a továbbiakban is, amikor a — sajnos — megint csak naiv szervezkedés lehetővé tette, hogy tömegével bukjanak le és kerüljenek a Sárga Ház kínzókamráiba azok, akik — nemzetiségi különbség nélkül összefogva — a munkásmozgalom céljait igyekeztek szolgálni minden erejükkel.

Petkovics — Milan Dubajićot idézve — rámutat arra, hogy a megszállás első két esztendejében összesen 343 letartóztatás történt Szabadkán, s ezek közül 118 embert el is ítéltek. Tizenhét kommunistát — élükön Mayer Ottmárral — halálra ítéltek és kivégeztek. Az események igazi hátterére nézve beszédes bizonyíték, hogy például e tizenhét kivégzett közül 3 horvát, 4 magyar és 10 zsidó (aki akkoriban nem számított magyarnak!) volt.

Az író régi fényképekkel, okmányok fakszimiléivel teszi hitelesebbé és szemléltetőbbé az elmondottakat, de magukon a felidézett eseményeken, a bemutatott módszereken, a Keresztes—Fischer belügyminiszter tiszteletére rendezett palicsi díszebéden, a Horthy részvételével megtartott, úgynevezett „magyar kenyér ünnepén", a hullahegyeken, a besúgók toborzásán, a Bocskay Társaság szervezkedésén, a Sárga Ház borzalmain, a lángoló gabonakereszteken és a rögtönbíráskodás kíméletlen bevezetésén túl kiolthatatlanul világít a könyv minden lapjáról a megcáfolhatatlan igazság: a felidézett, áprilistól novemberig tartó történelmi időszak nem a nemzetiségi gyűlölködés, hanem éppen ellenkezőleg, az egymáshoz való útkeresés időszaka volt — minden ellenkező látszat ellenére is. És Petkovics Kálmánnak — műve olvasmányossá tételén kívül az egyik legfőbb érdeme, hogy sikerült elevenen érzékeltetnie ezt az igazságot.

Kolozsi Tibor

(7 Nap, 1973. augusztus 10.)

A FELISMERÉSTŐL AZ ELLENÁLLÁSIG

Az *Áprilistól novemberig* című dokumentumriporttal a szerző szerény igényekkel lépett ismét az olvasóközönség elé. Szabadka három évtizeddel ezelőtti történelmi múltjának néhány hónapos szakaszát dolgozta fel, pontosabban 1941 áprilisától, a magyar Horthy-hadsereg bevonulásától, vagyis a katonai diktatúrától kezdődő és a népfelszabadító mozgalom szabadkai részvevői egyik csoportjának kivégzéséig tartó időszakot.

A szerző röviden ismerteti a Jugoszlávia elleni támadást megelőző diplomáciai előkészületeket. Érdeklődése azonban főleg az akkori magyar uralkodó körök felé irányul, akik hajlandók voltak teljesíteni Németország követelését, a magyar hadseregnek a támadásban való részvételét, de formai okokat kerestek, mert kötötte őket az 1940 decemberében aláírt szerződés. Ezért az úgynevezett Független Horvát Állam kikiáltására vártak, mert ezzel a lépéssel véleményük szerint megszűnt az egységes jugoszláv állam, amelylyel a szerződést aláírták. Megfelelően értékelte gróf Teleki Pál akkori magyar miniszterelnök egyéniségét, akinek szerepe és egyéni tragédiája, öngyilkossága, sokakat rádöbbentett az addig hűen követett politika csődjére. A bácskai bevonulást ugyanis már nem lehetett az Angliával való diplomáciai kapcsolatok fenntartásával végrehajtani, mint az előbbi évek szlovákiai és észak-erdélyi bevonulását. Ezenkívül Teleki tisztábban látta a háború kimenetelét a magyar uralkodó körök képviselőinek többségénél, már akkor, amikor még a tengelyhatalmak katonai erejük tetőfokán voltak.

A bácskai „hadjárat" első része a szabadkai bevonulás volt és a néhány napos „csetnikháború", amelynek természetesen ártatlan áldozatai voltak, nemcsak a horvátok, szerbek és zsidók, de néhányan a magyarok közül is. Ezután következett a katonai közigazgatás. Felszínre kerültek a gazdaságilag tönkrement és politikailag kétes egzisztenciák, elburjánzott a besúgás, gyakorivá váltak a névtelen feljelentések, a bácskai nagyurak pedig a zsíros állások reményében egymás ellen is acsarkodtak. Petkovics Kálmán a politikai-társadalmi kérdések ismertetéséhez nem csupán a szabadkai események vázolására törekedett. Külön ismertette az 1941 májusában megkötött német—magyar gazdasági egyezményt, amelynek értelmében a bácskai terményfölösleg nagy részét Németországnak ígérték. Bácska külön érdekelte a német hadvezetést, mert már a jugoszláv éra alatt ebből a térségből jelentős élelmiszer-szállítmányokat kapott.

Részletes ismertetést találunk a szerző könyvében a Horthy-hatóságok gazdaságpolitikájának egyes megnyilvánulásairól is. A királyi Jugoszlávia népelnyomó rendszere után sokan voltak, akik a rendszerváltozástól szociális helyzetük javulását is várták. A magyar földnélküliek között is akadtak olyanok, akik a kiűzött dobrovoljac telepesek földjeit szerették volna megkapni. A remények azonban gyorsan szertefoszlottak, mert az itteni földnélküliek súlyos helyzetét még az ide hozott székely telepesek nyomorával is növelték. A megszálló rendszer jellege és népellenes volta a magyar tömegek előtt is hamarosan világossá vált. A felismeréstől az aktív szembeszállásig azonban még nehéz és hosszú út következett. A Bácskában élő népek egymásra utaltságának tudata már a megszállás első hónapjaiban kezdett tért hódítani, és ez a felismerés jelentette a Horthy-hatóságok nemzetiségpolitikájának teljes csődjét, amely éppen az itt élő népek közötti gyűlölet magvának elhintésén alapult. Talán erről a kérdéskomplexumról átfogóbban kellett volna írnia.

A szerző könyvében tárgyilagos ismertetést ad a népfelszabadító mozgalom szabadkai eredményeiről, de súlyos fogyatékosságairól is. Ezek a mulasztások az 1941. őszi fájdalmas veszteségeket okozták. Mert a mozgalom itt sem volt mentes a bácskai népfelszabadító harcra jellemző egyes tévhiedelmektől; az ellenség lebecsülése, a rövid háborúban való reménykedés stb. Ezzel kapcsolatban sokszor a megfelelő óvintézkedések, a konspirációk hiánya okozta azután a gyakori lebukásokat.

Mészáros Sándor

(Magyar Szó, 1973. november 3.)

FEHÉR FERENC KÖLTŐI ÚTJA

(...) Fehér Ferenc maga vall családjáról, gyermekkoráról, ifjúságáról *Szabadkai diákéveim* című kis emlékezésében, amely az Életjel Miniatűrök 19. füzeteként jelent meg tavaly a Szabadkai Munkásegyetem kiadásában, ebben az önéletrajzi, kultúrtörténeti és jórészt szépprózai írásokat fölvonultató példás kis sorozatban. (Megérdemelné, hogy Maryarországon is utánozzuk.)

Kristó Nagy István

(Kortárs, 1973. 12.)

AZ ÁBRÁZOLÁS OBJEKTIVITÁSA

Nemrég jelent meg az Életjel Miniatűr könyveinek 25. kötete Urbán János tollából, *Haláltépett élet* címmel. A szerző Bakos Kálmán adai forradalmár életútját kíséri végig, dokumentumokkal erősítve az ábrázolás objektivitását. 1904-től, Bakos Kálmán születésének évétől — a kor és a környezet bemutatása mellett — bemutatja, hogyan válik a földmunkáslegény pártfunkcionáriussá és szakszervezeti vezetővé. Sok kevésbé ismert tényről értesülhetünk az adai földmunkások 1936-os sztrájkjáról egészen az 1941-es ellenállási mozgalmakig vidékünkön.

A könyv egyik méltatója szerint, ha „...olvasás közben jobban belemélyedünk a drámai részletekbe, s képzeletünkben követjük a csupán sejtetett emberi lépteket, akkor egy forradalmár életregényének körvonalai bontakoznak ki..." Az itt jelzett regénymag annál is inkább egy nagyobb lélegzetű prózává fejlődhet, mert az író Cseh Károly forradalmár életútjának összefoglalása után Ada és környéke 1919—1946 közötti időszakának munkásmozgalmi krónikáját készíti.

Egyébként a tavalyi Életjel Miniatűrök az úgynevezett dokumentumriport műfajához tartoztak. Az előkészületben levő könyvek viszont már igen változatosak mind műfajilag, mind témájukat tekintve. Kiadásra tervezik Kolozsi Tibortól a szabadkai sajtó történetét, amely az 1848—1919-es időszakot öleli fel, továbbá Laták István írói hagyatékából egy kötetnyi prózai költeményt és lírai vallomást, amely *Vaskoszorú* címmel fog megjelenni. Jelentős lesz Csáth Géza publicisztikai írásainak és kritikáinak közzététele is. Ezenkívül tervbe vették többek között Iványi István önéletrajzának megjelentetését, valamint az Üzenet hasábjain folytatásokban közölt tanulmányt Szabadka népoktatásáról könyvalakban is kiadják.

G. Á.

(Szabadkai Rádió, 1974. január 4.)

HALALTÉPETT ÉLET

Az Életjel Miniatűrök nemrég megjelent 25. füzetében Urbán János bemutatja Bakos Kálmánnak, az ismert adai forradalmárnak életét és munkásságát. Tudjuk, Urbán már több éve foglalkozik Ada múltjának és munkásmozgalmának tanulmányozásával, első ilyen tárgyú jelentősebb műve, a *Tűzsziget* 1967-ben jelent meg, s az 1919-ig terjedő időszakot fogja át. A következő szakasz egyik fontos egyénisége az 1904-ben született Bakos Kálmán, akit a fasiszta megszállók 1941 őszén kommunista, forradalmi tevékenysége miatt kivégeztek.

Bakos Kálmán 37 évet élt. A szegény emberek küzdelmes élete volt az övé, azoké a szegény embereké azonban, akik rádöbbennek, hogy a szer-

vezett osztályharc lehetőséget kínál a munkásságnak, az elnyomottaknak is arra, hogy megvalósítsák törekvéseiket, megszüntessék az elnyomást, a társadalmi igazságtalanságokat, és kialakítsák az emberibb társadalmat.

Urbán János végigkíséri Bakos Kálmán fejlődését, megmutatja, hogyan válik emberré, s hogyan, milyen körülmények között formálódik öntudata, hogyan eszmél rá saját sorsában a munkásság osztályhelyzetére s az elnyomatásból kivezető útra. Érdeme a mintegy 100 oldalas kis formátumú könyvnek, hogy nemcsak pusztán Bakos életét mondja el, hanem vele párhuzamosan, ha sokszor csak nagyon vázlatosan is, utal a társadalmi eseményekre is, amelyek valamilyen formában hatással voltak a forradalmár életének alakulására.

1927-ben, amikor a katonaságból visszajött, részt vett egy nagy népgyűlésen, a bátyja rosszallását fejezte ki emiatt, mire ő azt válaszolta neki: „Nem értesz te ehhez..." Huszonhárom éves volt akkor, tizennégy harcos év következett ezután. Az apja földjét művelte, napszámba járt. Az iskoláztatásra nem futotta, tizenegy éves korában már elszegődött cselédnek, mégis: forradalmi tevékenysége, szervező munkája, a földmunkáskongresszuson elmondott felszólalása, a Népszavában megjelent cikke mind arról tanúskodik, hogy rengeteget tanulhatott. A roppant nehéz körülmények ellenére is talált módot az önképzésre. Tisztában volt vele, hogy nem elegendő csak vállalni a harcot, illetve: tudta, hogy a harc vállalása egyúttal az ehhez szükséges tanulás vállalását is jelenti.

Azt hiszem, nem árt erre a mozzanatra ismételten felhívni a figyelmet. Egész élete feladatvállalás volt, szolgálat a munkásosztály felszabadítása érdekében. Ez a harc lebegett a szeme előtt, ennek a célnak élt, erre készült, ezért nem sajnálta az életét sem feláldozni.

Becsüljük eléggé emlékét? Az áldozatot, amit hozott? Utcát neveztek el róla, könyv jelenik meg az életéről. Sorolhatnánk a megbecsülés más jeleit is. Azt hiszem, mégis: forradalmárhoz legméltóbb megbecsülés az, ha követik eszméit, folytatják forradalmi munkásságát, éppolyan elszántan, áldozatot nem ismerve harcolnak a munkásosztály felszabadításáért, mint ahogy ő.

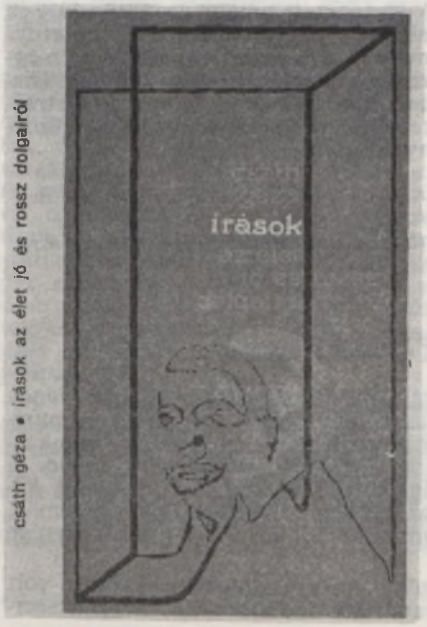

Forradalmi magatartásra ma is szükség van, s önfeláldozást Bakos Kálmán életéből tanulhatunk. Példát mutat abból, mit jelent embernek, forradalmárnak lenni a legnehezebb, a legembertelenebb időkben is. Urbán János érdeme, hogy ezt az életet, Bakos Kálmán forradalmi útját bemutatta. Az Életjel kiadói tevékenysége újabb kötettel gazdagodott. Felvetődik azonban egy kérdés:

A kötet 300 példányban jelent meg. Ha nem minden fiatalnak, de legalább minden nevelőnek, minden tanítónak el kellene olvasnia. S nem is csak a magyaroknak. Nem állítom, hogy most már létezik egy ilyen igény. De ki kellene alakítanunk. Mit jelent az eszmei nevelés az ifjúságra nézve, kell-e ezt hangsúlyozni? Vagy azt, mennyit segíthetne ebben a munkában ez a könyv meg a hozzá hasonlók? Urbán János vállalta ezt a fontos munkát, önmagában azonban ez még nem elegendő. Szervezettebb terjesztési és más akciókra lenne szükség, hogy a könyv eljusson oda, azokhoz, akiknek szánták. Sőt talán nem is szabadna, hogy egy-egy szerző vagy zentai, szabadkai kiadó ügye legyen csupán e könyveknek a megírása, kiadása. Egy jól átgondolt és előkészített sorozat: Forradalmár Portrék — bizonyosan hasznos lenne, régi hiányt pótolna.

Ennyit csak a könyvről s annak kapcsán a feladatról. Az egyik is, másik is megérdemlik, hogy fölhívjuk rá az olvasó figyelmét. A könyv hősének, forradalmiságának emléke erre is kötelez bennünket.

Burány Nándor

(Magyar Szó, 1974. január 19.)

EGY FORRADALMÁR ARCÉLE

Hozzászoktunk már a gondolathoz, hogy ha az Életjel kiadásában kapunk kézhez egy-egy újabb forradalmárarcélet, úgy abban a „szabadkai műfaj" irodalmi dokumentumriport jegyeit keressük, hogy szinte mint egy történelmileg hiteles életrajzi regényt próbáljuk azt végiglapozni. Ha ily gondolattal veszi kezébe az olvasó a könyvet, úgy érzem, tévedni fog. Urbán János jelenlegi könyve nem sorolható be minden további nélkül a jelzett műfajba: szakszerűbb igyekszik lenni annál, sőt adatszerűségében, adatainak bőséges gazdagságában már-már túlszárnyalna minden tudományos szakértekezést is, s itt-ott az adattári gyűjtemény, dokumentumtár műfajához közeledik — igyekezve egyúttal mégis az irodalmi stílus vonalán kellemes, vonzó olvasmányt nyújtani, olvasmányos írást is nyújtani az olvasónak. Úgy érzem, ezzel egy olyan határvonalra érkezett, amelyet már — jól vigyázzon — nemigen volna szabad, nemigen lehet túllépni, mert félő, hogy — a tudományosságból itt-ott esetleg kicsöppenve — a tudákosság határát is átléphetné, odatévedhetne. Itt a határ, nem tovább!

A könyv alcíme: *Bakos Kálmán, a forradalmár*, és nyújtja is felénk, a kivégzett forradalmár életrajzát, bizonyára mindazokkal az adatokkal, amelyek ez idő szerint felkutathatók voltak, s amelyeket a szerző, igen helyesen, beleilleszt a korba, odaiktatva e „haláltépett" életet egyúttal a kortársak sorába is: megadva ezzel Bakos életének a kellő történelmi távlatot és hátteret, legalább annyira, amennyire egyúttal mint egyént és embert is élénk helyezi őt, néhol talán mégis túl kevés színt rakva palettájára.

A könyv olvasmányos, érdekfeszítő és vonzó. Kár, hogy a szerző itt-ott megszakítja Bakos életét, hogy kapcsolatainak seregét bemutassa szinte oldalszámra menő névjegyzék beiktatásával, nemcsak az olvasmányosság kárára (az olvasó beleélésének szempontjából tekintve azt), de azért is, mert — félek — ezáltal valószínűtlenné válnak a helyek — a való, igaz konspirációs pártműködés szempontját tekintve. Lehetett így, bizonyára így is volt, de felmerülhet bennünk a gondolat: nem válik-e feltűnővé az, akit vagy százan keresnek fel nap mint nap lakásán mint központi helyzetű pártembert?! És tekintet

nélkül — a közbeeső pártszervezetekre, fórumokra?! Igaza lesz a szerzőnek: így volt, így lehetett Bakos esetében, Cseh Károly esetében. De ezt jó lenne valószínűbbé tenni, megmagyarázni. Ennyit a könyvről magáról.

De a „szabadkai műfaj" most tapasztalt új jegyein elgondolkodva, fel-felmerült bennem egy-egy olyan gondolat, amelyet a műfaj művelőinek meg kellene talán szívlelniök.

Az egyik gondolatot talán így fogalmaznám meg: Egyre több dokumentumriport jelenik meg irodalmunkban — a dicső közelmúltból. Vajon mindvégig, mindegyikben szükség van-e még — főleg lesz-e még? — az általános munkásmozgalmi keretre? Nem fogjuk-e ezáltal egyre inkább megismételni magunkat? Nem tesszük-e ezáltal hamarosan unalmassá a műfajt s a forradalmi portrékat általában is? Hacsak nem mélyítjük el ezt a keretet, hacsak azt is nem tesszük emberivé, irodalommá! Kár magát a forradalmi portrét is, amelyet hamarosan már nem tudnék elképzelni a hős gondolatmenete, érzésvilága, lelki élete, élményei nélkül.

A másik gondolatot már írásom elején felvetettem: szükség van-e a rengeteg névre, adatra, felsorolásra akár egy komoly történelmi tanulmányban is, ahol talán a lábjegyzetek közé tehetnénk java részét? Annál inkább egy szabadabb (szabadkaibb) műfajú életrajzírásban, dokumentumriportban.

Hacsak nem azért, hogy ezáltal is fényt vessünk hősünk életútjára, külső és belső harcaira.

Lőrinc Péter

(Üzenet, 1974. 2.)

HALÁLTÉPETT ÉLET

A szabadkai író legújabb könyve a forradalmár Bakos Kálmánról szól. A megemlékező dokumentum a Szabadkai Munkásegyetem kiadásában jelent meg az Életjel Miniatűrök sorozat 25. köteteként, s Urbán János legutóbbi szegedi látogatásakor személyesen hozta el néhány dedikált példányát szerkesztőségünkbe.

A könyvecskét lapozgatva egy forradalmár küzdelmes életének körvonalai bontakoznak ki előttünk, szinte arra kínálkozva, hogy ebből talán nem is sokára egy igényesen megírt izgalmas életregény születhet. Ki volt Bakos Kálmán? Ki volt az a férfi, akit — több forradalmár társával együtt — Horthy pribékjei elfogtak, kegyetlenül megkínoztak, majd 1941. október 20-án délután 5 órakor az adai községháza udvarán kivégeztek? Egyszerű földmunkás volt, 1904-ben született Adán. Korán megtalálta az utat a munkásmozgalomhoz, a kommunista párthoz. Hiába duruzsolták a fülébe, hogy „mindig a törvénnyel haladj, ne ellene, mert a törvény, ha elkap, nem kegyelmez", ő a harcostársak mellé állt. A rábízott feladatok maradéktalan végrehajtásával érdemelte ki, hogy párttag, majd 1936-ban az adai pártbizottság titkára lehessen. Tanította, szervezte, mozgósította a földmunkás szegénységet, hogy fogjon össze, és bátran lépjen föl a kizsákmányoló urak, nagygazdák ellen. Tevékenysége nyomán mind nagyobb tömegek hallgatták szervezetten a moszkvai rádióadásokat, vettek részt a Vörös Segély gyűjtéseiben, szabotáltak, bujdosó kommunisták és szovjet ejtőernyősök számára rejtekhelyeket építettek tanyákon stb. A vészbíróság azért gyilkolta meg Bakos Kálmánt, mert gyűlölte a fasizmust, nemzetiségi békét és önrendelkezést akart és emberibb életet szeretett volna teremteni a dolgozó osztályok számára. Urbán János kiskönyve szép emléket állít a hős adai forradalmárnak.

(Délmagyarország, 1974. február 5.)

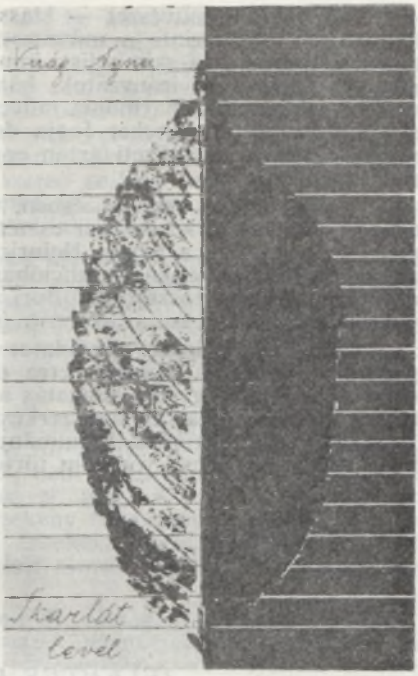

IDŐ ÉS MŰVÉSZET

Tíz „esztétikai skiccet" és tizenhárom tanulmányt olvashatunk ebben a Szabadkán megjelent kis kötetben. Szerzőjük, Láng Árpád nem más, mint Löbl Árpád, az újvidéki egyetem nyugalmazott történész-professzora, aki újabban a „Lőrinc Péter" írói nevet is használja. Roppant sokoldalú, széles körű érdeklődésű ember: az írói álnevek váltakozása mozgalmas pályájának egy-egy szakaszát is jelzi: a szépirodalomtól a történetíráshoz, a „lángoló" aktivizmustól egy nyugodtabb, inkább históriai igényű szemléletig. Már Lőrinc Péter névvel írt önéletrajzának első kötetéből (*Válságok és erjedések*, 1962) tudjuk: 1920—21-ben Pécsett élt, és munkatársa volt Kondor-Regős László folyóiratának, a Krónikának.

A pécsi Krónikában jelentek meg Láng „esztétikai skiccei", a közölt tanulmányokból pedig kilenc: a Komjáthy Jenőről, Babitsról, Péladanról, Dosztojevszkijről szóló, valamint az *Életkérdés*, *A vas esztétikája*, *Romantika*, *A haldokló expresszionizmus* és a *Lázadás és forradalom*. Négy további tanulmány aztán már jugoszláviai orgánumokban látott napvilágot. Érdemes tehát pécsi vonatkozásai miatt is foglalkoznunk a füzettel: egy fejezet ez Pécs irodalmi múltjából.

Ma már Löbl is bizonyos distanciával szemléli fiatalkorának „lángárpádos" lobogását. Mint a magyar avantgarde egyik szakaszának emlékei azonban érdekes dokumentumok ezek az írások. Láng Árpád aktivizmusában sajátosan keveredtek az expresszionista és futurista elemek, itt-ott a dadaizmus egyes motívumai is. „Az időtlenség passzivitása helyére az idő aktivitása: a mozgás, a ritmus dobott fel akart tudatos életté!" Ez a kötet egyik igen jellemző mondata (*A vas esztétikája*). Hirdeti egyén és tömeg ember és mindenség összekapcsolódását (vagy ahogy, kissé szecessziós ízű kifejezéssel mondja, „egybepántozottságát"), eszményképének tekinti Dosztojevszkij és Komjáthy Jenőt, de jól ismeri korának avantgardista esztétikáját is.

Forradalmi művészet — klasszicizmus — romantika: ez a hármasság határozza meg szerinte a művészeti fejlődést. „A mai kor művészeti életében a romantikát a szimbolista-impresszionista irányok képviselték. Utánuk jöttek a forradalmi irányzatok: köztük az expresszionizmus is. A jövő művészete a klasszikus harmónia művészete lesz, mely a ma forradalmi irányai által megteremtett hiteket fogja dogmává állandósítani." (*A haldokló expresszionizmus.*) Ezt követi aztán egy újabb romantika, majd egy újabb forradalmi fázis.

Nem más ez végelemzésben, mint a Vico-féle ricorso elmélete, az az elmélet, amelyet XX. századi esztéták, kultúrfilozófusok is felhasználtak (a magyar Ligeti Pál, a német Heinrich Lützeler). Az aktivista Láng tehát egy nagy filozófiai-esztétikai tradícióban áll benne, bár ez nem mond ellent aktivizmusának. Utószavában Bori Imre egyébként maga is történeti perspektívában látja ezeket az aktivista írásokat.

Még sok érdekes gondolatot emelhetnénk ki, azonban meg kell elégedünk a jelzéssel. Mindenesetre tanulságos olvasmány ez a kis füzet, és tanulságos volna egy bő válogatás a pécsi *Krónika* egyéb írásaiból is, hiszen Csuka Zoltán volt a lap társszerkesztője, Kodolányi János pedig egyik munkatársa. Láng „aktivista tanulmányai" arra is figyelmeztetnek: fel kellene térképeznünk a pécsi irodalom történetének ezt a kissé elfelejtett szakaszát.

Angyal Imre

(Jelenkor, 1974. 6.)

JELENTÉS EGY ALAPMŰRŐL

A könyv, amelyről ezúttal szó lesz, olyan mű, amely nem intézhető el egy recenzióval, de terjedelmes tanulmánnyal sem. A benne földolgozott anyag arányait, információinak bőségét még a szakmabeli is nehezen tudja képzeletével átfogni. Elképesztő! Folyton ez jutott eszembe, amíg olvastam a kéziratot, lévén a kötet gondozója. Elképesztő a türelem, a szorgalom, a szívósság, amellyel Kolozsi Tibor ezt a hétszáz oldalas munkáját összehozta. Címe: *Szabadkai sajtó (1848—1919)*, s az Életjel Könyvek 2. köteteként nemrég jelent meg.

Hogy az olvasó mégis valamelyes fogalmat alkothasson arányairól, el kell mondani, hogy a lapok száma, amelyeket a szerző tanulmányozott, jó másfél száz, s ezekről nemcsak tud, hanem a föllelhetőket valóban tanulmányozta is. Hogy micsoda papírerdőn, mennyi poros újságkötegen rágta át magát, azt elképzelni is nehéz. Ha egyik könyvtárban ráakadt néhány számra vagy évfolyamra, nem érte be ezzel, hanem utánajárt a más könyvtárak által őrzött példányoknak is. Ennek eredményeképpen a lelőhelyekről is pontos, nagy értékű repertóriumot állított össze. E könyv birtokában Szabadka múltját kutatni összehasonlíthatatlanul könnyebb lesz, mint ezelőtt.

Ha nagyon röviden kellene megfogalmaznom, hogy mi az, amit földerített s amit közöl, ezt mondanám: minden lap életrajzának és jellegének minden fontos adatát.

Az életrajzi adatok között olyanokat is, amelyeket a lapokból nemigen olvashatott ki. Tud arról, hogy mikor, kik, milyen érvekkel vágtak bele egy-egy újság alapításába, mikor cserélt gazdát és szerkesztőt egy-egy sajtótermék. Kolozsi ugyanis az illetékes levéltárak minden vonatkozó iratát is megnézte. Munkájának ez a része bízvást a kivételes filológiai teljesítmények közé számítható.

Alaposssága olyan mérvű, hogy akár szenvedélynek is nevezhetném azt a lelkiismeretességet, mellyel a tényeket kinyomozza. Az elődök által kínált információkat megbecsüli, de ellenőrzi őket, s gyakran fontos korrekciókkal szolgál. S nemcsak olyan visszaemlékezésekkel szemben kritikus, mint amilyen Fenyves Ferencé, akit gyakran lehet pontatlanságon érni, de követ-

kezetesen végére jár azoknak az adatoknak is, amelyeket Joso Šokčić *Sto godina štampe u Subotici (1848—1948)* című kéziratából ismer, s korrekciója mindig meggyőző. (Itt meg kell jegyeznünk, hogy Iványi István alapműnek tekinthető monográfiájában a sajtótörténeti rész viszonylag a legszegényebb. Hogy munkájára Šokčić mennyiben támaszkodhatott, lévén még kéziratban, nem ítélhető meg.) Figyelmét egyetlen jel sem kerüli el. Ha az Atropin egyszer Dr-rel, máskor anélkül szerepel ugyanannak a lapnak a cikkei alatt, kideríti, hogy a kettő mögött egyazon szerző rejlik-e vagy sem. Akár fontoskodásnak is tűnhetne ez a lelkiismeretesség, de mikor ilyen óriási anyag földolgozásában látjuk töretlenül érvényesülni, csak tisztelegnünk előtte.

A lehetséges forrásokat tehát Kolozsi alaposan tanulmányozta, s munkájának elsőrendű értéke ebből ered. Ami a földolgozott anyag rendszerezését illeti, ebben nem szolgál meglepetéssel. Rendszerező elve egyszerű. Külön csoportban tárgyalja a politikai, társadalmi és vegyes tartalmú lapokat, külön a nem szabadkai, de Szabadkán nyomtatott újságokat, külön a szaklapokat, alkalmi lapokat, színházi, sport- és élclapokat, a reklámújságokat, irodalmi és ifjúsági lapokat.

Ennek a rendszerezésnek nagy előnye, hogy a hatalmas anyag jól áttekinthető, de hátránya, hogy a történelem folyamata, a sokféle orgánumból kiolvasható tendenciák, törvényszerűségek nem rajzolódnak ki elég nagyvonalúan. Működésük azonban nem sikkad el, mert Kolozsi tudatában van annak, hogy a sajtó a való élet igen érzékeny függvénye, s gondja van rá, hogy a meghatározó társadalmi-politikai érdekekről, eseményekről szót ejtsen. Sajtótörténetet ír, de tudja, hogy amit csinál, bizonyos értelemben politika és várostörténet is.

Azok a fejezetrészletek, amelyekben az országos háttérről ad képet, vagy a társadalom alapkonfliktusairól beszél, természetesen vázlatosak, de általában jók, a magyar és a jugoszláv történetírás eredményeinek ismeretére vallanak. Sokkal érdekesebb azonban, mikor az úgynevezett nagypolitika helyi megnyilatkozásairól beszél, arról, hogy melyik lap melyik hatalmi csoport érdekeit szolgálta. S ebben a „lebontásban", konkretizálásban a nemzetiségi problémáknak, vallási-egyházi érdekeknek Szabadkán működő erőire Kolozsi érzékenyen figyel, s megítélésükben marxista szellemben jár el. Így aztán egy-egy lap vonalát jellemezve, noha sokszor vonalak igen kusza szövevényét kellett bogoznia, az anyag ismerete és a szemlélet biztonsága jóvoltából a valóság bonyolultságát érzékeltető képet tudott rajzolni.

A jellemzésben először mindig a lapok által hangsúlyozott célkitűzésekből indul ki, abból, amit a beköszöntő és programcikkek ígérnek. De aztán nagyon éberen vizsgálja, hogy azt valósítják-e meg, amit ígérnek. A legtöbbször kideríti, hogy nem. Mert alig volt itt orgánum, amelyik ne azzal indult volna, hogy független, elfogulatlan, s hogy korrekt stílusra törekszik. Aztán kiderült, hogy az esetek többségében valamelyik párt, többnyire a helyi kormányzás, vagy az ellenzéket alkotó családi tömörülés érdekeit képviselik, s modorukban is igen hamar eljutnak a riválisszidalmazásához, a gyanúsítás és a denunciálás szintjére.

Kolozsit, a lapokban érvényesülő érdekek mellett, ha fontos orgánumról van szó, a színvonal, a színesség és érdekesség is érdekli. S bár idegen tőle a régmúlt dolgok fölényes és lekezelő szemlélete, sokszor kénytelen megállapítani, jelezni vagy érzékeltetni, hogy a szabadkai sajtó bizony ritkán érte el azt a színvonalat, amelyet jó újságírásnak lehet nevezni. Ennek okait nem fürkészi elég alaposan, de könyvéből sok mindent megtudhat, illetve kikövetkeztethet az, aki figyelemmel olvassa. Föltűnhet például, hogy mennyi itt a kérészéletű lap, s hogy egy-egy sajtótermék fönntartása, folyamatosabb megjelentetése mennyire az adott hatalmaktól függött, s hogy az erkölcsi, politikai jellem kiérlelésének mennyire nem kedvezett az idő.

Igaz, ahogy Szabadka viszonylag függetlenebb polgári, értelmiségi rétegei gyarapodnak, erősödnek, ez a lapok színvonalának emelkedését is magával hozza, a század első évtizedében pedig a bontakozó munkásmozgalom térnyerése is érzékelhető a szabadkai lapok arculatán. Furcsa módon először és markánsabban a reakciós orgánumok preventív támadásaiból lehet kiolvasni, hogy új erő jelent meg a porondon.

Kolozsi könyve tehát mind a társadalom, mind a politika, mind a nemzetiségek története szempontjából kikerülhetetlen munka. Ehhez nyomban hozzá kell tennem, hogy ez a sajtótörténet mégsem illusztrációgyűjtemény, nem társadalom- és politikatörténeti események szimpla dokumentációja. Kolozsiban nemcsak a filológus, de a vérbeli újságíró is mindig éberen figyel. Nemcsak a lapok iránya, a hadállások elhelyezkedése érdekli őt, hanem az emberek is, akik ezeket a lapokat szerkesztették, írták.

Ennek az érdeklődésnek az eredményeképpen jött létre a szerkesztőkről adott pályaképek egész sora, melyek együtt szinte külön réteget alkot nak. Rég elfelejtett, vagy hiányos emlékezésekből ismert szerkesztőkről szinte mindent kiderített, ami az utókort érdekelheti. Ezek a pályaképek sokszor a lapok vonalmódosulásai, pálfordulásai szempontjából is tanulságosak, de helyenként, mint közbeékelt külön tömb, meg is bontják a nagyobb folyamatokat fölvázoló képet. S nemcsak a portrék, hanem sok más olyan részlet, példa, idézet is, melyek önmagukban mindig érdekesek, de együtt a könyv rendjének lazulását eredményezik. Ha ehhez hozzávesszük, hogy lapról lapra haladván a szerzőnek gyakran vissza kell térnie eseményekre, melyeket egy másik lap kapcsán már ismertetett, akkor elképzelhető, hogy mindez helyenként óhatatlanul kuszává is teszi a könyvet.

Talán ez az oka, hogy a század elején bekövetkező érés, növekedés folyamata, a sokféle érdek szövevényében érvényesülő alapvető konfliktu sok, tendenciák nem tükröződnek elég tisztán.

Ez a fogyatékosság azonban korántsem olyan mérvű, hogy a könyv használhatóságát megnehezítené. Mert ha a főszöveg részleteiben nehezen találná meg az olvasó, amire kíváncsi, a gondos mutatók azonnal eligazítják. A jegyzeteket ugyanis egy betűrend szerinti katalógus követi, s ebből minden lapról, folyóiratról megtudhatók a legfontosabb adatok. Ez a katalógus önmagában is olyan értékes, hogy önálló műként is megállhatna, s tájékoztathatná azt, aki Szabadka múltját tanulmányozni akarja. Ha pedig valaki kíváncsi, hogy az itt felsorolt lapokról a könyv mely lapjain van szó, ezt a cím- és névjegyzékből könnyen megtudhatja. Mindkét jegyzék gondos, mennyiségét illetően pedig hatalmas munka, s azt a filológiai apparátust, mellyel Kolozsi dolgozott, mások által is megközelíthetővé, ellenőrizhetővé teszi.

Ha tehát elgondolás és rendszerezés dolgában valaki nem találná elég erősnek ezt a könyvet, részben igaza lehetne, de filológiai értéke bizonyos, s láthatóan ez volt a szerző elsőrendű célja. Hogy emellett nagyon sok részlete olvasmányként is érdekes, hogy a levéltári fekszimilék, az ismertetett újságok első oldaláról közölt fotokópiák és a legjelentősebb szerkesztőkről és hírlapírókról mellékelt fényképek milyen pluszt jelentenek a száraz filológusi teljesítményhez képest, arról külön kellene szólni.

Azt azonban még itt kell elmondanunk, hogy ez a könyv a szabadkai tudományosság újabb kori történetének legnagyobb arányú teljesítménye, s az Életjel kiadványok sorozatában olyan állomás, amelyet méltóképpen folytatnunk nem lesz könnyű, de remélhetőleg ez az eredmény nem benító, hanem ösztönző erőként működik majd.

Dér Zoltán

(7 Nap, 1974. május 31.)

TANULSÁGOS TÖRTÉNETEK

Tallózás Szabadka sajtótörténetében

Nemrég, mikor Kolozsi Tibor *Szabadkai sajtó (1848—1919)* című könyvét ismertettem, jeleztem, hogy nemcsak a filológus, de az olvasó is sok-sok elgondolkodtató és izgalmas információra bukkan e nagy terjedelmű munka lapjain. Események rémlenek föl, krimibe kívánkozó estek, alakok, figurák, akik iránt kíváncsi lesz az ember. De látva a sok-sok civa

kodást, lapok alapításának és kimúlásnak ezt a végtelennek tetsző kusza színjátékát, az olvasót a szkepszis is meg-megkísérti: mennyi erőfeszítés, és milyen kevés benne, aminek értelme ma is nyilvánvaló! Harcok, melyekbe emberek koptak el, ma sokszor kisszerű civakodásnak tetszenek, jó szándékkal indított vállalkozásokból az eltorzulás szomorú tényeit kénytelen kinagyítani a történetíró.

Különösen a nemzetiségi jogok képviseletét vállaló lapok történeténél fogja el az embert valami lehangoltsággal vegyes keserűség: milyen nehézségekkel kellett megküzdeniük, a rossz föltételek közepette milyen felemás megoldásokra kényszerültek! Ebből a szempontból a Subotičke novine esete különösen tanulságos. Ez a lap a bunyevácok és sokácok érdekeinek védelmét tűzte ki célul, s aligha kétséges, hogy ezt a szándékát komolyan is gondolta. A programadó cikk így ír erről: „Bennünket vállalkozásunkban mindig az az aranyigazságot tartalmazó szólás vezérel: »mindenkinek a magáét!« Ha egyenlőek vagyunk a kötelességekben, egyenlőek akarunk lenni a jogokban is, és ebben a lapban mindig ezt fogjuk hangsúlyozni, és azon fogunk dolgozni minden törvényesen megengedett eszközzel, hogy ezt elérjük, ez pedig abból áll, hogy itt a mi anyanyelvünket tartsák tiszteletben a templomban, az iskolában és községi ügyekben..."

Az uralkodással járó szemlélettorzulás és helyzetérzékhiány lehangoló tünete, hogy a szabadkai magyar lapok — mint Kolozsi dokumentálja — ellenérzéssel fogadták ezt a kezdeményezést. Pedig a Subotičke novinének amúgy is volt gondja elég, hiszen még a létfönntartás kérdését sem tudta megoldani, noha negyvenezer horvát élt akkor Szabadkán és környékén. Különösen égetővé vált ez a gond, amikor a Subotičke novinét politikai lappá akarták formálni szerkesztői. Ehhez ugyanis ovadékot kellett letenni, méghozzá tizenegyezer forintot, ami nagy pénz volt akkoriban.

S itt vált át groteszkbe a szép törekvés. Ezt az óvadékot az akkori magyar uralkodó osztályok legreakciósabb csoportja, a Zichy-féle néppárt emberei tették le a Subotičke novine helyett.

Kolozsi nem kommentálja ezt a meglepő fordulatot, mérget sem vesz rá, hogy így volt, de abban biztos, hogy az óvadékot Budapestről kapta a lap. A könyv összefüggéseiből azonban kiderül, hogy az újság és a néppárti

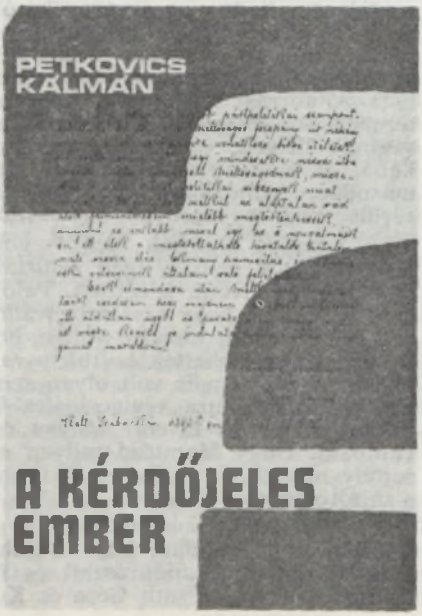

urak találkozása nem véletlen műve volt. A Subotičke novine ugyanis gyakran és éles cikkekben támadta a nemzetiségellenes politikájáról hírhedt Bánffy-kormányt, s erre minden oka megvolt. Az aulikus és klerikális néppárt szintén szemben állt Bánffyékkal, persze merőben más okból. Így jött létre a kapcsolat. A következményekben aztán kiütközik a mélyebb érdekazonosság hiánya, s a fejlemények természetesen a Subotičke novinét és a horvátokat sújtják. A néppárt által alapított katolikus intézményekben, egyesületekben a horvát művelődés ügye mind hátrább szorult, s ez a kényszerű házasság a bunyevác olvasók és a szocializmus találkozását is csak akadályozta.

Mindezt ma már könnyű ilyen tisztán megítélni, de aki az események szövevényében létezett, az nem mindig a maga gyöngeségei miatt sodródott tévútra, s Kolozsi könyvének olvasója akkor gyümölcsözteti jól a gazdag dokumentációt, ha erre is figyel: ember és helyzet viszonyának hol látható, hol láthatatlan drámáira.

Látható is kínálkozik fölösen. S ha valaki szépírói szemmel keresné a figurát, aki a legtöbb konfliktust okozta vagy szenvedte, azt hiszem, Lazo Mamužićnál kellene megállnia. Mamužić tizennyolc éven át volt Szabadka polgármestere, s ha valaki ezt a tizennyolc évet (1884-től) egyetlen regényként képzelné el, annak aligha lehetne más a hőse. Kolozsi könyvében is léptennyomon beleütközünk. Mellette és ellene lapok egész sora, cikkek és pamfl ettek szálltak síkra. Voltak, akik Szabadka modern várossá építését az ő érdemeként tartották számon, s akadtak, akik erőszakos, gátlástalan, korrupt despotaként jellemezték. Legszívósabb ellenfele Mukits Simon, illetve a Mukits család volt, de időről időre újságírók is akadtak, akik a fejét követelték. Hogy milyen elvadult szenvedéllyel, arról a Ruttkay Máté, Szilágyi Gyula vagy Terbe Vince működésével kapcsolatos részletekben igen szórakoztató idézeteket találhat az olvasó. Volt, amikor gyilkosságra való föl bújtással is megvádolták, leggyakrabban mégis a pánszlávizmust vetették szemére, noha más helyen az olvasható róla, hogy horvátul nem is tud, s az pedig, hogy Tisza Kálmán igen bízott bennne és az Osztrák—Magyar Monarchiát hazájának vallotta, történelmi tény. „Van-e olyan gaztett, amit még Mamusich Lázár el nem követett? — kérdezi az Igaz Szó egyik cikke, s nem késlelkedik a válasszal: — Nincs. De van olyan, mit többször is megismételt és ez a bérgyilkosságra való felbérelés."

Az ilyen denunciáló írásokat sokszor sajtópör követte, mert Lazo Mamužić nem ijedt meg az árnyékától. Volt, amikor párbajra is kihívta a sértegetőt. Természetesen újságíró, azaz Terbe Vince volt az illető, aki a Népszava című, de a nevétől eléggé idegen lapban a polgármester feleségét is megtisztelte fullánkjaival. „A segédek megállapodtak abban — idézi a vonatkozó forrást Kolozsi —, hogy a felek pisztolypárbajt vívnak 1899. szeptember 6-án reggel fél 7 órakor, mégpedig a zentai úti kövezet megszakításának helyén, a rét alján, »balra«. A feltételek szerint egy szál ingben, kabát és mellény nélkül kellett szembenézniök egymással. A célzási idő öt másodperc volt. Három-három lövést adtak le mindketten, de egyik fél sem sérült meg, s ezzel az ügy »szabályszerűen befejezettnek« nyilvánított."

Ügyesen oldották meg — gondoljuk ma nem kis iróniával, mert azt hisszük, hogy nem is igen célozták meg egymást, azaz előre megegyeztek abban, hogy elvétik a célzást. Valószínű, hogy így is volt. Ám ha az ember arra is gondol, hogy a szemben álló felek gyűlölték egymást, az is eszünkbe kell hogy jusson: biztak-e abban, hogy a másik fél is betartja az egyezséget? S ha ezt nem vehették holtbiztosra, az a háromszor öt másodperc, egy szál ingben, talán nem is volt olyan szimpla komédia? S Lazo Mamužić, Szabadka mindenható ura végigcsinálta Terbe Vincével, a mérgezett tollú újságíróval! Lehet ezt érteni? Milyen érdekes lenne ismernünk az összes motívumokat. Hogy Mamužić milyen ember volt, noha sokat megtudunk róla, rejtély marad. Ez természetes is, hiszen az emberi rejtélyek föl fejtése nem a sajtótörténetek dolga.

A példákat sorolhatnánk, s adódnának meglepőbbek is, rokonszenvesebbek is. Az például, hogy Bumberdó címen a dalárda is élclapot adott ki „Dalármászati, dudorászati és fütyürészeti vicclközlöny" alcímmel. Az a dalárda, melynek Csáth Géza és Kosztolányi Dezső apja is tagja volt, tehát

igen tekintélyes értelmiségiek nevettek itt magukon és a világon. Legalább ilyen érdekes, hogy legszellemesebben egy katonavicclap, a Nevető Görcs tudta olvasóit mulattatni. Néhány tréfája ide kívánkozna, de idézésével adós maradok, s az olvasót Kolozsi könyvéhez tanácsolom. Talál benne nevettető és ríkató olvasmányt többet, mint bármely tudományos műben. S remélhetőleg a tanulságok átgondolásához is kedve támad.

Dévavári Zoltán

(7 Nap, 1974. június 28.)

SZELLEMI ÉLETÜNK KORDOKUMENTUMA

Hatalmas és eddig meglehetősen elhanyagolt munkát végzett Kolozsi Tibor, amikor a szabadkai sajtó történetét írta meg 1848, a szabad magyar sajtó esztendejétől 1919-ig, amikor új viszonyok között alakult tovább a sajtó élete. A mintegy hétszáz oldalas könyv szerzője sehol se beszél Szabadka vezető szerepéről, a magyar és a bunyevác—sokác sajtó kialakulását tárgyalva. A következtetést az olvasóra bízza, aki viszont már az első fejezetek után kibontakozni látja azt a szellemi központot, amely csaknem egy évszázadon át gyakorolt vonzást a vidék, az egykori Bács-Bodrog vármegye s a két háború között egész Vajdaság magyar lakosságára. Radics György Bácskájától Mayer Ottmár és Pap Pál Hídjáig hosszú és viszontagságos volt a fejlődés útja, de a szabadkai sajtó ez alatt az idő alatt mindig előtte járt a Vajdaság lapkiadási mozgalmainak.

Mindezt nem Kolozsi Tibor mondja, hanem az óriási anyag bizonyítja, amelyet az olvasó elé tár. És így lesz a könyve egyúttal a vajdasági szellemi élet történetének is kordokumentuma.

Herceg János

(Újvidéki Rádió, 1974. június 29.)

RÉGI SZABADKAI ÚJSÁGOK

Természetesen nem az újságok írják a történelmet. Az ember alkotta, csinálgatta történelmét, még mielőtt megtanult volna írni. Az írás hosszú fejlődés vívmánya, nagy idők mutatója, de Gutenberg alig ötszáz esztendeje nyomtatta ki az első könyvet. Ennek a német nyomdásznak köszönhetjük, hogy a középkori levélújságok rendszeresen megjelenő sajtótermékek lettek. Az első hetilap német földön 1609-ben indul, 1711-ben Angliában napilap van, 1780 az első magyar nyelvű hírlap születésének éve és 1813 augusztusában lát napvilágot a Novine serbske első száma. Kolozsi Tibor könyve a szabadkai sajtóról az 1848-as polgári demokratikus forradalommal kezdődő, s az első imperialista világháború végével záródó korszakot tárja elénk. Rövid idő és mennyi eltemetett betű és milyen vastag könyv!

Még rövidebb a kor, ha leszámítjuk a császári önkényuralom tizennyolc esztendejét, amikor Szabadkán éjszaka volt és mozdulatlanság. Az 1867-es kiegyezés meghozta a politikai zsongást, ám a város népességének 94 százaléka ősfoglalkozási színvonalon rekedt külterjes mezőgazdaságból él. Nincs ipar, gyér a kereskedelem, fejletlen a közlekedés, az írástudatlanok részesedése pedig 82,1 százalék. (Újvidéken 66,7, Zomborban 76,8, Versecen 70,2 százalék.) Minden vajdasági város Szabadka előtt halad a kultúra és művelődés útján. Az értelmiség létszáma a művelt kereskedőkkel, iparosokkal és földbirtokosokkal együtt sem több kétezernél. Körülbelül ennyien vettek részt a közéleti küzdelmekben, hiszen a választásra jogosult polgárok száma sem érte el a háromezret. Ez a szűk réteg hozta létre 1871-ben az első rendszeresen megjelenő hetilapokat.

Az „alkotmányosság hajnala" két pártra szakította Szabadka (szavazati joggal rendelkező) polgárságát — írták a későbbi évek hírlapjai. A Bácskai Ellenőr szerint (1880. november 11.) a porondon „politikai véleménykülönbségre mutató két oly tábor jelent meg, amilyent az ország Dózsa György óta nem látott". A szenvedélyes Szabadság (1883. december 25.) mérsékeltebben fogalmaz és elítéli az 1867-ben uralomra jutott polgárság jobbszárnyát, mert „ők töltötték be az állásokat". Iványi István a historikus hűvös nyugalmával s nemesebb célokért lelkesülő, de gyakorlati cselekvésre kevésbé hajlamos kortárs aggodalmával az előkelő családok egymás közti patvarkodásának minősíti a hatvanas évek végét jellemző eseményeket.

A „két oly tábor" tulajdonképpen a balpártot és a Deák-pártot jelöli. Mindkettőben jómódú földbirtokosok és értelmiségiek voltak. És mindkettőben a földbirtokosoké a vezető szerep. Valójában a polgárság öt százaléka szakadt két pártra. Ők politizáltak és korteskedtek és a két párt között csak közjogi kérdésekben volt ellentét. Ezekhez a kérdésekhez a lakosság óriási többsége nem értett. A nagy többség tehát hallgatott, újságot sem vásárolt, hiszen többnyire olvasni sem tudott. Részben ennek köszönheti a szűk földbirtokosok és vagyonos értelmiségi réteg hosszú és viszonylag zavartalan uralmát Szabadka közéletében. A kiegyezés után létrejött osztrák—magyar vámközösség a földbirtokosoknak kedvezett: lehetővé tette Ausztria piacain a mezőgazdasági termények konkurrencia nélkül való értékesítését, viszont ugyancsak konkurrencia nélkül engedte az itteni piacra az osztrák ipari árut, s ez hosszú ideig gátolta Szabadkán a gyáripar fejlődését és a modern munkásosztály kialakulását. A társadalom polarizálódott, de az elnyomottak osztályöntudata rendkívül lassan ért. A sajtó az elnyomók érdekeit szolgálta.

Osztrák piacról a pénz földbirtokosok és gazdag kereskedők zsebébe csorog, ők pedig, belefeledkezve a jómódba, csekély érdeklődést tanúsítanak az ipari befektetések iránt. Az első komolyabb gyáripari létesítmény (Mácskovics Titusz téglagyára) 1877-ben épül, de csak tizenöt év múlva érdemli meg, hogy gyárnak nevezzék, miután svájci gépekkel korszerűsítik. Létrejönnek a pénzintézetek, s a gazdasági állapotok zömét „az ázsiai viszonyok" megszüntetésére költi az elöljáróság: templomok, paplakok, kápolnák épülnek, s később sor kerül a közművekre, iskolákra, de ezek az építkezések alig hatnak a társadalmi szerkezet átalakulására. 1879-ben Szabadka 56 323 lakosából 820 értelmiségi (tanító, tanár, pap, jogász, tisztviselő), 3108 földbirtokos, 613 haszonbérlő, 2874 iparos (idegen munkaerőt alig foglalkoztató kézműves), 438 kereskedő (boltos, szatócs), 5621 (!) cseléd és 6490 napszámos. A szociális polarizálódás főleg az agrárnépességre vonatkozik: egyik póluson a napszámosok, szolgák, cselédek, zsellérek növekvő tömege, a másikon földbirtokosok és bérlők, középen az iparosok, kereskedők és értelmiségiek.

Ilyenek hát a társadalmi viszonyok és a kor sajtója, amelyről Kolozsi Tibor hatalmas mennyiségű tényanyagot tár elénk. Ez a sajtó a hatalom birtokosainak és várományosainak érdekét védi és szemléletét tükrözi, tekintet nélkül arra, hogy egyik vagy másik újság egyik vagy másik időszakban támadta vagy pártolta a városházát, képviselőt, kormányt vagy a parlamentet. Ezért nem lehet a dualizmus korának közjogi ellenzékieskedéseiből jelen és jövő számára „haladó hagyományokat" lepárolni. A kiegyezéssel megtört Bécs önkényuralma, tágabb tér nyílt a tőkés fejlődés előtt, gyorsult a termelőerők növekedése, s ennek eredményeképpen a társadalom osztálytagozódása, viszont olyan lényeges kérdések maradtak nyitva, mint a jobbágyság maradványainak felszámolása, a nemzeti kérdés, a felekezeti egyenjogúság ügye, a nagy adók és a katonatartás növekvő költségei, amelyek a kezdet kezdetén mély repedéseket okoztak a kettős monarchia falazatán.

Ezek a körülmények — különösen a nemzeti kérdés konkrét helyi vetületei — erőteljesen hatottak a város közéletére, a politikai csoportosulásokra és nem utolsósorban a sajtóra. Nem az újságok írják a történelmet, de az eszmék terjesztésében játszott szerepüket sem tagadhatjuk, és az eszmék visszahatnak a történelmi folyamatokra. A régi szabadkai újságok

jelentős része a dualizmus láncolatos válságainak mélyülésével és a kort jellemző etatisztikus magyarosítás erősödésével táplálta a nemzeti kizárólagosság és nacionalista uszítás szellemét. A sajtó hiven tükrözi a nemzeti kérdéssel szemben tehetetlen uralkodó osztályok jelszavas tobzodását és ezzel önkéntelenül is ártalmas előítéletek és téveszmék magvait hintegette. A nacionalizmus folytonos bővülő újratermelődése bizonyítja, hogy a nemzeti kérdés megoldására csak az az uralkodó társadalmi osztály alkalmas, amelynek nem érdeke a kizsákmányolás. A nemzeti kérdés tehát az osztályharc kérdése volt és ebben a vonatkozásban a polgári lapoktól a társadalmi viszonyoktól elvonatkoztatott humanista elvek hirdetésén túl többet várni sem lehetett.

Dersi Tamás írja *A magyar sajtó képeskönyvé*ben, hogy „a sajtó a harcban álló osztályok és rétegek ütközeteinek, polémiáinak szerepe és eszköze". A nyilvános szó eszköz az alapvető társadalmi viszony természetének leplezésére vagy leleplezésére. Marx az osztályharc eszközét látja az újságban, Lenin pedig — többek között — kiemeli a kollektív szervezésre alkalmas szerepét. Ilyen értelemben osztálytársadalmakban az egymással szemben álló osztályok érdekeitől teljesen független újságok aligha létezhetnek. A független orgánumok iránti tévhitek táplálják korunkban is a „tiszta demokráciával" kapcsolatos ábrándokat és tágítják a teret a tőkés és egyéb manipulációk előtt. Kolozsi Tibor könyvének erényét sem érthetjük meg, ha mondandóját a kor sajátos osztályviszonyaitól elvonatkoztatottan akarjuk megérteni.

A dualizmus korában Szabadkának nem volt forradalmi munkássajtója. Csak e század tízes éveiben jelent meg a betegsegélyző közlönye, az első helyi érdekvédelmi munkásújság, amely azonban csak az eszmei mondanivaló mérséklésével biztosíthatta zavartalan megjelenését. A hatóságok üldözték a munkások máshol megjelenő, de itt is terjesztett újságjait; ebben részt vett a klérus, és részt vettek a magukat demokratikusnak nevező polgári lapok. 1885-ben alakult az első munkásszervezet, a betegpénztár előhelye; tagjai ellen a Teréz egyházi plébánia részéről a legnagyobb vád,

hogy a Népszavát olvassák. A polgári lapok a rendőrséget noszogatták, nézze meg a postán, hányan járatják a Népszavát. A támadások hisztérikus méreteket öltöttek a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulása után, amikor megkezdődött a városban a munkások szakegyleti szervezkedése. 1894-ben például a Népszava és a szakszervezeti lapok majd minden számát elkobozták, az olvasókat folyamatosan zaklatta, üldözte a rendőrség. Ez így ment a múlt század alkonyáig.

A századfordulóra megnőtt a város (lélekszáma 82 122) és társadalmi szerkezete jelentősen átalakult. A gazdaságilag aktív népesség csaknem negyven százaléka mezőgazdaságon kívüli tevékenységekben dolgozott, a gyáripar 5060, a kereskedelem 1741, a közlekedés 1106 embert foglalkoztatott, ezenkívül a statisztika 2337 napszámost és 2211 házi cselédet mutatott ki. Nőtt a munkásosztály súlya Szabadka szociális ötvözetében, s az írástudatlanok részesedése ötven százalék alá esett. Változtak az osztályviszonyok, s ennek következtében a polgári sajtó is differenciálódott. A liberális polgárság szócsöveinek bíráló hangja egyre radikálisabb, a felekezeti sajto viszont egyszerre támadja a „zsidó újságokat" és a „vörös szocialistákat", s a növekvő zűrzavarba gyakran vegyülnek éles nacionalista kirohanások.

A századfordulón Szabadka közügyeinek intézésére 328 tanácstag volt hivatott. Ebből 189 — több mint ötven százalék — földbirtokos. Akár Lazar Mamužić, akár Bíró Károly ült a polgármesteri szekben, a városi hatalom a földbirtokosok kezében volt. A földbirtokosokkal szemben 87 vagyonos értelmiségi és 47 gazdag iparos és kereskedő ült a tanácsteremben. Munkás egy sem. A hatalom sáncain belül a földbirtokosok és az ipari, valamint a kereskedelmi tőke képviselői között dúlt a harc a befolyásokért. A hatalom sáncain kívül nagy és egyre növekvő tömegek: a munkásság létszamát 14 500 lélekre becsüljük (eltartottakkal együtt körülbelül 30 000 lélek), hozzájuk tartozik 10 000 törpebirtokos (eltartottakkal együtt mintegy 25 000 lélek), továbbá a bizonytalan sorsú, mintegy 12—13 000 lélekre tehető kispolgárok, akik szintén nem gyakorolhattak hatást sem a városi, sem az országos politikára.

Századunk első évtizedében ez a hatalmas tömeg döngeti a várospolitika ódon építményét. Belül már nemcsak a hivatalokért megy a játék, hanem vállalkozásokért, befektetésekért, koncessziókért. Közben a hatalom sáncain kívül egyre hangosabban követeli a nép a választójogot. Ilyen társadalmi adottságok között s ilyen politikai harcok közepette jelentkezik a szabadkai újságírásban az új, friss és radikális polgári irányzat, amelynek vezéregyénisége a fiatal Fenyves Ferenc. Az ő nevéhez fűződik a szabadkai újságírás csúcspontja az első világháború előtt. Fenyves Ferenc 1908-ban túllépett az ellenzékieskedő függetlenségiek szűkülő körén, 1913-ban a munkásotthonban tartott előadásokat és — kevesen tudjak róla — a szociáldemokrata párt szervező munkájában vett részt. Azonban először és utoljára került közvetlen kapcsolatba a munkásmozgalommal.

Jelképesen vele és a Bácsmegyei Naplóval zárul a szabadkai újságírás történetének első fejezete és ugyancsak vele és a Bácsmegyei Naplóval kezdődik majd a második fejezet, amelynek föltárását és megírását szintén Kolozsi Tibortól várjuk. A történelmet nem az újságok írják, viszont nélkülük nehezebb, sokkal nehezebb lenne nyomon követni a volt idők társadalmi-történelmi folyamatait. A sárguló lapok hatalmas mennyiségű tényanyagot tárolnak és sajátos üzeneteket továbbítanak a jövőbe. A szabadkai újságok története Szabadka helytörténetének és művelődéstörténetének szerves része. Feldolgozása közelebb visz bennünket a gazdasági történet megírásához és a társadalmi viszonyok fejlődésének teljesebb megértéséhez, mélyebb elemzéséhez.

Nagy munka van ebben a könyvben. A szerző rendkívül ellentmondásos korszakhoz nyúlt és teljességre törekedett. Az értő bírálat dönti majd el, hogy ez mennyire sikerült neki.

Petkovics Kálmán
(Üzenet, 1974. 7—8.)

KÖNYV A SZABADKAI LAPOKRÓL

Az *Életjel Könyvek* második darabjaként megjelent Kolozsi Tibor *Szabadkai sajtó (1848—1919)* című munkája. Kolozsi hatalmas terjedelemben — 700 oldalon — foglalja össze sok éves kutatómunkája eredményeit. Több mint száz nyomtatott vagy kéziratos napilapról, folyóiratról, irodalmi, egyházi lapról tájékoztat, amely — magyar vagy szerbhorvát nyelven — a múlt században és a századfordulón látott napvilágot. A szerkesztői stábok, a munkatársi gárdák ismertetése mellett színes, érdekes képet rajzol a múlt századi Szabadkáról, a város kulturális és közéletéről.

A kiegyezés táján a mintegy 50 ezer lakos 82,1 százaléka analfabéta volt. Az értelmiségiek, a művelt kisiparosok, kereskedők kétezres bázisára alapozva indult meg 1871-ben az első hetilap. Évtizedekig ennek a szűk körnek szóltak a szabadkai lapok: a politikai belharcok fórumai voltak. A század végén megélénkülő mozgalmi élet szakította föl az újságok úri belterjességét, és a lapok — elsősorban Fenyves Ferenc révén — foglalkozni kezdtek a társadalom egészével, a hatalomból kirekesztettek helyzetével, életével is. „A nacionalizmus folytonosan bővülő újratermelődése bizonyítja, hogy a nemzeti kérdés megoldására csak az az uralkodó társadalmi osztály alkalmas, amelynek nem érdeke a kizsákmányolás" — olvassuk Petkovics Kálmánnak Kolozsi könyvéről írott kritikájában (Üzenet). E tudományos tétel igazolása mindenképpen a gyakorlat — a Kárpát-medencében és szerte a világon.

Ódor László

(Élet és Irodalom, 1974. augusztus 31.)

SZABADKAI SAJTÓ (1848—1919)

Az Életjel Könyvek 1973-ban megjelent második kötete Kolozsi Tibor *Szabadkai sajtó (1848—1919)* című jeles munkáját tartalmazza, mely a Tartományi Tudományügyi Közösség, a Szabadkai Községi Képviselő-testület és a Szabadkai Művelődési Közösség anyagi támogatásával jelent meg. Ez az 575 oldalas, 160 fényképfelvételt tartalmazó művelődéstörténeti kötet, Lőrinc Péter monográfiája mellett az elmúlt év második úttörő jellegű kiadványa, amely vidékünk, ez esetben Szabadka sajtótörténetével foglalkozik, s e mellett az egykori szabad királyi város politikai, társadalmi és gazdasági problémáit is érinti.

A szerző levéltári dokumentumok, a fellelhető sajtótermékek és a témával kapcsolatban eddig megjelent művekre támaszkodva írta meg munkáját. „Az eredeti forrásból szerzett adatokat aztán még kiegészítettem a fellelhető bibliográfiai művekkel is, s így lett a szabadkai sajtótörténet olyan teljes, amilyen pillanatnyilag lehetett a fellelhető anyag alapján." (12. oldal)

Szabadka sajtótörténetének korszakokra való bontásával kapcsolatban a szerző megjegyzi, hogy lényegében Joso Šokčićnak, az egykori szabadkai újságírónak igaza volt, amikor kéziratban levő sajtótörténetét öt szakaszra bontotta fel, éspedig: „Az első szakasz a helyi sajtó születésének időszaka (körülbelül az 1800-as évekig), a második a napilapok és politikai lapok születésének időszaka (az első világháború végéig), a harmadik a két világháború közötti időszak, a negyedik a második világháború alatti megszállás időszaka és végül az ötödik az 1944. október 10-e utáni időszak." (10. oldal) Kolozsi Tibor e könyvében Šokčić felosztásának első két szakaszát egybeolvasztotta, azzal az indokolt korszakhatár-eltolódással, hogy nem 1918-at, hanem 1919-et tekinti a szabadkai sajtótörténet első szakasza végének. Ugyanis 1918-ban még tovább éltek a régi lapok, a helyi közigazgatás is még egy ideig a régi vágányokon haladt tovább. Az új kormányzat csak 1919 elején tiltotta be a régi lapokat. Kolozsi könyvének értékelése során olyan megállapítás is olvasható a könyv borítólapjának belsején feltüntetett rövid összefoglalóban, mely, úgy véljük, nemcsak Szabadka művelődéstörténeti múltjára érvényes, hanem Vajdaság kultúrtörténetének felmérésével kapcso-

latban is elmondható: „Szabadkának olyan kivételes értékű szellemi múltja van, amely éppen tragikus történelmi múltja folytán rapszódikus és a maga nemében egyedülálló fejezeteket tartalmaz." Ugyanezt elmondhatjuk minden olyan jelentősebb kultúrtörténeti mozzanatra, amely a múltban Vajdaság szellemi gócpontjaiban a vidékiesség felszámolására irányuló törekvések jegyében történt.

Kolozsi sajtótörténete kb. százötven kéziratos, valamint nyomtatott napilapról, folyóiratról, társadalmi-politikai kiadványról, irodalmi, ifjúsági, egyházi újságról, szaklapokról ad alapos áttekintést. A lapok legnagyobbrészt szerbhorvát és magyar nyelven jelentek meg, de a szerző említést tesz arról a kísérletről is, amely 1882-ben történt egy háromnyelvű lap kiadását illetően (magyar, szerbhorvát, német nyelven). Itt szeretnénk megjegyezni, hogy a szerző legtöbbször a „szerbhorvát nyelv" fogalommal operál, ami zavarólag hat, mivel a századfordulón még nem beszélhetünk szerbhorvát nyelvről, s így nem tudjuk mindig pontosan eldönteni, vajon szerb nyelvű lapokról vagy pedig a bunyevácok valamely sajtótermékéről van-e szó, mint ebben az esetben is:„(...) mintegy 2 hasábnyi német és még kevesebb, mindössze fél hasábnyi szerbhorvát szöveg volt, (...)". (87. oldal, K. K. kiemelése.)

A sajtótörténet szerves részét képezik a lapszerkesztőkről, kiadótulajdonosokról írt rövid életrajzok, ismertetők, melyek a főszöveg menetébe épültek bele. Véleményünk szerint ezek a betétek jegyzet formájában kevésbé zavarták volna az olvasót az események folyamatosabb követésében.

Kolozsi könyve négy nagyobb egységre bomlik: 1. *Az első lépések* (melyben a folyamatos sajtóélet előzményeit tárgyalja a szerző), 2. *Folyamatos sajtóélet* (melyben a szerző a Szabadkai Közlöny és az azt követő, rendszeresen megjelenő szabadkai újságok történetével foglalkozik), 3. *Napilapok kora*, 4. *Közgazdaság, kultúra és egyebek* (ebben a fejezetben a különböző szaklapok, színházi és sportújságok, ifjúsági és élclapok történetét dolgozta fel a szerző).

A *Jegyzetek* című rész a sajtótörténettel kapcsolatos levéltári dokumentumok jegyzékét és a felhasznált forrásműveket tartalmazza. A szerző ábécésorrendben közli a Szabadkán megjelenő sajtótermékek bibliográfiáját, melyet a cím- és névjegyzék követ. A fényképfelvételek a levéltári fakszimilékről, újságokról, folyóiratokról, szerkesztőkről és újságírókról készültek.

A szabadkai sajtótörténet feldolgozása során Kolozsinak sikerült a századforduló ellentmondásos korszakát feleleventenie. A város jelentősebb társadalmi és politikai eseményeit sem hagyta figyelmen kívül a szerző. A helybeli gimnázium jellegének kérdése körül lezajlott vitákat (rendi vagy világi tanítás kérdése) csakúgy követte Kolozsi, mint az apácakérdéssel kapcsolatos csatározásokat, a nemzetiségi (azaz bunyevác kérdés) ellentétek körüli vitákat. Az említett problémákat pedig nagyon helyesen, mindíg a fennálló politikai helyzet függvényeként tárgyalja. Az 1910-ben lezajlott nyomdászsztrájk körülményeinek ismertetése, az általános titkos választójog követelésével kapcsolatos mozgolódások nyomon követése sem maradt ki a sajtótörténetből.

Kolozsi Tibor könyve az első jelentősebb sajtótörténeti munka, amely jelzett kifogásaink ellenére is, az egyéb művelődéstörténeti kutatások alapjául is szolgálhat, s amelyet reméljük, több hasonló kötet követ majd.

Káich Katalin

(A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, 1974. december)

SZABADKA NÉPOKTATÁSA (1687—1918)

Nemrég újabb sorozattal gazdagodott a szabadkai könyvkiadás: az Életjel szerkesztősége — miniatűrfüzetei mellett — megindította Életjel Könyvek című kiadványait is. A nagyobb formátumú, ízléses külalakú kötetek

legutóbbika a napokban hagyta el a sajtót. Címe: *Szabadka népoktatása*, szerzője pedig Pálinkás József, a történelmi levéltár igazgatója.

Az ismert történész 1687-től 1918-ig foglalta össze városunk történetét. Ez az első ilyen jellegű átfogó munka a szabadkai tanügyi intézményekről. A szerző — miután nagy vonalakban ismerteti népoktatásunk helyzetét a tanügy országos rendezése előtt és után — összefoglalja a város görögkeleti szerb elemi iskolájának munkáját, a tanítóképzés kezdetét, foglalkozik városunk népoktatásügyével a polgári átalakulás korában, népiskoláink számbeli gyaparodásával a reformkorszakban, a kétosztályú városi és sándori külvárosi szerb iskolával, a chéder rendszerű zsidó elemi iskolával, a tanítói vezérkönyvekkel, a pedagógiai irodalommal, az elemi iskolák hálózatának kiépítésével, a községi népiskolák szervezetével és hatóságaival, az állami tanítóképző gyakorlóiskolájával és a felekezeti jellegű népiskolákkal.

(7 Nap, 1974. április 26.)

SZABADKA NÉPOKTATÁSA (1687—1918)

Ismét olyan könyvet szeretnénk bemutatni, mely szűkebb pátriánk, Szabadka művelődéstörténetét hivatott az elemi iskolai hálózat kezdeti kialakulása és későbbi terebélyesedése révén elemezni és ismertetni a könyvolvasók táborával. A munka folyóiratunkban, az Üzenetben jelent meg folytatásokban, s az Életjel szerkesztőségének körültekintő kiadói tevékenységét dicséri, hogy hozzáfogott — aránylag minimális anyagi befektetés árán — a már meglevő nyomdai anyagot áttördelni, s belőle könyvet formálni. Ha ez nem így történik, a könyvnek még talán évekig kellett volna várakoznia a kiadásra, elsősorban anyagiak miatt.

Pálinkás József, a történelemtanár, a szabadkai tanítóképzés lelkes munkása, nehéz munkába kezdett, amikor elhatározta, hogy összegezi és rendszerbe foglalja mindazt, ami Szabadka intézményes népoktatása, elemi iskolai hálózatának kialakítása terén fontos, érdekes és említésre méltó. Dialektikus módszert követve nagymértékben sikerült ebben az monografikus műben, az utószó szavaival élve, a kis részletekből, az egyediből és felszíniből eljutni a magasabb fokú összefüggésekig, s bizonyos mértékben az általánosig is. Bodrogvári Ferenc a könyvhöz írt utószóban azt fejtegeti, hogy a mű egy „provinciális probléma periferikus elemének" lelkiismeretes elemzése. Ehhez a megállapításhoz, mint a könyv szerkesztője, csak annyit fűznék hozzá, hogy bár provinciális és periferikus elemek felkutatása és rögzítése Pálinkás elsődleges célja, ezt azonban annyira szerteágazóan, teljes történelmi és pedagógiai tudásának latbavetésével teszi, hogy a mű kinövi városunk kereteit: szinte egész Észak-Bácska iskolahálózatának történetét adja a kezdeti lépésektől az I. világháborúig (pontosabban csak századunk elejéig), s betekintést nyújt az egész Osztrák—Magyar Monarchia iskolapolitikájába is.

A szerző, művének összeállítása érdekében, alapos kutatómunkát végzett részben szabadkai, részben pedig budapesti, kalocsai, zombori és újvidéki forrásmunkák között, s ezzel magyarázható, hogy sikerült periodizálnia a szabadkai elemi iskolahálózat fejlődési vonalát. Kár, hogy nem sikerült „egy nekilendüléssel" egészen napjainkig megalkotni ezt a vonalat! Ezen a téren a szerző még adósa városának.

A műben Pálinkás József csak felsorakoztatja a hatalmas tényanyagot, azokat időrendi egymásutánba helyezi, mégsem állítható munkájáról, hogy az csak száraz adathalmaz (noha annak is meglenne a maga értéke). A felsorakoztatott tényeket történelmi összefüggésekben mutatja be; magyarázza azok konkrét — feudális és félkapitalista — társadalmi alapjait, összehasonlítja őket, s félően bár, de mégis megteszi, hogy bizonyos fonalakat egészen napjaink valóságával hoz összefüggésbe. Ezt teszi például akkor, amikor a XIX. század végén épült iskolaépületekről szól alapos részletességgel, s megállapítja, hogy szinte napjainkig (az 1960-as évekig) ezek az épületek képezték a már százezres lakosú város iskolahálózatának legfőbb alapját.

A könyvismertetőnek nem célja elmondani a mű tematikáját, mégis elkerülhetetlen, hogy azt nagy vonalakban meg ne tegyem, hiszen csakis így tudom érzékeltetni, hogy e könyv mind a pedagógusok, mind pedig a nagyközönség számára igen érdekes, értékes s bizonyos mértékben olvasmányos alkotás is. Hiszen kit ne érdekelne városunk lakosai közül, hogy például még alig kétszázötven évvel ezelőtt is, pontosabban 1702-ben, mindössze 1969 lakos élt ezen a vidéken, s hogy akkor még iskoláról egyáltalán nem beszélhetünk, hacsak nem említjük, hogy a templomok mellett biztosan léteztek valamiféle hasonló intézmények, melyek elsődleges célja az volt, hogy a pásztorkodó és földművelő ifjúságot imádságokra, templomi énekekre tanítsa! Vagy hogy az első mindennapi iskola 1732-ben nyílt meg, hogy az első tanítók éppen csak hogy tudtak valamelyest olvasni (írni meg szinte semmit), hogy a tanulók 10—12 m^2-nyi területű, sötét, földes szobákban a földön ülve tanultak, hogy a városi elöljáróság hosszú-hosszú időn át minden okot megkeresett arra, hogy még a törvény által kötelezett alapfeltételeket se teremtse meg az iskolák megnyitására, félve attól, hogy akkor — a nagyobb számú gyermeksereg beiskolázásával — csökkenni fog az amúgy is nehézkes termelés, rosszabbodni fog a gazdasági élet stb.

Különös érdeme Pálinkás könyvének, hogy — az említett periodizáció mellett — párhuzamosan mutatja be a különféle felekezetek, nemzetiségek iskolahálózatának nehéz, sokszor megszakításokkal teli, de lassan mégis állandóan felfelé ívelő alakulását, fejlődését. Szó van a könyvben magyar, bunyevác (horvát), szerb (görögkeleti), német és zsidó iskolák kialakulásáról; a különféle felekezetek iskolái tanítóinak megcsorbított jogairól a városi (magyar) iskolák tanítóinak jogaival és anyagi járandóságaival szemben; az egyes iskolák tantervéről; a tankönyvkiadás problémáiról; a nevesebb európai pedagógiai áramlatok városunk iskoláiban és annak tanítói körében tett hatásáról; a délszláv és magyar iskolák nálunk is sokat tett

nevezetes szervezőiről; tanítói vezérkönyvekről; a trachomások iskolájának megteremtéséről a XIX. század végén; az egyházi szervek állandó gáncsoskodásáról a polgári iskolahálózat terebélyesedésével szemben és az ellensúlyozásképpen megteremtett zárdai leányiskoláról; a nevelésben és oktatásban jelentkező koedukációs megoldások szabadkai gyakorlatáról; a több mint száz évvel ezelőtt városunkban megnyílt tanítóképző és gyakorló elemi iskola hatásáról a szakképzett tanítógárda nevelésében és ezzel párhuzamosan az oktatás színvonalának emelésében. A könyvben szinte táblázatszerű kimutatásban találkozunk városunk és környékének XX. századba lépő iskoláival, pontos kimutatásokkal a tantermek számáról, itt-ott utalva a tanulók számára is. S habár a szerző, de általában közvéleményünk is, állandó bíráló hangon szól városunk nehézkes és lassú bekapcsolódásáról az általános műveltségi színvonal emelésébe, mégis megállapíthatjuk — a könyv adataira támaszkodva —, hogy ennek a műveltségi színvonalnak egyik igen hathatós eleme. Az iskolák száma és hatása századunk elején már nem is volt annyira gyenge és jelentéktelen tényező (az persze vitathatatlan, hogy 1900-ban is a lakosság 58%-a még írástudatlan).

Kár, hogy Pálinkás csak futólagosan említi városunk középiskolai hálózatának alakulását, s nemigen tesz sem időrendi, sem pedig tartalmi, szervezeti összehasonlításokat e két iskolai fokozat között.

Mivel a könyv nemcsak a szakemberek számára készült, jó lett volna bizonyos részleteknél rövidebb-hosszabb magyarázatot adni, hogy mindenki előtt mindvégig világosan álljanak egyes fogalmak (pl. triviális és normál, illetve nemzeti főiskolák; egy-, két- és háromtanítós iskolák, ismétlőiskolák stb.).

Ha — reméljük, hamarosan — hozzákezd valaki Szabadka történetének megírásához, Pálinkás József *Szabadka népoktatása* című könyve jó és bőséges anyagot fog neki szolgáltatni az utóbbi kétszáz év történéseiből.

Palusek Béla

(7 Nap, 1974. augusztus 23.)

MÚLTUNK NYOMÁBAN

Az utóbbi években örvendetesen megszaporodtak azok a munkák, melyek hivatva lennének feltárni Vajdaság és az itt élő népek múltját, művelődéstörténetét, a kultúrák áramlását. Személy szerint különösen a magyar művelődéstörténeti anyag lelkesít, mert minden újabb adat elősegíti a gyökértelenségünkről alkotott rosszindulatú mítosz oszlatását.

Pálinkás József kismonográfiája *Szabadka népoktatásá*ról egyrészt a vajdasági neveléstörténet szempontjából jelentős alkotás, másrészt a megírandó szabadkai monográfia számára szolgáltat fontos anyagot. Jellegével és törekvésével Garay Béla színháztörténeti tanulmányai, Kolozsi Tibor sajtótörténete és a monográfiai bizottság munkásmozgalmi dokumentumgyűjteménye közé sorolnám. Mindezek a munkák a tények vaslogikájával azt bizonygatják, hogy — ellentétben a múlt század végétől eredeztethető s ma is élő közhiedelemmel — Szabadka nem a nagy evészetek, zsíros böfögések, a porban csúszó gondolat megtestesítője volt, hanem példamutatóan élen járt törekvéseivel mind a művelődés, mind pedig a társadalmi megmozdulások, mozgalmak terén. Annak ellenére, hogy Pálinkás József lépten-nyomon siet hangoztatni, hogy a városi magisztrátus a múltban és jelenben milyen mostohán bánt a közoktatással, munkája mégis azt tükrözi, hogy Buda felszabadulása után egy évvel Szabadkán már iskolát szerveznek, s a művelődési törekvések — ha megtorpanásokkal is — napjainkig követhetők.

Kétségtelen, hogy ez a munka sokáig alapvető forrást képez mindazoknak, akik Szabadka népoktatásának múltjával foglalkoznak. A feldolgozott tényanyag a török kiűzése utáni két és fél évszázadról óriási, a közoktatás-

sal kapcsolatos más kérdések fejtegetése csak gyarapítja az információgazdagságot. Éppen ezért szigorúbb szemmel olvastam, s az utószó szerzőjével egyetértve valóban tanulmányban kellene foglalkozni a munkával.

Ugyanis minden értéke mellett néhány igen zavaró fogyatékosságról sem hallgathatunk. Az Üzenet az előző évben hasábjain már megjelentette a teljes anyagot. Így a szerzőnek alkalma lett volna a könyv megjelenése előtt csiszolni a dolgozatát, eltüntetni a nyilvánvaló hiányosságokat. Például a folytatásokban fel sem tűnt, hogy számos helyen ismétlésekbe bocsátkozik a szerző, illetve eltér a kijelölt tárgytól, általános fejtegetésekbe kezd bizonyos kérdésekkel kapcsolatban. Mindezek igen szembetűnőekké váltak, ahogy az egész anyagot van alkalmunk vizsgálni.

A szerkezet fogyatékosságai közé sorolom azt is, hogy a mű bevezető részében nem tájékoztatja még nagy vonalakban sem az olvasót arról, vajon a török hódoltság előtt találkozunk-e a közoktatás csíráival Szabadkán. Van viszont két korszak, amikor egyenesen megválaszolatlanul hagyja az önkénytelenül is felvetődő kérdést. Az első a magyar polgári forradalom korszaka (1848—49), a másik pedig az első világháborút közvetlenül megelőző és maguk a háborús évek. Mindkét időszak mozgalmi szempontból érdekes a jelen számára. Éppen semmi nyomot nem hagyott a társadalmi rendszerek megroppanása Szabadka népoktatásában?

A népiskolák fejlődésmenetére döntő hatással volt néhány törvény, kormányintézkedés. Önkénytelenül is felvetődik, hogy a szerző miért nem használta ki a kínálkozó lehetőséget, és nem adta meg a két és fél évszázados korszak periodizációját. Nézetem szerint olyan sajátos fordulópontok vannak ebben az időszakban, hogy a korszakolás szinte önként adódik.

Pálinkás József statisztikai adatokkal bizonyítja, hogy a szerbség és zsidóság nemzetiségi számarányához viszonyítva nagyobb számban adta gyermekét iskolába, mint a magyarság, illetve a bunyevácok. Kimondhatatlanul is ott lebeg a sorok között, hogy ennek oka valamiféle nemzeti vagy faji jellegre vezethető vissza. Ugyanakkor nem olvashatunk sehol arról, milyen volt a szerb és zsidó lakosság szociális összetétele, és milyen volt a másik két népé. Pedig megtudhatnánk, hogy míg az elsők esetében a kereskedelem és a kereskedelmi tőke, valamint a kézműipar volt a jellemző, az utóbbiaknál a külterjes, elmaradott mezőgazdaság dominált. Tehát a maradi magisztrátus nem szubjektív okokból gátolta a népoktatás fejlődését, hanem mert biztosítani akarta az olcsó munkaerőt a munkaerőigényes mezőgazdaság számára. S nem hagyományos maradisággal marasztalnám el a város jelenlegi vezetőségét sem, hanem inkább ismét a termelőerők jelenlegi helyzetét venném vizsgálat alá.

A szerző szubjektivizmusa más kérdéssel kapcsolatban is jelentkezik. A magyarországi neveléstudományok fejlődéséről szólva nem mulasztja el megjegyezni, hogy azok idegen hatásra formálódtak, nem adtak eredetit. Viszont amikor a vajdasági szerb nevelésügy úttörőiről ír, elismeréssel említi, hogy azok meghonosították a haladó európai polgári pedagógia törekvéseit. Ha egységes mércéket alkalmazott volna, megállapíthatnánk, hogy ezek a haladó polgári pedagógiai törekvések nem nagy késéssel ismertekké váltak nálunk is, habár terjesztőiknek erős ellenállást kellett leküzdeniök.

Külön figyelmet érdemel a monográfia nyelvezete. Sajnos le kell szögeznem, hogy az nem válik díszére a magyar értekező prózának. Inkább a szürke, jellegtelen mozgalmi nyelv fordulatai vonulnak föl a könyv hasábjain, mint a tudományos stílusra jellemző világosság és szabatosság. Épp e két utóbbi hiányára vall a gyakori és felesleges szóismétlés, illetve a találó kifejezések helyetti körülírások. Mindez még megbocsátható lenne, ha nem lehetne oldalakon át idézni a nyelvhelyességi szempontból kifogásolható mondatokat. Sajnálkoznom kell, hogy a szerző inkább a monográfia hírértéki elemeivel foglalkozott, mint a kommunikációs eszközzel, a nyelvvel.

Technikai szempontból hiányolom a tárgymutatót és a magyarázatokat. Az első fokozná a mű tudományos használhatóságát, a másik pedig felmentené az olvasót, hogy a pedagógiai lexikonban keresgéljen olyan kifejezések után, mint például ambulatórikus, grammatikális, triviális iskola. Ugyanakkor viszont az osztatlan és részben osztott iskola fogalmára két ízben is

CSÁTH GÉZA—HAVAS EMIL—MUNK ARTÚR

POSZTUMUSZ REGÉNYE

ÉLETJEL KÖNYVEK 16.

tüzetes magyarázatot találunk. Nem következetes az idézőjelek használatában sem. Sok esetben csak a megfogalmazásból sejteni, hogy a bibliográfiában jelzett forrásmunka szövege került a monográfiába.

Szorgos kutatómunka, rengeteg idő kellett Pálinkás Józsefnek, hogy színes tablón ábrázolja egy gyorsan népesedő és lassan porgárosuló parasztváros népoktatásának fejlődését. Az ilyen fajta tevékenység nem tartozik a látványosak közé. Rendszerint hosszú évek névtelen búvárkodása után láthat csak napvilágot egy monográfia, mert a szálak ezerfelé vezetnek, s a legnagyobb probléma egybeszőni a vonatkozások bonyolult nyalábját. Az előttünk levő munka — hiányosságaival együtt — jelentős hozzájárulás Szabadka tudati tartománya múltjának feltárásához.

Két évvel ezelőtt jóleső büszkeséggel nyugtáztuk, hogy a 130 éves óvodánk az első volt az ország területén. Még büszkébbek lehetünk arra, hogy 1977-ben ünnepelhetjük a gimnázium 230 éves évfordulóját. Országos viszonylatban is jelentős múltú intézményünk fennállása során nagymértékben hozzájárult művelődési életünk, műveltségünk felemeléséhez. Reméljük, hogy ha a köztudat számon tartja a közoktatás pozitív hagyományait, talán kevesebb okunk lesz panaszkodni oktatásügyünk fogyatékosságaira.

Dr. Horváth Mátyás

(Üzenet, 1974. 9.)

ISKOLATÖRTÉNET SZABADKÁRÓL

Pálinkás Józsefnek a szabadkai népoktatás történetéről szóló könyve (*Szabadka népoktatása. 1687—1918*) az 1687-es újraépítéstől az első világháború végéig tekinti át a város oktatásügyének fejlődését. Nemcsak az iskolaalapítások, egy-egy korszak nevelési és oktatási politikájának bemutatása közvetít értékes tanulságokat, hanem a mindenkori oktatásügy történeti-társadalmi és gazdasági meghatározottsága is. Vagyis hogy milyen hatással

voltak a város iskoláinak fejlődésére a történelmi változások, az országos neveléspolitika döntései, a lakosság nemzetiségi és vallási összetétele, a külterületi népesség aránya stb.

Pálinkás József neveléstörténeti munkája beletartozik abba a folyamatba, amelyet az utóbbi években egyre több kiadvány, tanulmány jelez: a bácskai nagyváros múltjának sokoldalú föltárásába. Szabadka irodalmi hagyományainak bemutatása mellett például értékes földolgozások születtek a helyi sajtó és a munkásmozgalom történetéről is. Publikálási lehetőséget a város folyóiratai biztosítanak, az Üzenet című havi irodalmi szemle és a Létünk című társadalomtudományi folyóirat.

Szabadka 1687 és 1918 közötti népoktatását három szakaszra bontva vizsgálja a dolgozat, ezeket a szakaszokat az országos oktatáspolitika alapvető változásai különítik el egymástól. Az első rész az 1777-es első Ratio Educationisig mutatja be az oktatásügy fejlődését, a második az 1868-as népoktatási törvényig terjedő időszakról ad képet, az utolsó pedig a dualizmus kori Szabadka oktatási intézményhálózatát tárgyalja. A három szakaszt természetesen nem egyforma terjedelem képviseli a könyvben, hiszen a város dinamikus fejlődése, az iskolák számának növekedése gazdagabb és differenciáltabb anyagot kínál ellemzésre a XIX. század és különösen a kiegyezés utáni kor tekintetében.

A címben népoktatás szerepel, azonban érthető módon számba veszi a szerző a város magasabb fokú oktatási intézményeit, a gimnáziumot, az 1871-ben alapított állami tanítóképzőt, továbbá a szakiskolákat is. A közel két és fél évszázados hosszmetszet az oktatásügy feltételeit, alapelveit és kereteit tekintve rendkívül nagy eltéréseket mutató korszakokból tevődik össze. (1702-ben például a kétezret sem érte el a város lakossága, a XIX. és XX. század fordulójára pedig a nyolcvanezret is túlhaladta.)

A túlnyomórészben paraszti lakosságú Szabadkán minden időszakban jelentős volt a különbség az iskoláztatási igények-szükségletek és a meglévő iskolák színvonala között. Az iskolák számának növekedése nem tartott lépést a város népességének növekedésével. A városi iskolapolitika gyakran késve reagált az új korok követelményeire. Csupán 1868 után következik be alapvető változás az iskolaépítés területén, 1912-ig 82 új, illetve átépített iskola került tető alá.

Nem volt könnyű feladata a szerzőnek, hiszen az egyes korokban működő iskolák általános jellemzése mellett (az oktatás személyi, anyagi föltételei) az oktatás tartalmi kérdéseiről, az irányítás-felügyelet problémáiról is áttekintést akart nyújtani. Figyelembe kellett vennie az egyházak, a magyar, szerb és bunyevác lakosság, a tanyai népesség iskoláit. Ha ez néhol mozaikokra töredezett képet eredményez is, vállalkozása mindenképpen elismerést érdemel, jelentősége nemcsak szabadkai érvényű.

(Köznevelés, 1974. december 20.)

KÉTSZÁZ ÉVES OKTATÁSÜGY

Az Életjel-sorozat újabb kötettel örvendeztette meg a vajdasági múlt követőit. Ezúttal Pálinkás József hosszú évek kutatómunkájának eredményeit mutatta fel, s az a véleményünk, hogy a vajdasági magyar haladó hagyományok kutatói, népszerűsítői nagy haszonnal forgathatják ezt a könyvet, amely nemcsak informál, hanem inspirál is. Benne nemcsak egy mezővárosnak kétszáz éves oktatásügye van felmérve, hanem egy olyan kutatási program és példa is, amit Zentán is, Topolyán is, Kikindán, Újvidéken és Zrenjaninban is egyformán követhetnek. Talán az úttörő szerep itt, ebben a könyvben éppolyan értékes, mint maga a tudományos eredmény, amit felmutat. Hisz az újvidéki Moša Pijade Gimnázium nemrég ünnepelte fennállásának századik évfordulóját, az óbecsei gimnázium pedig hasonló jubileumra készül. Pálinkás József eredménye, könyvének megírása ösztönző példa, sőt

követendő modell is lehet. És nemcsak a magyar tannyelvű iskolák jubileumainak, hanem a vajdasági iskolák összességének is, nyelvre való tekintet nélkül. Ezzel kapcsolatban szeretnénk rámutatni rögtön egyik élvonalbeli kvalitására, sok más mellett.

Pálinkás nemcsak vizsgálja a magyar tanügy alakulásának kétszáz éves múltját. Őt a szabadkai tanügy fejlődésének teljessége érdekli. Már az alcímek mechanikus felsorolása is ékesen bizonyítja ezt: *A tanügy országos rendezése; A görögkeleti szerb elemi iskola; A kétosztályos városi és a sándori külvárosi szerb iskola; A chéder rendszerű zsidó elemi iskola,* s végül *A felekezeti jellegű népiskolák* főcím alatt következő *A szerb iskola; A zsidó hitközségi iskola; A zárdai leányképzés.*

Hogy a tanügyfejlesztés Szabadkán sem ment simán, hogy a tanügyi kérdések rendezésében a haladó erőknek is meg kellett küzdeniük a maradi erőkkel, ezt Pálinkás könyve szintén plasztikusan kimutatja. A könyv sorai rámutatnak a haladást megfékezni akaró „bigott szemléletű írástudók", „hitközségi tanácstagok", a műveltségre vágyó népet lebecsülők áskálódásaira, a népiskolai rendszer kiépítésének ellenségeire.

Mind az olvasót, mind pedig a könyv utószavának íróját, természetesen, a puszta információkon túl az a kérdés is érdekli, hogy vajon tanít-e ennek a könyvnek „múltba néző tekintete megérteni a jelent és felfedni a jövőt?" „Gyökérkereső munkája hozzásegít-e bennünket ahhoz, hogy okosan irányítsuk jövendő életünket?" Dr. Bodrogvári Ferenc e kérdésre helyeslő választ adott. Ezzel mi is teljes egészében egyetértünk, és ezért is ajánljuk a könyvet az olvasó figyelmébe. Érdemes vele foglalkozni, mert nemcsak Szabadka művelődésének jelentős történelmi mozzanatait világítja meg, hanem egy ellentmondásokkal teli korszak jobb megértését teszi lehetővé, a kölcsönösség eszméjét a maga mezsgyéjén tudatosítva.

Gaál György

(Magyar Szó, 1975. január 25.)

HITELES KORDOKUMENTUM

Újabb értékes füzetet jelentetett meg az Életjel miniatűrsorozatában: a Híd megindulásának negyvenedik évfordulója alkalmából kiadta Lévay Endre: *Egy nemzedék elindul* című korrajzát, a szabadkai Népkör ifjúsági alosztályának tevékenységéről szóló történetét.

A 128 oldalas könyv hiteles kordokumentum, mert egykorú jegyzőkönyvek, jegyzetek és újságcikkek segítségével eleveníti föl az 1931-től 1940-ig terjedő időszak eseményeit, de nem hiányoznak belőle a személyes visszaemlékezések sem, hiszen a szerző is azok közé a harcos fiatalok közé tartozott, akik a művelődési egyesületben fölvették a harcot a szélsőjobboldallal, megindították a Hidat, hogy hidat verjenek a keserű jelen és az ígéretes holnap között tátongó szakadék fölött, a régi és az új kultúra, az idősebb és az ifjú nemzedék életfelfogása közé, a magyar és a délszláv nép közé, hogy a két nemzet kapcsolatai még szorosabbakká váljanak; alosztályokat alakítottak a külvárosokban és a peremvidéken, népszerűsítették az irodalmat, a hazai dalt és zenét, megszervezték a vándor-babakelengyét, s olyan előadásokat rendeztek, amelyeknek a visszhangja messze túlnőtt a város határain.

Ennek a nemcsak kulturális, de igen jelentős politikai ifjúsági mozgalomnak a története elevenedik meg az Életjel Miniatűrök 26. kötetének lapjain. Mivel átfogó képet kapunk róla és azokról, akik hordozói voltak, a kis könyv értékes hozzájárulás városunk majdan megírandó monográfiájához. Annál is inkább, mivel tizenhat, ma már igen ritka dokumentum fakszimiléjét is közli.

(7 Nap, 1974. augusztus 30.)

MEGRENDÍTŐ VALLOMÁS

Jó ütemben követik egymást az Életjel kiadványok. Alighogy elhagyta a sajtót Lévay Endre tanulmánya a Népkör baloldali ifjúságának 1931 és 1940 közötti tevékenységéről, máris megjelent Laták István *Vaskoszorú* című posztumusz műve.

Szép gesztus az élőújság szerkesztősége részéről, hogy az Életjel Könyvek 4. köteteként az író halálának közelgő ötödik évfordulója alkalmából kiadta ezeket a lírai emlékezéseket. De ugyanakkor több is annál, mert a negyvenhét írásból részben más Laták Istvánt ismerünk meg, mint akit eddig ismertünk nyolc verses- és öt novellás kötete alapján. A forradalmárt, aki ezúttal inkább önmagának vetette papírra gondolatait, mintsem a nagyközönség számára, aki — amint az a fülszövegben olvasható — „ködösen távolodó és vergődésekkel teli életútjáról keserű hangon őszinte számadást" készít, de nem azzal a szándékkal, hogy följegyzéseit valaha is publikálja. Így ebből a gyűjteményből a lehető leghitelesebb arca néz felénk. Ezen túl azonban megismerhetjük azt a kort is, amelyben ezek a hosszabb-rövidebb írások születtek.

A hét ciklusra osztott, 144 oldalas kötet nem egy darabja forrásértékű. Gondolunk itt elsősorban a Cseh Károlyról és a Matko Vukovićról szóló terjedelmes megemlékezésekre, amelyekből a két mártírhalált halt harcos alakja rendkívül erőteljesen bontakozik ki. De a többi írás is fontos adalékokat nyújt mindazok számára, akik alaposabban meg akarják ismerni a szerzőt és a helyeket, ahol élt: az adai szegénynegyed és a szabadkai Jaszibara rideg világát. S ebben a megismerésben hasznos segítségükre lesz az író barátja és jó ismerője, a kötetet gondozó Urbán János, aki az ízléses külalakú könyvhöz — a fedélterv Petrik Pál festőművész munkája — meleg hangú utószót írt.

(7 Nap, 1974. szeptember 20.)

EGY ÉLET ÁRAD

Mint maradandó „élő" tanú a feledéssel dacolva időálló az a könyv, amely őszinte szóval alkotójának teljes lelkialkatát és korát hitelesen állítja az olvasó elé. És akkor a leghitelesebben, ha nem a valóságtól elszakadva valami elérhetetlen magasságban, lebegő állapotban az ég és föld között kering, hanem mindig itt, közöttünk jár, él, hallgatja a föld dübörgését, az ember halkuló vagy erősödő érveréseit. S ezt a legmélyebb néprétegek között lehet legtisztábban hallani. Még ha a hallgatás mögé húzódva legelfojtottabb is az a hang. Az író, a költő, aki ezt a hangot meghallja, olyan üzeneteket ad tovább, amelyekre — ha megkésve is — még a kifinomult ízlésű széplelkek is fölfigyelnek. Ezért mindjárt ki is mondom: nem műves költő alkotásairól szólok, nem remekbe szabott verssorokról, nagy műgonddal megmunkált, mesteri szövésű visszaemlékezésekről, hanem olyan közvetlen hangvételű reminiszcenciákról, amelyeket az író talán inkább önmagának írt, mint egy kulcsos naplót, amelyet végrendelete szerint csak utódai nyithatnak fel akkor, amikor annak ideje eljő.

Engem Laták István hátrahagyott írásainak gyűjteménye ifjúkorára is emlékeztet, s mert tanúja voltam ennek a kornak, ezért kölcsönöztem tőle az *Egy élet árad címet.* Hol fölerősödve, hogy lehalkulva valami ilyen zsuborgást hallok ki belőle: az íróból 1928 óta. A fülek nem egyformán fogják föl ezt a hangot vagy zörejt. Én másfelől hallgatom. Ő viszont más gyűjtőcímet adott a töredékekben ránk maradt írásainak, keményebb veretűt, hogy törhetetlen legyen. Vegyük is úgy őket, mint egy pöröllyel összekovácsolt vaskoszorút, amely az indulás éveitől egészen a naplementéig átfogja életét, s azoknak az életét is, akik vele együtt egy életet éltek. Ennek a nem műfaji igényű megjelölésnek nyomán előtolakodik egy kérdés: önéletrajz ez, intim vallomás, naplójegyzet, vagy az ilyen összefüggést nélkülöző tárcák, karcolatok, vázlatosan megalkotott portrék gyűjteménye?

Laták István lírai visszaemlékezéseit nem azzal a szándékkal írta, hogy ezeket egy csokorba fűzve önéletrajzot adjon, s fölfedje életútjának azokat a rejtekeit, amelyek az életében megjelent tizenhárom kötetéből kimaradtak. De ha kimondottan nem is azzal a szándékkal írta ezeket a röpke életképeket, naplójegyzeteket, a munkásmozgalom kiemelkedő alakjainak felidézésével megformált *Vaskoszorút*, akkor is ez a kötet éppen úgy egy darab önéletrajz, mint a *Szürke napok*, a *Kültelek*, az *Egy élet árad*, vagy az *Új élet felé* címmel egybegyűjtött elbeszéléseinek kötete.

Hátrahagyott írásainak olvasása közben, s az imént említett műveit lapozgatva úgy érzem, hogy ezeknek nyomán meg kellene írni az elmúlt viharos évtizedek minden megpróbáltatását átélt költő életregényét. A négy kötetből — nagyon vigyázva a mozaikok összeillesztésére — kibontani azt, amit keserű hétköznapjaiból beléjük ágyazott. Mert élete a maga szelídségében is drámai volt a kolduslázaktól kezdve egészen eddig az exodusig. Sok írónk, költőnk közül egyike volt azoknak, akik a proletársors minden terhét végigszenvedték a Jaszibara közelében ácsorgó árokparti iskolától kezdve az elnyomatás, a megszállás legszörnyűbb napjain át egészen a fölszabadulásig, amikor az előbbi évek keserű hangját a tüzes lelkű forradalmi költő hangja váltotta fel s írásaiban a több mint két évtizeden át megálmodott álom megvalósulásának öröme járta át minden sorát.

Két legmélyebb életélménye: egyik a nyomorúságos és ezer veszéllyel teli múlt emlékeinek lidércnyomása, a másik a fölszabadulás minden nyomorúságot és rettegést megszüntető békéje, életigenlést érlelő ereje igen sok írásában jelen van. Ez által válik kétszólamúvá a posztumusz írásaiból összeállított kötet is.

A lírai emlékezések első fejezete a *Vaskoszorú* címet viselő ciklus, amelyben a vajdasági munkásmozgalom két kiemelkedő élharcosának, Cseh Károlynak és Matko Vukovićnak állít emléket. Lírai melegséggel átfűtött életképek ezek, nem egy szakaszukban a modelljét teljesen átélő szobrász keze vonására emlékeztetnek. A portrék nem simára csiszoltak, hanem anyagszerűek, mint a tenyeret hasító kő, a vas. És mindenik hitelesen élő darab a két forradalmár életéből. Az író mintha e töredékekben is arra intette volna a munkásmozgalom történetének íróit, hogy két jelentős életregény vagy több is megírásra vár ...

Érdeklődés nyilvánult meg kiadványaink iránt is

„...Mert se különös víziók, se csacsi hétköznapi passziók nem virulnának ki jó illatú napsugarak melegében és gyógyító, bátorító szelekben, ha nem táncolnának lidércfényként a sírokban is élő, s a sírok fölött járó árnyak emlékei. Árnyaké, akiknek nehéz élményeik nem férnek el a sírboltokban, az emlékművek alatt, nem férnek el a könyvekben és dalokban, hanem átfogják a változott lét egészét, és a jövőre gondoló józanokat fölkeresik állhatatosan..."

A kötet többi ciklusában közölt tárcák, vallomások, röpke jegyzetek már az író lírai hangú visszaemlékezései a proletársorsra, a fölszabadulás után a romeltakarítás, az újjáépítés küzdelmes napjaira és azokra az időkre, amikor oly sok várakozás után végre sor kerülhetett azokra a „sugaras találkozásokra", amelyekre a nagy bizonytalanságok idején, a rendőrségi felügyelet állandó jelenlétekor a munkásmozgalmi emberek számára soha nem kerülhetett sor.

Ezekben a fejezetekben itt is, ott is az író önéletrajzi adataival is találkozunk, hiszen nem egy — elbeszélésnek is beillő — naplójegyzetét első személyben írta. „Szürke" és tragikus napokat örökít meg bennünk, mint például *A kamrában* című írásában, amelyben édesanyjának fájó emlékét idézi a szülőt szerető fiúi szív teljes melegével. Gyermekkorának letűnt napjait eleveníti fel a *Gyertyafából buzogány* című jegyzete, amely közvetlenül az előbbihez kapcsolódik: ebben édesapja alakjára ismerünk. És ha tovább olvassuk a *Régi, kültelki iskola, Az elszánt tilinkós, A Tél lehelete,* a *Vád* és a *Tél muzsikál* c. ciklusainak sokszor csak vázlatosan papírra vetett fejezeteit, egyre közelebb kerül hozzánk maga az író, úgy, mintha egy asztalnál — valahol egy kis szobácskában — egymással szemben foglalnánk helyet, s Ő csendesen, önfeledten mesélné, mesélné gyermekkorának jelentéktelennek vélt történeteit. De nem jelentéktelen történetek ezek, hanem megdöbbentő történetek arról, hogy másfél vagy két emberöltővel ezelőtt milyen parányi örömökből állt egy kis jaszibarai emberpalánta élete, s akkor is fölragyogott a szeme, ha a panasz, a keserűség, a zúgolódás helyett egy kis melegség is belopakodhatott a nyomor ellen küzdő családok életébe.

A vajdasági magyar írók rögös útját az úttörők közül kevesen ismerték meg a maga rideg, olykor kegyetlenül küzdelmes valóságában, mint Laták István, aki könyveivel a hóna alatt — botjára támaszkodva — gyalog bejárta a városok utcáit, sikátorait, a bácskai falvak csúszós, „foghíjas" téglajárdáit, s bekopogva az ismert és ismeretlen családok ajtaján, szerényen mosolyogva kérte, hogy vegyék meg a könyvét, mert benne úgy írta le az életet, amilyen az igazán. Amikor a *Kolduslázak* című verseskötetének kéziratával beállított Fischer Móric bácsihoz, a szabadkai nyomdatulajdonoshoz, s azt kérte, „nyomtassa ki könyvét, de erre egy garasa sincsen", Móric bácsi azt felelte: „Nem baj, fiam. Én kinyomtatom a maga könyvét, utána házról házra járva majd csak eladja mind, és dinaronként apró részletekben utólag, szép lassan megfizeti nekem a nyomdaköltségeket..."

Ebben a kötetben van egy alig másfél oldalas kis írás, az *Életút,* amely így kezdődik:

„Néha nagyon nehéz az életút.

Nehéz a lélegzet, fáj a reménytelenség, megnémít a sikertelenség. Elkerül a szerencse, hiányzik a felemelő szeretet, a lelkesítő megbecsülés is úgy elcsöndesedik..."

Szeretném itt az egészet leírni, mert minden sora annyira a húsomba mar. De nem idézem ezt az írást teljes egészében, hanem idézem azt a pár sort, amelyet egy esztendővel ezelőtt erről az írásáról írtam:

„Újra meg újra elolvasom az *Életút* című, árnyalataiban sem »csodaváró« sorait, melyek annyira hitelesek, annyira tiszta szívből jövők, hogy gondolatmenetében nem egy vajdasági író életútjára ismerünk, csak nem írta még meg így!"

Lévay Endre

(Üzenet, 1974. 11.)

Minden egyes csákányütéssel, minden porba döntött régi épülettel kevesebb marad az utókor számára a régi, a múlt századi Szabadkáról.

A lassan fejlődő város fölemészti saját magát.

Ezek a változások azonban többé-kevésbé megfelelő művelődéstörténeti dokumentáció kíséretében történnek; a bekövetkezett változások nagy vonalakban követhetők lesznek a jövőben.

Anyagi kultúránk a folyamatos hiányosságok ellenére is jobban van dokumentálva, mint szellemi javaink letéteményeseinek bármelyike. Gondoljunk csak a színházra, a Népkörre, a városi könyvtárra, vagy akár Csáth Gézára, Kosztolányi Dezsőre, Aksentije Marodićra, Gaál Ferencre, Milkó Izidorra. Iványiról is elképesztően keveset tudunk. Még ma is.

Szabadka kulturális életében szinte példa nélkül álló, mélyreható változások mentek végbe a múlt század utolsó harmadában. A folyamat jelentőségét tekintve úgyszintén túlontúl hiányos dokumentációval. Az említett időpontban a művelődési élet addig szabályozatlan, esetlegesen spontán, helyenként sekélyes vizeinek meliorációja kezdődött el. A korábbi „társasági" és szalonkultúrát az igényesebb, magasabb színvonalú szellemi élet kezdte jellemezni.

Ennek a változásnak megindulása érdekes, vagy talán elgondolkodtató módon, szinte egy ember nevéhez fűződik: Iványi István gimnáziumi tanárához.

Fénykedésének társadalmi értéke felbecsülhetetlen. Egész sor olyan kezdeményezés származott tőle, amelynek megvalósítása kezdeti pontját jelentette nem egy fontos, még ma is működő szabadkai, sőt zombori kulturális létesítménynek. Említsünk meg néhányat: Iványinak köszönhetjük a városi könyvtárat, a városi múzeumot, a gimnázium tanári és ifjúsági könyvtárát. És — nem csekélység — az ő jóvoltából tudhatjuk magunkénak Szabadka eddigi egyetlen, tudományos alapossággal megírt történetét is.

Szinte emberfeletti szorgalommal és kitartással szervezett, intézett, dolgozott. És amit tett, azt mind a tanári hivatásából eredő feladatok rótta kötelességeken túl, szabad idejében tette. Jellemző rá az is, hogy nemcsak Szabadkán fejtett ki aktivitást. Az akkori Bács-Bodrog vármegye kulturális életében is vállalt feladatokat, és egyengette a megye tudományos életének göröngyös, még töretlen talaját is. A feladatok nem voltak kicsinyek és nem is voltak könnyűek olyan állapotok közepette, amelyekre még negyven-ötven évvel később is panaszkodik Szenteleky Kornél. Iványi kezdeményezte és hosszú éveken át vezette sikerrel a vármegyei történelmi társulatot, amelynek hatása egy páratlan értékű, 33 éven át megszakítás nélkül megjelent évkönyvsorozaton keresztül még ma is mérhető. Azt csak mellékesen tesszük hozzá, hogy az említett társulatnak mintegy „melléktermékeként" jött létre az a gazdag, egykori vármegyei múzeum is, amely ma Zombor város múzeumát képezi.

Természetesen következhet a megállapítás, hogy Iványi nélkül még mai vajdasági kultúránk is és tudományosságunk is szegényebb lenne.

Szerencsés véletlen volt, Szabadkára nézve mindenképpen, hogy Iványi kiforrott, érett korában éppen városunkban telepedett le, hiszen polgártársai nem sejtették nem is sejthették, hogy mit kapnak vele. Nagy egyéniség volt. Olyan fához hasonló, amely termékeny talajba eresztett gyökereket, és amely virágba szökkenve szünet nélkül bőségesen ontotta értékes gyümölcseit.

Ki is volt hát az az ember, aki olyan sokat tett városunkért? Eddig nagyon keveset tudtunk róla. Nem ismertük pontos életútját, azt, hogyan lett az egyszerű lugosi német ajkú kisfiúból Szabadka közmegbecsülésnek örvendő tudós tanára. A kérdésre első kézből kapunk feleletet a most megjelent könyvecskéből. És nemcsak a fenti kérdés lesz világos. A sorok közül érdekes módon itt-ott elővillan a száz év előtti Szabadka társadalmának egy-egy jellegzetes foltja is. Az önéletrajzi írás sokban hozzájárul ahhoz, hogy bizonyos korabeli eseményekről plasztikussabb képet kapjunk.

Iványi önéletrajza felfedezésnek tekinthető, mert hatvan évvel ezelőtt íródott, és csak mostanában került vissza Szabadkára. Jó, hogy az Életjel

szerkesztősége megjelentette, s jó lenne, ha minél többen forgatnák a könyvecskét, mert az írás — megbocsátható fogyatékosságai mellett is — nagyon tanulságos, érdekes. Még inkább az, ha hozzászámítjuk a Dér Zoltán írta utószót is, mert az szakavatott módon egészíti ki Iványi sorait és a múlt századi és század eleji Szabadka társadalmi viszonyainak törvényszerűségeiről alkotott eddigi ismereteinket. A jól összeválogatott képanyag lényegesen emeli a füzet színvonalát és kiegészíti annak mondanivalóját.

De még egy tanulságot levonhatunk ebből az ízléses külalakú műből. Az az általános vélemény ugyanis (tegyük hozzá, nem egészen alaptalanul), hogy Szabadka nemigen szokta megbecsülni tehetségesebb tagjait, illetve hogy terveik megvalósításához csak kivételes esetekben adja meg a teljes támogatást. Ha ez így van — tehetjük fel a kérdést —, hogyan jöhetett létre Iványi túlzás nélkül impozánsnak mondható életműve? Ügyes volt, kivételt képez, vagy valamilyen más elfogadható magyarázat van rá? Véleményem szerint Iványi megtalálta azt a csodálatos varázsigét, amelyik le képes fegyverezni a szabadkaiakat, ez pedig a — türelem.

Végül, habár nem egészen tartozik témánkhoz, tegyük még hozzá a következőket: ha már olyat alkotott, amit nehezen lehet felülmúlni, és amiért méltán lehetnénk hálásak neki, fejezzük ki kegyeletünket azáltal is iránta, hogy ha talán teret nem is (de miért is nem?), ám életművéhez a mostaninál méltóbb utcát nevezzünk el. Ha hálánkból esetleg ennyire nem telleng, akkor legalább valamelyik közkezelés alatt álló folyószámláról utaljunk ki annyit, hogy sírja a Bajai úti temetőben ne fessen úgy, mint egy árvaé: ne nője be teljesen a gaz. Születésének közelgő százharmincadik évfordulója még inkább erre kötelez bennünket.

Szekeres László (Üzenet, 1974. 12.)

JUGOSZLÁVIAI KÖRKÉP

Dér Zoltán Szabadka szellemi múltjának fáradhatatlan kutatója és feltárója, az egyre érdekesebbé és izgalmasabbá váló Üzenet c. folyóirat egyik életrehívója és szerkesztője, már eddig is hervadhatatlan érdemeket szerzett írók, művészek, tudósok emlékének megőrzésével és feltámasztásával, akiket éppen szülővárosuk felejtett el. Így jórészt neki köszönhető, hogy a tragikus véget ért író, Csáth Géza a város főterén szobrot kapott, az ő kutatómunkája tárta fel Kosztolányi Dezső ifjúkori éveit, s ő az, aki az Életjel-esték megszervezésével számos jugoszláv és magyar írót, művészt hívott meg szabadkai szereplésre. Dér Zoltán nemrég az Életjel Miniatűrökben értékes monográfiát írt Toncs Gusztávról *(A tudós tanár)*, a nagyszerű magyar irodalomtanárról, aki valóban nem középiskolás fokon nevelte a szabadkai diákok nemzedékeit, s ő alapította meg az egykori szabad líceumot is, amely a századforduló éveiben olyannyira jelentős munkát végzett ebben a poros alföldi nagyvárosban. Kosztolányi írta valamikor Toncs Gusztávnak: „Írói pályámra Ön adta az útravalót. A fényt osztotta szét a tanítványai között, mint az én áldott, ezerszer áldott Édesapám". S ha ennél többet nem tett volna Toncs Gusztáv, ez is elegendő ahhoz, hogy a szabadkaiak — és túl Szabadkán, a magyar tájakon, az utókor megőrizze emlékét. — A másik érdekes kötet, amelyet Dér Zoltán az Életjel Miniatűrök 27. számaként kiadott, Iványi István, az egykori szabadkai helytörténeti író életrajza. Ez az írás sokkal szűkebb térre korlátozódik, mint a Toncs Gusztáv életéről és munkálkodásáról szóló s inkább az aránylag korán megvakult jeles tanár életrajza *(Visszaemlékezéseim életem folyására)* szorítkozik, de így is érdekes betekintést nyújt arra a felszínen szinte észre sem vett harcra, amit ez a jeles férfiú saját társadalmával folytatott olyan kezdeményezésekért, mint a szabadkai városi könyvtár, a monográfiai bizottság, a szabad líceum és hasonló kulturális szervek létrehozása volt. Szabadka egykori monográfusának életét is érdemes volt kiemelni a mindent belepő szabadkai porból, hogy megismerjük egykori elődeink csendes, de annál szívósabb úttörő munkásságát. Reméljük, Dér Zoltán töretlen erővel folytatja már eddig is jelentősnek mondható munkásságát.

Csuka Zoltán
(Jelenkor, 1975. 4—5.)

IVÁNYI VISSZAEMLÉKEZÉSEI

Iványi István (1845—1917) *Visszaemlékezéseim életem folyására* című önéletrajza a szabadkai Életjel-kiadványok 27. köteteként jelent meg. Ismeretes, hogy ez a szerkesztőség arra törekszik, hogy kis formátumban (eddig 29 ilyen füzetet adott ki) lehetővé tegye az olvasók (s igen gyakran kulturális múltunk kutatói) számára, hogy megismerkedjenek Szabadka közelebbi és távolabbi múltjának egyes kiemelkedő egyéniségeivel és jelentősebb művelődési és politikai stb. eseményeivel. Éppen ezért tartjuk rendkívül fontosnak Iványi önéletrajzának megjelentetését. Iványi, mint ismeretes, a XIX. század utolsó évtizedeiben nemcsak Szabadka, de az akkori Bács—Bodrog vármegye művelődési és tudományos életének egyik jeles képviselője volt. Mint a szabadkai gimnázium tanára közvetlenül vagy közvetetten hatott mindenekelőtt egy rendkívül tehetséges nemzedék — Kosztolányi Dezső, Csáth Géza, Telcs Ede, Lányi Sarolta, Reinitz Béla — nevelésére, művelődésére és kialakulására. Mint tudós egyike volt azoknak az érdemleges és szorgalmas munkásoknak, akik nagyon ritkák Vajdaságban. Az első tanár volt, aki módszeresen, határozottan és rendkívüli szorgalommal készült a történész feladatára, ellentétben elődjeitől, akik csak műkedvelésből foglalkoztak történelemmel. Noha az ő munkájukat sem szabad lebecsülni, Iványival valami új kezdődött a kutatómunka terén nemcsak Szabadkán, hanem az egykori Bács—Bodrog vármegyében. Itt kell megemlítenünk azt is, hogy a XIX. század utolsó két évtizedében megjelent jelentős művek többnyire olyan tanárok munkái, mint amilyen Iványi István, Toncs Gusztáv és Loósz István volt. Nagyszerűen jellemzi őket az utószó, mondván, hogy „a tudós és a tanár, a műalkotó és az intézménylétesítő ambíció náluk alázatosan segítette egymást".

Iványi egyike volt azoknak, akik felvetették a városi könyvtár megalapításának gondolatát, Toncs pedagógiai lapot indított és — Loósz Istvánnal együtt — a Szabadkai Szabad Líceum egyik legagilisabb vezetője volt. A pozitivizmus szelleme mindig jelen van Iványi alkotó munkájában. Munkáiban ritkán találkozunk nagyvonalú felfedezésekkel, de annál szembeötlőbb „a forrásokkal való szoros kapcsolat, a kutatás őszinte szenvedélye", a tények tisztelete, a szöveg tüzetes vizsgálata kiemelte kora tudóskodó vidéki tanárainak társaságából. (57.)

Megjelent művei egy szerény kézikönyvtár anyagát teszik ki. Különösen *Szabadka szabad királyi város története* és az ötkötetes *Bács—Bodrog megye helynévtára* jelentős. Egyik is, másik is azok közé a művek közé tartozik, amelyek ma is megkerülhetetlenek. Jelentős mértékben hozzájárult a *Bács—Bodrog vármegye monográfiájának* (1896) elkészítéséhez. Ezt a művet a Történelmi Társulat adta ki, amelynek éveken át titkára volt. Ennek alapján 1909-ben, ugyanilyen címmel, Borovszky Samu szerkesztésében hasonló monográfia jelent meg Budapesten. Csupán néhány ismertebb Iványi-művet akartunk megemlíteni és munkásságával kapcsolatban néhány problémát érinteni, hogy ezzel is érzékeltessük az Életjel gondozásában megjelent önéletrajz jelentőségét.

Ezzel kapcsolatban az utószó felveti a kérdést: vajon a *Visszaemlékezéseim*... önéletrajz-e a szó szoros értelemben vagy sem; ez a kérdés, úgy véljük, irreleváns, mert Iványi célja az volt, hogy tanulság levonását tegye lehetővé gyermekei számára. Életeszménye — s ezt mindig tudatosan és büszkén hangoztatta — az „egyszerű polgári" tevékenység volt, mert ehhez tartva magát, kiérdemelte a megbecsülést, anyagi és erkölcsi sikert ért el egy olyan társadalomban, amelyet „a sivárság, az olcsóság, a tehetetlenség boros-toros metropolisá"-nak nevezhetjük. (54.)

Munkásságának és életének mottójául azok a sorok szolgálhatnak, amelyet 1904-ben megjelent, csaknem kétszáz címszavas katalógusának előszavában írt: „Míg a tétlenség életuntságot és számtalan rosszat okozhat,

addig a munkakedv fáradhatatlanságában csak új és új munkára buzdít, lelkesít és igen sok tiszta lelki öröm s élvezet forrásává lesz. Mert a munkásság eredménye: az előrehaladás, a teremtés bizonyos édes érzelemmel tölti el az ember lelkét, amely érzelmet a jók elismerése még fokozhat ugyan, de amely már önmagában is megnyugtató jutalmát leli sokszor igen terhes fáradozásának."

Iványinak ezek a megjegyzései számunkra is példaként szolgálhatnak és ránk is ösztönzőleg hathatnak munkánk során.

Káich Katalin

(Rukovet, 1976. 1—2.)

FORRADALOM ÉS IRODALOM

(...) Rá kell mutatni, hogy regény- és drámairodalmunkban még nem született meg egy olyan méretű alkotás, mely Gál László költészetével párhuzamos szinten szólaltatná meg a forradalom témáját, egy olyan alkotás, mely Sinkó Ervin *Optimisták*jához mérhető teljességgel szólna népi forradalmunk korszakáról. Valószínűleg az előkészületek éveit éljük. Az előkészületek körébe tartozik a szabadkai íróknak mostanában kifejtett törekvése, hogy nem az irodalmi fikció, hanem a történelmi dokumentumok alapján tárják fel forradalmi múltunkat (Petkovics Kálmán: *Áprilistól novemberig*, Urbán János: *Haláltépett élet*, Kolozsi Tibor: *Erzsébetlaktól a Maglajig*). Dokumentumriportok és dokumentumregények ezek, melyekben nem nehéz felismerni a valóság rekonstrukciója mellett a regény utáni kutatás nyomait és jeleit is. A romantikától és propagandától egyaránt mentes, igazi irodalmi feladatot vállaló regény előmunkálatainak tekinthetjük ezeket az írásokat.

Bányai János

(Magyar Szó, 1974. december 1.)

CSÁTH GÉZA KIADATLAN ÍRÁSAI

Kosztolányi beteg, boros, bús, lomha Bácskájában született és lett végül öngyilkos Brenner József, a morfinista orvos, írói nevén Csáth Géza, a század eleji modern magyar novella talán legnagyobb tehetségű művelője, a megújuló magyar próza legnagyobb ígérete. Művét, művének igazi jelentőségét fél évszázadon át csak a céhbeliek — irodalomtörténészek, kritikusok — ismerték, mert a húszas évektől a hatvanas évek derekáig öt elbeszéléskötetéből egy sem volt hozzáférhető a nagyközönség számára. Tíz évvel ezelőtt újra kiadták válogatott nevelláit (*A varázsló halála*), azóta egyre több Csáth-dokumentum lát napvilágot.

Ezek sorába tartozik Csáth újságcikkeinek, tanulmányainak és irodalmi kritikáinak nemrégiben megjelent gyűjteménye is, az *Írások az élet jó és rossz dolgairól*. Akárcsak a *Hamvazószerda* című drámakötetét, amely tavaly jelent meg a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában, most közölt publicisztikai írásait is Csáth életművének legjobb ismerője, Dér Zoltán rendezte sajtó alá.

Mint a legtöbb posztumusz mű, így az *Írások*... is felemás és egyenetlen. Csáth Géza aligha gondolt arra, hogy kötetbe gyűjtve közreadja újságcikkeit, karcolatait. A Dér Zoltán által megrostált anyagban is bőven

akad érdektelen apróság, gyors kézzel papírra vetett jegyzet, elnagyolt glosszsa; érdekességük csak annyi, hogy Csáth írta őket, az *Anyagyilkosság*, *A vörös Eszti*, a *Fekete csönd* szerzője, s hogy olyan irodalom- és zenetörténeti vagy művelődéstörténeti adatokat tartalmaznak, amelyek birtokában teljesebb képet alkothatunk az elfeledett íróról.

Önmagában árulkodó tény, hogy az írások lelőhelyétől függően változik Csáth Géza publicisztikájának értéksúlya. A Bácskai Hírlapnak írt cikkei általában igénytelen; a Nyugatban és a Huszadik Században közölt kritikái antologikus értékűek. Bár mindenképpen figyelembe kell vennünk azt a szembeötlő ízlésbeli és szemléletbeli gazdagodást, stílusbeli fejlődést, amely a fiatal Csáth műveiben szinte napról napra nyomon követhető, éppen az írások keltezése bizonyítja, hogy Csáth — Kosztolányitól eltérően — gyorsan hamvadó írásnemnek tekintette az újságcikk műfaját. Íme egy példa: *Apa és fiú* című novellája 1905-ben jelent meg, Csáth tizennyolcadik életévében. Az *Apa és fiú* hibátlan remekmű. De ugyanebben az évben írta *Bródy Sándor* című cikkét is, „a tételes esztétika penészes férgeit" ostorozva, s a „megcsonkított, szárnyaszegett hőst", Bródyt üdvözölve... (Ezt a hírlapírói stílust azóta sem vetkőzte le a bús bácskai sajtó.)

Csáth publicisztikai oeuvre-je meg sem közelíti elbeszéléseinek színvonalát; karcolatai, glosszái és tárcái nem túlságosan érdekes olvasmányok. Tisza István korteshadjáratai, a hittantanítás értelmetlensége, Lotz Károly erkölcstelensége, vagy Prielle Kornélia harmadvirágzásban fogant botrányos szerelmi élete szőröstül-bőröstül a múlté. Más szempontból viszont ezek a glosszák élesen körvonalazzák Csáth politikai és művészi profilját: a századforduló polgári értelmiségének radikális nézeteket valló képviselője volt, nietzschei—freudi nyomdokokon induló, Adyhoz és Bartókhoz eljutó gondolkodó. S ezt ma sem érdektelen tudnunk. Csáth harcos ateizmusa („E sorok írója nem vallás ellen, hanem bármilyen deizmus ellen beszél."), Nietzschét idéző, szecessziós immoralitása („a kis emberek moráljának levegőjé"-t, s „a kis emberi morál nyomorék iránytűjé"-t a felsőbbrendű ember megvetésével, a „szép isteni igazságok" nevében utasította el), és esztétikai radikalizmusa a század elején haladó politikai nézetekkel párosult *(A budapesti választások; A magyar középiskolai tanítás végleges csődje; A hittantanításról; Adatok a jövő küzdelmeinek élettanához).* A későbbi évek során írásaiból nyomtalanul eltűnik a politika. Nem kell azonban a morfiumra gyanakodnunk: Csáth az esztétikai kultúra és a gyönyörfilozófia jellegzetes képviselője volt már jóval korábban is, alkati prediszpozícióinak és a századelő szecessziójának hatására. Közéleti-politikai tárgyú cikkei közjáték-jellegűek.

A tízes évek elején még látszólag versenyben áll. Dér Zoltán gyűjteményében egy sorozat hosszabb lélegzetű, szabatosan fogalmazott Csáth-tanulmányt olvashatunk. Hangjuk nyugodt és egyenletes, gondolatmenetük logikus, arányosan felépített szerkezetük van (*Haydn; A mai emberek szerelmi életéről; A vallások és mítoszok pszichológiája; A művészi alkotások élvezése; A lelki élet alaptörvénye; A hisztéria; A tudományos megismerés útja; Az egészséges önismeret).* Túlnyomó többségük az orvostudomány és a pszichológia köréből való, s ma is helytálló megállapításokat tartalmaz. Talán csak *Az egészséges önismeret* című értekezése tér el a többitől; leleplezőnek érezhetjük, hogy a vakmerő felfedező ebben a tanulmányában már iskolás keretek között mozog, példái pedig túlontúl naivak. Legalábbis Csáth Géza-i mértékkel mérve.

Németh Lászlóra megtévesztőleg hatott, hogy Csáth Géza műveiből „izgató lila, bíbor, zöld tüzek", „ópium körüli színek" sugároznak: „egy-egy sikerültebb írása fölött... én is elrévedek mi lehetett volna még belőle". Ne essünk mi magunk is ebbe a hibába. Csáth legfakóbb, legszürkébb műveit betegségének elhatalmasodása idején írta. A *Tálay főhadnagyot* (1914) vagy a *Dénes Imrét* (1918) nem lengik körül ópium körüli színek, pedig ezeket írta narkózisban vagy narkózis után. Mi tehát a levonható tanulság? Helytelenül járunk el, ha a Csáth-művet a tragédiába torkolló életrajz zöld tüzénél vizsgáljuk. Csáth érett alkotói periódusa 1907-től 1912-ig tartott, ebben az időszakban írta legjobb novelláit; 1913-ban már szenvedélyes mor-

finista, de ez már csak életrajzi adalék és semmi több: írói hanyatlása ekkor veszi kezdetét. Legértékesebb novelláinak izgató színeit nem a betegsége, hanem a szecesszió kölcsönözte, a századforduló anderseni, hoffmanni atmoszférája. Művének elszíntelenedését a morfinizmus magyarázza.

Az egészséges Csáth műve a maradandó. Publicisztikája is ezt bizonyítja. Az 1913-ban, 14-ben írt szabályos tanulmányok (az egy *Haydn* kivételével) kész darwini, freudi, nietzschei receptek szerint készültek, gondolatmenetük valóban logikus, hangjuk egyenletes — csak éppen az alkotóerő hiányzik belőlük. Hasonlítsuk össze ezeket az írásokat a korábban írt Puccini-tanulmánnyal, az Aiglon nyolc grafikájáról szóló esszével, a *Jegyzetek Mikszáthról és új regényéről* című, pezsdítően szellemes kritikával, vagy akár a Nyugatban közölt zenei bírálatokkal, és ilyen következtetésre kell jutnunk.

A morfium ölte meg benne az írót, s a morfium pusztította el ítélőképességét is. Tizenkilenc éves korában tévedhetetlenül pontosan fogalmaz: „...Magyarországon vígan élvezik az irodalmi együgyűségeket, az olajnyomatokat, az Ilonka-, Juliska- és Mariska-keringőket, hirdetik, hogy csak a magyar nóta a szép, csak Jókai és Petőfi írók, hogy Jászai Mari és Császár Imre a legnagyobb színészek, és hogy Fráter Loránd ír legszebb muzsikát. Tizenegy évvel később már ezt írja Jókairól: „És megállapítottam a magam számára, hogy mindenkinél nagyobb. Hogy csodás és hasonlíthatatlan költő. Dickens, Flaubert, Zola, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Balzac, France, egyik se éri el az ő nagyságát és nem ér fel vele".

Az *Írások az élet jó és rossz dolgairól* a Szabadkai Munkásegyetem kiadásában jelent meg 300 példányban.

Hornyik Miklós

(Képes Ifjúság, 1975. április 16.)

MÁHOZ SZÓLÓ ÉRTÉKEK

A hagyomány őrzésének és ápolásának ahhoz a munkájához, amely Szabadkán egy ideje kibontakozóban van, az Életjel szerkesztősége nemrég újabb értékes művel járul hozzá: *Írások az élet jó és rossz dolgairól* címmel — Dér Zoltán válogatásában, bevezetőjével és jegyzeteivel — megjelentette Csáth Géza esszéinek és publicisztikai munkáinak gyűjteményét. Nagy szolgálatot tett ezzel az olvasóknak, de főleg az irodalomtörténészeknek, mert ha valaki jelentős értékekkel gazdagította a kultúra világát, megérdemli, hogy minden alkotását számon tartsuk, hiszen ahol remekmű születik, ott a műhelyforgács is az alkotóra vall és természetesen a korra is. Kötelességünk hát ezeket is összegyűjteni és hozzáférhetővé tenni mindazok számára, akik érdeklődnek az életmű minden jellemző vagy fontos darabja iránt.

Csáth Gézáról alkotott képünk mindeddig hiányos volt. Életművének leggazdagabb rétegei ugyan az elmúlt években szélesebb körben is ismertté váltak, mert kiadták novelláit, színdarabjait és zenei tárgyú tanulmányait, de irodalmi kritikái, cikkei és karcolatai még a szakmabeliek számára is jórészt ismeretlenek voltak. Így a századelő egyik legtehetségesebb novellistájának, a modern magyar szépprózа szabadkai születésű előfutárjának opusát ugyanolyan torzónak vélhettük, mint amilyen tragikus sorsú szerzőnk élete volt.

Pedig — a most megjelent kötet is bizonyítja — azok közé az írók közé tartozik, akik a mához szóló értékek egész sorsát hagyták ránk. Ennek a könyvnek különleges jelentőséget éppen az ad, hogy a szépíróról, a drámaíróról és zeneesztétáról való tudásunkat új fölismerésekkel gazdagítja, a legjelentősebb alkotásait övező rejtély megfejtéséhez mindmáig újságokban, folyóiratokban lappangó, vagy a hagyatékból előkerült írásokkal járul hozzá.

Ezek némelyike önmagában is teljes értékű alkotás, fontos dokumentuma egy kivételes tehetségnek és egy történelmi folyamatnak, megsejtése sok mindennek, ami csak később lett nyilvánvaló.

Számunkra különösen az egykori Szabadka közállapotaira és szellemi életére vonatkozó adalékok, ítéletek és az új tudományos világkép megalkotásának részeként értékelhető írások tanulságosak. Ezek között is elsősorban azok, amelyek városunk hat-hét évtizeddel ezelőtti művelődési szintjét érzékeltetik. De ezeken túlmenően természetesen mindazok a cikkek, amelyeknek társadalmi érvénye vitathatatlan, s amelyek elég masszívaknak bizonyultak ahhoz, hogy kibírják az idő súlyát. Ilyenek pedig szép számban akadnak ebben a 340 oldalas könyvben, amely az Életjel egyik legértékesebb kiadványa, s amely külalakjában is méltó Csáth Géza jelentőségéhez.

Látványos szenzációt nem nyújt ugyan ez a kötet, de minden darabja egy nagy művész arcélét teszi teljesebbé. Egy immár klasszikus jelentőségű íróét, aki — a terjedelmes előszó tanulsága szerint — „nem érezte az emberi lényeg másíthatatlan tartozékainak azokat a szörnyűségét, amelyekről novelláiban beszél. Annak érezte, amik voltak: betegségeknek, melyekből ki lehet és ki kell gyógyulnia az emberiségnek. A maga leromlásának iszonyatai közepette sem mitizálta egyetemes emberi törvénnyé azt, ami vele történt. S ha a társadalmi kór és a lélek betegségei közötti összefüggést nem is tudta műveiben kellő dialektikával kirajzolni, külön-külön mindkettőről — az előbbiről publicisztikájában, az utóbbiról novelláiban és drámáiban — figyelmeztető igazságokat közölt."

Dér Zoltán

(Szabadkai Rádió, 1975. április 27. — 7 Nap, 1975. május 9.)

ÚJ KÖNYV — ÚJ ÍRÁS

Csáth Géza novellista volt, s alig harmincéves korában, beszámíthatatlan állapotban agyonlőtte feleségét, s nem sokkal később megmérgezte magát. Csodagyerekként indult. Tizennégy éves korában komoly zenei tanulmányokat írt, s húszévesen az akkori modern magyar folyóiratnak, a Nyugatnak lett a főmunkatársa. Nyugodtan elmondhatjuk róla, hogy az ő kritikái fedezték fel igazi jelentőségében Bartók Bélát. Szomoryról ugyancsak ő írt először kellő figyelemmel és megbecsüléssel.

Szabadkán született, ott serdült fel a nála három évvel idősebb unokabátyjával, Kosztolányi Dezsővel csillapíthatatlan vággyal minden után, ami modern volt. Érdeklődése oly lázas volt, hogy a morfiumhoz kellett fordulnia. Mint orvost is érdekelte a kábítószer hatása s az önkívületi állapot, amelyet kivált. Érdekes tanulmányokat írt róla, aztán a rabja lett.

Most, hogy cikkeit és tanulmányait a szabadkai Életjel összegyűjtötte és Dér Zoltán bevezető írásával könyv alakban is kiadta, a rendkívül érdekes, irodalomtörténeti értékű kötetből egy ópiumálomban fogant művészetről írt cikkét olvassuk fel, amely az ő végzetes szenvedélyéről is sok mindent elárul: *Jegyzetek egy új rajzgyűjteményről és a művészetekről.*

Herceg János

(Újvidéki Rádió, 1975. május 12.)

EGYLÉNYEGŰ MAGATARTÁS

A magyar századforduló a liberalizmus korában érkezett, s a szellemi élet megújulását és gyors fejlődését hozta magával. A vidék is ébredezni kezdett, Nagyvárad, Szeged, Debrecen mintha még türelmetlenebbül igyekezett volna elfelejteni a táblabíróvilág álmosító légkörét. S még ott is, ahol pedig oly soká őrzik majd a zsánert, a különöst, a jellegzetest, mint Szege-

den, még ott is „új szelek nyögetik az ősmagyar fákat", és az egymás után induló napilapok hasábjain mind több és több a merészen támadó radikális írás.

Szabadka akkoriban már versenytársának érezte a Tisza menti metropolist. Lakosságának számával, kiterjedt határával, polgárainak átlagos jövedelmével megközelítette, egyes pontokon túl is haladta Szegedet. Éppen csak a nagykorúsítása hiányzott még, amit hol az iparkamarával, hol a vasúti üzletvezetőséggel igyekezett kivívni. A városiasodásban maradt el, amit aztán az építkezésben s a szecesszió túlzásaival próbált pótolni. Igyekezetében, valljuk be, kicsit parvenü volt, s feltörésében meglehetősen homogén. Nem volt egynyelvű város. Közéleti viharaiban nemcsak váltakozó nemzedékek új és visszahúzó erői feszültek egymásnak, de a jogos nemzetiségi igények is megosztották a lakosság érdeklődését. Legtöbbször hevesebb harcok közepette, mint ami a kormánypártok és az ellenzék között folyt.

Ebben a szénsavasan pezsgő légkörben Braun Henrik lapja, a Bácskai Hírlap, mint a függetlenségi párt orgánuma, már meglehetősen fölébe nőtt a vidéknek, s több jel arra vall, hogy a szerkesztő nem is annyira a párt érdekeit tartotta szem előtt, mint inkább korszerű, jó újságot akart csinálni. Maga köré gyűjtve a vármegye csaknem valamennyi, a szabadgondolkodáshoz közelálló írástudóját Loósz Istvántól kezdve Toncs Gusztávon át Lovászy Mártonig és Prokopy Imréig. És a fiatalokat: Kanizsai Ferencet, Havas Emilt, Kosztolányit és Csáth Gézát, aki nem verssel jelentkezett, mint költői rokona, aki csupán a költészet mellékvágányát látta az újságírás mesterségében.

Csáth Géza nyilvános fellépése a tárgyilagos tartózkodás jegyében történt, kritikusi minőségben, semmivel sem árulva el egyelőre a szuverén alkotót, aki majd megteremti novelláinak külön világát. A tizenhat éves kritikus az éveit sem árulja el, s egy képkiállításról írva tökéletes biztonsággal bánik a szakkifejezésekkel, s fölényesen mond ítéletet.

Ez a fölény és magabiztosság inkább alkati tényező Csáth Gézánál, s nem a kialakult ízlés vagy a megállapodott műveltség bizonyítéka. München és az akadémizmus ellen még nincsen semmi kifogása, s Csóvits Ilona tehetségét attól függetlenül dicséri. Ennek ellenére a „tehetséges lány" művészete aligha tett rá nagyobb hatást. Gyorsan készült újságírói munka volt a kritikája, talán húztak is belőle vagy hozzáírtak, ahogy az már ifjú újdondászok esetében akkor is szokásos lehetett. Az elismert Aczél Henrikről bizonyára maga a szerkesztő írt, ha kiállított, a kezdő festőnőt meghagyta a kezdő újságírónak, mert így kívánta a rangok értékrendje.

Szóval, újságírónak indult Csáth Géza is, mint oly sokan még a magyar irodalom nagyjai közül. Ott tanulta meg a valóság tiszteletét, a szűkszavúságra épült, csupán a lényegesre szorítkozó kompozíciót, s egyszerű, sallangtalan stílusa is ott alakulhatott ki a szerkesztőség sietős, mindennapi munkájában. Ő ugyan nem járt be naponta, jóllehet a Bácskai Hírlap egy 1906-os jubileumi száma őt is — de Kosztolányit is! — a „belső dolgozótársak" között említi. Hiába írt akkor már a Magyar Szemlébe és a Budapesti Naplóba, a szabadkai redakció a magáénak vallotta.

De hát újságíró se lehetett akkoriban akárki. Az íráskészség, az általánosnál kicsit nagyobb műveltség, gyors ítélőképesség voltak az összetevői az újságírásban annak az egyszerű szónak, a tehetségnek, ami nélkül még napihíreket sem engedtek feldolgozni. Megtörtént, hogy az évek folyamán elaludtak a költői vagy elbeszélői ambíciók, s az ifjonti álmok kiskocsmák borgőzös légkörében párologtak el, illetve, ami még rosszabb volt, a mindennapi munka, a családi gondok állandó szorításában váltódtak fel aprópénzre. A szakma akkor is részvéttel és illő tisztelettel vállalta a kollegialitást. Ma komikusan fellengzős lenne a szó, hogy „eljegyezte" magát az újságírással. Pedig akkoriban igazán úgy volt, hogy az újságírás egy életre szólt, nem lehetett kacérkodni vele. Abbahagyni, szakítani vele éppoly lehetetlen volt, mint az igazi, sírig tartó szerelemmel. Csáth Géza nem is hagyta abba. Kosztolányi sem, Ady sem.

MŰVÉSZPORTRÉ

Az újvidéki

M

stúdió

vendégszereplése

1974. szeptember
24-én, kedden
19.30 órakor

a régi
városháza
dísztermében

A SZÜLŐFÖLD HŐFORRÁSAI

SZABADKAI KÉPESKÖNYV I.

Műsoron:
Csáth Géza, Gaál Ferenc, Gál László, Gyóni Géza, Iványi István, Kosztolányi Dezső, Lányi Ernő, Lányi Sarolta, Loósz István, Milkó Izidor, Somlyó Zoltán és Toncs Gusztáv
művei

Föllépnek:
Balázs Piri Zoltán, Ferenczi Jenő, Kiss Júlia, Kovács Vera (ének), **Molczer Mátyás** (zongora), **Nagygellért János, Soltis Lajos és Tusnek Ottilia**

A műsort összeállította, az összekötő szöveget írta és elmondja: **Dér Zoltán**

Hanglelvevő: **Stanislav Stepanović**

A rendező munkatársa: **Sovény Károly**

Súgó: **Elbensitz Rózsi**

Rendező: **Szilágyi László**

Belépődíj 3 din.

Azt viszont már elvárta a polgári józanság, hogy diplomája is legyen vagy „rendes" állandó foglalkozása, biztos kenyérkeresete az olyan fiatalnak, aki erre a nehéz és veszélyes útra tévedt. Így lett orvos Csáth Géza. Orvosi hivatását nagyon komolyan vette. Anélkül azonban, hogy ellen tudott volna állni az írás kényszerének, a furor scribendi szüntelen kísértésének. És nem lehet tudni, mi lett volna belőle, ha nem tesz eleget a polgári óhajnak, s csupán írással keresi a kenyerét, mint Kosztolányi...

Csáth Géza óriási érdemének mondják, hogy elsőnek ismerte fel Bartók Béla jelentőségét. Ugyanakkor azonban a derék, de mégiscsak középszerű Lányi Ernőről is lelkendező cikkeket írt. És ebben nem szabad bizonytalan zenei kritériumra gyanakodni, jóllehet a fiatal Csáth Gézát sokszor ragadta el idő előtt a lelkesedés. Itt azonban, Lányi Ernő esetében valami más, de a vidéki újságírásra azóta is jellemző dolog játszott közre: a személyi közelség, a barátság, amit nem szabad semmivel sem elrontani.

Azonkívül Lányi Ernő megjelenése Szabadkán már magában véve is pezsdítően hatott. Ő volt az első bohém, aki rendezett anyagi viszonyok között élt, de világfias fellépését, minden merevséget feloldó közvetlen s barátkozásra azonnal hajlandó természetét megtartotta. Miután pedig kellemes jelenség volt, kicsit cigányos, hangos, mindenkit a keblére ölelő, s mégis valamiféle dzsentris modort úgy utánzó férfi, hogy abban ugyanakkor némi könnyed irónia is érezhető volt, egy csapásra meghódította a várost. Nemcsak az asszonyok rajongtak érte, mert mutatós férfi volt, a férfiakat is elbűvölte. Még a zordon Mamuzsics Ágó polgármester is pertut ivott vele, s az ő társaságában ette meg hosszú időn át villásreggelijét az Aranybárány kirakatában.

Lányi Ernő személyi varázsáról még a harmincas évek végén is élénken éltek az emlékek és keringtek a legendák Szabadkán. Dr. Brenner József nyugalmazott városi főügyész maga is szívesen mesélt róla, hogy családjuk mindennapos vendége volt, hogy a városban hat házi zenekart szervezett, s a szombat kivételével minden este másutt muzsikált. „A szombat este — mondta — a családomé. Olyankor minden rendes házban megfürdenek, s készülnek a vasárnapra. Ne haragudjatok, szombat este otthon maradok."

Persze, a hat házi zenekar se mindig muzsikált. Szabadkán az ilyen „zenei esték" is remek vacsorákkal voltak egybekötve, s hajnalig töltögették a bort, úgyhogy inkább maga a zeneszerző muzsikált, legújabb dalát bemutatva, sőt mély baritonján el is énekelve. De a város zenei életét ezek a vacsorák és ivászatok mégis csodálatosmód fellendítették. Úri körökben divat volt a muzsika, s elhangzott a jelszó, hogy: „Nem úrilány, aki nem tud zongorázni!" Akkor lett országos hírű a zeneiskola.

Az ilyen embernek a muzsikáját is csak csodálni lehetett. Talán ki is sürgette a róla szóló újságcikkeket, ahogy naponta lármásan betoppant a Brenner-házba, s útközben kivette a középső fiú kezéből a fuvolát, végigfújt rajta pár trillát. Lacikának barackot nyomott a fejére, az érettségiző diáknak meg, felsőbbrendűsége egész ragyogásával elmondta, miben is rejlik a *Tele van a város akácfavirággal* dallamának szépsége... „Hő, de remek ez a perzsaszőnyeg! — fordult a házigazda felé máris. — Ma vetted? Nem adod el? Minden pénzt megadok érte!"

Lányi Ernő Szabadka egész művelődési életére hatással volt. Nem a zenéjével. A lelkesedésével, amellyel mindenkit magával ragadott. S azzal a könnyed bonhómiával, amely minden merev ünnepélyességet feloldott. Jámbor Pál görögös lejtésű jambusaira már nemigen emlékeztek a szabadkaiak, Milkó Izidor fülét azonban sértette a paraszt Párizs lármája, Firenzébe vonult el hát, s a szalonok elegáns csevegő stílusában írt a toscanai tájról, s inkább fővárosi lapok munkatársa volt, mint a jobbára akkor induló szabadkaiaké.

Braun Henrik és Csillag Károly, a vidék modern magyar sajtójának megteremtői, politikusokra, tanárokra és fiatalokra számíthattak. Az újságírás mindennapi munkájában meg kizárólag az utóbbiakra, akik közül magasan kiemelkedett a fiatal Kosztolányi és Csáth Géza alakja. S ezek már egészen új attitűddel szóltak a városról, a világról, s a kor eseményeiről.

Lányi Ernő már említett túláradó lelkesedése mintha Csáth Gézában lobogott volna tovább. Megbízásainak is úgy tett eleget, a megrendelt cikket is úgy írta, hogy legtöbbször ez a lelkesedés erősebb, mint a hűvös és mértéktartó szemlélet. Még Iványi Istvánról, a megvakult történészről is a lelkesedés hangján ír. Platz Bonifácról pedig, a hírhedt tankerületi főigazgatóról, a kitűnő és eredeti jellemzés mellett is szenvedélyesen. Ezek az írások azonban az akkori Szabadka közhangulatának is kifejezői voltak. A szegedi tankerület gyámsága legalább olyan sértő volt, mint a rettegett főigazgató embertelen viszonyulása az iskolához, a diákokhoz és az élethez.

Az újságírói alkalmazkodás nem volt idegen a fiatal Csáth Géza cikkírói vállalkozásaitól. Az olvasónak az az érzése, hogy ilyenkor a megírás bravúrjával és eredetiségével kárpótolta magát. Ezt egyébként is előbbrevalónak tartotta mondandója nem egy mellékkörülményénél. Olyanoknál is, amelyeket mások előtérbe helyeztek! Például a társadalmi természetű jelenségeket teljesen figyelmen kívül hagyta. Mintha sem érzéke, sem érdeklődése nem lett volna az ilyesmihez.

Ez a legszembetűnőbb Mikszáth Kálmán egy, a Bácskában játszódó regényéről szóló igazán érdekes esszéjében. A *Noszty fiú esete Tóth Marival* kulcsregény volt, s mint ilyen társadalmi szenzáció. Adytól kezdve a fővárosi lapok utolsó riporteréig mindenki megírta. Az irodalmi pletyka azt is tudni vélte, hogy a „ravasz palóc" épp azért választotta új regénye témájának a moravicai Ungár lány és Szemző Gyuszi házasságának történetét, mert az olvasóközönség már „meg volt dolgozva", s a Vasárnapi Újságban, amelyben folytatásonként jelent meg másfél éven át, egy ilyen, a közönség érdeklődését lekötő regény kellett. Ezt az érdeklődést egyébként állandóan ébren tartotta maga a regényhős, Szemző Gyuszi, aki közben főispán lett, hogy a botrányok egész sora után rövid idő múlva leváltsák. 1910-ben, amikor Csáth Géza a Huszadik Században a tanulmányát megírta, már megjelentek a színes riportok is a pesti lapokban a „Szűzek istállójáról". Szemző Gyula ugyanis istállóban rendezett be háremet magának, arról szóltak három hasábos címekkel a helyszíni tudósítások. Igaz, hogy az újságírók legtöbbjét ez a megkésett bácskai rablólovag a pribékjeivel véresre verette, amitől viszont még nagyobbra dagadt a szenzáció.

Nem lehet, hogy minderről Csáth Géza ne tudott volna! És nem lehet, hogy a Bácskai Hírlap szerkesztőségéig ne jutott volna el Ungár Piroska tragikus szerelmének története, ha esetleg el is hallgatták a megyei és szabadkai virilista, Bácska egyik leggazdagabb s különcségében is legjózanabb földbirtokosának, Ungár Józsefnek „szégyenét". Az ezernyolcszáz holdas birtok nagyobbik fele Csáth Géza szülővárosának határában terült el, s maga a földbirtokos ismert figurája volt Szabadkának. Legendák szóltak a fösvénységéről, de a rátartiságáról is. Hogy például megállította homokfutóját a Pest kávéház előtt, kihozatott egy korsó sört magának, egyet a kocsisának, amit maga a bérlő vagy a tulajdonos hozott ki, haptákba várva, amíg a „tekintetes úr" tenyerében megmelegítette és aztán kiitta a sört, miközben Sulhóf Albe, a szenzál, gyorsan beszámolt neki a sertésárak alakulásáról Bácska valamennyi jelentősebb piacán. Csáth Géza szuperlativuszok között ír Mikszáthról, de érezhetően a másik „művészi látótér" vonzódásában, Dosztojevszkij, Stendhal, Anatole France és Thomas Mann nevét emlegetve, akiknek a regénye „nem mese, hanem élmény, aminek olvasása nemcsak gyönyörűség, hanem még egy darab élet is, de ami nem riport, hanem líra". S ebből arra kell következtetnünk, hogy szándékosan nem vett tudomást a regény bácskai vonatkozásairól. Mintha azt mondta volna magában: őt ne vesztegesse meg senki „igaz történetekkel"!

Mondjam azt, hogy a Bácska sem érdekelte, mint szellemi egység, mint egy néprajzilag körülhatárolt külön világ? Jó három évtizeddel ezelőtt megkíséreltem Csáth Gézáról s a Bácskáról mint irodalmi nevelőről írni. A vidék áttételes megjelenését véltem meglátni írásaiban, „a szellemet az anyag árnyékában". Itt most, cikkei között ez az áttételesség egy rövid kis pesti utcai riportban bukkant fel újra. Drámájának, *A Janikának* hangulati indítását kapta ott az utcán, a Budapesti Naplónak írt riportban, a sivár pesti utcáról, s a boldogtalan gyerekekről, akiknek nincs hol játszaniuk. A vil-

Süveges Eta és Szabó Ferenc a Horvátékban

Bori Imre Csáth Géza szellemét idézte

lamos alá került Janika tragédiája tovább érlelte benne az élet vigasztalan sivárságának élményét, s így halt meg még egyszer Janika. Ágyban, párnák között, de nem kevésbé vígasztalan módon vakító rivaldafényben.

Az áttétel Csáth Gézánál nem tér és idő változását jelenti csupán. Az átlényegülését is a lélektani törvények permanenciájában. A novellákban s a drámákban. Cikkei, a később írottak is, persze megmaradnak a tények és a realitás talaján. De nagyon éles határvonalat húzva Csáth Géza elbeszélői csodateremtése és újságírói munkája között. Mint cikkíró korántsem volt olyan eredeti. Legfeljebb azt mondhatjuk el róla, hogy a publicisztika akkori színvonalát a Bácskában messze meghaladta.

Ami irodalomtörténeti jelentőségükön túl is indokolttá teszi cikkeinek kiadását, az ennek a korabeli közírói teljesítménynek a megbecsülése. Szabadka művelődési viszonyairól nem sokat tudunk meg Csáth Géza cikkeiből, a város népi összetételére, ebből eredő sajátos szellemiségére meg halvány utalás sem történik sehol. De talán ez is jellemző a korra. Csáth Gézára, akit — mint fennebb már jeleztem — nem érdekeltek az élet külső realitásai. Novelláiban még a napfoltok is árnyékban jelennek meg, az anyag sűrű közegén átsütve.

Irodalmi vonatkozású cikkei sokkal érdekesebbek. Mert amíg Csáth Géza a realitásnak ebben a komor légkörében lélektani rejtelmeket bogozott, nem győzte bámulni a stílromantikusokat. Szomoryról is, Bródyról is a legnagyobb elragadtatás hangján ír. Igaz, hogy utóbbi felé már az elmegyógyász érdeklődésével fordult, Maupassant és Munkácsy mellett vele a paralitikusok triászát kialakítva, mintha valami félelmetes megértéssel a saját sorsát látta volna bennünk, Szomoryról szólva pedig azt tartotta fontosnak idézni az író vallomásáról, ami életművének tanúsága szerint neki is ars poeticája volt: „...sohasem a való életet festette." Az ő novelláiban a „való élet" természetesen a külszín volt. Ő mélyebbre hatolt, a lélek titkait próbálta megfejteni, miközben elbűvölte Szomory „zengő tumultusa".

Az „egylényegű magatartás", amiről Dér Zoltán beszél, cikkeinek összegyűjtője és értő gondozója, kétségkívül kibontakozik ebből a kötetből,

amelynek *Az élet jó és rossz dolgairól* címet adták. Ne ma legérdekesebb, de talán a legjellemzőbb cikkének címét kölcsön véve. Ebben a könnyed hangon írt kis elmélkedésben minden benne van, ami Csáth Gézát rövid életében oly hűségesen elkísérte. Művészet, zene, szerelem, az élet élvezete és mindezeken túl, nem nagyon ijesztően, de óhatatlanul — a végzet.

Dér Zoltánról külön kell szólni. Szabadka múltjára vonatkozó művelődéstörténeti tevékenysége, melyet egy évtized óta oly lankadatlanul, gyakran kellő megbecsülés híján, s csaknem minden visszhang nélkül folytat, egyszer bizonyára méltó elismerésben részesül. Minthogy azonban időközben ez az ő munkássága a feladattól függetlenül is az esszéirodalomnak egy egészen különleges és finom változata lett, most már hihetően másutt, a Vajdaságtól távol is egyre többen felfigyelnek okosan elemző készségére, alaposan megokolt megállapításaira, melyeket mindig pontos és találó jelzőkkel kísér.

Az Életjel, amely itt kiadóként szerepel, s most már művelődéstörténeti mozgalom lett, tavaly részesült megérdemelt elismerésben a Szentelekydíjjal. Ez az elismerés Csáth Géza cikkeinek kiadásával újabb bizonyítékot kapott.

Herceg János

(Üzenet, 1975. 5—6.)

A SZELLEMI SZABADSÁGHARC ADALÉKAI

Amikor Csáth Géza 1904. június 15-én leérettségizett a szabadkai gimnáziumban, választás előtt állt: több pálya is megnyílt előtte. Apja hegedűművészt akart nevelni belőle, ő maga festőnek készült, esetleg írónak, kritikusnak; végül a budapesti orvosi egyetemre iratkozott be. Mint akkori írásaiból s a kortársi emlékezésekből tudjuk, sokoldalú, rendkívül tehetséges fiatalember volt: kitűnően muzsikált, festett, irodalmi, zenei, képzőművészeti, filozófiai kérdések iránt egyaránt érdeklődött, diákkorában publikált cikkei, karcolatai is figyelmet keltettek. Ekkor már kis sikerek álltak mögötte: megjelent egy zongoradarabja, iskolai és városi pályázatokon díjat nyert tanulmányaival, tizennégy éves korában a Bácskai Hírlapban mutatkozott be mint zenekritikus. *A kályha* című novellájáról, amelyet mint nyolcadikos gimnazista küldött el a Jövendőnek, Bródy Sándor elismerően nyilatkozott, további munkára biztatta. Csáth Géza merészen ívelő pályája — ismert okokból — kettétört, de az, amit ránk hagyott, így is jelentős, s mind teljesebb feltárása nyomán egyre gazdagabbnak, sokrétűbbnek látjuk. Elbeszéléseinek javát ismertük már (*A varázsló halála*, 1964), az *Éjszakai esztetizálás* (1971) című gyűjtemény kiadása óta zenei tárgyú tanulmányainak, kritikáinak jó részét is, a *Hamvazószerda* (1974) színpadi munkáit gyűjtötte kötetbe. Csáth-képünk egyre árnyaltabb: Dér Zoltán, aki *Az árny zarándoka* (1969) címmel új adatokat is feltáró kismonográfiát írt róla, most tanulmányait, cikkeit adta ki *Írások az élet jó és rossz dolgairól* címmel.

A gyűjtemény legkorábbi írása még gimnazistakorában, 1903-ban jelent meg a Bácskai Hírlapban, tehát éppen akkoriban, amikor unokafivére, Kosztolányi Dezső is munkatársa lett a lapnak. Irodalomról, művészetről, politikáról, filozófiáról írnak mindketten, s mindketten — most már egymás mellé tehetjük, összevethetjük írásaikat — ugyanazon mohón érdeklődő, lázasan tájékozódó, a modern áramlatokra érzékeny, gondolataik kialakulatlansága ellenére is radikális álláspontról. Témáik nem egyszer azonosak, vagy legalábbis rokonságban állnak egymással: rajonganak a franciákért, némi ellenérzéssel beszélnek a német politikáról, sőt szellemről, kultúráról is, a vallásos családi közeg ellenére antiklerikális gondolatok tűnnek föl cikkeikben, támadják a konzervatív közoktatást, figyelemmel kísérik a hazai és külföldi modern irodalmi, művészeti jelenségeket; Bródy Sándor 1905-ös öngyilkosságakor Csáth és Kosztolányi hasonló szellemben kommentálja a fájdalmas

eseményt, egyik példaképük tragikusra forduló sorsát és annak hátterét. Amikor napihírekhez, aktuális eseményekhez szólnak hozzá, szemléletüket akkor is ösztönös-tudatos, bontakozó fiatalos radikalizmusuk határozza meg: Csáth egy 1905-ös cikkében már Jászi Oszkárra hivatkozik, egy másik cikkében Tisza-ellenességének ad hangot, köszönti a Holnap kezdeményezését, Isidora Duncan forradalmasító hatású táncművészetét, az álszent erkölcsöket megbotránkoztató Prielle Kornélia—van der Hoschke-ügy kapcsán írt sorai pedig oly élesek, hogy a szerkesztő kénytelen volt óvatos-védekező lábjegyzetet fűzni hozzájuk. A második reformnemzedés kialakulásának évei ezek, az a korszak, amikor még nem jelent meg az *Új versek*, amikor Osvát még csak a Napnyugatot előkészítő Magyar Géniuszt és Figyelőt szerkeszti, nem alakult ki az új irodalom és politika vezérkara, de országszerte készülődik már. Irodalom- és művelődéstörténetünk viszonylag keveset foglalkozott ezekkel az előzményekkel; azzal, hogy egymástól többé-kevésbé elszigetelten, nemcsak Budapesten, hanem a nagyobb vidéki városokban is — Nagyváradon, Szegeden, Kolozsvárt, Szabadkán és másutt — fel-feltűnnek már azok a tehetségek és gondolatok, akik és amelyek majd a Nyugat gyűjtőmedencéjében találkoznak össze. Kosztolányi és Csáth korai cikkeinek publikálása fontos adalék ennek a folyamatnak dokumentálásához és megértéshez; az, amit Ady, Bartók, Móricz, a modern festészet, Jászi Oszkár és köre hoz, lehetőségeiben és változataiban — egymástól persze igen sokban eltérő változatokban — nem egy műhelyben kovácsolódik ki. Csáth ifjúkori cikkei ennek a szellemi szabadságharcnak adalékai, ha mégoly szerény adalékai is.

1904 őszén került Pestre. „Másfél évig csak az anatómiának és az élettannak éltem — írja az Érdekes Újság Dekameronjában, 1913-ban. (Kár, hogy ezt a nehezen hozzáférhető, igen fontos önéletrajzot Dér Zoltán nem vette fel gyűjteményébe.) — Egy napon azonban mégis ráhatároztam magam, hogy kopogtatok a Budapesti Naplónál. Abban az időben ez a lap az ifjú magyar irodalom harcoló gályája, rohanó quadrigája volt. Vészi József és Kabos Ede szerkesztése alatt itt szerezték meg igazi formájukat Ady Endre, Bíró Lajos, Kosztolányi Dezső, Lengyel Menyhért. Vészi József és Kabos Ede, mint nagyszerű, fáradhatatlan trénerek vezették a vasizmú bajnoki csapatot. Érthető tehát, hogy mint újat kereső, újat merő író ide és csakis ide vágytam. És befogadtak a csodás atléták közé... Jóllehet orvosi tanulmányaim egész nap elfoglaltak, még időt tudtam rá szakítani, hogy este a Budapesti Napló zenereferensi teendőit is ellássam. Egy éven belül majdnem minden fővárosi napilap és hetilap megnyílt előttem." Csáth Géza írói és újságírói működésének ez a második, az elsőnél jóval súlyosabb korszaka voltaképp mindössze kilenc évig tart — 1906-tól 1914-ig —, később csak egy-két novellája, tanulmánya, cikke jelenik meg, de így is rendkívül gazdag, termékeny időszak. Dolgozik a Budapesti Naplónak, a Nyugatnak, a Huszadik Századnak, a Magyarországnak, Szabadgondolatnak, Magyar Szemlének, Világnak, Pesti Naplónak, Életnek, Népszavának, A Hétnek, az Esztendőnek stb. Érdeklődése tovább bővül, ajzottsága új és új területek meghódítására indítja.

Tanulmányai közül kétségkívül a zenekritikák a legjelentősebbek; jó részüket, mint említettük, Demény János kiadta már az *Éjszakai esztetizálás*ban, de a szerencsés kezű Dér Zoltán is talált még néhány izgalmas írást; nemcsak olyan — rövid — cikkeket, amelyek újabb bizonyítékai Csáth korai Bartók-rajongásának („Egy ideig tagadni fogják még, hogy amit írt, tényleg muzsika és tényleg magyar zene — írja 1909-ben —, de pár esztendő alatt, mint Adyval is történt, mindenki be fog hódolni ez előtt az imponáló és valóban őseredeti géniusz előtt"), hanem rábukkant két hosszabb, összefoglaló igényű esszéjére is: az egyik egy remek Haydn-portré, a másik elvi értekezés a *Modern muzsikáról*. Az utóbbit így kezdi: „A társadalmi élet evolúciójával párhuzamos a művészetek evolúciója." Jóformán minden esztétikai vonatkozású írásában csakugyan az foglalkoztatja, hogy a modern világ változásai, új motívumai, harmóniái és diszharmóniái hogyan jelennek meg a modern művészet formaproblémáiban. Irodalmi tárgyú tanulmányai közül azok a legmaradandóbbak, amelyekben ezeket a kérdéseket érinti — így például kitűnő Szomory-kritikája, Csáth Gézának a kortársi irodalomban, művészetben az impresszionizmus, szimbolizmus, szeccesszió az eszménye (főként

1905—1910 között) — de azok a művek, amelyek a jelképek korrespondenciáit, a stílus hevületeit és ékítményeit, az egyéni benyomások áradását igazi szenvedélyek, s különös, egyedi, mégis egyetemes igazságokat tükröző sorsok megformálására használják fel. A stílus, sugallja, akkor csakugyan új stílus, ha nem csupán nyelvi értelemben véve az, hanem az élet addig ismeretlen tartományait csatolja a művészet birodalmához. Különösen érdekli erotika és irodalom, erotika és művészet átalakuló, új fajta kapcsolata; ezt a problémát helyezi Sassy Attila szecessziós rajzairól beszámoló bírálatának tengelyébe, s kitér rá a *Noszty fiú*...-ról bírálatában is. Részletelemzései mindig pontosak, árnyaltak — de nem elégszik meg velük: gondolatmenete többnyire általános esztétikai és pszichológiai következtetésekhez vezet, erősen elméleti érdeklődésű (ami igen ritka a korabeli magyar kritikában). Ez a hajlam készteti például arra, hogy *A művészi alkotások élvezéséről* tanulmányt írjon (cikke egyébként a művészetpszichológia egyik első hazai jelentkezése). Járatos az újabb német, francia, angol tudományos irányzatokban; mindenekelőtt a lélektanban otthonos — már csak azért is, mert ideggyógyásznak készül, majd az lesz —, de természetesen mint elbeszélőt is érdeklik a pszichológiai kutatások, elméletek, kivált a freudizmus; a bécsi pszichológiai iskola tanításait irodalmi-művészeti tárgyú írásaiban s novelláiban hasznosítja, s — mint orvostanhallgató, majd 1909 után a Moravcsik-klinika tanársegédje — ideggyógyászati témájú, népszerűsítő tanulmányokat is publikál (*Az álom, A hisztéria, A lelki betegségek helye a többi betegség között, A téboly, Mikor keletkezik az elmebetegség?* stb.). Ezek a „causerie"-k — ahogy akkoriban nevezték őket — természetes, hangon, könnyedén ismertetik a freudizmus alapelveit, az új felfedezéseket, gondolatokat, s az új lélektan elveit egyéni ötletekkel színezik. Csáth Géza későbbi tragédiájának ismeretében megrendítő tapasztalni, hogy mennyit foglalkoztatja az elmebetegség és az öngyilkosság, vissza-visszatér problematikájukhoz. Erről a tárgyról írt kései tanulmányai mélyebbek, tudományosabbak ugyan, mint a koraiak, de legszemélyesebb, leglíraibb gondolatait egy 1906-os cikkében, az *Öngyilkos művészek*ben fogalmazza meg: „Mit csináljunk ezekkel a szegény emberekkel, ezekkel a hangulathajhászó bolon-

Szavalókórusunk a Csáth-esten

dokkal, akik dadogva beszélik el álomlátásaikat és lázban írják meg az érzéseiket, és nem tudják minek? Tulajdonképp nekik van igazuk. Az ő éleslátásuk magasabb rendű. De szenvedést jelent. Egyszerre elkezdenek szaladgálni az élet vasketrecében, és amikor látják, hogy nincs szabadulás, gödröt ásnak a ketrec földjébe, belebújnak. És meghidegülten bár — de a ketrecből kijutottak."

*

Vannak, akik torzónak mondják Csáth Géza életművét — ám ha annak tekintjük, erre a korán félbeszakadt és valamennyi lehetőségét csakugyan ki nem teljesítő oeuvre-re mindenképp alkalmazhatók Kosztolányi legkedvesebb kortárs költőjének, Rilkének sorai az archaikus Apolló-torzóról:

... Ámde porzó
fénytől sugárzik lámpaként e torzó
s nézése benne lecsavarva még
parázslik...

Hála Dér Zoltán gyűjtőmunkájának, pontos szövegközlésének, most a „torzó" egy újabb tagja került elő. Ki-ki odaillesztheti a maga Csáth Géza-szobrához.

Réz Pál

(Üzenet, 1975. 5—6.)

CSÁTH VILÁGSZEMLÉLETE

Taine óta irodalomtudományi közhely, hogy az élettények keveset mondanak a műalkotásról. A művész legtöbbször hivatalnok vagy szakember, esetleg bohém, akinek látható és elmondható élettere legfeljebb csak közvetett kapcsolatban van műve gondolatanyagával, belső egységével, intenzitásával: ránk gyakorolt hatásával. Az érdeklődés középpontjában természetszerűleg a mű marad. Nem feltétlenül elszigetelt egyediségében, ahogyan a mai közelítésmódok két elágazó központjának, az „új kritiká"-nak és az orosz formalistáknak az elméletírói vélték, de nem is a társadalmi viszonyokra mechanikusan leképezve, ahogyan a dogmatikus korszakok irodalompolitikusai követelték.

Kényszerű tömörséggel itt csupán annyit szögezhetünk le, hogy az elemzés szempontját, amennyiben alkalom vagy prekoncepció nem köti a kritikust, maga a mű kínálja fel. Csáth Géza novelláinak esetében például a szerző mohó, legjobb kortársaihoz viszonyítva is csodálatosan széles intellektualizmusa; az a legkülönfélébb (természettudományi, társadalmi-politikai, pszichológiai, kultúr- és művészettörténeti, zenei, irodalmi és esztétikai) tapasztalat, mely egy-egy rendkívüli percben új minőséggé, értékes novellává alakult. E novellák önmagukban is helytállnak, másképpen nem őriznénk őket emlékezetünkben. Kérdés azonban: feltétlenül meg kell-e elégednünk azzal, amit önmagukban nyújtanak, s legfeljebb az a dolgunk, hogy az átminősülés eredményét kutassuk metafizikai elmefuttatásokkal vagy neopozitivista módszerekkel? Nem sodródunk-e önkéntesen az elidegenedésbe, ha a műalkotást nem az alkotó szellemi életének egyik megnyilvánulási formájaként fogjuk fel? Különben is, a marxista elmélet sem idegenkedik már a gondolattól, hogy a művek önmagukban csupán az életet adó befogadói szubjektumra váró előfeltételek; következésképpen a bizonytalan jelentésű immanencia amennyire belőlük kiszűrt, annyira bizonyos szempontból beléjükl átott fogalom. Könnyű állítani, hogy az átlényegülés a legfontosabb a folyamatban, mert ez teszi a művet egyszerivé és sajátságossá.

Annál nehezebb feltételezni, hogy létezne egységes módszer, mely, akár kellő rugalmassággal is, a nyelvi műalkotások bármely típusához tartozó egyedéről kimerítően tájékoztat. A legmegnyugtatóbb megoldás talán az lehetne, ha sokoldalú tájékozódásunk tapasztalatát szembesítjük a mű világával, s e párbaj fegyvernemét a mű határozza meg. Az ilyen találkozásból azután spontánul alakul ki az a módszer, mely sem a műtől, sem befogadójától nem idegen, s egy relatív teljességű reprezentatív kritikusi véleményt ad.

Ezek után nem kell külön kifejtenünk, miért tartjuk fontosnak Csáth Gézának korábban kiadatlan, „Kritikák, cikkek, karcolatok" alcímen megjelentetett elméleti írásainak kiadását, hiszen ezek ismeretében az újraolvasott novellák is sokkal többet mondanak. Ezenkívül — s immár nemcsak irodalmi szempontból — ezek az írások a század eleji magyar értelmiségi szellemi tájékozódásának fontos művelődéstörténeti adalékai. S nem utolsósorban a mi nemzetiségi hagyományaink lényeges darabjai, mert Csáth Géza nemcsak a budapesti lapoknak volt a munkatársa, hanem a mi tájunk akkori újságainak is.

Csáth cikkeit olvasva először is az lep meg bennünket, hogy Csáth, akinek az ábrázolásmódját a kórképek orvosi hitelessége és a szecesszió képzeleti szabadsága között határozta meg a kritika, a szűkebb és tágabb értelemben vett pozitívizmus, a huszadik századi felvilágosodás híve és lelkes népszerűsítője volt. Gondolkodásmódjában egyfelől a logikus belső összefüggések, a mindig újabb ismeretekre szomjazó nyitottság; másfelől az anyag rendszerezésére törekvő zártság túllendíti az impresszionista felszínességen és a szecesszionista egzotikumokon. Pályája kiteljesültlensége ellenére is azért állítható a korabeli legnagyobb magyar szellemek élvonalába, mert — legalábbis kezdetben — a befelé fordulást, az önmagából-teremtést a felvevő-befogadó ellensúlyozta. Sajnos, miként e könyv is tanúsítja, nem kerülhette el kora művészlelkeinek betegségét, ezért csupán a sokoldalú tájékozottságig juthatott el. Világnézetében kortársaihoz viszonyítva alig van ellentmondás, s inkább túlzásaiban, fiatalosan elhamarkodott következtetéseiben hibázik. Gondolatrendszerének alapjában, a darvinizmusban az emberi élet ellentmondásaira keres választ. A nagy természettudós felfedezése befolyásolja Nietzsche-élményét és Freud-ismeretét is. Nietzsche az emberi magatartásokra vonatkoztatta azt, amit Darwin általában véve a szerves élet lényegének tartott; Freud pedig ugyanazokat az erőket az ember addig ismeretlen alvilágában, a tudatalattiban találta meg. Csáth különösen az utóbbival foglalkozott sokat, s egész cikksorozatot indított a lelki betegségek okairól, a szexuális felvilágosodás szükségességéről és az egészséges önismeretről. A legszembetűnőbb ezekben az írásokban az ifjú medikus naiv (később saját maga által megcáfolt) hite, hogy a tudás biztos fegyver a belülről fenyegető rémek ellen. Szerinte a művészi alkotások befogadásánál sem teszünk mást, mint életharcunkból átmenetileg kikapcsolódva egy „ráismerés"-nek nevezett folyamatban saját előtudásunk igazolását és megszilárdítását keressük. A művészi alakokkal azonosulva voltaképpen saját vágyainkat éljük ki, ezért van az, hogy az emberek többsége egy-egy hőstípust megörökítő műtípushoz ragaszkodik. Az azonosulás természetesen már az alkotónál is jelen van, akinél szintén nem véletlen, hogy milyenné formálja szereplőit.

Csáth Géza a Nyugat szellemiségén keresztül kapcsolódik be a magyar irodalomba. Összegyűjtött cikkei ennek számos dokumentumát tartalmazzák. Ezek közül Ignotus, Hatvany Lajos és Lukács György kritikai könyveiről írt ismertetőit emelnénk ki. A Huszadik Század polgári radikalizmusának hatása is érződik szemléletén, mikor a korabeli francia példára hivatkozva élesen bírálja a magyar oktatási rendszert, s a közművelődés demokratizálódását sürgeti.

Csáth az egyéniséget, a személyi létkérdések tudományos fedezetű formavilágát vallotta a műalkotások megítélése legfőbb kritériumának. E liberális meggyőződésének eredménye az egyik legvitatottabb íróról, Szomory Dezsőről írt megértő bírálata, mely a szecessziós nyelvi megoldásokban mindenki által átélhető tartalmakat, s alkotói komplexusokat rejtő kulcskifejezéseket keres. Egyik képzőművészeti tanulmánya végén, az alkotói sza-

badság ignotusi himnusza után írja le a következő mondatot: „... minden művészet rontó hatású, mert a fantáziára apellál, azt izgatja, fejleszti." Élet és művészet talán itt ütközik össze először Csáth Gézánál. Ekkor (1910-től, miként Dér Zoltán írja kismonográfiájában az író naplójára hivatkozva), a látszategyensúlyt nyújtó ópium megízlelése után kezd szembekerülni egymással a tudós orvos és a látnok művész. Szintézis helyett szétesés vár rá. Pedig az esztéta sem volt kevésbé tehetséges, mint a novellista.

Vajda Gábor

(Magyar Szó, 1975. december 6.)

AZ ÉLET JÓ ÉS ROSSZ DOLGAIRÓL

Az elmúlt években „felfedeztük" a 32 éves korában — szörnyűséges körülmények között — meghalt Csáth Gézát. Pontosabban: „felfedeztük" a kiváló novellistát, a századforduló nyomott „lateiner" életének, a kisvárosi polgárgyermekek, a belső rémekkel viaskodó kamaszok világának ismerőjét és kevés szóval sokat mondó leleplezőjét, és megismertük az új ösvényeket taposó zenekritikust. Bartók, Kodály, Weiner Leó egyik első értőjét és értékelőjét is. Dér Zoltánnak, a jeles szabadkai irodalomkutatónak — aki már írt egy érdekes kis könyvet is „földijé"-ről — köszönhetjük, hogy lassanként kibontakozik előttünk Csáth Gézának, a drámaírónak a portréja. És most — ebből a szabadkai Életjel által kiadott kötetből — megismerhetjük a szociális és pszichológiai kérdések iránt fogékony publicistát, a haladó szellemű tudománynépszerűsítőt is.

Csáth Géza — mint az különben kiderül több novellájából is — orvos is volt, de a korabeli medicina keretei nem elégítették ki. Ő mélyre akart ásni az emberi lélekben és az emberi társadalomban is. Különösen érdekelte — „előlegezve" ezzel későbbi korok „trend"-jét — a pszichikai állapotok és a társadalmi viszonyok kapcsolata. Igen érdekesek — mind korabeli újdonságuk, mind tudományosságot és olvasmányosságot szintézisbe hozó szuggesztív stílusuk szempontjából — radikális lapokban közölt sorozatai a lelki betegségekről és a lelki egészségről.

Csáth egyéni hangú (de mégsem impresszionista) eszmefuttatásokat írt számára különösen rokonszenves magyar írókról, Jókairól, Bródy Sándorról, Szomory Dezsőről és fullánkos cikkeket dilettánsokról. Ezekben az írásokban is erősen foglalkoztatja a lelki deviancia, és számos cikkében foglalkozik az öngyilkosság témájával. Egy helyütt azt állítja, hogy az öngyilkosság szinte már agresszív életvágy: olyan teljesség igénye szüli azt, amely mellőzi mások iránt érzett felelősségünket, másokhoz fűződő kötelmeinket. Úgy is mondhatnánk: a társadalmi és történelmi szemléletet. Külön szól Csáth a művészek öngyilkosságáról, és felhívja az érzékeny — és szükségképpen individualista — alkotók figyelmét arra, hogy ne engedjék elhatalmasodni magukban „az abszolútum keresésé"-t. Alkotó kompromisszumot — a mély lélektan kifejezésével: szublimálást — ajánl írótársai figyelmébe. Dermesztő, hogy ő maga — és már akkor, amikor világos okfejtésű cikkeit írta — morfiummal élt, hogy így „enyhítse" csillapíthatatlan megismerésvágyát. Még dermesztőbb, hogy ez a néhány alkotó esztendő alatt bámulatos értékeket létrehozó, nagyszerű szellem végül is maga pusztította el magát. Az értelmi belátás — a kóros Csáth egyik fő tétele — saját sorsát illetően csődött mondott.

(antal)

(Magyar Nemzet, 1976. április 25.)

Dér Zoltán irodalmi, Szekeres László régészeti emlékeinket idézte fel

AZ ÉLETJEL LEGÚJABB KIADVÁNYA

A szabadkai Életjel Miniatűrök legújabb, 29. füzeteként jelent meg e napokban a Kázmér Ernő: *Levelek Szirmai Károlyhoz* című kis gyűjtemény. A Kázmér-levelek elé írt előszóban dr. Szirmai Endre, a kiváló vajdasági magyar írónak, a Kalangya egykori szerkesztőjének fia avatott módon ismerteti az írói hagyatékból előkerült levelekben rejlő irodalomtörténeti vonatkozásokat; Kázmér Ernő kritikusi, munkatársi egyéniségére vonatkozó információival megkönnyíti számunkra a mindmáig kevéssé ismert író Kalangyához fűződő kapcsolatainak megértését, közvetve pedig Szirmai Károlynak, a folyóiratszerkesztőnek az arcéle is elénk rajzolódik a levelekből.

A hagyatékban talált nyolcvanhét Kázmér-levél szemelvényes közlésével is nagy szolgálatot tett az Életjel irodalomkutatásunknak: 1933 nyarától 1940 novemberéig követhetjük nyomon ezt a rendkívül érdekes munkatársi-szerkesztői kapcsolatot; tájékozódunk Kázmér Ernő magyar—délszláv kulturális közeledést szolgáló tanulmányírói tevékenységéről, a korabeli vajdasági magyar irodalomról vallott nézeteiről, s egy mindenképpen figyelemre méltó elgondolásról a harmincas évek végén — a Jugoszláv—Magyar Könyvtár létesítésének megvalósulatlan maradt tervéről...

Külön érdekfeszítő vonatkozása ennek az írásos hagyatéknak Kázmér Ernő korabeli kapcsolata a Belgrádban élő szerb írótársakkal, a belgrádi folyóiratokban publikált írásainak földerítésére váró anyaga (hiszen a szüntelen egzisztenciális problémákkal küszködő író több alkolammal is utal ilyen közléseire).

„Meggyőződésünk — írja dr. Szirmai Endre az előszóban —, hogy ezek a levelek sok új, eddigi ismeretlen vonással egészítik ki mind Kázmér Ernő, mind apám írói-emberi portréját és értékes adalékul szolgálnak a két világháború közötti jugoszláviai magyar irodalom történetéhez". S amikor az őszinte köszönet hangján igazat adunk neki ebben a figyelemfölkeltést szolgáló kis ismertetésben, kívánjuk, hogy az Életjel tovább folytassa ezt az irodalmi múltunkat feltáró munkát, hasonló kiadványokkal.

F. F.

(Magyar Szó, 1975. szeptember 18.)

Nálunk is csupán kevesen tudják, hogy Kázmér Ernő, a Kalangya *Irodalmi Szemlé*inek írója műveltségében és kulturális programjában egyaránt európai szellem volt. A magyar irodalom azonban aligha mondható vétkesnek e kritikus életművének háttérben felejtése miatt, hiszen nem is nagyon tudhatott róla. Kázmér ugyanis, miután mint A Hét főmunkatársa, valamint — a Nyugat és Ma mellett — egy sereg kisebb jelentőségű lap alkalmi cikkezőjeként és kritikusaként, a tízes évek második felében, kijárta a szecesszionista világélmény és kifejezés iskoláját, a fehérterror elől menekülve szülőhazájába, Szlovenszkóba költözött. Elsősorban a Magyar Minervában, az Estében, a Kassai Naplóban és az Irodalmi Életben találkozhatunk vele. Levelezéséből tudjuk, hogy a szlovákiai telepek nyújtotta anyagi biztonságban nem megélhetési gondok, hanem küldetéstudat vezette olvasmányainak megválogatásában és méltatásában, — „20 évig nem kértem és nem követeltem honóriumot", írja Szirmai Károlynak. Már ekkor a népek közötti kulturális kapcsolat megteremtésén munkálkodik, elsősorban oly módon, hogy az új német irodalom mellett magyarországi és csehszlovákiai szerzők műveit ismerteti. Nem lepődhetünk meg ezen, ha emlékezünk, hogy az ő esztétizmusának, mely maeterlincki módon a lelkek misztikus testvériesülésének világát kutatta, talajt és valós hitet adott a Tanácsköztársaság néhány hónapja.

A harmincas évek elején, a Kalangya indulása körüli időben, üzleti útjai vezették hozzánk. Közismert, hogy Szenteleky ekkorára már nem az európaiság, a távoli és elérhetetlen megszállottja, nem a „téboly-t" ülteti el „a hasznos, trágyás, egyenesen bácskai barázdákba", hanem a magot, s érthetően nem szenvedheti azt az embert, akivel — azonkívül, hogy egykor mindketten A Hét munkatársai voltak — nemrég, jóllehet egymástól távol és talán elfelejtetten is, a polgári európéerek esztéta-idealizmusának hasonló változatát képviselték. Most is „csak" abban térnek el, hogy míg Kázmér finnyás idegen, addig Szenteleky a helyi színek elméletében szövetkezve az itteni új nemzedékkel, szellemi otthont is talált. Kázmérnak nem is érdeke, hogy jó viszonyban legyen a Kalangyával, különben is ritkán tartózkodik Újvidéken, Zágrábban készül letelepedni, majd Dubrovnikban találkozunk vele. A provincia liliputi csatározásai egyelőre nem zavarják az ő liberális humanista magabiztosságát; egyébként szabad megjelenési fóruma is van: több száz cikket ír díjtalanul a Naplónak, — legtöbbet a saját rovatába! S az eddigi hiedelemmel ellentétben néhány jugoszláviai magyar könyvről is!

De mintha érezné, hogy hamarosan szinte életszükségletévé válik egy barátság. Még a csavargásai idején levelet ír Szirmai Károlynak, a Kalangya új főszerkesztőjének: mindössze annyit, hogy tetszenek a novellái, és hogy írni szeretne a *Ködben* című kötetéről. De Szirmai is rögtön felismeri, hogy mi rejlik a korábban valószínűleg csak a nevéről ismert rajongóban, mert a válasza megpecsételi barátságukat. Ennek eredményeként íródik Kázmér Ernőnek az a nyolcvanhét levele, amelyből dr. Szirmai Endre e rövid válogatást készítette.

De közérdekű-e egyáltalán e levelezés vagy csupán az irodalomtörténészek számára megkerülhetetlen adattár? Úgy hiszem, önmagában is van jelentősége, hiszen szerzője a kötetlenül vallomásos levélírók közé tartozik, aki jóhiszeműségében mindig „megmondja a magáét", még ha ennek a barát sértődöttsége is lesz a következménye. Bizalma szinte határtalan: akkor is elmeséli kínját-baját, ha a másiktól a részvéten kívül semmire sem számíthat. Nyilvánvaló: amennyiben e levelek csupán ennyiből állnának, nem lehetnének többek kuriózumoknál. Ezeknél mégis sokkal többek. Kázmér ugyanis szlovenszkói tapasztalatai után, a magafajta írástudó lehetőségei szerint, újult erővel lát a közép-európai kulturális kapcsolatok kiépítéséhez. 1936-ban azt javasolja Szirmainak, hogy az *Irodalmi Szemlé*je mellett hajlandó lenne „egy beogradi levelet is írni, havonta, minden komolyabb itteni irodalmi, művészeti, színházi eseményről, amely levél egyben *a jugoszláv—magyar szellemi közeledés jelentős állomása legyen.*" (Kiemelés — V. G.) E nemes vállalkozás sikere természetesen a legkevésbé múlik a főszerkesztő hajlandóságán

vagy kritikusunk nekibuzdulásán. Szirmai Károlynak mindenekelőtt a jugoszláviai magyar írásbeliséget kellett ápolnia, s a fokozatosan alkotóvá nevelt befogadó közegbe csak módjával adagolhatta a szerbhorvát polgári irodalom javát, melynek szerzői, Kázmér többször is panaszkodik emiatt, a kül- és belpolitikai érdekellentétek következtében nem sokat hederítenek az ocsúdó kisebbség hídverő törekvéseire. Kázmér azonban állhatatos és a Kalangya mérsékletessége, valamint a szerb polgári körök tartózkodása ellenére is mindent megtesz az irodalmi barátságok létrehozása érdekében. Szirmai egy ízben a szemére is veti, hogy önző anyagi érdekei ösztönzik túlbuzgóságra, amit Kázmér soha nem is rejt véka alá. Mert a harmincas évek második felében már nincs biztos megélhetése Belgrádban, ezért korábban amilyen nagystílűen függetlenítette az írást az anyagiaktól, olyan mohón kezd most kapkodni minden garas után, amelyet cikkeiért kap. Nem túlzok, ha azt állítom, hogy leveleinek legalább ötödrészében az elégtelen honorárium miatt panaszkodik, s a nem közölt (nagyon gyakran szerb irodalmi témájú) írásai miatti veszteségén borong. Levelei tanúsága szerint nem ritkán alig volt betevő falatja családjának: „Rettenetesen elcsigázott, fáradt, idegroncs lettem. Szegény feleségem pedig... jobb erről nem is beszélni, teljesen meg van törve. Felőrölnek bennünket a súlyos gondok. Gondolhatod, ily idegállapot mellett a szellemi munkára koncentrálódni, esszéket írni, majdnem a lehetetlenséggel határos" — nem meglepő hát, ha minden képességét latba igyekszik vetni, hogy elhelyezkedjen. Már nemcsak fölényes európai műveltségével büszkélkedik, hanem közgazdasági ismereteivel is, és bármivel, amiről valamikor is némi tudást és tapasztalatot szerzett. Odáig jut, hogy a cikkeit megrendelésre kénytelen írni. Fenyves, akinek öt évig ingyen dolgozott, nem hajlandó szóba állni vele (?), ezért a Reggeli Újsághoz szegődik el, ahova a kultúra legkülönfélébb területeiről tudósít.

Kezdetben még hangosak a méltatlankodásai és szinte nem tudja elhinni, hogy a vajdasági írók „mezei hada" homályosnak, magyartalannak és nagyzolónak mondja stílusát, mely hemzsegett az idegen szavaktól. Gyávasággal vádolja a főszerkesztőt, hogy a parlagian műveletlenek meghallgatásával elárulja közös eszményüket: az íráskultúra és a szellemiség színvonalának emelését. Emiatt rövid időre durcásan szakítanak egymással. Vitáik később sem szűnnek meg, de elhalkulnak. Kázmér többé nem szabhat feltételeket, mint kezdetben tette, hanem ehelyett gyakrabban könyörög és alkalmazkodik. Lemond az idegen szavak használatáról, írásai kefelevonatainak aggályos javításáról (talán kizárólag az MTA helyesírási szabályzata elleni harcában csökönyös, mikor váltig azt állítja, hogy a szláv nevek írásában nem az újabb „-ity", hanem a hagyományosabb „-ics" a helyes változat); mind többször ismeri el a főszerkesztői beavatkozás jogosultságát; elfárad benne az egyéniség, s nem ágaskodik, mint kezdetben, mikor még így nyilatkozott: *„Stílusomon változtatni nem tudok és nem fogok. Ilyen kívánságot még soha nem hallottam. Stílusom az enyém, az én egyéniségem. Végre is a Szerkesztő az Egyéniség őre és nem kiherélője. Értsétek meg, esztétikus vagyok és nem kuglizók, legényegyletek irodalmi szórakoztatója."* (Kiemelés — K. E.) Természetesen: csehszlovák zsidósága a legszorongatóbb hurok. Belgrádi ügyködésében az a gátlása hátráltatja, hogy nem állampolgára ennek az országnak. Ez ad magyarázatot képzelgéseire, s a hasonló feladatkörben tevékenykedők iránti beteges gyanakvására. Eszeveszetten féltékeny például Csuka Zoltánra, akinek a viszonylagosan kedvezőbb pesti körülmények között két folyóiratban is sikerült propagálnia azt, amire neki csak kisebb mértékben nyílt lehetősége a Kalangyában, esetleg másutt egy-egy kis cikk formájában. Pánikszerű eltájolódottságára mi sem jellemzőbb, mint az, hogy furcsa módon egyáltalán nem lepődik meg, nem tartja szükségesnek fölülvizsgálni tévesnek bizonyult korábbi viszonyulását, mikor Csuka Zoltán felkéri, hogy a Jugoszlovenska—mađarska revija számára készítse el a délszláv—magyar kapcsolattörténeti írások és műfordítások bibliográfiáját. Levele tanúsága szerint szemrebbenés nélkül él az új lehetőséggel.

Nem horgad le, gyakori megtorpanása, teljes kilátástalansága ellenére — reménykedő vergődése a Szirmaihoz írt utolsó levelében is jelen van. Ezen 1940. november 10-i dátum olvasható. Ezután már csak annyit tudunk róla — Majtényi Mihály jóvoltából —, hogy fél év múlva, közvetlenül Belgrád

bombázása után, Korom Tibor találkozott vele Debelyacsán, ahonnan ki tudja hova sodorta a külső kényszer. Nem csalt hát az előérzete, mikor alig egy évvel korábban így búcsúzott attól, ami erkölcsileg — s az utóbbi időben anyagilag is — a legfontosabb volt számára: „Vége a civilizációnak; AHI győzött. Adieu Kultúra!" Érdekes azonban, hogy veszélyérzetével munkakedve is nő. Jugoszláv—magyar könyvtárat tervez, mely a többségi nemzet legjava műveit jelentetné meg fordításban, s ezenkívül — amin semmiképpen sem botránkozhatunk meg — az ő kötetnyi népszerűsítő tanulmányait. Addig szorgoskodik, addig kilincsel, míg örömmel nem számolhat be, hogy a XX vek nagy tanulmányokat közöl tőle. Világirodalmi esszéinek lefordíttatása mellett Babits Mihállyal is készíttet interjút a lap számára. De újabb lehetőségei is adódnak. A Vidicibe kezd írni meg a Smenába. 1940-ben pedig már a Srpski književni glasnik is hozza írásait, melyek az esztéta és a kapcsolattörténész olvasmányairól számolnak be. Ismerteti például az új magyar és a szlovák irodalmat, s tanulmányt ír Margalits Edéről. Ezenkívül a Belgrádi Rádió második műsorában Szentelekyről tart előadást, s a Kalangyát is terjeszti, népszerűsíti. Jó ismerősei között Todor Manojlović, Simo Pandurović (őket kérte fel a Kalangya novella- és regénypályázatára beérkezett szerbhorvát nyelvű kéziratok elbírálására) és Velmar Jankovic nevével találkozunk. Azért is fáradozik, hogy Madách drámáját Jankulov fordításában színre hozhassák Belgrádban: „Büszkén vállalom — írja Szirmainak —, hogy a Madács-Tragédia beogradi előadásának lehetősége az én művem s az én agyamból pattant ki."

Nemcsak ő van tehát ráutalva a Kalangyára, hanem a Kalangya is függ tőle. Írásainak jelentőségét, kritikusi problémaérzékenységét külön kiemeli az a tény, hogy — a pesti kiadókon kívül, akiktől a recenziós példányokat kapja — gyakran mások is felfigyelnek írásaira és nem zárkóznak el a közlése elől. Ezért joggal dicsekedhet Szirmainak: „a budapesti Magyar Hírlap IX. 26-i számában a Kalangyából átvette Meštrović-tanulmányom több jelentős részét, mely alkalomból igen hízelgően ír. X. 3-án, ugyancsak vasárnap a nagy Ignotus vasárnapi cikkét tanulmányomnak szenteli, igen szépen ír rólam és a saját reflexióit fűzi Meštrović nagyságához." De nem ez az egyetlen sikere: „...a félhivatalos Budapesti Hírlap e hó 11-i, vasárnapi irodalmi mellékletében *10 tárcahasábon* a Kalangya jelentőségére rámutató bevezetővel nagy kivonatot ad a *Manojlovićról* írott *esszémből. A holnapos évek Várada. Ady Endre és Manojlović Tódor* címmel." (Kiemelések — K. E.) Olyan szellemi nagyság is felfigyel rá, mint Németh László, akiről írt kritikáját, egyes bíráló kitételei miatt a Kalangya helyett a Reggeli Újság közli. Kázmér azonban a magyar nyelvterületen sem várja meg, hogy a helyébe jöjjenek. Ha a Naplóban korábban megjelent kritikái után a Vajdaságban nem is ír jugoszláviai magyar könyvekről, annál inkább népszerűsíti őket külföldön, méghozzá nem is rövid ismertető, hanem mindjárt teljes körkép formájában. A szlovákiai Tátrában *Magyar irodalom Jugoszláviában* címmel mutatja be irodalmunkat. Sajnos, csak *A kezdetektől a Kalangyáig* című első rész jelent meg, a második, mellyel Kázmér levelének tanúsága szerint Szirmai is egyetértett, csak a pozsonyi rádióban hangzott el. Kázmérnak tehát nemcsak mint főmunkatársnak volt szerepe a Kalangya színvonalának emelésében, hanem közvetve is; annak a szellemi bástyának a kiépítésében, amellyel a Kalangya a harmincas évek második felében a magyar (és nemcsak a magyar) nyelvterületen méltán büszkélkedhetett. Azonban jobbára csak belülről dacol, miként a Kalangya is. Kívülről annyira elsöprő az áradat, hogy okosabb az alkalmazkodást, a taktizáló kivárást — de semmiképpen a kiszolgálást és a megadást — választaniuk. Erről így vélekedik: „A Kalangya mai irodalompolitikája, ha szabad magamat kifejezni így, meghajlás a pesti zsidótörvények előtti helyzet mellett és lehetőleg a megújhodott nemzeti irodalom ismertetése. Legalább is a kritikai részben. Ha jobban figyeled írásaimat, rájössz arra, hogy már hónapok óta zsidó író könyvét nem ismertetem, legalább is magyar zsidó íróét nem. Rájöhettél arra is, hogy a magyar irodalom magyar szelleme ellen sohasem vétettem, csupán európai szempontjaim voltak. Ha tehát valaki írásaimat kifogásolta, az valóban csak útszéli programszerű elvek miatt tette, mert zsidó vagyok, és fáj neki, hogy a Kalangya, ha zsidó írók írásaival is, mégis némi irodalmi színvonalat tud fenntartani." Ennyi az engedménye, mert arra nem hajlandó vállalkozni, hogy a „magyar kultúrmozgalmakat" ismertesse. Változatlanul ragaszkodik nemzetfölöttiségéhez és tar-

tózkodó európaiságához. S mikor emiatt a pánszemitizmus vádja éri, dacosan (számunkra egy kissé megmosolyogtatón) vágja vissza, hogy ő „szocialista". Íme, e fizikailag törékeny (egy levelében bevallja, hogy „untauglich" — katonai szolgálatra alkalmatlan), testileg a nélkülözéstől, lelkileg a világháború rémétől meggyötört embernek még 1939 vége felé is van ereje így nyilatkozni: „Emelt fővel állok írásaim mellett, a legjobbat és legintelligensebbet nyújtom, amit a vajdasági irodalomban adni lehet, írókat, közönséget nevelek és világirodalmat nyújtok. Ha én nem lennék, direkte ki kellene engem termelni". Sőt, arra is van bátorsága, hogy a Nyugat szellemiségének s az egységes magyar irodalomnak védelmében vitába szálljon Farkas Gyula faji szempontú, irodalmon kívüli kritériumával. Még szemrehányást is tesz Szirmainak, hogy néhol lerövidítette cikkét, amivel állítólag az élét csorbította ki.

Ismertető tanulmányunk nem korlátozódik a most kiadott válogatásra, hanem a teljes és eredeti levelezésből merít. Dr. Szirmai Endre ugyanis csupán ízelítőt ad a teljes anyagból, mely mint a bevezetőjében írja, „vaskos kötetet tenne ki". Ez igaz, de az is tény, hogy ha kihagyta volna is Kázmér alkalmi, olykor másokat is rágalmazó dühkitöréseinek nyomafestéket nem tűrő dokumentumait, az anyagiakkal kapcsolatos, rendre visszatérő, unalmas alkudozásait — a közérdekű anyag alighanem bőven elfért volna egy ugyanilyen formátumú, de nem 74, hanem egy 200 oldalas könyvecskében, amilyen már nem is egy jelent meg e sorozatban. A jegyzetek akkor is szükségesek lettek volna, hát még így! Szirmai professzor, sajnos, csak egy-két mondatban foglalkozik a válogatás szempontjaival, ami azt jelenti, hogy a levelek válogatása és lépten-nyomon szembeötlő rövidítése lábjegyzet nélkül bizalmatlanságot kelt abban, aki nem ismeri az anyagot. Nem tudhatja ugyanis, hogy a válogató mit tart fontosnak és mit nem. Ez azért sem másodrangú kérdés, mert az Életjel Miniatűrök sorozatának e kötete mindössze háromszáz számozott példányban készült, következésképpen nem a szélesebb olvasótábor, hanem egy szűkebb kör fog vele megismerkedni. Azt hiszem, aki e könyvecskét elolvassa, még fokozódni fog a kíváncsisága, hogy mi és miért maradt ki a gyűjteményből s hogy — egyáltalán — milyen lehetett e kritikus levelezése. Ízelítőnek azonban mégsem rossz e kiadvány, hiszen majdnem a tiszta esszenciáját tartalmazza az anyagnak, úgyhogy halvány körvonalakban megjelenik előttünk Kázmér Ernő belgrádi kálváriajárása — kulturális missziója: mert e kettő az ő életében és társadalmában azonos fogalom volt.

Vajda Gábor
(Üzenet, 1975. 11.)

IRODALOMTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGŰ LEVELEK

Újabb értékes kötettel gyarapodott az Életjel miniatűrsorozata: a szerkesztőség megjelentette Kázmér Ernőnek, a harmincas évek legjelentősebb vajdasági magyar kritikusának Szirmai Károlyhoz, a Kalangya szerkesztőjéhez írt leveleit. Pontosabban csak a levelek egy részét, mert Szirmai Károly hagyatékában — amint azt fia, dr. Szirmai Endre írja a nyolcvanoldalas füzet előszavában — 87 Kázmér-levél maradt fönn, s mivel a teljes levelezés vaskos kötetet tenne ki, e könyvecskében csak legérdekesebb részeit olvashatjuk. Így is igen érzékletes portré rajzolódik ki előttünk. Egy olyan széles látókörű, európai műveltségű írónak az arcéle, aki a két világháború közti időszakban irodalmunk legszámottevőbb műbírálója volt; aki sokat fáradozott a délszláv és a magyar irodalom értékes alkotásainak kölcsönös megismertetésén; aki évente nyolc-tíz könyvben szándékozta közzétenni a jugoszláv szellemi életről szóló tanulmányokat; aki versfordításokat, novellaantológiákat, kisregényeket akart megjelentetni, de akinek nemes elképzelései — sajnos — nem valósultak meg. Ezek az 1933 augusztusától 1940 novemberéig írt levelek azonban nemcsak Kázmér Ernőről való ismereteinket bővítik: sokban kiegészítik a Kalangyával és Szirmai Károllyal kapcsolatos ismereteinket is, s emiatt irodalomtörténeti jelentőségűek.

(7 Nap, 1975. november 7.)

EGY TRAGIKUS ÉLETTÖRTÉNET TÖREDÉKEI

Szenteleky Kornél 1927—1933 közötti irodalmi levelezése a jugoszláviai magyar irodalom történetének egyik fő forrása. Most, hogy nyilvánosságra került Kázmér Ernő levelezésének egy része — Szirmai Károlyhoz 1933 augusztusától 1940 novemberéig írt levelei —, irodalmunk Szenteleky utáni szakaszának rendkívül jelentős dokumentumait ismertük meg.

A Szirmai-hagyatékban talált 87 Kázmér-levélből 81-et soroltak e kötetbe, de ezeket sem közölték teljes egészükben: a levelek egyes részei, szerintünk fölöslegesen kimaradtak. A megjelentetett anyag azonban így, töredékesen is, érdekes és értékes. Sajnos, a kiadvány nem eléggé áttekinthető, s hiányzik a szokásos és nélkülözhetetlen jegyzetanyag. Az előszót dr. Szirmai Endre írta.

Kázmér Ernőt — talán túlzás nélkül — irodalmunk rejtélyes alakjának nevezhetjük. Életéről alig tudunk valamit. S ahogy — szinte észrevétlenül — érkezett, úgy tűnt el, nemcsak irodalmunkból, hanem, fájdalom, az életből is: a fasizmus embertelenségének áldozata lett, akárcsak Halász Gábor és Szerb Antal, Ivan Goran Kovačić, Miloš Savković, Radó Imre és Schwalb Miklós.

Érdekes végigkísérni Kázmér és Szirmai emberi kapcsolatának történetét az első levél „Igen kedves Kollégám" megszólításától, amikor Kázmér ismeretlenként írt Szirmainak, a magázástól, a „kollégiális üdvözlettől", a baráti, gyakran meghitt hangig, a megrázó, intim vallomásokig, az „Ölel Ernő"-ig. Megismerhetjük a levelekből Kázmér Ernőt, az embert is, aki mindennapos harcot vív a betevő falatért, aki „összeomló egzisztenciát" emleget, „a teljes elmerülés veszélyétől" fél, „az élet meghajszoltja... két év óta...", s „szegény író" lett, akinek „kell minden garas". Ilyen körülmények között írja 1938-ban, hogy „...szörnyű életharcom és bizonytalanságom közepette egy kis pihenés, oázis lett ez (ti. a Kalangya) nekem". Talán már sejtette a tragikus véget, mely 1941-ben következett be: „nem tudjuk a hitleri árnyat elkerülni, lidércnyomás ez Európára" — írja Szirmainak 1939-ben, 1940 májusában pedig így kiált fel: „Vége a civilizációnak. AHI győzött. Adieu kultúra!"

Túl az egyéni tragédián, lényegesek Kázmér leveleinek, irodalmi vonatkozásai.

Szinte már legendává vált, hogy Kázmér lenézte a vajdasági magyar irodalmat, nem írt „Vajdasági könyvről — ebben konzekvens maradt — soha!" (Majtényi Mihály: *Szikra és hamu*) Levelezése megcáfolja ezt a tévhitet. Kázmér valóban nem írt a dilettánsokról, tehetségtelenekről, de írt Szentelekyről, vajdasági írók könyveit ismertette, rádióelőadást tartott irodalmunkról. Leveleiben is több írónkról nyilatkozik elismerően. Szirmai Károly víziós írásait különösen nagyra becsülte. Tehát nem irodalmunk egészét tagadta — csak a jelentéktelen írókkal nem foglalkozott. S ez érthető is. Hozzátartozik Kázmér Ernő európai horizontú irodalomszemléletéhez.

Hogy könyveinkről keveset írt, annak egyébként nem is csak ő volt az oka. 1940-ben panaszolja Szirmainak; sohasem kérték fel, hogy itteni művekről írjon!

Az a kérdés, hogy hozzánk tartozott-e vagy sem, fel sem tehető. Máshonnan származott ide, de míg itt élt, nagyon is ide tartozott: avval is, hogy nem egy jugoszláviai magyar lap és folyóirat munkatársa volt, néhány írónkkal baráti kapcsolatot tartott fenn, számos jugoszláv író barátja, jugoszláviai folyóiratok, lapok munkatársa, a jugoszláviai irodalomnak ismerője, híve és népszerűsítője volt, s levelei bizonyítják: ragaszkodott a vajdasági magyar irodalomhoz, népszerűsítette a Kalangyát, dolgozott a jugoszláviai és a magyar irodalom kölcsönös megismertetésén.

S azzal is a mienk, hogy az a vihar sodorta el, mely Jugoszlávián sepert keresztül. Sorsa azonos lett megannyi jugoszláviai értelmiségiével, íróéval.

Kázmér valaha maga is folyóirat-szerkesztő volt. Vérévé vált a szerkesztés. A Szirmaihoz, a Kalangya akkori szerkesztőjéhez írt leveleiben tanácsokat ad, javasol, ötletekkel szolgál, terveket sző, hogy javítson a Kalan-

gyán („...tartsátok baráti megtiszteltetésnek, ha munkátokhoz szívvel-lélekkel hozzájárulok") — írja önérzetesen egy levelében, hogy segítsen Szirmainak a szerkesztésben, s hozzájáruljon a jugoszláviai és a magyar irodalom közeledésének ügyéhez. Magát a szerkesztőt is annyiszor biztatta — korholva biztatta — az írásra, mert a szerkesztés időrabló munkája miatt elhallgatott Szirmai, a novellista. „Emelt fővel állok írásaim mellett, a legjobbat és legintelligensebbet nyújtom, amit a vajdasági irodalomban adni lehet — vallotta egy levélben. — Írókat, közönséget nevelek és világirodalmat nyújtok. Ha én nem lennék, direkte ki kellene termelni." Ha elolvassuk a Kalangyának azokat az évfolyamait, melyekben Kázmér szinte számról számra írt, csodálattal kell adóznunk kitartásának, széles látókörének. Különös színt, sajátos hangot, egyéni álláspontot, európaiságot jelentetett a Kalangyában.

Tudása, kifinomult ízlése persze nem védte meg: annyi hányattatás után, milliókkal együtt pusztult el. A sírját sem ismerjük.

Annál inkább kell ismernünk személyét, munkásságát, műveit. A magunk múltját is megismerjük általa.

Tomán László

(Gondolat, 1975. november 11.)

FELEMÁS VÁLLALKOZÁS

„Szemtelen stréber", „szószatyár faügynök" — kiált föl indulatosan egy levelében Szenteleky, miután fülébe jutott, hogy Kázmér Ernő a Kalangya megkerülésével szeretné megalapítani a jugoszláviai magyar PEN klubot. S „Vajdaság Kazinczyja", mint Herceg Jánostól tudjuk, egyébként is többször „nagy dumájú faügynök"-ként aposztrofálta a Csehszlovákiából idesodródott kritikust, nem is sejtve, mekkora kárt fog okozni ezzel irodalmunknak. A „vezéri" megbélyegzés eredményeképpen ugyanis egy láthatatlan, ám annál tartósabb válaszfal jött létre a Kalangya íróinak többsége és Kázmér Ernő között, amelyet úgyszólván mind a mai napig nem lehetett lebontani.

Kázmér „távolmaradásának" okait fürkészve, Bori Imre rámutat ugyan, hogy „Szenteleky elutasító magatartása és Kázmérról alkotott véleménye is belejátszott, hogy vele szemben a vajdasági magyar irodalom alapjában véve bizalmatlan volt, s fenntartásokkal fogadta" őt, véleményét azonban jórészt ellenpontozza Herceg Jánosé, mely szerint „Egy Kázmér Ernőt nem lehetett vajdasági írónak tekinteni. (...) Idegen volt, feltételes megálló volt neki az ország is, a Kalangya is. Az Amerikában élő Reményi Józsefnek több köze volt hozzánk, s őszintébb érdeklődést tanúsított mozgalmunk iránt, mint Kázmér." Nagyon is valószínű tehát, hogy a tényekre kíváncsi olvasó még sokáig nem tudott volna dönteni a fenntartásokkal fogadott és a közönyös idegen Kázmér alakja között, ha nem jelenik meg a világháborúban eltűnt kritikusnak Szirmai Károlyhoz írt több mint nyolcvan levele. Igaz, ezek a dokumentumok sem világítanak meg kellőképpen minden rejtelmet, de a fő dilemmát eloszlatják, s éppen ezért kivételes élményben részesítik mindazokat, akik Kázmér Ernő munkásságának vonzáskörébe jutottak.

A legnagyobb meglepetést kétségkívül az okozza, hogy Kázmér korántsem volt közönyös irodalmunk élete iránt. „Szívvel-lélekkel" kutatta a „becsületes együttműködés" lehetőségeit, s legkevésbé rajta múlott, hogy elképzeléseit csak részben valósíthatta meg. Már első, 1933-ban származó levelében egy kis kéréssel fordul Szirmaihoz: küldené meg neki nemrég megjelent novellás kötetét, hogy arról „valahol kimerítően" írhasson, az utolsó, több mint hét évvel később keltezett levélben pedig arról lelkendezik, hogy Ljubljanában egy kitűnő szlovén folyóirattal sikerült megállapodnia egy vajdasági különszám ügyében. E két szélső dátum, adat között azonban egy meghajszolt, kívülrekedt ember mindennapjai tárulnak elénk, aki csak egészen kivételes pillanatokban feledhette, hogy őt, a „jó európai"-t a jugoszláviai magyar irodalom nem tudja és nem is akarja egészen befogadni. Ez okból

igen elfogultnak és megtévesztőnek látom Szirmai Endre fejtegetését a füzet előszavában, amikor is a két irodalmár közötti sorozatos összecsapásokat Kázmér emberi gyengéivel, hibáival magyarázza. Egészen természetes, hogy Kázmérnak — de Szirmai Károlynak is — voltak emberi gyengéi, ezek azonban a levelek tanúsága szerint teljességgel érdektelenek, minthogy nem befolyásolták döntően kettejük barátságát, s valójában a heves viták előidézői sem voltak. Szembetűnő ugyanis, hogy Kázmér hangja általában akkor forrósodik át és válik önérzet-túltengéssé, sőt kioktatóvá, ha Szirmai számunkra ismeretlen leveleiből a Kalangya köré csoportosuló írók gyanakvása, idegenkedése támad rá. Nem véletlen pl., hogy a könyvecske egyik leghosszabb, keményen pörlekedő, vallomásos levelét épp akkor írja meg, midőn a Kalangya két tűz közé szorult szerkesztője közli vele, hogy „favorizálása" miatt támadják írótársai. Belegondolni is rossz: amit a couleur locale némely hívei favorizálásnak tartottak, azt Kázmér ismételten mint szárnyait nyesegető ellenszenvet élte át. Mert hiszen Szirmai nemcsak stílusának idegenszerűségére, érthetetlenségére figyelmezteti újra meg újra (elsősorban nyilván szerkesztői elvei, nyelvi igényessége parancsára, de az „írótársaktól" is tartva, kik, mint tudjuk, egy ízben nyíltan megvádolták őt, hogy letért Szenteleky útjáról), hanem arra is, hogy a folyóirat nem bírja el a hosszabb tanulmányokat. Ily módon Kázmérnak, aki minden erejével azon munkálkodott, hogy a „könyvrecenziók sablonjaiból itt, nálunk is, valami esszéirodalom alakulhasson ki", minduntalan fékeznie kellett magát, s számolnia azzal, hogy tanulmányait körültekintően össze kell zsugorítania. S hiába tudta Szirmai, hogy milyen jelentős munkatársra lelt Kázmérban, nem állhatott egészen melléje, hiszen a termékeny, nagy munkabírású alkotókat mindig is idegenkedve és féltékenyen szemlélő „mezei hadak" valószínűleg újra ellenszegültek volna.

Pedig mennyi hasznunk lehetne belőle, hogy Kázmér Ernő a jugoszláviai magyar irodalommal is foglalkozik, mint kezdetben szándékában volt. Esszét írt Szentelekyről, hosszú összegező tanulmányt irodalmunkról, minthogy azonban a Kalangyának egyik sem kellett, önszántából visszahúzódott, hogy aztán hosszú évek múlva a legtermészetesebb hangon magyarázza meg „közönyének" okát: „Ami az itteni magyar írók működését illeti, ehhez a kérdéshez Te tőlem nem kértél és nem vártál véleményt. Még sohasem mondtad azt, hogy egy itt megjelent könyvről írjak. Ha majd erre alkalmat adsz, szívesen fogom véleményemet elmondani."

Többszörösen szomorú tanulságokat kínál tehát ez a kis füzet. Szomorúakat, mert szinte a szemünk láttára fut ki a semmibe egy félreértett esztéta, aki állástalanul, állampolgársági gondokkal küszködve, gyanúsítgatások gyűrűjében is sokat hagyományozott ránk, aki legcudarabb napjaiban is arról álmodott, hogy a magyar—jugoszláv közeledés érdekében könyvsorozatot fog indítani, s aki már-már naivan áhítozott egy cukorgyári állás után, hogy Szirmai segítségére lehessen. Szomorú továbbá ez a levelezés azért is, mert megsejteti velünk a szerkesztő Szirmai feszülésének, önfeláldozó kompromisszumainak minden keserűségét, s végül, de nem utolsósorban, szomorú, mert gyámoltalanabbnak és éretlenebbnek mutatja akkori irodalmunkat, mint gondolhattuk volna.

Mindennél leverőbb azonban, ahogyan az Életjel Miniatűrök szerkesztői kezelték ezt a megkülönböztetett figyelmet érdemlő levélanyagot. Szirmai Endre azt állítja, hogy a birtokába jutott 87 levél „teljes anyaga vaskos kötetet tenne ki", a kis formátumú füzet viszont előszavastul alig hetvennégy oldalas. Hova tűnt a hiányzó rész, ki volt annyira bölcs és bátor, hogy ilyen lezseren meg merte húzni a leveleket? — töprengek napok óta. Szirmai Endre vagy a kötetet sajtó alá rendező Dér Zoltán, vagy talán egy láthatatlan harmadik? Akárki volt is, marad az intő tanulság: nagy baj, hogy Szirmai Károly hagyatéka országhatáron túlra került, de ennél is nagyobb baj, hogy hagyományfeltárás címén egy szakszerűtlenül és hanyagul gondozott „mézesmadzaggal" gazdagíttatott irodalmunk.

Utasi Csaba

(Magyar Szó, 1975. november 22.)

EGYETEMES ÉRTÉK ÉS HELYI ÉRDEKŰ HAGYOMÁNY

A szabadkai Életjel Miniatűrök sorozatról

1958. október 28. a jugoszláviai magyar kultúra nevezetes dátuma: ekkor jelent meg Szabadkán az Életjel hangosújság első száma. A műfaj szokatlansága szinte már az indulás pillanatában kihívta a kételkedő hangokat: meddig lehet egy kisváros (értsd: nem fővárosi rendű és rangú intézményekkel ellátott metropolis) közönségét effajta „szenzációkkal" sokkolni? Vajon ki fárad ki először: a már jó ideje fórumot kereső szabadkai értelmiség, az Életjel létrehívója, avagy a zsíros Bácska szellemi hagyományait a maga ellentmondásosságában is vállaló befogadó? S íme: az Életjel hangosújság jelenleg a háromszázadik „száma" körül tart. A fennállása óta eltelt 18 (!) év alatt a jugoszláviai magyar irodalom, a kézfogás erejét hitelesítő szerb és horvát kultúra, a magyarországi és más szomszéd országbeli magyar nemzetiségi művészet termékeny befogadójává és kisugárzójává vált. Ünnepi számot szentelt Kosztolányi Dezső, Csáth Géza, Lányi Ernő, Petar Petrović Njegoš emlékének, megemlékezett a szűkebb haza nagyjairól: Szenteleky Kornélról, Laták Istvánról, kiváló előadóművészeket hívott meg, így pl. Berek Katalint, Básti Lajost, Törőcsik Marit, Mensáros Lászlót, Erdélyből: Illyés Kingát; pódiumot biztosított a jugoszláviai magyar irodalom és művészet reprezentáns képviselőinek: Szirmai Károlynak, Herceg Jánosnak, Gál Lászlónak, Ács Károlynak, Tolnai Ottónak és Fehér Ferencnek, a Baranyi Károly—Markov Zlata képzőművész házaspárnak, Balázs G. Árpád festőművésznek — összeállításokat mutatott be Szabó Lőrinc, Juhász Ferenc, és Weöres Sándor műveiből.

A sajátos formán, az alkalomszülte egyediségen a fejlődés érdekében azonban túl kellett lépni. Ezt a magára találást volt hivatott szolgálni a könyvforma. Ahogyan Toncs Gusztáv és Loósz István tanári munkássága, irodalmi, ismeretterjesztői tevékenysége szerencsésebb pillanatokban Bácska határánál messzebbre sugárzott, úgy az 1968-ban indult Életjel Miniatűrök sorozat legjobb kötetei sem csupán a vajdasági írás és kultúra egy-egy kevésbé ismert értékére reflektoroznak, hanem megpróbálják a helyi értékeket, hagyományokat egy szervesebb folyamba, az egyetemes magyar tudás sok értől duzzadó medrébe ágyazni. A pár hónappal ezelőtt megjelent Üzenet Kosztolányi-emlékszáma elég jól kidomborítja azt a munkát, amely a szabadkai alkotóműhelyt a vajdasági kultúrában betöltött szerepe folytán régi és új értékek őrzőjévé, ill. előhívójává s nem kevésbé az egymás mellett élő népek, nemzetiségek szellemi hídjává avatja. A kilencvenéves Kosztolányit interjúval megtisztelő Illyés Gyula is erről beszél.

„Olyan szellemet kell kialakítani magunk közt s a többi néppel való viszonyunkban, amilyenen Kosztolányi, Ady, Babits munkálkodott, de hiszen már — Zrínyi is. Ez óriási feladat. Azt hiszem, azzal, amit ti lenn Jugoszláviában tudtok végezni, éppen azért, mert ott ma tán a legkedvezőbb a magyar diaszpóra jogi helyzete, majdnem példán is munkálkodtok. Majdnem azt mondanám, világnak kínálható példán. Mert hisz a huszadik század legtöbb veszéllyel fenyegető és egyben legtestvéribb összebékülést ígérő problémája a faji, vallási, anyanyelvi ellentétek megoldása vagy meg nem oldása. Köszönöm, hogy ennyi szeretettel ápoljátok Kosztolányi emlékét: ható szellemét. Szeretetet sugárzik az mindenütt, mindenkinek, minden nyelven."

Illyés ily mérvű lelkesedése és hajszálgyökereket működtető testvéri ölelése nemcsak az ünnepi alkalomnak szól. Hét év alatt hány és hány felbúvárlott hagyományrétegnek kellett egymásra rakódni, hogy ilyen irodalomtörténeti érdekességű Kosztolányi-emlékszámmal tudta a szabadkai műhely a magyar irodalmat meglepni? A 14,5×10 cm-es (terjedelmükben 300 oldalig váltakozó) füzetek megfelelő iskolát teremthettek az ilyesfajta nagyobb, összefoglaló munkához. Huszonhét könyvecske (ebben az évben még nem jelent meg Életjel Miniatűr) egyre erősebb szárnycsapása jelzi, hogy

nemcsak megmozdult valami, hanem munkál benne az igény a provincián való felülemelkedésre is. Társadalom- és irodalomtörténeti tanulmányokat, politikai, esztétikai, sajtótörténeti munkákat, önéletírásokat, riportokat s egy-egy verseskötetet és drámát fémjelez a már jól ismert embléma. Minden könyv olvasótábort alakít ki maga körül, s miközben toboroz, önmaga épít messze sugárzó adótornyot a tájban és szellemben otthonos alkotó segítségével.

Lévay Endre líraisággal telített, évtizedes elzárkózást föltörő esszéje (*Új lélekindulás*, 1968) nem is beszél másról, mint az örökös újraindulás nehézségeiről. Kosztolányi vers-ébredésével Pán sípját fújja, de nem harcra invitál, hanem együttérző rokonszenvért, a kábult álomból való mielőbbi felébredésért könyörög. Világirodalmi párhuzamok, klasszikusoktól vett idézetek és szöveg-montázsok erősítik hangját. „Megváltoztathatatlan fogadalom, hogy városunkból / nemcsak egy fog megmaradni: az, amely rajta átfülyül, / a szél, hanem mindaz, ami itt emléket állított az Időnek, és előbbre vitte közös dolgainkat." A segítségül hívott Bertolt Brecht még csak jelzi a majdan megszülető értékeket, hisz Lévay esszéjében — paradox módon — még nem indult el, sokkal inkább csak lép, lépeget a nemzedék. A kitaposott, ha szűk körben is, de sikereket hozó utat (hangosújság) az ismeretlennel igyekszik fölcserélni.

Szabadka értékrétegei, újjáéleszthető, több nyomon követhető hagyományai a századvég és századelő kisvárosának szellemi próbálkozásaira tárnak kaput. Két könyv: Iványi István önéletírása, a *Visszaemlékezéseim életem folyására* (1974) és Dér Zoltán Toncs Gusztávról írott pályaképe (*A tudós tanár*, 1972) alapozza meg tulajdonképpen az értékmentési kísérleteivel már a város határán is túljutó hagyományfeltáró munkát. A szabadkai értelmiség e két reprezentáns alakjának múltra figyelő, a kisvárosból is eleven, érzékeny közönséget formáló helytörténeti, irodalomtörténeti és tudománynépszerűsítő munkássága jó alkalom arra, hogy megmutassék a — többek között — Kosztolányit és Csáth Gézát is helyi töltéssel útjára bocsátó századvég feltörekvési kísérlete.

Herceg János

Kolozsi Tibor

Iványi István a sokat végzett tanárember büszkeségével tekint vissza pályájára. Pár ívnyi emlékezésében a kitüntetések, rangok, a felsőbb körökkel ápolt kapcsolatok állandó fölemlegetése szinte elfedni látszik azt, ami ebben az indulásában is rendhagyó értelmiségi-tudósi életútban érték. Az 1845. december 17-én Lugoson (Krassó vármegye) született fiú csak a váci piarista rendbe kerülve sajátítja el a magyar nyelvet. A Nyitrán végzett teológia után ide-oda helyezgetik; s a gyakori „csomagolások" mögött sincsen titok: a felvilágosult tanár a tanulók osztályozásában nem alkuszik s ezért gyakran összeződül a kollégákkal. Szabadka Iványi életében új fejezet: harmincéves, amikor odaérkezik, s rögtön megadatik, hogy próbára tegye munkabíró képességét. Nyolc évig írja a város történetét, öt kötetben kiadja *Bács vármegye történeti helységnévtárát*, magyar, német, latin nyelvű tankönyvek auktora lesz, közkönyvtárat és múzeumot létesít, megteremti a Bács—Bodrog Történelmi Társulatot, egyszóval: szervezőtehetségével s a korabeli újság által is kiemelt „méh- és hangyaszorgalmával" az álmos Szabadkán begyűjtött minden kallódó értéket.

A *Visszaemlékezéseim életem folyására* az elbeszélő néholi megrendültségét is beleértve, felemás jellegű mű, melyben az önmagának állított szobor-póz látszik inkább, mintsem az egész életét munkával, szervezéssel-tanítással eltöltő tudós. Dokumentumértéke úgyszólván csak helyi jellegű: ami a tucat-önéletrajzok sorából kiemelhetné, az adatokon, puszta leírásokon felülemelkedő, eszmélkedő ember rejtve marad.

Dér Zoltán Toncs Gusztáv életét és munkásságát taglaló tanulmánya az előbbi könyvnek éppen fordítottja. *A tudós tanár* írója a bőség zavarával küzd: könyvének fejezetcímei (*A tudós, A pedagógus, A szerkesztő, A Szabad Líceum szervezője*) árulkodnak erről a sok irányból megközelített és elemzések sorával bemutatott pályáról. Dér hatalmas — itt-ott már az anyagon túlnövő — tanulmányában rendet tart: rövid életrajzot ír, hogy annál hosszabban időzhessen könyvének főhősénél. A „szabadkai főgimnázium díszeként" emlegetett Toncs Gusztáv korán észreveszi, amit akkoriban oly kevesen: az irodalom, a művészet és tudomány bármely eredménye önmagában csak holt anyag, hogy eleven hatóerővé váljék, a nagyközönség minél szélesebb rétegei felé szét kell sugározni. Az általa megálmodott és kivitelezett Szabad Lícium kitűnő lehetőséget biztosított ennek bizonyítására. A ragyogó szervezőkészségét kamatoztató tanár a szabadkai népművelés legfontosabb fórumára országos hírű előadókat-művészeket (Jászi Oszkár, Cholnoky László, Jászai Mari, Balázs Béla) hívott meg és őmaga is gyakran föllépett. A tudomány különböző tárgyköreiben elhangzott előadásai a hozzákészülés méltóságát, a helyi erőkből kinövő, de mindig az egyetemes felé tájékozódó értelmiség valódi erejét jelezték. A kisváros azonban kisváros: Toncs hiába nyeri meg lapja számára az akkori pedagógia legjobb szakíróit, a provincia elhajlásából hiába törekszik a modern tanítás szelleme felé, az egy év alatt is nagyszerű eredményeket elért Tanügyi Lapok (1885) megszűnik. Itt az alkalom a szervezőmunka abbahagyására, de a tudós nevelő tovább folytatja teremtő próbálkozásait. 1909-ben felsőkereskedelmi iskolát alapít, melynek igazgatói tisztét — egészen az iskola bezárattatásáig — saját maga látja el.

Toncs Gusztáv, ha csak önmagára néz, irodalmi, esztétikai, pedagógiai tanulmányainak sikerével is beérhette volna, hiszen Arany János *Török Bálint* című költeményének forrásait, *Szabadka névmagyarázatát*, Shakespeare drámaíró művészetét vizsgálva — nem beszélve a nagyjából máig is hiteles *Zágoni Mikes Kelemen élete* című könyvéről —, mindig fontosakat mondott. De ő nem elégedett meg az írott szó hatalmával. Élete egyetlen hatalmas kísérlet arra, hogy a pedagógiában feloldódó, sok művével éppen ezt a népművelői-tanítói rendszert képviselő tudós miként tudja a tudományt és annak szétsugároztatását egyszerre vállalni. Fájdalom, hogy az a műve (*A tudományok rendszertana*), amelyre úgyszólván egész életét feltette, a II. világháborús pusztítások során megcsonkult. Helyette azonban a jelenség, az egyéni mű-

veknél jóval többet mondó, tanításban-nevelésben kiteljesedő személyiség legendás alakja él tovább. Tulajdonképpen Toncs és a hozzá hasonló nyugtalan értelmiségiek készítették elő a zsíros és tudománytól irtózó kisváros művelődési forradalmát: hitet a cselekvésre és az irodalom-művészet továbbítására, s legfőképpen a gondolkodásnak azt a szabad légkörét, amely Kosztolányi és Csáth fiatalkori évein oly mély nyomokat hagyott.

Iványi István, Toncs Gusztáv és Loósz István életének-munkájának tanulmányozása Dér Zoltánnak mintha csak az alapélményt, a létében Szabadkához kötődő, de tudósi búvárkodásában szellemhatárt nem ismerő elhivatottságérzést, magatartáspéldát adná. Aki bármennyire is figyelte a századvég és századelő kultúrmozgalmait, a kisvárost pezsdítő szellem expanzióját, valójában mindig csak a Bácska határát műveikben és esztétikai megvalósításban túllépő alkotókra: Kosztolányi Dezsőre és Csáth Gézára figyelt. A három tudós tanár kavarta szellemi forrongást is az ő fölnövekedésükben s a többi híres (Laczkó Géza, Sztrókay Kálmán, Reinitz Béla, Lányi Sarolta, Telcs Ede) kiröppenésében igazolja. Az értékeivel (legalábbis szándékaiban) sokszor az egyetemes felé kapaszkodó művészi alkotómunka az ő életművükben közelítette meg azt a rangot, mellyel a helyi érdekű hagyomány egyszerre az egyetemes magyar művészet magasára avanzsált. Ha csak annyit ért volna el az Életjel Miniatűrök sorozat, hogy a magyar irodalom számára becses dokumentumokat, kéziratokat megmentett a pusztulástól (feledéstől), már megtette a magáét. De ne feledjük: a helyi értelmiség önismerete, az értéktorzókat, a „csak nekünk kedveseket" — behordó, honismereti, nemzetiségi kulturális értéket növelő szemlélet mást is tett: összegyűjtött minden olyan kallódó értéket, amely, ha esztétikailag nem is érdemel különösebb figyelmet, de származásánál, keletkezési körülményeinél fogva a jugoszláviai magyar kultúra elidegeníthetetlen része.

Tartsunk sort: mielőtt számba vennénk könyvsorozatunk helyi értékeit, s azokat a „köztes" köteteket, amelyek a Vajdaságból elszármazott, nagyobb részt ma is élő írók híd-szerepét hivatottak bemutatni, ejtsünk néhány szót Kosztolányi Dezső indulásáról (*Az első műhely*, 1970) és arról a két füzetről: Lévay Endre *Félálom után* (1969) című monodrámájáról és Dér Zoltán *Az árny zarándoka* (1969) című pályaképéről, amely Csáth Géza halálának ötvenedik évfordulóján bizonyos adósságok törlesztésére vállalkozott.

Az Üzenet Kosztolányi-emlékszáma után aligha kell különösebb erővel bizonygatni: a szülőföld-élmény majdnem minden művére elementáris erővel hatott. Az átstilizált, máshonnan vett élményekből is erősödő írói világban mindig ott volt a mögöttes, amely mítoszi hatalommal tartotta fogva a sok súrlódás közepette is a szűkebb hazához ezernyi szállal kötődő embert. Az egymást segítő viták oknyomozó indulataiban is mindig művekkel mérkőző diák megfelelő körülményekre talált az önképzőkörben. A ma már szinte elképzelhetetlen komolysággal dolgozó iskolai műhely, rendjével, fegyelmével, a tudományos munkára előkészítő (s a sikereket írásban rögzítő) szokásaival, hamar megragadta a bontakozó ifjú figyelmét. Mi több: egyre nagyobb teljesítményekre sarkallta! Az ifjú Kosztolányi verse még döcöghet — az 1901. dec. 22-i ülésen fölolvasott *Sírvirágok* című költeményfüzérének verstani hibáit elismerve, mondja: „Homérosz is sokat alszik" —, de a „tanulmányíró, a bíráló már a korabeli tudományosság eredményeinek birtokában értekezik". Az önképzőkörben született *Agácvirágok*ból ugyan *Chanson* címmel az első két versszak bekerül a *Négy fal között*be, és Brenner József (a későbbi Csáth Géza) fordításainak döcögő rímeit „humoros formában" bíráló játékos sorok is sokat megmutatnak már az egész pályán majdan végigvonuló rímtobzódásról, de mindennél érdekesebb az a — tanulótársa Goethe-fordítását bíráló — esszé, amely már az irodalmi életre készülő tizenhat éves fiatalember komolyságát, elhivatottságát tükrözi. Ahogyan Kosztolányi darabokra szedi önképzőköri társa gyermeteg próbálkozását, s köz-

ben műfordítói elveit, irodalomról, művészetről vallott felfogását, gondolatainak belső terét kibontja, a későbbi félelmetes vitatkozóra ismerünk. S ha az akkor vallottak a költő műfordítói gyakorlatában az évek során meg is változtak — Dér a *Modern költők* előszavát hozza fel beszédes példának —, maradt az irodalmat minden fölé emelő belső láz fegyelme, a poeta doctus már korán megnyilatkozó, műben-művészetben testet öltő igazságszomjúhozása.

A fiatal Kosztolányit természetesen nemcsak a világtól elzárkózó lombik-művészet érdekelte, hanem a mozgó világ s a fiatalos hévvel olvasmányokból meghódított történelem is. Ha meggondoljuk, hogy „politikai" érzékenységét, századokra visszanyúló figyelmét attól a Toncs Gusztávtól kapta, aki már a századforduló évében ponnelemkutatást világított meg megfelelően — (Széchenyi, Kossuth, Deák egymást kiegészítő szerepéről van szó — Sz. L.), érdekesnek tűnhet annak megvizsgálása, hogy az „egy meg nem született eposz előszavaként" nevezett *Álom* „réveteg patriotizmusa" miként fejlődött Kosztolányinál magvas patriotizmussá. „Hogy oda szállt lelkem, / mennyországba jártam, / mert hazámat láttam / fénylő dicsőségben / s nem hitvány, görnyedő / rút rabszolgaságban." A költő álmában magyarok őshonáig, „messze Ázsiáig" gyalogol, s az akkori harcokat: a vérben ázó piros csatateret, a mének futását kéri számon az „ily képeket" nem mutató jelentől. A hét versszakból álló költemény el-elbizonytalanodik — talán azért is nem született meg a diák tollából az eposz! —, művészetté nehezen áll össze problémavilága. Az aradi vértanúk emlékére írott beszéd — figyelmeztet Dér — már sokkal valóságközelibb. A környezet és a táj aprólékos bemutatásával az író a kivégzés eseményeit, a kivégzendők gyötrődéseit megfelelően ellensúlyozza, ezáltal a közelebbi történelemben megmártózva, hatásosabbá teszi, mintegy fokozatosan állítja a hallgatók elé a mártíriumot.

A *Negyvennégy levél* (1972), az önképzőköri éveket tárgyaló füzethez hasonlóan, szintén forrásértékű. Mivel *Az első műhely* 1902-ig követte Kosztolányi Dezső pályáját és a *Babits—Juhász—Kosztolányi levelezése* című könyv első darabja 1904. ápr. 13-án kelt, az 1903-ból itt közreadott hét levél egyben híd is a két kötet között. Dér Zoltán három nagyobb csoportba osztja a leveleket: az elsőben az 1904. október előtt (Szabadkán és részben Budapesten) írottak kaptak helyet, a második csoport a Bécsben töltött hónapokról (1904. október—1905. február 1.) tudósít, a harmadik rész pedig az 1905. április 12. és 1910. augusztus 1. közötti időszak levélbeni megnyilatkozásait dolgozza fel. A dokumentumkötet alcíme (*Költő családon belül*) már jelzi, hogy valójában nem irodalmi levelekről van szó. Többségük a később Csáth Géza néven ismert Brenner Józsefhez, kisebb részük másik unokaöccséhez, Brenner Dezsőhöz és öccséhez, Kosztolányi Árpádhoz íródott. A pálya kezdetén költőtársaival, Babitscsal, Juhász Gyulával váltott levelek fenséges hangja: az ifjú irodalmár nagylelkűségről, komolykodó szeretetről, világfájdalomról és mélabúról tanúskodó irodalmi megnyilvánulásai a család tagjaihoz küldött sorokban bizalmas közlendőkké, az irodalmi tevékenységet kiszolgáló apró szívességek: könyvbeszerzések, különféle kérések közvetítőjévé alakulnak.

Kosztolányi levélhajói ez idő tájt nem siklanak az irodalom felségvizein, a gondolat és töprengés műhelytitok-nyíltságú óceánján, az itt-ott lerakott súlyos teher — bármi légyen is az eredeti mondandó — mégis egy-egy kérdéskörről tudott ismereteinket gyarapítja. Félelmetes a bécsi kép: az idegenbe szakadt ifjút állandó kényszerképzetek, félelmek gyötrik, s mindezt csak súlyosbítja a magyar nyelvet egyetlen létközegnek ismerő fiatal író hontalanságérzése, vagyis az utazással befagyasztott éltető elem hiánya. „Hazám nyelvét nem hallom s a múltkor mikor eszembe jutott Arany János, sírva fakadtam az utcán." A gyors levélváltások ellenére is az önmaga gerjesztette világonkívüliség, a tudat, hogy őt mindenki — még a

szülők is! — elfelejti, szinte az őrület határára kergeti Kosztolányit. Az egyik levél befejezése így már nem is meglepő: „egyébként Bécshez Döbling közel van".

A fiatal korban világfájdalmat mímelő, a beképzeltség-ráhangoltság folytán sokszor a beteges tünetekig fokozódó „elmezavar" mellett most már jól kivehető az irodalomra-művészetre fogékony, a világot önmaga szűrőjén keresztüleresztő érzékeny személyiség. A Bécsben senyvedő Kosztolányit a szenvedéseit megértő s abból — nemcsak a rokoni kapcsolat okán — valamicskét magára is vállaló, hasonló cipőben járó Csáth Géza vigasztalja. Ekkor még ki gondolná, hogy a saját maga által megérzett tragikus sors az unokabátyját (és önmagát) jellemző 1904-es levélben már benne van. „Olyan a lelkünk — gyermekem — mint egy mágnestű, mely a villamos viharban s a mennykőcsapások közepette forog-forog veszettül, holott, ha nem lenne annyira mágnes, szépen nyugton maradhatna." S a mágnestű-sors is kétfelé ágazik: Kosztolányit élethabzsolásba viszi, az orvos-író unokatestvért pedig elmezavarba sodorja.

Tág pszichológiai, alkotáslélektani ablak nyílik a budapesti lakozást pár hónapra bécsire cserélő fiatal író leveleiből. Dér közleményével a szabadkai porból a nyüzsgő nagyvárosba (nagyvárosokba) kerülő ifjú Kosztolányi portréja élesedett. Ez a kimondottan családon belüli levelezés azonban irodalmi vonatkozásokban sem szegény. A leveleket csoportonként kommentáló irodalomtörténész-kutató miniatűr-esszékben adja közre találmányait. Nem keveset. A levelek harmadik csoportja (tizenhat levél) bizalmaskodó jellegükkel, a különféle élmények azonnali értékelésével mintha rejteni akarnák a már hosszú ideje „csak" irodalomban gondolkodó költőt. Kétségtelen, hogy a fesztelenül megnyilatkozó magánember arcképe oly sokszínű, hogy látszólag elfedi az irodalomra-művészetre való utalásokat. A számtalan megközelítési módot ismerő kutató azonban mindezeken átlát: szerinte Kosztolányi irodalomra vonatkozó „elvétett" utalásai szenzációsak. Értesülhetünk belőlük a *Boszorkányos esték* című novellás könyv kiadásáról. *A szegény kisgyermek panaszai*nak születési körülményeiről, a *Pacsirta* forrásairól. Napvilágra kerül az Ady iránti ellenszenv korai dokumentuma és a fiatalkori testvérbarátságot „visszavonó" Juhász Gyulára tett — mint oly sokszor, itt is Ady megítélése a választóvíz — lekicsinylő kijelentés is.

Legérdekesebb talán mégis az *Egy leányról* című vers keletkezéstörténete. Ady Endre kritikája ezt a költeményt elmarasztalja, úgymond Kosztolányi szerelmi élménye mögött nincsen hús-vér szerelem. (Ha a vers esztétikuma felől közelítünk, Adynak igaza van!) A 32. számú levél felvilágosít: a vers valódi bordélyházi élmény alapján íródott. S a nagyon is nemcsak plátói szerelmet élő ifjú kicsapongásainak, férfi—nő viszonyáról vallott felfogásának szép tükre a Párizsból küldött — táncosnő-élményt tárgyaló — sorok. Kosztolányi, mikor megtudja, hogy szabadkai szerelmét, Heddát mások is megkörnyékezték, s a hódítások nem maradtak teljesen viszonzatlanok, elkeseredik. S mert már akkor költő, fájdalmában, betegségében a valódi művész színjáték-lehetőségeit is kiéli, „aki már vére hullása közben is arra figyel, hogy hová esnek a vércsöppek."

Kosztolányi narkotikuma a valóságos élet volt, Csáth Gézáé az ajzószerekkel fölcsigázott képzelet. Lévay Endre monodrámája a főhős világát az annyira áhított fekete csönddel keretezi be; ami világító pontocska ehhez az áttörhetetlen burokhoz elér, nem más, mint a *Férfi hang* és a *Női hang* által megtestesített narrátor beavatkozása. Ez viszi minduntalan előre, ez lódítja meg a főhős Csáth Géza emlékezését-gondolatát. A fölbomlott lét, a narkózis állapotában különleges helyzetbe kerülő — minden szavában szinte a végső döntést kicsikaró — ember drámája adott: a megzavarodott, ajzószerekkel felfokozott elme egyetlen perccé sűríti a borzalmakat. Sokkal nehezebb lett volna az író dolga — remélhetően erre is akad majd beleérző vállalkozó —, ha a személyiség fölbomlását a hozzávezető útban próbálta volna ábrázolni. Pontosabban: ha a színpadon megjelenő főhős csak a végén — mintegy fölismerve az elkerülhetetlent! — szúrta volna magába az édes mérget tartalmazó injekciós tűt. A Brenner Dezső elmondása alapján kialakult Csáth-képből tudjuk: a hirtelen kapott gümőkóros fertőzés álmatlanságot lázzal vegyítő állapota adta Csáth Géza kezébe a halált hordozó fecskendőt.

S az első morfiumadag végleg meghatározóvá lett: hiába a nyugtalanságtól hajszolt lélek ide-oda vándorlása: állásváltoztatásai, hiába a jólétre szomjazó, esetleges világirodalmi sikerekkel kecsegtető írói-zeneszerzői pálya álomképe, hiába a sohasem megvalósult opera-, dráma- és vígjáték-tervek — a narkózis mámora kóros szenvedéllyé nő.

Dér Zoltán tanulmánya azonkívül, hogy Csáth emberi drámáját, mű és életút szerves kapcsolatát megvilágítja, szembeszáll a hiedelmekkel. Csáth vízióiban sokan a kafkai helyzetet látták, holott a „tudás, álom, kéj, őrület, kegyetlenség borzongató és riasztó titka fölé" hajoló s mindezek tudtán az orvosi objektivitás epikusfölényét megőrző író mozgásterepe az emberi lélek. Kafka szorongása társadalmi okokból következik, Csáth Géza a végleges titok megtudása nélkül, hamar fölbomló testének porhűvelyében inszisztál. S ha rágondolunk, hogy a könyörtelen vég minő műveket fojtott meg az íróban, egy sereg esztétikai élménnyel lettünk szegényebbek. A Csáth-életutat elemző tanulmányíró sok tervről tud: az író operát akart komponálni *A varázsló haláláb*ól és hasonló módon vitte volna színpadra Kosztolányi *Lótuszevők*jét és Herczeg Ferenc *Bizánc* című művét is. A *Dorottyát* pantomimnak, majd operaszínpadra képzelte, az *Eroicát* némajátéknak. Bohózat (*Etel asszony*), egyfelvonásos opera (*Stiriában Ajk faluban*), erkölcsrajz (*A mai fiatalság*), parasztdráma (*Kispál Dani*) és még ki tudja az önkifejezés hányféle lehetősége s a művészet miféle mámora izgatta képzeletét, mígnem a „poézisba foglalt" neuraszténiás életérzés az édes méreggel fölröppenve, mindezt elérhetetlen álommá tette.

Az árny zarándoka megjelenésekor, 1969-ben, a drámák közül még csak *A Janika* szövege volt ismert, s az azóta eltelt időszakban — éppen Dér Zoltán kitartó kutatásainak eredményeként — a Szépirodalmi Könyvkiadónál megjelent a Csáth Géza-drámákat közreadó *Hamvazószerda* és a közelmúltban hagyta el a szabadkai nyomdát az Életjel Könyvek sorozatban az író kritikáit, cikkeit, karcolatait egybegyűjtő *Írások az élet jó és rossz dolgairól* című vaskos kötet. Tulajdonképpen a szabadkai műhelynek köszönhető, hogy eggyé állt a különleges álomlátó — a „Nyugat-nemzedék eszméit a korabeli Szabadka viszonyaival szembesítő" — életműtorzója.

II.

A hagyományfeltáró munkát nagymértékben könnyítette, hogy ma már klisszikusnak számító alkotókat is közreölelt. De mit ér az író (művész), ha munkája nem ily eleven árammal kapcsolódik az egyetemes tudásba, vagy ha az intenzitás fokát számbavéve tapasztaljuk is az effajta életképességet, de a művet nem fedi maradéktalanul az esztétikai érték ponyvája? Az egyetemes magyar irodalom és művészet mezeje tágas: az örök érvényű klaszszikusok mellett helye van rajta minden olyan próbálkozásnak és kísérletnek, amely a hely jellegéből következően, a provincia emberléptékű-tisztességű világát, annak érzéseit, szokásait, hagyományait megpróbálja a maga felfogadóképességével, művészi alakító szándékával fölmutatni.

Lévay Endre *Egy nemzedék elindul* című esszéje (1907) építi a Hidat — nemcsak a jelkép érvényével, hanem valóságosan is, hiszen a tanulmány szerzője a Szabadkán indult folyóirat első felelős szerkesztője volt —, azt a hidat, melynek egyik láncszemét a kor fasisztikus barbarizmusa erőszakkal kiszakította. Lévay írása a kezdet: tele hittel, egymás kezét fogó közösségi gonddal, jó szándékkal, Schwalb Miklós posztumusz verseskönyve (*A szén*, 1971) a hatalom fegyverével kierőszakolt véget jelképezi: az újvidéki [helyesen: szabadkai] vérengzés X. rendű vádlottja a bácskai ellenállásban való részvételéért kapta a halálbüntetést. A kommunista mozgalom mártírjai, egyben a Híd mozgalmi vezetői: Simokovich Rókus és Mayer Ottmár mellé így kerül oda az író.

Hányszor kellett a jobboldal támadását visszaverni, hány és hány együttes felvonulással (kollektív képzőművészeti tárlattal, hangversennyel, a barbárság és háború ellen tiltakozó Ady-esttel és Béke-műsorral) s különféle akcióprogramokkal kellett bizonyítani, hogy a hajdani Népkör fiatalsága komoly hatóerővé, társadalmat megváltoztatni akaró elszánt forradalmi sza-

Bányai János értékelte Pap József költészetét

Pap József dedikál szerzői estjén

badcsapattá érett. A kommunisták álltal átvett Híd az 1934-es beköszöntő nevében cselekszik. „Hidat kívánunk építeni a magyar és a délszláv nép és kultúra közé, hogy a két nemzet műveltségi kapcsolatai még szorosabbakká váljanak. Hidat akarunk építeni korok, életfelfogások, nemzetek — hidat ember és ember közé."

Nem véletlen, hogy a Dunabánsági Szerb Népszínházzal oly hamar kialakul a kapcsolat, s mint ahogy már az sem különösebben megcsodálni való, hogy az illegális kommunista párt által szervezett szerda esti összejöveteleken a fiatal szerb és horvát hallgatók éppúgy jelen vannak, mint a magyarok. Félelmetes erővel zengett az 1937-ben tartott két hatalmas rendezvény — az *Ady-est* és a *Béke-est* — szavalókórusa, akárha Cseh Károly és Mayer Ottmár leleplező cikkeinek hangját, a „házaló proletárköltő", Laták István igazát, Gál László Grimaszának komolyságát és Hangya András képeinek derkovitsi mélységű színeit akarta volna fölerősíteni. S mily gazdag forrásokat kínál Lévay Endre munkásmozgalom-történetet, irodalomtörténetet, helytörténetet, történelmet egybeötvöző könyvesszéje! Hiszen nem szólottunk még olyan fontos cselekményekről, mint a Szirmai Károly, Majtényi Mihály, Gál László, Dudás Kálmán és Cziráky Imre részvételével megtartott *Vojvodinai magyar est* és az 1940-es *Márciusi est* vagy akár a tiszavirág életű Vojvodinai Szemle megindítása. És arról a szinte megható, nagyon is szociális jellegű missziót teljesítő mozgalomról sem, amely nemcsak a haladó szellemű könyvek terjesztését, az analfabéták betűre tanítását érezte magáénak, hanem 1939 őszén 328 szűkölködő családot vándor-babakelengyével megsegített.

Az 1905-ben Szegeden született s onnan apjának a proletárdiktatúrában vállalt szerepe miatt 1921-ben családjával menekülni kénytelen Schwalb Miklós e kornak gyermeke. Dér Zoltán kutatókedve és hagyománytisztelete ez esetben azért is becsülendő, mert a *Magyar mártír írók antológiájá*ban sem szereplő költőnek a maga legtermészetesebb módján, verseinek közreadásával állít emléket. Annak ellenére teszi ezt, hogy tudja: „számára (mármint Schwalb számára — Sz. L.) az eszmei-politikai szándék mindig fonto-

sabb volt, mint a látvány vagy a mese varázslata." A költő agitatív mondandója mögött — ha nem is a József Attila-i, Salamon Ernő-i bravúrral — mindig ott áll a kisemmizettsége folytán a társadalmi igazságokra reagáló, tiszta ember. Schwalb tudja kiknek ír: „a hajuk elhullik a gondviharban, / a tüdejüket a város pora szennyezi be, / olcsó örömök rövidítik az életüket: / nikotin, kártya, alkohol, szerelem." Az önmagát szólító szociális érzékenység kemény pántként fogja körül a verset: az életében sokat kísérletező (volt hangszerész-tanonc, kukta, amatőr színjátszó, katona), végül az újságírásnál kikötő embernek ez az egyetlen bizonysága.

A kiszolgáltatottságtól és dühtől érdesült vers szitokszava mellett kihallható a költő körül levő világ — a műveltségélményekből saját maga által teremtett lélekharang — másfajta hangja is. S amibe kívülről belehasít a szenvedés, az csak az egyensúlyt kereső lélek más irányból kapott ittasultságával lesz teljes. „Zene, zene, zene! / üveges harmatcseppek / lelkem virágszirmain" — csendül a *Gyönyörűségek pohara.* És mókázik, bukfencet hány, csipkelődő gúnyrajzok egész sorában leplezi le környezetét a költő. De minden elfojtott gyönyör és napi gondon felülemelkedő szépségkívánás valamit gyászol: a körülmények alakulásával „csempe széndarabbá" lett EN — kemény kiállású, gyökereit mélyre eresztő faként — állta a vihar borzolását, az árvíz-hideget és villám-perzselést, most meg hetykesége, úgyszólván csak az elharapott félszavak, a minden-mindegy tettetett cinizmusában, a léten kívüli (József Attila-i) leltárkészítésben ölt alakot. Aki ily kihívó keserűséggel perel ország-világ előtt, „ember csupán", és mert ember, „jogot formál az élet minden örömére". Öröm, fájdalmas öröm lehet a beismerés is: Felszámolok / kiárusítom önmagam, / a kirakat már úgyis kopott / — a koponyám csupaszon csillog — / és az árut agyam polcain / a megszokás penésze rágja." (*Felesleges üzlet: én* című vers.)

Ha igaz is Bori Imre jellemzése: Schwalb Miklós „költeményei sajátosan elfinomított expresszionizmussal emelkednek ki a kor szociális költészetéből", az éppen általa a vajdasági irodalom egyik legérdekesebb és legjellemzőbb alkotásának nevezett fő mű, a *Fiú a konyhából* című regény mellett a versek mindenképp csak másodrendűek. A könyvet egybefogó tanulmány a költő-író életművéről beszél. Schwalb Miklós portréja azonban — éppen a művet beoltó élet a mártírsors vállalásával — jóval több esztétikai értékeket bogozó kísérletnél: valódi arcképe a művére életpályával hitet tett politikusnak is.

Nem szabad elfelejteni: a délszláv—magyar barátságot kiteljesítő, az egymás megismerését értékekben tudatosító próbálkozásoknak mindig is volt valamilyen politikai „felhangja". Ez nem csupán a gyakran személyi szabadság veszélyeztetésével is sokaknál vérré vált hid-szerepből adódott — természetesen abból is! —, hanem a két világháború közötti zűrzavaros időkből. Tudunk a tiszavirág életű pécsi Baranyai Magyar—Szerb Köztársaság kikiáltásáról, a Horthy bevonulása utáni szökésekről, Csuka Zoltán, Fekete Lajos és Somogyi Pál Jugoszláviából történt kiutasításáról, az állandó zaklatásokról, lap- és folyóirat-betiltási kísérletekről. Így különösen becses az a három könyv, amely az önéletrajz keretein belül, az eseményekben résztvevők hitelével szól egy nehéz korszak irodalmi-politikai eseményeiről.

Somogyi Pál mára szinte elapadt írói vénája — legalábbis ami az azonnal hatni akaró, agitatív szándékot illeti — Schwalb Miklóséval rokon. *A Máglya* (1971) — a különböző fegyházak poklát megjárt szervezett munkás életrajza — gyújt alá tulajdonképpen a már címeikben is éles állásfoglalásról tanúskodó verseknek (*Ej a tömlöcben, Átok-áldott Tűz, Tisztuljatok emberré!*), és lobogtatja-hirdeti az agitatívlíra minden világszennyet elsöpörni látszó igazát. Somogyi önéletírása — melyből a Jelenkor is közölt egy részletet — akárha egy osztály tiltakozását erősítené. Kaposvár, Sopronkőhida börtönélményével szemben ott az 1921. május elsejére 1500 példányban kinyomott pécsi verseskönyv (*Terjed a tűz*) „visszautasítása" és az 1922-es belgrádi élmény — ekkor tartotta esküvőjét a király — aligha feledteti az erre az ünnepségre is dolgozó kárpitossal a Mecsek alatti város tizenötezer emberének tiltakozását (1921. augusztus 15-én ennyien gyűltek össze a Széchényi téren, hogy — ha csak szóval is! — megakadályozzák Horthy Miklós

bevonulását). A szerző az öregkor letisztultságával és némi nosztalgiával szemléli pályát. Annak ellenére, hogy könyvében remek és nemegyszer emberségükben megkapó részletek is vannak, zavaróak azok az indokolatlan (talán a visszaemlékező helyzetéből következő) „ellágyulások", amelyek a 20-as évek verseinek kemény expresszivitását szinte meg nem történtnek tudják.

A Fekete Lajos könyvében (*A bujdosó*, 1971) idézett Szenteleky-levél — „Mégis hisszük, hogy a Rosszindulat kezéből maholnap ki fog hullani a csákány és a mi nagy, életes erkölcsi Igazunk diadalmasan fog élni és építeni" — amellett, hogy fölidézi a rögös indulás hittel kövezett kacskaringóját, a jegyzetei fölé hajoló költő módszerét is jól megvilágítja. Önéletrajzi füzetében a költő az irodalomtörténeti emlékeket nem önmaga lírikusi növekedésével egyetemben tárgyalja, s ezért a száraz adatok és anekdotikus visszavetítések mögött majdnem mindig elveszik az ember. Fekete mintha mindvégig a Szenteleky-levelezés margójára írná észrevételeit — természetesen korántsem új adalékokkal —: elbeszélés, megjelenítés helyett csak kommentál. Nyúlfarknyi gondolataiban, ide-oda cikázó jegyzetlapjain meg sem kísérli egy csak vele történt, csak általa így látott esemény-helyzetsor kibontását. Szerkesztői-szervezői tevékenysége, egyáltalán a vajdasági írásban egészen 1928-ig — kiutasításáig — betöltött szerepe jóval nagyobb, gyümölcsözőbb volt, mint az *A bujdosó visszanéz* hirtelen összekapkodott soraiból kiderül.

Csuka Zoltán szépírói tollal fogalmazott életrajzfejezete ellenben csupa szín. A több nemzetiség és nyelv kavargását néző gyermek már korán megismerkedik az őt élete végéig elkötelező s egyben vele munkát is fölvállaltató világgal. Az író már jóval eszmélkedése előtt, mondhatnám sejtjeiben készülődött ennek a megörökítésére. Tanúnak, minden idők előtt kiálló örök tanúnak akarta magát tudni abban a „pörben", amely az országos vásárok színességei, a mulatások alkalmával több nyelven fölcsendülő ének mögött is az egymásnak ugrasztott, egymás ellen kijátszott népek-nemzetiségek ügyében évszázadok óta folyt. S ahogyan a jugoszláviai népek irodalmából száz kötetet magyarra átültető, a magyar—délszláv barátságot a kényszerű börtönsötétség — volt rá példa! — ellenére is szívből ápoló idős író *Gyermekkorára* és *Legénykorára* visszatekint, mintha még most is a megaláztatást elszenvedő kisiskolást látná. S a pécsi próbákat (1915: érettségi, majd fejest ugrás az irodalomba és a munkásmozgalomba) a vajdasági munka követi: lapszervezésre lapszervezés, többfajta kísérlet a „széthullott és szertehúzó erők egybefogására", kalangyába gyűjtésére.

1922 tavaszán, mindjárt indulásának pillanatában, az avantgardista *ÚT* azonnal kapcsolatot talál Boško Takinnal, Ady váradi barátjával: Todor Manojlovićtyal, Žarko Vasiljevićtyel, a belgrádi és újvidéki szerb expresszionisták legjelentősebb alkotóival. S a zágrábi zenitista Ljubomir Micić mellett a magyarok: az expresszionista-dadaista verseket író Kramer Endre (Szabadka), az ugyanott élő és korábban Pécsett már aktivista szemlét is kiadó Haraszti Sándor, a becskereki Láng Árpád s az újvidékiek: Ember Zoltán, Weisz Frédi, Csuka János is nyújtották kezüket. „Dús termő Erő", több helyütt felhangzó együttesek testvérhangon szóló toborzója volt a *Márciusi zsoltár*. És Csuka Zoltán, tetteivel, Fekete Lajos versének friss szellőjét orkánná duzzasztotta. A szabadkai kezdeményként számon tartott *Vajdasági Galléria* az irodalmárokról, irodalomkedvelőkről, értelmiségiekről, a gazdasági élet kiemelkedő személyiségeiről adott írott és rajzolt képet. Internacionalista — beszélt nyelven felülemelkedő — szolgálata szépen mutatta a hazátlanságban is honra lelt, kifogyhatatlan munka- és vállalkozó kedvű, irodalmat, testvérbarátságot építő-teremtő írót.

Az önéletrajzi fejezetekből nemcsak a Revü, a Kéve, a Vajdasági Írás, a Kalangya, a Képes Vasárnap és még ki tudná felsorolni hány és hány vajdasági vonatkozású lap, folyóirat és könyv belső dolgairól értesülünk — ha csak ennyit mutatott volna Csuka visszapillantó tükrében, már akkor is érdemes irodalomtörténeti-kisebbségtörténeti soraira figyelni! —, hanem az adatokat, tényeket soroló filosz ténykedése mögött ott a szervezések és vállalkozások közepette is költőnek megmaradt ember. Akinek minden kapcsolata és megnyilvánulása — talán ez a legjellemzőbb a félszázados életpá-

lyára is! — emberi, akinek személyiségén úgy áramlik át és méretik meg a világ, hogy az együttélő népek, népközösségek — önmagukat felismerve — jelképes erőt tulajdoníthatnak a közülük kiszakadt egyetlennek.

Az Életjel hangosújság, amikor az írók és művészek egész hadát fölvonultatja, a Csuka Zoltán könyvében érzékletes portrékkal szereplő Ősökre emlékezik. Szerves kapcsolata: faggató erejű megidézése van a múlttal s a híd-szerep az a nemzeti elfogultságot és nacionalista torzulásokat kikerülő kapocs, amely a népnemzeti összefogást biztosítja. Népek és történelmek, helyi érvényű és egyetemesre törő hagyományok köttetnek össze általa. Látható volt, hogy Schwalb Miklós tevékenysége miként kapcsolódott egy nem csupán helyi jellegű mozgalom törekvéseihez; és az is, hogy Szabadka tudós tanárai — nem beszélve tanítványaikról — hogyan lopták be mércéjüket a provinciába. Mintegy ösztönözve ezzel az addig szunnyadó értékek napvilágra kerülését, serkentve a nagyobb áramkörbe való bekapcsolódást.

Láng Árpád (még használatos nevei: Löbl Árpád, Lőrinc Péter) félszázaddal ezelőtt publikált aktivista írásainak egybegyűjtése (*Idő és tér*, 1972) jó alkalom arra, hogy — ha csak egy villanásnyi ceruzarajzban is — fölmérhessük: az elméleti művekben korábban sohasem dúskáló, az indulás küzdelmét inkább a gyakorlatban, mintsem eszmei-ideológiai-esztétikai vitákban mutató jugoszláviai magyar irodalom mit kapott az expresszionista, önmagát „idő és tér keresztútján hatalmas egységgé építő" gondolkodótól. Kassák Lajos aktivizmusa a társadalmi mozgalmak legfontosabb alkotóelemét, a közvetlen cselekvést tűzte zászlajára. S ha Láng bizonyos fokig ellenszenvvel is kíséri a kassáki művészet egyes megnyilvánulásait — ő Haraszti Sándorral együtt inkább a 100%-kal rokonszenvez —, *A vas esztétikáját* hirdető író következetes megnyilvánolásaiban nagyon is közel áll az egyetlen Apostolt, a Forradalmat elismerő mozgalom atyjához. Láng Árpád aktivista írásainak túlfűtöttsége, az önmaga koordinátarendszerében még Babitsot is könnyű súlynak tudó merészség, külön világot, a költői beleélés folytán *Önhipnózis*sal gerjesztett Én-világot — tételeztet fel.

Bori Imre kitűnő kísérőtanulmánya Láng Árpád esztétikai gondolkodását az egyetemes magyar irodalom és a jugoszláviai magyar írás (nem kevésbé az ottani, egész országra kiterjedő munkásmozgalom) szervességében, kölcsönhatásaiban vizsgálja. Rámutat: a Láng Árpád-i esztétika érzékenysége, következetessége, bátorsága, az egész társadalmat az Individuumban megélő beleérzőképessége ellenére is, önesztétika, amely az expresszionisztikus hittel valóságosabbaknak és célratörőbbeknek látja esztétikai gondolatait, mint azok önmagukban voltak. A húszas évek művészetét, mozgalmait, világfelfogását a társadalmi forradalmat sokszor csak az *Én* mindent felismerő és mindent felülmúló képességében látó illúzió Lángot gyakran túlzásokba viszi. Szerzőnk a gondolat kilövőpályáját a valóságosnál meredekebbnek tudja, s később a szociális érzékenység és az agitatív ráhatás gyorsasága olyan „felfokozott" irodalmat hoz létre — és azon az önmaga szülte ember jogával őrködik! —, amely a korai esztétikai kalandozások hitelméletét újból egyeduralkodóvá avatja.

A valóságos szellemi áramlatokkal táplált *Őrtűz fényében* még jobban látszik az alkotó. Láng Árpád az avantgarde mozgalmakra esküdött, Fehér Ferencnél (*Szabadkai diákéveim*, 1972), Dési Ábelnál (*Kortársaim*, 1969) és a szabadkai könyveket és folyóiratokat vizsgáló Kolozsi Tibornál más irányú a kötődés és a hagyomány. Mindhárman a porváros rengetegéből nőttek ki, s bármely magasra is tekintenek — Dési kiváló filozófus, többek között az ő közreműködésével jelent meg a Híd 1972-es Lukács György-emlékszáma —, a látszólag lassúbb folyású, realista színeződésű irodalom-művészet az eszményképük.

Az *Őrtűz fényé*ben a harmincas évektől kíséri nyomon a szabadkai lap- és folyóirat-alapítási kísérleteket, s vázolja a töredékes könyvkiadást. A sajtótörténeti mű a „fiatal" nemzedék indulását bemutató Lévay Endre-könyv párdarabja. Lévay jobbára az eszmei, mozgalmi, kisebbségpolitikai dolgoknál időzött, Kolozsi Tibor pedig arra keres feleletet, hogy a már ismert és

a pályatárs által megrajzolt körülmények között, hogyan valósult meg a könyvekbe, folyóiratokba lecsapódó „gyakorlati" munka. Nem fér hozzá kétség: az *Őrtűz fényében* című könyvecskéből sok mindent megismerhetünk: a gimnázium érettségiző osztályának lapalapítási kísérletét (*Őrtűz*), a jugoszláviai magyar irodalom létét bizonyító *Vajdasági magyar írók almanachjának* előkészítéseit, a Híd-kiskönyvtár klasszikusainak inspiráló hatását, a Kis József „nyomdájában" sokszorosított diáklap, a Munkánk szárnybontogatásra ösztönző szerkesztőségi légkörét. S ezen kívül minden olyan hamvába hullt kezdeményt, amely ha a nagyközönség számára nem is érdekes, a jugoszláviai magyar irodalom búvárlóit, nyomkeresőit megfelelő módon útbaigazíthatja.

Kolozsi Tibor emlékezetre épülő könyvecskéje minden adatbősége és aprólékossága ellenére is vázlatos. Kolozsi a megvalósítás módjában ingadozik: tudományos munkára emlékeztet a mutatórendszer, az oldottabb stílus (az anekdotizáló hajlam) pedig az olvasót akarja kielégíteni. Nem akarunk igaztalanok lenni: a rövid lélegzetű tanulmánytól nem egy korábbi időszakot vizsgáló Kolozsi-könyv (*Szabadkai sajtó, 1848—1919*) gyűjtőmódszerének pontosságát, dokumentumértékét kérjük számon, hanem a csorbult kezdeményekben is változatosan gazdag anyag pontos térképét: az értékeket, adalékokat, történeti eseményeket egymásra vetítő, a hatásában egymást kiegészítő nagyszabású kísérletet.

A Fehér Ferenc indulását s a kötődés ártézi mélységeit föltáró esszé tulajdonképpen csak nyomatékosítja a szabadkai folyóiratok és könyvek indítólökésének erejét. A *Szabadkai diákéveim* „földszintes élménye" jobbára még az otthoni valóság, a bácstopolyai szülőház és a „szegénység holt koppanását" visszhangzó gyermekkori élményekből táplálkozik, de a verset és az irodalmi próbálkozásokat már a szabadkai diáklap, a Munkánk hívja elő. Fehér szegénységélménye, a hazulról hozott bő tarisznya Szabadka összetettebb, sokféle réteg gondolatait, kitörésvágyát magába foglaló urbánus világával ötvöződik. Van miből tanulni. A nyolcadikos gimnazista lakásának tőszomszédságában él a forradalmár és költő Laták István, az önképzőköri ülésen megvitatott novella (*Józsi*) magán tudja Lévay Endre baráti és bíráló szavainak szeretetét, hiszen az ő pártfogásával jelenik meg a Hídban, Zákány Antal a városi könyvtár köteteit kínálgatva tágítja a fiatal diák szellemi horiznotját. A majdani életrajzíróknak és monográfusoknak Fehér Ferenc életrajzi esszéjének ismeretében nyilván izgalmasabb lesz a feladata. Sok minden mellett azt is meg kell vizsgálni, hogy a szinte egész életre meghatározóvá lett diákkori élmény miként transzformálódott át az oly sok válságból kievickélő középnemzedék legjobbjainál, mi volt benne a lendítő és mi az esetleges visszahúzó erő? Ami az első pillantásra látszik: az alapjaiban sohasem megtagadott, de az előbbiekhez képest mégiscsak nagy mértékben módosult költői világ nyert a *Vasfű* „szálkáival".

Dési Ábel érdekes könyve a jugoszláviai magyar írás és művészet reprezentánsainak állít emléket. Mégpedig oly módon, hogy a „portrésorozaton keresztül megkísérli korának szellemi, lelki, egyéni tipológiáját is fölvázolni". Versgyűjteménye nem karikatúraalbum: a karakter meghatározó vonásait a szerző — minden torzítás nélkül — alanyainak életútjából-művészetéből meríti. Pontosan félszáz író, tudós, művész áll Dési nagyítója elé. Szeretetteljes irónia és játékosság, valamint a nagy teljesítményeket tisztelő alázat jellemzi a verseket. Az idősebb nemzedéket — akik közül már többen meghaltak — Csépe Imre, Majtényi Mihály, Gál László és Herceg János képviseli s az őket követő „ötvenek" között olyan nálunk is ismert és becsült alkotókat találunk, mint Ács Károly, Deák Ferenc, Németh István és Pap József. Amíg a fiatalabbak (Domonkos István, Tolnai Ottó, Ladik Katalin, Végel László) a megszokás és langyosság elleni lázadásukat esztétikailag megvalósult értékekkel tartósítják, a képzőművészek vonalhálóból kiszakadt arca a szó erejével próbál elegyülni. Tudós esztéták és társadalomtudósok: Bori Imre, Rehák László, Juhász Géza, Farkas Nándor és Bányai János merülnek a „rajzlap" mélyébe és Dési pasztelljének ironizáló lágyságát megkísérlik holnapi munkájukba átmenteni. Mert e kurta-furcsa arcképgyűjteménynek még akkor is megvan a hallatlan dokumentumértéke: egy korszakot emberi

Életjel

XVIII. évf. 3. (268.) sz. | 1975. III. 24.

A romolhatatlan

Kosztolányi Dezső-emlékműsor a költő születésének kilencvenedik évfordulóján

1. Dudás Kálmán:
Biztos láng
vers — elmondja Póka Éva

2. Dér Zoltán:
A kilencvenéves Kosztolányi

3. Illyés Gyula:
Kosztolányiról
— hangszalagról

4. Bori Imre:
A gyermekkor emlékvilága
— fölolvassa Németh János

5. Kosztolányi Dezső:
Részletek *A szegény kisgyermek panaszai* c. versciklusból
Szegény anyám egy dalt zongorázik — elmondja Rapos Ilona
Mostan színes tintákról álmodom — elmondja Horváth Emma
A húgomat a bánat eljegyezte — elmondja Rapos Ilona

6. L. v. Beethoven:
F-dúr románc
— hegedűn előadja Pekár Tibor, zongorán kíséri Missuray Erzsébet

7. Urbán János:
Szertartás nélkül
vers

Az összekötő szöveget írta és elmondja:

DÉR ZOLTÁN

A szünetben kapható lesz az Üzenet Kosztolányi-emlékszáma és legújabb kiadványunk, Csáth Géza *Írások az élet jó és rossz dolgairól* c. könyve

8. Kosztolányi Dezső:
Téli alkony; Üllői úti fák
versek — előadja a szavalókórus (Barát Magdolna, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendl Jolán, Szloboda Erika)

9. Kosztolányi Dezső:
Ilona; Most harmincket éves vagyok
versek — elmondja Horváth Emma

10. Herceg János:
Kosztolányi Szabadkán
— fölolvassa Garay Béla

11. Fehér Ferenc:
Ahol Kosztolányi szülőháza állt...
vers — elmondja Póka Éva

12. H. Wieniawski:
Legenda
— hegedűn előadja Pekár Tibor, zongorán kíséri Missuray Erzsébet

13. Kosztolányi Dezső:
Zsivajgó természet
— miniatűrök — előadja Farkas Edit, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kiss Gréta, Lábadi Edit, Sziráczky Katalin és Vécsi Judit

14. F. M. Veracini:
Largo
W. A. Mozart:
G-dúr rondó
— hegedűn előadja Pekár Tibor, zongorán kíséri Missuray Erzsébet

Az előadás 1975. március 24-én, hétfőn 19.30 órakor kezdődik a zeneiskola hangversenytermében.

arcokban bemutató varázsa, ha a versek itt-ott az alanyra intenzíven figyelő, de saját egyéniségéből, költői világából nem mindig kiszakadni tudó Dési Ábelt is magukba lopják.

Amikor az olvasói ismeret és Dési szemüvege egymásra talál, Bányai János oxfordi fiúként topog a birkák közt, Ladik Katalin Salvador Dali cirmos leányának szólíttatik, Tolnai Ottó világmegváltó kedvvel ropja a táncot („Patkányok hercege — hajnali lélek — kitől loptad — ezt az ifjúságot") és még ki tudja, hogy hányan derülnek (vagy bosszankodnak?) az egyéniségükben hordozott, de csak Dési vésőjével kibontott szobron. Bori Imre tudásanyaga („könyv a feje és a keze élő tollszár"), Csépe Imre városban nehezen feloldódó lénye (pipacs az aszfalton, búzakalász a háztetőn"), Fehér Ferenc gyepsorról hozott örök-panasza („magános jegenyék testvére milyen tavaszt felelsz az őszre") és a „széttört trombiták és tövises rímek között" hányódó Domonkos István alakja villan ki egy-egy jobban sikerült képből.

A megszólaltatott-megfestett alakok s a mindenfajta esztétikai értéket becsülő hagyománytisztelet jelképe is lehetne a több művészi ágat felkaroló Életjel Miniatűrök sorozatnak. Hiszen a helyi érdeklődést kielégítő színészportrékon — Garay Béla *A kulisszák világában* c. önéletírásán (1970) és a tragikus hirtelenséggel elhunyt Ferenczi Ibit idéző Burkus Valéria-könyvön (*Ibolya*, 1970) — kívül ott van még a képzőművészet jeleseit bemutató könyvek sora. Sáfrány Imre a fiatalon öngyilkosságba menekült Vinkler Imre pályáját elemzi (*Zsombékok*, 1968), Baranyiné Markov Zlata könyve (*Vergődés*, 1971) az irodalmi műfajokkal is próbálkozó, tragikus sorsú „poétikus festő", Farkas Béla előtt tiszteleg. S ha gazdagabb lenne az országok közötti kulturális kapcsolat és éberebb az egymás értékeit számbavevő „figyelem", a képeiben derkovitsi mélységű világot megszólaltató Hangya András (Gajdos Tibor: *A csillagos homlokú*, 1970), a nagybányai színeket és eleven ritmust megélő Balázs G. Árpád (*Bolyongó paletta*, 1969) és a művésztársainál Magyarországon valamivel jobban ismert Baranyi Károly (*Ikarosz szárnyán*, 1970) — akinek a Forum éppen a közelmúltban jelentette meg nagyalbumát —, nem lennének csupán nevek, hanem egy-egy itthon is érdeklődésre és megbecsülésre számon tartó, öntörvényű világ kifejezői-átsugárzói.

E tanulmánnyal megpróbáltunk rávilágítani arra, hogy a nemzetiségi kultúra decentralizálási törekvéseit szolgáló szabadkai műhely miként egészíti ki a főváros, Újvidék szellemi mozgalmait, hagyományfeltáró munkáját, s hogy kapcsolódik be az egyetemes magyar irodalom értékmentési kísérleteibe. A vázlatos felmérés tanúsíthatja: művészet és valóság nem szakad el egymástól, s ha még lehetőség nyílna a történelmet és politikát, forradalmi életutakat és munkásmozgalmi eseményeket föltérképező könyvek — Petkovics Kálmán: *A tizennyolc nyárfa* (1970); *Áprilistól novemberig;* Kolozsi Tibor: *Erzsébetlaktól a Maglajig* (1972); Urbán János: *Haláltépett élet* (1973) — beható elemzésére is, még jobban kiderülne az Életjel Miniatűrök fontossága.

Van is vita és „örök" tusa a két végvár: Újvidék és Szabadka között. Nemegyszer modernség és parlagiság, művészi megújhódás és múltbafelejtkezés ellentétét éppen a két város vég nélküli harcaiban látják. Egy-egy vita, ha a saját provincia gondolatait is juttatja előnyhöz, a szétszakadás és villongás mellett — mindkét részről — éppen az értékeket számbavevő józanság érdemel figyelmet. Az, ahogyan fölülemelkedve mindenféle belső bajon, az egyetemes magyar irodalom és kultúra érdekeit szolgálják. Az újvidéki Híd, oly sok kiváló „tematikus száma" mellett, a már említett Lukács György-emlékszámmal mutatta meg valódi erejét és a szabadkaiak sem arattak kisebb elismerést a Kosztolányi születésének 90. évfordulóját ünneplő Üzenettel.

Csupán azért volt szükség erre a kis kitérőre, hogy jobban lássék: a szabadkai hagyománykutatást nem a jugoszláviai magyar irodalomtól különálló, belső ügyeket tárgyaló és népszerűsítő vállalkozásnak fogtuk fel, hanem olyan — nem egy esetben az egyetemes magyar kultúrának is értékkel, értékadalékkal szolgáló — kísérletnek, amely nem a könyvsorozatot kibocsátó helytől, hanem a benne lévő mondanivalóktól lett érdeklődésünk tárgyává.

Persze az Életjel Miniatűrök fejlődése oly irányban is elképzelhető, hogy az irodalomtörténeti és társadalomtudományi értékek felszínre kerülésével szabaddá váló publikációs teret a jövőben szépirodalmi alkotások fogják kitölteni. Versciklusok, kisregények, drámák, hangjátékok közreadásával, egy-egy problémát, mai művészeti-társadalmi gondot lámpázó esszé megjelentetésével, a fiatalok indulásának a fölkarolásával izgalmasabbá lehetne tenni a sorozatot. S a szabadkai vonatkozású könyvek jugoszláviaivá való tágítása — elsősorban gondolok itt az újvidéki műhely egy-egy alkotójának a megnyerésére — egész biztosan éreztetné frissítő hatását.

Szakolczay Lajos

(Jelenkor, 1975. 11, 12.)

EMLÉKEZÉS MINT REGÉNYFORMA

A gyermek és az ifjú lelki fogékonysága környezetének hatása iránt általánosan ismert jelenség. A fiatalkorban szerzett élményanyag örökre felhalmozódik bennünk és döntően befolyásolja felnőttkori nézeteink alakulását. Sok alkotó igyekszik is műveiben feldolgozni ezeket az élményeket. Gyakran egyszerűen kikívánkozik belőlük, mint ahogyan azt Gajdos Tibor mondja az *Emlékvár* bevezető részében. Úgy érezte, korai élményei olyan tartalmasak, hogy a mai olvasó számára nemcsak érdekesek, hanem talán tanulságosak is. A közlés, az élményanyag elmondásának vágya az, ami írásra késztette.

Nyugodtan állíthatom, hogy van is közölnivalója, regényének tartalma, sőt mondanivalója is van. Nézzük meg, milyen eszközökkel éri ezt el.

Az a benyomásom, hogy az írói üzenet felfedezése az átlagolvasó számára sem jelent nehézséget. Ez nagy értéke a könyvnek, hiszen a közérthetőség olyan előfeltétele a valóban művészi alkotásnak, amelyről az utóbbi időben — sajnos — igen gyakran megfeledkezünk. A közérthetőség alatt természetesen nem a didaktikus egyértelműséget értem, amely ennek a műnek befejező részében eléggé megnyilvánul.

Az *Emlékvár* olvasása nem jelent különösebb szellemi megterhelést. Valamilyen fajta fejlődésregénynek nevezhetnénk talán, hiszen csakhamar nyilvánvalóvá válik, hogy az énregény formán keresztül az író saját fejlődését igyekszik ábrázolni az ösztönélet kibontakozásától kezdve a tudatos világnézet kialakulásáig. A mondandó világosan áll előttünk: egy szegény sorsú gyerek és ifjú megismerkedése a környező világgal, majd a későbbiek folyamán a társadalmi viszonyokkal. A tapasztalatból nyomban leszűri a következtetést, illetve megtalálja a helyét azok között, akik a fennálló társadalmi viszonyokat forradalom útját igyekeznek megváltoztatni a munkásság javára. Ez lenne Gajdos Tibor üzenete.

A kitűzött cél különböző megvalósítási lehetőségeket rejt magában. Ezért joggal felvehetjük a kérdést: hogyan sikerült szerzőnknek a mély mondanivalót művészi módon kifejeznie? A válaszadás már jóval nehezebb, mint a tartalmi mondanivalót illetőleg, s jóval több elemző munkát igényel, de tanulságos volta miatt igen hasznos.

A lírai hangvételű nyitás után rendkívül aprólékos, realisztikus, szinte balzaci leírást kapunk egy épületről. Lakóit azonban csak körvonalaikban ismerjük meg. A család rajza már plasztikusabb, de a cselekmény még nem bontakozik ki. Ez a rész erősen emlékeztet egy jól megírt, a szó legnemesebb értelemben vett riportra. Gajdos Tibor, miután ily módon igyekezett hangulatot teremteni, mesélni kezd, azaz leírja a főhős cselekedeteit és gondolatait, és bepillantást nyújt a lakók életébe. Tanúi lehetünk első összeütközésének a felnőttekkel. Aztán az iskolai élmények következnek, a megélhetési nehézségek felismerése, valamint a szokások leírása. Színielőadás a raktárban, betegség, vonzódás a festészethez — ezek a következő állomások, hogy csak a legfontosabbakat emeljük ki. A legnagyobb élmény az

elhelyezkedés, a társadalomba való beilleszkedés, a társadalmi játékszabályok felismerése és az öntudat kialakulása. Mindezt az író bizonyos kettősséggel igyekszik megeleveníteni: hol az az érzésünk, hogy valóban egy gyermek vagy ifjú mesél kötetlenül és naivan a körülötte levő világról, hol pedig egy felnőtt próbál szintén nagyfokú naivitással és már-már túlzott egyértelműséggel rámutatni a jelenség mögött meghúzódó lényegre. Véleményem szerint ez a mű legnagyobb fogyatékossága az ábrázolást illetően. Az első miatt didaktikus ifjúsági regénynek tűnik, a másik miatt pedig nem eléggé erőteljes lírai visszaemlékezésként és túlságosan is tudatos és egyértelműségében bénító fejlődésregényként hat. A múltba való visszatérés irodalmi alkotás esetében tudatos vállalkozás, legtöbbször példa statuálása a ma számára, de ez az *Emlékvár*ban nem jut kellőképpen kifejezésre. Olvasásakor főleg a nosztalgikus érzés ragad meg bennünket, a tartalmi üzenet nem elég árnyalt. A szerző előtt szinte minden esemény világos, s ezt velünk is úgy közli. Nincs módunkban a tanulságot önállóan levonni, mivel ezt elvégezte helyettünk. Ez az említett kettős szemszögből való ábrázolásmód következménye. A társadalom bonyolultságának, az emberi lélek mélységének megjelenítése hiányzik ebből a regényből.

Gajdos Tibor a lírai visszaemlékezésnek mint kifejezési formának megfelelően alkotásába bevonja az álmot is és funkciót szán neki. Hősének fejlődése folyamán öt különböző, de egy-egy korszakban makacsul ismétlődő álom jelentkezik. Elképzelése szerint ezeknek mintegy összegezniük kellett volna a korszakok élményanyagát, ki kellett volna fejezniök hőse viszonyulását a valósághoz. Az elgondolás jó, de megvalósítása már kevésbé sikerült, mert az olvasó nem lát szorosabb összefüggést az álmok és a hős valóságélménye között. Úgy rémlik neki, hogy önkényesen jelentkeznek és a már felnőtt hős számol be róluk. Emiatt funkciójuk is megszűnik, idegenül hatnak a regény realisztikus szerkezetében.

Zavarólag hat a műfaji keveredés és az említett belső kifejezési formák diszharmóniája is. Hiszen már az eddigiek folyamán is több módon kíséreltem meg művét osztályozni: lírai és nosztalgikus emlékezések, fejlődésregény, énregény, riport, realisztikus regény. Mert mindezek elemei valóban jelen is vannak. Az *Emlékvár* tehát nem egységes alkotás, hanem kissé heterogén ötvözet, amely azonban elsősorban a klasszikus polgári nagyepika hagyományaira támaszkodik.

Mégsem sikertelen vállalkozás. Már utaltam közérthető egyértelműségére — ennek és más tulajdonságainak jóvoltából népszerűvé válhat —, de más pozitív vonása is van. A család életének egy-egy jelenete remek állókép, s tartósan megmarad az ember emlékezetében. Tiszteletet ébreszt az olvasóban a szerző viszonya a munkához és az egyszerű emberekhez. Hála a nosztalgikus hangvételnek, az emocionális hatás gyakran igazi érzelmi reakciót vált ki. Rendkívül gazdag a felvonultatott szereplők tablója, bár ugyanakkor hiányolható, hogy elmarad ezek plasztikusabb bemutatása.

Az érdekes és közlésre mindenképpen érdemes tartalmi mondanivaló — bár Európában már elvonulóban van a nosztalgikus hullám — minden bizonnyal rokonszenvet kelt majd azokban, akik szeretik az olvasmányos, cselekményes és lírával átszőtt regényeket.

Varga István

(Üzenet, 1976. 1.)

REGÉNY SZABADKÁRÓL

Amit a szabadkai írók oly régóta vártak és sürgettek, végre megvalósult: az Életjel — a halott írók művei után — megkezdte az élő alkotók munkáinak a megjelentetését. Jelentős esemény ez a szerény anyagi körülmények között működő kiadó fejlődésében. Majdnem olyan fontos mérföldkő, mint amilyen két évvel ezelőtt az Életjel Könyvek sorozatának megindítása volt, hiszen ezzel nagyobb lehetőségek nyíltak a városunkban élő írók, költők szépirodalmi és tudományos műveinek a megjelentetésére, mint amilyenek régebben voltak, amikor csak a miniatűrök kerültek ki a nyomdából. Az irodalomtörténeti és társadalomtudományi értékek mellett tehát a jövőben versgyűjtemények, regények, drámák, tanulmánykötetek és monográfiák is helyet kapnak a szabadkai kiadó tervében. Ez — nem kétséges — nemcsak változatosabbá, de színvonalasabbá is teszi, sőt talán izgalmasabbá is, hiszen lehetővé válik a fiatal tehetségek fölkarolása, minden olyan érték közreadása, amelyet eddig az Életjel anyagiak híján nem adhatott ki.

Az élő írók művei közül elsőnek Gajdos Tibor *Emlékvár* című regénye került a könyvkereskedések kirakatába. A *Tűz a hegyek között*, a *Még visszajövök*, az *Ostrvo*, *A csillagos homlokú*, a *Hét szűk esztendő* és *A sziklaember* szerzőjének legújabb alkotását az irodalombarátok már olvashatták az Üzenetben, ahol folytatásban jelent meg a múlt év derekán. Ennek ellenére dicséretet érdemel az Életjel szerkesztősége, hogy a folyóirat anyagi támogatásával könyv alakban is hozzáférhetővé tette az olvasók számára, mert azok közé a regények közé tartozik, amelyek városunkról szólnak, s mert ilyen mű kevés van, fokozott érdeklődésünkre és megbecsülésünkre tarthat számot. Annál is inkább, mivel érzékletes képet fest a húszas évek Szabadkájáról, elsősorban az egykori hatodik kör lakóiról, akiknek alakjai, ahogyan azokat a szerző megörökítette, sokáig emlékezetesek maradnak számunkra. Sajátos világ sajátos emberei elevenednek meg a százoldalas könyv oldalain, amely — túlzás nélkül mondhatjuk — Gajdos Tibor legsikerültebb szépirodalmi műve.

Az ízléses külalakú kötet fedőlapját Hangya András idéző erejű rajza díszíti.

(7 Nap, 1976. január 16.)

A VAJDASÁGI MAGYAR IRODALMI TÖREKVÉSEKRŐL

A jugoszláviai magyar irodalomból sosem hiányoztak a meghatározó, nagy egyéniségek. Ilyen volt a rövid életű, de jelentős hatású Szenteleky Kornél, ilyenek a Kalangya körének írói és költői, a Híd köre, Sinkó Ervin és sorolhatnánk még a neveket, irányzatokat. Korunk jugoszláviai magyar irodalmában mindenekelőtt talán az irodalomtörténetírás gazdagodása a legfigyelemreméltóbb. Újvidéken Bori Imre a kristályosító személyiség, avantgarde kutatásai az egyetemes magyar irodalomtudománynak integráns, nélkülözhetetlen eredményeit hozták, Szabadkán, Kosztolányi Dezső és Csáth Géza szülővárosában pedig az Üzenet című folyóirat körül figyelhetjük meg az irodalomtörténetírás elmélyülését.

A lap két fontos különszámával is jelezte, hogy egyik legfőbb feladatának tartja a hagyományok ápolását és ébresztését. Ennek jegyében jelent meg 1973. december 1-én a Szenteleky-emlékszám, majd 1975 február—márciusában a Kosztolányi-emlékszám, melyben néhány kitűnő tanulmány új ösztönzéseket adhat az életmű kutatásának. E hagyományőrző törekvések jelentőségét rendkívül szépen méltatta Dér Zoltánnak adott interjújában Illyés Gyula: „Az emberek majdnem kisebbrendűséget éreznek, ha magyarnak vallják magukat, mindenütt a világon. Ennek orvoslásául filozófia, publicisztika, politikai irodalom vajmi keveset tud végezni, hiszen az alapproblémákat érinteni se tudja, annyira belejátszik a politikai egzisztencia mindenütt. Tehát itten az irodalomnak óriási előkészítő szerepe van, majdnem olyan, mint kétszáz évvel ezelőtt, a békés megoldásra. Az tudja megteremteni tiszta eszközzel, a megvádolás lehetősége nélkül a magyarság nyelvi szellemének

humanista egységét; ez tudja kiművelni, milyen irányt kövessen európailag emelkedetten a magyarság; ez tudja tehát máris visszaszerezni az önbecsülését ennek a népnek... Olyan szellemet kell kialakítani magunk között és a többi néppel való viszonyunkban, amilyenen Kosztolányi, Ady, Babits munkálkodott, de hiszen már — Zrínyi is. Ez óriási feladat. Azt hiszem, azzal, amit ti lenn Jugoszláviában tudtok végezni, éppen azért, mert ott ma tán a legkedvezőbb a magyar diaszpóra jogi helyzete, majdnem példán is munkálkodtok. Majdnem azt mondanám, világnak kínálható példán. Mert hisz a huszadik század legtöbb veszéllyel fenyegető és egyben legtestvéribb összebékülést igérő problémája a faji, vallási, anyanyelvi ellentétek megoldása vagy meg nem oldása."

A nemzetiségi, kisebbségi irodalom egyetemes igényét valósítja meg az Életjel Miniatűrök sorozat; ezekből az ízléses kis könyvekből mostanában jelenik meg a harmincadik. Csak találomra hadd emeljük ki Dér Zoltán *Az árny zarándoka* című könyvecskéjét, Csáth Géza pályaképét, melyben a szerző gazdag filológiai anyagot mozgatva, igazi szépírói tehetséget csillogtatva rajzolja meg a tragikus sorsú, nagy tehetségű író életútját. Dér Zoltán *Az első műhely* című könyvében Kosztolányi Dezső önképzőköri éveiről számol be. Köztudott, hogy a felfokozott hivatástudatú ifjú Kosztolányi az iskolai önképzőkörben aratta első sikereit, és itt keltette az első nagy viharokat is. Ezek hátterét deríti föl Dér Zoltán, elfogulatlanul elemezve azt a folyamatot, mely végül Kosztolányi kicsapatásával végződött. Kosztolányi Dezső *Negyvennégy levele* a hazai irodalomtörténetírás számára is reveláció, hiszen az írónak ezeket az éveit eddig felesége életírásából ismerhettük leginkább, a jelek szerint azonban nagyon sok dokumentum akad még, amely végérvényesen elfogadott életrajzát is új vonásokkal gazdagíthatja. (A leveleket Dér Zoltán gyűjtötte össze.) *Kázmér Ernő levelei Szirmai Károlyhoz* az 1933 és 1940 közé eső évek érdekes dokumentumai. Szirmai Károly jelentős alakja volt a jugoszláviai magyar irodalomnak, természetes tehát, hogy életének minden újonnan kiadott emléke tanulságokkal szolgálhat. Az izgalmas kis kötethez Szirmai Endre, az író költő-orvos fia fűzött izgalmas bevezetőt.

Az Életjel Miniatűrök mellett rendszeresen jelennek meg az Életjel Könyvek is. Az elmúlt év legnagyobb eseménye Csáth Géza *Írások az élet jó és rossz dolgairól* című cikk- és tanulmánygyűjteményének kiadása (az anyagot Dér Zoltán gyűjtötte össze és rendezte sajtó alá). E kitűnő — és sajnos meglehetősen ritkán emlegetett — író elbeszélései már régebben hozzáférhetők voltak. (*A varázsló halála* címmel jelentek meg 1964-ben Illés Endre gondozásában), 1971-ben a Zeneműkiadó megjelentette legfontosabb zenei írásait, közöttük a fiatal Bartókról szólókat (*Éjszakai esztetizálás*), majd 1974-ben *Hamvazószerda* címmel színművei is hozzáférhetővé váltak. De hogy életműve mily gazdag és hány új meglepetést tartogat még, azt az Életjel Könyvek között megjelent újabb kötet is jelzi. Ezek a kisebb publicisztikai írások természetesen nem mind remekművek. De egy kor, egy alkotó, egy ízlésforma megismerésének nélkülözhetetlen forrásai, s csak remélhetjük, hogy a kötet szerkesztőjének sikerül még a többi lappangó Csáth-dokumentumokat is fellelnie és hozzáférhetővé tennie.

(Vigilia, 1976. 2.)

ELSŐKÖTETES KÖLTŐNŐ

Régi hiányt igyekszik pótolni az Életjel szerkesztősége: ezentúl nem csupán pódiumot szándékozik nyújtani a fiatal tehetségeknek, ahogyan ezt csaknem két évtizede teszi a vers- és prózamondókkal, muzsikusokkal és festőkkel, szobrászokkal, hanem könyv alakban is megjelenteti műveiket. Elindítani valakit az irodalom nem éppen sima útján, költővé, íróvá avatni — mindig is kockázatos vállalkozást jelentett, kockázatot, de egyúttal felelősségteljes kötelességet is, amelynek egyéni vonatkozáson túl társadalmi érvénye is van.

Elsőnek Virág Ágnes verseit adta ki kötetbe gyűjtve *Skarlát levél* címen. A költőnő sokáig csak önmagának írt, s túl volt már a kezdeti próbálkozásokon, amikor költeményeivel a nyilvánosság elé lépett. Az Üzenet első számában jelentkezett először, s azóta sem publikált máshol.

A három ciklusból álló gyűjteményben is azok az értékek fedezhetők föl, amelyeket eddigi munkássága során megismertünk. Itt is hű maradt önmagához: tárgyilagosan, pontosan meséli az életét, hitelesen, de költői eszközökkel, akár racionális, akár ironikus, akár játékosan szertelen. Képeinek evokációs tere jóval gazdagabb, mint a kezdő költőké általában, mert a fölszabadult öröm és a rosszízű keserűség végletei közötti skála minden fokát megjárja. Világa, amelyben él, s amelyet megelevenít, az élmények felől fejlik föl, s így az, amit mond és ahogyan mondja, hiteles. Meglehet, hogy cizelláltságában egyesek költészetének szűkösségét, korlátait vélik majd fölismerni, s korunk uralkodó normáihoz képest ezt a csiszoltságot nagyobb vétségnek tartják majd, mint a tiszta versbeszéd hiányát manapság a formátlanságok tobzódása közepette, de a jó arányérzékkel párosult sallangmentes, értelmes előadás nem óhatatlanul szenvelgősség. Erről győznek meg ennek a kötetnek legsikerültebb darabjai, amelyek értékes új vonásokkal gazdagítják az elsőkötetes költőnő arcképét.

A szép kiállítású könyv fedélterve Almási Magda iparművész ízlését dicséri.

(7 Nap, 1976. február 6.)

JÁTÉK A SZAVAKKAL

A költőnőről, Virág Ágnesről sajnos nem sokat árul el könyve, a *Skarlát levél*, amellyel most olvasói elé lépett. Se hétköznapjairól, se magánéletéről, érzelmeiről és világnézetéről nem tudunk meg semmit. Idegen és ismeretlen marad előttünk, ami még érthetetlen is, hiszen ötven oldalon keresztül csaknem kizárólag önmagáról beszél. De oly keresetten s az anonimitásnak olyan rejtőzködő igyekezetével, ami az alanyi költészetben egészen ritka dolog. Pedig élettörömet hirdetnek a versek, s csak itt-ott csendül meg egy-egy disszonáns hang, amely arról szól, hogy a világ azért mégsem egészen tejfel. De mintha bánat és fájdalom is csupán a kontraszt kedvéért jelentkeznek a rengeteg rózsaszínben, ami ha Virág Ágnesre nem is, a költészetére nagyon jellemző. A túldíszített és pretenciózus almanachlíra eredetére utalva a *Skarlát levél* szerzőjének helyét is pontosan megjelöli ugyanis a vasárnapi versírók népes táborában. Ugyanakkor, ha hinni lehet a szavaknak, mintha egy kultúrált lélek bujkálna a sorok között. Braque és Füst Milán, Juhász Gyula és Ravel nevével találkozunk a könyvben, kár, hogy minden hatásuk nélkül. Sőt még Bilitisszel is összeakadunk egy kies erdőszélen, a századvégi Párizsnak ezzel a költött alakjával, akinek azonban nem faunok néztek be a kulcslyukán, miként itt a *Skarlát levél*ben írva vagyon, hanem fülledt leszboszi erotikát árasztva szerzett olvasókat magának a szintén anonim líra. De hát a schöngeist csodálata, minden szépséget tisztelő készsége nem elég erős támasz a vershez. A játék a szavakkal még kevésbé, mert ilyenkor derül ki, hogy jelzők halmozása és metaforák tömkelege inkább bosszút áll, ha hiányzik hozzá az őszinteség záloga. A keresetséget ilyenkor a kellemetlen manír és a mindent ellepő dagály egészíti ki. „A tiszta gondolat tükrében nézem magam" — mondja Virág Ágnes, s ez arra enged következtetni, hogy ő meg van elégedve önmagával. Verset is hihetőleg passzióból ír. Nem a megmutatkozás vágyával, de gondtalanul és könnyedén, mint ahogy a széplelkek képet festenek és zongorához ülnek, ilyen finom szórakozással szerezve örömet önmaguknak.

Herceg János

(Újvidéki Rádió, 1976. március 1.)

MAGAS FOKÚ ZENEISÉG

Egy mély lélek rezdülései öltenek költői formát Virág Ágnes verseiben, amelyekből csak úgy árad felénk a természet, a körülöttünk levő élő és élettelen világ, a tárgyak és a gondolatok, de talán legfőképpen a költészet, a szépen csengő szavak és a lágyan egymáshoz simuló sorok forró szeretete.

A kötet első része *A tapintható* címmel nyolc verset foglal magába. S lám, „tapintható" még az „ige" is, hiszen a versek élén az *Igék idézete* című költemény áll. A nyelvtanárnő szaktudásának mélységéről is tanúskodik ez a vers, amely tartalmát a szakaszok élén a „menni" ige múlt idejű ragozásával, a szakaszokon belül pedig mást és mást jelentő igékkel fejezi ki, ezzel a legfontosabb szófajjal, talán valójában az egyedüli döntő jelentőségű szófajjal, amely minden más egyebet helyettesíthet, de amelyet nagyon nehéz, vagy lehetetlen is más szófajjal helyettesíteni.

Az első rész többi verséből a költőnőnek a természethez való viszonyát ismerjük meg, ezt az annyira erős kapcsolatot, amely gyakran azt eredményezi, hogy a költőnő a fa sorsáról írva saját magáról beszél jelképesen:

Ágaim tarajos görcsbe rándulva
magukba kapaszkodnak
magukat tartják
magukat szorítják

(Eseng a fa)

Az *Erdők lehelete* című költemény mintha a szerző ars poeticáját fejezné ki:

Ha volna erőm
behatolni a növényi lét rejtelmeibe.
— — — — — — — —
Törzsnek tülekedik a fűrész.
Rezdülésük, iszonyataik,
alélásuk
érzem, hogy velem rokon.

S a fa minden lehetséges formájában megjelenik: mint vázában álló virágos ág (*Csendélet*), mint furcsa formájú gally (*Bilitis emlékezete*), mint feldolgozott fa (*A téma*), s a kötet második részének (*A megfoghatatlan*) egy versében úgy is mint tűzifa, s ez az égő, holt fa ekkor újra az egykori élő, lombos fára emlékeztet.

A fához hasonlóan Virág Ágnes valamennyi témája félelmetes teljességében jelenik meg verseiben. A természeti jelenségeknek olyan erős átélése ez, amely a pillanatnyi benyomással egyidejűleg az ellentétes hatásokat is érzékeli. Ilyen például a költőnő másik igen gyakori tárgykörének, a télnek és a tél jelenségeinek, a hónak, hóesésnek, jégvirágoknak a leírása is:

a rideg éjszakában
mikor a hó parazsa izzik
ropog
szikrázik

(A fáradság forrásai)

Öröm és szomorúság egyidejű átélését fejezi ki egy másik téli kép:

olyan gyönyörűen
szállt rám a hó
olyan hallgatagon
hogy sírtam"

(Fülembe súgott sorok)

Egy nagy szerelem emlékei csendülnek fel a költészet legcsillámlóbb szavaival a kötet harmadik, utolsó részében, a *Homályosuló ablak*ban:

Nem vetem le
ölelésed brokátköntösét.
Csókjaid drágakövei szikráznak rajta.
Hajamat ezüsthálóba csavarták
gyanakvó ujjaid.

(Két skarlát levél)

S az élmény itt is minden ellentétes megnyilvánulásával, az érem mindkét oldalával jelentkezik, s itt is a tél, hóesés, jégvirágok köntösében is:

Nem tudom, sajnáljam-e,
hogy mindjobban homályosul az ablak,
s a feledés erőszakos keze
jégvirágokat metsz közénk

(Derengés)

S ebben az utolsó, szenvedélytől izzó részben felzengenek a népköltészet tiszta forrásából eredő üde, dallamos ritmusok is:

Zöld kristályú víz alatt
suhannak a szép halak.
Pikkelyük ragyog.
Várom, hogy jössz víz alatt,
követnek ezüst halak.

(Jelenések)

és olyan motívumok is, amelyek a tragikus, halálos szerelmekről szóló népballadákra emlékeztetnek:

hol vannak vágyaim
kérges keserveim
égnek udvarában
fehér hattyúk között

hát egy szép életem
pokol kapujában
kénkőlángok között

(Énekhangra)

Virág Ágnes költészetének magas fokú zeneisége a kötet valamennyi versére jellemző. A sorok jó ritmusán kívül különösen a gyakori alliterációk érik el ezt a hatást:

„zöldek zenéjétől visszhangzott a lég" (*Erdők lehelete*), „Foszló füstté válva rejtezem" (*Bilitis emlékezete*), „harmat hamvad a füveken" (*Fülembe súgott sorok*).

Művészi átélésének külön jellegzetessége a látás és hallás szervével érzékelt benyomások egybeolvadása, egymásba való átalakulása, mint például az olyan költői képekben, amikor a hang mint fény jelenik meg:

„A bagolyhuhogás nem félelmetes, de
szépséges dicsfény
a csúcsok fölött."

(Erdők lehelete)

Kenyeres Kovács Márta
(Üzenet, 1976. 4.)

SZABADKA MÚLTJA A FÖLDRAJZI NEVEKBEN

Ha be-betértem Szekeres László múzeumi „műhelyébe", és szóba került Szabadka múltja vagy a régész időszerű elfoglaltsága, gyakran fordult cédulához, hogy egy-egy adatot, topográfiai fogalmat pontosítson. Hosszú évek szorgalmas és eredményes régészeti kutatásai ugyanis megkövetelték, hogy a polgárok bejelentései és a levéltári adatok szerint rögzítse mindazokat a földrajzi pontokat, amelyek a régész számára érdekesek lehetnek.

A tudomány azonban olyan, mint az omló hegyoldal. Ha egy követ elmozdítunk, tömegnyi törmelék zúdul utána. Valószínűleg Szekeres László is így lehetett búvárkodásával: az esetleges adatok kutatása közben olyan tömegben bukkant Szabadka múltjára vonatkozó helynévi adatokra, hogy azok egy bizonyos idő múltán feszegetni kezdték a fogódzóul szolgáló adattár kereteit. Lassan összeállt egy kötetnyi szabadkai helynévanyag. Az Életjel Könyvek sorozatban 1975 decemberében hagyta el a sajtót könyve, a *Szabadkai helynevek*.

Nem nyelv- és névtudományi igénnyel és szándékkal íródott ez a könyv. Azonban kitűnő szolgálatot tesz mind a nyelvtudománynak, mind pedig a történelemtudománynak. A nyelvtudomány joggal vetheti a szerző szemére, hogy a teljesség igénye nélkül, hiányosan dolgozta föl városunk földrajzi neveit. A helytörténeti kutatás pedig csak üdvözölheti, hogy ilyen fontos kútfővel ajándékozta meg a kutatókat, ahol egy helyre gyűjtve, az összes föllelhető levéltári vonatkozásokkal hozzáférhetnek Szabadka és környéke helynévanyagához, már ami történeti szempontból érdekes lehet.

Hadrovics László a következőképpen értékeli a földrajzi neveket: „A földrajzi nevek egész múltunknak éppolyan beszédes emlékei, mint akár az írott írások vagy a tárgyi emlékek, csak megfelelő módon kell értenünk azt, amit mondanak. Bennük van egy-egy táj anyagi műveltségének és társadalmi alakulásának egész története. S ahogy naponta elmegyünk egy-egy épület, egy-egy szobor előtt anélkül, hogy tudatában volnánk történeti érté-

Irodalmunk két kiemelkedő alkotójáról, Gál Lászlóról és Sinkó Ervinről beszélt Juhász Géza és Bosnyák István

kének, éppen úgy használjuk naponta a földrajzi neveket anélkül, hogy figyelnénk arra, hogy régmúlt századok üzenetét mondják el nekünk." (MNyr, 1964/3.)

Szekeres László, a tudós kutató megszokta, hogy vallatóra fogja múltunk tárgyi emlékeit. Szabadka helyneveit is így kezelte: vallatóra fogta, hogy mit őriznek azok városunk és környéke történeti múltjáról, gazdasági erőinek, termelési módjának és művelődésének fejlesztéséről.

A laikus számára is lebilincselő, ahogy egy-egy helynévvel kapcsolatban „megszólal a sírvilág". Ugyanis nemcsak a nevekből következtet a régmúlt anyagi és szellemi kultúrájára. Mint régész tudja, hogy a föld mélyén tízezer évekkel ezelőtti kortól, az őskőkor emberétől lakták a környéket emberek. Időszámításunk elejétől pedig egyik néphullám a másikat váltotta ezen a területen, egymásra települve, egymásra temetkezve, sírra sírt halmozva. A Kér, Sebestyénegyháza, Ludasegyháza és tucatnyi más eltűnt település tanúskodik a hódítók pusztításairól, de arról a szívósságról is, amelylyel a maradék népcsoportok újra meg újra hozzáfogtak a semmiből új életet teremteni.

A török hódoltság utáni korról van a legtöbb adata. A sárba, mocsárba ragadt határőrvidéki palánk, az akkori Szabadka fokozatosan indul meg a gazdagodás, a polgárosulás és a művelődés útján. A határnevek őrzik a mezőgazdaság naturális jellegét, a számlálhatatlan főből álló nyájak, gulyák tömegét. Néhány utca és tér neve őrzi a régi céhek, foglalkozások emlékét. A mezőgazdasági termelésen alapuló gazdaság a város piacain, vásárain talált vevőre.

Míg azonban a településnevek, földrajzi alakulatok nevei viszonylag időállónak bizonyultak (némelyikük több száz évre vagy egy évezredre tekinthet vissza), addig az utcák és terek nevei igen változékonyak. Az értetlenség vagy a politikai névdivat eltünteti a köztudatból épp azt a névanyagot, amely legjellemzőbben vall a város gazdasági és művelődési múltjáról. Igaz, nem először fordul elő, hogy könnyelműen bánunk a múltunk emlékeivel. Szocialista művelődéspolitikánknak azonban egyik alapelve a múlt emlékeinek megbecsülése és megőrzése. Nem ártana, ha nálunk is következetesen tartanánk magunkat ehhez az elvhez!

A népetimológiára is találunk példát. Az újabb keletű Stara Torina elnevezés a hegyeki emberek számára, akik a szerbhorvát nyelvet nem értik, értelmetlen volt. Viszont értelmet nyert akkor, amikor Szalatornyára változott a nép száján. Ugyanúgy a középkori Sebestyénegyháza a XVIII. századi telepítések után a horvát lakosság számára túl hosszú és értelmetlennek tűnt. Rövidüléssel, szerbhorvát toldalékolással Šebešićre változtatták.

A múlt század elején nagyszabású erdőtelepítésekkel igyekeztek egyrészt védeni a várost az uralkodó szelek sodorta futóhomok-viharoktól, másrészt a sívó homok gazdasági kihasználása céljából hatalmas területeket ültettek be szőlővel, gyümölcsösökkel. A hajdújárási határrészen telepített szőlők tulajdonosai valószínűleg úgy gondolták, hogy „talán terem", s ma is Talánteremnek nevezi a helybeli lakosság.

Tucatjával sorolhatnám az érdekesebbnél érdekesebb helynévtörténeti adatokat. És éppen ezek teszik Szekeres László könyvét vonzóvá, izgalmas olvasmánnyá azok számára is, akik nem a szaktudomány beavatottjai. A szerző a könyv előszavában megjegyzi, hogy gyűjtését nem tekinti lezártnak. Várható tehát, hogy tovább folytatja megkezdett munkáját. Tudomásom szerint nemcsak ő foglalkozott Szabadka földrajzi neveivel. Az újvidéki Magyar Tanszék tanárai, dr. Matijevics Lajos és dr. Penavin Olga szintén foglalkozott a kérdéssel, sőt kiadásra vár gyűjteményük, amely a teljesség igényével dolgozza fel a község területének földrajzi névanyagát.

Felmerül a kérdés, nem kellene-e egyesíteni az erőket és eszközöket, hogy egy ilyen kapitális jellegű munka megjelenjen? Gyorsan változó világunkban a helynevek igen változékonyak. A határrendezésekkel, tagosításokkal feledésbe merül olyan névanyag, amely mind nyelvi, mind történelmi szempontból rendkívül értékes. Éppen mert múltunkra vonatkozik, mert a tudományos kutatómunkában nélkülözhetetlen, közös erővel kellene rögzítenünk teljes helynévanyagunkat.

Másrészt a névtudomány művelői segítségére lehetnének az akciónak abban is, hogy a tudomány rendszertanának megfelelően álljon össze a névanyag. A szerző egyik fogyatékossága ugyanis az, hogy nem tudományos csoportosításban közli gyűjtését. Ennek következménye többek között az is, hogy nem kerülhette el az ismétléseket. Pl. minden városkapuval kapcsolatban ugyanazt a szöveget olvashatjuk: „Amikor Szabadka 1779-ben szabad királyi város lett, a várost" stb. Hétszer jelentkezik az azonos szöveg!

Akiknek kezébe kerül a könyv, bizonyára több dologra felhívják majd a szerző figyelmét. Mert nyilvánvalóan adódhat több tévedés is a kötetben, mint pl. a Bárány Fogadóval kapcsolatos. A szerző szerint 1945-ig működött szállóként. Pedig tapasztalatból tudom, hogy még 1951 őszén is üzemelt a szállodai részlege.

A kutatók mellett a pedagógusok is bizonyára örömmel fogadják a kötetet. Hazafias nevelésünk azzal kezdődhet, hogy fiatalságunk a szülőföldet szeresse meg. A gyűjtemény pedig jelentős segítséget jelenthet a pedagógusnak, hogy Szabadka múltját és jelenét teljesebben, képlékenyebben mutassa be!

Dr. Horváth Mátyás

(Üzenet, 1976. 1—3.)

EGY TOPONOMASZTIKAI ADATTÁRRÓL

A szabadkai Életjel Könyvek sorozata — úgy látszik — törekvéseinek céljául tűzte ki a változatosságot: a szépirodalom mellett művelődéstörténeti munkák kiadására is vállalkozik. A Szabadka népoktatásának történetét tárgyaló könyv mellett kiadta a szabadkai sajtó történetének 1919-ig tartó időszakát taglaló testes kötetet is, — a művelődéstörténeti munkák harmadik darabja pedig a névtudomány körébe vágó: Szekeres László könyve Szabadka helyneveit gyűjti egybe. A három könyv három művelődéstörténeti diszciplína. Nézzük, milyen tanulságokkal szolgál e három könyv közül a legfrissebb, a Szekeres Lászlóé.

Kezdhetjük azzal, hogy a helynévgyűjtés, a toponomasztika korántsem új vizsgálódási terület; legalább százötven éve művelik eredménnyel. E vizsgálódási terület kérdéskörét — máig ható érvénnyel — Szabó T. Attila foglalta össze egy először 1933-ban publikált tanulmányában (*A helynévgyűjtés jelentősége és módszere).* Ez a tanulmány alapvető ismereteket és gazdag példatárat kínál mindazok számára, akik helynévgyűjtéssel kívánnak foglalkozni.

Folytathatjuk továbbá azzal, hogy a helynévgyűjtés a jugoszláviai magyar tudományos életben sem ismeretlen és mellőzött terület; a Magyar Tanszék és a Hungarológiai Intézet nyelvészei számos kutatási részterület anyagát tették már közzé, s a kutatási projektumokban Vajdaság toponomasztikai feldolgozása is szerepel. E munkának egyik eddig elkészült része — Topolya és környéke anyaga — sajtó alatt van, megjelenése a közeljövőben várható. A szabadkai helynévkutatás ugyancsak folyamatban van. Mindezek ismeretében fölmerülhet a kérdés az olvasóban, hogy mi késztette a nem nyelvész szakember Szekeres Lászlót arra, hogy közzétegyen egy helynévanyagot tartalmazó könyvet. A kérdés természetesen nem a kompetencia fölvetését tartja elsődlegesnek, hanem inkább azt, hogy nem lett volna-e hasznosabb, ha a toponomasztikai diakróniát, amely Szekeres László könyvében szerepel, a helynévanyag jelen állapotával szembesítve publikálták volna.

Szekeres László könyve — miként arról az Előszóban számot ad — tulajdonképpen melléktermékként állt össze; a régész irattári kutatásai és mindennapi obszervációi irányították rá figyelmét a helynévanyag egybegyűjtésének szükségességére. Szekeres ugyanis archeológusként tudja, hogy a toponímia sok esetben nagyon fontos, a régész számára fölbecsülhetetlen

értékű adatot vagy utalást tartalmaz a földben rejlő régészeti leletekkel kapcsolatban. Hogy csak a vajdasági adatokra utaljunk, tartományunkban számos Pusztatemplom elnevezésű határrész, dűlő vagy domb van, amelyek — miként azt a régészek tapasztalata alátámasztja — szinte mindig középkori templomromokat rejtenek. Szekeres László Előszava szerint csak Szabadka környékén tizenhét ilyen feltárandó lelőhelyre van adat! S mivel az évek során egymás után sorakoztak az áttanulmányozott iratokban, könyvekben és térképeken a helynevek, Szekeres jónak látta összegyűjteni őket. Ez az egybegyűjtési módszer tehát nyilvánvalóan a történeti helynévanyagot tartotta szem előtt, azokat a toponímiákat, amelyekre írásos adat volt vagy van; mellőzve viszont azt az anyagot, amely az élőbeszédben használatos; nem végezte el továbbá az írásos adatok, adatközlők útján történő, ellenőrzését, ami által választ kaphatott volna arra, hogy az írásos formában föllelt nevek közül melyek azok, amelyek ma is használatosak. A toponímiák két rétegének összevetése ugyanis igen sok következtetés levonására adhat alkalmat; többek között a helyi helynévadási szokásokra is rávilágíthat.

Az észrevételek sora — Szabó T. Attilának a toponímiákkal kapcsolatban fölsorolt szempontjai ismeretében — tovább folytatható; Szekeres László azonban ezeknek a követelményeknek egy részét tudatosan nem vállalja. Miként az Előszóban mondja: „A nevek, címszavak etimologizálásába és más irányú vizsgálatába érthető okoknál fogva nem bocsátkoztam. Ezt a feladatot nálamnál avatottabb, ezen a területen jártasabb kutatókra kell bízni." A kötetben fölhordott helynévanyag mindenképpen alkalmas lenne sokféle szempontú vizsgálatra; az Akasztó hegy elnevezés eredetéről például semmit sem tudunk meg, csupán helyét adja meg a szerző. Ugyancsak arra sincs adat, hogy a Zsíroskút elnevezés honnan veszi eredetét. Pedig az első föltehetően a város történetével kapcsolatban őrizhetett meg adatot, a másik pedig elképzelhetően a vidék geológiai arculatával kapcsolatban lenne érdekes. A Baromvásártér, a Búzapiac, a Haltér és a Szénatér igen becses adat lehet a város gazdaságtörténetének kutatója számára, a Sásdűlő és a Fűzfás lapos pedig a környék növényvilága szempontjából érdekes. A Faoskola címszó nyelvtörténeti érdekességgel bír, s így lehetne folytatni tovább a tallózást a címszavak között. Kár, hogy ilyen és hasonló kutatásokra Szekeres László nem vállalkozott.

„Ha a kérdéses területen ásatások folytak, az erre vonatkozó jegyzetek sem mellőzhetők" — mondja Szabó T. Attila említett tanulmányában. Szekeres László számos címszavával eleget is tesz ennek a követelménynek. (Például a Bajnát címszóban.) Egyes címszavak mellett rövid, de alapos történeti áttekintést olvashatunk: pl. a Barátok temploma címszóban, a Sánc utca címszóban stb.

A toponímiákat Szekeres László nem választotta szét a megnevezés nyelve szerint, s ezzel tulajdonképpen eleget tett annak a követelménynek, amely szerint a sokszoros népi rétegeződésű és átszíneződésű területeken ez nem is lehetséges, mivel ezáltal nem kapnánk pontos adatokat a népiségtörténet tekintetében.

A *Szabadkai helynevek* című munka megjelenését nyugtázó örömünk tehát nem maradéktalan; Szekeres László könyve igen sok kívánnivalót hagy maga után, egyes problémákba legfeljebb csak belekóstolt. Éppen ezért nem tartjuk talán indokoltnak a mű alcíméül választott „helytörténeti kézikönyv" minősítést. A nagyobb hányadában még árnyalásra, továbbgondolásra és további kutatásra szoruló adatok gyűjteményére inkább a helytörténeti adattár megnevezés lett volna az indokolt.

„Nem lehet tehát megelégednünk csak a jelenkori gyűjtéssel, elsősorban nyelvészeti, de más szempontból sem. Fel kell tehát kutatnunk a megközelíthető történeti forrásokat is." — írja Szabó T. Attila. Szekeres László e követelmény második részének kívánt eleget tenni — az általa megszabott időbeli határig, 1919-ig. A követelmény első részének teljesítése azonban

hiányzik, a munka így önmagában nem lehet teljes értékű. Bízunk azonban abban, hogy a belátható időn belül megjelenő szinkron anyag, kiegészítve Szekeres könyvének adataival, teljesebb képet ad majd Szabadka és környéke helynévanyagáról. Remélhetőleg nemcsak a nyelvészet szempontjából. A toponímiák ugyanis — mint az közismert — számos diszciplína tanulmányozásában szolgáltathatnak igen értékes, nem egy esetben csak ily módon föllelhető adatokat.

Jung Károly

(Híd, 1976. 4.)

HELYTÖRTÉNETI KÉZIKÖNYV

A könyv ízléses külalakban, találó keretben, ötletes megoldású fedőlappal jelent meg 1975 decemberében az Életjel Könyvek sorozatában. Több mint százoldalas, noha a gyűjtés anyaga lényegesen kevesebb, összesen hatvan oldalt tesz ki, amelyben a szerző feldolgozza az 1919 előtt keletkezett szabadkai vonatkozású helyneveket, és felöleli az akkori Szabadkához tartozó környező települések anyagát. Majd háromszáz elnevezés legjellemzőbb adatait találjuk meg az elsősorban népszerűnek és csak részben mondható tudományos munkában, de mindenesetre eddig nagyon hiányolt és nagyon szükséges gyűjtésben.

A szerzőt nagy szándék és a cél vezérli, hogy napjainkban, amikor minden tudományág szinte csodával határos eredményeket mutat fel, a történelem s a rokon tudományok eredményeit régészeti munkájára és különleges érdeklődésére támaszkodva igyekszik közelálló tények: helyneveink feldolgozásával igazolni. Ezt mindenki számára érthető módon és nyelven fogalmazza meg, ezáltal pedig olyan közel hozza a könyv anyagát, mintha azzal valójában már régtől fogva mindannyian tisztában lennénk s csak „véletlenül nem kerül nyelvünk hegyére" az adott név vagy elnevezés. Agina bara neve, igaz, nem annyira ismert, mint például a Bajnát, Bajai temető, Barátok tere, Fűzfás, Gát és Gombkötő utca, de nagyon sok közülük ma is gyakran elő-előtűnik régies, de állandóan használt és azóta is „forgalomban" levő elnevezésével. Lényeges különbséget kell tennünk azonban a feldolgozott anyag természetét illetően.

Az első csoportot képezik azok az elnevezések, amelyek ásatások, azaz régészeti munka alapján feltárt területekről, leletek vagy archeológiai szakmunkák adatai alapján kerültek a gyűjteménybe. A másik csoportot alkotják azok a helynevek, amelyeket a szerző más forrásművek anyagából gyűjtött, legnagyobbrészt Iványi István monográfiájából és Bács—Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtárából, továbbá a Szabadkai Történelmi Levéltár térképgyűjteményének levéltári anyagából (!?), kisebb mennyiségben pedig a régebbi történetírók munkáiból, valamint Szöllősi Gyula *A Palicsi-tó elhalása és felújítása* (1973) c. munkájából, néhányat a külföldi térképmásolatokból, két esetben a Glasnik Srpskog geografskog društva c. folyóiratban megjelent munkákból, egy-egy esetben pedig az Üzenetben, Subotičke novinében, illetve a Bácskai Ellenőr 1881./3. számában megjelent munkák anyagából gyűjtött.

Az első csoportban feldolgozott anyagrészt, amelyet a régészeti szakmunkák alapján begyűjtött adatok képezik, a szerző sokkal jobban feldolgozza, mint a másik csoport anyagát. Az adatok feldolgozása alaposabb, indokoltabb, a helynevek változásait jobban végigkíséri, állításait több adattal támasztja alá, ismereteinket elmélyíti. Egyszóval ez a rész tudományos igénnyel készült. Szép példák a gimnáziummal, barátok templomával, Csantavérrel, a Kakas iskolával, a kálváriával, Kelebiával stb. kapcsolatos hivatkozások, ezek tudományosan alátámasztott és magyarázott nevek.

A másik rész anyagának eredete és feldolgozása nem ilyen egységes. A helynevek eredetének magyarázatában nem vagy ritkán támaszkodik forrásművekre a szerző, néha pedig téves forrásmúre hivatkozik. Néhány eset-

ben fogalomzavarral küzd vagy nem történelmi hitelességű adatokkal szolgál, alaptalan állításokba bocsátkozik. Például a Baltsek-dűlő esetében Bachó János főispánra hivatkozik a szerző. Az igaz, hogy Bachó itt — a megyében — főispán volt, de azért állt jogában az említett lépések megtétele, mert szabadkai királyi biztossá nevezték ki, s nem a főispánság révén volt erre hivatott. Ugyanez az eset a Bosnyácski hát elnevezésnél és még néhány adatnál, amelyek szintén a királyi biztosok hatáskörének tisztázatlanságából erednek. A Babina Greda esetében a másik elnevezés nem Banja Gerenda, hanem Banja Gerend a Levéltárban őrzött 114. számú térkép adata alapján, a Bozina hanta név esetében azt állítja a szerző, hogy „ezen a helyen bizonyosan hantház állt egy halmon, amelyet valamilyen Boza emelhetett." Ezt a pontatlan magyarázatot maga a szerző sem állítja határozottan, mert nem forrásmunka alapján kapta az adatot, következtetni pedig csakis hiteles adatok alapján lehetséges. A Buckai szőlők kapcsán említett progon, illetve a még más esetekben is jelentkező progon elnevezésnél nem lehet tudni, melyik progonról van szó tulajdonképpen, mert a szerző egy progont említ és ismer, mi régi szabadkaiak viszont minden szőlőterületben (Bajai, Buckai, Majsai szőlőben stb.) legalább három-négyet, mivel ez az általánosan használt neve minden főbb, szőlőátszelő útnak és nem egy megkülönböztető név, mint az író mondja. A Czitritziánus kútja elnevezés szintén nem Ulmer Gáspár levéltáros véleménye alapján azonosult a Citera halommal, sőt a térképek adatai alapján az semmi esetre sem azonosítható azzal. Az itt felsorolt névadatok egyáltalán nincsenek alátámasztva hiteles tényekkel. Csantavérrel kapcsolatban az adatokat szépen feldolgozza, csakhogy az első bekezdés akkor lenne hiteles, ha azt is elfogadható forrásmunkára való hivatkozással egészítette volna ki. Ugyanígy elemezhetnénk végig a könyv anyagának másik felét is, a Rogina bara elnevezéstől kezdve, amelyet hivatalosan Rogabarának is neveztek, ezért az adat elég hiányos, vagy a Radanováci erdő elnevezés a szerző szerint Hajdújárási erdő elnevezéssel azonosult. Ez nem helyes állítás, mert a Radanováci és Hajdújárási erdő külön fogalom. Ezt a múlt század végétől napjainkig készült, csak a szerző által nem ismert térképek bizonyítják.

Nagyobb fogyatékossága a könyvnek, hogy következtetésekbe bocsátkozik anélkül, hogy részletesen és alaposan feldolgozta volna a Történelmi Levéltár térképgyűjteményének gazdag, szép és erre a célra kivételes értékű anyagát, illetve hogy ezt csak részben tette meg. Összesen talán tíz kéziratos térképet dolgozott fel a majd 400 részletes térkép közül, és nem vette tekintetbe, hogy a gyűjteményen kívül is sok olyan — tökéletesen használható — térkép van, amely hasonló adatok tömegét nyújtja. Mivel a szerző kevés idővel rendelkezett, még egy fontos dolgot kell tisztázni. A Történelmi Levéltárban őrzött összes iratanyagra vonatkozóan nem áll a szerző állítása, amely szerint: „az intézmény régebbi anyaga csak most van feldolgozás alatt, s ezért tudta csak a fellelhető térképállagot tanulmányozni." A levéltári anyag már 30 éve állandóan feldolgozás alatt van, csakhogy a munka folyamata, az ún. „rendezés" huzamosabb időt igényel. Az az anyag, amelyet egyszer rendeztek, nemigen tekinthető véglegesen rendezettnek. Többnyire évekig tartó munka eredménye egy újabb átrendezés, amelyet utólagos részletek feltárása igényel. Ezenkívül állandó leltározás, részletes ismertetők kidolgozása van folyamatban, szigorúan tudományos anyagfeldolgozási módszerekkel. Az ismertetők pontos fordítása, pontos lefordítása, kivonatos kivonatának elkészítése is hosszan tartó folyamat, tehát az anyag rendezése nem befejezett munka. Ebből kifolyólag a szerző állítása alapján a könyv olvasói téves képet nyernek a Történelmi Levéltár munkájáról és szakmailag képzett, tudományos munkát végző dolgozóiról. A levéltári anyag jellege különleges, társadalmi értéke és rendeltetése kivételes és milliárdokban ki nem fejezhető. A levéltári hálózat munkája rendezett és megszervezett; rengeteg időt, fáradságot és tudást kívánó, kivételes rendeltetésű feladatok megoldásának összessége, amely kiválóan képzett és társadalmi felelősségüket különösen átérző szakembereket igényel és a társadalmi szerződések aláírásával minden tekintetben a múzeumok, egyetemek és más tudományos intézmények jellegével bír.

Úgy gondolom, a Szabadkai Történelmi Levéltárban feldolgozott anyag alapján sokkal jobb és alaposabban kikutatott, történelmileg hitelesebb munkát lehet és kell készíteni, nagyobb figyelemmel és időbefektetéssel, ahelyett, hogy ötletszerűen készüljenek kézikönyvek, amelyek csak részben hűek a tényekhez, mint ez a *Szabadkai helynevek* esetében is történt.

Munkájában a szerző nem elég következetes, említést tesz pl. a gázgyárról, ugyanakkor nem említi a többi hasonló jelentőségű és tevékenységű intézményt; beszél a főtérről, de nem hangsúlyozza annak jelentőségét (pedig százezres lakosú város vagyunk), adatot ad a Gombkötő utcáról, ugyanakkor nem említi a többi régi elnevezésű utcát (Szádecki, Rudics utca stb.), amelyek közül talán néhány még 1918 előtti, és amelyek ma is használatosak.

Még egy tény: szláv- és magyarlakta területen élünk, ami legjobban épp e kétnyelvűségben tükröződik. Talán jobban ki kellett volna használnia a szerzőnek itt is a lehetőségeket, annál is inkább, mert területi vonatkozású könyvről van szó, s mivel értékes adatokat nyújthatott volna városunk és környékünk népének kivételesen gazdag helynévanyagáról és annak jellegzetességéről, a két nyelv egymásra hatásának megnyilvánulásáról, főként ha olyan helynevekről van szó, amelyeket mindkét nyelven használtak és használnak ma is.

A munka kisebb hiányosságai közé tartozik, hogy a szépen feldolgozott archeológiai adatok alapján gyűjtött elnevezéseknél talán túlságosan kiütközik a szerző régész volta — évezredek és nem évtizedek távlatából szemlél. Az ilyen vonatkozású adatait tudományosan dolgozta fel, de itt sem következetes. Illetve a régmúltig (100—150 év előttig) kikutatott adatokkal szolgál, ám további sorsuk ismeretlen marad, mint például Ludas esetében is. 1335-től csak 1779-ig ismerteti a feltárt adatokat a szerző tudásunk bővítéséhez. Az azután történt eseményeket nem említi az író, viszont azt is nehezen tudjuk feltételezni, hogy az utóbbi 150 év alatt egyetlen érdemesebb és nagyobb változás sem történt Ludas település életében, nevének fejlődésében, ezek vonatkozásaiban.

Másrészt még egy apróság: ha Palics említésekor következetesen Palicsi-tóról beszél a szerző, úgy a Ludas említésekor Ludasi-tóról kellene írni, ő pedig következetesen Ludas-tónak használja az elnevezést.

Az anyag további gyűjtése folyamán figyelembe kellene vennie a levéltár kéziratos térképeinek többi részét is, mert rengeteg adatot szolgáltatnak, mint: Antunovics progon, Akasztófahegy (Galgenberg), Alsó-szöllők, Alsó- és Felső-Kelebia, Alsó- és Felső-Csikéria, Alsó rét, Ártér, Baranyi sömléki városi szántóföldek, Bács—Vaskút, Belesovic puszta, Baskút (Nagyfény), Bácsborista sor, Balancos tisztás, Bácskai Krivaja, Béka-föld, Barom-járás, Borczak, Bogárzó, Bogaras, Bara, Benyúló (Emusity puszta), Buzsi csárda, Begovacs, Bácsmadaras, Ciganjeva čoša, Csaikás-sor, Csorva, Belső-Csorva, Csorda-út, Csengetyűs csárda, Csokonai tér, Dusanovó, Duboka (Tompai rész), Dadina čoša, Dolni rit, Demer kapu (Györgyéni puszta), Duboka völgy, Donyi Grad (mint Novo Selo), Ekenda, Első vető, Emuzsits puszta, Funchky-puszta, Fekete halom, Füzes (a Hingánál), Felső rét, Fehér halom, Gabrics, Grsics-járás, Gornji rit, Gorni duzs, Gyurgyini lápok, Honkó-telep, Háromhalom, Hajdú-járás, Homoki, Hosszú dűlő, Járás-halom, Kutas puszta, Kukutyin, Kosztik (Sárgaárok), Kanizsa, Kapitány-rét, Kis rét, Keresztes halom, Kis halomi tó, Király tó, Koza domb, Kettős halom, Kukurik, Kanászzsombék, Kenderi erdő, Kossuth-falva, Kis-Horgos, Kocskás (Koczkás), Katymarac, Kurva domb, Kobino selo, Kisvörösegyháza, Közép-dűlő, Külső-járás, Kis-járás, Kálvária Csantavérnél, Külső-közép-járás, Kis-Tompai szöllők, Kőhalom, Kisülés, Kőrösoldal, Karkatur, Kaponyai csárda, Látó-bara, Liba-járás, Likas, Nagy homok erdő, Novi Grad, Négyes-járás, Nagy major, Négyesi domb, Nyári völgy, Nagy határ, Nagy rét, Nosza, Nagy kaszáló, Napkeleti ugarok, Nagy liget, Nagy Bogárzó, Nagy sziget, Majori völgy, Mária-Valéria közkórház, Magyari erdő, Makan (Mokány) völgy, Mlakai kaszáló, Moholyi járás, Mlaka folyó, Madarász tó, Magyar-Kanizsa, Matyi-ágazat, Ölfás erdő, Orczy-bokros, Öreg Torina mocsár, Oskola tér (nemcsak utca), Obornyos puszta, Pörös erdő, Pörösi kaszáló, Postai tábla, Plága, Pap halom, Petervári út, Pogledácsa, Raszovas, Reinitz-telep, Rája dűlő, Ráta, Rózsás táb-

Életjel

XVIII. évf. 2. (266.) sz. | 1975. II. 24.

Tiszta tükör

Gion Nándor és Németh István szerzői estje

Műsor

Szücs Imre: *Az a hajó, az a kislány* — fölolvassa Horváth Emma
Gion Nándor: *Engem nem úgy hívnak* — regényrészlet — fölolvassa Sziráczky Katalin
Dér Zoltán: *Költészet romokból*
Gion Nándor: *Üzenket dobás* — novella — fölolvassa Horváth Emma
A. Dvorák: *Romantikus darab № 2.* — hegedün előadja Drágics József, zongorán kiséri Henyél Mária
Bogdánfi Sándor: *Valódi vajdasági regény* — fölolvassa Póka Éva
Gion Nándor: *Virágos katona* — regényrészlet — fölolvassa Sziráczky Katalin
Varga István: *Figyelmet érdemlő kísérlet*
Gion Nándor: *A postás, aki egy ujjal tudott fütyülni* — novella — fölolvassa a szerző
G. F. Händel: *Larghetto és Allegro* — hegedün előadja Verebes Éva, zongorán kiséri Komáromi Ilona

Szünet

Hornyik Miklós: *Németh István* — fölolvassa Póka Éva
Németh István: *Déli verőfény* — novella — fölolvassa Tapolcsányi Angéla
Jung Károly: *Egy kamasz naplója* — fölolvassa Farkas Edit
Németh István: *Sebestyén* — regényrészlet — fölolvassa Póka Éva
V. Perišić: *Dal és tánc* — hegedün előadja Drágics József, zongorán kiséri Henyél Mária
Dér Zoltán: *Etüdök egy kisfiúról*
Németh István: *Ki látta azt a kisfiút?* — regényrészletek — előadja Csernetics Rita, Fábrik Amália, Lipták Klára és Varga Mária
Bányai János: *Tiszta tükör* — fölolvassa Farkas Edit
Németh István: *Egy földmüvelő keze* — karcolat — fölolvassa a szerző

Az est vendégei:

Gion Nándor és Németh István

A szünetben a Forum könyvvásárt rendez és a szerzők dedikálják új müveiket.

Az előadás 1975. február 24-én, hétfőn 19.30 órakor kezdődik a zeneiskola hagversenytermében.

Belépődíj: 2 dinár

la, Róna tábla, Rohoda, Roglaticza (Alsó-, Felső), Rózsamajori legelő, Roglaticai völgy, Radoseva unka, Rövid-dűlő, Sasos járás, Šepina čoša, Šomšičevo, Sás tó, Sós tó (Kerek tó — Bajsánál), Sánc h. (hegy vagy halom), Sárga árok, Susi tó, Sirina bara, Sztari Grad, Szeghegy, Szerezla telep, Szerb dűlő, Szekulics, Szegények táblája, Szvinjski járás, Stipics-bukros, Szeszgyár, Fekete hegy, Száraz-sziget, a Hingánál, Széna tér, Szt. István tér, Szilvás, Szécsényi tér, Tolvajos, Tornyos-Likasi völgy, Töviskés, Tula, Tompa-bara, Téglavető dűlő, Torma-hegy, Tábor (a Hingánál), Tukki ugarok, Teréz tér, Tóparti dűlő, Teleki tér, Új puszta, Új szőllők, Új földek, Új Tolvajos, Vasúti dűlő, Vágó járás, Vajkos tó, Városi halom, Vok, Zorka telep, Zsdráló, Zimonyi út, Zecsie ráván.

Milodánovics Mária
(Létünk, 1976. 3—4.)

SZABADKAI HELYNEVEK

A múlt év végén hagyta el a sajtót Szekeres Lászlónak, a Szabadkai Városi Múzeum munkatársának *Szabadkai helynevek* című helytörténeti kézikönyve.

A régészt, a múlt kutatóját, gyakran késztetik a feltárt leletek és ismeretek olyan adatok gyűjtésére, amelyek nem is szerepeltek elsődlegesen munkatervében. Ahogy mondani szokták, útközben bukkan rá sok érdekes anyagra, adatra, amelyekről azonnal megállapítja, jó lenne, ha nem merülnének feledésbe, ha valamilyen módon közkinccsé tehetné őket. Valami ilyen ösztönző erő hatására látott hozzá Szekeres László is a szabadkai helynevek összegyűjtéséhez. Ehhez azonban határt szabott időben és térben egyaránt. Az időhatár azt jelenti — olvashatjuk a borítólap belső oldalán lévő ismertetőből —, hogy csak az 1919 előtti írott okmányokból merítette adatait. A térbeli határ pedig azt jelenti, hogy nem elégedett meg a város mai területére vonatkozó helynevek összegyűjtésével, hanem kitért a város régebbi közigazgatási területére is. (...)

Érdekes adatokat közöl Szabadka város nevének különféle változatairól, a környező települések, helységek neveiről, utcákról, terekről stb. A könyv második részében húsz kép mutatja be az egykori város egy-egy részletét. Ezenkívül két térkép segíti az olvasót a könnyebb tájékozódásban.

Maga a szerző mondja előszavában, hogy munkáját nem tekinti lezártnak, de hozzáfűzhetjük, hogy már az eddigivel is nagyban elősegíti Szabadka múltjának sikeresebb kutatását és a könnyebb eligazodást a letűnt idők eseményei között.

B. O.
(Gondolat, 1976. május 11.)

A KÉRDŐJELES EMBER

Mit tud az utókor Rigó Jánosról, a munkásmozgalom kezdeti szakaszának szabadkai vezetőjéről? Alig ismerik ezt a nevet, és azt is nagyon kevesen tudják, hogy a munkásmozgalom első mártírhalottja a múlt század második felében Grgo Milanković volt.

A múzeumban néhány Szabadkáról készült városkép mutatja a múltat. De hogy az akkori arányokban a nagy alföldi városban mi történt a múlt század hatvanas éveitől kezdődően a polgárosodás, iparosodás, művelődés, az osztályellentétek vonalán, és miként jött létre az első munkásszervezet, mondhatni mindeddig a levéltári okmányok, régi újságcikkek rejtekében hevert.

Petkovics Kálmán hosszú évek kutatói munkájával felfedezte a bennünket foglalkoztató irattári, levértári, könyvtári anyagot és meglelte az akkori osztályuralom számára a kérdőjeles embert, Rigó Jánost, az egykori sír-

Németh István és Gion Nándor szabadkai estjükön

kertészt, napszámost, akit 1897 januárjában Szabadkáról küldöttnek és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt földmunkáskongresszusa első ülésszakának elnökévé választottak meg.

A könyv címe: *A kérdőjeles ember*, az Életjel Könyvek sorozatban jelent meg 260 oldalon egyívnyi terjedelmű okmányokkal.

A könyv első részében az író a Népkör krónikájával foglalkozik, a Népkör születéséről, harcos ellenzékről, Rigó János feltűnéséről, a Népkör és a Pucka kasina szerepéről, a szabadkai vasútépítésről és az úgynevezett balpárt bukásáról olvashat az olvasó.

A második részben a találkozás a kommunizmussal, az ipar alakulásának kérdéseivel, a Vojnicsok szerepével, az akkori tüntetésekkel, miniszter, főispán, polgármester utasításaival, a rendőrkapitány intézkedéseivel, a Rigó János és a polgármester közti ellentéteket feltáró levelekkel, az általános Munkás Betegsegélyző és Rokkantpénztár előhelyének létrehozásával, a Munkásképző Egylet megalakítására történt kísérlettel foglalkozik a szerző.

A harmadik részben *Viharos vetés* cím alatt az első vörös májusról és a többi májusról, a betiltásokról, a munkabérekről, a Szabadkai Iparosifjak Művelődési Körének tevékenységéről, a szakegyletek alakulásáról, a rendőrség létszámának növeléséről olvashatunk.

A *Kapák és kardok* fejezetben a szabadkai újságokban megjelent cikkek, a rendőrségi terror, a letartóztatások, az első mártírhalott, Rigó János pártalapítása, majd 1897. évi sztrájkhullám, a februári zendülés, munkát és megélhetést követel a nép eseménysorozatban elérkeznek a történések a huszadik századba.

„Mennyit küzdött mindezért Rigó János!", állapítja meg az író a könyvének befejező lapján. „...büszke lehet a viharos vetésre" a kérdőjeles ember, Rigó János, mert 1906 januárjában Szabadkán tartják meg a földmunkások országos szövetségének alakuló közgyűlését. Ekkor már 4000 szervezett munkás van Szabadkán.

1906 szeptemberében a sztrájktanyáról ötszázalékos béremelést követelnek. Az ezekben a napokban megjelent Bácsmegyei Naplóban írnak utoljára Rigó Jánosról. „Nem hagyott maga után életrajzot, sem emlékiratot." Petkovics Kálmán könyvében méltó emléket állított a kérdőjeles embernek.

Urbán János

(Könyvbarátok Hiradója, 1976. április 13.)

A SZABADKAI MUNKÁSMOZGALOM HŐSKORA

„Budapesten a Víg utca 16. szám alatt levő vendéglő tánctermében 1897. január 31-én Rigó János szabadkai küldöttet választották meg a Magyarországi Szociáldemokrata Párt földmunkáskongresszusa első ülésszakának elnökéül. A régi munkásmozgalomban kevés szabadkai munkás részesült ilyen nagy tiszteletben. Olyan kiemelkedő egyének követték az elnöki székben, mint Bokányi Dezső, Pfeifer Sándor, Nyerges Mihály és mások. Ki volt, honnan jött és mit tett a szabadkai Rigó János?"

Így kezdődik Petkovics Kálmán *A kérdőjeles ember* című 260 oldalas dokumentumriportja, amely a napokban jelent meg az Életjel Könyvek 9. köteteként. A városunk munkásmozgalmának hőskoráról, a múlt század utolsó három évtizedéről szóló mű a szó legszorosabb értelmében lebilincselő olvasmány. Természetesen szó van benne a Kérdőjeles Emberről, temetőcsősz, rikkancs és forradalmár Rigó Jánosról, de a történet központjában nem ő áll, hanem azoknak az eseményeknek a sorozata, amelyek a száz év előtti Szabadka dolgozó népének első szervezett megmozdulásaival kapcsolatosak. Ilyenformán ez a könyv a várostörténet egy mozgalmas fejezetét eleveníti meg elfeledett levéltári okmányok és az egykorú sajtóból vett idézetek segítségével. Egyebek között megtudhatjuk — első ízben hiteles forrásokból —, hogyan alakult meg a Népkör; milyen viszony volt közte és a Pučka kasina, illetve a Vojnicsok között; hogyan került sor benne kenyértörésre; hogyan ünnepelték meg városunkban az első vörös májust; ki volt a szabadkai munkásmozgalom első mártírja. Az ízléses külalakú könyvet, amely nélkülözhetetlen forrásmű mindazok számára, akik városunk múltja iránt érdeklődnek, értékes dokumentumok hasonmása teszi még gazdagabbá.

(7 Nap, 1976. április 16.)

PETKOVICS KÁLMÁN ÍRÓT ÉS PUBLICISTÁT TÜNTETTÉK KI A ZSÁKI JÓZSEF IRODALMI DÍJJAL

A bíráló bizottság: Urbán János, Sröder János, Vladimir Popin és Bogdánfi Sándor, összegezve munkásmozgalmi irodalmunk legkiválóbb alkotásait, egyhangúlag úgy döntött, hogy ez évben Petkovics Kálmán írót és publicistát tünteti ki a Zsáki József Irodalmi Díjjal.

A bíráló bizottság meghallgatva Urbán János beható ismertetőjét a jugoszláviai magyar írók munkásmozgalmi jellegű, dokumentáris erejű műveiről, külön kiemeli még Lőrinc Péter és Lukács Gyula érdemes alkotómunkáját.

Petkovics Kálmán eddig megjelent öt történelmi, szociológiai jellegű kötetében az anyag alapos ismeretében, művészi erővel világít rá azokra a folyamatokra, amelyek a vajdasági munkásmozgalom kezdeti harcait és nehézségeit állítják a forradalom győzelmének alapjaiba.

Petkovics Kálmán legújabb kötete, *A kérdőjeles ember*, a szabadkai munkásmozgalom merőben ismeretlen szakaszát tárja az olvasó elé. A tények alapanyagából az író mozgalmas életet kerekít, értékes tanúbizonyságot tesz, s ezzel a művével is igazolja, hogy egész énjével azonosult múltunk és a jelenünk forradalmi történéseivel. Értékes munkássága a fiatal írók számára is követendő példa.

(Dolgozók, 1976. április 29.)

EGY EMBER ÉS TÁRSADALMA

Bevezetőül hadd idézzem Lőrinc Péternek, a könyv egyik véleményezőjének szavait, mert nagyon jellemzőnek tartom az új utakra indult Petkovics Kálmán e legújabb művének jellegmeghatározásával kapcsolatban! Lőrinc Péter, az író és történész, aki tehát kétszeresen is hivatott e mű elbírálására, a következőket írja:

„A »szabadkai műfaj« egyik legerősebb és főművelője, Petkovics Kálmán, új lépést tett a munkásmozgalmi dokumentumriport terén — éspedig a szaktörténelem felé irányulóan, habár odáig nem kívánt eljutni, és így nem is jutott el. Ezt már írói temperamentuma és stílusa sem engedte meg. Az embert, az egyént és személyiséget most is szívesebben láttatja az általános történéseknél, habár a történelmi-társadalmi helyzetet most is mindig megrajzolja — persze lehetőleg csupán mint az egyéni mozgások alapját."

Talán furcsa is, hogy egy könyv ismertetésére vállalkozva, nem a magam véleményével kezdem, de nem tehetek róla, ezeket a sorokat annyira erőteljeseknek, annyira a lényeget kifejezőnek érzem, hogy nem menekülhettem idézésük elől. Mert hát milyen műfaj is lényegében ez *A kérdőjeles ember?* Aki olvasta Petkovics Kálmán régebbi dokumentumriportjait, az 1920. évi Zelić-féle fölkelés eseményeiről és hátteréről szóló, újságírói szemmel és történetírói elemzéssel megírt rövidebb dokumentumriportot, *A tizennyolc nyárfa* történetét, no meg a későbbi, már terjedelmesebb művet, amely *Áprilistól novemberig* címmel számol be 1941 tragikus eseményeiről kezdve Simović tábornok rövid szabadkai időzésétől, miközben a Bécs felől érkező különvonatot várta, egészen a szabadkai munkásmozgalom vértanúinak novemberi kivégzéséig, az nyilván előre is sejti, hogy *A kérdőjeles ember* cím ezúttal is valami hasonló dokumentumriportot takar. És aki így sejti, annak feltétlenül igaza van, még akkor is, ha éppen Lőrinc Péter imént idézett sorai arra mutatnak is, hogy azért mégis van valami különbség az említett művek között.

Hadd beszéljek hát én is előbb ezekről a különbségekről! Az első, a lényegtelenebb az, hogy ezúttal a távolabbi múltba nyúl vissza az író, hogy a régi újságok és levéltári okmányok tanúskodásának felhasználásával a múlt század végének Szabadkáját, a kiegyezés kora utáni, még belső villongásokkal teli vidéki város társadalmi vetületét varázsolja elénk — egyrészt a történelmi igazságokhoz ragaszkodó politikus tárgyilagosságával és hitelt érdemlő elmélyülésével, másrészt pedig az író és újságíró mindig érdekes elbeszélésmódra törekvő, az olvasót magával ragadó, könnyebb, de az igazságokra rádöbbentő hangján.

Tulajdonképpen éppen ez az a kettősség, ami megteremtette azt a kifejezési és ábrázolási módot, amelyet Lőrinc Péter „szabadkai műfaj"-nak nevezett el, és ebben a kettősségben valóban Petkovics Kálmán jutott el a legmagasabb szintre. *A kérdőjeles ember* pedig valóban hozott újdonságot ebben a tekintetben is, méghozzá nem is egyet. Egyrészt ugyanis Petkovics Kálmán megtartotta ugyan ezúttal is a könnyed, írói stílust, viszont többször átengedte a szót az elmélyülő történésznek is, aki a régi újságcikkek és akták szó szerinti tartalmához ragaszkodva, azokat felhasználva vetíti ki egy kor és egy társadalom képét, másrészt viszont ennek a fokozott történelmi röghöztapadtságnak ellenpontjaként igyekezett minél inkább emberközelbe kerülni, nem elégedve meg a régi okmányok és újságok betűinek igazságával, hanem az élő ember és az élő tömeg érverésén és lélegzésén át érzékeltetve magát a történelmen át holttá merevedett társadalmi képet is.

A kérdőjeles ember azonban a cím és e megállapítás ellenére sem egyetlen ember, vagy az emberek egy csoportjának dokumentumerejű riportja, annál kevésbé, mert hiszen a címben szereplő Kérdőjeles Ember, azaz Rigó János, a temetőcsősz, rikkancs és forradalmár tulajdonképpen csak elvétve, itt-ott jelenik meg előttünk a könyv lapjain, csupán a vázát adva meg egy olyan műnek, amelynek keretében szinte a szemünk előtt ölt testet újra egy letűnt, múltba merült társadalom, s amely éppen azért vált annyira plasztikussá, a mában is életessé, mert nemcsak a történelemkönyvek lapjainak hidegsége árad belőle, hanem az élő ember szívdobogása is.

Nem, nem egy ember életét tükrözi ez a mű, hanem egy egész társadalomét, és kitapinthatóan rajzolódik ki előttünk az elmúlt századvég, a Mukitsok és Mamužićok Szabadkája, a pártok vetélkedése, amelyek között voltaképpen nincs is olyan nagy lényegbeli különbség, még ha az egyiket balpártnak, vagy függetlenségínek, a másikat jobbpártnak, vagy esetleg szabadelvű pártnak nevezik is. Ebben a „pártközelségben" még az sem ritka eset, hogy olyan pálfordulások mutatkozhatnak, mint az ellenzéki Szalay László szerkesztő és politikus újságíró esete, aki egyik pillanatban még — az átalakulóban levő Népkörrel kapcsolatban — azt vallja, hogy: az alakuló kör csak akkor lesz ellenzéki, ha lemond Apponyi programjáról, ezt azonban csakhamar felcseréli egy ilyen jelszóval: „Mi szabadkaiak tiszta szívből és lelkünkből kiáltjuk: éljen Apponyi gróf!" Ezeknek az ellentéteknek a kidomborítása teszi annyira dinamikussá és egyúttal dialektikussá Petkovics Kálmánnak ezt az új művét. Ebben a megvilágításban válik előttünk igazán világossá az egykori Népkör politikai szerepe, a régi-régi újságok nem egyszer hangos vitája, amely azonban nyomban elcsitul, azaz kiegyenlítődik, amint a nemzetiségi kérdés kerül előtérbe, mert hiszen ebben aztán pártkülönbség nélkül egy a vélemény: Magyarországon még a más nemzetiségűnek is magyarnak kell lennie. Ebben a megvilágításban válik igazán érthetővé a régi szabadkai tüntetések és szociáldemokrata megmozdulások jellege is, így lesz életessé a szinte csak mellékesen megemlített első szabadkai munkásmozgalmi vértanú sorsa, aki „a dutyiban... a börtönajtó sarokvasára felakasztotta magát", de halálának igazi körülményei a mai napig is megállapíthatatlanok maradtak, és így válik teljesen érthetővé az is, hogy a századvég Szabadkáján és általában a századvég Magyarországán miért is elsősorban a sanyargatott földmunkásság volt a szocialista társadalmi eszmék legfőbb fölkarolója, a némileg elpolgáriasodott iparosmunkásoknak is példát mutatva ebben a korban.

Petkovics Kálmán új, az eddigieknél jóval terjedelmesebb dokumentumriportja a múlt századvég Szabadkáját idézi elénk, s ennek külön fontossága a ma szempontjából, hogy éppen abban az időben jelent meg, amikor meg-megújuló erőfeszítések történnek annak érdekében, hogy Iványi István régi, ma is élő, de már nyilvánvalóan avulófélben levő várostörténetének folytatásaként megszülessen végre az új, a haladó társadalom szempontjait is tükröző monográfia. Mert hát — hadd hívjam fel erre is a figyelmet! — Petkovics Kálmán kutatásai során a budapesti Országos Széchényi Könyvtár régi hírlapkomplettjei között lapozgatva, olyan adatokat is feljegyzett, amelyek itt nálunk ma nem találhatók fel, mert hiszen például az 1880. esztendőből egyetlenegy lappéldány sincs a Szabadkai Városi Könyvtárban, de más könyvtárainkban sem.

Petkovics Kálmán új munkája tehát egyrészt útmutató jellegű a város múltjának kutatásában, másrészt pedig gyakorlati értékű is a nálunk meg nem található forrásanyag feltárása tekintetében. És ez az utóbbi szempont sem elhanyagolható, ha tekintetbe vesszük, hogy milyen nagy anyagi összegeket emészt fel még a helybeli kutatómunka is.

Kolozsi Tibor

(7 Nap, 1976. április 30.)

VALÓSÁGHŰ PRÓZA

Rigó János szabadkai sírkertész, aki a századforduló idején játszott nyugtalanító szerepet a város politikai életében, az alakuló munkásmozgalom élén állva, jó ideig regényhősnek tűnik Petkovics Kálmán legújabb könyvében. Az eredetieskedő s nem kevésbé önérzetes fiatalember lassan lehiggad s szenvedélyes természetét megzabolázva, céltudatosan tör előre. Csak az indulása volt romantikus, a feltűnése, de már egyéniségének végleges kibontakozása igazi hőst mutat. Az országos földmunkáskongresszus első elnöke olyan vidékről jött, ahol az aratósztrájkok messzire világító tü-

zénél már egy új világ vetette előre rémületet keltő árnyékát. Hogy a választás őrá esett, a vidéknek szóló elismerés is volt: Bácska agrárproletariátusának, amely a Szabadka környéki nagybirtokok elnyomott osztálya volt.

Petkovics Kálmán azonban nem regényt írt, hanem történelmi szociográfiát, amelyet ő nagyon szerényen dokumentumriportnak nevez. De *A kérdőjeles ember* című könyvben az alakok nem papirosfigurák, ahogy ásatag levéltári adatokból és megsárgult újságlapokból szoktak a hasonló könyvekben megjelenni. Petkovics Kálmán hús-vér embereket vonultat fel, kitűnően megrajzolt karaktereket állít elénk, egy Mukits Jánosét vagy a legendás hírű Mamuzsics Lázóét például, a könyörtelen hatalom emanációjában az emberi arányokat is tiszteletben tartva. Közben az urak egymás közt folyó harcában is érezteti a barbár, bicskás Bácska vad indulatait. Így felejthetetlen marad könyvének az a jelenete, amikor a lemondásra kényszerített polgármesternek azt mondják az opstinárok: Poljubi astal, pa iđi!

Mert Rigó János, a Kérdőjeles Ember sokáig a háttérben marad, alakja a munkásmozgalom kibontakozásával nő magasra. Addig Szabadka és azon keresztül egész Bácska, sőt Magyarország politikai és gazdasági viszonyaira világít a szerző, éles korrajzában a nemzetiségi kontúrokat is meghúzva.

Izgalmas könyv! És azáltal izgalmas, hogy az eseményeket élővé tudja tenni Petkovics Kálmán. Drámai párbeszédeket szúrva a hiányjelek helyébe, s remek leírásokkal egészítve ki a forrásmunkák fehér foltjait. Képzelete azonban ilyenkor is megmarad az esemény vagy a megjelenített egyéniség adekvát formái között. A teljes beleélés szenvedélye érződik a könyv minden fejezetéből, a rutin legcsekélyebb nyoma nélkül, jóllehet ez már ötödikhatodik hasonló témakörből vett munkája Petkovicsnak.

De mint a szabadkai szegények soraiból feltört hőse, Rigó János, neki is időre volt szüksége, amíg riportból és krónikából egy új műfajt teremtett magának, regény és dráma, dokumentum és korrajz határvonalán ilyen valósághű prózával vonva magára az irodalomkritika élénk figyelmét.

Herceg János

(Újvidéki Rádió, 1976. május 10.)

DOKUMENTUMRIPORT A SZABADKAI MUNKÁSMOZGALOMRÓL

Rigó János, a kérdőjeles ember, a temetőcsősz, rikkancs a múlt század hatvanas éveinek kátyús, járda nélküli, nádtetős Szabadkáján — ahol a lakosság egyötöde napszámos és cseléd volt — válik forradalmárrá. 1897. január 31-én Budapesten a Magyarországi Szociáldemokrat Párt földmunkáskongresszusa első ülésszakának elnökévé választotta. A megtiszteltetést az is mutatja, hogy olyan kiemelkedő munkásmozgalmi vezetők követték az elnöki székben, mint Bokányi Dezső, Nyerges Mihály és mások. A kötet nemcsak arról szól, hogy ki volt, honnan jött és mit tett Rigó János, hanem az alapos kutatások adathalmazából, a feldolgozott levéltári okmányokból, egykorú újságokból kibontakozik a kiegyezés utáni évtizedek Szabadkájának fejlődése. Plasztikus képet kap az olvasó Szabadka lakóinak, magyaroknak és nemzetiségieknek, a város vezetőinek politikai, gazdasági törekvéseiről, hatalmi harcairól; a monarchiához, a magyar uralkodó osztályhoz, a kibontakozó munkásmozgalomhoz való viszonyáról, taktikázásukról, manőverezésükről. A szerző mindezt olvasmányosan — néha terjengősen — tárgyalja, de jól építi be a nagyobb gazdasági, politikai összefüggések láncolatába is.

(Új Könyvek, 1977. 7. — Könyvbarátok Hiradója, 1977. május 10. és 24.)

EGY JUGOSZLÁVIAI MAGYAR KÖNYVSOROZATRÓL

Évek óta több-kevesebb rendszerességgel könyvsorozatot jelentetnek meg a jugoszláviai magyarság egyik figyelmet érdemlő szellemi központjában, Szabadkán. A kis formátumú füzetek az Életjel Miniatűrök című sorozatban látnak napvilágot, s jelenleg már a harmincat is meghaladta a számuk. A Szabadkai Munkásegyetem nevét olvashatjuk az impresszumban, a kiadó megnevezésénél.

Vallomások, riportok, életrajzok és más műfajú írások szerepelnek a kötetekben. Megtaláljuk köztük a teljes alkotói életutat bemutató tanulmányt (Dér Zoltán: *A tudós tanár*); a vázlatos életrajzot (B. Markov Zlata: *Vergődés*, Burkus Valéria: *Ibolya*); az egyetlen életszakaszt ismertető írást (Dér Zoltán: *Az első műhely*); a lírai vallomást (Dési Ábel: *Kortársaim*); az írók és művészek önvallomásait (Csuka Zoltánét, Fehér Ferencét, Baranyi Károlyét, Balázs G. Árpádét, Fekete Lajosét...). Gajdos Tibor (*A csillagos homlokú*) és Dér Zoltán (*Az árny zarándoka*) kötete perelés Hangya András festőművész, illetve Csáth Géza író ismételt elfogadtatása ügyében.

Az első, ami a tetszetős külsejű, kis kötetek olvasása közben a szemünkbe tűnik az, hogy ebben a bácskai városban az elmúlt évtizedek során milyen eleven, sokszínű és változatos volt a szellemi élet. Olyan, amelyben sokszor értékes, maradandó művek születhettek. S a másik az, hogy e sorozat egészéből a képzőművészeti, irodalmi és színházi világ eseményei és tényei szemléletesen állnak a figyelmes olvasó előtt. Az sem mellékes ugyanakkor, hogy jó néhány könyvecskében fellelhetőek a népek közötti barátság értékes bizonyítékai.

Annyi elfogultságot és „részrehajlást" bizonyára megenged nekünk az olvasó, hogy a művek ismertetésekor előtérbe helyezzük a szűkebb hazánkkal, Bács—Kiskunnal kapcsolatos részleteket. Van ilyen szép számmal, szerencsére. Kinek ne dobbanna meg a szíve egy-egy olyan mondatnál, részletnél, ami bajai, halasi, kecskeméti s kalocsai vonatkozásokat mutat fel? Ezek közül sorolunk fel most néhányat.

Írtunk már más alkalommal arról lapunkban, hogy a magyar népművelés egyik úttörő kiválósága, a tudós irodalomtörténész, Toncs Gusztáv hagyatéka Kecskeméten van jelenleg is, itt élő leszármazottainál. Őriznek például egy rendkívül becses s értékes levelet: Kosztolányi arról vall benne saját keze írásával, hogy mekkora szerepe volt íróvá érlelődésében a szeretett és nagyra becsült tanárnak, Toncs Gusztávnak. Nos, a szabadkai irodalmi élet egyik szervezője, Dér Zoltán *A tudós tanár* című művében maradandó emléket állít az irodalomtörténésznek. Az egész pályaképet elemzi értő alapossággal.

Igazi élményt nyújtó vallomás Csuka Zoltán *Mert vén Szabadka, áldalak* című kötete. A változatos és sokféle megrázkódtatással teli évtizedekről valódi íróra való elhitető képességgel szól a Bács—Kiskunhoz egykor szorosabb szálakkal kötődő költő-műfordító. Csakis az elismerés hangján méltathatjuk Csukának azt az igyekezetét, ahogy mindenkor szervezte a vidéki irodalmi életet. Folyóiratokat és antológiákat szerkesztett, fordította a környező népek irodalmának műveit. Egy ideig Baján lakott. Erre az időszakra emlékezve ír a Sugovica-partról. Felidézi a később Kalocsán letelepedett Cziráky Imrével kapcsolatos emlékeit, s hozzáteszi: „Kár, hogy méltánytalanul feledésbe merült". S beszámol többek között arról is, hogy Balázs G. Árpád festőművésszel együtt a kecskeméti művésztelepen tartózkodott a húszas esztendőkben.

Bolyongó paletta című könyvében Balázs G. Árpád is közöl bajai visszaemlékezéseket. Elmondja, miként tanította őt id. Éber Sándor a képzőben, aki „művészlelkének minden melegével igyekezett tanítványai segítségére lenni". Aki később Kiskunfélegyházán szerezte meg tanítói diplomáját, az előbb a neves mesterrel együtt festegetett a Sugovica partján. Baranyi Károly szobrászművész alkotása ma is ott látható a város egyik új üzeme előtt. A kiállításra is sokan emlékeznek még bizonyára. Ő az *Ikarosz szár-*

nyán című kötetében arról is beszél, hogy néhány évtizeddel ezelőtt a ma Kiskunhalason élő Diószegi Balázzsal hogyan szervezték meg az újvidéki képzőművészeti életet.

Petkovics Kálmán *A tizennyolc nyárfa* című riportkönyvének egyik szereplője, Márki Mihály Jánoshalmán született. S Csáth Géza, akiről Dér Zoltán írt szenvedélyes elfogultsággal, a bajai kórházban igyekezett gyógyíttatni — sajnos, eredménytelenül — súlyos elmebaját. Baranyiné Markov Zlata — akinek a festményeit ugyancsak láthattuk már Baján a múzeumban — *Vergődés* című művében megismerteti velünk Farkas Béla festőművész életét, aki egy ideig a kecskeméti művésztelep lakója volt. Ha ezekhez hozzátesszük még, hogy az egyik kötet szerzője, Fehér Ferenc költő az utóbbi időben sokszor megfordult Kecskeméten és a környékén, és jó néhányszor szerepelt errefelé irodalmi, szerzői esteken, akkor nyugodtan elmondhatjuk: a szabadkai irodalmi-művészeti élet a múltban és a jelenben is sok-sok szállal kötődött és kötődik Bács—Kiskunhoz. S e gyümölcsöző kapcsolat hasznosságát nem is kell különösebben hangsúlyozni.

Varga Mihály

(Petőfi Népe, 1976. augusztus 8.)

VASASRAPSZÓDIA

A napokban elhagyta a nyomdát az Életjel Könyvek legújabb, tizedik kötete. A sorozat szerkesztői Virág Ágnes *Skarlát levél* c. gyűjteménye után újabb verseskötetet jelentettek meg: Laczkó Antal *Vasasrapszódiáját*.

A Sever Villanymotorgyár dolgozója Bánátból került városunkba, s az utóbbi néhány évben kezdett el publikálni. Ennek a néhány évi terméseknek a legjobb darabjait gyűjtötte össze első könyvében. Csaknem valamennyi arról tanúskodik, hogy komoly mondanivalója van a világról, életéről, kubikosmúltjáról és mai mindennapi munkájáról.

Laczkó Antal őstehetség. Ő is a pusztáról jött, akárcsak négy évtizeddel ezelőtt Csépe Imre, s őt is — amint azt kötetének fülszövegében mondja — „a sártenger mélyéről feltörő léptek és legyalogolt hosszú kilométerek hozták közelebb a betűhöz, könyvhöz és a tudáshoz". Erről a küzdelmes útról és dolgos napjainak élményeiről vall póztalanul, az önmagához és eszményeihez hű vasmunkás őszinteségével és meggyőződésével *Vasasrapszódiájában*, amelynek tetszetős és kifejező fedőlapja Szalma László ízlését és tehetségét dicséri.

(7 Nap, 1976. augusztus 27.)

VASASRAPSZÓDIA

A szabadkai Életjel kiadásában a napokban jelent meg Laczkó Antal *Vasasrapszódia* című első verseskötete. E kiadvány jelentősége mindenekelőtt az, hogy felhívja figyelmünket a vajdasági magyar költészet által rég elfelejtett konkrét, kézzelfogható tárgyi világra, a dolgos hétköznapjainkat kitöltő egyszerű munkaeszközökre. Más szóval, az értelmiségi, vagy értelmiségiknek vélt költők élményvilágától távol fogantak Laczkó Antal kétkezi munkás, gyári dolgozó költeményei. A szabadkai Gorenje-Sever magas szakképzettségű munkása, mint kötete előszavában is írja, úgymond a teljes tudatlanság tájairól, a faluvégről indult el a megnyilatkozás irodalmi igényességének birtokába vételére. Laczkó Antal önműveléssel fejlesztette tudását. Tapasztalatait, meglátásait, gondolatainak megformázását mindennapi foglalatoskodásának eszközei: a vasasszerszámok és gépek érlelik, segítik

elő. Egyszóval, költészetünket új tárgyi világgal gazdagította. A gyári munkaeszközöknek sokszor egyedi, mélyebb ismerete hozza közelebb Laczkó nem is egy sikerültebb versét az igazi költészethez. Ezáltal a csak beavatottak tárgyismeretét hírül hozó, valamiféle monográfiának, „értelmező szótárának" a lírai kísérlete áll elénk.

A *Vasasrapszódia* ízléses, kifejező fedőlapját Szalma László grafikus készítette.

V.

(Dolgozók, 1976. szeptember 10.)

„VASAS VAGYOK"

A jelenkori vajdasági költészet meglehetősen egysíkú témaigényének módosulása szempontjából Laczkó Antal szabadkai vasmunkás első verseskötete — a lírában való megnyilatkozás egynémely követelményének megkerülése ellenére is — jelentős irányvételnek számít. Értéke mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy napjaink munkásvilágát gazdag ihletforrásként újólag felfedezte égtájunk költészete számára. Ha a *Vasasrapszódiának* az élmény művészi kivetítésében nem is lennének komolyabb érdemei, a szerző azon igyekezetét, hogy a gyári életet, tehát legközvetlenebb környezetünknek ezt a területét is a vajdasági poézis tárgyává tegye, biztató jelnek, tiszteletre érdemesült törekvésnek kellene tekintenünk. Hiszen, mint tudott, a modern vajdasági versirodalom e problémakör feldolgozásának még adósa, és ez akkor sem elhanyagolható körülmény, ha figyelembe vesszük, hogy lírikusaink a gondolati verset, de többé-kevésbé a faluélményből merítő költészetet is már hosszabb idő óta, kisebb-nagyobb eredménnyel kitartóan művelik.

Laczkó Antal nemrégiben megjelent *Vasasrapszódia* című kötetével a gyárak kapuit tárta szélesre versirodalmunk előtt. S ami ugyancsak kevésbé lényegtelen, az az, hogy a gyűjteményes kiadvány minden egyes sorának a tapasztalat, a munkáshétköznapok valóban megélt eseményei adnak hitelt, szemben legfrissebb líránkkal, amelyből többnyire hiányoznak a közvetlen élettapasztalatok bizonyítékai. Sajnos ez vonatkozik — egy-két versírónk kivételével — modern költészetünknek arra a vonulatára is, amely, távoli emlékek alapján, konkrét, de csak másodlagos élményekből merítve próbálja körvonalát adni tárgyi világuknak, a mai vajdasági faluképnek.

A *Vasasrapszódia* ilyen sajátosságai nem annyira önmagukban, mint inkább egész versirodalmunk viszonylatában jelentősek. Éspedig két oknál fogva. Egyrészt azért, mert a munkásélet megközelítése, megmutatása által lehetőségeit tartalmazzák az ez irányba elkötelezett költészet kibontakozásának, fokozottabb érvényre jutásának, másrészt pedig azért, mert a kétes hitelű élettapasztalatokból és az egyre halványuló, sovány emlékélményekből táplálkozó versek népszerűsítése helyett a frissen és közvetlenül megélt eseményekre építő költészet feltételeinek meglétét hirdetik.

Laczkó Antal kötete tehát a munkásvilággal foglalkozó versirodalom újbóli életre hívásának lehetőségeit igazolja, és ha verseiben nem is találhatunk mindig a művészi értékek nyomaira, fontosságuk, költészetünkbe való bevonulásuk a fentebb említett szempontok miatt egy pillanatig sem vonható kétségbe.

Esztétikailag a *Vasasrapszódia* élményvilágának kivetítése még távol áll attól a határtól, ahol a verset minden vonatkozásban mesterműnek lehet nevezni. Ez azonban nem csupán ennek a kiadványnak fogyatékossága, amin e kötet esetében sokat enyhít az a körülmény, hogy szerzője vasmunkás, aki most jelentkezik és lép az olvasók elé először kötettel. A versgyűjtemény *Új munkacsarnokban, A reszelő vallomása, A költészethez, Apám háta, Bör-*

tarisznya, Kubikosszárma stb. című versei alapján azonban megalapozottnak látjuk a Laczkó-költészet gyors beéréséhez fűzött reményeinket. Kevésbé hisszük viszont, hogy az elmélkedések felé hajló líra terén várhatunk verseitől többet, mint amennyit a kötetben szereplő egynéhány ilyen jellegű darab pillanatnyilag produkál.

A kötet harmadik ciklusának kubikosversei komolyabb és alaposabb kimunkáltságról tanúskodnak. Az önművelés szükségessége mégsem vitatható, ha magának a szerzőnek is szándékában áll elmélyíteni, gazdagítani probléma- és világlátását, valamint a versíráshoz szükséges szakmai tudását.

Laczkó Antaltól ezt várjuk. Költészetünktől pedig azt, hogy az ő példáját követve mielőbb lépjen be a *Vasasrapszódia* által szélesre tárt gyárkapukon.

Fekete Elvira

(Üzenet, 1976. 10.)

HIÁNYOS VERSKULTÚRA

Laczkó Antal, a *Vasasrapszódia* költője nem költő. Versei, amelyek részben nehéz mesterségéről szólnak, nem emelkednek a versírás működvelő színvonala fölé, s ezt első kötetének megjelenése alkalmából sem szabad elhallgatni. Az nagyon szép és megindító, amit életéről és indulásáról prózában elmond, a versek azonban már jobbára bombasztikusak, bonyolultak, hiányzik belőlük az a közvetlenség, ami említett vallomásában oly megkapó volt. József Attilára hivatkozik mint előtte világító fároszra, miközben verskultúrája meglehetősen hézagos és hiányos. Ami azonban mégis szép ebben az alig háromíves füzetben, az Laczkó Antal tartása. Kicsit hetykén legényes, de ez jól áll neki, öntudatos és határozott, ami ugyancsak illik egy vasashoz, aki a földmunka nehéz próbatételét is kiállta, s őszinte, van bátorsága megmondani, hogy vasasnak lenni ma sem kész gyönyör, bármennyire szeresse is valaki a mesterségét, mint például ő.

Jung Károly

Tóth Ferenc

S mégis, mintha tartósabb élmények kötnék a földmunkához, a kubikusok rendjéhez, mert arról szólva még a verssorok is egyszerűbbek és a mondandó ugyancsak hihető. A hétvégi vallomások balladába forduló életképei a hazatérőkről és a munkába állókról egy évszázados életforma változatlanságát példázzák bütykös tenyérrel, hazaváró családdal és hűtlen feleséggel, s az egész körképet beragyogja a versíró derűje, életöröme és keményen parasztos világszemlélete. Aztán vannak itt az említett legényes hetykeségnek olyan darabjai, amelyek kicsit Berda József költészetére emlékeztetnek a maguk bukolikus dicséreteivel, ha mindjárt itt-ott eredetieskedve is. De hát ez aligha költői hatás, sokkal inkább Laczkó Antal életérzéséből származó, jókedvből és fintorból formált hangulatkép. Az említett bántó eredetieskedést és keresettséget a gyűjtemény középső részében találja az olvasó. Az elvonatkoztatott közlés itt teljes homályban hagyja a mondanivaló értelmét, mintha a rokonszenves vasas egyszerre többnek, bölcsebbnek és igazabbnak akarna tűnni, mint amilyen. S persze épp ezzel veszti el magatartása varázsát.

Nem szólunk bele a szabadkai Életjel irodalompolitikájába, de Laczkó Antal esetében talán mégis jobb lett volna várni, amíg eldől, lehet-e egyáltalán költő belőle.

Herceg János

(Újvidéki Rádió, 1976. november 1.)

AZ OSZTÁLYHARCOS

A szabadkai Életjel Miniatűrök c. sorozatban az ősz folyamán megjelent Pató Imrének az 1941-ben mártírhalált halt Simokovich Rókusról szóló életrajza. A kötet, amely jelentős mellékletében a kishegyesi származású nyomdásznak, a szabadkai munkásmozgalom kiemelkedő alakjának 1926—1941-ig írt naplójegyzeteit és verseit adja közzé, két szempontból is jelentős. A Kanizsán élő és alkotó Pató Imrének *A Híd repertóriuma (1934—1941)* című, ugyancsak nemrég megjelent könyve mellett *Az osztályharcos* című kiadványa még inkább igazolja a szorgalmas kutatómunkát végző vidéki szerző belépését dokumentumirodalmunkba. Pató Imrének Simokovichról írt életrajza a témafeldolgozás tekintetében is ígéretes, bár a korrekt munkából kiérződik, hogy szerzője még csak most ízlelgeti az életrajzírás mesterségét. A könyv legsikerültebb fejezetei azok, amelyek a hányatott sorsú forradalmár osztályharcos magára ébredésének éveit írja le, beleértve azt a korszakot, amikor Simokovich Rókus szerkesztette a Híd című folyóiratot.

Említésre érdemes, hogy az Életjel könyvkiadói tevékenysége során *Az osztályharcos* című kötet a 30., valamelyest tehát jubileumi kiadvány is ebben a sorozatban. A sorozat elsősorban is azzal a céllal indult el, hogy mindenekelőtt szabadkai szerzők tollából Szabadkának és környékének közelebbi és távolabbi történeti, munkásmozgalmi és művészeti, valamint sajtótörténeti múltját tárja az olvasóközönség elé. Az Életjel-kiadványok nélkül a jugoszláviai magyar könyvkiadás sokkal szegényebb lenne.

V. J.

(Dolgozók, 1976. december 9.)

AZ ÉLETJEL MINIATŰRÖK 30. KÖTETE

Megjelent az Életjel Miniatűrök könyvsorozatának 30. kötete, Pató Imre *Az osztályharcos* című munkája, amelyben Simokovich Rókus szabadkai forradalmár életútját ismerteti. A kötet első felében a kishegyesi származású könyvkötőből lett mozgalmi harcos tevékenységét mutatja be. Egyúttal betekintést nyerhetünk a szakszervezetek tevékenységébe, a haladó szellemű lapok szerkesztőségeinek, így a Híd munkájába is, amelynek az egyik szerkesztője volt Simokovich Rókus is.

A kiadvány külön értéke, hogy az anyag fele Simokovich Rókus naplójegyzeteit közli, mintegy 70 oldalon. Az 1926 és 1929 között keletkezett írások nemrég kerültek elő a forradalmár hagyatékából. A napi jegyzetek, versek emberközelbe hozzák Simokovich Rókus alakját, de számos harcos társának tevékenységével is megismerkedhetünk.

G. Á.

(Szabadkai Rádió, 1976. október 23.)

... A „SZABADKAI MŰFAJ"

Válaszul az első kérdésre a „szabadkai műfaj" pár szavas jellemzését választottam, amely új is — nem is, de mindenesetre hasznos és kívánatos műfaj és tovább művelendő és kiművelendő.

Egyesek — éppen Szabadkán, jelenlegi főhazájában is — dokumentumriportnak vagy ténynovellának is nevezgetik-becézgetik. Lényeges sajátosságát az adja meg, hogy igaz, sőt némileg faktografikus történelmet nyújt a közelmúltból, a XX. század haladó mozgalmaiból tájunkon, de (az epikai mellett) lírai módon is nyújtja ezt (ezáltal életszerűvé, életszagúvá téve a szakszerűséget), lírai eposzt ad a közelmúlt igaz történetéből, mindenképpen olvasmányos módon. Egyesekben több a tömegismertetés és faktográfia, itt-ott egészen a tényfelsorolásig, mások (helyesebben) inkább az önmagukon átszűrt és kissé (talán?) elromantizált tényriportot gyakorolják.

Szerb nyelven egy-egy falu rövidre fogott krónikáját kerekítik sokan könyvvé, a múltat inkább csak bevezetésképp tárgyalva bővebben, a „szabadkai műfaj" szerinti mód csak a munkásmozgalmat és népfelszabadító harc történetét nyújtja. Magyar nyelven is hozzáfogtak már Ada és más helységek történetének líraias, „szabadkaias" megírásához, ha itt-ott túl sok tényfelsorolást és faktográfiát kevernek is bele. Ez persze csak ideiglenes tünet. Legjobb magyar nyelvű termékeit Petkovics Kálmán és Urbán János adják, mások elhallgattak vagy — mint Brindza Károly — szakszerű történészeknek csaptak fel. (...)

Lőrinc Péter

(Magyar Szó, 1977. január 22. Kilátó körkérdés)

HÁROM KÖNYV

A tavalyi könyvtermésről szólva elég furcsa helyzetbe kerül az ember. Három könyvről szeretnék beszélni, de közülük csak egy került tavaly a kezembe. Azon viszont az olvasható, hogy 1975-ös kiadás. A másik kettő az idén januárban jelent meg, de hát ők hivatalosan tavalyiak. Mindhárom kiemelkedő mű a maga műfajában, számomra azonban azért is érdekesek, mert még valami mást is jelentenek, többletet hordoznak.

A könyv, amelynek impresszumában 1975 áll, Petkovics Kálmán műve, *A kérdőjeles ember*. A szabadkai munkásmozgalom kezdeteiről szóló doku-

mentumriport a szerző eddigi munkásságát nézve is kiteljesedést jelent. Legalaposabban és íróilag a legérdekesebben dolgozta fel a témáját, de ezen túl ez a könyv a munkásmozgalomról szóló művek sorában is külön jelentőséggel bír, ui. egyrészt utat mutat a nemcsak röviden összefoglaló, hanem a részleteket is tisztelő, a kort teljességében ábrázoló művek felé, másrészt olvasmányosságával, az olvasó figyelmét lekötő stílusával éppen arra teremt lehetőséget, amit olyan régen hiányolunk a munkásmozgalmat bemutató írásokból: hogy széles körben terjedjenek, ne csak szakmabeliek, történészek, újságírók, kutatók kezében forogjanak, hanem olvassa őket az ifjúság is, a könyvtárak gyakran kért címszavaivá váljanak. (...)

Fehér Gyula

(Magyar Szó, 1977. február 19. Kilátó körkérdés.)

„RÉGI NÓTA, HÍRES NÓTA..."

Az Életjel Miniatűrök 31. könyveként a napokban hagyta el a nyomdát Kenyeres Kovács Márta *Régi nóta, híres nóta...* című kötete, melyben három szabadkai zeneszerző: Arnold György, Gaál Ferenc és Lányi Ernő munkásságát mutatja be. A cím Lányi Ernő egyik legismertebb műdalát idézi, és stílusosan a borítólap is ennek a szerzeménynek a kottája.

Kenyeres Kovács Márta kulturális múltunk eddig még feltáratlan területére hatolt be, hogy városunk zenei múltját egy kötetben összefoglalóan rajzolja meg a kiemelkedő egyéniségek életútján keresztül. Az egykori sajtót és intézmények kottatárát kellett áttanulmányoznia és adatokat felkutatnia különféle kiadványokból, mert szakirodalomra nemigen támaszkodhatott. A könyv összeállítója nemcsak a dokumentumok, a tények, események felsorakoztatására vállalkozott, hanem mai szemmel értékeli ezt a másfél évszázados korszakot.

Arnold György növendékei képezték a mai zeneiskola ősét és 1809-ben az első nyilvános hangversenyt rendezi városunkban. Gaál Ferenc sok akadályon keresztül továbbhalad a megkezdett úton, az iparosdalárda első karnagya és mint zeneszerző és előadóművész is ismertebb, mégis a legtehetségesebbnek Lányi Ernőt tartja számon az utókor, és a könyv anyagának is mintegy fele az ő munkásságával foglalkozik. A zeneszervezők és zeneszerzők életrajzi adatai mellett műveik jegyzékét és a vonatkozó irodalmat is megtaláljuk mintegy alapot nyújtva a részletesebb zenetörténeti munkához.

A városunk zenetörténetét bemutató mű nemcsak úttörő jellegű vállalkozás, de az egykori kritikák, dokumentumok felidézésével és a kulturális állapotok felvillantásával olvasmányos és múltunk értékeire rámutató munka.

G. Á.

(Szabadkai Rádió, 1977. március 21.)

HÁROM SZABADKAI ZENESZERZŐ PORTRÉJA

Pénzhiány miatt a szükségesnél lassabban, de azért mégiscsak szaporodik az Életjel Miniatűrök száma. Csaknem fél év után a napokban újabb kötete jelent meg: Kenyeres Kovács Márta *Régi nóta, híres nóta...* című könyve. A több mint százhatvan oldalas, szép külsejű kiadvány három szabadkai zeneszerző, Arnold György, Gaál Ferenc és Lányi Ernő életét és munkásságát ismerteti. Első ízben vállalkozott valaki arra, hogy ezeknek a jelentős művészeknek a portréját megrajzolja. Méghozzá olyan alaposan, hogy szinte teljes képet kapunk alkotói tevékenységükről, ugyanakkor azonban bepillanthatunk városunk zenei életébe is. Több mint száz év esemé-

nyei elevenednek meg e kötet lapjain, hiszen Arnold György 1800 tavaszán lett a Teréz-templom karnagya, Gaál Ferencet 1882 őszén választották meg a zeneiskola igazgatójának, s amikor 1906 telén meghalt, a városi tanács Lányi Ernőt kérte föl erre a tisztségre.

Több mint hasznos munkát végzett Kenyeres Kovács Márta, amikor megírta ezt a három tanulmányát: nemcsak fölhívta a figyelmünket zenei életünk kiemelkedő, mégis már-már elfelejtett egyéniségeire, de emberközelbe is hozta őket. Amellett pedig tudományos igénnyel összegezte életművüket, úgyhogy ezentúl valamennyi alkotásuknak az adatait egy helyen megtalálhatjuk. Nem volt könnyű munka összegyűjteni őket, de megérte a fáradságot, mert hozzáférhetővé tette számunkra és a kései utókor számára mindazt, amit a *Kemény Simon* c. melodráma, a *Kraljević Marko* c. szmmű és a *Régi nóta, híres nóta...* c. dal szerzőjéről tudnunk kell.

(7 Nap, 1977. március 25.)

KIS KÖNYV ZENEI ÉLETÜNKRŐL

A könyv címe találó, sok dalos számára vonzó is lehet, hiszen az ő világát hozza vissza romantikus zengésével, de ha elolvasása után letesszük a könyvet, majd más gondolatok ébresztésével újra átlapozzuk, érezzük, hogy az alcíme (*Arnold György, Gaál Ferenc és Lányi Ernő élete és munkássága)* sokkal többet mondó. Talán ezzel magyarázható, hogy eddig csak azoknak a hivatásos muzsikusoknak, zenetanároknak, zenetörténészeknek került a kezébe, akik állandó figyelemmel kísérik könyvkiadási tevékenységünket, és fokozottabb érdeklődéssel fordultak azok felé a kiadványok felé, melyek szellemi életünk ismeretlen, vagy kevésbé ismert értékeit tárják fel.

A köztudatban nagyon kevés adat él abból, ami Szabadka zenei életének múltját akár töredékesen is megőrizte. Zenei hagyományainkról gyakran beszélünk, hivatkozunk is rájuk, mert nem egy lap, közlöny vagy zenei folyóirat említést tesz rólunk, de nem tudjuk, hogy ezek a hagyományok, amelyekből élve városunk — a letűnt egy-két emberöltő alatt is — több neves muzsikust adott, milyen erjesztő erőt hordanak magukban s ennek gyökerei mennyire nyúlnak vissza a múltba; milyen nagy nevekhez kötődnek, és milyen művek őrzik az alkotók égaljunkhoz fűződő és tájunk légkörét tükröző emlékeit.

Kenyeres Kovács Márta zenei életünkről szóló kis könyve sok olyan kérdésre ad választ, amely eddig még csak kérdés formájában is csak a „szakmabeliek" körében élt. Ha említették — mondjuk egy-egy évforduló alkalmával —, ez a szokványos megemlékezésen túl néhány meleg hangú jelzővel ékesített zászlóhajtás volt, de a nevek és egynéhány mű megemlítésén kívül a következő jubileumon sem jutottunk túl. Az emlékbeszéd elhangzott, a plakát elveszett, a műsorfüzetet elemésztette az idő, és alig maradt utána valami.

Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején indult feltárók munkája termékenyítően hatott.

Most is egy értékes kutató munka eredményeivel találkoztunk. Sokkal értékesebbel, mint amilyennek az első olvasásra tűnik, amikor régi lapok, monográfiák archaikus bevezetői torpantanak meg bennünket. Csak ha jobban elmélyed az ember a gondosan és igen aprólékosan feldolgozott fejezetekben, akkor talál rá azokra a jelentős (és közben hová merült?) mozzanatokra, hihetetlenül merész kezdeményezésekre, amelyek majdnem két évszázaddal ezelőtt indultak el jelentős léptekkel városunk falai között. Hogy milyen sokoldalú s minden itt fellelhető zenei értékeket felkutató tevékenységet fejtett ki Arnold György 1800-tól életének delén bekövetkezett haláláig, azt ebben az apró részletekre is kiterjedő dolgozatban találjuk meg. Arnold György igazában az a kiemelkedő egyéniség volt, aki megalapozta Szabadka zenekultúráját. Mint a Teréz-templom meghívott karnagya az egyházi zene mellett a világi zene fáradhatatlan művelője volt. Kórusokat

szervezett, hangversenyeket rendezett, *Kemény Simon* címmel melodrámát írt, melynek ősbemutatójával nyitották meg a Nagykávéházban felépített színháztermet. Mint zeneszerző csaknem ötven művet alkotott, melyek közül nem egy remeke nemzetközi szinten is elismerést nyert. Énekgyűjtéssel is foglalkozott. A *Bunyevác és magyar énekgyűjtemény* kiadása után megírta négykötetes zenei lexikonát, „...amelyről azt hitte — írja D'Isoz Kálmán —, hogy ez az első ilyen munka a világon". Arnold György „...abban az időben volt zenénk fáradhatatlan harcosa, s tegyük hozzá, a dalmű, az énekes játék művelője, amikor e téren a kezdet kezdetén állottunk".

Halála után harminc évnek kellett eltelnie, mire Gaál Ferenc személyében hasonló kiemelkedő egyéniség került a szabadkai zenei élet élére. Mint a szabadkai zeneiskola első igazgatója, mint zeneszerző, a népi melosz kutatója, kórusok szervezője és rendkívül jelentős zenei rendezvények előkészítője nem egész negyedszázad alatt olyan munkát végzett, amelynek alapos kiértékelése még sok időt követel a zenetörténészektől, és munkásságának népszerűsítése majd ennyi munkát a zenetanároktól. Mert Gaál Ferenc nemcsak hogy sokoldalú tehetség volt, hanem érdeklődési köre messze túllépte a város, az ország határait, és kutatásai során a népzene területein azt a szálat lelte meg, amely az itt együtt élő népeket évszázadok óta egybefűzi. A több mint száz hátrahagyott szerzeménye között — zongoraművek, kamaraművek, zenekari művek, színpadi művek —, a *Magyar rapszódiák* mellett megtaláljuk a szerb népi melosz gyűjtésekor alkotta *Potpourri sur les motives serbes* c. prelúdiumát, a *Szerb szextett*et, amely először Szabadkán hangzott el, s ugyanitt volt 1894-ben a *Kraljević Marko* szerb színmű ősbemutatója, melynek szövegét Velja Miljković belgrádi drámaíró írta, zenéjét pedig Gaál Ferenc szerezte.

A harmadik portré, Lányi Ernőé, a legteljesebb, mert időben legközelebb áll hozzánk. A kitűnő férfikarszervező emléke idős tanítványaiban még ma is él, és mindig meséltek róla, mint az időközben az élők sorából eltávozott Kovács Kornél. Ezt a gazdag anyagot Kenyeres Kovács Márta igen finom mértéktartással használta fel a korozsvári, az egri, a miskolci évektől kezdve egészen Szabadkáig, ahol — mint az előbbi városokban is — alkotó munkásságának termékeny éveit élte. A város zenei életének ugyanolyan erjesztő erejű egyénisége volt, mint két nagy elődje, de köztük a legtermékenyebb, mert több száz művet hagyott hátra, s ezek közül nem egy dala, kórusműve a koncerttermekben ma is él.

A *Régi nóta, híres nóta...* című Életjel Miniatűr szerzőjének külön erénye — és ezt hangsúlyoznunk kell —, hogy a három zeneszerző hátrahagyott műveit felkutatta, még a kéziratban maradt munkákat is tematikailag rendszerezte, s ezzel olyan felbecsülhetetlen értékű munkát végzett, amely a zenetörténészek további munkájában sok segítséget nyújthat.

Lévay Endre

(Üzenet, 1977. 7—8.)

POLITIKUSOK PORTRÉI

Az Életjel Könyvek 11. köteteként még a tavalyi terv keretében a napokban elhagyta a nyomdát Lőrinc Péter *Bácskai polgári politikai elmélet* című munkája. Itt említjük meg, hogy a Dolgozók szerkesztősége által alapított Zsáki József Irodalmi Díjat az idén Lőrinc Péter érdemelte ki. A századforduló polgári politikus írók eszméiről és törekvéseiről szól a kötet. Lőrinc Péter az említett szerzők műveinek lelkiismeretes elemzésén át bemutatja, hogy miképpen vélekedtek a monarchiáról, a függetlenségi eszmékről, az egyre erőteljesebb munkásmozgalmakról és mindazokról a kérdésekről, amelyek az 1880-tól 1920-ig terjedő kor társadalmát érdekelték. Ez a táj mindig is külön jellegzetességként foglalta magába a soknemzetiségű

összetételből eredő sajátos történelmi ízt, s Lőrinc Péter megállapítása szerint a nemzetiségi kérdés iránti álláspont voltaképpen a haladó nézetek próbaköve volt.

A másik lényeges és értékes jellegzetessége a könyvnek, hogy az írók magatartását a mai történész szemével szemléli és érzékelteti az akkori társadalom, illetve a polgári szerzők szemellenzőit is.

G. Á.

(Szabadkai Rádió, 1977. május 5.)

HAT POLITIKUSPORTRÉ

Az Életjel Könyvek sorozat tizenegyedik kötetében Lőrinc Péter az 1880 és 1920 között Bácskában élt Pataj Sándor, Kalmár Antal, Baloghy Ernő, Linder Béla, Farahó János és Steuer György elméleti munkásságával foglalkozik. Egy-egy mű keretén belül ismerteti a felsorolt szerzők társadalomtudományi jellegű alkotásait, melyekben — a fennálló társadalmi viszonyokhoz, valamint a korabeli haladó, elsősorban polgári elméletekhez való hozzáállásuk mellett — politikai magatartásuk is kifejezésre jutott.

A századforduló bánáti magyar nyelvű polgári társadalomtudományával foglalkozva, Lőrinc Péter néhány bácskai „tudományos hajlandóságú értelmiségi" műveivel is megismerkedett, melyek arról győztek meg, hogy ezen a vidéken is akadtak társadalomtudományokkal foglalkozók, habár tevékenységük mennyiségben és minőségben messzemenően elmaradt bánáti kollégáik hasonló irányú munkássága mellett.

Pataj Sándor a *Magyar szocializmus* (1904) című munkáját és Igazság (1904) című folyóiratát elemzi Lőrinc Péter először. Mindkettővel kapcsolatban megállapítja, hogy „Patajt (...) a haladó polgárság baloldalára helyeztetjük minden naivitása, tévedése és a 48-as pártkoncepciós elfogultsága ellenére is" (19.), s hogy „a polgári napi politikát minden bácskai polgári politikus kortársánál jóval magasabb szintre emeli". (24.)

Kalmár Antalt Pataj tanítványaként is bemutatja a szerző, aki szerint „erősen mögötte áll tanítómesterének" (37.), éspedig a nemzetiségi kérdésben tanúsított magatartása miatt. Kalmár, miközben elfogadja a „közös polgári szocialista kormányt" (38.), a nemzetköziségnek még a gondolatát is elveti.

Míg Pataj Sándor és Kalmár Antal esetében Lőrinc Péter a polgári elmélettel is foglalkozó politikusok szocializmushoz, haladáshoz való viszonyulásait boncolgatta elsősorban, Baloghy Ernő esetében a kor másik sarkalatos kérdése, a nemzetiségi kérdésben tanúsított állásfoglalás került terítékre. A hozzávaló viszonyulás alapján Baloghy helye a bácskai polgári társadalomtudományban Rákosi Jenőék politikai magatartását juttatja eszünkbe.

Linder Béla tevékenységében is a nemzeti kérdésben foglalt álláspont határozza meg elméleti munkásságának fogyatékosságait. Míg az osztrák—magyar és „a magyar dolgozók és magyar urak" ellentéteit eléggé tisztán látta" (86.), a magyar úri osztály és a nemzetiségek között kialakult ellentmondásokat, valamint a „Balkán felé kacsingató expanzív" (86.) vágyakat nem ismerte fel.

Farahó János *Földet és kenyeret a magyar népnek* című munkáját ismertetve szerzőnk megállapítja, hogy Farahó „útópista volt", de munkássága mégis említésre méltó, mert a polgári demokráciáért, a földbirtokreformért és „a fehér tiszti különítmények ellenforradalmi terrorja ellen" (106.) küzdött.

Steuer György tevékenységét elemezve Lőrinc Péter túllép a címben meghatározott korszakon, és egészen 1942-ig ismerteti „a naiv fasiszta" elméleti munkásságát, mely gyakorlati téren is meghatározta magatartását.

Városunk sajtótörténetének bemutatóján
(Horváth Katalin, Horváth Emma, Dér Zoltán, Kolozsi Tibor, Garay Béla)

Steuer meggyőződése az volt, hogy a fasizmus a dolgozó nép érdekeit védi, ezért állt ki mellette mindvégig (még 1941-ben is). Lényegében ezért tartotta érdemesnek a szerző Steuer munkásságának kivonatos ismertetését.

Az ismertetett bácskai „tudományos hajlandóságú értelmiségiek" tevékenységét két szempont figyelembevételének alapján bírálta el Lőrinc Péter: a szociális reformok és a nemzetiségi kérdés iránt tanúsított állásfoglalás alapján. Munkásságukat elsősorban a korabeli haladó polgári ideológiához való viszonyulás alapján értékelte. A jegyzetekbe foglalt dokumentumanyag mellett a szerző személyes emlékei is (Linder Béla esetében például) helyet kaptak.

Káich Katalin
(Üzenet, 1977. 9.)

EGY VÁROS TELEPÜLÉSKÉPE

Újabb értékes művel gyarapodott az Életjel Könyvek sorozata: a napokban elhagyta a sajtót dr. Györe Kornél *Szabadka településképe* című tanulmánya. Nem kétséges, hogy szakmai körökben nagy érdeklődést vált majd ki, hiszen a téma földolgozása tekintetében az első ilyen jellegű mű tartományunkban. Ugyanakkor azonban mások is hasznát vehetik, mert megismerhetik belőle „Európa legnagyobb falujának" több évszázados fejlődését, térbeli szerkezetét és alaktani sajátosságait.

A négy részből álló, csaknem kétszáz oldalas munka részletesen foglalkozik a városalakító természeti és társadalmi tényezőkkel, a városkörnyék földrajzi sajátosságaival, a város funkcióinak alakulásával, legrégibb lakott helyeivel, a középkori mezőváros és a török palánkváros arculatával, Szabadka alaprajzi fejlődésével és funkcionális területi egységeivel. A szerző

— amint azt új szempontokban gazdag munkájának előszavában mondja — nem tekintette föladatának az egyes fejlődési szakaszok tüzetes fölkutatását, sem az arculati sajátosságok minden vonásának leírását és értékelését, mert elsősorban az összkép kialakítására törekedett. Célját — a város mai térbeli szerkezetének és morfológiai sajátosságainak értelmező, okfejtő elemzését és magyarázó-leíró bemutatását — teljes mértékben, magas szakmai szinten elérte.

A *Szabadka településképe* nemcsak a legtetszetősebb Életjel-kiadványok egyike, hanem ugyanakkor a sorozat legjelentősebb művei közé is tartozik. Értékét sokban növeli a mintegy félszáz rajz, térképvázlat és fénykép is, amelyek sokban gyarapítják a város fizikai arculatával kapcsolatos ismereteinket.

A szép kiállítású könyv fedélterve Szalma László grafikus ízlését és hozzáértését dicséri.

(7 Nap, 1977. július 22.)

EGY VÁROS ÉLETRAJZA

Szabadka fiatal lakossága nyilván örömmel és kíváncsisággal olvassa Györe Kornél könyvét, a szenvedélyes lokálpatrióták és az ős-szabadkaiak a ráismerés izgalmával emlékezhetnek, kultúránk életének, dinamizmusának a figyelői fontos dátumként jegyezhetik meg a *Szabadka településképe* című könyv megjelenését, a szakkritika pedig (ha van) elismeréssel nyugtázhatja szerzőnknek, Györe Kornélnak, a földrajztudomány doktorának, műve elkészültét.

„Modern" tudományos művet ismertetünk tehát az alábbiakban, hiszen a komplexitás termékeny voltát példázza: több tudományos diszciplínának a feladatait végezte el a szerző, és eredményeit összegezve rajzolt szintetikus képet Szabadka városának életritmusáról, kialakulásáról és várossá válásáról. A történetírás, a statisztika, a gazdaságtörténet, az urbanisztika, a szociológia kínálta adalékok éppen úgy beleépültek ebbe a könyvbe, mint a hagyományosan földrajzinak tudottak. Másként valószínűleg nem kapnánk ennyire érzékletes képet Szabadka múltjáról és jelenéről, a városnak — mondjuk így — fizikai mivoltáról és lakóinak életlogikájáról, amely végeredményben a mai városkép kialakulását szabta meg döntő módon. Mintegy a szemünk előtt reprodukálódnak Szabadka évszázadai Györe Kornél könyvében. Életritmusa görbéjét rajzolja elénk, korszakról korszakra kísérve fejlődését, alakulását, terjeszkedésével összeforrt belső telep- és telekrendjének változásait.

Mondjuk meg nyomban azt is, hogy véleményünk szerint nem volt könnyű dolga a tudós szerzőnek. Szabadka településképének a „története" több olyan kérdést is felvetett, amelynek megválaszolására egy sor sajátos jelenség vizsgálata is szükségesnek bizonyult. Szabadka ugyanis nem víz partján épült város, s tudjuk, az emberiség sokáig nem tudott mit kezdeni a hatalmas síkságokkal. Megülte az óceánok partját, szívesen települt folyóvizek mellé. Az alföldektől azonban félt. Nem volt véletlen, hogy a rómaiak sem hódították meg a Duna—Tisza közét. Ám az az életlogika, amely arra ösztönözött népeket, hogy a folyók, a vizek partján keressék otthonukat, azt is sugallta, hogy messze bent a síkságban is megvessék a lábukat. A jelek szerint — ezt bizonyítja szép okfejtéssel Györe Kornél — ez a „logika" hatott oda, hogy az Alföld adott pontján emberi település képződjék. Hogy az „egy napi járóföld" mérték is volt, bizonyossá válik ebből a könyvből. Fölöttébb kedvező és rendkívül kedvezőtlen életfeltételek összjátéka hozta a mai Szabadka földjére az embereket, biztatta őket megtelepedésre, s parancsolta nekik, hogy ott éljék le életüket. Ami aztán évszázadokon át befolyásolta a település sorsát, az nem annyira a „történelem" volt, mint gondolni lehetne, hanem a környező világ technikai életszintje, végeredmény-

ben, hogy milyen eszközökön közlekedett az ember és milyen módon szállította áruját és postáját. Igaz, a szerző nyomatékosan figyelmeztet arra, hogy figyelembe kell venni az üzemszervezés kiváltotta hatásokat is, a váltást az igazgatási-katonai szerepkörről a politikai és gazdaságira, a nagy befolyást mégis az jelentette, hogy a szekérről az ember vonatra szállt át, ennek következménye ugyanis végeredményben, hogy a múlt század második felében Szabadka településképe megkapta mai körvonalát, szinte függetlenül attól, hogy egykoron az ország legnagyobb falujának emlegették.

Nos, ez a bizonyos „falu" — ismét csak ellentmondásos módon — „város" is volt, s ha mai problémáit meg akarjuk érteni, ezeket a Györe Kornél feltárta ellentmondásokat meg nem kerülhetjük. Példamutató könyvet adott kezünkbe tehát a szabadkai Életjel Györe Kornél munkájával, szó szerint is időszerűt, amely egyszerre látja a múltat és a jelent, az ember politikai, társadalmi és gazdasági történetét egy adott település, esetünkben Szabadka, életváltozásainak tükrében. A *Szabadka településképe* tehát olyan könyv, amelyet minden helytörténész irigyelhet, példamutatásával pedig nyilván másokat ilyen munka vállalására ösztönöz.

Bori Imre

(7 Nap, 1977. augusztus 26.)

A KORSZERŰ VÁROSRENDEZÉS NEM TAGADJA A MÚLTAT

— „A települések térben és időben élnek. A táj és az ember között mindenkor a legszorosabb, összetett kapcsolatok és kölcsönhatások egész szövevénye alakul ki..." A *Szabadka településképe* című könyv szerzőjét milyen szálak fűzik e városhoz?

— Adán születtem és tízéves koromban kerültem Szabadkára tanulóként, majd 1947-ben idevetett a sors földrajz szakos tanárként. Azóta itt élek, megszerettem ezt a várost, hibáival együtt.

— A település kialakulását melyik időszaktól kezdődően kísérhetjük figyelemmel?

— Szabadkának úgymond két élete volt. Az egyik az alapítástól kezdve, a török világ végéig, majd attól napjainkig... Föl kellett tárni a középkori mezőváros életét, arculatát, majd a fejlődést kísértem végig, napjainkig. A várostest, az utcahálózat, a terek, a házállomány abban az időszakban alakult ki, amikor Szabadka az agrártársadalom egyik központja volt. Azután később, az 1873. évi nagy gazdasági válság után az iparosodó társadalom városi központjává fejlődött. A közötte levő átmeneti időszakban sajnos, a település arculati fejlődésével felszínesen törődtek, nem volt átfogó városrendezési terv. A városnak ebből a fejlődési szakaszából erednek mai legkomolyabb problémái. Ma már előre kell tervezni, a XXI., s talán a XXII. század Szabadkájának arculatát kellene fölvázolni...

— Ebből a szempontból mi okozza a legnagyobb gondot?

— A várostestben előforduló újabb, funkciószerű téregységek helye nem a legmegfelelőbb. A lakó-, a munkaterületek és a közszükségletet kielégítő területek elhelyezése rendkívül rendszertelenül történt, s ebből nagy hátrányok származnak. Átalakulásuk óriási összegeket igényelne, ezért tehát nem marad más: a megkezdett úton kell tovább fejleszteni a várost, s persze nagyon alapos átgondolásokkal, ésszerű módosításokkal.

— Szabadkát sokáig faluként emlegették...

— Ma úgy mondhatnók, hogy részben még faluban lakik a város. Szabadka funkcionális szerepkörét illetően már város, de az agrártársadalom házállománya még jelentékeny mértékben jelen van. S itt nem hagyhatunk érintetlenül egy kérdést. Szabadka a pannón várostípushoz tartozik, s ennek jellemzője, hogy talán az összes háztípus előfordul benne. A várost ilyen

értelemben fejlődéstörténeti múzeumnak is tekinthetjük, amely a Pannon-medencében élő népek életét és a tájat tükrözi. Hangsúlyozni kell tehát, hogy a házállomány egy tekintélyes részét meg kellene védeni.

— Szabadka településképét írva, milyen forrásmunkákra támaszkodott?

— A geográfusok elsősorban az életet, a valóságot kívánják látni, s ebben az esetben a terep volt az. Sokat jártam a város utcáit, tereit. Ahol valamit ástak, ott voltam, rengeteget fényképeztem, metszeteket készítettem és gyűjtöttem be. A megfigyelések alapján rendkívül gazdag anyag birtokába jutottam. Azután ott van a Történelmi Levéltár: gazdag anyaggal rendelkezik, s nagyon ügyes, szolgálatkész szakmunkatársai sokat segítettek. Természetesen az eddig megjelent irodalmat is felhasználtam, s mindenekelőtt Iványi István nagyszerű munkáját említeném meg.

— Az Életjel kiadásában most megjelent könyvből mit szűrhetnek le a nem szakmabeliek, s miben nyújt segítséget a szakembereknek?

— Úgy hiszem, a város lakossága megismeri e könyvből Szabadka multját, e megismerés pedig közelebb visz a szeretethez, a megbecsüléshez. Az olvasó, ebben az esetben a szabadkai, talán majd jobban értékeli a település sajátosságait, s talán jobban megbecsüli és ápolja, gondozza majd városi környezetét. A szakemberek pedig a további városrendezés kapcsán hasznosíthatják ezt a könyvet. A korszerű városrendezési elvek ma már nem tagadják a múltat, hanem épp arra építik a jövőt. A tapasztalatokat felhasználhatjuk s a pozitív irányzatokat továbbfejleszthetjük.

Gubás Ágota

(Magyar Szó, 1977. szeptember 10.)

Biacsi Antal

Marija Šimoković

SZABADKA VÁROSMORFOLÓGIÁJA

Az Életjel Könyvek sorozatában jelent meg Györe Kornél településföldrajzi munkája. A szerző célja az volt, hogy elemezze és bemutassa Szabadka mai térbeli szerkezetét és morfológiai sajátságait. Nem törekedett részletességre, az egyes fejlődési szakaszok tüzetes leírására, sem pedig a város arculatának kimerítő ábrázolására és sajátságainak értékelésére. Mivel a településföldrajzi művek rendszerint szintetizáló jellegűek, a szerző is elsősorban átfogó leírást igyekezett adni, az összképet kialakítani a városról.

Szabadka városaink sorában igen megtisztelő helyet foglal el gazdag múltja és hatalmas közigazgatási területe révén egyaránt. Számos tanulmány foglalkozik a város történetével, gazdasági viszonyaival, kulturális életével stb. A Szabadkáról szóló művek közül legjelentősebb Iványi István kétkötetes helytörténete. Az újabb kiadványok közül megemlíthető a közelmúltban megjelent „Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára".

Györe Kornélnak Szabadka kialakulásáról, térbeli sajátosságairól és alaktani vonásairól szóló munkája négy nagyobb részre tagolódik. Az első részben a szerző a városalakító természeti és társadalmi tényezőkkel foglalkozik, seregszemlét tart a helyi geomorfológiai és vízrajzi adottságok, a város koronként változó funkciói és a városalakító társadalmi beavatkozások (városrendezések és környezetátalakító munkálatok) felett. A második rész vizsgálatának tárgya a történeti város településképe. Szó esik a városterület legrégibb lakott helyeiről, valamint megismerjük a középkori mezőváros, majd török palánkváros arculatát.

Szabadka alaprajzának újabb kori, mintegy háromszáz évig tartó fejlődését elemzi a mű harmadik része. A határőrvidéki korszaktól kezdődően a fokozatosan népesedő város kiterjedése egyre nagyobbá és nagyobbá válik. Az egységes városterület és a modern városközpont a XIX. században alakult ki. A kapitalizmus idején elszaporodtak a városperemi lakótelepek, megnőtt a Sándor külváros, kialakult a Kertváros, létrejött az ún. második munkahelyőv stb. A szocializmus időszakában a horizontális tágulás mellett erősödni kezd a vertikális növekedés tendenciája, a terjeszkedő város és a peremtelepülések lassan összeérnek, a város összeolvad környezetével és településagglomeráció jön létre.

A városalaprajz morfológiáját tárgyalja a szerző a negyedik részben. Az alaprajz szerkezeti elemeit vizsgálva foglalkozik Szabadka történeti utcahálózatával, a szabályozott utcahálózat sajátosságaival, a város településformájának jellegével, a terekkel és a telekbeosztás alakulásával. Végezetül ismerteti Szabadka funkcionális területi egységeit, a város lakóterületét, munkahely jellegű területeit és zöldövezeteit. Megállapítja, hogy a város funkcionális belső tagolódása és a településforma (tkp. az utcahálózat sajátosságai) között nincs meg a szükséges összhang. Az ennek következtében létrejövő forgalmi nehézségek szerinte csakis a meglevő utcák adaptálásával és új utcák kialakításával oldhatók meg.

A kötet végén számos térképvázlat, fénykép és rajz szemlélteti Szabadka alaprajzának alakulását és a városban található háztípusokat.

Györe Kornél munkáját egyaránt haszonnal forgathatja a szakember és az érdeklődő laikus. Eredményeit, megállapításait feltehetőleg figyelembe veszi, felhasználja az új városrendezési terv, valamint anyagával hozzájárul a városról írandó monográfiához is.

Molnár Csikós László

(Gondolat, 1977. november 23.)

Bogdánfi Sándor

Kopeczky László

PÉLDÁS VÁLOGATÁS

A jugoszláviai magyar irodalom rendszeres olvasója bizonyára felfigyelt már arra, hogy az utóbbi időben egyre gyakrabban hagyja el kiadóházainkat antológia jellegű kiadvány. Irodalmunk nagykorúsodásának természetes folyamata ez és egyben annak bizonyítéka, hogy égtájunk prózaírói és lírikusai elérték az alkotásnak azt a művészi szintjét, amely úgyszintén érdemesült az antológiai figyelemre.

A Forum által nemrégiben megjelentetett magyar nyelvű próza- és versantológiát követően ezekben a napokban az Életjel gondozásában került az olvasók elé egy olyan gyűjteményes kiadvány, amely nemcsak azért fontos, mert a benne helyet kapott szabadkai szerb és horvát írók először mutatkoznak be ilyen formában a magyar olvasóknak, hanem azért is, mert a kötetben elindítóját látjuk a kölcsönös megismerés szelleme mind tudatosabb ápolásának. A *Nappalok horgonya* című Életjel-kiadvány tehát a zömmel Szabadkán élő és alkotó szépíróknak azokból a műveiből ad ízelítőt, amelyek az ugyancsak itt megjelenő Rukovet című folyóiratban láttak napvilágot 1972-től 1976-ig. Úgy is mondhatnánk, hogy a kötet az utóbbi öt év szépírói terméséből nyújt válogatást szabadkai írók, publicisták fordításában. Érdekessége, hogy más antológiák gyakorlatától eltérően, műfaji szempontból nemcsak a vers vagy a novellairodalom területét öleli fel. A *Nappalok horgonya* című kötetben a líra és a szépprózа egyaránt képviselteti magát, nyilván annak a szerkesztői belátásnak az eredményeként, amely mindenekelőtt az egyes alkotók által legeredményesebben ápolt műfajt tartotta szükségesnek előnyben részesíteni. Nem kétséges, hogy ezúttal a szerkesztésnek éppen ez a módja biztosította a gyűjteményes kiadványnak azt a tartalmi igényességét, amely mindenképpen tiszteletet érdemel.

A *Nappalok horgonyá*ban 27 író alkotása kapott helyet, és — mint mondtuk — első ízben ilyen együttes válogatásban. Éppen ezért az Életjelnek ezt a legújabb kiadványát is érdekes, kezdeményező erejű, az olvasó szempontjából is sokat nyújtó kiadványnak tartjuk. Mai rovatunk anyaga ízelítő a kötetből.

f.

(Dolgozók, 1977. szeptember 29.)

NAPPALOK HORGONYA

Az Életjel legújabb gyűjteményes kötete a *Nappalok horgonya* címmel megjelentetett szabadkai szerbhorvát írók antológiája. Rajko Balaban-Sibirski, Marija Cindori, Lazar Franciškoviċ, Mirko Gotesman, Mileta Đonoviċ, Vladimir Đuriċ, Olga Jankoviċ, Koviljka Tišma-Jankoviċ, Vladimir Kirda, Josip Klarski, Ladislav Kovačiċ, Snježana Kuleševiċ, Lovászi Hajnalka, Nataša Maletin, Ivica Manđusov, Slavko Matkoviċ, Ivan Pančiċ, Ivo Popiċ, Ivanka Rackov, Žarko Rafajloviċ, Marija Šimokoviċ, Vojislav Sekelj, Dragoslava Staparski-Stevanov, Vladimir Stevanov, Ante Vukov és Petar Vukov, valamennyien a Rukovet irodalmi folyóirat munkatársai. A 138 oldalas kötetet szabadkai magyar ajkú írók fordították. Az Életjel vállalkozása jelentős, hiszen első ízben jelent meg magyar nyelven gyűjteményes kötet a szabadkai szerbhorvát írók alkotásaiból.

(Magyar Szó, 1977. október 1.)

NAPPALOK HORGONYA

Szép gesztus hozta létre a szabadkai Életjel kiadásában a *Nappalok horgonya* című antológiát. Magyar literátorok álltak össze, hogy szerbhorvát nyelven író társaikat fordításukban bemutassák. Közel harminc versíró és elbeszélő szólal meg magyarul a majdnem tízíves könyvben. Ivanka Rackovot, Josip Klarskit és Ivo Popiċot kivéve valamennyien fiatalok, húsz és harminc között, s kivétel nélkül modernek akarnak lenni, formában, hangvételben, életszemléletben egyaránt. Ám a fülszöveg figyelmeztet bennünket, hogy a felvonulás korántsem teljes — ezért mi is joggal hiányoljuk például egy Petko Vojnić-Purčar jelenlétét —, mert a válogatás csak az utóbbi öt évet vette figyelembe, s csupán azokat sorozta az antológiába, akiknek munkája ez alatt az idő alatt a Rukovet című szabadkai folyóiratban megjelent. Persze ezt az olvasó mélyen fájlalja, s mivel a hiányosság okát nem közlik vele, kénytelen elfogadni ezt a torzót, mintegy pillanatnyi helyzetjelentésként a szabadkai szerbhorvát írók frontjáról. Egyszer talán mégiscsak kárpótolják kielégítetlen érdeklődését.

A kötet válogatásáért felelős Urbán Jánosnak rokonszenves munkájának elismerése mellett kénytelenek vagyunk néhány mulasztást is felróni. Az írókról születési évükön kívül nem tudunk meg semmit. Sem életrajzi adat, sem bibliográfia nem segít a tájékozódásban. A fordítások is eléggé egyenetlenek, úgyhogy az a gyanúnk, kész, meglevő anyagból — talán sietősen, talán takarékoskodva is — állt össze ez a kötet.

Ha azonban a szegénységet mint enyhítő körülményt el is fogadjuk, a besorolt darabok mindegyikét mégse hagynánk jóvá. Mert emlékszünk például Josip Klarskinak erősebb dolgaira, s egy Mirko Gotesman néhány év előtt megjelent nagy verse, keményen csengő, klasszikus veretben, kicsit Laza Kostiċra emlékeztetve, ugyancsak felkeltette a figyelmünket.

Persze olyan válogatás nincs, amivel mindenki meg van elégedve. S hogy fordításban az eredetiből mi marad, néha nemcsak hozzáértés, kongenialitás, de szerencse dolga is.

Arra azonban, hogy egy erős irodalmi mozgalomra hívja fel az olvasó figyelmét, s felkeltse érdeklődését a szabadkai szerbhorvát költők és elbeszélők munkássága iránt, mégiscsak jó, hogy ez a kötet megjelent. Ilyen körülmények között kiemelni valakit nagyon nehéz. Nataša Maletin prózája beszéljen mégis valamennyiük nevében.

Herceg János
(Újvidéki Rádió, 1977. október 31.)

NAPPALOK HORGONYA

A szabadkai Életjel szerkesztősége a múlt héten — október 25-én — a Városi Könyvtárban könyvbemutatót tartott, amelyen szemelvényeket olvastak fel a Rukovet című irodalmi folyóirat munkatársainak a verseiből és prózájából készült összeállításból, amelyet *Nappalok horgonya* címmel jelentettek meg. A kiadvány a bemutatás szándékával huszonhét szerbhorvát nyelven író szabadkai alkotót és majd ugyanannyi fordítót vonultat fel. Az Urbán János szerkesztésében készült széles körű válogatás kezdeményezésként ugyan elfogadható — hallotuk a könyvben szereplő, többségükben fiatal íróktól —, de teljes képet sajnos mégsem nyújt a Szabadkán élő szerb és horvát írók munkásságáról, holott az olvasónak éppen egy ilyen gyűjteményt kellett volna átnyújtani. Többnyire azt kifogásolták — szerintünk joggal —, hogy túl „gépies" volt a válogatás, mert mindenkit — fél évtizeden át 2—3 gyenge verset közlő alkotókat is — felvonultatott, másrészt elhanyagolta a kiemelkedőbb szépirodalmi teljesítményeket. A kötetben többnyire mindenki a felölelt időszakban közölt alkotásainak a mennyiségéhez mérten kapott helyet, és így a jelentősebb szerzők — Marija Cindori, Mileta Đonović, Slavko Matković, Ante és Petar Vukov — észrevétlenek maradtak a színvonalnak alig vehető átlagban. Annál is inkább, mert a válogatás pusztán az 1972 és 1976 közötti időszakra és csak a Rukovetben közölt munkákra korlátozódott, pedig a felvonultatott írók és tollforgatók többségének másutt is megjelentek versei, novellái.

A vállalkozás, ahogy mondani szokás, dicséretes, de mivel nem mutatja be a magyar olvasónak teljesértékűen a szabadkai szerbhorvát nyelvű írókat, azt kell mondanunk, hogy gyűjteményként jóval elmaradt a saját lehetőségei mögött.

(Képes Ujság, 1977. november 2.)

Balázs Pál

Varga Géza

SZÍNÉSZEK ÉS SZEREPEK

„Nincs reménytelenebb dolog a színészekre való emlékezésnél. Hiába minden emlék, kritika, fénykép, feljegyzés, mert ami igazán nagy egy színpadi művészben, az megfoghatatlanná válik. A költőnek, a festőnek, a drámaírónak megmaradnak a művei, de a színész játéka csak feljegyzésekben marad meg" — írja Garay Béla *Festett világ* című, új könyvében, amely az Életjel gondozásában a napokban hagyta el a sajtót.

És a film? A színházi előadást filmre is rögzíthetik, a televízió gyakran közvetít filmre vett előadásokat — vethetné valaki ellen. Valóban így van, de a technika, legyen az bármilyen tökéletes, sohasem adhatja vissza az előadás sajátos hangulatát, varázsát. Különben is a színész nem gép, játéka a pillanatnyi ihlettől, formától, hangulattól is függ. De ezek a szavak fölöslegesek a szerző védelmében, hiszen ő könyvében Vajdaság színházi életét dolgozta fel a XIX. század közepétől kezdve századunk elejéig. Ötvenhat horvát, magyar és szerb színész portréját rajzolta meg az egykori sajtóban fellelhető bírálatok, méltatások és egyéb írások alapján. Egy kötetbe gyűjtve az elmúlt idők jelentős színészegyéniségeit, az elmúlt idők színházkultúrájához ad hasznos adalékot. A kötetben szereplő színészek közös vonása, hogy valamennyien egy ideig Szabadkán tevékenykedtek. Így is bizonyítja Garay Béla a szabadkai színjátszás több mint százéves, gazdag múltjának jelentőségét. De a könyv ennél sokkal szélesebb látókörű. Az írásokból az is kiderül, hogy vidékünkön már a múlt században a színpadi szerzők, a műfordítók és nem utolsósorban a színészek megtalálták a közös célt. A horvát, a magyar és a szerb színjátszás párhuzamosan fejlődött Vajdaságban, a törekvések azonosak voltak, így a kapcsolatok ma már természetesnek tűnnek.

Az 56 pályaképet tartalmazó kötet egy-egy fejezete dokumentumértékű lehet majd azok számára, akik a vajdasági szerb színjátszás történetét óhajtják behatóbban tanulmányozni. Jovan Đorđević, Antonije Hadžić, Pero Dobrinović, Dimitrije Ružić, Dragomir Krančević, Draginja Popović-Ružić és a többi bácskai vagy bánáti származású színművész munkássága nagy hatással volt a vajdasági magyar színjátszás fejlődésére.

Garay Béla egy-egy színészről pontos életrajzi adatokat közöl, feltünteti jelentősebb szerepeit, markáns ecsetvonásokkal megjeleníti korát és szűkebb környezetét, valamint az egykori feljegyzések alapján ismerteti stílusát. A szerző gyakran idéz a korabeli bírálatokból, de feleleveníti fiatalkori élményeit is. Nem szabad ugyanis elfelednünk, hogy Garay Béla színházi életünk doyenje, a könyvében felsorakoztatott színészek java részét személyesen ismerte. Ezáltal könyvének hitelessége hangsúlyozott.

Érdekes megfigyelni, hogyan von párhuzamot, és hogyan hangsúlyozza a szerb és a magyar színjátszás kapcsolatát, hogyan vet fényt néhány szóban a szerző Dimitrije Ružić stílusára, művészetére: „Annak a régi romantikus iskolának a követői közé tartozott, amelyhez a magyar színpad neves alakja, Egressy Gábor is. De volt még egy ilyen hozzánk közel álló romantikus színjátszó: a kolozsvári E. Kovács Gyula, aki szintén mestere volt a lendületes dikciónak, ezenkívül — mint Ružić is — egyike volt a legnagyobb jellemábrázolóknak. A szabadkai közönségnek is több ízben volt alkalma művészetét élvezni. Ružić csodás erejű, tragikus hős és jellemszínész. Beszédének volt valami egyéni hanglejtése, ami néha-néha modorosságnak tetszett, de ez nem vont le semmit művészi értékéből."

Garay Béla könyve a szakmai avatottság mellett rendkívül érdekes, olvasmányos is.

Nehéz lenne a könyvnek több mint félszáz írását, azok jelentőségét méltatni. A színészportrék különbözőek, mégis hasonlóak, mint ahogyan a színészek rögös pályája is szerteágazó, de mégis összekapcsolódó volt. Garay Béla könyvét 37, ma már dokumentumértékű arckép egészíti ki.

Molcer Mátyás

(Magyar Szó, 1978. május 4.)

Nóthof Károly

Engler Katalin

ÖTVENHAT PÁLYAKÉP

Garay Béla, a kiváló színész és rendező, színházi életünk ismert kutatója, *A színjátszás művészete, A színjátszók kézikönyve, A színpadi beszéd, Az ekhós szekértől a forgószínpadig, A kulisszák világában* és a *Színészarcképek* után újabb könyvvel jelentkezett: az elmúlt hetekben hagyta el a sajtót *Festett világ* című, ötvenhat, Szabadkán született vagy itt élt színművész munkásságát ismertető műve. A több mint kétszáz oldalas és harminchét dokumentumértékű portrét tartalmazó, szép kiállítású kötetben a századvég és a századelő Szabadkájának színházi világa elevenedik meg elsősorban, de megismerhetjük a vajdasági szerb színjátszás kiemelkedő alakjait is, többek között például Jovan Đorđevićet, Antonije Hadžićot, Pero Dobrinovićot, Dimitrije Ružićot, Dragomir Krančevićet, Draginja Spasićot, Kosta Vasiljevićet, Milica Markovićot, Đorđe Bakalovićet, Pero Dobrinovićot, Miloje Živanovićot, Zorka Todošićet, Lazar Telečkit és Draginja Popović-Ružićot.

Nemcsak szórakoztató olvasmány ez a gyűjtemény, hiszen elfeledett, vagy csak kevésbé ismert művészek pályaképét vázolja fel benne a szerző sok-sok értékes adattal. Azzal a nem titkolt szándékkal — amint azt a bevezetőben írja —, hogy felvillantsa a vidékünkön megfordult magyar és szerbhorvát nyelven játszó színészek alakját, akik évtizedeken át szórakoztatták a nézőket. Teszi ezt abban a reményben, hogy az utókor ugyanannyira fogja tisztelni őket, mint amilyen nagyra koruk közönsége becsülte. Meg is érdemlik, mert — a már említetteken kívül — olyan kiváló művészek vannak közöttük, mint amilyen Prielle Kornélia, Tamássy József, Lábass Juci, Kabos Gyula, Tarján Irma, Tanay Frigyes, Latabár Kálmán, Gellért Lajos, Dalnoki Béni.

A tetszetős külalakú könyv fedélterve Siskovszki András ízlését és tehetségét dicséri.

(7 Nap, 1978. május 19.)

FESTETT VILÁG

A műfaji sokféleségéről ismert Életjel Könyvek sorozatában ezekben a napokban ismét egy olyan kiadvány jelent meg, amely elsősorban is mint a vajdasági könyvkiadás egyik kevésbé megszokott vállalkozása érdemel figyelmet. Az említett sorozatban eddig megjelent regény, verseskötet, dokumentumriport, vallomásgyűjtemény, városmorfológiai tanulmány, helytörténeti kézikönyv, kritika-, cikk- és karcolatgyűjtemény után most a színházi élet, még pontosabban a századforduló Szabadkájának, szűkebb pátriánknak a XIX. század közepétől a század elejéig terjedő időszakában megnyilvánuló nagy színházi akarásainak történeti áttekintője kapott helyet.

A *Festett világ* címet viselő, színészi életrajzokat tartalmazó kiadvány szerzője Garay Béla, aki a könyv néhány soros előszavában az egykori színházi emberek sorstörténeteinek egybegyűjtését és megjelentetését a feledéstől való megmentés indokával magyarázza, ma már valóban dokumentumértékűnek mondható adatok, életrajzi részletek, kritikusi minősítések birtokában állította össze ezt a munkáját. A *Festett világ* nyomán mintegy félszáz pályakép rajzolódik ki a színházkedvelő olvasó előtt, főleg olyan művészek pályaképe, akik dolgoztak a szabadkai színháznál, és akik ily módon hozzájárultak annak a színházi tradíciónak a kialakításához, amelyre mind nagyobb tisztelettel tekintünk.

Az azonban már komoly mulasztása a szerzőnek, hogy a színészi életrajzokhoz nem mellékelte a századvég és a századelő itteni színházi életének ismertetését, de még inkább elemzését, ami nemcsak hogy jobban hozzásegíthette volna a könyv olvasóját a korabeli kulturális viszonyok megismeréséhez, hanem ami feltétlenül jó szolgálatot tett volna a pályaképek kultúrtörténeti elhelyezése szempontjából is. Mert az olvasónak éppoly fontos (ha nem fontosabb) értesülnie arról, milyen is volt vidékünkön a századforduló éveiben a művelődési élet, milyen forrásokból merítve nyert újabb és újabb erőt a színészek munkakedve, milyen ízlés és elv alakította a színházi műsorpolitkát stb., mint azt megtudni és azon szórakozni, hogy egy-egy színész milyen szülői akadályokkal megküzdve jutott el a szeretett pályáig, illetve hogy a magánéletében miféle szerelmi kapcsolatoknak hódolt stb. Nem kétséges, hogy éppen egy ilyen jellegű írás, tanulmányozás mellőzésével magyarázható az is, hogy a kötetben nem kapott, helyesebben: nem kaphatott kellő figyelmet egy nagyon lényeges dolog, éspedig az itt élő magyar, szerb és horvát színjátszók párhuzamosan végzett munkájának témája. Az életrajzokban erre a problémára vonatkozó halvány utalások, sajnos, nem elégíthetik ki a mai olvasó ezzel kapcsolatos elvárásait.

Garay Béla könyve mindenesetre sok színházi nevet mentett meg a feledéstől. Tekintsük a világot jelentő deszkák iránti nagy-nagy rajongásának, hogy egy kicsivel talán többet is a szükségesnél.

f.

(Dolgozók, 1978. május 25.)

MÉCSVILÁGOK

Én először a harmincas évek végén láttam színpadon Garay Bélát. Kodolányi *Földindulás*ában játszotta a fiatal férjet, olyan szuggesztív — sajnos, a többieket meglehetősen elhalványító — kreációval; oly tőről metszett paraszt volt, az anekdotázó hang minden mellékíze nélkül, mint valami őstehetség, aki beleszületett a szerepébe. Később tudtam meg, hogy nagy és változatos színészi múlt volt mögötte, a kitűnő vidéki magyar színészet iskolája, ahonnan a pesti sztárok kerültek ki.

Garay Béla nem lett sztár. Óra nagyobb, felelősségteljesebb szerep várt a királyi Jugoszlávia kisebbségi magyarságának szolgálatában. Nemcsak társulatokat szervezett és vezetett, de műkedvelőket is toborzott, buzdított

Kopeczky Csaba

Horváth György

és lelkesített, fáradhatatlanul járva a magyarlakta falvakat és városokat, úgyhogy neve elválaszthatatlanul összeforrott az egész itteni magyar színjátszással. Amikor a második világháború után hivatásos társulat megalakítására nyílt lehetőség, csaknem kivétel nélkül az ő tanítványait hozták fel Szabadkára színésznek. Tudta, kiben mi rejlik, s mit tud még kihozni magából, azon kívül, amit már megmutatott. Nélküle nehezen lett volna magyar színház!

S amikor meglett, annak ellenére, hogy kiváló tehetségek jelentkeztek, csakhamar ő foglalta el az első helyet a társulatban. Nemcsak azzal, hogy játszott és rendezett, klasszikusokat és szocrealista színdarabokat egyaránt, de színházért lobogó szenvedélyessége, óriási tapasztalata és tudása folytán is. Ezt a tényt direktortól lefelé a színpadi munkásokig mindenkinek tisztelnie kellett. De hát nem mindig tisztelték, s ezt meg kell mondani most. Az ilyen nagy formátumú, örökké felvillanyozott egyéniség sokszor szétveti az adott kereteket, s olyankor nemcsak azt fenyegeti a veszendőség veszélye, amiért nem kár, hanem az igazi értékeket is.

Nyilván ez is nagyban hozzájárult, hogy Garay Béla, miután csaknem húsz éven át végigjátszotta és rendezte a színpadi játékok minden műfaját, Bernard Shaw-tól kezdve a könnyű musicalszerzőkig, idő előtt — így kell mondani — megvált a színháztól, nyugdíjba vonult.

De korántsem azért, hogy múltján elmerengve a babérjain pihenjen. Ő, aki színház nélkül nem tudott élni, megint a vidék felé fordult. Levelezett, tanácsokat adott, olykor darabot is, de legtöbbször személyesen ment ki, hogy miután kiválasztotta a megfelelő szereplőket, rendezzen, jeleneteket állítson be, a kulisszák festésére és a világításra is utasítást adva. Nem kell mondani, mi mindennel jár az ilyesmi. Sok helyen elemi dolgokra kell megtanítani a szereplőt: bejönni, kimenni, szívós és türelmes munkával rászoktatni, hogy természetesen bánjon a végtagjaival és leküzdje a lámpalázat a rivaldafényben. Garay Béla mindezt a nagy és magasztos ügy, a Színház igézetében elpusztíthatatlan energiával tette évtizedeken át. Nem hiszem, hogy van még színházi ember, aki olyan népszerű lenne, mint ő ebben az országban mindenütt, ahol magyarok élnek. Egészen egyszerű embereket hallottam a legnagyobb tisztelettel beszélni róla, mint akik tudatában vol-

tak, mit tett értük a fáradhatatlan jó öreg komédiás, amikor napokat töltött isten háta mögötti falucskákban, ahol a „tiszta szobában" fektették le vastag és dohos dunyhák alá, s olyan jóbarátságot kötöttek vele, hogy meghívták lakodalomba, keresztelőre, még a család egy-egy intimebb dolgában is kikérve a tanácsát.

A színház szeretetének Garay Béla életében van egy irodalmi ága is. Évtizedek óta írja a cikkeket régi színészek emlékét felidézve, s a legaktuálisabb kérdésekhez hozzászólva. Egyetlen célja ezzel is a színház népszerűsítése, azon kívül persze, hogy tovább lobog benne az olthatatlan szenvedély, s ha már másképp nem, hát legalább színházról szóló írásokkal próbálja csillapítani. Nem nagy és új revelációk ezek, de olyan mécsvilágok, amelyek nélkül sok helyen mindent belepne a sötétség.

Most, amikor — kissé megkésve — a nyolcvanéves Garay Bélát köszöntjük új könyve megjelenése alkalmából, az egész jugoszláviai magyar színjátszás előtt hajtunk tisztelettel fejet. Mert a két jelenség, a magyar színház és Garay Béla, elválaszthatatlan.

Herceg János

(Üzenet, 1978. 9.)

LE, A MÉLYIG

Gyümölccsel telt kosár. Az ősz gazdagságának jelképe. De a múlandóságé is. Bárhogy válogatták... ni, egy őszibaracknak már megrendült a húsa, a körténck csak egyik oldala fogyasztható, s a dióhéjból itt-ott por fordul ki. Meg aztán a kosarat szemlélve magától ötlik fel a gondolat: mennyi maradhatott még a gyümölcsösben, a kamrában, amit nem láthatunk? Nem lehetett még jobban, ennél gondosabban válogatni?

Milyen különös árnyékpalástot vonhat maga köré egy-egy antológia! Pedig tán inkább a hajót kellene kutatni, a Nappalokat, amelyet az iszapba vájódó horgony megállított. A hajórakományt.

A címadó vers Petar Vukové. A betűrend szerint a kötet utolsó költője. A költemény jelentőségében nem érdemli meg, hogy névadó legyen. Eléggé jelentéktelen gondolatforgácsok kunkorodnak halommá. A válogatók tehát talán címének hangzása, lehető értelmezése miatt állították a kötet élére. Hiszen a cím, akár a csomagolás, valamit sejtet a tartalomból, az antológiát készítők viszonyulásából az anyag iránt.

A „hajórakomány" 102 vers és próza. Tekintélyes mennyiség. Közte új nevek zárkóznak fel régiek mellé. Sokan el is törpülnek, mert az ilyen gyűjtemény kegyetlen vásártér, ahol aztán a kikiáltó sem segít, csak amennyit a darab nyom.

Egy-egy írótól, nézem, mennyit hoznak: egy költeménytől tizenkilencig. De úgy látom, nem a címek, hanem az oldalak száma a döntő, különösen az ismert írók esetében. Teljes a kurtoázia: nevek ábécérendben, férőhely méltányosan elosztva. Alkotók közötti értékítéletet a kötet nem nyújt. Csak egy-egy író 1972 és 1976 között megjelent írásaiból rostáltak. Dokumentumot tartunk tehát kezünkben. Így alkottak a toll szerbhorvát nyelvű mívesei a hetvenes években Szabadkán. Az idő meg ott leselkedik. Mi marad meg mindebből tartós értéknek? A ténymegállapítást a jelen antológia válogatói egy másik, egy későbbi, egy visszapillantóbb gyűjtemény összeállítóira bízzák. Öt évnyi fölmérés ítélethozatalra valóban kevés.

Egy bizonyos Rajko Balaban-Sibirski, Lazar Franciškovič, Marija Šimković, Petar Vukov kimagaslanak ebből a mezőnyből.

A prózát teszem mérlegre a költészet ellenében. Mennyiségileg is, minőségileg is alulmarad a kötetben: 102-ből 6. Talán Nataša Maletin kísérlete emelhető ki.

Pataki László

Karna Margit

A bátran bíráskodót persze nyomon követi a veszély, hogy fordítások között méri az igazságot, holott tudvalevő: az eredeti mégiscsak más. Ám a fordítás, bármilyen legyen is, ha jó műről van szó, az „igazi" fényéből mégiscsak hoz a tenyerében legalább egy villanásnyit. A jó bor zamatát, a virág illatát semmi sem szüntetheti meg végérvényesen.

Aláhúzott sorok nyomában járok, ahogy már a jegyzetelő olvasó szokta újra ízlelgetve a szavakat és azok fonódásait, amelyek mindig „a palackban lakó szellemet" idézik. (...)

Ezek után azonban a torzulások, a sajtóhibák, tükörfordítások, nyelvi tisztátalanságok is előhozakodnak.

Antológiáról lévén szó fájó ez, hiszen tizenkilenc fordító, 27 szerző munkája, méltányos prezentálása válik kérdésessé.

Éppen ez a jelentős számú szabadkai fordító mellett törve kopját érdemel említést az ő dicséretes törekvésük, hogy a velük együtt élő nép alkotóinak írásait magyarul is megszólaltassák. Mögéjük zárkózik azonnal az Életjel Könyvek szerkesztősége is, amely elsősorban a saját háza táján nézett körül, s illette kellő megbecsüléssel az ott elfekvő vagy hányódó értékeket.

Virág Ágnes
(Üzenet, 1978. 9.)

Életjel

Rendkívüli (321.) sz. | Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad | X. évf. 5. (48.) sz.

Gobby Fehér Gyula

VALLATÁS

Színjáték

Szereposztás

Cseh Károly	**Klinócki Nándor**
Paulina	**Pénzes Katalin**
Karakašević	**Dukai József**
Jelena	**D. Varga Ilona**
Prodanović	**Krizsák István**
Nővér	**Gáspár Irma**
I. Nyomozó	**Herceg Tibor**
II. Nyomozó	**Herold László**

Rendező:

Barácius Zoltán

Díszlettervező:

Tomislav Majanović

A bajmoki Jedinstvo—Egység Művelődési Egyesület színjátszóinak felléptével

Az előadás után beszélgetés Urbán János íróval, akinek **Fáklyafényben** c. könyve alapján írta Gobby Fehér Gyula színjátékát

---

Az előadás 1977. október 3-án, hétfőn 19 órakor kezdődik a Népkör nagytermében.

Belépődíj 5 dinár

AZ ÉLETJEL ESTÉI

Rendkívüli (208.) szám Életjel *1972. XI. 27.*

Szerkeszti a szerkesztő tanács: Barácius Zoltán, Brenner János, Dér Zoltán, GYOLLAI MIHÁLY (felelős szerkesztő), Horváth Emma, dr. Horváth Mátyás, Krekovics Ferenc, Lévay Endre, Miskolczi József, Molcer Mátyás, Novák József, Gojko Novaković, Palusek Béla, Pataki László, Petkovics Kálmán, Szilágyi Gábor, Urbán János

VAS-KÖNNYEK

Megemlékezés Dózsa Györgyről születésének 500. évfordulója alkalmából

Műsoron: Ady Endre, Bari Károly, Csoóri Sándor, Illyés Gyula, Juhász Gyula, Kiss Anna, Kormos István, Kovács István, Kriza János, Nagy László, Petőfi Sándor, Puszta Sándor, Székely János és Várnai Zseni versei, valamint Hegedűs Géza és Nemeskürty István írásai

Közreműködött: Bakurek Emília, Berényi Tibor, Gergely Anna, Kanalas Mária, Kecsenovics Mária, Kőszegi Ilona, Molnár Angella, Pápis Csaba, Takács Györgyi, Tapolcsányi Angéla, Varga Berta, Vikor Györgyi és Vujkovics Katalin

Támogatószóló: Lévai Mátyás

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1972. november 27-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a munkásegyetem nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (209.) szám *1972. XII. 1.*

VAS-KÖNNYEK

Megemlékezés Dózsa Györgyről

Az előadást 1972. december 1-én, pénteken 12.30 órai kezdettel a hajdújárási Petőfi-brigád Általános Iskolában tartottuk meg.

XV. évf. 12. (210.) szám *1972. XII. 7.*

ŐSZI KONCERT

Műsor

A 15 éves élőújság kétnyelvű jubileumi estje

1. Gyollai Mihály, dr. Horváth Mátyás és Ivanka Rackov köszöntője
2. C. Monteverdi: Lachiate mi morire
   A. Scandelli: Buongiorno Madonna — előadta a Pro musica kamarakórus — vezényelt Égető Gabriella

3. Kosztolányi Dezső: Őszi koncert — előadta: A nő: Bada Irén; A férfi: Salamon Sándor; Narrátor: Sebestyén Tibor; Hangok: Árok Ferenc, Fazekas Piri, Remete Károly, Süveges Eta — rendező Barácius Zoltán

Szünet

4. Részletek Miroslav Antić *Egy szőke hajtincs* című kötetéből — fordította Fehér Ferenc — rendező Horváth Emma
Tajna — Titok — elmondta Jelica Kampa és Póka Éva
Diáksétány (Đački korzo) — előadta a szavalókórus I. (Bakurek Emília, Kecsenovics Mária, Takács Györgyi, Varga Berta, Vikor Györgyi)
Naplómból (Stranica iz dnevnika) — elmondta Pápis Csaba
Kad bi jastuci progovorili (Hogyha a párnák mesélni tudnának — elmondta Jelica Kampa
Snovi (Álmok) — elmondta Vera Milković
A legyezős madár (Ptica) — elmondta Tapolcsányi Angéla
A legszerelmesebb vers (Najljubavnija pesma) — elmondta Póka Éva
Az első szerelem (...A onda i prva ljubav) — elmondta Sziráczky Katalin
Šta se tu može? (Mit lehet tenni?) — elmondta Jelica Kampa
Plavi čuperak (Egy szőke hajtincs) — elmondta Pápis Csaba
Tavasz (Proleće) — elmondta a szavalókórus II. (Barát Magdolna, Hevesi Mária, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika)
Sve boje sveta (Százszínű világ) — elmondta Vera Milković
Búcsúzkodás (Ljubav) — elmondta Horváth Ilona
5. Vendégeink: Miroslav Antić és Fehér Ferenc

Díszlet: Milorad Mihailović nyomán Danyi Irén

Jubileumi kiadványunk: Életjel évkönyv 2. (1967—1972)

Az előadást 1972. december 7-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a munkásegyetem nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (211.) szám Irodalmi Színpad *V. évf. 6. (25.) szám*

HANGBALLADA

Pribilla Valéria önálló előadóestje

1. Váci Mihály: Cím nélkül
2. Tölgyessy Miklós: Pásztorének
3. Csoóri Sándor: Levél Gregori Corsónak
4. Nagy László: Menyegző — részlet
5. Weöres Sándor: Dob és tánc
6. Kassák Lajos: Nosztalgia
7. Tóth Ferenc: Kiáltozás, napnyugta előtt
8. Nemes Nagy Ágnes: A lovak és az angyalok
9. Weöres Sándor: Fekete malom
10. Kassák Lajos: A ló meghal, a madarak kirepülnek — részlet
11. Tóth Ferenc: Hangballada
12. Juhász Ferenc: A mindenség szerelme — részlet
13. Szécsi Margit: Papírkorona — részlet
14. Kassák Lajos: Tárgytalan szomorúság
15. Vida János: Megmaradni
16. Vida János: Volt mikor meghallgattatok

Rendező: Sebestyén Tibor

Az előadást 1972. december 20-án, szerdán 19.30 órai kezdettel a gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (212.) szám *1972. XII. 21.*

VAS-KÖNNYEK

Megemlékezés Dózsa Györgyről

Az előadást 1972. december 21-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a palicsi könyvtárban tartottuk meg.

Rendkívüli (213.) szám *1973. I. 11.*

SOHASEVOLT KIRÁLY BÁNATA

Gyermekversek és mesék

Műsoron: Miroslav Antić, John Ciardi, Devecseri Gábor, Fehér Ferenc, Janikovszky Éva, Karla Kuskin, Alan Alexander Milne, Móra Ferenc, Szabó Lőrinc és Zelk Zoltán versei és írásai, valamint jugoszláviai magyar népmesék

Közreműködött: Gergely Anna, Horváth Ilona, Kecsenovics Mária, Kovács Birkás Magdolna, Kökény Gizella, Makovits Judit, Molnár Angella, Pápis Csaba, Póka Éva, Sziráczky Katalin, Takács Györgyi, Tapolcsányi Angéla és Varga Berta

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1973. január 11-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a palicsi könyvtárban tartottuk meg.

XVI. évf. 1. (214.) szám *1973. I. 17.*

HÍD ÉS HARANG

Összeállítás a nyolcvanéves Ivo Andrić műveiből

Műsor

1. Debreczeni József: A vajdasági könyvbarátoknak, szeretettel — vers — elmondta Tapolcsányi Angéla
2. Ivo Andrić: Hidak — vallomás — Csuka Zoltán fordítása — elmondta a szavalókórus (Bakurek Emília, Kecsenovics Mária, Takács Györgyi, Varga Berta, Vikor Györgyi)
3. Ivo Andrić: Híd a Drinán — regényrészlet — Csuka Zoltán fordítása — fölolvasta Horváth Emma
4. Ivo Andrić: Tutaj a Drinán — vers — Dudás Kálmán fordítása — elmondta Kökény Gizella
5. Josip Slavenski: Adagio — zongorán előadta Latyák Márta
6. Sava Babić: Andrić és Illyés — tanulmányrészlet — elmondta Angyal Ilona
7. Ivo Andrić: Amiről álmodom és ami történik velem — vers — Szenteleky Kornél fordítása — elmondta Vikor Györgyi
8. Dési Ábel: A humanizmus hídverője — méltatás — részlet — elmondta Kőszegi Magdolna
9. Ivo Andrić: Híd a Drinán — regényrészlet — fölolvasta Horváth Emma
10. Ivo Andrić: Ex ponto — prózai költemény — részlet — Vujicsics D. Sztoján fordítása — elmondta a szavalókórus
11. Ivo Andrić: Nyugtalanságok — prózai költemény — részlet — Vujicsics D. Sztoján fordítása — elmondta Sziráczky Katalin
12. Tolnai Ottó: Jegyzet a szfinxről: Ivo Andrić — méltatás — részlet — elmondta Angyal Ilona
13. Ivo Andrić: Játék — novella — fölolvasta Kecsenovics Mária
14. Megyeri Lajos: Miniatűrök — harmonikán előadta Tóth Veronika
15. Dési Ábel: A humanizmus hídverője — részlet — elmondta Kőszegi Magda
16. Ivo Andrić: Híd a Drinán — regényrészlet — fölolvasta Horváth Emma
17. Ivo Andrić: Strófa — vers — Illyés Gyula fordítása — elmondta Horváth Ilona

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1973. január 17-én, szerdán 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (215.) szám Irodalmi Színpad *VI. évf. 1. (26.) szám*

HANGBALLADA

Pribilla Valéria önálló előadóestje

Az előadást 1972. január 25-én, csütörtökön 20 órai kezdettel az újvidéki munkásotthonban tartottuk meg a tartományi kis- és kísérleti színpadok ötödik szemléjén, amelyen hat vajdasági és két szükebb szerbiai együttes lépett föl. A zsüri Pribilla Valéria produkcióját a legjobb női alakításáért járó díjjal jutalmazta.

XVI. évf. 2. (216.) szám *1973. II. 6.*

VENDÉGSÉG

Romániai magyar írók estje

Föllléptek: Farkas Árpád, Gálfalvi Zsolt, Kányádi Sándor, Páskándi Géza, Sütő András és Szemlér Ferenc

A vendégeket Urbán János köszöntötte

Bevezetőt mondott és konferált: Gálfalvi Zsolt

Az előadást, amelyet az újvidéki M stúdióval, a szabadkai Népkörrel és az Üzenet szerkesztőségével együtt rendeztünk, 1973. február 6-án, kedden 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (217.) szám *1973. II. 19.*

ÁLMODTAM SZÉPET

Megemlékezés Petőfi Sándorról születésének 150. évfordulója alkalmából

Műsoron: Petőfi Sándor és Illyés Gyula versei, valamint Juhász Ferenc *Petőfi Sándor csontjai* című írása

Közreműködtek: Árokszállási László, Bajza Viktória, Bálint Zoltán, Czifra Erika, Gombos Ibolya, Gyervai Gabriella, Ilin Zoltán, Jakab Gábor, Molnár Ildikó, Pausity Olga, Petkovics Olga, Pribilla Valéria, Sarnyai Miklós, Takács Attila, Terhes György, Tóth Zsuzsa és Zádori János, a Moša Pijade Gimnázium színjátszó együttesének tagjai, Árok Ferenc és Medve Sándor, a Népszínház művészei, valamint a zeneiskola fúvóshármasa (Lévai Mátyás, Oláh György és Szabó Ede)

Zongoraszólót játszott: Kurai Margit

Kosztüm- és díszlettervező: Réhm Mária

Rendező: Sebestyén Tibor

Az előadást 1973. február 19-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a munkásegyetem nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (218.) szám Irodalmi Színpad *VI. évf. 2. (27.) szám*

HANGBALLADA

Pribilla Valéria önálló előadóestje

Az előadást 1973. február 20-án, kedden 19.30 órai kezdettel az Újvidéki Ifjúsági Tribünön tartottuk meg.

Rendkívüli (219.) szám *1973. II. 26.*

SZÖCSKETÁNC

Összeállítás Devecseri Gábor műveiből

Műsoron: versek, jelenetek és zeneszámok

Közreműködött: Angyal Ilona, Bakurek Emília, Barát Magdolna, Berényi Tibor, Brezovszki Mária, Gergely Anna, Horváth Ilona, Hevesi Mária, Kanalas Mária, Kecsenovics Mária, Kovács Birkás Magdolna, Makovits Judit, Márki Jolán, Molnár Angella, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Póka Éva, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika, Takács Györgyi, Tapolcsányi Angéla, Varga Berta és Vikor Györgyi

Bevezetőt mondott: Csetvei Mária
Fuvolaszólót játszott: Missuray Erzsébet
Díszlettervező: Danyi Irén
Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1973. február 26-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a munkásegyetem nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (220.) szám Irodalmi Színpad *VI. évf. 3. (28.) szám*

HANGBALLADA

Pribilla Valéria önálló előadóestje

Az előadást 1973. március 12-én, hétfőn 18 órai kezdettel a topolyai színházteremben tartottuk meg.

XVI. évf. 3. (221.) szám *1973. III. 12.*

PONTOK ÉS VONALAK
Király Ernő szerzői estje

Műsor

1. Pontok és vonalak. Hangszalagról. Közreműködött Ladik Katalin (énekbeszéd és hangszerek)
2. Pándi Oszkár: Bevezető
3. Gyermekdalok: Fehér Ferenc: Árvácska, Rózsa, Nárcisz; Weöres Sándor: Galagonya; Balázs Pál: Felderítődal. Előadta a szabadkai tanítóképző rádióiskolás csoportja. Vezényelt Varga Péter. Zongorán kísért Molcer Mátyás

Sebestyén Tibor

Barácius Zoltán

4. Dalok énekhangra és zongorára: Dér Zoltán: Nyugtalan kérdések; Csépe Imre: Idill. Énekelte Sánta Puszta Lajos. Zongorán kísért Vadné Dorman Manci
5. Andante és scherzo. Fuvolán előadta Lévai Mátyás. Zongorán kísért Molcer Mátyás
6. Tanulmány tamburazenekarra, No 2 (részlet). Hangszalagról előadta az Újvidéki Rádió és Televízió tamburazenekara. Vezényelt Sava Vukosavljev
7. Vocalizzazioni (részlet). Hangszalagról előadta a Belgrádi Rádió és Televízió vegyes kara. Vezényelt Borivoje Simić
8. A kendert szedegető leány. Ladik Katalin verse. Abszurd mese énekbeszédre és ütőkre. Hangszalagról előadta a zágrábi Acezantez együttes. Közreműködött Ladik Katalin (énekbeszéd)
9. Négy fekete ló mögöttem repül. Ladik Katalin verse. Sirató. Hangszalagról előadta az Acezantez együttes. Közreműködött Ladik Katalin (énekbeszéd és népi hangszerek)
10. Indikációk: a) Kesergő, b) Citera, c) Kanásznóta, d) Sirató, e) Regölés, f) Új stílusú népdal. Előadta Ladik Katalin (énekbeszéd, csengettyűk és kócsögduda), Lévai Mátyás (klarinét, basszus klarinét és pánsíp), Molcer Mátyás (zongora). A hangszalagról elhangzott népzene eredeti fölvétel volt. Ősbemutató.

Az est vendége: Király Ernő zeneszerző

Az előadást 1973. március 12-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (222.) szám *1973. IV. 3.*

KIHŰLT VILÁG

Összeállítás Pilinszky János műveiből

Műsoron: versek és a KZ-oratórium

Közreműködtek: Bata Edit, Bakurek Emília, Balogh Eszter, Erlauer Csaba, Gönczö Károly, Hevesi Mária, Hőnig Ildikó, Kecsenovics Mária, Kéry Zita, Körmöndi Aranka, Petkovics Imre, Tapolcsányi Angéla és Vituska Ilona, a matematikai és nyelvi szakgimnázium színjátszó csoportjának tagjai

Rendező: Sebestyén Tibor

Az előadást 1973. április 3-án, kedden 19.30 órai kezdettel a munkásegyetem nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (223.) szám Irodalmi Színpad *VI. évf. 4. (29.) szám*

HANGBALLADA

Pribilla Valéria önálló előadóestje

Az előadást 1973. április 10-én, kedden 18 órai kezdettel a zentai gimnáziumban tartottuk meg.

Rendkívüli (224.) szám *1973. IV. 15.*

ÁLMODTAM SZÉPET

Petőfi-emlékszám

Az előadást 1973. április 15-én, vasárnap 10.30 órai kezdettel az Újvidéki Ifjúsági Tribünön tartottuk meg a Jugoszláviai Magyar Középiskolások Színművészeti Vetélkedője keretében. Bajza Viktória szövegmondását második díjjal jutalmazta a zsüri. Pribilla Valéria megkapta a Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesület és a Képes Ifjúság különdíját, a Becsén megtartott szavalóversenyen pedig a legjobbnak bizonyult érett, a középiskolás fokot jóval túlszárnyaló versmondásával.

Korica Miklós

Jónás Gabriella

Rendkívüli (225.) szám *1973. IV. 15.*

KIHŰLT VILÁG

Összeállítás Pilinszky János műveiből

Az előadást 1973. április 15-én, vasárnap 11.30 órai kezdettel az Újvidéki Ifjúsági Tribünön tartottuk meg a Jugoszláviai Magyar Középiskolások Színművészeti Vetélkedője keretében. Tapolcsányi Angéla szövegmondásáért második díjat kapott.

XVI. évf. 4. (226.) szám *1973. IV. 16.*

CSUPA KÓRUS

Szavalókórus- és énekkarest

Műsoron: Ivo Andrić, Miroslav Antić, Ács Károly, Gianmichele Bruto, Csoóri Sándor, Devecseri Gábor, Fehér Ferenc, József Attila, Kosztolányi Dezső, Petőfi Sándor, Aco Šopov, Szabó Lőrinc, Szép Ernő, Tóth Árpád, Váci Mihály és Weöres Sándor versei és írásai, valamint Thomas Morley, Franz Schubert és Luca Marenzio szerzeményei

Közreműködött: Angyal Ilona, Bakurek Emília, Barát Magdolna, Brezovszki Mária, Csontos Magdolna, Hevesi Mária, Kecsenovics Mária, Kőszegi Magdolna, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Póka Éva, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika, Sztrázsárkovity Éva, Takács Györgyi, Tallós Zsuzsanna, Varga Berta és Vikor Györgyi, valamint a tanítóképző női kara Balogh Janka vezetésével

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1973. április 17-én, kedden 19.30 órai kezdettel a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (227.) szám *1973. V. 7.*

SZÖCSKETÁNC

Összeállítás Devecseri Gábor műveiből

Az est vendége: Özv. Devecseri Gáborné Huszár Klári

Az előadást 1973. május 7-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (228.) szám *1973. V. 10.*

VAS-KÖNNYEK

Megemlékezés Dózsa Györgyről

Az előadást 1973. május 10-én, csütörtökön 11 órai kezdettel a bácsszőlősi általános iskolában tartottuk meg.

Rendkívüli (229.) szám *1973. V. 10.*

KIS MESE A NINCS-ERDŐRŐL

Gyermekversek és mesék

Műsoron: Devecseri Gábor, Fehér Ferenc, Janikovszky Éva, A. A. Milne és Zelk Zoltán versei és írásai, valamint délszláv népdalok

Közreműködött: Bakurek Emília, Kecsenovics Mária, Takács Györgyi, Tapolcsányi Angéla, Varga Berta és Vikor Györgyi

Az előadást 1973. május 10-én, csütörtökön 12.30 órai kezdettel a bácsszőlősi általános iskolában tartottuk meg.

Rendkívüli (230.) szám *1973. V. 14.*

CSUPA KÓRUS

Szavalókórus- és énekkarest

Az előadást 1973. május 14-én, hétfőn 18 órai kezdettel a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

XVI. évf. 5. (231.) szám *1973. V. 28.*

SEMFŰHORDÓ

Emlékezés Csépe Imrére halálának egyéves évfordulóján

Műsor

1. Csépe Imre: Születésem emlékére — vers — elmondta Árok Ferenc
2. Urbán János: Emlékezünk
3. Lévay Endre: Semfűhordó
4. Csépe Imre: Ősök idézése — vers — elmondta Horváth Ilona
5. Csépe Imre: Öregapám emlékére — vers — elmondta Németh János
6. Csépe Imre: Levél apámhoz — vers — elmondta Kanalas Mária
7. Csépe Imre: Anyám — vers — elmondta Bakurek Emília
8. Fehér Ferenc: Emlékezés Csépe Imrére
9. Csépe Imre: Egy munkásasszonyhoz; Tavaszi köszöntő — versek — elmondta Berényi Tibor
10. Urbán János: Határdomb
11. Csépe Imre: Csőszök csöndje — karcolat — fölolvasta Barácius Zoltán
12. Király Ernő—Csépe Imre: Dalok — énekelte Sánta Puszta Lajos, zongorán kísérte Vadné Dorman Manci
13. Kolozsi Tibor: A búzaföldek költője
14. Csépe Imre: Utódkereső — vers — elmondta Tallós Zsuzsanna
15. Csépe Imre: Elnémult kémény — karcolat — fölolvasta Kakas József
16. Juhász Géza: Tartozásunk

17. Csépe Imre: Érettségiző fiamhoz — vers — elmondta Horváth Emma
18. Csépe Imre: Villám születése — jegyzet — fölolvasta Árok Ferenc
19. Csépe Imre: Halk vallomás — vers — elmondta Tallós Zsuzsanna
20. Csépe Imre: Elhagyott játékok — vallomás — fölolvasta Horváth Emma

Az est vendégei: Fehér Ferenc és Juhász Géza

A műsort összeállította és konferált: Urbán János

A szünetben kapható volt Csépe Imre *Határdomb* című, vallomásait tartalmazó kötete, amely az évforduló alkalmából jelent meg kiadásunkban.

Az előadást 1973. május 28-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

XVI. évf. 6—7. (232—233.) szám *1973. VI. 6.*

NEVETŐ PETŐFI

Összeállítás Petőfi Sándor tréfás verseiből

Közreműködött: Angyal Ilona, Bakurek Emília, Barát Magdolna, Berényi Tibor, Csontos Magdolna, Horváth Ilona, Kanalas Mária, Kecsenovics Mária, Kovács Birkás Magdolna, Makovits Judit, Márki Jolán, Molnár Angella, Móricz Jolán, Némedi Gizella, Pápis Csaba, Póka Éva, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika, Tallós Zsuzsanna és Vikor Györgyi

Tárogatószóló: Lévai Mátyás

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1973. június 6-án, szerdán 17 és 18.30 órai kezdettel a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Majoros Katica

Árok Ferenc

XVI. évf. 8—9. (234.) szám *1973. IX. 24.*

VILÁGÍTÓTORONYŐR

Kétnyelvű műsor Miroslav Krleža műveiből
születésének 80. évfordulója alkalmából

Műsoron: versek, írások, kritikák, színdarabrészletek és zeneszámok

Közreműködött: Bakurek Emília, Berényi Tibor, Horváth Emma, Olga Jankovič, Jelica Kampa, Kanalas Mária, Kecsenovics Mária, Marija Kolesnikov, Jelena Kopunovič, Molnár Angella, Pápis Csaba, Stanka Parač, Póka Éva, Vikor Györgyi és a matematikai-nyelvi gimnázium szavalókórusa

Összekötő szöveg: Részletek Sinkó Ervin: Miroslav Krleža és Velibor Gligorić: Vulkansko tlo stvaranja c. tanulmányából

Kísérőzene: Liszt Ferenc: Haláltánc

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1973. szeptember 24-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel
a gyermekszínházban tartottuk meg.

XVI. évf. 10. (235.) szám *1973. X. 8.*

AZ ÉLET KÖLTŐJE

Emlékezés Szirmai Károlyra halálának egyéves évfordulóján

Műsor

1. Szirmai Károly: Önkeresés — vers — elmondta Bakurek Emília
2. Tomán László: In memoriam — elmondta Tapolcsányi Angéla
3. Szirmai Károly: Ó, te örökös fal — vers — elmondta Kecsenovics Mária
4. Szirmai Károly: Fény és Sötétség — vers — elmondta Vikor Györgyi
5. Herceg János: A költői próza művésze — fölolvasta Süveges Eta
6. Szirmai Károly: A fekete város — lírai karcolat — elmondta Tallós Zsuzsa
7. Szirmai Károly: Dögkeselyűk — lírai karcolat — elmondta Vikor Györgyi
8. Lévay Endre: Hűség és szolgálat
9. Szirmai Károly: Veszteglő vonatok a sötétben — novella — elmondta a szavalókórus (Barát Magdolna, Csontos Magdolna, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika)
10. Jean-Marie Leclair: Sarabanda; Tambourin — hegedűn előadta Pekár Tibor, zongorán kísérte Missuray Erzsébet
11. Dér Zoltán: A teljes világ árnyaiban
12. Szirmai Károly: Elvándorol az erdő — novella — elmondta Kanalas Mária
13. Bori Imre: Az élet költője — fölolvasta Árok Ferenc
14. Szirmai Károly: Álom — lírai karcolat — elmondta Kecsenovics Mária
15. Szirmai Károly: Félelem — lírai karcolat — elmondta Póka Éva
16. Szirmai Endre: Apám szerkesztői munkája — fölolvasta Dévavári Zoltán
17. Szirmai Károly: Medekné — novella — fölolvasta Horváth Emma
18. Fekete Lajos: Azon az úton — vers — elmondta Árok Ferenc
19. Gál László: Szirmai Károlyról — fölolvasta Szabóné Cseh Mária
20. Bartók Béla: Román táncok — hegedűn előadta Pekár Tibor, zongorán kísérte Missuray Erzsébet

A szünetben kapható volt az Üzenet Szirmai Károly emlékét idéző
októberi száma.

Az előadást 1973. október 8-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel
a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Bada Irén

Kasza Éva

Rendkívüli (236.) szám *1973. X. 29.*

MOCSÁRY LAJOS
és a nemzetiségi egyenjogúság eszméje

Kemény G. Gábor budapesti irodalomtörténész előadása
a Hungarológiai Intézet szervezésében

Bevezetőt mondott: Brindza Károly
Az előadást 1973. október 29-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel
a Népkör kistermében tartottuk meg.

XVI. évf. 11. (237.) szám *1973. XI. 19.*

ÜZENET-EST — VEČE RUKOVETI
A szabadkai folyóiratok munkatársainak közreműködésével

Műsoron: versek, novellák, írások, drámarészlet, humoreszk és diafilmek

Közreműködött: Rajko Balaban, Biacsi Antal, Ksenija Bobinac, Bodrogvári Ferenc, Dér Zoltán, Gajdos Tibor, Gulyás József, Horváth Emma, Kolozsi Tibor, Kopeczky Csaba, Ladislav Kovačić, Lévay Endre, Nataša Maletin, Molcer Mátyás, Josip Ormai, Ivan Pančić, Josip Patarčić, Ivo Popić, Ivanka Rackov, Ana Radaković, Sebestyén Tibor, Marija Šimković, Süveges Eta, Szekeres László, Vlado Števanov, Tallós Zsuzsa, Virág Ágnes, Vikor Györgyi, Petar Vukov és Zákány Antal

Az est újvidéki vendégei: Fehér Ferenc, Jung Károly és Lőrinc Péter

Bevezetőt mondott: Biacsi Antal és Horváth Emma

Uvodna reč: Ivo Popić

Az előadást 1973. november 19-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Kopeczky László

DON JUAN UTOLSÓ KALANDJA

Verses komédia két részben

Szereposztás

Don Juan	Harmath József
Hircan	Törteli László
Oiselle	Szecsei Gizella
Donna Clara	Remete Irén
Lucrezia	Dukai Borbála
Sára	Bicskei Elizabetta
Dr. Galba	Koncz István
Conius	Turcsányi Zoltán
Dordone	Karácsonyi Tibor
Cornelius páter	Kovács Károly
Roderigo	Kovács Károly
Őrparancsnok	Mihályi Tibor

Gitár: Karácsonyi Tibor

Rendezte, a ruhákat és a díszleteket tervezte: Koncz István

Technikai vezető: Bagi Ottó

A Kanizsai Amatőrszínház együttesének vendégszereplése

Az előadást 1973. december 10-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XVI. évf. 12. (239.) szám *1973. XII. 18.*

AZ UGARTÖRŐ

Megemlékezés Szenteleky Kornélról születésének 80. és halálának 40. évfordulója alkalmából

Az idő futószalagján:

Dér Zoltán: A Szenteleky-emlékest elé

Arcképcsarnok:

Bori Imre: Szenteleky Kornél — fölolvasta Horváth Emma
Csuka Zoltán: Az ugartörő — fölolvasta Garay Béla
Herceg János: Az indulás évei — fölolvasta Póka Éva
Laták István: Szenteleky és a vajdasági baloldali írók — fölolvasta Németh János
Lévay Endre: Finom, szerény virágok — a Bazsalikom c. antológiáról
Debreczeni József: Szenteleky utolsó napja — fölolvasta Garay Béla

Koszorú helyett:

Ács Károly: A porok városa — elmondta Póka Éva
Fehér Ferenc: Párbeszéd — elmondta Sziráczky Katalin
Zákány Antal: Erősebb a kínnál — elmondta Berényi Tibor, Fábrik Amália, Kanalas Mária, Molnár Angella, Póka Éva és Vikor Györgyi

Ritmus és gondolat:

Bányai János: Szenteleky költészete — fölolvasta Tallós Zsuzsa
Ivo Andrić: Amiről álmodom és ami történik velem — Szenteleky Kornél fordítása — elmondta Terék Erzsébet
Desanka Maksimović: Virágok halála — Szenteleky Kornél fordítása — elmondta Vikor Györgyi
Szenteleky Kornél: Bácskai éjjel — elmondta Sziráczky Katalin
Könnyű este — elmondta Tallós Zsuzsa
Milyen jó lenne — elmondta Losonc Gyula

Mondat:
Szenteleky Kornél: Fejem lehull az asztalra — fölolvasta Molnár Angella
Levél Szattler Katinkához és Kende Ferenchez — fölolvasta Molnár Angella és Kanalas Mária

Vándortáska:
Május 1. — fölolvasta Kanalas Mária

Ecset és paletta:
Szenteleky Kornél: Fra Angelico da Fiesole — elmondta Horváth Emma

Hullámzó hangjegyek:
G. F. Händel: E-dúr hegedű- és zongoraszonáta — hegedűn előadta Pekár Lilla, zongorán kísérte Missuray Erzsébet
M. Radenković: Prelúdium — zongorán előadta Missuray Erzsébet

Az előadást 1973. december 20-án, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

XVII. évf. 1. (240.) szám Irodalmi Színpad *VII. évf. 1. (31.) szám*

Illyés Gyula
AZ ÉDEN ELVESZTÉSE
Oratórium

Közreműködött: Bunford Hajnalka, Czifra Erika, Hajnal Piroska, Knézi Péter, Molnár Ildikó, Pausity Olga, Petkovics Olga, Sebők Judit, Spiegel Tibor és Szakács Ildikó
Rendező: Sebestyén Tibor

A gimnázium színjátszó csoportjának jubileumi előadása

Az előadást 1974. január 14-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Kerekes Valéria

Nagy István

XVII. évf. 2. (241.) szám *1974. II. 7.*

HAGYOMÁNYAINK ÉS JELENÜNK

Ötéves az Újvidéki Hungarológiai Intézet

Műsoron: Miért kellett intézményesíteni a hungarológiai kutatásokat? A jugoszláviai magyar irodalom a múltban és a jelenben. Folklórkutatásunk föladatai. A szabadkai művelődéstörténeti kutatások távlatai. A nyelv és a társadalom kölcsönhatása.

Vendégeink az intézet munkatársai voltak: Dr. Mikes Melánia, Molnár Csikós László, Pastyik László, Mr. Sörös Dávid, dr. Szeli István, Mr. Stojanović-Káich Katalin, Tóth Ferenc, Mr. Vajda Gábor és dr. Veselinović-Sulc Magdolna

Bevezetőt mondott: Dévavári Zoltán

Az esten kaphatók voltak az intézet kiadványai.

Az előadást 1974. február 7-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (242.) szám *1974. II. 28.*

A ZENE SZAVA

Műsoron: Babits Mihály, Peter Hille, Illyés Gyula, Juhász Ferenc, Kassák Lajos, Kányádi Sándor, Molcer Mátyás, Edgar Allan Poe, William Shakespeare, Szabó Lőrinc, Vörösmarty Mihály, Weöres Sándor és Walt Whitman versei, J. S. Bach, Bartók Béla, L. v. Beethoven, F. Chopin, Kodály Zoltán és W. A. Mozart szerzeményei

Közreműködtek a szabadkai zeneiskola színjátszó csoportjának tagjai: Bakos Gizella, Burány Erika, Dolores Engelhard, Vesna Erceg, Erdmann Borbála, Fábián Anikó, Fehér Edit, Mirko Jurić, Katona Anna, Kongó Ibolya, Kökény Mária, Loch Vera, Molnár Gábor, Pozsár Erika, Stadler Brigitta, Szebenyi Klára, Sztipánkovics Mária és Verebes Éva, valamint a zeneiskola kamarazenekara és -kórusa Égető Gabriella vezetésével

Az est vendégei: Árok Ferenc és Balázs Piri Zoltán, a Szabadkai Népszínház művészei

Rendező: Sebestyén Tibor

A műsor előtt a zeneiskola előcsarnokában megnyílt Gyurkovics Hunor szabadkai festőművész képkiállítása

Az előadást 1974. február 28-án, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (243.) szám *1974. III. 11.*

VACSORACSILLAG

Összeállítás Debreczeni József műveiből

Műsoron: versek, karcolatok és zeneszámok

Közreműködött: Berényi Tibor, Bózsits Ildikó, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kis Gréti, Kovács Birkás Magdolna, László Ibolya, Lipták Klára, Pápis Csaba, Póka Éva, Szatmári Ilona, Tallós Zsuzsa, Tapolcsányi Angéla, Vécsi Judit, Vikor Györgyi és Zsáki Valéria

Tárogatószóló: Lévai Mátyás

Bevezetőt mondott: Csetvei Mária

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1974. március 11-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Daróczi Zsuzsa

Bicskei István

Rendkívüli (244.) szám *1974. III. 16.*

AZ UGARTÖRŐ

Megemlékezés Szenteleky Kornélról

Az est vendége: Szűcs Imre
Bevezetőt mondott: Dér Zoltán

Az előadást 1974. március 16-án, szombaton 19 órai kezdettel a szíváci Szenteleky Kornél Művelődési Egyesület nagytermében tartottuk meg.

XVII. évf. 3. (245.) szám *1974. III. 18.*

TESTAMENTUM

Megemlékezés Kvazimodo Braun Istvánról halálának egyéves évfordulóján

Műsor

1. Kolozsi Tibor: Egy ember dicsérete — fölolvasta Dévavári Zoltán
2. Urbán János: Az évek súlya alatt — fölolvasta Soltis Lajos
3. Vébel Lajos: Búcsú egy újságírótól — fölolvasta Pribilla Valéria
4. L. v. Beethoven: Cisz-moll szonáta, I. tétel — zongorán előadta Molcer Mátyás
5. Kvazimodo Braun István: Az Októberi díj átvételekor — hangszalagról
6. Kvazimodo Braun István: Drága kicsi lány — versek — előadta Balázs Piri Zoltán
7. Majtényi Mihály: Tudósítások a pokolból — fölolvasta Bada Irén
8. Kvazimodo Braun István: Tar gallyon négy fakereszt — novella — fölolvasta Garay Béla
9. Lévay Endre: Pályadíjnyertes színmű — fölolvasta Árok Ferenc
10. Kvazimodo Braun István: Részlet a Magdics-ügy c. drámából — előadta Süveges Eta

11. Dér Zoltán: Irodalmunk nagykorúsítása
12. Kvazimodo Braun István: Részletek a Lukács evangéliuma c. drámából — előadta Barácius Zoltán, Karna Margit és Pataki László
13. Dési Ábel: Gúny és mosoly — fölolvasta Majoros Katica
14. Kvazimodo Braun István: Egy házasság története — szatíra — fölolvasta Süveges Éta
15. Kvazimodo Braun István: Hülye fráter — humoreszk — előadta Nagy István
16. J. S. Bach: Siciliano — fuvolán előadta Missuray Erzsébet, zongorán kísért Basch Mária

Rendező: Sebestyén Tibor

Az előadást 1974. március 18-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (246.) szám *1974. III. 22.*

VACSORACSILLAG

Összeállítás Debreczeni József műveiből

Az előadást 1974. március 22-én, pénteken 17.30 órai kezdettel a palicsi könyvtárban tartottuk meg.

XVII. évf. 4. (247.) szám *1974. IV. 8.*

AZ ÓLOMBETŰ SZABADKAI ÚTJA

Kolozsi Tibor sajtótörténetének megjelenése alkalmából

Műsor

1. Petkovics Kálmán: A századvég és a századelő Szabadkája — fölolvasta Garay Béla
2. Forgács István: Nélkülözhetetlen forrásmű — fölolvasta Horváth Emma
3. Kolozsi Tibor: Hogyan készült a könyv?
4. Régi lapok — régi szerkesztők — szemelvények a sajtótörténetből — fölolvasta Garay Béla és Horváth Emma
5. Dér Zoltán: Új jel művelődéstörténetünk térképén
6. Részletek egy század elejei diáklapból
   Kosztolányi Dezső: R. Gy. sírján; Két dal egy szép lányhoz — versek — elmondta Szatmári Ilona
   Csáth Géza: A vadkacsa — novella — elmondta Kanalas Mária

Konferált: Dévavári Zoltán

Az esten kedvezményes áron kapható volt Kolozsi Tibor *Szabadkai sajtó (1848—1919)* című könyve.

Az előadást 1974. április 8-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

Rendkívüli (248.) szám Irodalmi Színpad *VII. évf. 2. (32.) szám*

Illyés Gyula

AZ ÉDEN ELVESZTÉSE

Oratórium

Az előadást 1974. április 14-én, vasárnap 10 órai kezdettel az Újvidéki Ifjúsági Tribün nagytermében tartottuk meg a Jugoszláviai Magyar Középiskolások Színművészeti Vetélkedőjén. A zsüri a produkciót első díjjal jutalmazta, hangsúlyozván, hogy a színjátszó csoport jól összehangolt együttes benyomását keltette: „nem épít néhány kulcsemberre, ami ritka eset a vetélkedő történetében".

Illyés Gyula
AZ ÉDEN ELVESZTÉSE
Oratórium

Az előadást 1974. április 21-én, vasárnap 9 órai kezdettel a Becsei Ifjúsági Otthon nagytermében tartottuk meg a Jugoszláviai Magyar Középiskolások VIII. Művészeti Vetélkedőjének záróünnepségén. A versenyen szép helyezést ért el a Csáth Géza Művészetbaráti Kör két tagja: a prózamondók csoportjában Tapolcsányi Angéla második, Czifra Erika pedig harmadik díjat kapott.

Rendkívüli (250.) szám *1974. IV. 23.*

PARDON, EGY TRÉFÁRA!
Vajdasági humoristák estje
Műsor

1. Balázs Pál: Változik a szám
2. Varga Géza: Szabadkai Parnasszus
3. Horváth György: Hősök a nősök
4. Engler Katalin: Fő a becsület
5. Kopeczky László: Tessék engem békén hagyni!
6. Barácius Zoltán: Egy őrült színész naplójából
7. Krekovics Ferenc: Vallomások
8. Dr. Stein István: Orvosi praxisomból
9. Nothof Károly: A divat története
10. Bogdánfi Sándor: Szatírák, paródiák, egyperces novellák, aforizmák

A műsort szerkesztette: Barácius Zoltán
Az összekötő szöveget írta: Kopeczky László
Elmondta: Bada Irén és Kasza Éva

Az előadást 1974. április 23-án, kedden 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

A Szülőföld hőforrásainak négy szereplője: Soltis Lajos, Balázs Piri Zoltán, Kiss Júlia és Ferenczi Jenő

Szophoklész

ANTIGONÉ

Tragédia

Szereposztás

Antigoné	Gönci Júlia
Iszméné	Oravecz Hargita
A thébai vének kara	Földi László, Magyar Tibor, Miklós István
Kreón	Kovács Frigyes
Őr	Tóth László
Haimón	Mészáros Andor
Teiresziasz	Ádor Szabolcs
Hírnök	Kajdocsi József
Eurüdiké	Borovics Valéria
Kreón kísérői	Burány Tibor, Celluska Sándor, Gazsó Sándor, Mester Károly, Pálinkás József, Roncsák Sándor, Straub Csaba
Eurüdiké kísérői	Dudás Eszter, Klinkó Izabella, Pataki Margit, Péri Petronella, Szabolcski Irén, Tóth Marietta

Nyelvi szaktanácsadó: Virág Gábor

Rendezte: Sebestyén Tibor

A topolyai gimnázium színjátszó csoportjának vendégszereplése

Az előadást 1974. május 13-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XVII. évf. 5. (252.) szám *1974. V. 27.*

SZERELMEM, CSONTTÖRŐ ÉLET

Összeállítás Nagy László műveiből

Műsoron: versek, fordítások és prózai írások

Közreműködött: Csontos Magdolna, Fábrik Amália, Göncő Károly, Gulyás Rozália, Horváth Emma, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Lábadi Edit, László Ibolya, Molnár László, Móricz Gyöngyi, Póka Éva, Szendi Jolán, Sziráczky Katalin, Tallós Zsuzsa, Vikor Györgyi és Zsáki Valéria

Bevezetőt mondott: Erdélyi László

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1974. május 27-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XVII. évf. 6—7. (253.) szám *1974. VI. 10.*

HIMNUSZ A BÉKÉRŐL

Halász Judit budapesti művésznő önálló előadóestje

Műsoron: Bálint György, József Attila és Radnóti Miklós prózai és költői művei

Bevezetőt mondott: Lovászi Géza

Az előadást 1974. június 10-én, hétfőn 18 órai kezdettel a városháza dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (254.) szám *1974. VI. 10.*

HIMNUSZ A BÉKÉRŐL

Halász Judit budapesti művésznő önálló előadóestje

Bevezetőt mondott: Palusek Béla

Az előadást 1974. június 10-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a városháza dísztermében tartottuk meg.

XVII. évf. 8—9. (255.) szám *1974. IX. 23.*

Az újvidéki M studió vendégszereplése

A SZÜLŐFÖLD HŐFORRÁSAI

Szabadkai képeskönyv I.

Műsoron: Csáth Géza, Gaál Ferenc, Gál László, Gyóni Géza, Iványi István, Kosztolányi Dezső, Lányi Ernő, Lányi Sarolta, Loósz István, Milkó Izidor, Somlyó Zoltán és Toncs Gusztáv versei, novellái, karcolatai, tanulmányai és zeneszámai

Közreműködött: Balázs Piri Zoltán, Ferenczi Jenő, Kiss Júlia, Kovács Vera (ének), Molcer Mátyás (zongora), Nagygellért János, Soltis Lajos és Tusnek Ottilia

A műsort összeállította, az összekötő szöveget írta és elmondta: Dér Zoltán

Hangfölvevő: Stanislav Stepanović

A rendező munkatársa: Sovény Károly

Súgó: Eibensütz Rózsi

Rendező: Szilágyi László

Az előadást 1974. szeptember 23-án, kedden 19.30 órai kezdettel a városháza dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (256.) szám *1974. X. 3.*

A SZÜLŐFÖLD HŐFORRÁSAI

Vajdasági képeskönyv II.

Az előadást 1974. október 3-án, csütörtökön 19.30 órai kezdettel az újvidéki M stúdióban tartottuk meg.

Tusnek Ottilia

V. Kovács Vera

EGY EMBERÖLTŐ HÍDJA

Harcos folyóiratunk jubileumi estje

Műsor

1. Szirovicza Antal: Köszöntő
2. Lévay Endre: Hidat verünk
3. Laták István: Az árokparti iskola előtt — vers — elmondta Lévay Anna
4. Kun Szabó György: Az indulás évei
5. Gál László: Zsír tábornok és a többiek — vers — elmondta Pataki László
6. Forradalmi dalok — előadta a zeneiskola második osztályának kamarakórusa, vezényelt Lévay Anna
7. Malušev Cvetko: A Híd és a hidasok
8. Kolozsi Tibor: Vége a szemfényvesztésnek! — vers — előadta a szerző
9. Urbán János: A harcok időszakának életérzése — Cseh Károly és a Híd
10. Thurzó Lajos: Apám — vers — előadta Horváth Emma
11. Papp Pál: Ár ellen — tanulmány — fölolvasta Sebestyén Tibor
12. Forradalmi dalok — előadta a zeneiskola második osztályának kamarakórusa, vezényelt Lévay Anna

Konferált: Lévay Endre

A szünetben kaphatók voltak jubileumi kiadványaink: Laták István *Vaskoszorú* és Lévay Endre *Egy nemzedék elindul* című könyvei, s az előcsarnokban Pató Imre megnyitotta a Híd háború előtti fejlődését bemutató kiállítást.

Az előadást 1974. október 7-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (258—259.) szám *1974. X. 28.*

MIT TUD A KÓRUS?

Műsoron: Berda József, Csokonai Vitéz Mihály, Csóri Sándor, Devecseri Gábor, Illyés Gyula, Janikovszky Éva, Kosztolányi Dezső, Nagy László, Petőfi Sándor, Po Csü-ji, Rónay György, Szép Ernő, Szirmai Károly, Takács Gyula, Kino Tomoroni és Tóth Árpád művei, Johannes Brahms, Antonio Caldara és Kodály Zoltán zeneszámai, valamint népdalok

Közreműködtek a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalókórusainak tagjai: Baráth Magdolna, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kis Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Losonc Gyula, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Póka Éva, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Sziráczky Katalin, Szloboda Erika, Vécsi Judit és Zsáki Valéria, valamint a zeneiskola második osztályának kamarakórusa Lévay Anna vezetésével

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1974. október 28-án, hétfőn 17 és 19 órai kezdettel
a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (260.) szám *1974. XI. 16.*

IGAZOLÁS

Kétnyelvű irodalmi est a Szenteleky-napok keretében

Műsor

1. Horváth Mátyás: Embert és olvasót formáló erő — fölolvasta Horváth Emma
2. Palusek Béla: Jedinstven vid negovanja književnosti
3. Szenteleky Kornél: Bácskai éjjel — vers — elmondta Szirácky Katalin
4. Stevan Raičković: A Tisza — vers — fordította és fölolvasta Ács Károly
5. Fehér Ferenc: Egyetlen szó; Igazolás; Antitézisek; Ahol Kosztolányi háza állt — versek
6. Fehér Ferenc: Rođaci iz provincije; Epitaf — versek — fordította és fölolvasta Stevan Raičković
7. Stevan Raičković: Polivaši; Knjige; Kuća; Niti; Pesma bez naslova — versek
8. Fehér Ferenc: Óda a szélhez — vers — elmondta Póka Éva
9. Stevan Raičković: Kővé vált altatódal — vers — fordította Fehér Ferenc — elmondta Tallós Zsuzsa
10. Stevan Raičković: A kő éneke — vers — fordította Ács Károly — elmondta Vikor Györgyi
11. Ács Károly: Menetrend dicsérete — elmondta Kecsenovics Mária
12. Urbán János: Tiszánál — vers — előadta a szavalókórus (Gubi Izabella, Jamrik Edit, Kis Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Vécsi Judit)
13. Josip Klarski: Út a veszélyes titokhoz — regényrészlet — fordította Kopeczky Csaba — fölolvasta Horváth Emma
14. Marija Šimković: Őzek — vers — fordította Fodor László — elmondta Kecsenovics Mária
15. Marija Šimković: Već nasmejani nebom putuju; 17. septembar 1974. — versek
16. Urbán János: Csillagfényben; A békesség üdvözlete — versek
17. Josip Klarski: Pokojnikov brat — novella

Az előadást 1974. november 16-án, szombaton 18 órai kezdettel a Sziváci Művelődési Ház nagytermében, A Szenteleky-napok keretében tartottuk meg.

XVII. évf. 11. (261—262.) szám *1974. XI. 25.*

ZENÉS IRODALMI SÉTA

Sinkovits Imre budapesti Kossuth-díjas, kiváló művész
és Gombos Katalin budapesti színművésznő előadóestje

Műsoron: Ady Endre, Bartók Béla, Benjámin László, Boda István, R. Burns, F. Chopin, C. Debussy, Devecseri Gábor, Emőd Tamás, Fodor András, Garai Gábor, Illyés Gyula, Kányádi Sándor, Keresztury Dezső, Kodály Zoltán, Kosztolányi Dezső, Ladányi Mihály, Liszt Ferenc, Madách Imre, J. B. Molière, Nadányi Zoltán, Nádasi László, Petőfi Sándor, Simon István, Varga Katalin és P. Weiss művei

Közreműködött: Almásy László budapesti zongoraművész

Az előadást 1974. november 25-én, hétfőn 17 és 19.30 órai kezdettel a városháza dísztermében tartottuk meg.

XVII. évf. 12. (263.) szám *1974. XII. 19.*

ÜLJ LE KÖZÉNK

Műsoron: szerb, horvát, valamint jugoszláviai albán, román, ruszin és szlovák írók — Slavco Almajan, Mihai Avramescu, Michal Babinka, Olimpiu Balos, Tanja Kragujević, Đura Papharhaji, Marija Šimković, Florica Stefan, Miroszlav Sztriber, Hivzi Sulejmani, Julijan Tamas, Petar Vukov — versei és írásai

Közreműködött: Horváth Emma, Kecsenovics Mária, Póka Éva, Sziráczky Katalin és Vikor Györgyi

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1974. december 19-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

XVIII. évf. 1. (264.) szám *1975. I. 13.*

MAGAM EMBERSÉGÉBŐL

Kecsenovics Mária, Póka Éva, Sziráczky Katalin és Vikor Györgyi előadóestje

Műsor

1. Debreczeni József: Anyanyelvem — elmondta Póka Éva
2. Vas István: Etruszk szarkofág — elmondta Vikor Györgyi
3. George Bernard Shaw: Szent Johanna (részlet) — elmondta Kecsenovics Mária
4. Debreczeni József: A megfagyott őr — elmondta Póka Éva
5. Zelk Zoltán: Párbeszéd — elmondta Póka Éva
6. Devecseri Gábor: Szaloniki, Galerius-ív — elmondta Vikor Györgyi
7. Bella István: Ég és búzavirág — elmondta Póka Éva
8. Geoffrey Chaucer: Canterbury mesék (részlet a Prológusból) — fordította Vas István — elmondta Sziráczky Katalin
9. Petőfi Sándor: Ha ... — elmondta Póka Éva
10. Kosztolányi Dezső: Virágok beszéde (részlet) — elmondta Kecsenovics Mária
11. Szabó Lőrinc: A nyugodt csoda — elmondta Póka Éva
12. Dylan Thomas: Októberi vers — fordította Képes Géza — elmondta Vikor Györgyi
13. Nagy László: Kiscsikó — elmondta Póka Éva
14. Bertolt Brecht: Kalóz Jenny (dal a Koldusoperából) — fordította Vas István — elmondta Kecsenovics Mária
15. Gulyás Pál: Apám — elmondta Póka Éva
16. Fehér Neda meg a kolera — szerb népköltés — elmondta Póka Éva
17. Babits Mihály: Balázsolás — elmondta Kecsenovics Mária
18. Rónay György: Babits a betegágyon (részlet) — elmondta Sziráczky Katalin
19. Miroslav Krleža: A fű halála alkonyatkor — fordította Ács Károly — elmondta Vikor Györgyi
20. Nemes Nagy Ágnes: A lovak és az angyalok — elmondta Kecsenovics Mária

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1975. január 13-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (265.) szám *1975. II. 17.*

MAGAM EMBERSÉGÉBŐL

Kecsenovics Mária, Póka Éva, Sziráczky Katalin és Vikor Györgyi előadóestje

Az előadást 1975. február 17-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Szerkeszti a szerkesztő tanács: Barácius Zoltán, Brenner János, Dér Zoltán, GYOLLAI MIHÁLY (felelős szerkesztő), Horváth Emma, dr. Horváth Mátyás, Krekovics Ferenc, Lévay Endre, Miskolczi József, Molcer Mátyás, Gojko Novaković, Palusek Béla, Pataki László, Petkovics Kálmán, Szilágyi Gábor, Urbán János

XVIII. évf. 2. (266.) szám *1975. II. 24.*

TISZTA TÜKÖR

Gion Nándor és Németh István szerzői estje

Műsor

Szűcs Imre: Az a hajó, az a kislány — fölolvasta Horváthné Herold Katalin

Gion Nándor: Engem nem úgy hívnak — regényrészlet — fölolvasta Sziráczky Katalin

Dér Zoltán: Költészet romokból

Gion Nándor: Tizenkét dobás — novella — fölolvasta Horváth Emma

A. Dvorák: Romantikus darab No. 2. — hegedűn előadta Drágics József, zongorán kísérte Hényel Mária

Bogdánfi Sándor: Valódi vajdasági regény — fölolvasta Horváthné Herold Katalin

Németh Rudolf

Sánta Puszta Lajos

Gion Nándor: Virágos Katona — regényrészlet — fölolvasta Siráczky Katalin
Varga István: Figyelmet érdemlő kísérlet
Gion Nándor: A postás, aki egy ujjal tudott fütyülni — novella — fölolvasta a szerző
G. F. Händel: Larghetto és Allegro — hegedűn előadta Verebes Éva, zongorán kísérte Komáromi Ilona
Hornyik Miklós: Németh István — fölolvasta Horváth Emma
Németh István: Déli verőfény — novella — fölolvasta Tapolcsányi Angéla
Jung Károly: Egy kamasz naplója — fölolvasta Farkas Edit
Németh István: Sebestyén — regényrészlet — fölolvasta Póka Éva
V. Peričić: Dal és tánc — hegedűn előadta Drágics József, zongorán kísérte Hényel Mária
Dér Zoltán: Etüdök egy kisfiúról
Németh István: Ki látta azt a kisfiút? — regényrészletek — előadta Csernetics Rita, Fábrik Amália, Lipták Klára és Varga Mária
Bányai János: Tiszta tükör — fölolvasta Póka Éva
Németh István: Egy földművelő keze — karcolat — fölolvasta a szerző

Az est vendégei:
Gion Nándor és Németh István

Az előadást 1975. február 24-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (267.) szám *1975. III. 14.*

VILÁGITÓTORONYŐR

Kétnyelvű műsor Miroslav Krleža műveiből

Az előadást 1975. március 14-én, pénteken 17 órai kezdettel a Sremski Karlovci Branko Radičević Gimnázium dísztermében tartottuk meg a szerbiai középiskolák legjobb működvelő együtteseinek Emanuil Kozačinski emlékét ápoló szemléje keretében.

Műsorunkat a szervezők emlékplakettel jutalmazták.

XVIII. évf. 3. (268.) szám *1975. III. 24.*

A ROMOLHATATLAN

Kosztolányi Dezső-emlékműsor
a költő születésének kilencvenedik évfordulóján

1. Dudás Kálmán: Biztos láng — vers — elmondta Póka Éva
2. Dér Zoltán: A kilencvenéves Kosztolányi
3. Illyés Gyula Kosztolányiról — hangszalagról
4. Bori Imre: A gyermekkor emlékvilága — fölolvasta Németh János
5. Kosztolányi Dezső: Részletek a szegény kisgyermek panaszai c. versciklusból
   Szegény anyám egy dalt zongorázik — elmondta Rapos Ilona
   Mostan színes tintákról álmodom — elmondta Horváth Emma
   A húgomat a bánat eljegyezte — elmondta Rapos Ilona
6. L. v. Beethoven: F-dúr románc — hegedűn előadta Pekár Tibor, zongorán kísérte Missuray Erzsébet

7. Urbán János: Szertartás nélkül — vers
8. Kosztolányi Dezső: Téli alkony; Üllői úti fák — versek — előadta a szavalókórus (Barát Magdolna, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika)
9. Kosztolányi Dezső: Ilona; Most harminckét éves vagyok — versek — elmondta Horváth Emma
10. Herceg János: Kosztolányi Szabadkán — fölolvasta Garay Béla
11. Fehér Ferenc: Ahol Kosztolányi szülőháza állt... — vers — elmondta Póka Éva
12. H. Wieniawski: Legenda — hegedűn előadta Pekár Tibor, zongorán kísérte Missuray Erzsébet
13. Kosztolányi Dezső: Zsivajgó természet — miniatűrök — előadta Farkas Edit, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kis Gréti, Lábadi Edit, Sziráczky Katalin és Vécsi Judit
14. F. M. Veracini: Largo
W. A. Mozart: G-dúr rondó — hegedűn előadta Pekár Tibor, zongorán kísérte Missuray Erzsébet

Az összekötő szöveget írta és elmondta:
Dér Zoltán

A szünetben kapható volt az Üzenet Kosztolányi-emlékszáma és legújabb kiadványunk, Csáth Géza *Írások az élet jó és rossz dolgairól* című könyve.

Az előadást 1975. március 24-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Kassák Lajos
ISTEN BÁRÁNYKÁI
Szimbolikus játék a világról
Történik egy tébolyda kertjében

Szereposztás

Nagy, kazánfűtő	Bakota Árpád
Svincz, hajóslegény	Csanádi Attila
István bácsi, templomi énekes	Szlávnics Károly
Piroska néni	Czifra Erika
Földiné	Pausity Olga
Margit kisasszony	Raffai Ildikó
Orvos	Nagy Fejes László
Első szolga	Blasity Gabriella
Második szolga	Sinkovics Zsuzsa

Rendező: Sebestyén Tibor

Zenei munkatársak: Barabás Zoltán, Fehér László és Urbán Gábor

Az előadást 1975. április 13-án, vasárnap 12 órai kezdettel az Újvidéki Ifjúsági Tribün nagytermében tartottuk meg a Jugoszláviai Magyar Középiskolások VII. Színművészeti Vetélkedőjén. A zsüri a produkciót első díjjal jutalmazta. Együtteseink erős mezőnyből, hét csoport versengéséből került ki győztesen, miután a kiváló író egyfelvonásosát, amely — a beszámolók szerint — a szemle legteljesebb értékű alkotása volt, „a mű szelleméhez híven, korszerűen és drámai erővel" vitte színre. Fiataljaink nemcsak hatásos kollektív előadást produkáltak: szereplőink közül néhányan kimagasló egyéni teljesítményt is nyújtottak. Vonatkozik ez elsősorban Czifra Erikára, aki „életkorát meghazudtoló mély átéltséggel és hibátlanul tiszta szövegmondással" elevenítette meg Piroska néni alakját, s ezért megkapta a legjobb női alakításért járó első díjat. De Bakota Árpádra is, akit a zsüri második díjjal jutalmazott, és Pausity Olgára, akinek a Képes Ifjúság különdíjat adott.

Kosztolányi Dezső
ZSIVAJGÓ TERMÉSZET

Miniatűrök

Műsoron az Ásványok, a Fák, a Rovarok, az Állatok és a Virágok beszéde
Közreműködött: Göncő Károly, Kecsenovics Mária és Sziráczky Katalin, valamint a szavalókórus (Fábrik Amália, Gubi Izabella, Jamrik Edit, Kis Gréti, Labádi Edit, Lipták Klára és Vécsi Judit)
Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1975. április 20-án, vasárnap 19 órai kezdettel a bajmoki Egység Művelődési Egyesület színháztermében tartottuk meg az amatőr színjátszó együttesek községi szemléje keretében. A szemlén, amelyen ezúttal díjakat nem osztottak ki, elismerő oklevelet kapott Kecsenovics Mária és Sziráczky Katalin is. Itt jelezzük, hogy ugyanaznap a Jugoszláviai Középiskolások Magyar Nyelvű Művészeti Vetélkedőjének döntőjén, amelyet április 18-ától 20-áig Becsén tartottak meg, Tapolcsányi Angéla, a Csáth Kör tagja második lett prózamondásban.

XVIII. évf. 4. (271.) szám *1975. IV. 21.*

AKIK ELPEREGTEK A VÉGTELENBE
Emlékezés Dóró Sándorra és Stadler Aurélra

1. Stadler Aurél: Írók évtizedek távlatából — hangszalagról
2. Völgyi Endre: A rajongó költői lélek is — fölolvasta Süli Izabella
3. Stadler Aurél: Palics költészete — fölolvasta Horváth Emma
   Tóparti vihar — elmondta Márki Jolán
   Palicsi április — elmondta Lipták Klára
   Palicsfürdői rapszódia — elmondta Benedek Kornélia, Tumbász Lídia és Kiss Magdolna
   Júliusi alföldi tótáj — elmondta Csernetics Rita
   Őszi esti tótáj — elmondta Vécsi Judit
4. Molnár Cs. Attila: Csillagszámokkal mérve — fölolvasta Apró Ernő
5. Derűs István: Hét búcsúvers
   Odüsszeusz megtérése — elmondta Göncő Károly
   A virágok rozsdásodása — elmondta Vörösbaranyi János
   Aztán megpihent... — elmondta Bitó Ágota
   Szanatóriumi képeslap — elmondta Sziráczky Katalin
   Mind kedvesek voltak — elmondta Szatmári Ilona
   Rekviem — elmondta Fábrik Amália
   Epistola a néhai barátokért és önmagamért — elmondta a kórus (Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Szendi Jolán, Vécsi Judit)
6. Jung Károly: Aki elpergett a végtelenbe — fölolvasta Németh János

Az előadást 1975. április 21-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

XVIII. évf. 5. (272.) szám *1975. V. 13.*

MINTHA KIS NAP SÜTNE
Póka Éva önálló előadóestje

Műsor

1. Szép Ernő: Pitypang — részlet
2. Jovan Jovanović Zmaj: Jancsi
3. Enyedi György: Mit láttam az állatkertben?
4. Szergej Alekszandrovics Jeszenyin: A kutya

Kozák András

Halász Judit

5. Thurzó Lajos: A kis juhásznak
6. Móra Ferenc: A cinege cipője
7. Jean de La Fontaine: A tücsök és a hangya
8. Móra Ferenc: Az egyszeri szarka
9. Móra Ferenc: A csókai csóka
10. Devecseri Gábor: Állatkerti útmutató — részletek
11. Varga Katalin: Libabál
12. Csányi Gyöngyi: Cinilakodalom
13. Zelk Zoltán: A három nyúl — mese
14. Benedek Elek: Ne bántsd a fát!
15. Weöres Sándor: Tudom én már mit csinálok
16. Takács Gyula: Almatolvaj
17. Weöres Sándor: Fabula
18. Csoóri Sándor: Hét nap
19. Varga Katalin: Kiugrott a gombóc a fazékból
20. Szabó Lőrinc: Bicikli
21. Szabó Lőrinc: Lóci alszik
22. Szabó Lőrinc: Lóci verset ír
23. Tarlay Ede: Dagadj, dunna!
24. Szép Ernő: Pitypang — részlet

Zenei betétek: Wolfgang Amadeus Mozart: Kis éji zene

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1975. május 13-án, kedden 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (273.) szám Irodalmi Színpad *VIII. évf. 3. (37.) szám*

Kassák Lajos

ISTEN BÁRÁNYKÁI

Szimbolikus játék a világról

Az előadás előtt a Népkör előcsarnokában megnyitottuk Bálint István és Csór József fiatal újvidéki festőművészek kiállítását.

Az előadást 1975. június 5-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XVIII. évf. 6—7. (274.) szám *1975. VI. 9.*

A MAGUNK NYOMÁBAN

Emlékezés Majtényi Mihályra halálának egyéves évfordulóján

Műsor

1. Majtényi Mihály: Vallomás Szabadkáról — hangszalagról
2. Szeli István: Majtényi Mihály — fölolvasta Jónás Gabriella
3. Majtényi Mihály: Májusfa — karcolat — fölolvasta Süveges Eta
4. Majtényi Mihály: Fényképezik a falut — humoreszk — fölolvasta Balázs Piri Zoltán
5. Ludwig van Beethoven: Kvartett — I. tétel — előadta a zeneiskola vonósnégyese: Péics Bernadetta (első hegedű és brácsa), Koczó Katalin (gordonka), Péics Angella (második hegedű), Stanislav Knežević (hegedű és brácsa)
6. Majtényi Mihály: Érzelmes utazás a becsei Helikonra — tanulmányrészlet — fölolvasta Jónás Gabriella
7. Felix Mendelssohn: Kvartett — I. tétel — előadta a zeneiskola vonósnégyese
8. Bori Imre: A regényíró — fölolvasta Szabó Ferenc
9. Majtényi Mihály hagyatékából
   Üzenet — ceruzavázlat — fölolvasta Kasza Éva
   Kanizsa — jegyzet — fölolvasta Jónás Gabriella
10. Majtényi Mihály: A száműzött — színpadi játék — Ovidius zárómonológja szerbhorvát nyelven — előadta Petar Radovanović

Rendezte és konferált: Sebestyén Tibor

Az előadást 1975. június 9-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (275.) szám Irodalmi Színpad *VIII. évf. 4. (38.) szám*

Kosztolányi Dezső

ZSIVAJGÓ TERMÉSZET

Miniatűrök

Közreműködött: Benedek Kornélia, Farkas Edit, Fábrik Amália, Göncő Károly, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kis Gréti, Kis Magdolna, Lábadi Edit, Lipták Klára, Szirászky Katalin, Tumbász Lídia és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1975. június 16-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XVIII. évf. 8—9. (276.) szám *1975. IX. 29.*

SZALMACSUTKÁS ÍRÓK

Vajdasági humoristák estje

Fellépett: Balázs Pál, Barácius Zoltán, Bogdánfi Sándor, Engler Katalin, Horváth György, Kopeczky Csaba, Kopeczky László, Krekovics Ferenc, Pintér Lajos és Varga Géza

Az összekötő szöveget írta: Barácius Zoltán

Konferált: Bada Irén és Kasza Éva

Az előadást 1975. szeptember 29-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XVIII. évf. 10. (277.) szám *1975. X. 27.*

KÉT TUDÓS TANÁR

Megemlékezés Iványi Istvánról születésének és Loósz Istvánról halálának évfordulója alkalmából

1. Kenyeres Kovács Márta: Jégeső — zongorán előadta a szerző
2. Dér Zoltán: Szabadka történetírója
3. Iványi István: Visszaemlékezéseim életem folyására — részletek — fölolvasta Sziráczky Katalin
4. Iványi István: Szabadka száz évvel ezelőtt — fölolvasta Horváth Emma
5. Kenyeres Kovács Márta: Veszély az erdőben; Csillámok a sziklatömbben (ősbemutató) — zongorán előadta a szerző
6. Dér Zoltán: Egy elfelejtett filológus
7. Loósz István: Kemény Zsigmond — fölolvasta H. Herold Katalin
8. Loósz István: Bevezetés a Romeo és Julia előadásához — fölolvasta Báthori Katalin
9. Kenyeres Kovács Márta: Agresszió — zongorán előadta a szerző

Az előadást 1975. október 27-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

XVIII. évf. 11. (278.) szám *1975. XI. 10.*

VAN A TÁRGYAKNAK KÖNNYÜK...

Az irodalmi estek kelléktára

Műsoron: Babits Mihály, Debreczeni József, Devecseri Gábor, Fehér Ferenc, Kosztolányi Dezső, Miroslav Krleža, Nagy László, Szabó Lőrinc és Weörös Sándor művei

Közreműködött: Benedek Kornélia, Fábrik Amália, Göncő Károly, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Kiss Magdolna, Lábadi Edit, Lipták Klára, Póka Éva, Sziráczky Katalin, Varjas Valéria, Vécsi Judit és Vikor Györgyi

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1975. november 10-én, hétfőn 19 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (279.) szám *1975. XII. 9.*

A HÁROM SZEMTANÚ

Ruttkai Éva Kossuth-díjas, kiváló művész és Darvas Iván kiváló művész előadóestje

Műsor

1. A. I. Hacsaturján: Kardtánc — előadta Hajdú Júlia
2. A. P. Csehov: A dohányzás ártalmasságáról — előadta Darvas Iván
3. N. Ginzburg: Hirdetés — részlet — előadta Ruttkai Éva
4. Ny. V. Gogol: Egy őrült naplója — részlet — előadta Darvas Iván
5. Heltai Jenő: Néma levente — részlet — előadta Ruttkai Éva
6. Darvas Szilárd—Tardos Péter: Ivette — előadta Ruttkai Éva
7. Hajdú Júlia—Kellér Dezső: A három szemtanú — előadta Ruttkai Éva
8. Szenes Andor: Carolina — előadta Ruttkai Éva
9. K. M. Szimonov—Lányi Sarolta—Negrelli Henrik: Várj reám — előadta Darvas Iván

10. Mitch Leigh—Dale Wassermann—G. Dénes György: La Mancha — előadta Darvas Iván
11. Nádas Gábor—Szenes Iván: Kicsit szomorkás a hangulatom máma — előadta Darvas Iván
12. Molnár Ferenc: A testőr — előadta Ruttkai Éva és Darvas Iván

Közreműködött: Hajdú Júlia budapesti zeneszerző

Rendező: Csák István

Az előadást, amelyet a Kultúrotthonnal együtt szerveztünk, 1975. december 9-én, kedden 15.30 órai kezdettel a csantavéri színházteremben tartottuk meg.

Rendkívüli (280—281.) szám *1975. XII. 9.*

A HÁROM SZEMTANÚ

Ruttkai Éva Kossuth-díjas, kiváló művész és Darvas Iván kiváló művész előadóestje

Az előadást 1975. december 9-én, kedden 18 és 20 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (282.) szám *1975. XII. 13.*

VAN A TÁRGYAKNAK KÖNNYÜK...

Az irodalmi estek kelléktára

Az előadást 1975. december 13-án, szombaton 11 órai kezdettel a csantavéri moziteremben tartottuk meg.

XVIII. évf. 12. (283.) szám *1975. XII. 15.*

MAGUNKBAN LÁNGOT HORDUNK — PESMA O ISKOVANOJ SREĆI

Emlékezés Jovan Popovićra születésének hetvenedik évfordulóján

Sećanje na Jovana Popovića povodom sedamdesetogodišnjice rođenja

1. Dr Miroslav Egerić: Teme revolucije Jovana Popovića
2. Dr. Juhász Géza: A politikai és az irodalmi alkotás egysége
3. Jovan Popović: Odahnuti — pesma — recitovala je Vera Bukvić
   Mladići na zvonicama — pesma — recitovala je Sonja Milivojević
4. Jovan Popović: Halál és születés menetei; Árnyak a ködben — versek — a szerző fordításai — elmondta Lipták Klára
5. Jovan Popović: U kukuruzištu — pripovetka — čitala je Vera Bukvić
6. Jovan Popović: Gondolatok — versrészlet — fordította Fehér Kálmán — elmondta Szirácky Katalin
   Délibáb a síkság fölött — vers — fordította Lőrinc Péter — elmondta Vécsi Judit
7. Jovan Popović: Poruka pred odlazak — pesma — recitovao je Ratko Radulović
   Logorske vatre — pesma — recitovala je Olivera Begović
8. Jovan Popović: Hárman a Prenjről — elbeszélés — fordította Herceg János — fölolvasta Horváth Emma
9. Jovan Popović: Mégis — vers — fordította Ács Károly — előadta a szavalókórus (Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria, Vécsi Judit)
10. Jovan Popović: Od naroda Vojvodina zavisi — napis — čitala je Snežana Martin
    Pesma o iskovanoj sreći — pesma — recitovao je Dušan Evetović

Rendező — Režiser:

Horváth Emma — Olga Afanasijeva

Az előadást, amelyet a Kultúrtribünnel együtt szerveztünk, 1975. december 15-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (284.) szám *1975. XII. 22.*

KÓRUSKAVALKÁD

Műsoron: Csokonai Vitéz Mihály, Fehér Ferenc, Gulyás József, Illyés Gyula, Kosztolányi Dezső, Molcer Mátyás, Nagy László, Takács Gyula, Urbán János, Nikola Vapcarov, Slavko Vukosavljević, Weöres Sándor és Zákány Antal versei, szerb népdalok, partizándalok, angol gyermekversek és bantu néger balladák, valamint Bárdos Lajos, Natko Bevčić, Jon Danga, Jerome Kern és Ivo Matetić szerzeményei.

Közreműködött a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalókórusa: Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria és Vécsi Judit, a matematikai és nyelvi szakgimnázium szerbhorvát nyelvű szavalókórusa: Olivera Begović, Vesna Grba, Ljiljana Ilić, Matilda Kolar és Marija Saulić, valamint a pedagógiai akadémia női kórusa Balog Janka és a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara Varga Péter vezényletével

Rendező: Horváth Emma

A műsor keretében kisorsoltuk a 7 Nap véleménykutatással egybekötött tárgysorsjátékának díjait.

Az előadást 1975. december 22-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XIX. évf. 1. (285.) szám *1976. I. 12.*

ÉVSZÁZADOK ÜZENETE

Séta a régi Szabadkán

Szekeres László régész előadása vetítéssel

Az esten 20 százalékos kedvezménnyel kapható volt Szekeres László *Szabadkai helynevek* című, kiadásunkban megjelent helytörténeti kézikönyve.

Az előadást 1976. január 12-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

Sinkovits Imre

Gombos Katalin

HÍVOGATÓ

Vajdasági munkásírók estje

Műsor

1. Urbán János: Köszöntő
2. Kassák Lajos: Mesteremberek — vers — elmondta Tomek Béla
3. M. Szemerédi Magda: A Hívogató rovat szerzőiről
4. Petrovics János: Végtelen idők végén — vers — elmondta Vécsi Judit
5. Ivica Manđusov: A szívkamra mélységében — vers — Molnár Cs. Attila fordítása — elmondta Lipták Klára
   Kao val; Prolazna strana sveta — versek — elmondta a szerző
6. Menyhárt Franciska: Juliska — novella — fölolvasta Horváth Emma
7. Farkas Ferenc: Régi magyar táncok
   Melchior Franck: Német világi dalok és táncok
   Johann Fischer: Kis szvit — előadta a kanizsai Kodály Zoltán Zeneegyesület furulyakvartettje
8. Laczkó Antal: Keresem a szép szót; Vasasrapszódiák; Vaskenyér; Takarítónő — versek — elmondta a szerző
9. Lajkó Anasztázia: Szemeink; Visszatérés a semmibe; Kórházi folyosón; Vedlek; Csak... — versek — elmondta Sziráczky Katalin
10. Vladimir Đurić: Rettegés — vers — Gönczi Sára fordítása — elmondta Fábrik Amália
    Pismo majci; Stranac — versek — elmondta a szerző
11. Harasztkó Kiss Ilona: Egy halott lány emlékére — novella — fölolvasta a szerző
12. Csúszó András: Búcsúzás; Zavaros éjszakák — versek — elmondta Benedek Kornélia
13. Francis Jammes: A munka nagy csupán — vers — fordította Radnóti Miklós — elmondta Jamrik Edit
14. Két munkásmozgalmi dal: Itt van újra május elseje; Ha a munkás harcra kel
15. J. Blobnev: Radnički pozdrav — Munkásköszöntő — előadta a Lányi Ernő Iparos Művelődési Egyesület énekkara, vezényelt Varga Péter

Konferált: Urbán János

Az előadást 1976. február 16-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (287.) szám Irodalmi Színpad *IX. évf. 1. (39.) szám*

Kosztolányi Dezső

ZSIVAJGÓ TERMÉSZET

Miniatűrök

Az előadást 1976. március 14-én, vasárnap 10 órai kezdettel a karlócai Branko Radičević Gimnázium díszermében tartottuk meg a szerbiai gimnáziumok színjátszó együtteseinek szemléjén.

Rendkívüli (288.) szám *1976. III. 16.*

KÖLTÉSZETÁPOLÁS: ÁPOLÁS, KÖLTÉSZET

Farkas Edit, Póka Éva, Sziráczky Katalin és Tomek Béla előadóestje

Műsor

1. Juhász Ferenc: Kinek karja van — elmondta Tomek Béla
2. Vlagyimir Majakovszkij: Beszélgetés Lenin elvtárssal — fordította Gábor Andor — elmondta Tomek Béla
3. Kassák Lajos: Mesteremberek — elmondta Tomek Béla
4. Debreczeni József: Anyanyelvem — elmondta Póka Éva
5. Somlyó György: Mese a virágról — elmondta Sziráczky Katalin
6. Rákos Sándor: Éjféli monológ — elmondta Póka Éva
7. Petőfi Sándor: Egy goromba tábornokhoz — elmondta Póka Éva

8. Benjámin László: Tengerek fogságában (A toronyőr, A matróz, A hajósinas) — elmondta Sziráczky Katalin
9. Jean de La Fontaine: Ámor és az őrület — fordította Nemes Nagy Ágnes — elmondta Farkas Edit
10. Babits Mihály: Új leoninusok — elmondta Sziráczky Katalin
11. Tóth Árpád: Gesztenyefapagoda — elmondta Sziráczky Katalin
12. Juhász Gyula: Anna örök — elmondta Tomek Béla
13. Csoóri Sándor: Más őszben, más nyarakban — elmondta Tomek Béla
14. Soós Zoltán: Dadogós ete balladája — elmondta Farkas Edit
15. Zelk Zoltán: Szobatársak dicsérete — elmondta Tomek Béla
16. Zelk Zoltán: Rokoni hívás — elmondta Tomek Béla
17. Füst Milán: „Ha csontjaimat meg kelletik adni" — elmondta Tomek Béla
18. Füst Milán: Szellemek utcája — elmondta Farkas Edit
19. Füst Milán: Az egyik agg levele Zsuzsannához — elmondta Farkas Edit
20. Petőfi Sándor: A naphoz — elmondta Tomek Béla
21. Devecseri Gábor: Állatkerti útmutató — részletek — elmondta Póka Éva
22. Babits Mihály: Cigánydal — elmondta Sziráczky Katalin
23. Fehér Ferenc: Óda a szélhez — elmondta Póka Éva
24. P. B. Shelley: Óda a nyugati szélhez — Tóth Árpád fordítása — elmondta Sziráczky Katalin
25. Berczeli A. Károly: Te és én — elmondta Póka Éva
26. Kosztolányi Dezső: Arcképcsarnok — elmondta Farkas Edit

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1976. március 16-án, kedden 19 órakor
a Városi Könyvtár nagytermében tartottuk meg.

XIX. évf. 3. (289.) szám *1976. III. 29.*

A VERS SZÜLETÉSE
Pap József kétszeres Híd-díjas költő szerzői estje

Bevezetőt mondott, a műsort összeállította és vezette: Bányai János
Az est vendégei: Pap József és Németh Rudolf, az Újvidéki Opera tagja
Zongorán kísér: Toplák Imre (Újvidék)
Közreműködött: Benedek Kornélia, Bite Ágota, Bleszity Ákos, Farkas Edit, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Komáromi Ágnes, Lábadi Edit, Lipták Klára, Pajor Gizella, Póka Éva, Sziráczky Katalin, Tomek Béla, Varjas Valéria és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1976. március 29-én, hétfőn 19 órai kezdettel
a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (290.) szám Irodalmi Színpad *IX. évf. 2. (40.) szám*

William Shakespeare
SZENTIVÁNÉJI ÁLOM
V. felvonás
Fordította: Arany János

Szereposztás

Theseus	Vécsi Judit
Hippolyta	Jamrik Edit
Philostrat	Lipták Klára
Demetrius	Gulyás Rozália
Lysander	Varjas Valéria
Pyramus	Tomek Béla
Thisbe	Sziráczky Katalin

Oroszlán — — — — — Gubi Izabella
Fal — — — — — — Kiss Gréti
Prológ
Zuboly — — — — — —Lábadi Edit
Puck
Holdvilág — — — — Fábrik Amália
Titania — — — — — Lipták Klára
Oberon — — — — — Bleszity Ákos
Kísérő — — — — — Czapár Zsuzsanna

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1976. április 15-én, csütörtökön 19 órai kezdettel a bajmoki Jedinstvo—Egység Művelődési Egyesület nagytermében tartottuk meg a község műkedvelő együtteseinek szemléjén, amelynek zsürije a legszebb színpadi beszédért járó díjat Vécsi Juditnak ítélte oda, Sziráczky Katalin és Tomek Bélát pedig dicsérő oklevéllel jutalmazta.

XIX. évf. 4. (291.) szám *1976. IV. 19.*

A KÉRDŐJELES EMBER

Petkovics Kálmán azonos című könyvének megjelenése alkalmából

Bevezetőt mondott: Urbán János, a kötet szerkesztője
A művet ismertette: Dr. Lőbl Árpád történész (Újvidék)
Közreműködött: Sebestyén Tibor
Az est vendége: Petkovics Kálmán

Az esten 25 százalékos kedvezménnyel kapható volt Petkovics Kálmán *A kérdőjeles ember* című, a szabadkai munkásmozgalom kezdeti szakaszáról szóló, 260 oldalas dokumentumregénye.

Az előadást 1976. április 19-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

Rendkívüli (292.) szám Irodalmi Színpad *IX. évf. 3. (41.) szám*

Kosztolányi Dezső
ZSIVAJGÓ TERMÉSZET
(részletek)

Közreműködött: Benedek Kornélia, Fábrik Amália, Göncő Károly, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Kiss Magdolna, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1976. április 20-án, kedden 17 órai kezdettel az ifjúsági és pionírotthon mozitermében tartottuk meg.

Rendkívüli (293.) szám Irodalmi Színpad *IX. évf. 4. (42.) szám*

William Shakespeare
SZENTIVÁNÉJI ÁLOM
V. felvonás
Vígjáték

Az előadást 1976. április 26-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Darvas Iván és Ruttkai Éva

XIX. évf. 5. (294.) szám *1976. V. 10.*

PÖRGETŐ

Búcsúzó fiatalok

Műsor

1. Kosztolányi Dezső: Európa — elmondta Szatmári Ilona
2. Kosztolányi Dezső: Téli alkony — elmondta a szavalókórus
3. Kosztolányi Dezső: Üllői úti fák — elmondta a szavalókórus
4. Tomonori: Cseresznyefa — Kosztolányi Dezső fordítása — elmondta a szavalókórus
5. Kosztolányi Dezső: Hajnali részegség — elmondta Balogh Eszter
6. Tavaszi szél vizet áraszt — magyar népdal — énekelte Balogh Eszter
7. Miroslav Antić: Tavasz — Fehér Ferenc fordítása — elmondta a szavalókórus
8. Radnóti Miklós: Szerelmi ciklus 1927—28-ból — elmondta Csontos Magdolna
9. A halálba táncoltatott lány — székely népballada — elmondta Balogh Eszter
10. Stadler Aurél: Tóparti vihar — elmondta Márki Jolán
11. Radnóti Miklós: Hetedik eklóga — elmondta Lajkó Jolán
12. Nemes Nagy Ágnes: Eknáton jegyzeteiből — elmondta Dobó Edit
13. Pilinszky János: Miféle földalatti... — elmondta Kókai Ilona
14. Székely kesergő — énekelte Balogh Eszter
15. Csoóri Sándor: Anyám fekete rózsa — elmondta a szavalókórus
16. Daru-ballada — vogul népdal — elmondta Baráth Magdolna
17. Elmegyek, elmegyek... — magyar népdal — énekelte Balogh Eszter
18. Rab Zsuzsa: Szakszerű vers a versről — elmondta Dobó Edit
19. Matsuo Munetusa Basho: Légy — Kosztolányi Dezső fordítása — elmondta a szavalókórus

20. Devecseri Gábor: Papageno verse — elmondta a szavalókórus
21. Petőfi Sándor: Ezrivel terem ... — elmondta a szavalókórus
22. Petőfi Sándor: Vízen — elmondta a szavalókórus
23. Petőfi Sándor: Hírös város ... — elmondta Szatmári Ilona
24. Csínom Palkó ... — magyar népdal — énekelte Balogh Eszter
25. Tamkó Sirató Károly: Puli és Kuli — elmondta Márki Jolán
26. Tamkó Sirató Károly: Pinty és ponty — elmondta Márki Jolán
27. Móra Ferenc: Ének a rétespásztorról — elmondta Baráth Magdolna
28. Kosztolányi Dezső: Ásványok beszéde — elmondta Göncő Károly
29. Po Csü-ji: Lao-cse — Kosztolányi Dezső fordítása — elmondta a szavalókórus
30. Petőfi Sándor: Fütty — elmondta a szavalókórus

A szavalókórus tagjai: Baráth Magdolna, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika

Bevezetőt mondott: Sziráczky Katalin

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1976. május 10-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (295.) szám Irodalmi Színpad *IX. év. 5. (43.) szám*

A csantavéri Bartók Béla Művelődési Egyesület Irodalmi Színpadának vendégszereplése

Barta Sándor

A ZÖLDFEJŰ EMBER

Rákos Sándor

ANYASIRATÓ

Oratórium

Közreműködött:

Csipak Angéla, Dankó Ágnes, Hernyák György, László Gyula, Németh Ferenc, Szedlár Hedvig, Szedlár Rudolf, Utasi Erzsébet, Vikor Györgyi

Rendező:

Hernyák György

Technikai munkatársak:

Csontos Magdolna, László Lídia, Prihoda Gábor

Az előadást 1976. május 31-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XIX. évf. 6—7. (296.) szám *1976. VI. 8.*

KÉT CENTENÁRIUM

Ivan Cankar- és Vladimir Nazor-emlékest

Műsor

1. Csuka Zoltán: Az első szlovén szocialista író — fölolvasta Horváth Emma
2. Ivan Cankar: „Szép hazánk" — novellarészlet — fölolvasta Röhrig Ottó
3. Josip Vidmar: Ivan Cankar, a kritikus, az ember — fölolvasta Nagy Mária
4. Ivan Cankar: Jernej szolgalegény igazsága — részlet — fölolvasta Németh János
5. Csuka Zoltán: Nyugtalan szellemű lírikus — fölolvasta Horváth Emma
6. V. Nazor: A tücsök — Weöres Sándor fordítása — elmondta Jamrik Edit
7. V. Nazor: Gubec Mátyás — Csuka Zoltán fordítása — elmondta Vécsi Judit

8. Vojislav Lubarda: Hová vitte a gondolata? — fölolvasta Sziráczky Katalin
9. V. Nazor: Csónak a Kupán — Fehér Ferenc fordítása — elmondta Csernetics Rita
10. V. Nazor: Vezérünk — Pap József fordítása — elmondta Bite Ágota
11. V. Nazor: Az ostrozaci várban — részletek a Partizánnaplóból — fölolvasta Báthori Katalin
12. V. Nazor: Ujj — Ács Károly fordítása — elmondta Lipták Klára
13. V. Nazor: Halott őrség — Ács Károly fordítása — elmondta Gulyás Rozália
14. Gál László: Vladimir Nazor halálára — fölolvasta Rapos Ilona

Az előadást 1976. június 8-án, kedden 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

XIX. évf. 8—9. (297.) *1976. IX. 20.*

EMLÉKEZŐ
Megemlékezés Gál Lászlóról halálának egyéves évfordulóján

Műsor

1. Gál László: Vallomás — magnószalagról
2. Szeli István: Egy félbehagyott mondatról — fölolvasta Rapos Ilona
3. Bori Imre: A közösségi emberről vallott — fölolvasta Horváth Emma
4. Bogdánfi Sándor: Szellemi életünk vezéralakja — fölolvasta Rapos Ilona
5. Fehér Ferenc: A kiállítást jelképező toll — fölolvasta Horváth Emma
6. Urbán János: Búcsúzás nagykorú költőnktől — fölolvasta Rapos Ilona
7. Mladen Leskovac: Felejthetetlenül örökítette meg napjaink atmoszféráját — fölolvasta Horváth Emma
8. Sava Babić: A mindennapok partizánja — fölolvasta Rapos Ilona
9. Tolnai Ottó: Gál László — vers — elmondta Bite Ágota
10. Ács Károly: Növés — vers — elmondta Kiss Magdolna
11. Fehér Kálmán: Gál László — a pont nélküli vers — vers — elmondta Kiss Gréti
12. Pap József: Égbe merülők — vers — elmondta Gulyás Rozália
13. Szűcs Imre: Továbblépők — vers — elmondta Benedek Kornélia
14. J. S. Bach—Liszt Ferenc: C-moll fantázia és fúga — zongorán előadta Molcer Mátyás
15. Juhász Géza: „Nem bántam meg és nem szégyellem"
16. Gál László versei
    Nem akarok 33 éves lenni — elmondta Tallós Zsuzsanna
    Furcsa téli dal — elmondta Vécsi Judit
    Subotica — elmondta Jamrik Edit
    Öljétek meg az ákácokat! — elmondta Fábrik Amália
    Régi nóta, régi húron, új cigánnyal — elmondta Vécsi Judit
    1941 — elmondta a szavalókórus
    A béke verse — elmondta Pajor Gizella
    Vers rozsdás estékről — elmondta Lipták Klára
    Búcsú Szabadkától — elmondta Komáromi Ágnes
    Emlékező — elmondta Lábadi Edit
    Hegy és költő — elmondta Bite Ágota
    Hazám — elmondta Csernetics Rita
    Önarckép — elmondta a szavalókórus
17. L. v. Beethoven: Appassionata-szonáta — részlet — zongorán előadta Molcer Mátyás
18. Gál László írásai
    Adalék egy soha el nem készülő önéletrajzhoz — fölolvasta Röhrig Ottó
    Mihályról — fölolvasta Nagy Mária
    Sinkó Ervin — fölolvasta Nagy Mária

19. Gál László: Interjúrészlet — fölolvasta Sziráczky Katalin
20. Gál László: Vallomás — magnószalagról
A szavalókórus tagjai: Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria, Vécsi Judit

Az est vendége: Juhász Géza

Az előadást, amelyet az Üzenet szerkesztőségével együtt szerveztünk, 1976. szeptember 20-án, hétfőn 19 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

XIX. évf. 10. (298.) szám *1976. X. 28.*

EGYÜTT ÉS EGYEDÜL
Szaváló- és énekkórusest

Műsor

1. Bevezető — elmondta Horváth Emma
2. Petőfi Sándor: Respublika — elmondta a szavalókórus
3. Jovan Popović: Mégis — elmondta a szavalókórus
4. Gál László: 1941 — elmondta a szavalókórus
5. Pap József: Záradék — elmondta a szavalókórus
6. Kosztolányi Dezső: Zászló — elmondta a szavalókórus
7. Bebreczeni József: A zsurló éneke — elmondta Fábrik Amália
8. Petőfi Sándor: Jövendölés — elmondta Kiss Gréti
9. Babits Mihály: Anyám nevére — elmondta Varjas Valéria
10. Áprily Lajos: Fegyvertelen vadász dala — elmondta Gulyás Rozália
11. Nagy László: Tulipánfejű kakasok — elmondta a szavalókórus
12. Képes Géza: Tájkép hóval... — elmondta a szavalókórus
13. Gál László: Öregség — elmondta a szavalókórus
14. Molcer Mátyás: Három vers — elmondta a szavalókórus
15. Bantu néger ballada — Füst Milán fordítása — elmondta a szavalókórus
16. Babits Mihály: Galáns ünnepség — elmondta a szavalókórus
17. Balázs Árpád: Tavaszköszöntő — énekelte a Lányi Ernő kórus (szóló: Raffai Ildikó)

Molcer Mátyás

Pekár Tibor és Missuray Erzsébet

18. Tóth Árpád: Gesztenyefapagoda — elmondta Jamrik Edit
19. Hans Arp: Derűs voltál és nyugodt — Keszthelyi Rezső fordítása — elmondta Lipták Klára
20. Arany János: A fülemile — elmondta Lábadi Edit
21. Bárdos Lajos: Becskereki menyecske — énekelte a Lányi Ernő kórus
22. Bókkon Gábor: A pepita oroszlán — elmondta Gubi Izabella
23. Badar versek angolból — Kosztolányi Dezső fordítása — elmondta Vécsi Judit
24. Kiszámolók — elmondta a szavalókórus
25. Bolond bánat — angol gyermekvers — elmondta Fábrik Amália
26. Kiszámolók — elmondta a szavalókórus
27. Piripócsi rossz fiú — angol gyermekvers — elmondta a szavalókórus
28. Eső-kérő — délszláv népdal — Nagy László fordítása — elmondta a szavalókórus

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1976. október 28-án, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XIX. évf. 11. (299.) szám *1976. XI. 22.*

SZÉLRÓZSA

Kenyeres Kovács Márta szerzői estje

Műsor

1. Horváth Emma: Szerzői estünk elé
2. Kenyeres Kovács Márta: Népdalfantázia Lányi Ernő emlékezetére (1976, ősbemutató); Csillámok a sziklatömbben (1975) — zongorán előadta a szerző
3. Petar Vukov: Odüsszeusz — vers — elmondta Vécsi Judit
4. Vladimir Stevanov: Legendák — részletek a versciklusból — elmondta Bleszity Ákos
5. Ivan Cankar: Ó szülőföld, te vagy az egészség! — novella — felolvasta Oláhné Mezei Celesztina
6. Kenyeres Kovács Márta: Elégia (1973); Sonate dramatique (1975) — zongorán előadja M. Lutz Irén
7. Zákány Antal: Umro je jorgovan (Meghalt az orgona) — vers — elmondta Ratko Radulović
8. Ady Endre: Északi ember vagyok — Ich bin ein Mensch aus dem Norden — vers — elmondta Jamrik Edit
9. Kenyeres Kovács Márta: Fantázia (1973); Ballada (1974) — zongorán előadta M. Lutz Irén
10. Johannes Robert Becher: Elvesztett költemények — vers — elmondta Lipták Klára
11. Makszim Tank: Levél a katonához — vers — elmondta Nejsz Ilona
12. Lányi Ernő ismeretlen verses naplója — felolvasta Horváth Emma, a verseket elmondta Benedek Kornélia
13. Vajdasági népdalok — kórusmű — Kenyeres Kovács Márta feldolgozása — előadta a pedagógiai akadémia női kara, vezényelt Balog Janka

A verseket és a prózai műveket fordította:

Kenyeres Kovács Márta

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1976. november 22-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Kenyeres Kovács Márta

Szöllősy Vágó László és Szöllősy Vágó János

XIX. évf. 12. (300.) szám *1976. XII. 13.*

LÁTOMÁS ÉS INDULAT

Horváth Emma önálló előadóestje

Műsor

1. Hajnal Anna: Füst Milánhoz
2. Füst Milán: Napló (részlet)
3. Füst Milán: Önarckép
4. Füst Milán: Két ballada egy édesanyáról (részlet)
5. Fryderyk Franciszek Chopin: G-moll ballada
6. Füst Milán: Advent (részlet)
7. Füst Milán: Zsoltár: „Ó, Uram, engem bántanak"
8. Fryderyk Franciszek Chopin: F-dúr ballada
9. Füst Milán: A cicisbeo (részlet)
10. Füst Milán: Szellemek utcája
11. Füst Milán: Öregség
12. Ludwig van Beethoven: Szonáta Op. 101 (részlet)
13. Füst Milán: Tavaszi dal, vándordal
14. Füst Milán: A szőlőműves
15. Ludwig van Beethoven: Szonáta Op. 101 (részlet)
16. A rongyoli-bongyos cigánydalosok — skót ballada — fordította Füst Milán

Közreműködött: Molcer Mátyás zongoraművész

Az előadást, amelyet a Kultúrotthonnal együtt szerveztünk, 1976. december 13-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

XX. évf. 1. (301.) szám *1977. I. 10.*

EZ AZ ÉV IS JÓL KEZDŐDIK

Vajdasági humoristák estje

Műsor

1. Balázs Pál: Bevezető
2. Krekovics Ferenc: Beat-háború

3. Kopeczky Csaba: Miniatűrök
4. Barácius Zoltán: Téli időszerűségek
5. Engler Katalin: Morbid humor — részletekben
6. Kiss István: A boldoggá tett asszony — fölolvasta Bicskei István
7. Horváth György: Csak tervszerűen
8. Varga Géza: Paródiák
9. Kopeczky László: Fegyverletétel
10. Nothof Károly: Mosolygó Tisza mente — fölolvasta Kerekes Valéria
11. Balázs Pál: Feszt csak a FEST
12. Pintér Lajos: Agymosások
13. Bogdánfi Sándor: Sirodalmunk — paródiák — fölolvasta Bicskei István és Kerekes Valéria

Műsorvezető: Balázs Pál

Az előadást 1977. január 10-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

KÁPRÁZAT

Jamrik Edit és Vécsi Judit előadóestje

Műsor

1. Juhász Gyula: Könyvtár — elmondta Jamrik Edit
2. Walt Whitman: Téli mozdony — Kosztolányi Dezső fordítása — elmondta Vécsi Judit
3. Weöres Sándor: Őszi zápor — elmondta Jamrik Edit
4. Gitárzene
5. Babits Mihály: Fortissimo — elmondta Vécsi Judit
6. Grigor Vitez: Egy katona sírfeliratául — Fehér Ferenc fordítása — elmondta Vécsi Judit
7. Petar Vukov: Odüsszeusz — Kenyeres Kovács Márta fordítása — elmondta Vécsi Judit
8. Gitárzene
9. Izet Sarajlić: Mit mond Tamara? — Csuka Zoltán fordítása — elmondta Vécsi Judit
10. Somlyó György: Csak a béke ... — elmondta Vécsi Judit
11. Babits Mihály: Héphaisztosz — elmondta Jamrik Edit
12. Juhász Gyula: Gioconda — elmondta Jamrik Edit
13. Virág Ágnes—Ratko Radulović: Még most is — énekelte Vécsi Judit
14. Radnóti Miklós: Hasonlatok — elmondta Vécsi Judit
15. Nagy László: Ki viszi át a szerelmet? — elmondta Vécsi Judit
16. Virágénekek — énekelte Jamrik Edit
17. Arany János: Mátyás Anyja — elmondta Vécsi Judit
18. Babits Mihály: Mennyei színjáték — elmondta Jamrik Edit
19. Alfred Musset: Stanzák — Kosztolányi Dezső fordítása — elmondta Jamrik Edit
20. Gitárzene
21. Weöres Sándor: Az éjszaka csodái — elmondta Jamrik Edit
22. Badar versek — Kosztolányi Dezső fordítása — elmondta Vécsi Judit
23. Ludanyó meséiből — elmondta Jamrik Edit
24. Devecseri Gábor: Állatkerti útmutató — részletek — elmondta Vécsi Judit

25. József Attila: Kertész leszek — énekelte Vécsi Judit
26. Rónay György: A kert — elmondta Jamrik Edit

Gitáron játszott: Ratko Radulović

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1977. február 7-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (303.) szám *1977. II. 14.*

KÁPRÁZAT

Jamrik Edit és Vécsi Judit előadóestje

Az előadást 1977. február 14-én, hétfőn 13 órai kezdettel a Moša Pijade Gimnázium dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (304.) szám *1977. II. 23.*

LÁTOMÁS ÉS INDULAT

Horváth Emma önálló előadóestje

Az előadást 1977. február 23-án, szerdán 19.30 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső

Rendkívüli (305.) szám Irodalmi Színpad *X. évf. 1. (44.) szám*

Guy Foissy

KÉT SZERETŐ SZÍV

Színpadi játék két részben

Szereposztás

A lány . . . . . Pénzes Katalin
A fiú . . . . . Klinócki Nándor

HÁZASSÁGI HIRDETÉS

Jelenet

Szereposztás

A nő . . . . . Pénzes Katalin
A férfi . . . . . Klinócki Nándor

Rendező: Barácius Zoltán

A rendező munkatársa: Gáspár Irma

Díszlet: Tomislav Majanović

A bajmoki Jedinstvo—Egység Művelődési Egyesület színjátszóinak felléptével

Az előadást 1977. március 9-én, szerdán 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (306.) szám *1977. III. 16.*

KETTEN EGYEDÜL

Gulyás József és Zákány Antal szerzői estje

Műsor

1. Ivan Pančić: Az oldhatatlan lángok két bácskai költője
2. W. A. Mozart: Adagio — zongorán előadta Molcer Mátyás
3. Gulyás József versei
   Gondolatok a versről — elmondta Soltis Lajos
   Az első világ — elmondta Süveges Éta
   Találkozás egy emberrel — elmondta Soltis Lajos
   Vers — elmondta Bicskei István

Az éden elvesztése — elmondta Süveges Eta
Te gyűrűzött szárú liliom — elmondta Jónás Gabriella
Mikor a kertben — elmondta Bicskei István
Verseim — elmondta Süveges Eta
Vers a rongyról — elmondta Jónás Gabriella
Nénikém, öreg vagy — elmondta Süveges Eta
Közel a félelemhez — elmondta Jónás Gabriella

4. Molcer Mátyás: Intermezzó — zongorán előadta a szerző
5. Zákány Antal versei
Álom — elmondta Bicskei István
Hirdette Jóska — elmondta Soltis Lajos
Üzent nekem a tavasz — elmondta Jónás Gabriella
Ballada Jóbról — elmondta Bicskei István
Quo vadis — elmondta Soltis Lajos
Sárba fogva — elmondta Bicskei István
Köszönöm — elmondta Jónás Gabriella
Öreg madár — elmondta Soltis Lajos
Titanic — elmondta Süveges Eta
Küldetés és ítélet — elmondta Soltis Lajos
Írjál meg engem — elmondta Jónás Gabriella
6. Chopin: E-dúr ballada — zongorán előadta Molcer Mátyás

A műsort összeállította és rendezte:
Soltis Lajos

Az előadást 1977. március 16-án, szerdán 19 órai kezdettel a zeniskola hangversenytermében tartottuk meg.

XX. évf. 3. (307.) szám *1977. III. 17.*

SZABADKA A SZÁZADOK SODRÁBAN — SUBOTICA KROZ VEKOVE

A Szabadkai Történelmi Levéltár megalakulásának 25. évfordulója
25. godišnjica osnivanja Istorijskog arhiva u Subotici

Műsoron: részletek a város fejlődésével kapcsolatos jelentős iratokból

Föllléptek: Benedek Kornélia, Bleszity Ákos, Hényel Mária (zongora), Jamrik Edit, Kinka Rita (zongora), Sonja Milivojević, Ratko Radulović, Marija Saulić, Stadler Brigitta (fuvola), Vécsi Judit

Rendezte: Horváth Emma

Az előcsarnokban megnyílt a Szabadkával kapcsolatos levéltári dokumentumok kiállítása

Az előadást 1977. március 17-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső
Rendkívüli (308.) szám Irodalmi Színpad *X. évf. 2. (45.) szám*

Sáfrány Imre
MAGELLÁN
Etüdök a zsarnokság és boldogság témájára

Közreműködtek: Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Gyenes Márta, Jamrik Edit, Kovács Birkás Piroska, Nejsz Ilona, Pajor Gizella, Tóth Bagi Viktória és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1977. április 3-án, vasárnap 17.30 órai kezdettel a bajmoki Jedinstvo—Egység Művelődési Egyesület nagytermében tartottuk meg a község színjátszó együtteseinek tizedik, Amatőrök színjátéka elnevezésű szemléjén, amelynek zsűrije a darabot a Kanizsai Tiszai Játékokon való bemutatásra ajánlotta, a szereplőket oklevéllel jutalmazta, Horváth Emmának pedig odaítélte a legjobb amatőr rendezőnek kijáró díjat.

Kosztolányi Dezső
Irodalmi Színpad

Rendkívüli (309.) szám *X. évf. 3. (46.) szám*

SZEMLÉRE KÉSZÜLT
SZÍNEK

Irodalmi összeállítás elkötelezett, szerelmes és tréfás művekből

Előadta: Jamrik Edit és Vécsi Judit

Sáfrány Imre

MAGELLÁN

Etüdök a zsarnokság és boldogság témájára

Előadta: Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Gyenes Márta, Jamrik Edit, Kovács Birkás Piroska, Nejsz Ilona, Pajor Gizella, Tóth Bagi Viktória és Vécsi Judit

Az előadást 1977. április 13-án, szerdán 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (310.) szám *1977. IV. 22.*

GYÜJTÓPONT

Fiatal versmondók búcsúestje

Műsor

1. Karinthy Frigyes: Előszó — elmondta Benedek Kornélia
2. Gál László: Önarckép — elmondta Kiss Magdolna
3. Somlyó György: Regényrészlet — elmondta Benedek Kornélia
4. Gál László: Nem akarok 33 éves lenni — elmondta Komáromi Ágnes
5. Bari Károly: A város — elmondta Benedek Kornélia
6. Ugo Betti: A szöszi — részlet — Szabolcsi Éva fordítása — elmondta Komáromi Ágnes
7. Pap József: Story — elmondta Kiss Magdolna
8. Pap József: Naplórészlet — elmondta Kiss Magdolna
9. Fay András: Asszonygyűlölő — elmondta Bleszity Ákos
10. Zelk Zoltán: Sirály — részlet — elmondta Komáromi Ágnes
11. Fehér Ferenc: Agyag — elmondta Kiss Magdolna
12. Pilinszky János: A francia fogoly — elmondta Kiss Magdolna
13. Kosztolányi Dezső: Akarsz-e játszani? — elmondta Benedek Kornélia
14. Benjámin László: A hajósinas — elmondta Bleszity Ákos

Bevezetőt mondott: Süli Izabella

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1977. április 24-én, csütörtökön 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

XX. évf. 4. (311.) szám *1977. IV. 28.*

AZ ÉLETBEPUSZTULÓ

Emlékezés Csáth Gézára születésének kilencvenedik évfordulóján

Műsor

1. Zákány Antal: Az életbepusztuló — vers — elmondta Jónás Gabriella
2. Bori Imre: A „homo novus" nagysága és tragédiája
   Csáth Géza művei:
3. Találkoztam anyámmal — novella — fölolvasta Pataki László
4. Bartók Béla és Kodály Zoltán — esszé — fölolvasta Horváth Emma
5. Pean — pásztordal — hegedűn előadta Pekár Tibor, zongorán kísért Missuray Erzsébet

6. Iványi István — pályakép — fölolvasta Jónás Gabriella
7. Isodora Duncan és a berlini spiszbürgerek — tárca — fölolvasta Jónás Gabriella
8. Tavaszi ouverture — prózai költemény — előadta a Csáth Géza Művészetbaráti Kör szavalókórusa (Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Gyenes Márta, Kovács Birkás Piroska, Nejsz Ilona, Pajor Gizella, Rövid Eleonóra, Tóth Bagi Viktória)
9. Üzenet — zongorán előadta Missuray Erzsébet
10. Horváték — színdarabrészlet

Szereposztás

Horvát . . . . . Szabó Ferenc
Horvátné . . . . . Süveges Eta

11. Dudás Kálmán: Az önroncsoló — vers — elmondta Jónás Gabriella

Az est vendége:
Bori Imre irodalomtörténész

A műsort összeállította, az összekötő szöveget írta és elmondta:
Dér Zoltán

Az előadást, amelyen kapható volt az Üzenet Csáth Géza-emlékszáma, 1977. április 28-án, csütörtökön 19 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (312.) szám *1977. V. 9.*

KAKO DALJE?
Oproštajno veče mladih recitatora

Program

1. Matija Štefko: Uvodna reč
2. Vladimir Nazor: Naš vođa — recitovala je Marija Saulić
3. Radonja Vešović: Spavač — recitovala je Ljiljana Ilić
4. Na Kordunu — narodna pesma — recitovala je Matilda Kolar

Kinka Rita

Papp Imre

5. Branko Čopić: Pesma mrtvih proletera — recitovala je Sonja Milivojević
6. Esad Mekuli: Na putu — recitovala je Marija Saulić
7. Desanka Maksimović: Prolećna pesma — recitovala je Marija Saulić
8. Desanka Maksimović: Prvi dan ljubavi — recitovala je Olivera Begović
9. Vasko Popa: Očiju tvojih da nije... — recitovala je Matilda Kolar
10. Desanka Maksimović: Sreća — recitovala je Ljiljana Ilić
11. Jacques Prévert: Jutarnji doručak — recitovao je Ratko Radulović
12. Desanka Maksimović: Opomena — recitovala je Matilda Kolar
13. Ivo Andrić: Žeđ — recitovao je Ratko Radulović
14. Ivo Andrić: Njegova pesma — recitovao je Ratko Radulović
15. Jovan Jovanović Zmaj: Đulići uveoci — odlomak — recitovala je Sonja Milivojević
16. Desanka Maksimović: U zimski dan — recitovala je Ljiljana Ilić
17. Tin Ujević: Kolajana — odlomak — recitovala je Marija Saulić
18. Ivo Andrić: Lanjska pesma — recitovao je Ratko Radulović
19. Sergej Jesenjin: Pesma o keruši — recitovala je Sonja Milivojević
20. Desanka Maksimović: Putnik treće klase — recitovala je Olivera Begović
21. Jacques Prévert: Da se načini portret jedne ptice — recitovao je Ratko Radulović
22. David Kecman Dako: Pelene na balkonu — recitovao je Ratko Radulović

Na gitari: Dušan Evetović i Ratko Radulović

Režiser: Emma Horváth

Az előadást 1977. május 9-én, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

XX. évf. 5. (313.) szám *1977. V. 16.*

TITO ÚTJÁN

Irodalmi összeállítás elnökünk kettős jubileuma alkalmából

Műsoron: Ács Károly, Debreczeni József, Csépe Imre, Fehér Ferenc, Gál László, Laczkó Antal, Laták István, Petkovics Kálmán, Somogyi Pál, Slavko Stanić, Thurzó Lajos, Urbán János, Zákány Antal és Oton Zupančić költői és prózai művei, valamint Oskar Danon és Josip Slavenski szerzeményei

Közreműködtek: Bite Ágota, Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Gyenes Márta, Jamrik Edit, Kovács Brikás Piroska, Nejsz Ilona, Pajor Gizella, Rövid Eleonóra, Tóth Bagi Viktória és Vécsi Judit

A műsort összeállította és az összekötő szöveget írta: Urbán János

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1977. május 16-án, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (314.) szám *1977. V. 30.*

KAKO DALJE

Oproštajno veče mladih recitatora
Az előadást 1977. május 30-án, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

KOPECZKY LÁSZLÓ
KÁDÁR KATA
Drámai közjáték

Szereposztás

Kádár Kata . . . . . Dankó Ágnes
Öreg jobbágy . . . . . László Gyula
Hang . . . . . Vikor Györgyi

Rendező: Vikor Györgyi
Technikai munkatársak: Németh Ferenc és Utasi Erzsébet
A csantavéri Bartók Béla Művelődési Egyesület Irodalmi Színpadának vendégszereplése

Az előadást 1977. június 6-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XX. évf. 6—7. (316.) szám *1977. VI. 13.*

HITVALLÁS
Megemlékezés Sinkó Ervinről halálának tizedik évfordulója alkalmából

Műsor

1. Reffle Gyöngyi: Mit tud Sinkó Ervinről? — véleménykutatás — fölolvasta Jamrik Edit és Klémán Anikó
2. Bosnyák István: Sinkó Ervin és Szabadka
3. Wolfgang Amadeus Mozart: D-moll fantázia — zongorán előadta Molcer Mátyás
4. Sinkó Ervin: Hazám — jegyzet — fölolvasta Neisz Ilona
5. Sinkó Ervin: Optimisták — regényrészlet — fölolvasta Horváth Emma
6. Sinkó Ervin: Ady Endre — tanulmányrészlet — fölolvasta Klémán Anikó
7. Sinkó Ervin: Apám — vers — elmondta Horváth Emma
8. Sinkó Ervin: Ez minden — novella — fölolvasta Pajor Gizella
9. Sinkó Ervin: Honfoglalás előtt — naplórészlet — fölolvasta Jamrik Edit
10. Liszt Ferenc: Sursum corda — zongorán előadta Molcer Mátyás

Az est vendége: Bosnyák István irodalomtörténész
Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1977. június 13-án, hétfőn 19 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

XX. évf. 8—9. (317.) szám *1977. IX. 12.*

SZABADKA TELEPÜLÉSKÉPE

Dr. Györe Kornél földrajztanár előadása azonos című könyvének megjelenése alkalmából

Bevezetőt mondott: Dér Zoltán

Az esten 25 százalékos kedvezménnyel kapható volt a szerző kiadásunkban megjelent városmorfológiai tanulmánya.

Az előadást 1977. szeptember 12-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

Németh János

Nagy Mária

Rendkívüli (318.) szám *1977. IX. 21.*

BÁJOLÓ

Kozák András budapesti színművész előadóestje

Műsor

1. Nagy László: Adjon az Isten
2. Áprily Lajos: Magányos aktor Kecskeméten
3. Apáti Miklós: Hiába hívom
4. József Attila: Óda; Mikor az utcán; A Dunánál; Kertész leszek; Reménytelenül; Tudom, hogy nincs bocsánat
5. Radnóti Miklós: Mint észrevétlenül; Bájoló; Sem emlék, sem varázslat;
6. Ady Endre: Góg és Magóg; Proletárfiú verse; A magyar ugaron; A Hortobágy poétája; Dózsa György unokája; A tűz márciusa
7. Weöres Sándor, Kiss Anna, Arany János és Petőfi Sándor megzenésített verseit előadta a budapesti Kaláka együttes

Az előadást, amelyet a Kultúrotthonnal együtt szerveztünk, 1977. szeptember 21-én, szerdán 15.30 órai kezdettel a topolyai színházteremben tartottuk meg.

Rendkívüli (319.) szám *1977. IX. 21.*

BÁJOLÓ

Kozák András budapesti színművész előadóestje

Az előadást 1977. szeptember 21-én 17 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (320.) szám *1977. IX. 21.*

BÁJOLÓ

Kozák András budapesti színművész előadóestje

Az előadást 1977. szeptember 21-én 19.30 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

Gobby Fehér Gyula

VALLATÁS

Színjáték

Szereposztás

Cseh Károly	Klinócki Nándor
Paulina	Pénzes Katalin
Karakašević	Dukai József
Jelena	D. Varga Ilona
Prodanović	Krizsák István
Nővér	Gáspár Irma
I. Nyomozó	Herceg Tibor
II. Nyomozó	Herold László

Rendező: Barácius Zoltán

Díszlettervező: Tomislav Majanović

A bajmoki Jedinstvo—Egység Művelődési Egyesület színjátszóinak felléptével
Az előadás után beszélgetés volt Urbán János íróval, akinek *Fáklyafényben* című könyve alapján írta Gobby Fehér Gyula színjátékát.

Az előadást 1977. október 3-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XX. évf. 10. (322.) szám *1977. X. 26.*

DELEJESSÉG-E?

Összeállítás a Híd-díjas Brasnyó István műveiből

1. A legegyszerűbb este — elmondta Erős Borbála
2. A rokka — elmondta Pajor Gizella
3. Tű és cérna — elmondta Erős Borbála
4. Nagymosás — elmondta Erős Borbála
5. Szekér a hóban — elmondta Erős Borbála
6. A nagymama keze — elmondta Rövid Eleonóra
7. Gyöke — elmondta Pajor Gizella
8. Nyerges bácsi — elmondta Fehér Matild
9. Tillinger — elmondta Pajor Gizella
10. Derezsák a VII B-ből — elmondta Fehér Matild
11. Végtelen halál — elmondta Pajor Gizella
12. Rebbe, a mészáros — elmondta Fehér Matild
13. Munka — elmondta Erős Borbála
14. Tükrös Madonna — elmondta Pajor Gizella
15. Falusi főutca — elmondta Erős Borbála
16. Tisztán hallom — elmondta Kovács B. Piroska
17. Egy kéz integet — elmondta Kovács B. Piroska
18. A hold — elmondta Gyelmis Ágnes
19. Holmi délelőttök — elmondta Gyelmis Ágnes
20. Vers a haszontalanról — elmondta Neisz Ilona
21. Égi laboda — elmondta Rövid Eleonóra
22. A falapát — elmondta Kovács B. Piroska
23. A kovácshoz járok újabban — elmondta Gyelmis Ágnes

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1977. október 26-án, szerdán 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

TÖRETLENÜL

Horváth Emma előadóestje Ady Endre születésének
századik évfordulóján

Műsor

1. Nagy László: A föltámadás szomorúsága
   Ady Endre versei:
2. A vár fehér asszonya
3. Találkozás Gina költőjével
4. Az ős Kaján
5. A Hortobágy poétája
6. Sem utódja, sem boldog őse
7. Add nekem a szemeidet
8. A halál rokona
9. A magyar Ugaron
10. Dózsa György lakomája
11. A téli Magyarország
12. A grófi szérűn
13. A Délibáb üzenete
14. Proletár fiú verse
15. Álmodik a nyomor
16. Harc a Nagyúrral
17. A szivárvány halála
18. Párisban járt az Ősz
19. A szamaras ember
20. Erdőben esős délután
21. Júdás és Jézus
22. Az Értől az Óceánig

Molcer Mátyás Ady ihlette szerzeményeit előadta a szerző

Az előadást, amelyet a Kultúrotthonnal együtt szerveztünk, 1977. november 17-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

XX. évf. 12. (324.) szám *1977. XII. 12.*

CSILLAGPOR — ZVJEZDANI PRAH

Megemlékezés Gustav Krklecről — Sećanje na Gustava Krkleca

Műsor — Program

1. Samo još četiri stiha — recitovale su Nevenka Đorđević i Marija Vuković
2. Sötétség — elmondta Tóth Bagi Viktória
3. Razgovor s oblakom — recitovala je Slavoljubka Zarić
4. Vihar — elmondta Rövid Eleonóra
5. Blažena idila — odlomci — recitovale su Nevenka Đorđević i Marija Vuković
6. A hullám — elmondta Gyelmis Ágnes
7. Forrás — elmondta Pajor Gizella
8. Búvópatak — elmondta Rövid Eleonóra
9. Lipa — recitovala je Marija Vuković
10. Šuma — recitovala je Nevenka Đorđević
11. Szonett a rózsáról — elmondta Lakatos Lívia
12. Sonet o smogu — recitovala je Marija Vuković
13. Fecske a város felett — elmondta Kovács Birkás Piroska
14. Bezimenoj — recitovala je Nevenka Đorđević
15. Út — elmondta Pajor Gizella
16. Jesenji motivi — recitovala je Slavoljubka Zarić

17. Ajándék — elmondta Fehér Matild
18. Slijepac — recitovala je Slavoljubka Zarić
19. Emlékezés Bora Stankovićra — elmondta Erős Borbála
20. Zvjezdani prah — recitovala je Slavoljubka Zarić
21. Csillagpor — elmondta Neisz Ilona
22. Samo još četiri stiha — recitovale su Nevenka Đorđević i Marija Vuković

A verseket Csuka Zoltán, Dudás Kálmán, Majtényi Zoltán és Tandori Dezső fordította

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1977. december 12-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

XXI. évf. 1. (325.) szám *1978. I. 12.*

EZEN A SELYMES FÖLDÖN... — KROZ OVU ZEMLJU, SVILENU...

Megemlékezés Miloš Crnjanskiról — Sećanje na Miloša Crnjanskog

Műsor — Program

1. Horváth Emma: Bevezető
2. Ljubavnici — recitovala je Nevenka Đorđević
3. Beteg költő — elmondta Kovács B. Piroska
4. Rastanak kod Kalemegdana — recitovala je Slavoljubka Zarić
5. Szumátra — elmondta Kovács B. Piroska
6. London regénye — részlet — fölolvasta Lakatos Lívia
7. Život — recitovala je Nevenka Đorđević
8. Ribnjak gavranova — recitovala je Slavoljubka Zarić
9. Pesma bez naslova — recitovala je Nevenka Đorđević
10. Radost — recitovala je Slavoljubka Zarić
11. Saveti — recitovala je Nevenka Đorđević
12. Čarnojević naplója — fölolvasta Pajor Gizella
13. Natpis na grobu — recitovala je Slavoljubka Zarić
14. Epilog — kazuje Slavoljubka Zarić
15. Mizera — elmondta Fehér Matild
16. Óda az akasztófához — elmondta Rövid Eleonóra
17. Apoteózis — elmondta Neisz Ilona
18. Roman o Londonu — odlomak — čitala je Nevenka Đorđević
19. Jugoslaviji — recitovala je Slavoljubka Zarić
20. Stražilovo — elmondta Nevenka Đorđević, Gyelmis Ágnes és Slavoljubka Zarić
21. Lamentáció Belgrádért — Lament nad Beogradom — elmondta Nevenka Đorđević, Tóth Bagi Viktória, Slavoljubka Zarić

Az előadást 1978. január 12-én, csütörtökön 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

XXI. évf. 2. (326.) szám *1978. II. 14.*

SZÉP SZAVÚ MÚZSA

Versek a zenéről

Műsoron: Csukás István, Horatius, James Joyce, Kosztolányi Dezső, Rába György, Clemente Rébora, Rónay György, Carl Sandburg, William Shakespeare és Sinka István versei, valamint Johann Sebastian Bach, Francois Devienne, Farkas Ferenc, Johann Fischer, Benedetto Marcello, Máriássy István, Paul Peuerl és Antonio Vivaldi szerzeményei

Föllléptek: Bleszity Ákos, Erős Borbála, Gyelmis Ágnes, Horváth Militicsi Attila, Kovács Birkás Piroska, Lakatos Lívia, Neisz Ilona, Pajor Gizella és Rövid Eleonóra, valamint Hényel Mária (zongora), Szöllősy Vágó Janka (zongora, fagott, bass block-flöte), Szöllősy Vágó János (gordonka, alt block-flöte) és Szöllősy Vágó László (szoprán és alt block-flöte) és Szöllősy Vágó Veronika (tenor block-flöte)

Az előadást 1978. február 14-én kedden 19 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (327.) szám *1978. II. 27.*

HÓPÁVA

A Csáth Géza Művészetbaráti Kör versmondóinak búcsúestje

Műsor

1. Dobó László: Bevezető
2. Ady Endre: Csillagok csillaga — elmondta Bite Ágota
3. Ady Endre: Álmodik a nyomor — elmondta Neisz Ilona
4. André Schwarz-Bart: Igazak ivadéka — részlet — elmondta Pajor Gizella
5. Marin Franičević: Édesapa levele — elmondta Rövid Eleonóra
6. Csanádi Imre: Észtek — elmondta Neisz Ilona
7. Juhász Ferenc: Tűzliliom az éjszakában — részlet — elmondta Bite Ágota
8. Gustav Krklec: A hullám — elmondta Gyelmis Ágnes
9. Kopeczky Csaba: Zárt pillákkal — részlet — elmondta Pajor Gizella
10. Ady Endre: Finita — elmondta Lakatos Lívia
11. Gustav Krklec: Sötétség — elmondta Tóth Bagi Viktória
12. Eörsi István: Egy álom — elmondta Pajor Gizella
13. Brasnyó István: Holmi délelőttök — elmondta Gyelmis Ágnes
14. Brasnyó István: Két vers — elmondta Erős Borbála

Röhrig Ottó

Rapos Ilona

15. Brasnyó István: Nagymama — elmondta Rövid Eleonóra
16. Brasnyó István: A rokka — elmondta Pajor Gizella
17. Gustav Krklec: Csillagpor — elmondta Neisz Ilona
18. Áprily Lajos: Az aranymosó balladája — elmondta Tóth Bagi Viktória
19. Cholnóky Vikor: Tartini ördöge — részlet — elmondta Kovács Birkás Piroska
20. Weöres Sándor: Jobb s bal — elmondta Tóth Bagi Viktória
21. Szabó Lőrinc: Ima gyermekekért — elmondta Kovács Birkás Piroska
22. Zágor István: A gyerek hasonlít — elmondta Erős Borbála
23. Brasnyó István: A kovácshoz járok újabban — elmondta Gyelmis Ágnes
24. József Attila: A kanász — elmondta Kovács Birkás Piroska
25. Szergej Mihalov: A kiskutyus és a méhek — elmondta Rövid Eleonóra

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1978. február 27-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (328.) szám *1978. II. 27.*

HÓPÁVA

Az előadást 1978. március 6-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső
Rendkívüli (329.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 1. (49.) szám*

CSATH-BREVIARIUM

Színpadi játék

Előadta: Dankó Ágnes, Molnár Gábor Marianna és Somogyi Edit
Összeállította és rendezte: Horváth Emma
Az előadást 1978. március 20-án, hétfőn 19 órai kezdettel a bajmoki Jedinstvo—Egység Művelődési Egyesület nagytermében tartottuk meg az amatőr színjátszók XI. községi szemléjén.

XXI. évf. 3. (330.) szám *1978. III. 21.*

SZŐLŐKACSOK

Almási Éva és Balázsovits Lajos budapesti színművészek előadóestje

Műsor

1. S. G. Colette: Szőlőkacsok — fölolvasta Almási Éva
2. W. Shakespeare: 75. szonett — elmondta Balázsovits Lajos
3. Szabó Lőrinc: Semmiért egészen — elmondta Almási Éva
4. Illés Endre: Spanyol Izabella — előadta Almási Éva és Balázsovits Lajos
5. Petőfi Sándor: Négyökrös szekér — elmondta Balázsovits Lajos
6. Petőfi Sándor: Reszket a bokor — elmondta Balázsovits Lajos
7. Petőfi Sándor: Szeptember végén — elmondta Balázsovits Lajos
8. Ady Endre: Párisban járt az ősz — elmondta Balázsovits Lajos
9. Ady Endre: Héjanász az Avaron — elmondta Almási Éva
10. Ady Endre: Őrizem a szemed — elmondta Almása Éva
11. Kosztolányi Dezső: Énekek éneke — elmondta Almási Éva
12. Kosztolányi Dezső: Akarsz-e játszani? — elmondta Almási Éva
13. Juhász Gyula: Anna örök — elmondta Balázsovits Lajos
14. Szabó Lőrinc: Tücsökzene — elmondta Almási Éva
15. Nagy László: Ki viszi át a szerelmet — elmondta Balázsovits Lajos
16. Jászai Mari levele Plesc Jánosnak — fölolvasta Almási Éva
17. Karinthy Frigyes levele G. I.-nek — fölolvasta Balázsovits Lajos
18. Molnár Ferenc: Utolsó délután — előadta Almási Éva és Balázsovits Lajos
19. Karinthy Frigyes: Poligámia — előadta Almási Éva és Balázsovits Lajos
20. Zenei egyveleg — zongorán kísért Hajdú Júlia budapesti zeneszerző

Rendező: Csák István

Az előadást, amelyet a Kultúrotthonnal együtt szerveztünk, 1978. március 21-én, hétfőn 18 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

Rendkívüli (331.) szám *1978. III. 21.*

SZŐLŐKACSOK

Almási Éva és Balázsovits Lajos budapesti színművészek előadóestje
Az előadást 1978. március 21-én, hétfőn 20 órai kezdettel
a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső
Rendkívüli (332.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 2. (50.) szám*

CSÁTH-BREVIÁRIUM

Színpadi játék

Bevezetőt mondott: Dér Zoltán
Az előadást 1978. április 4-én, kedden 19.30 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső
Rendkívüli (333.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 3. (51.) szám*

CSÁTH-BREVIÁRIUM

Színpadi játék

Az előadást 1978. április 11-én, kedden 19.30 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső
Rendkívüli (334.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 4. (52.) szám*

ANDERSEN MESÉI

Pantomim

Közreműködött: Erős Borbála, Fehér Matild, Gyelmis Ágnes, Kovács Birkás Piroska, Neisz Ilona, Pajor Gizella, Rövid Eleonóra, Tóth Bagi Viktória
Rendező: Horváth Emma
Az előadást 1978. április 13-án, csütörtökön 15 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső
Rendkívüli (335.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 5. (53.) szám*

ANDERSEN MESÉI

Pantomim

Az előadást 1978. április 18-án, kedden 19.30 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső
Rendkívüli (336.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 6. (54.) szám*

ANDERSEN MESÉI

Pantomim

Az előadást 1978. április 20-án, csütörtökön 15 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XXI. évf. 4. (337.) szám *1978. IV. 27.*

FESTETT VILÁG

Garay Béla köszöntése könyvének megjelenése alkalmából

Műsor

1. Herceg János: Színjátszásunk doyenje — fölolvasta a szerző
2. Keresztury Dezső: Színészek — vers — elmondta Jónás Gabriella
3. Franz Schubert: C-moll allegretto — előadta Molcer Mátyás
4. Garay Béla: A színészet nemes hivatás — fölolvasta Árok Ferenc
5. Virágh Mihály: Garay, a kartárs — fölolvasta a szerző

6. Deréki Antal: Az öreg komédiás — vers — elmondta Daróczy Zsuzsa
7. Franz Schubert: Allegro moderato — előadta Molcer Mátyás
8. Gyulai Pál: A színészetről — fölolvasta Péter László
9. Népballadák: Megölték a legényt... Seprődy János gyűjtése; Szegedi Mariska (A halálba tárcoltatott lány) — Kallós Zoltán gyűjtése — elmondta Daróczy Zsuzsa
10. Garay Béla: Festett világ — a szerző vallomása új könyvéről
11. Petőfi Sándor: Színészdal — vers — elmondta Korica Miklós
12. Ismeretlen szerző: Úttörők — vers — elmondta Daróczy Zsuzsa
13. Somlay Artúr: Áldassék szabadság a mesterségemnek — fölolvasta Bada Irén
14. Franz Schubert: Scherzo — előadta Molcer Mátyás
15. Petőfi Sándor: Emlény — vers — elmondta Kasza Éva
16. Székely dalok: Hajnalcsillag, jaj de szépen vándorolsz — László Attila gyűjtése; Járok az utcán lefelé — Bíró József gyűjtése — énekelte Daróczy Zsuzsa
17. Garay Béla: Ugratások és vesézések — fölolvasta Godányi László és Koncz István
18. Franz Schubert: Finálé — előadta Molcer Mátyás

Az összekötő szöveget írta: Lévay Endre

Műsorközlők: Süveges Eta és Szabó Ferenc

A szünetben 20 százalékos kedvezménnyel kapható volt a szerző *Festett világ* című könyve

Az előadást 1978. április 27-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (338.) szám *1978. V. 9.*

O, ČUJ ME...

Oproštajno veče mladih recitatora

Program

1. Jelena Vetro i Olga Afanasijeva-Torok: Uvodna reč
2. Ivo Andrić: Lica — odlomak — recitovala je Nevenka Đorđević
3. Muzički intermeco — na gitari Endre Palusek i Andor Szebenyi
4. Luis Mac Neicce: Molitva pre rođenja — recitovala je Slavoljubka Zarić
5. Gustav Krklec: Razgovor s oblakom — recitovala je Slavoljubka Zarić
6. Gustav Krklec: Zvjezdani prah — recitovala je Slavoljubka Zarić
7. Desanka Maksimović: Žao mi je čoveka — recitovala je Maja Malagurski
8. Muzički intermeco — na gitari Endre Palusek i Andor Szebenyi
9. Ferenc Fehér: Balada o rodi — recitovala je Slavoljubka Zarić
10. Miroslav Antić: Ekspres na jug — odlomak — recitovala je Slavoljubka Zarić
11. Jacques Prévert: Da se načini portre jedne ptice — recitovala je Marija Vuković
12. Lőrinc Szabó: Vadliba — Divlja Guska — recitovala je Slavoljubka Zarić
13. Miloš Crnjanski: Sumatra — recitovala je Nevenka Đorđević
14. Jacques Prévert: Jutarnji doručak — recitovala je Marija Vuković
    Déjeuner du matin — recitovala je Nevenka Đorđević
15. Muzički intermeco — na gitari Endre Palusek i Andor Szebenyi
16. Miloš Crnjanski: Rastanak kod Kalemegdana — recitovala je Slavoljubka Zarić
17. Vasko Popa: Vrati mi moje Krpice — recitovala je Maja Malagurski
18. Endre Adi: Voleo bih da me vole — recitovala je Nevenka Đorđević
19. Desanka Maksimović: Opomena — recitovala je Marija Vuković
20. Desanka Maksimović: Sreća — recitovala je Maja Malagurski
21. Desanka Maksimović: Zauvek — recitovala je Marija Vuković
22. Muzički intermeco — na gitari Endre Palusek i Andor Szebenyi
23. Desanka Maksimović: Molba mladosti — recitovala je Slavoljubka Zarić

Az előadást 1978. május 9-én, kedden 19.30 órai kezdettel a Moša Pijade Egységes Középiskola dísztermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső

Rendkívüli (339.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 7. (55.) szám*

CSÁTH-BREVIÁRIUM

Színpadi játék

Az előadást 1978. május 11-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (340.) szám *1978. V. 16.*

O, ČUJ ME...

Oproštajno veče mladih recitatora

Az előadást 1978. május 16-án, kedden 19.30 órai kezdettel a Moša Pijade Egységes Középiskola dísztermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső

Rendkívüli (341.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 8. (56.) szám*

CSÁTH-BREVIÁRIUM

Színpadi játék

Az előadást 1978. május 22-én, hétfőn 18 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső

Rendkívüli (342.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 9. (57.) szám*

SCENSKO MAŠTANJE

po Joakimu Vujiću

Nastupili su

Sufler: Marija Skala

Inspicijent: Boris Kovač

Kumrija: Vesna Joksimović

Munkában a rádió és a televízió riporterei

Šimun: Omer Kalač
Baba-Stana: Marta Aroksalaši
Martica: Miroslava Brančić
Steva: Marinko Vuković
Moler Gaja: Boris Vuković
Muzički deo: Stipan Stipić
Režija: Olga Afanasijeva-Torok

Gostovanje Dramske sekcije Centra za obrazovanje stručnih radnika u društvenim delatnostima

Az előadást 1978. május 23-án, 19.30 órai kezdettel a Moša Pijade Egységes Középiskola dísztermében tartottuk meg.

Kosztolányi Dezső

Rendkívüli (343.) szám Irodalmi Színpad *XI. évf. 10. (58.) szám*

ANDERSEN MESÉI

Pantomim

Az előadást 1978. május 25-én, csütörtökön 10 órai kezdettel a Népszínház nagytermében tartottuk meg a társadalmi tevékenységek szakmunkásképző iskolaközpontjának iskolanapja alkalmából rendezett ünnepségen.

XXI. évf. 5. (344.) szám *1978. V. 29*

HALLOTTÁK-E HÍRÉT?

Dr. Burány Béla népdalgyűjtő új könyvének bemutatása

Műsoron: rabénekek, balladák, pásztor- és betyárdalok

Közreműködtek zentai, moholi és csókai népdalénekesek, a csókai Móra Ferenc Művelődési Egyesület tagjai, citera- és népi zenekarai Vrábel János és Borsi Ferenc vezetésével, valamint Bartucz Szilveszter népi tánccsoportja

Az est vendége és műsorvezetője: Dr. Burány Béla

Bevezetőt mondott: Gubás Ágota

Az előadást 1978. május 29-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XXI. évf. 6—7. (345.) szám *1978. VI. 8.*

KRÉTARAJZOK

Illés Endre Kossuth-díjas író szerzői estje

Műsor

1. Domonkos Mátyás: Illés Endréről
2. Beszélgetés az íróval
   Részletek műveiből
3. Simonetta — fölolvasta Piros Ildikó
4. Dosztojevszkij — fölolvasta Huszti Péter
5. Történet a szerelemről és a halálról (Szávitri — Piros Ildikó, Jáma — Huszti Péter, Író — Pataki László)
6. Kosztolányi — fölolvasta Piros Ildikó
7. Erkély — jelenet (Romeo — Huszti Péter, Julia — Piros Ildikó, Író — Pataki László)
8. A 212-es szoba — felolvasta Huszti Péter
9. Illés Endre Csáth Gézáról

Az est vendége: Illés Endre

Az írót köszöntötte: Balogh István

Az előadást, melyet a Kultúrotthonnal együtt szerveztünk, 1978. június 8-án, csütörtökön 18 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottunk meg.

Rendkívüli (346.) szám *1978. VI. 8.*

MINDEN EMBER EGYFORMA

Huszti Péter Kossuth-díjas színművész és Piros Ildikó budapesti színművésznő előadóestje

Műsor

I. Gyermekarcok

1. Benjámin László: Művészbecsület — elmondta Huszti Péter
2. Szabó Lőrinc: Tücsökzene — részlet — elmondta Huszti Péter

II. Diákévek

3. Simon István: Mirza — elmondta Piros Ildikó
4. Karinthy Ferenc: Gellérthegyi ámok — részlet — előadta Huszti Péter
5. Illés Endre: Szigorlat — elmondta Huszti Péter
6. Ady Endre: Szigorlat — elmondta Huszti Péter

III. Szerelmek

7. József Attila: Áldalak búval; Tedd a kezed a homlokomra; Ringató — elmondta Piros Ildikó
8. Erkölcstelen Budapest — újsághírek — fölolvasta Huszti Péter
9. Illyés Gyula: Nöf rue Bude — elmondta Huszti Péter
10. Sarkadi Imre: Elveszett paradicsom — Mira szerelmi vallomása — elmondta Piros Ildikó
11. Konsztantyin Szimonov: Várj reám — elmondta Huszti Péter

IV. Furcsa emberek

12. Karinthy Ferenc: Nosztalgia — elmondta Huszti Péter
13. Madách Imre: Az ember tragédiája — részlet — előadta Huszti Péter
14. Csurka István: Két reumás — előadta Huszti Péter
15. Huszti Péter: Rózsák a doktornőnek — előadta Piros Ildikó
16. Huszti Péter: Kulisszahasogatás — előadta a szerző
17. Négy sanzon — előadta Huszti Péter és Piros Ildikó, zongorán kísért Hajdú Júlia budapesti zeneszerző

Az előadást, melyet a Kultúrotthonnal együtt szerveztünk, 1978. június 8-án, csütörtökön 20 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartottuk meg.

XXI. évf. 8. (347.) szám *1978. VIII. 28.*

ALOÉVIRÁG

Növények dicsérete versben, prózában

Műsoron: Aprily Lajos, Babits Mihály, Garai Gábor, Illyés Gyula, József Attila, Juhász Gyula, Kormos István, Nadányi Zoltán, Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János, Radnóti Miklós, Somlyó György, Szabó Lőrinc, Szép Ernő, Tóth Árpád és Weöres Sándor művei

Közreműködött: Ispánovics Ildikó, Juhász Valéria, Lőrinc Erika, Molnár Gábor Marianna és Pajor Gizella

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1978. augusztus 28-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

Rendkívüli (348.) szám *1978. IX. 6.*

ÁLOÉVIRÁG

Növények dicsérete versben, prózában

Az előadást 1978. szeptember 6-án, szerdán 20 órai kezdettel a Csáth Géza Művészetbaráti Kör klubhelyiségében tartottuk meg.

Rendkívüli (349.) szám *1978. IX. 8.*

ÁLOÉVIRÁG

Növények dicsérete versben, prózában

Az előadást 1978. szeptember 8-án, pénteken 18 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

Rendkívüli (350.) szám *1978. IX. 11.*

VÁROSUNK HÁROM ARCA

Régészet — településtörténet — oktatás

Dr. Györe Kornél, Pálinkás József és Szekeres László diapozitívekkel illusztrált előadása

Bevezetőt mondott: Dér Zoltán

Az előadást 1978. szeptember 11-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Csetvei Mária

Süli Izabella

XXI. évf. 9. (351.) szám *1978. IX. 18.*

LÁNGOS VIHAR

Miroslav Krleža köszöntése születésének 85. évfordulóján

Műsor

1. Horváth Emma: Egy íróóriás életműve
2. Notturno alvó szobában — elmondta Molnár Gábor Marianna
3. Ivo Lhotka Kalinski: Tánc Krk szigetéről — zongorán előadta Gracza Attila
4. Őszi ének — elmondta Ispánovics Ildikó
5. Levél — elmondta Lőrinc Erika
6. A fű halála alkonyatkor — elmondta Pajor Gizella
7. Bartók Béla: Mikrokozmosz — három részlet — zongorán előadta Szabó Sándor
8. Marcangoló zsoltár — elmondta Pausity Olga
9. Lovak kocsma előtt — elmondta Horváth Militicsi Attila
10. Szőlőtő — elmondta Gáspár Irma
11. Jeruzsálemi párbeszéd — előadta Horváth Emma és Molnár Gábor Marianna
12. Alkonyatkor — részlet — elmondta Horváth Militicsi Attila
13. Tél távozóban — elmondta Juhász Valéria
14. Reggeli diadal az éjen — elmondta Pajor Gizella
15. Rég múlt napok — részlet — felolvasta Horváth Emma
16. Fryderyk Franciszek Chopin: A-dúr polonéz — zongorán előadta Csőke András
17. Orvos a szegényeknél — elmondta Ispánovics Ildikó
18. Gyűlölet — elmondta Horváth Militicsi Attila
19. Nagysága látogatóban a cseléd beteg gyermekénél — elmondta Pausity Olga
20. Munkanélküli éneke — elmondta Molnár Gábor Marianna
21. Kálvária — Pavle monológja — részlet — felolvasta Horváth Emma
22. Lángos vihar — elmondta Juhász Valéria
23. Fryderyk FFranciszek Chopin: Desz-dúr polonéz — zongorán előadta Ivkovics Ivandékics Edit
24. Dal a dalról — elmondta Gáspár Irma és Lőrinc Erika

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1978. szeptember 18-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a zeneiskola hangversenytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (352.) szám *1978. IX. 25.*

KÉSZ?... RAJT!...

Pajor Gizella és Rövid Eleonóra előadóestje

Műsor

1. Struc Jolán: Két fiatal előadóestje elé
2. Váci Mihály: Szabadon — elmondta Pajor Gizella
3. Garai Gábor: Rózsa — elmondta Pajor Gizella
4. Weöres Sándor: La Pleureuse — előadta Rövid Eleonóra
5. Szabó Lőrinc: A forzicia éneke — elmondta Pajor Gizella
6. Szilágyi Domokos: Kedvesem — elmondta Rövid Eleonóra

7. Lars Forssel: A halott Alkésztisz éneke Admétoszhoz — elmondta Pajor Gizella
8. Feljött már az esthajnali csillag — népdal — énekelte Rövid Eleonóra
9. Vas István: Etruszk szarkofág — elmondta Pajor Gizella
10. Anton Csehov: Sirály — monológ — előadta Rövid Eleonóra
11. Gulyás József: Ezt már mintha nem én csinálnám — elmondta Pajor Gizella
12. Szilágyi Domokos: Kényszerleszállás — elmondta Rövid Eleonóra
13. Gergely Ágnes: Triptichon — elmondta Pajor Gizella
14. Fehér Anna — népballada — elmondta Rövid Eleonóra
15. Miroslav Krleža: A fű halála alkonyatkor — elmondta Pajor Gizella
16. Illyés Gyula: A szil s a szél — elmondta Pajor Gizella
17. Telefon — pantomimrögtönzés — előadta Pajor Gizella és Rövid Eleonóra
18. Arany László: A kiskakas gyémánt félkrajcárja — mese — elmondta Rövid Eleonóra
19. Szabó Lőrinc: Lóci óriás lesz — elmondta Pajor Gizella
20. Benedek Elek: A prücsök krajcárkája — mese — elmondta Rövid Eleonóra
21. Weöres Sándor: Magyar etüdök — részletek; Vásári képmutató regős — részletek — elmondta Pajor Gizella
22. Szántottam gyöpöt — népdal — énekelte Rövid Eleonóra

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1978. szeptember 25-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkö nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (353.) szám *1978. X. 2.*

LÁNGOS VIHAR

Miroslav Krleža köszöntése születésének 85. évfordulóján

Az előadást 1978. október 2-án, hétfőn 18 órai kezdettel a pedagógiai főiskola amfiteátrumában tartottuk meg.

Életjel

Rendkívüli (279-280.) sz

IRODALMI ELŐDJSÁG. Szerkesztő a szerkesztő tanácsa: Barachus Zoltán, Brenner János, Dér Zoltán, GYOLLAI MIHÁLY (felelős szerkesztő), Horváth Emma, dr. Horváth Mátyás, Krakovics Ferenc, Lévay Endre, Miskolczi József, Molnár Mátyás, Novák József, Gojko Novaković, Palusek Béla, Pataki László, Petkovics Kálmán, Szilágyi Gábor, Urbán János

1975. XII. 9.

A három szemtanú

RUTTKAI ÉVA

kétszeres Kossuth-díjas kiváló művész

DARVAS IVÁN

kiváló művész

előadóestje

Műsoron:

A. P. Csehov, N. Ginzburg, Ny. V. Gogol, Heltai Jenő, Molnár Ferenc és mások művei

Közreműködik:

HAJDÚ JÚLIA

budapesti zeneszerző

Rendező:

CSÁK ISTVÁN

Az előadás 1975. december 9-én, kedden 18 és 20 órakor kezdődik a kultúrotthon (régi városháza) disztermében.

Belépődíj: az első előadásra 20, a másodikra 30 dinár, A diákok kedvezményben részesülnek.

DOM KULTURE SUBOTICA

kultúrotthon – Subotica

A CSÁTH GÉZA MŰVÉSZETBARÁTI KÖR MŰSORAI

VI. évf. 1. (86.) szám *1973. III. 8.*

KÖSZÖNTŐ

Kétnyelvű műsor a nőnap alkalmából

Műsoron: Miroslav Antić, Csoóri Sándor, Devecseri Gábor, Desanka Maksimović, Ljubivoje Ršumović és Takács Gyula versei

Közreműködött: Barát Magdolna, Hevesi Mária, Horváth Ilonka, Jelica Kampa, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán és Szloboda Erika

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. március 8-án, csütörtökön 16 órai kezdettel a szabadkai vakok egyesületében tartottuk meg.

VI. évf. 2. (87.) szám *1973. III. 15.*

NEVETŐ PETŐFI

Összeállítás a költő vidám verseiből

Közreműködött: Bakurek Emília, Barát Magdolna, Berényi Tibor, Hevesi Mária, Horváth Ilona, Kecsenovics Mária, Makovits Judit, Márki Jolán, Molnár Angella, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Pápis Csaba, Póka Éva, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika, Takács Györgyi, Varga Berta és Vikor Györgyi

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. március 15-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a palicsi Vladimir Nazor Általános Iskolában tartottuk meg.

VI. évf. 3. (88.) szám *1973. III. 19.*

VERSEK ÁRNYÉKA

Jung Károly szerzői estje

Műsoron: versek

Közreműködött: Bakurek Emília, Berényi Tibor, Kecsenovics Mária és Vikor Györgyi

Összeállította és rendezte: Horváth Emma

Az est vendége: Jung Károly

A műsort 1973. március 19-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel az Önigazgatók Klubjában tartottuk meg.

GYÜMÖLCSÖS KOSÁR

Gergely Anna és Vujkovics Katalin előadóestje

1. Fehér Ferenc: Esővárók — elmondta Vujkovics Katalin
2. Szabó Lőrinc: Apám — elmondta Vujkovics Katalin
3. Weöres Sándor: Öregek — elmondta Gergely Anna
4. Fehér Ferenc: Övig a földbe ásva — elmondta Vujkovics Katalin
5. F. Mendelssohn: E-moll hegedűverseny — hangszalagról
6. Fehér Ferenc: Ló — elmondta Gergely Katalin
7. Lovak beszélgetése — délszláv népballada — elmondta Vujkovics Katalin
8. Júlia szép leány — székely népballada — elmondta Gergely Anna
9. G. Apollinaire: Loreley — elmondta Vujkovics Katalin
10. A bűnös Neda — délszláv népballada — elmondta Vujkovics Katalin
11. C. Debussy: Kertek esőben — hangszalagról
12. Tóth Árpád: Április — elmondta Gergely Anna
13. Kosztolányi Dezső: Kip-kop, köveznek — elmondta Gergely Anna
14. Szabó Lőrinc: Csigabiga — elmondta Gergely Anna
15. Devecseri Gábor: Állatkerti útmutató — részletek — elmondta Gergely Anna
16. Weöres Sándor: Csiriri — elmondta Gergely Anna
17. C. Debussy: Pagodák — hangszalagról
18. Weöres Sándor: Ének a teremtésről — elmondta Vujkovics Katalin
19. Kosztolányi Dezső: A bölcs halála — elmondta Vujkovics Katalin
20. Bari Károly: Holtak arca fölé — elmondta Vujkovics Katalin
21. Bari Károly: Kínom indított útnak — elmondta Vujkovics Katalin
22. Ravi Shankar: Prabhati — hangszalagról
23. Szabó Lőrinc: Szun Vu Kung lázadása — elmondta Vujkovics Katalin

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. március 26-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel az Önigazgatók Klubjában tartottuk meg.

Akik továbbjutottak a vajdasági szavalóversenyről: Kollár Ilona (1969)

Kecsenovics Mária (1975)

Szirácz ky Katalin (1976)

VI. évf. 5. (90.) szám *1973. III. 29.*

SZABADKAI ÍRÓK ESTJE

Műsoron: Csépe Imre, Gulyás József és Urbán János versei és írásai
Közreműködött: Bakurek Emília, Horváth Ilona, Kanalas Mária, Kecsenovics Mária és Vikor Györgyi
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. március 29-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a csantavéri színházteremben tartottuk meg.

Vécsi Judit (1977)

Pajor Gizella (1978)

VI. évf. 6. (91.) szám *1973. III. 31.*

A BARÁTSÁG JEGYÉBEN

Műsoron: Devecseri Gábor, Petőfi Sándor, Szabó Lőrinc, Szép Ernő és Zelk Zoltán versei

Közreműködött: Barát Magdolna, Csontos Magdolna, Horváth Ilona, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Póka Éva, Szatmári Ilona és Szendi Jolán

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. március 31-én, szombaton 17.30 órai kezdettel a Lányi Ernő Művelődési Egyesület klubhelyiségében tartottuk meg.

VI. évf. 7. (92.) szám *1973. IV. 5.*

NEVETŐ PETŐFI

Összeállítás a költő vidám verseiből

A műsort 1973. április 5-én, csütörtökön 11 órai kezdettel a bácsszőlősi általános iskolában tartottuk meg.

VI. évf. 8. (93.) szám *1973. V. 7.*

A MULANDÓSÁG CÁFOLATÁUL

Devecseri Gábor költészete

Előadó: Özv. Devecseri Gáborné

Az előadást 1973. május 7-én, hétfőn 16 órai kezdettel az Önigazgatók Klubjában tartottuk meg.

VI. évf. 9. (94.) szám *1973. V. 10.*

A KÉTNYELVŰ PETŐFI

Műsoron: versek és zeneszámok

Közreműködött: Jelica Kampa, Póka Éva és Vujkovics Katalin, valamint Lévai Mátyás, a zeneiskola tanára (tárogató)

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. május 10-én, csütörtökön 17 órai kezdettel a városháza előcsarnokában tartottuk meg a Petőfi-kiállítás keretében.

VI. évf. 10. (95.) szám *1973. V. 24.*

HULLÁMTÖRÉS

Bakurek Emília és Horváth Ilona előadóestje

1. Takács Gyula: Gyermekkor — elmondta Horváth Ilona
2. Devecseri Gábor: Kényelmes szorgalom — elmondta Horváth Ilona
3. Ady Endre: Szeretném, ha szeretnének — elmondta Bakurek Emília
4. Radnóti Miklós: Hasonlatok — elmondta Bakurek Emília
5. Pilinszky János: Azt hiszem, hogy... — elmondta Bakurek Emília
6. Szabó Lőrinc: Síppal, hegedűvel — elmondta Horváth Ilona
7. Szabó Lőrinc: Mozdonyon — elmondta Horváth Ilona
8. Zelk Zoltán: Egyszer én a kirakatban — elmondta Horváth Ilona
9. Zelk Zoltán: Horgászok — elmondta Horváth Ilona
10. Zelk Zoltán: Kóc, kóc — elmondta Horváth Ilona
11. Fehér Ferenc: A mindent felfaló kisgömböc — elmondta Horváth Ilona
12. Ács Károly: Ár-variációk — elmondta Bakurek Emília
13. Ady Endre: Dózsa György lakomáján — elmondta Bakurek Emília
14. Ács Károly: Színek — elmondta Horváth Ilona

15. József Attila: Nem én kiáltok — elmondta Bakurek Emília
16. Benjámin László: A határozatokra ki emlékszik ma már — elmondta Bakurek Emília
17. Ács Károly: Szavak — elmondta Horváth Ilona
18. Szilágyi Domokos: In memoriam Antonii Vivaldi — elmondta Bakurek Emília
19. Petőfi Sándor: Éjszakáim — elmondta Horváth Ilona
20. Petőfi Sándor: A naphoz — elmondta Horváth Ilona
21. Nicolas Guillén: Venezuellai dal — elmondta Bakurek Emília
22. J. de Lima: Fekete fuló — elmondta Bakurek Emília
23. Gabriela Mistral: Könyörgés — elmondta Bakurek Emília
24. Csépe Imre: Falusi este — elmondta Horváth Ilona
25. Fehér Ferenc: Álom a dűlőutak szélén — elmondta Bakurek Emília
26. Jung Károly: Korsó alakú föld, Vajdaság — elmondta Bakurek Emília
27. Ivo Andrić: Ex ponto — részlet — elmondta Bakurek Emília

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. május 24-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel az Önigazgatók Klubjában tartottunk meg.

VI. évf. 11. (96.) szám *1973. IX. 26*

AZ ÁRGYÉLUS KISMADÁR

A bácsszőlősi tizenhat tagú leánykórus vendégszereplése

Műsoron: népdalok, népdalföldolgozások, műdalok és Petőfi-versek
A verseket elmondta: Kanalas Mária, Kecsenovics Mária és Szatmári Ilona
Karvezető: Tolnai Ilona
Bevezetőt mondott: H. Herold Katalin

A műsort 1973. szeptember 26-án, szerdán 19.30 órai kezdettel az Önigazgatók Klubjában tartottuk meg.

VI. évf. 12. (97.) szám *1973. X. 12.*

OLLÓZTUK...

Műsoron: Miroslav Antić, Csoóri Sándor, Devecseri Gábor, Janikovszky Éva, Kosztolányi Dezső és Petőfi Sándor versei és karcolatai
Közreműködött: Barát Magdolna, Berényi Tibor, Csontos Magdolna, Kanalas Mária, Kecsenovics Mária, Kovács Birkás Magdolna, Makovits Judit, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szendi Jolán és Tallós Zsuzsa
Konferált: Horváth Emma

A műsort 1973. október 12-én, pénteken 16 órai kezdettel a csantavéri diszkoklubban tartottuk meg.

VI. évf. 13. (98.) szám *1973. X. 27.*

EGYÜTTESEN

A szabadkai amatőr művelődési egyesületek estje

Műsoron: Fehér Ferenc, Petőfi Sándor, Aco Šopov és Szép Ernő versei
Közreműködött: Póka Éva és Tallós Zsuzsa
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. október 12-én, szombaton 20 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

VI. évf. 14. (99.) szám *1973. X. 29.*

KÖNYVVEL A HALAK BIRODALMÁBAN

Műsoron: Áprily Lajos, Branko Radičević, Rónay György és Weöres Sándor versei

Közreműködött: Barát Magdolna, Csontos Magdolna, Jelica Kampa, Kecsenovics Mária, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán, Szloboda Erika és Tallós Zsuzsa

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. október 29-én, hétfőn 19 órai kezdettel a munkásegyetem kiállítási termében tantottuk meg.

VI. évf. 15. (100.) szám *1973. XI. 27.*

KÖSZÖNTÜNK, KÖZTÁRSASÁG!

Ünnepi műsor a köztársaság napja alkalmából

Műsoron: Csoóri Sándor, Kosztolányi Dezső és Petőfi Sándor versei

Közreműködött: Barát Magdolna, Csontos Magdolna, Makovits Judit, Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán és Szloboda Erika

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. november 27-én, kedden 18 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg a II. helyi közösség rendezvénye keretében.

VI. évf. 16. (101.) szám *1973. XI. 28.*

RESPUBLIKA

Kétnyelvű műsor a köztársaság napja alkalmából

Műsoron: Ivan Goran Kovačić, Desanka Maksimović, Tanasije Mladenović, Petőfi Sándor, Takács Gyula és Gvido Tartalja versei, valamint délszláv népballadák

Közreműködött: Bozsits Ildikó, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kiss Gréti, Marija Kolesnikov, Jelena Kopunović, Vesna Kujundžić, Lábadi Edit, Lipták Klára, Póka Éva, Tapolcsányi Angéla, Vécsi Judit és Zsáki Valéria

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1973. november 28-án, szerdán 11 órai kezdettel a munkásegyetem kiállítási termében tartottuk meg.

VII. évf. 1. (102.) szám *1974. II. 15.*

MAGYAR NÉPBALLADÁK

Műsoron: magyar népballadák

Közreműködött: Balog Eszter, Horváth Emma és Márki Jolán

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. február 15-én, pénteken 18 órai kezdettel a városháza nagytermében tartottuk meg

Ortutay Gyula budapesti néprajztudós előadása előtt.

Göncő Károly

Molnár Gábor Marianna

VII. évf. 2. (103.) szám *1974. V. 10.*

TAVASZI ZSIVAJ

Műsoron: Kosztolányi Dezső, Nagy László és Takács Gyula versei
Közreműködött: Göncő Károly, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kiss Gréti, Lipták Klára és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. május 10-én, pénteken 20 órai kezdettel a felderítők palicsi otthonában tartottuk meg.

VII. évf. 3. (104.) szám *1974. VI. 12.*

TENGEREK FOGSÁGÁBAN

Műsoron: Benjámin László versei
Közreműködött: Bakurek Emília és Szirászky Katalin
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. június 12-én, szerdán 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

VII. évf. 4. (105.) szám *1974. VI. 27.*

ÖNIGAZGATÓK MATINÉJA

Műsoron: Desanka Maksimović versei és szerb népdalok
Közreműködött: Budiša Duranci, Vesna Kujundžić és Tapolcsányi Angéla

A műsort 1974. június 27-én, csütörtökön 10 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg az *Önigazgatók matinéja* c. előadás keretében.

VII. évf. 5. (106.) szám *1974. IX. 10.*

EZZÉ VÁLANÉK?
Póka Éva önálló előadóestje

1. Petőfi Sándor: Verseim
2. Kaffka Margit: Petike jár
3. Bódás János: Az ökör
4. Jovan Jovanović-Zmaj: Jancsi
5. Déry Tibor: A fehér pillangó (részlet)
6. Miroslav Antić: A legszerelmesebb vers
7. Pardi Anna: Ifjúság
8. Ács Károly: Tenyerem két dolga
9. Gulyás Pál: Apám
10. Petőfi Sándor: Egy goromba tábornokhoz
11. Nagy László: Húsz évet betöltve
12. Nagy László: Szerelem emléke
13. Nagy László: Krizantém
14. Debreczeni József: Anyanyelvem
15. Debreczeni József: Égtájak tébolyában
16. Ács Károly: Laboratórium
17. Petőfi Sándor: Verseim

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. szeptember 10-én, kedden 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

VII. évf. 6. (107.) szám *1974. IX. 14.*

ÉJFÉLI SZÜRET

Műsoron: Ács Károly, Déry Tibor, Nagy László és Pardi Anna versei és prózai művei
Közreműködött: Póka Éva
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. szeptember 14-én, szombaton 24 órai kezdettel Hajdújáráson, tábortűz mellett tartottuk meg a Szüreti Napok keretében.

VII. évf. 7. (108.) szám *1974. X. 5.*

MUZSIKÁLÓ MESSZESÉG
Szirmai Károly-emlékest

Műsor

1. Önkeresés — vers — elmondta Szirácz ky Katalin
2. Elvándorol az erdő — novella — fölolvasta Kanalas Mária
3. A fekete város — lírai karcolat — fölolvasta Tallós Zsuzsa
4. Medekné — novella — fölolvasta Horváth Emma
5. Veszteglő vonatok a sötétben — novella — elmondta a szavalókórus (Márki Jolán, Móricz Gyöngyi, Némedi Gizella, Szatmári Ilona, Szendi Jolán)

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. október 5-én, szombaton 19 órai kezdettel a Verbászi Művelődési Otthon nagytermében tartottuk meg a Szirmai Károly halálának második évfordulója alkalmából rendezett emlékest keretében.

VII. évf. 8. (109.) szám *1974. XI. 18.*

A KEGYELET KOSZORÚJA

Műsoron: Ivan Goran Kovačić és Urbán János versei
Közreműködtek: Gubi Izabella, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. november 18-án, hétfőn 10 órai kezdettel Szabadkán, a Zmaj Jovan Jovanović utcai Mayer Ottmár-emléktábla megkoszorúzásakor tartottuk meg.

VII. évf. 9. (110.) szám *1974. XI. 22.*

A NAGYKORÚSÁG ÜNNEPÉN

Műsoron: Illyés Gyula és Kosztolányi Dezső versei
Közreműködtek: Gubi Izabella, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. november 22-én, pénteken 11 órai kezdettel a matematikai és nyelvi szakgimnázium épületében tartottuk meg a nagykorúság napja alkalmából a Zorka Vegyipari Gyár műkedvelő együttesének tagjaival együtt.

VII. évf. 10. (111.) szám *1974. XI. 22.*

A NAGYKORÚSÁG ÜNNEPÉN

A műsort 1974. november 22-én, pénteken 13 órai kezdettel a Zorka Vegyipari Gyár dísztermében tartottuk meg.

VII. évf. 11. (112.) szám *1974. XII. 6.*

A KÖNYV DICSÉRETE

Műsoron: Fehér Ferenc és Urbán János versei
Közreműködtek: Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Kiss Gréti, Szirączky Katalin, Tallós Zsuzsa és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. december 6-án, pénteken 18 órai kezdettel a városi könyvtár olvasótermében tartottuk meg annak a kiállításnak a megnyitóján, amelyen bemutatták az Életjel és az Ósvit kiadványait.

VII. évf. 12. (113.) szám *1974. XII. 21.*

KÖSZÖNTJÜK A HADSEREGET

Műsoron: Izet Sarajlić és Grigor Vitez versei, valamint részletek az Énekek könyvéből
Közreműködtek: Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Lábadi Edit, Lipták Klára, Kecsenovics Mária és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. december 21-én, szombaton 13 órai kezdettel a matematikai és nyelvi szakgimnázium épületében tartottuk meg.

VIDÁM PERCEK

Műsoron: Kosztolányi Dezső és Nagy László versei
Közreműködtek: Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Lábadi Edit és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. december 24-én, kedden 18 órai kezdettel a matematikai és nyelvi szakgimnázium épületében tartottuk meg.

Szenteleky-emlékszám (Póka Éva, Vikor Györgyi)

TÁVIRAT TÉLAPÓNAK

Műsoron: Janikovszky Éva, Kormos István, Kosztolányi Dezső, Nagy László, Petőfi Sándor és Tamkó Sirató Károly versei
Közreműködtek: Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Horváth Emma, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Márki Jolán, Szatmári Ilona és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1974. december 31-én, kedden 9 órai kezdettel a bácsszőlősi községházán tartottuk meg.

VIII. évf. 1. (116.) szám *1975. II. 10.*

SZELÍDEN, MINT A SZÉL

Tallós Zsuzsa önálló előadóestje

1. Mira Alečković: Egy árny üzenete
2. Nagy László: Az én szívem
3. Petőfi Sándor: Drága orvos úr
4. Nagy László: Tűz
5. Weöres Sándor: Aqua viva
6. Fehér Ferenc: Nyelv és varázs
7. Dögvarra — délszláv népballada
8. Fehér Ferenc: A vízhordó gyerek és a hörcsög
9. A vadgalamb és a szarka — magyar népmese
10. Szép Julianna — délszláv népballada
11. Szenteleky Kornél: Könnyű este
12. Váci Mihály: Szelíden, mint a szél

A Váci Mihály-vershez szegődött szobor Kalmár Ferenc szobrászművész alkotása.

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. február 10-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

VIII. évf. 2. (117.) szám *1975. III. 10.*

NYILVÁNOS ANGOLÓRA (1)

Műsoron: Geoffrey Chaucer Canterbury mesék c. elbeszélő költeménye középkori angol, újangol és magyar nyelven

Közreműködött: Horváth Emma, Szatmári Ilona és Sziráczky Katalin

Az órát vezette: Horváth Emma

A műsort 1975. március 10-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

VIII. évf. 3. (118.) szám *1975. III. 28.*

KIEGÉSZÍTETTÜNK...

Műsoron: Részletek Kosztolányi Dezső Zsivajgó természet c. ciklusából

Közreműködött: Farkas Edit, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Lábadi Edit, Lipták Klára és Szendi Jolán

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. március 28-án, pénteken 17 órai kezdettel a Jovan Jovanović Zmaj Általános Iskola dísztermében tartottuk meg.

VIII. évf. 4. (119.) szám *1975. IV. 29.*

NYILVÁNOS ANGOLÓRA (2)

Műsoron: Percy Bysshe Shelley Óda a nyugati szélhez, Émile Verhaeren A szél és Fehér Ferenc Óda a szélhez c. költeménye. Az első verset Tóth Árpád, a másodikat pedig Kosztolányi Dezső fordította

Közreműködött: Csernetics Rita, Gubi Izabella, Kecsenovics Mária, Kiss Gréti, Mester Ottília, Póka Éva, Simon Viktória és Szendi Jolán

Az órát vezette: Horváth Emma és Stefkó Mátyás

A műsort 1975. április 29-én, kedden 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

VIII. évf. 5. (120.) szám *1975. V. 2.*

CSAK A BÉKE...

Műsoron: Illyés Gyula Az éden elvesztése és Somlyó György Csak a béke c. műve

Közreműködött: Lipták Klára és Sziráczky Katalin

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. május 2-án, pénteken 18.30 órai kezdettel az ifjúsági staféta megérkezése alkalmával a Szabadság téren rendezett ünnepség keretében tartottuk meg.

VIII. évf. 6. (121.) szám *1975. VI. 12.*

NYILVÁNOS ANGOLÓRA (3)

Műsoron: Dylan Thomas versei

Közreműködött: a szerző (hanglemezről), valamint Csernetics Rita és László Ibolya

Az órát vezette: Horváth Emma

A műsort 1975. június 12-én, csütörtökön 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

VIII. évf. 7. (122.) szám *1975. VI. 15.*

ÁLLATOK BESZÉDE

Műsoron: Részletek Kosztolányi Dezső Zsivajgó természet c. miniatűrjeiből

Közreműködött: Fábrik Amália, Gubi Izabella, Jamrik Edit, Lábadi Edit, Lipták Klára és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. június 15-én, vasárnap 18 órai kezdettel a hajdújárási művelődési otthonban tartottuk meg a Belgrádi Rádió *Selo veselo* c. nyilvános adása keretében.

VIII. évf. 8. (123.) szám *1975. X. 10.*

DAL A HAZÁMRÓL — PJESMA O MOJOJ ZEMLJI

1. Dragan Kolundžija: Smrt trideset Skojevki (odlomak) — recitovao I hor recitatora (Olivera Begović, Vesna Grba, Ljiljana Ilić, Matilda Kolar, Marija Saulić)
2. Slavko Vukosavljević: Katonasírok — fordította Jung Károly — előadta a szavalókórus (Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria, Vécsi Judit)
3. I. G. Kovačić: Partizanka — recitovala Zdravka Nikolić
4. Bolna leži omladinka Mara — narodna pesma — recitovao II hor recitatora (Beata Bognar, Valerija Bukvić, Ružica Hegediš, Ljubica Jevicki, Ružica Mirić, Živka Petrić, Ana Sigmund, Miroslava Skenderović, Marica Tomić)
5. Vasko Popa: A Sutjeska szeme — részlet — fordította Ács Károly — fölolvasta Csernetics Rita
6. Na Kordunu — narodna pesma — recitovao I hor recitatora
7. Nikola Vapcarov: Utolsó vers — fordította Kardos László — előadta a szavalókórus
8. Radovan Zogović: Kačina kosa odasvud do Aušvica — kazivao Ratko Radulović
9. Vladimir Nazor: Tito parancsa — fordította Dudás Kálmán — fölolvasták Márki Jolán, Szatmári Ilona és Tumbász Lídia
10. Marjane — narodna pesma — recitovao I hor recitatora

11. Louis Aragon: Ballada arról, aki dalolva állta a kínszenvedést — fordította Illyés Gyula — fölolvasta Balogh Eszter
12. Kosta Abraševic: Crvena — recitovao II hor recitatora
13. Oskar Davičo: Miting — Ács Károly fordítása — fölolvasta Kiss Magdolna
14. I. G. Kovačić: Naša sloboda — odlomak — recitovao Ratko Radulović
15. Jure Kaštelan: Pjesma o mojoj zemlji — recitovao Predrag Zorić
16. Debreceni József: A megfagyott őr — elmondta Póka Éva
17. Bella István: Ég és búzavirág — elmondta Póka Éva

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. október 10-én, pénteken 18.30 órai kezdettel az Elektrovojvodina társastermében tartottuk meg a felszabadulás évfordulója alkalmából.

VIII. évf. 9. (124.) szám *1975. X. 13.*

MEDVEKÓ

Macedón költőtalálkozó

1. Gane Todorovszki: Hét visszatérés a rezgő nyárfa motívumához — fölolvasta Komáromi Ágnes
2. Radovan Pavlovszki: Gölöncsérek — fordította Ács Károly — fölolvasta Balogh Eszter
3. Ante Pavlovszki: Medvekó — fordította Torok Csaba — előadta a szavalókórus (Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria, Vécsi Judit)

Rendező: Horváth Emma

A műsort a Városi Könyvtár Kultúrtribünje által szervezett szerbhorvát, magyar, macedón, albán és török nyelvű rendezvény keretében mutattuk be. Az esten fellépett Todor Csalovszki, Iszlam Abdulijaszisz, Haszan Merdzsan, Olivera Nikolova és Gane Todorovszki költő is.

Az előadást 1975. október 13-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében tartottunk meg.

Kampa Jelica

Jamrik Edit

VIII. évf. 10. (125.) szám *1975. X. 25.*

NEVETEKET VESSZÜK SZÁNKRA — VAŠE IMENA IZGOVARAMO

1. Dragan Kolundžija: Smrt trideset Skojevki — odlomak — recitovao hor recitatora (Olivera Begović, Vesna Grba, Ljiljana Ilić, Matilda Kolar, Marija Saulić)
2. Slavko Vukosavljević: Katonasírok — fordította Jung Károly — előadta a szavalókórus
3. Na Kordunu — narodna pesma — recitovao hor recitatora
4. Radovan Zogović: Kačina kosa odasvud do Aušvica — recitovao Ratko Radulović
5. Kassák Lajos: Partizándalok — elmondta Benedek Kornélia
6. Marjane — narodna pesma — recitovao hor recitatora
7. Debreczeni József: A megfagyott őr — elmondta Póka Éva
8. Bella István: Búzavirág — elmondta Póka Éva
9. Bolna leži partizanka Mara — narodna pesma — recitovao hor recitatora
10. Nikola Vapcarov: Utolsó vers — fordította Kardos László — előadta a szavalókórus
11. Kosta Abrašević: Crvena — recitovao hor recitatora
12. I. G. Kovačić: Naša sloboda — recitovao Ratko Radulović
13. Somlyó György: Csak a béke — elmondta Szirácz ky Katalin
14. Illyés Gyula: Az éden elvesztése — elmondta a szavalókórus

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. október 25-én, szombaton 11 órai kezdettel a Zorka mozitermében tartottuk meg.

VIII. évf. 11. (126.) szám *1975. XI. 14.*

HALLJA KELMED, NAPURAM!

Műsoron: Berda József, Takács Gyula, Kosztolányi Dezső, Weöres Sándor és Fehér Ferenc versei

Közreműködött: Farkas Edit, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Labádi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria és Vécsi Judit

Bevezetőt mondott: Horváth Emma

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. november 14-én, pénteken a Bunjevačko kolóval együtt tartottuk meg a Napsugaras ősz keretében a Zorka mozitermében.

VIII. évf. 12. (127.) szám *1975. XI. 23.*

LÉGY ZÁSZLÓ — BUDI BARJAK

1. Kosta Abrašević: Crvena — recitovao hor recitatora (Olivera Begović, Vesna Grba, Ljiljana Ilić, Matilda Kolar, Marija Saulić)
2. Kosztolányi Dezső: Zászló — elmondta a szavalókórus
3. Luis Aragon: Ballada arról, aki dalolva állta a kínszenvedést — fordította Illyés Gyula — elmondta Balogh Eszter
4. Mala Ranka — narodna pesma — recitovao hor recitatora
5. Petőfi Sándor: Respublika — elmondta a szavalókórus
6. Vasko Popa: A Sutjeska szeme — fordította Ács Károly — elmondta Csernetics Rita
7. Miroslav Veldman: Odjekuju rafali — recitovao hor recitatora
8. Oskar Davičo: Miting — fordította Ács Károly — elmondta Kiss Magdolna
9. Dušan Kostić: Miting ljubavi — recitovao Ratko Radulović
10. Esad Mekuli: Na putu — recitovao hor recitatora

11. Risto Tošović: Cvet na zgarištu — recitovao Ratko Radulović
12. Juhász Ferenc: Kinek karja van — elmondta Tomek Béla
13. I. G. Kovačić: Partizanka — recitovao Ratko Radulović

Rendező: Horváth Emma

A műsor, melyet a Đuro Salaj Általános Iskolával közösen szerveztünk, 1975. november 23-án, vasárnap 10.30 órai kezdettel a Zorka mozitermében tartottuk meg.

VIII. évf. 13. (128.) szám *1975. XI. 27.*

SZABADSÁGUNK — NAŠA SLOBODA

1. Dragan Kolundžija: Smrt trinaest Skojevki — odlomak — recitovao hor recitatora
2. Nikola Vapcarov: Utolsó vers — Kardos László fordítása — előadta a szavalókórus
3. Na Kordunu — narodna pesma — recitovao hor recitatora
4. Radovan Zogović: Kačina kosa odasvud do Aušvica — recitovao Ratko Radulović
5. Louis Aragon: Ballada arról, aki dalolva állta a kínszenvedést — Illyés Gyula fordítása — elmondta Balogh Eszter
6. Marjane — narodna pesma — recitovao hor recitatora
7. Ivan Goran Kovačić: Naša sloboda — recitovao Ratko Radulović
8. Bolna leži omladinka Mara — narodna pesma — recitovao hor recitatora
9. Ivan Goran Kovačić: Partizanka — recitovala Zdravka Nikolić
10. Illyés Gyula: Az éden elvesztése — részlet — előadta a szavalókórus
11. Jure Kaštelan: Pjesma o mojoj zemlji — recitovao Predrag Zorić
12. Juhász Ferenc: Kinek karja van — elmondta Tomek Béla

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. november 27-én, csütörtökön 18.30 órai kezdettel az iparosotthon nagytermében tartottuk meg. Az előadáson fellépett még a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara és a Bunjevačko kolo tánccsoportja.

VIII. évf. 14. (129.) szám *1976. XI. 28.*

ÉG ÉS SZIVÁRVÁNY

Műsoron: Debreczeni József és Bella István versei
Közreműködött: Póka Éva
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. november 28-án, pénteken 16 órai kezdettel a November 29. Húsárugyár művelődési otthonában tartottuk meg.

VIII. évf. 15. (130.) szám *1975. XII. 7.*

ÉGTÁJAK

Műsoron: Ács Károly és Debreczeni József versei
Közreműködött: Póka Éva
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. december 7-én, vasárnap 19.30 órai kezdettel az ifjúsági otthon nagytermében tartottuk meg.

VIII. évf. 16. (131.) szám *1975. XII. 21.*

A MEGFAGYOTT ŐR

Műsoron: Debreczeni József versei
Közreműködött: Póka Éva
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. december 21-én, vasárnap 16 órai kezdettel a hadsereg napja alkalmából a horgosi művelődési otthonban tartottuk meg.

Forradalmi est a Zorka gyár művelődési otthonában

VIII. évf. 17. (132.) szám *1975. XII. 21.*

TENYEREM KÉT DOLGA

Műsoron: Ács Károly versei
Közreműködött: Póka Éva
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1975. december 21-én, vasárnap 18.30 órai kezdettel a sportcsarnokban tartottuk meg a véradók ünnepségén.

VIII. évf. 18. (133.) szám *1975. XII. 30.*

DOMINÓ

Tomek Béla önálló műsora

Műsor

1. Josip Pupačić: Csak neked nem írtam, anyám
2. Juhász Gyula: Milyen volt . . .
3. Juhász Gyula: Profán litánia — elmondta Jamrik Edit
4. Juhász Gyula: Anna örök
5. Vajda János: Húsz év múlva
6. Nagy László: Ki viszi át a szerelmet
7. Füst Milán: „Ha csontjaimat meg kelletik adni . . ."
8. Füst Milán: Szellemek utcája — elmondta Farkas Edit
9. Zelk Zoltán: Szobatársak dicsérete
10. Zelk Zoltán: Rokoni hívás
11. Petőfi Sándor: A vándorlegény
12. Petőfi Sándor: A Naphoz
13. Petőfi Sándor: Színbírálat
14. Juhász Ferenc: Kinek karja van
15. Vlagyimir Majakovszkij: Beszélgetés Lenin elvtárssal

Rendezte: Horváth Emma

A műsort 1975. december 30-án, 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

IX. évf. 1. (134.) szám *1976. III. 8.*

NŐNAPI VIRÁGCSOKOR — BUKET CVEĆA ZA DAN ŽENA

1. Mirjana Stefanović: Ko zna čuti govora cveća — odlomak — recitovao hor recitatora (Olivera Begović, Ljiljana Ilić, Matilda Kolar, Marija Saulić)
2. Csokonai Vitéz Mihály: Egy tulipánhoz — elmondta a szavalókórus (Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria, Vécsi Judit)
3. Dušan Dukić: Ljubav — recitovao hor recitatora
4. Nagy László: Szerelem emléke — elmondta a szavalókórus
5. Juhász Gyula: Milyen volt — elmondta Tomek Béla
6. Juhász Gyula: Anna örök — elmondta Tomek Béla
7. Vajda János: Húsz év múlva — elmondta Tomek Béla
8. Momak i devojka — narodna pesma — recitovao hor recitatora
9. Bez drugog ni u kolo — narodna pesma — recitovao hor recitatora
10. Dragan Lukić: Svađalica — recitovao hor recitatora
11. Weöres Sándor: Az éjszaka csodái — előadta a szavalókórus
12. Angol gyermekversek — előadta a szavalókórus
13. Lóci óriás lesz — elmondta Pajor Gizella
14. Miroslav Antić: Najmanja pesma — recitovao hor recitatora

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. március 8-án, hétfőn 12.30 órai kezdettel a Zorka üzemi éttermében tartottuk meg.

IX. évf. 2. (135.) szám *1976. IV. 9.*

PITYPANG

Műsoron: Benedek Elek, Csányi Gyöngyi, Csóri Sándor, Devecseri Gábor, Szergej Jeszenyin, La Fontaine, Szabó Lőrinc, Szűcs Imre, Takács Gyula, Varga Katalin, Weöres Sándor és Jovan Jovanović Zmaj gyermekversei

Közreműködött: Pajor Gizella és Póka Éva

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. április 9-én, pénteken 16 órai kezdettel a pacséri Moša Pijade Általános Iskola előcsarnokában tartottuk meg.

IX. évf. 3. (136.) szám *1976. IV. 9.*

TÁRLATNYITÓ (1.)

Műsoron: Milovan Danojlić, Jovan Dučić, Fehér Ferenc és Pap József versei

Közreműködött: Pajor Gizella, Póka Éva és Ratko Radulović

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1976. április 9-én, pénteken 18 órai kezdettel Török István tárlatának megnyitóján a pacséri Moša Pijade Általános Iskola előcsarnokában tartottuk meg.

IX. évf. 4. (137.) szám *1976. IV. 16.*

KÖLTŐ SZÓL HOZZÁD

Műsoron: József Attila, Kosztolányi Dezső és Pap József versei

Közreműködött: Benedek Kornélia, Jamrik Edit és Kiss Magdolna

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. április 16-án, pénteken 16 órai kezdettel a moravicai Kovács Gyula Általános Iskola tantermében tartottuk meg.

TÁRLATNYITÓ (2.)

Műsoron: Miroslav Antić, Dušan Đukić, Fehér Ferenc, Juhász Gyula, Mirjana Stefanović versei és szerb népdalok
Közreműködött: Olivera Begović, Jamrik Edit, Kiss Magdolna, Matilda Kolar és Marija Saulić
Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1976. április 16-án, pénteken 18 órai kezdettel a moravicai Kovács Gyula Általános Iskola kiállítási csarnokában Török István tárlatának megnyitóján tartottuk meg.

Berényi Tibor

Losonc Gyula

MICSODA MADÁR

Műsoron: Janikovszky Éva, Josef Guggenmos, Laura E. Richards, Weöres Sándor és Zelk Zoltán versei
Közreműködött: Kecsenovics Mária
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. április 23-án, pénteken 17 órai kezdettel a kishegyesi Ady Endre Általános Iskola tantermében tartottuk meg.

IX. évf. 7. (140.) szám *1976. IV. 23.*

TÁRLATNYITÓ (3.)

Műsoron: Miroslav Antić, Hans Arp, Juhász Gyula, Dušan Đukić, Mirjana Stefanović és Szabó Lőrinc versei valamint szerb népdalok

Közreműködött: Olivera Begović, Jamrik Edit, Kecsenovics Mária, Matilda Kolar, Lipták Klára és Marija Saulić

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1976. április 23-án, pénteken 18 órai kezdettel a kishegyesi Ady Endre Általános Iskola előcsarnokában Török István tárlatának megnyitóján tartottunk meg.

IX. évf. 8. (141.) szám *1976. IV. 29.*

SZÜLETÉSNAPI KÖSZÖNTŐ

Műsor

1. Vladimir Nazor: Naš vođa — előadta a szerbhorvát szavalókórus (Olivera Begović, Ljiljana Ilić, Matilda Kolar, Marija Saulić)
2. Somlyó Zoltán: Testvérek; Májusra — előadta a magyar szavalókórus (Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Lipták Klára, Varjas Valéria, Vécsi Judit)
3. Marjane — népdal — előadta a szerbhorvát szavalókórus
4. Takács Gyula: Márciusi nap — előadta a magyar szavalókórus
5. Ivan Goran Kovačić: Naša sloboda — részlet — elmondta Ratko Radulović

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. április 29-én, csütörtökön 12.30 órai kezdettel a matematikai és nyelvi szakgimnázium tornatermében a felderítő szervezet ifjúságnapi helyi stafétájának megérkezése alkalmából tartottuk meg.

IX. évf. 9. (142.) szám *1976. V. 21.*

KÉP ÉS BETŰ

Műsoron: Ivo Andrić, Hans Arp, Miroslav Krleža és Fehér Ferenc versei

Közreműködött: Csernetics Rita, Jamrik Edit, Kiss Magdolna és Lipták Klára

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. május 21-én, pénteken Balázs G. Árpád festőművész retrospektív kiállításának megnyitóján, a Városi Múzeum kiállítási termében tartottuk meg.

IX. évf. 10. (143.) szám *1976. V. 28.*

CSAK VIDÁMAN — SAMO VESELO

Műsoron: Miroslav Antić, Jovan Dučić, Dragan Lukić, Đesanka Maksimović és Weöres Sándor költeményei, valamint angol gyermekversek

Közreműködött: Olivera Begović, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Ljiljana Ilić, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Matilda Kolar, Lábadi Edit, Lipták Klára, Sonja Milivojević, Marija Saulić, Varjas Valéria és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. május 28-án, pénteken 12 órai kezdettel a matematikai és nyelvi gimnázium tornatermében tartottuk meg.

KORAK

Recital poezije u izvođenju Ratka Radulovića

1. Jovanka Inić: Uvodna reč
2. Muzički predgovor
3. Aleksa Šantić: Moja otadžbina
4. Miloš Crnjanski: Jugoslaviji
5. Ivan Goran Kovačić: Naša sloboda — odlomak
6. Radovan Zagorović: Kaćina Kosa odasvud do Aušvica
7. Dušan Kostić: Minting ljubavi
8. Risto Tošović: Cvet na zgarištu
9. Bora Vitorac: Braća Tucakov
10. Muzički intermeco
11. Sergej Jesenjin: Pesma
12. Ratko Radulović: Dve pesme
13. Muzički intermeco
14. Jacques Prévert: Za tebe ljubavi moja
15. Oskar Davičo: Hana
16. Muzički intermeco
17. Jacques Prévert: Pikasova šetnja

Muzičke tačke izveli su: Éva Pataki (solo) i Dušan Evetović (gitara)

Režiser: Emma Horváth

A műsort 1976. június 14-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

A pedagógiai főiskola lánykórusa Balogh Janka karnaggyal

HŐSÖK EMLÉKMŰVE ELŐTT

1. Grigor Vitez: Egy katona sírverse — Csuka Zoltán fordítása — elmondta Vécsi Judit
2. Na Kordunu — narodna pesma — recitovala je Matilda Kolar
3. Bella István: Ég és búzavirág — előadta Tomek Béla
4. Esad Mekuli: Na putu — recitovala je Matilda Kolar

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. július 4-én vasárnap 10 órai kezdettel a Fasizmus áldozatainak terén levő emlékmű előtt tartottuk meg a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkarával együtt a harcosok napja alkalmából rendezett ünnepség keretében.

Gyelmis Ágnes és Gyenes Márta

Slavoljubka Zarić

VENDÉGSÉGBEN

Műsoron: Dušan Đukić, Janikovszky Éva, Dušan Kostić, Dragan Lukić, Jacques Prévert, Mirjana Stefanović, Takács Gyula, Zelk Zoltán, Radovan Zogović és Weöres Sándor művei, angol gyermekversek és kiszámolók

Közreműködött: Olivera Begović, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Ljiljana Ilić, Jamrik Edit, Matilda Kolar, Kiss Gréti, Lipták Klára, Ratko Radulović, Marija Saulić és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. szeptember 11-én, szombaton 9 órai kezdettel a sándori Május 25. Általános Iskola tornatermében tartottuk meg.

IX. évf. 14. (14.) szám *1976. IX. 25.*

ÓDA AZ ÉSZHEZ

Műsoron: Jacques Prévert és Vas István versei
Közreműködött: Ratko Radulović és Sziráczky Katalin
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. szeptember 25-én, szombaton 15.30 órai kezdettel
a régi városháza dísztermében tartottuk meg
a II. nemzetközi felszabadulási női sakkverseny megnyitóján.

IX. évf. 15. (148.) szám *1976. X. 4.*

MESE A VIRÁGRÓL

Sziráczky Katalin önálló műsora

1. G. B. Shaw: Canterbury mesék — fordította Vas István — részlet
2. Somlyó György: Mese a virágról
3. Gárdonyi Géza: A tűz
4. Camille Saint-Saëns: Hattyú — hangszalagról
5. Benjámin László: A matróz
6. G. B. Shaw: Szent Johanna — részlet
7. Maurice Ravel: Összeállítás habanéra formában — hangszalagról
8. A gyáva legény — székely népballada
9. A vadgalamb és a szarka — népmese
10. Janikovszky Éva: Velem mindig történik valami
11. Devecseri Gábor: Állatkerti útmutató — részletek
12. Tamkó Sirató Károly: Kuli és puli
13. Weöres Sándor: Csimpilimpi, hova mész?
14. Kosztolányi Dezső: Zsivajgó természet — részletek
15. Camille Saint — Saëns: Hattyú — hangszalagról

Rendező: Horváth Emma
A műsort 1976. október 4-én, hétfőn 19 órai kezdettel
a Népkör kistermében tartottuk meg.

IX. évf. 16. (149.) szám *1976. X. 5.*

KORAK

Recital poezije
A műsort 1976. október 5-én, kedden 19.30 órai kezdettel
a Népkör kistermében tartottunk meg.

IX. évf. 17. (150.) szám *1976. X. 9.*

1941

Műsoron: Gál László és Ivan Goran Kovačić versei

Közreműködött: Ratko Radulović és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1976. október 9-én, szombaton 11 órai kezdettel
a tavankúti Nyugtalan rónaság elnevezésű emlékmű előtt tartottuk meg
a felszabadulásnapi menetelés záróünnepsége keretében.

IX. évf. 18. (151.) szám *1976. X. 12.*

KORAK

Recital poezije
A műsort 1976. október 12-én, kedden 19.30 órai kezdettel
a Népkör kistermében tartottuk meg.

IX. évf. 19. (152.) szám *1976. X. 13.*

ÉRTED SZÓLOK

Tallós Zsuzsa önálló műsora

1. Szenteleky Kornél: Bácskai éjjel
2. Molcer Mátyás: Érted szólok
3. Zákány Antal: Várakozás
4. Stevan Raičković: Kővé vált altatódal
5. Burkus Valéria: Vérvörös narancs
6. Burkus Valéria: Találkozás
7. Maurice Ravel: Összeállítás habanére formában — hangszalagról
8. Weöres Sándor: Aqua viva
9. Sarasate: Zapateado, Op. 23. — hangszalagról
10. Tamkó Sirató Károly: Halló Lajos
11. Devecseri Gábor: Állatkerti útmutató — részletek
12. Tamkó Sirató Károly: Kongó volt
13. Tamkó Sirató Károly: Késő ősz
14. Bórkon Gábor: Pepita oroszlán
15. Paul Tortelier: Pishnetto — hangszalagról
16. Gulyás József: Gondolatok a versről
17. Maurice Ravel: Összeállítás habanéra formában — hangszalagról

A műsort 1976. október 13-án, szerdán 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

IX. évf. 20. (153.) szám *1976. X. 20.*

KORAK

Recital poezije

A műsort 1976. október 20-án, szerdán 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

Együtt és egyedül — poézis a színpadon

IX. évf. 21. (154.) szám *1976. X. 23.*

BAČSKAI SZIMFÓNIA

Műsoron: Ady Endre, Fehér Ferenc és Gál László versei
Közreműködött: Bite Ágota és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. október 23-án, szombaton 10 órai kezdettel az elesett harcosok nagyfényi emlékművének leleplezése alkalmával rendezett ünnepség keretében tartottuk meg.

IX. évf. 22. (155.) szám *1976. XI. 4.*

KORAK

Recital poezije

A műsort 1976. november 4-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

IX. évf. 23. (156.) szám *1976. XI. 9.*

AZ IRODALOM VONZÁSÁBAN

Műsoron: Ady Endre, Ivan Goran Kovačić és Petőfi Sándor versei
Közreműködött: Olivera Begović, Horváth Emma, Matilda Kolar, Marija Saulić, Vécsi Judit és Versegi Márta
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. november 9-én, kedden 18.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében az Andruskó Károly ex libriseit és metszeteit bemutató kiállítás megnyitóján tartottuk meg.

IX. évf. 24. (157.) szám *1976. XI. 11.*

KORAK

Recital poezije

A műsort 1976. november 11-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a Népkör kistermében a határőrök számára tartottuk meg.

IX. évf. 25. (158.) szám *1976. XI. 26.*

TŰZVIRÁG — PLAMENI CVET

Műsoron: Gál László és Risto Tošović versei
Közreműködött: Ratko Radulović és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1976. november 26-án, pénteken 17 órai kezdettel a köztársaság napja alkalmából rendezett központi ünnepség keretében a városháza dísztermében tartottuk meg.

IX. évf. 26. (159.) szám *1976. XII. 10.*

KORAK

Recital poezije

A műsort 1976. december 10-én, pénteken 19.30 órai kezdettel a bajmoki könyvtárban tartottuk meg.

IX. évf. 27. (160.) szám *1976. XII. 21.*

KÖSZÖNTJÜK A KATONÁKAT

Műsoron: Gál László és Slavko Vukosavljević versei, valamint partizándalok
Közreműködött: Olivera Begović, Fábrik Amália, Gubi Izabella, Gulyás Rozália, Ljiljana Ilić, Jamrik Edit, Kiss Gréti, Lábadi Edit, Marija Saulić, Varjas Valéria és Vécsi Judit
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1976. december 21-én, kedden 18 órai kezdettel a városháza dísztermében tartottuk meg.

X. évf. 1. (161.) szám *1977. II. 18.*

ELKÖTELEZETLEN ORSZÁGOK IRODALMA

Műsoron: Aimé Césaire, Frantz Fanon, Keita Fodeba, Ho Si Minh, Pablo Neruda és Agostinho Neto művei

Közreműködött: Benedek Kornélia, Bite Ágota, Vera Korponaić, Sonja Milivojević, Pajor Gizella, Ratko Radulović, Marija Saulić és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. február 18-án, pénteken 18 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében az el nem kötelezett országok kiadványait bemutató kiállítás megnyitóján tartottuk meg.

Vikor Györgyi verset mond

A háromnyelvű est szereplői

X. évf. 2. (162.) szám *1977. III. 7.*

MILLIÓK SZÍVÉBEN — U SRCIMA MILIONA

Műsoron: Ács Károly, Miroslav Antić, Juhász Ferenc, Lukács Gyula, Kassák Lajos, Ivan Goran Kovačić, Izet Sarajlić és Várnai Zseni művei

Közreműködött: Bleszity Ákos, Jamrik Edit, Lipták Klára, Sonja Milivojević, Ratko Radulović, Marija Saulić és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. március 7-én, hétfőn 18 órai kezdettel a Népszínház nagytermében a nőnapi központi ünnepség keretében tartottuk meg.

X. évf. 3. (163.) szám *1977. III. 18.*

ELKÖTELEZETLEN ORSZÁGOK IRODALMA

A kétnyelvű műsort 1977. március 18-án, pénteken 18 órai kezdettel a kertvárosi helyi közösség otthonában e közösségnek és az eszéki ipari negyed helyi közösségének együttműködéséről szóló társadalmi megegyezés aláírása alkalmából rendezett ünnepség keretében tartottuk meg.

X. évf. 4. (164.) szám *1977. III. 24.*

ÁGGAL, VIRÁGGAL

Műsoron: Arany János, Devecseri Gábor, Oskar Davičo, Petőfi Sándor, Jacques Prévert, Rónay György, Szabó Lőrinc, Risto Tošović és Tóth Árpád költeményei, valamint angol gyermekversek

Közreműködött: Jamrik Edit, Pajor Gizella, Ratko Radulović és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. március 24-én, csütörtökön 17 órai kezdettel a kertvárosi helyi közösség otthonában a gerontológiai klub évi közgyűlése alkalmából rendezett ünnepség keretében tartottuk meg.

X. évf. 5. (165.) szám *1977. V. 8.*

AZ EMLÉKMŰNÉL

Műsoron: hazafias versek

Közreműködött: Maja Malagurski, Pajor Gizella, Marija Vuković és Slavoljubka Zarić

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. május 8-án, vasárnap 11 órai kezdettel a tavankúti Nyugtalan rónaság elnevezésű emlékműnél tartottuk meg.

X. évf. 6. (166.) szám *1977. V. 13.*

EMBERT ÉNEKELEK

Műsoron: Ács Károly, Vladimir Nazor, Jovan Popović és Walt Whitman versei

Közreműködött: Ratko Radulović, Marija Saulić és Vécsi Judit

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. május 13-án, pénteken 17 órai kezdettel a vasútállomás előtt a vasutasok stafétájának érkezése alkalmából rendezett ünnepség keretében tartottuk meg.

X. évf. 7. (167.) szám *1977. VI. 25.*

U SLOZI — SNAGA

Műsoron: Vladimir Nazor és Radonja Vešović versei

Közreműködött: Slavoljubka Zarić

Rendező: Horváth Emma

A szerbhorvát nyelvű műsort 1977. június 25-én, szombaton 8 órai kezdettel a JNH kerthelyiségében a szabadkai, zombori és topolyai katonák és fiatalok részvételével megtartott verseny keretében tartottuk meg.

X. évf. 8. (168.) szám *1977. VII. 4.*

LEGYÜNK VIRÁGOK

Műsoron: alkalmi irodalmi összeállítás

Közreműködött: Maja Malagurski, Vécsi Judit, Marija Vuković és Slavoljubka Zarić

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. július 4-én, hétfőn 10 órai kezdettel a Fasizmus áldozatainak terén levő emlékmű előtt a Lányi Ernő Művelődési Egyesülettel együtt tartottuk meg.

X. évf. 9. (169.) szám *1977. VIII. 29.*

SZÓLJUNK SZÉPEN

Műsoron: Ács Károly, Desanka Maksimović, Vladimir Nazor, Takács Gyula és Radonja Vesović versei

Közreműködött: Vécsi Judit és Slavoljubka Zarić

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. augusztus 29-én, hétfőn 9 órai kezdettel az új városháza tanácstermében a magyar szakos tanárok évi tanácskozásának megnyitóján tartottuk meg.

X. évf. 10. (170.) szám *1977. X. 25.*

NAPPALOK HORGONYA

Bevezetőt mondott: Nikola Knežević, Ladislav Kovačić és Urbán János

Műsoron: Rajko Balaban-Sibirski, Marija Cindori, Lazar Francišković, Vladimir Đurić, Žarko Rafajlović, Marija Šimković és Petar Vukov versei

Közreműködtek: a szerzők, valamint Gönczi Sára, Kopeczky Csaba, Molcer Mátyás és Urbán János

Rendező: Urbán János

A kétnyelvű műsort 1977. október 25-én, kedden 18.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében a könyvhónap megnyitása alkalmából tartottuk meg.

Szerbhorvát nyelvű csoportunk búcsúfellépte

X. évf. 11. (171.) szám *1977. XI. 11.*

ÍGY LÁTOM ŐKET

1. Gulyás József: Gondolatok a versről — részlet — elmondta Rövid Eleonóra
2. Ivo Andrić: Lice — odlomak — čitala je Nevenka Đorđević
3. Fehér Ferenc: Agyag — elmondta Fehér Matild
4. Miroslav Antić: O vajarstvu — odlomak — čitala je Slavoljubka Zarić

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1977. november 11-én, pénteken 18 órai kezdettel a Városi Könyvtár olvasótermében Almási Gábor portré- és karikatúrakiállításának megnyitóján tartottuk meg.

X. évf. 12. (172.) szám *1977. XI. 24.*

RÁNK HASONLÍTS, KÖZTÁRSASÁG!

Műsoron: alkalmi irodalmi összeállítás

Közreműködött: Gyelmis Ágnes, Kovács Birkás Piroska, Pajor Gizella és Rövid Eleonóra

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1977. november 24-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a kertvárosi helyi közösség otthonában a köztársaság napja alkalmából tartottuk meg.

X. évf. 13. (173.) szám *1977. XII. 6.*

ADY KÖZÖTTÜNK

Műsoron: Ady Endre versei magyarul és szerbhorvát nyelven, valamint részlet Bölöni Györgyné naplójából

Közreműködött: Nevenka Đorđević, Maja Malagurski, Neisz Ilona és Pajor Gizella

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1977. december 6-án, kedden 18 órai kezdettel a Városi Könyvtár földszinti termében az Ady-kiállítás megnyitóján tartottuk meg.

X. évf. 14. (174.) szám *1977. XII. 30.*

ÚJÉVI TEREFERE

Műsoron: Miroslav Antić, Brasnyó István, Csanádi Imre és Dušanka Maksimović versei

Közreműködött: Gyelmis Ágnes, Neisz Ilona és Slavoljubka Zarić

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1977. december 30-án, pénteken 10 órai kezdettel a sétaerdei nyugdíjasotthon társalgójában tartottuk meg.

XI. évf. 1. (175.) szám *1978. III. 7.*

ÚJONCAVATÓ

Műsoron: Arany János, Dzsida Jenő, Fehér Ferenc, Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Miroslav Krleža, Emil Loteanu, Nagy László, Petőfi Sándor, Jacques Prévert és Szabó Lőrinc versei

Közreműködött: Dankó Ágnes, Gáspár Irma, Horváth Militicsi Attila, Margit Éva, Molnár Gábor Marianna, Pausity Olga, Somogyi Edit, Szűcs Valéria és Tóth Eszter

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1978. március 7-én, kedden 19 órai kezdettel a Népkör kistermében tartottuk meg.

XI. évf. 2. (176.) szám *1978. III. 8.*

VIRÁGFÜZÉR

Műsoron: Ady Endre, Radnóti Miklós, Konsztantyin Szimonov, Tóth Endre és Zágon István művei
Közreműködött: Erős Borbála, Horváth Militicsi Attila, Lakatos Lívia, Molnár Gábor Marianna és Szücs Valéria
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1978. március 8-án, szerdán 20 órai kezdettel a hajdújárási ifjúsági otthon kistermében tartottuk meg.

XI. évf. 3. (177.) szám *1978. VI. 5.*

PIROS SZEGFŰ — CRVENI KARAMFIL

Műsoron: Mira Alečković és Radonja Vešović versei
Közreműködött: Pajor Gizella és Slavoljubka Zarić
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1978. június 5-én, hétfőn 18 órai kezdettel tartottuk meg a régi városháza előcsarnokában a VKSZ értekezletei és a JKSZ kongresszusai című kiállítás megnyitóján.

XI. évf. 4. (178.) szám *1978. VI. 14.*

A KÉPZŐMŰVÉSZET SZOLGÁLÓLEÁNYA — SLUŽAVKA LIKOVNE UMETNOSTI

Műsoron: Miroslav Antić és Képes Géza versei
Közreműködött: Pajor Gizella és Slavoljubka Zarić
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1978. június 14-én, szerdán 19 órai kezdettel a Veljko Vlahović Munkásegyetem előcsarnokában a szabadkai amatőr képzőművészek tárlatának megnyitóján tartottuk meg.

XI. évf. 5. (179.) szám *1978. VI. 27.*

FRISS LEVEGŐ — ČISTI ZRAK

Műsoron: Duško Trifunović és Garai Gábor versei
Közreműködött: Árokszállási Márta és Pajor Gizella
Rendező: Horváth Emma

A műsort 1978. június 27-én, kedden 18 órai kezdettel a Népszínház nagytermében tartottuk meg az önigazgatók napja alkalmából rendezett ünnepi akadémia keretében.

XI. évf. 6. (180.) szám *1978. VII. 22.*

BÚZAVIRÁG

Műsoron: Gál László versei
Közreműködött: Pajor Gizella

A műsort 1978. július 22-én, szombaton 18 órai kezdettel a višnjevaci hősök emlékműve előtt tartottuk meg az aratóünnepség keretében.

XI. évf. 7. (181.) szám *1978. IX. 20.*

A TÁJ SZAVA SZÓL

Műsoron: Miloš Crnjanski és Illyés Gyula művei
Közreműködött: Árokszállási Márta és Pajor Gizella

A kétnyelvű műsort 1978. szeptember 20-án, szerdán 18 órai kezdettel a Veljko Vlahović Munkásegyetem előcsarnokában tartottuk meg Németh Nimród fotoművész fényképkiállításának megnyitóján.

XI. évf. 8. (182.) szám *1978. IX. 30.*

„HAJLIK A VESSZŐ . . ."

Műsoron: Charles Baudelaire, Đura Jakšić, Desanka Maksimović, Petőfi Sándor, Szép Ernő és Tankó Sirató Károly versei

Közreműködött: Árokszállási Márta, Horváth Militicsi Attila, Juhász Valéria, Molnár Gábor Marianna, Ljiljana Nikolić és Marinko Vuković

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1978. szeptember 30-án, szombaton 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg a Szüreti Napok keretében.

XI. évf. 9. (183.) szám *1978. X. 6.*

OKTÓBERI FÉNYEK

Műsoron: Fehér Ferenc és Slavko Vukosavljević versei

Közreműködött: Árokszállási Márta és Molnár Gábor Marianna

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1978. október 6-án, pénteken 18 óra kezdettel a munkásegyetem előcsarnokában tartottuk meg a Veljko Vlahović munkásságát bemutató kiállítás megnyitóján.

A Csáth Kör tagjainak egy csoportja: Neisz Ilona, Gyelmis Ágnes, Lakatos Lívia, Fehér Matild, Tóth Bagi Viktória (felső sor), Rövid Eleonóra, Gyenes Márta, Pajor Gizella és Erős Borbála

KIADVANYAINK

ÉLETJEL MINIATŰRÖK

1973

24. PETKOVICS KÁLMÁN: Áprilistól novemberig
(Dokumentumriport)
25. URBÁN JÁNOS: Haláltépett élet
(Bakos Kálmán, a forradalmár)

1974

26. LÉVAY ENDRE: Egy nemzedék elindul
(A szabadkai fiatalok harcos évei — 1931—1940)
27. IVÁNYI ISTVÁN: Visszaemlékezéseim életem folyására
(Önéletrajz)

1975

28. GAJDOS TIBOR : A sziklaember
(Matko Vuković életútja)
29. KÁZMÉR ERNŐ: Levelek Szirmai Károlyhoz

1976

30. PATÓ IMRE: Az osztályharcos
(Simokovich Rókus élete és naplója)
31. KENYERES KOVÁCS MÁRTA: Régi nóta, híres nóta ...
(Arnold György, Gaál Ferenc és Lányi Ernő munkássága)

ÉLETJEL KÖNYVEK

1973

1. CSÉPE IMRE: Határdomb
(Vallomások)
2. KOLOZSI TIBOR: Szabadkai sajtó (1848—1919)

3. PÁLINKÁS JÓZSEF: Szabadka népoktatása (1678—1918)
4. LATÁK ISTVÁN: Vaskoszorú
(Lírai emlékezések)

1975

5. CSÁTH GÉZA: Írások az élet jó és rossz dolgairól
(Kritikák, cikkek, karcolatok)
6. SZEKERES LÁSZLÓ: Szabadkai helynevek
(Helytörténeti kézikönyv)
7. GAJDOS TIBOR: Emlékvár
(Regény)
8. VIRÁG ÁGNES: Skarlát levél
(Versek)
9. PETKOVICS KÁLMÁN: A kérdőjeles ember
(Dokumentumriport a szabadkai munkásmozgalomról — Rigó János)

1976

10. LACZKÓ ANTAL: Vasasrapszódia
(Versek)
11. LŐRINC PÉTER: Bácskai polgári politikai elmélet (1880—1920)
12. Dr. GYÖRE KORNÉL: Szabadka településképe
(Városmorfológiai tanulmány)

1977

13. Nappalok horgonya
(Válogatás a Rukovet munkatársainak 1972 és 1976 között megjelent írásaiból)
14. GARAY BÉLA: Festett világ
(Színészek és szerepek)

1978

15. BESZÉDES VALÉRIA: Jávorfácska
(Félszáz szajáni népmese)
16. CSÁTH GÉZA—HAVAS EMIL—MUNK ARTÚR: A repülő Vucsidol
(Regény)

ÉVKÖNYVEK

1. Életjel 1. (1958—1967)
2. Életjel 2. (1967—1972)
3. Életjel 3. (1972—1978)

HALOTTAINK

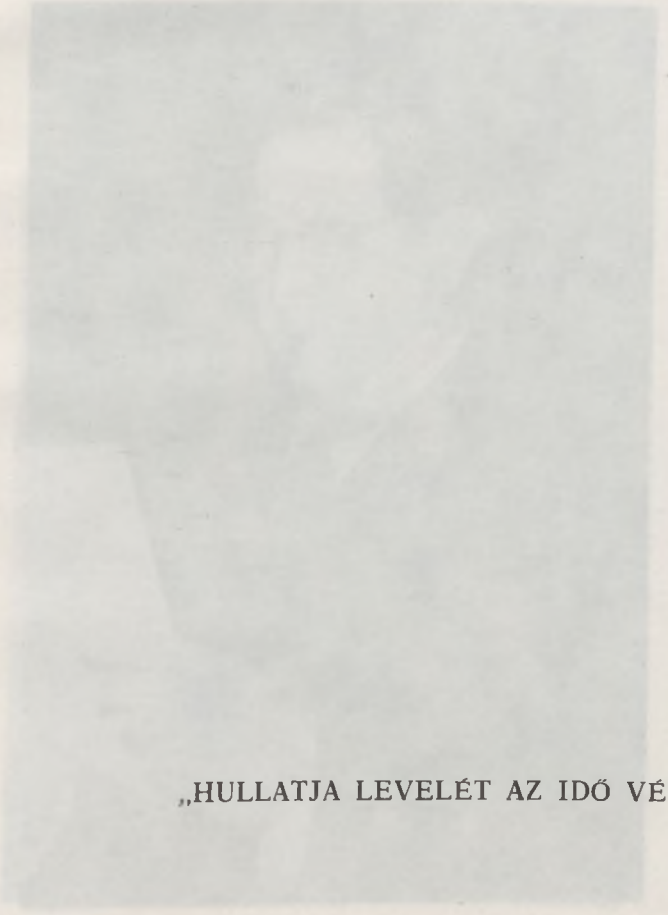

„HULLATJA LEVELÉT AZ IDŐ VÉN FÁJA"

KVAZIMODO BRAUN ISTVÁN

(Szabadka, 1908. VIII. 20.—Szabadka, 1973. III. 7.)

Író, újságíró. Több kötet szerzője. A Magdics ügy című drámájával első díjat nyert. A Szabadkai Népszínház öt színpadi játékát mutatta be. Az Életjel szerkesztőségének tizenkét éven át tagja volt; több estén konferált és műveiből felolvasott. Irodalmi élőújságunk vidéki vendégszereplései során is fellépett. A Kísérleti Színpad Kvazimodo Braun István ősbemutatójával indult. Színre került A sofőr és az igazságszolgáltatás és a Királyvíz című egyfelvonásosa. Irodalmi munkásságának elismeréséül Októberi díjjal tüntették ki.

FEKETE LAJOS

(Újnémet, 1900. VIII. 3.—Budapest, 1973. VII. 8.)

A két világháború között a jugoszláviai magyar irodalom vezető költőegyénisége volt. Első három kötete Újvidéken és Szabadkán jelent meg. Jelen volt a mi irodalmunk indulásánál, Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán mellett aktívan részt vett a vajdasági magyar irodalmi élet megteremtésében. 1928-ban mint a Magyar Tanácsköztársaság politikai emigránsát kiutasították, s azóta haláláig Budapest környékén élt. Az Életjel 1968. június 4-én P o g á n y s z é p s z e r e l e m címmel rendezte meg Dudás Kálmán és Fekete Lajos szerzői estjét. Az Életjel Miniatűrök sorozatában 1971-ben jelent meg A b u j d o s ó v i s s z a n é z címmel önéletrajza.

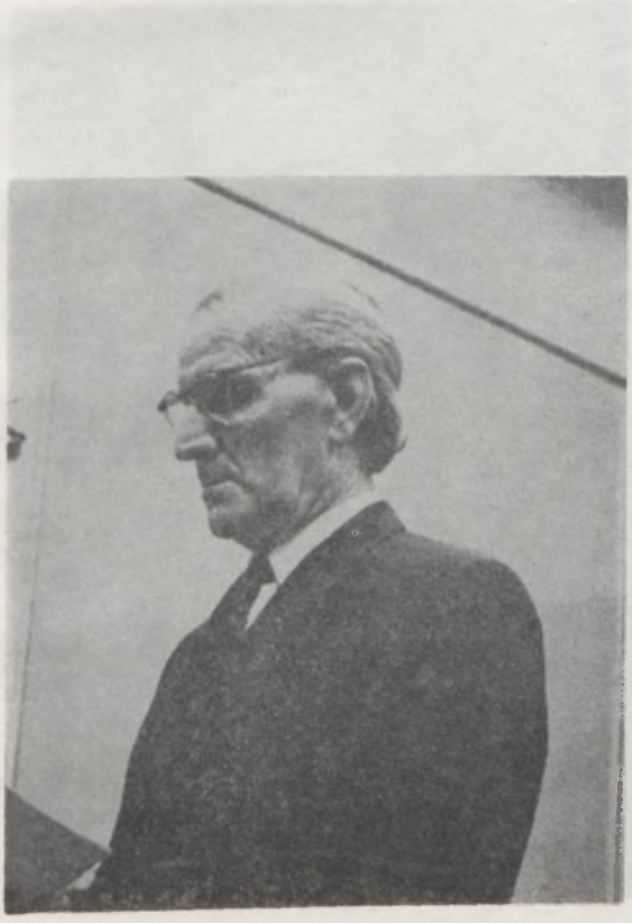

S. RÉVAI GABRIELLA

(Budapest, 1909. IX. 20.—Szabadka, 1973. VII. 10.)

Zenetanárnő. Zenei életünk lelkes művelője és zenei múltunk hű feldolgozója volt. 1959 elejétől 1962 végéig az Életjel szerkesztő bizottságának tagja volt. Az irodalmi élőújság igen sok rendezvényén szerepelt zongorakísérettel és nem egy estén saját szerzeményeit adta elő. A szabadkai zeneiskola alapítóinak életrajzát tervezte feldolgozni, de ebben a munkájában súlyos betegség gátolta. Az Életjel sok vállalkozásához segítséget nyújtott: jelentős részben ő tette lehetővé mártír költő férje, Schwalb Miklós A szén című verseskötetének megjelenését a megőrzött kéziratok átadásával.

STADLER AURÉL

(Győr, 1894. XI. 17.—Palics, 1973. XII. 18.)

Költő és krónikás. Több verseskötetet jelentetett meg, s igen értékesek azok a reminiszcenciái, amelyek a századelő szabadkai íróihoz fűződnek. Kéziratban maradt prózai munkái közül figyelemre méltó a P a l i c s t ö r t é n e t e című írása és A s z a b a d k a i g y ó g y s z e r t á r a k t ö r t é n e t e. A hatvanas évek közepén sokat szerepelt az Életjel irodalmi estjein. Verseiből és naplójegyzeteiből olvasott fel. A Csáth Kör hallgatói előtt a régi szabadkai írók alkotásairól beszélt.

KUNYI MIHÁLY

(Zombor, 1918. II. 18.—Szabadka, 1973. XII. 29.)

Fiatalon a szabadkai szakszervezetben kezdte sokoldalú munkásságát mint énekes, konferansz és amatőr színjátszó. Az alapítás évétől egészen súlyos betegségének beálltáig rendes tagja volt a Szabadkai Népszínház művészegyüttesének. Irodalmi élőújságunk leglelkesebb munkatársai közé tartozott. Nemcsak mint konferansz és énekes vett részt a zenei esteken, hanem mint rendező is hasznosan tevékenykedett. Esztendőkön át az Életjel vidám estjeinek előadói között élen járt, és a kabaré felelevenítése körül érdemes munkát fejtett ki.

DÓRÓ SÁNDOR

(Ludas, 1937. XII. 2.—Kamenica, 1974. I. 6.)

Gimnazista korában jelentkezett mint költő. Első versét a Visszhang című lap közölte. A Koratavaszi felhők című verseskötete 1969-ben jelent meg. Dóró Sándor az Életjel körében nőtt fel. A fiatalok között eredményes munkát fejtett ki, és termékenyítően hatott a vele egyidejűleg induló költőkre. Az irodalmi élőújság rendezvényein többször fellépett; a szabadkai irodalmi esteken verseit adta elő és tevékenyen részt vett a szervezési munkában.

MAJTÉNYI MIHÁLY

(Nagybecskerek, 1901. VII. 21.—Újvidék, 1974. VII. 7.)

A jugoszláviai magyar irodalom kiemelkedő íróegyénisége. Irodalmi munkásságáért Októberi díjjal tüntették ki és magas jugoszláv kitüntetést kapott. Tizenöt kötete jelent meg: regények és elbeszélések. Igen értékesek számunkra azok az írások, amelyeket kortársairól tett közzé a Magunk nyomában és a Szikra és hamu c. kötetében; az első is, a második is Írói arcképek alcímet viseli. Három színdarabot írt, melyeket a Szabadkai Népszínház adott elő. Irodalmi estéinken is fellépett, s az Életjel szerzői estet rendezett számára.

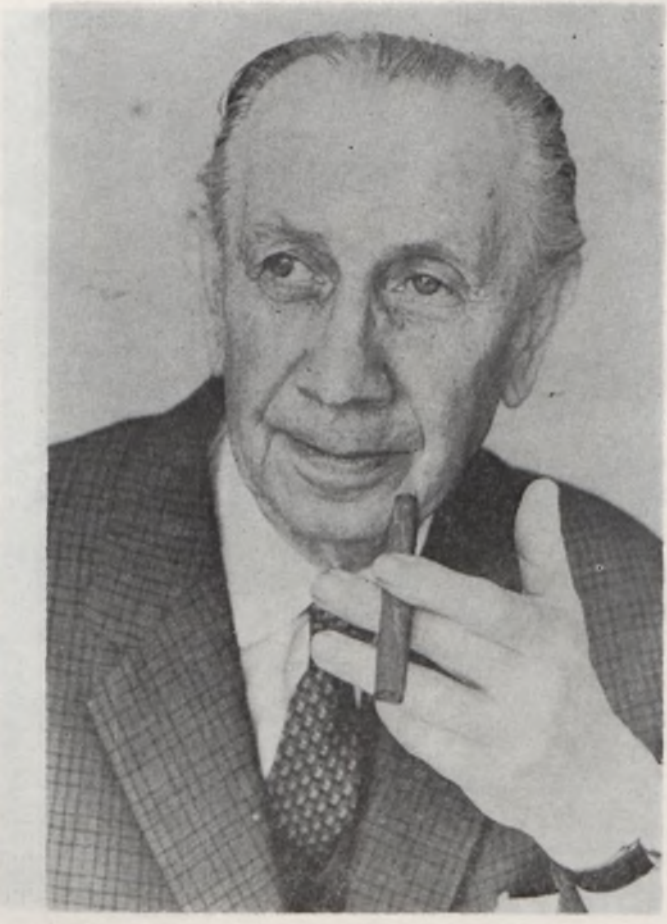

GÁL LÁSZLÓ

(Kovilj-Alsó Kabol, 1902. XII. 29.—Újvidék, 1975. VII. 13.)

Neves poétája a jugoszláviai magyar irodalomnak, s az előbbi passable vicclapok után (és mellett) ő volt az első, aki modern szatirikus hetilapot indított. Maradandó értékű kötetekkel hívta fel költészetére a figyelmet. 1948-ban megkapta a Szerb Népköztársaság állami díját, később Híd-díjjal tüntették ki. Több mint tíz kötete jelent meg; olvasóitól a Rozsdás estték című verseskönyvével búcsúzott. Az irodalmi élőújság nem egy rendezvényén szerepelt; az Életjel 1968 szeptemberében rendezett számára szerzői estet. A közönség Balázs G. Árpád festőművésszel együtt ünnepelte.

BÍRÓ MIKLÓS

(Zenta, 1948. VI. 1.—Újvidék, 1975. VIII. 3.)

Nem egy fiatal tehetség csatlakozott az Életjel mozgalmához. Ezek között nagyon odaadó és önzetlen munkatárs volt Bíró Miklós fiatal grafikus, aki mint képzőművész is megtalálta a módját annak, hogy visszhangot keltően részt vegyen a rendezvényeken. 1968 novemberében a Péterrévén élő írók B o l y o n g á s o k című irodalmi estjükkel mutatkoztak be a szabadkai közönségnek. Ezen az estén Bíró Miklós kiállította rajzait; a műsor végén két művét kisorsolták, s ezenkívül minden néző egy kis rajzot kapott ajándékba tőle. Korai távozása nagy veszteséget jelent számunkra.

LÁNYI SAROLTA

(Székesfehérvár, 1891. VI. 6.—Budapest, 1975. XI. 10.)

Költő és műfordító, Lányi Ernő neves zeneszerzőnk leánya. Iskoláit Szabadkán végezte, és első versei is a szabadkai lapokban jelentek meg, hiszen édesapja itt volt zeneiskolai igazgató. Az első világháború idején háborúellenes költeményeket írt, s férje oldalán részt vett a munkásmozgalomban. A Tanácsköztársaság leveretése után a fogolycsere-egyezmény kapcsán követte férjét a Szovjetunióba. Ott tudományos munkát végzett s újabb művein dolgozott. 1946-ban tért haza. Utána négy eredeti kötetet és műfordításokat jelentetett meg. A Szabadkához fűzött szálakat újra felelevenítette és személyesen részt vett az Életjel által rendezett szerzői estjén.

NOVÁK JÓZSEF

(Temerin, 1926. IV. 24.—Szabadka, 1975. II. 17.)

Mint középiskolai irodalomtanár sokat fáradozott azon, hogy diákjaival megszerettesse az irodalmat. Esztendőkön át értékes munkatársa volt irodalmi élőújságunknak, s több vetélkedőn mint zsüritag is részt vett. Az Életjel rendezvényeinek közönségsikerét azzal segítette elő, hogy a meghirdetett irodalmi estékre beszervezte az iskolás ifjúságot. E kapcsolat megerősítése céljából tanintézetében megszervezte az irodalombarátok körét és az Életjel íróit meghívta a fiatalok körének összejövetelére. Így a tanintézetekkel való kapcsolatok követendő példáját állította fel.

VERSEGI JÓZSEF

(Kanizsa, 1927. X. 20.—Újvidék, 1976. IX. 9.)

Csaknem harminc esztendeig a Szabadkai Népszínház művészegyüttesének állandó tagja volt. Eleinte zenés-énekes darabokban lépett fel, később mint drámai színész is komoly sikereket aratott. Több mint egy évtizeden át aktívan részt vett az Életjel munkájában. Nemcsak mint tehetséges énekes színesítette az irodalmi élőújságot, hanem a színdarabrészletek bemutatásakor mint prózai színész is fellépett. Két nagy emlékestünkön Ábrahám- és Eisemann-melódiákkal idézte fel a tőlünk elszármazott zeneszerzők emlékét.

NAGYGELLÉRT JÁNOS

(Bácstopolya, 1922. III. 25.—Belgrád, 1978. II. 9.)

Színházi életünk oly sokoldalú egyénisége volt, aki nem egy szerepkörben feledhetetlen élményt tudott szerezni a színházlátogató közönségnek. A Topolyai Népszínházból indult el, a Szabadkai Népszínházban folytatta munkáját, és felfelé ívelő pályáját az Újvidéki Színházban végzett érdemes munkája közben törte ketté a végzetes betegség. Lelkes barátja volt az irodalomnak. Az Életjel nem egy rendezvényén kifejezésre juttatta ezt a nemes vonzalmát. A szülőföld hőforrásai című előadáson nyújtott teljesítménye szép hozzájárulása volt irodalmi hagyományaink ápolásához.

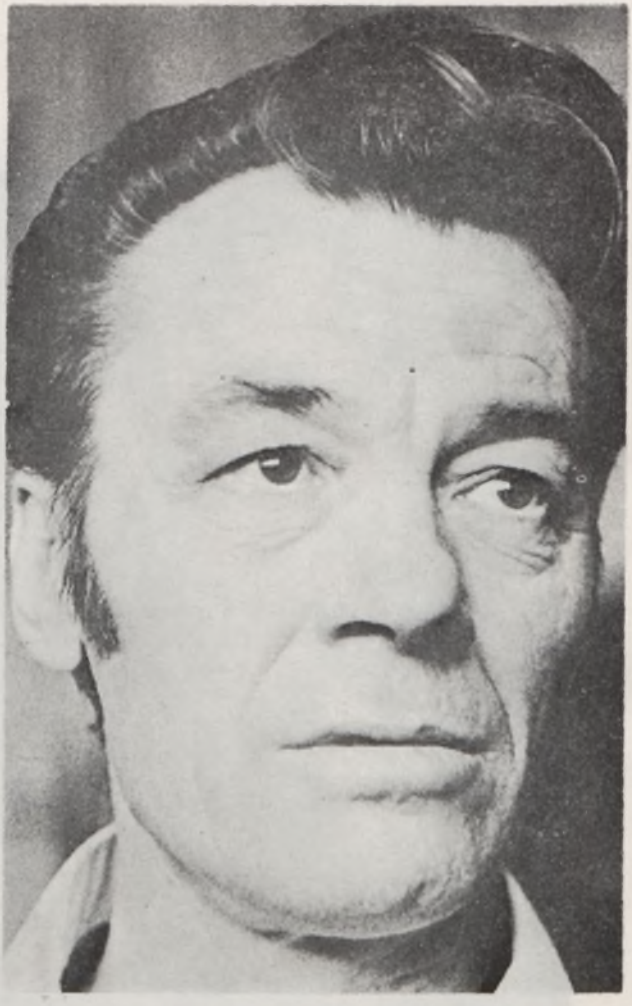

BARANYI KÁROLY

(Karlóca, 1894. XI. 3.—Újvidék, 1978. III. 13.)

Képzőművészeti életünkben Baranyi Károly szobrászművész hatalmas életműve kivételes helyet foglal el. Számunkra művészetének külön értéke az, hogy Vajdaság életét és alakjait: a mi világunkat örökítette meg az anyagban. Az Életjel éppen ezeknek az értékeknek a hangsúlyozásával rendezte meg kiállítását Szabadkán felesége, Baranyiné Markov Zlata szobrászművésznő segítségével. 1970 júniusában Szobrok vallomása címmel rendezett műsoros estén méltattuk Baranyi Károly és Baranyiné Markov Zlata művészetét. Az Életjel Miniatűrök sorozatában ugyancsak 1970-ben jelent meg Ikarosz szárnyán címmel Baranyi Károly önéletrajza.

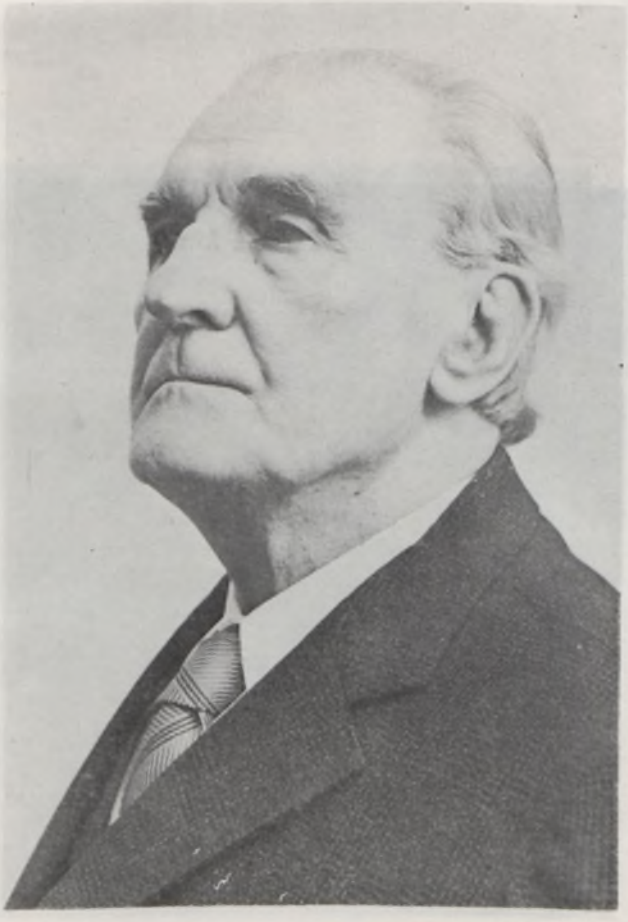

DEBRECZENI JÓZSEF

(Budapest, 1905. X. 13.—Belgrád, 1978. IV. 25.)

A jugoszláviai magyar irodalom indulása idején Debreczeni József Szenteleky Kornél igen értékes munkatársa volt. A húszas években költeményeivel és műfordításaival jelentkezett. Nagy érdeme van annak, hogy Szenteleky Kornélnak segédkezet nyújtott a szerb költők első magyar nyelvű antológiájának, a Bazsalikomnak megjelentetéséhez. Az Életjel Ábrahám-emlékestjén Debreczeni József drámai erejű visszaemlékezését olvastuk fel tragikus sorsú zeneszerzőnkről. Nálunk ö örökítette meg leghívebben az apatini származású Ábrahám Pál küzdelmes életútját.

SZABÓ JÁNOS

(Szabadka, 1903. I. 27.—Szabadka, 1978. V. 12.)

Színészi pályáját amatőr színjátszóként kezdte a Műpártolók Körében és a Népkörben. 1951-ben lépett a Szabadkai Népszínház művészegyüttesének tagjai közé, s itt tevékenykedett húsz esztendőn át. Mint az irodalmi rendezvények igaz barátja már az Életjel indulásának első évében részt vett a műsoros estéken. Egészen alkonyodó éveiig azok közé tartozott, akik mindig készek voltak arra, hogy az irodalmi élőújság vállalkozásait önzetlen hozzájárulással elősegítsék.

GUSTAV KRKLEC

(Udbinja kraj Karlovca, 1899. VI. 23.—Zágráb, 1977. X. 30.)

Az Életjel pódiumán a szerbhorvát irodalom kiemelkedő alkotói is felléptek. 1967 májusában Gustav Krklec neves horvát költő látogatott el hozzánk és Csuka Zoltán költővel és József Attila-díjas műfordítóval közös szerzői esten mutatkoztak be közönségünknek. A Mulandóság és öröklét című szerzői estnek kettős jelentősége volt: Gustav Krklec hangulati elemmel telített költeményeit maga olvasta fel eredetiben, s közvetlen utána ugyanezeket a verseket Csuka Zoltán fordításában hallhattuk. A műfordításokról pódiumunkon Krklec úgy nyilatkozott, hogy felérnek az eredetivel.

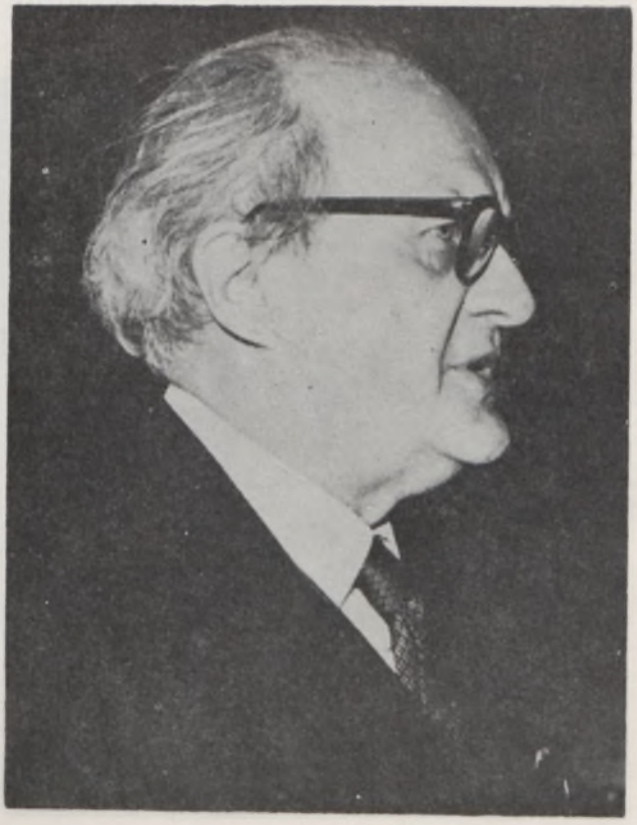

UTÓSZÓ

JELEN KÖTETÜNKKEL irodalmi élőújságunk fennállásának huszadik évfordulóján sokoldalú munkánkról adunk számot. Könyvünk az elmúlt hat esztendő alatt kifejtett tevékenységünket öleli fel, de egyben visszapillantást is ad a két évtized alatt megtett útra. Voltak nagy vállalkozások és voltak úttörő kísérletek; törekvéseink nemcsak Szabadka város, hanem a környező helységek szellemi életét is fellendítette. Elért eredményeink művelődési életünk különböző ágazataiban termékenyítően hatottak, táguló köreink tehetséges fiatal erőkkel népesítették be a kulturális és művészeti munka területeit.

KÉT IRÁNYBÓL megnyilatkozó visszhangról is szólnak az itt közzétett írások. Az egyik, amellyel műsoraink hallgatói és kiadványaink olvasói között találkoztunk, amelyet a lapokban, a folyóiratokban olvastunk, és a tömegkommunikációs eszközök közleményeiből hallottunk. Nemcsak a dicsérő hangú beszámolóknak adtunk helyet, hanem azoknak a bírálatoknak is, amelyek rendezvényeink vagy kiadványaink gyengeségeit tették szóvá.

HÚSZ ESZTENDŐ alatt az Életjel eddig összesen 353 nagy előadást rendezett, a Csáth Géza Kör 183 miniműsort tartott. E könyvünk hat év eredményeit összegezi. Az 1973-tól 1978-ig eltelt időszakban 146 nagy előadás megrendezésére került sor, fiataljaink pedig 98 miniműsort adtak. A nézők száma a nagy előadásokon meghaladta a negyvenezret, az előadók, illetve a szereplők száma viszont az ezerötszázat. Ha összegezzük a két évtized alatt megtartott előadások számát, akkor ez alatt az idő alatt a nézők száma megközelítette a százezret, a miniműsorokat mintegy huszonötezren nézték végig, pódiumunkon pedig több mint négyezren léptek fel.

A KOSZTOLÁNYI DEZSŐ IRODALMI SZÍNPAD ígéretekkel teli munkája szintén folyamatos volt. Az előadások számát a megalakulástól számított első öt évben huszonnégy plakát jelezte, azóta pedig harminc-négy előadást néztek végig az Irodalmi Színpad látogatói.

AZ ÉLETJEL könyvkiadói tevékenysége az utóbbi években kiterebélyesedett, mert a miniatűrök sajtó alá rendezése mellett szerkesztőségünk 1973-ban megindította az Életjel Könyvek sorozatát. Az említett sorozatok elindítása óta 31 Életjel Miniatűr jelent meg, az Életjel Könyvekből 16 mű került az olvasó asztalára, és két évkönyv adott számot az irodalmi élőújság munkásságáról.

A DÍJAK ÉS KITÜNTETÉSEK fiatal előadóink művészi szintű teljesítményeinek maradandó értékű elismerései. Mivel az elmúlt hat esztendő alatt — ahogy a zsüri tagjai mondták — „éremhullás" volt, évek szerint számolunk be ezekről a hírünket mindegyre messzebb vivő eseményekről.

1973 — Pribilla Valériát a kísérleti színpadok Újvidéken megtartott tartományi fesztiválján *Hangballada* című estjével az igen nívós szemle legjobb női szereplőjévé nyilvánították.

A Jugoszláviai Magyar Középiskolások Színművészeti Vetélkedőjén Bajza Viktória a szép szövegmondásért második díjat kapott.

Ugyancsak ezen a találkozón Pribilla Valéria a Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesület és a Képes Ifjúság különdíját kapta, a Becsén megtartott szavalóversenyen viszont a legjobbnak bizonyult.

Tiszta szövegmondásért Tapolcsányi Angélát második díjjal jutalmazták.

1974 — A Csáth Géza Kör fiatal előadói a Jugoszláviai Magyar Középiskolások Színművészeti Vetélkedőjén Illyés Gyula *Az éden elvesztése* című oratóriumának művészi feldolgozásáért az első díjat kapták.

A prózamondók csoportjában Tapolcsányi Angéla a második, Czifra Erika pedig a harmadik díjat szerezte meg.

1975 — Fiataljaink kitűnően felkészült együttese a Jugoszláviai Magyar Középiskolások Színművészeti Vetélkedőjén Kassák Lajos *Isten báránykái* című színpadi játékáért az első díjat nyerte el. Színjátszóink hét kiváló együttes versenyéből kerültek ki győztesen.

A nagy elismerésben részesült együttesből Czifra Erika megkapta a legjobb női alakításért járó első díjat, a második díjat pedig Bakota Árpádnak ítélték oda. Pausity Olgát a Képes Ifjúság különdíjával jutalmazták.

A színjátszók Bajmokon megtartott községi szemléjén Kecsenovics Mária és Sziráczky Katalin elismerő oklevelet kapott.

A Jugoszláviai Középiskolások Magyar Nyelvű Vetélkedőjén Tapolcsányi Angéla a második lett prózamondásban.

1976 — Az amatőr színjátszók bajmoki szemléjén a legszebb színpadi beszédért járó díjat Vécsi Judit kapta, Sziráczky Katalint és Tomek Bélát dicsérő oklevéllel jutalmazták.

1977 — A bajmoki szemlén a bíráló bizottság Sáfrány Imre *Magelláni*ját a Kanizsai Tiszai Játékokon való bemutatásra ajánlotta. A szereplőket oklevéllel jutalmazta, Horváth Emmának pedig odaítélte a legjobb amatőr rendezőnek kijáró értékes díjat.

Vécsi Juditot a középiskolások becsei vetélkedőjén versmondásáért, a Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesület községi vetélkedőjén viszont prózamondásáért első díjjal jutalmazták.

1978 — A *Csáth-breviárium* lelkes szereplői közül Dankó Ágnes kiemelkedően értékes színészi alakításáért a Bajmokon megtartott előadás alkalmával oklevelet kapott, Horváth Emma rendező pedig az új színpadi formák kereséséért érdemelte ki a zsüri által oklevélben kefejezett elismerést. Ugyancsak az idén az *Andersen meséi* című produkciónk eljutott a kísérleti színpadok pancsovai szemléjére.

Legjobb szavalóink minden évben eljutottak a legrangosabb versmondó találkozóra, a köztársasági szavalóversenyre. Ezen a nagy vetélkedőn Kecsenovics Mária 1975-ben, Sziráczky Katalin 1976-ban, Vécsi Judit 1977-ben és Pajor Gizella 1978-ban érvényesítette előadói készségének kiemelkedő erényeit.

Az említett időszakban még egy rangos elismerésben részesültünk: 1974-ben megkaptuk a jugoszláviai magyar irodalmi életben végzett kiemelkedő tevékenységért járó Szenteleky Kornél-díjat.

SIKEREKRŐL ADTUNK SZÁMOT, de ezeket az igazi sikereket nem tudtuk volna elérni, ha igazán lelkes közönségünk nem áll mellettünk minden esténken, akkor is, amikor egészen merész, új vállalkozással leptük meg hallgatóinkat. Minden kezdeményezésünkhöz elsősorban közönségünktől kaptuk a támogatást, s rendezvényeink, kiadványaink általa tudták megteremteni azt a visszhangot, amely ma is élteti.

AZ ELMÚLT ÉVEKBEN IS minden igyekezetünk arra irányult, hogy munkánkkal Szabadka, környező vidéke és tartományunk szellemi életét érleljük tovább az újabb és mindig újabb közlési formákkal, hogy a könyv ne maradjon csukott könyv, a színházi nézőtér, a koncertterem néptelen. Hogy ezt a munkát elvégezhettük, azt a szabadkai községi képviselő-testület, a művelődési önigazgatási érdekközösség és a Veljko Vlahović Munkásegyetem megértésének és támogatásának köszönhetjük.

Ez a könyv a szabadkai Pannónia Grafikai Műintézet dolgozói áldozatkészségének köszönheti időben való megjelenését. A munkavezetőknek, a gépszedőknek, a mettőröknek, a korrektoroknak ezúton is őszinte köszönetünket fejezzük ki. Úgyszintén a Birografika cinkográfusainak, akik kötetünk kliséit készítették.

A fényképek Brezsán Gyula, Dorman László, Fejes György, Főző József, Lazukics Anna, Magyar Zoltán, Pertics Lajos, Révész Tamás és Szabó Attila felvételei.

TARTALOM

Ács Károly: Életjel — — — — — — — — — 5
Kopeczky László: Csak szó, de még meleg — — 6
Kolozsi Tibor: Négy jubileum — — — — — 7
Horváth Emma: Csáth Géza Művészetbaráti Kör — 30
Papp Imre: Az Életjel az éter hullámain — — — 34
Az Életjel visszhangja
Irodalmi esték — — — — — — — — — 37
Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad — — — 161
Kiadványaink — — — — — — — — — 183
Az Életjel estéi — — — — — — — — — 317
A Csáth Géza Művészetbaráti Kör műsorai — — 379
Életjel Miniatűrök, Életjel Könyvek — — — — 409
Lévay Endre: Halottaink — — — — — — 411
Utószó — — — — — — — — — — — 429

A szabadkai Veljko Vlahović Munkásegyetem kiadása.
Megjelent 300 példányban, 27 (A/5) ív terjedelemben.
A VSZAT Oktatás-, Tudomány- és Művelődésügyi Titkárságának 413-43/1973.
II. 7. sz. véleményezése alapján mentes az általános forgalmi adó alól.
Készült a szabadkai Pannónia Grafikai Műintézetben 1978-ban.